

КОДЕКСИ МАДАНИИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

Бо қарори Маҷлиси намояндагони
Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
23 ноябри соли 2022, [№ 915](#)
қабул карда шуд
Бо қарори Маҷлиси миллии
Маҷлиси Олии Ҷумҳурии Тоҷикистон
16 декабри соли 2022, [№ 319](#)
ҷонибдорӣ карда шуд

ҚИСМИ I.

ФАСЛИ I. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ЗЕРФАСЛИ 1. МУҚАРРАРОТИ АСОСӢ БОБИ 1. ҚОНУНГУЗОРИИ МАДАНӢ

Моддаи 1. Қонунгузории маданӣ
Моддаи 2. Муносибатҳое, ки қонунгузории маданӣ танзим менамояд
Моддаи 3. Принципҳои асосии қонунгузории маданӣ
Моддаи 4. Амали қонунгузории маданӣ дар замон
Моддаи 5. Одатҳои муомилоти қорӣ
Моддаи 6. Татбиқи қонунгузории маданӣ аз рӯи қиёс

БОБИ 2. АСОСҲОИ БА ВУҶУД ОМАДАНИ ҲУҚУҚ ВА УҲДАДОРИҲОИ МАДАНӢ, АМАЛИСОЗӢ ВА ҲИМОЯИ ҲУҚУҚҲОИ МАДАНӢ

Моддаи 7. Асосҳои ба вучуд омадани ҳуқуқи уҳдадорихои маданӣ
Моддаи 8. Амалисозии ҳуқуқҳои маданӣ
Моддаи 9. Ҳадди амалисозии ҳуқуқҳои маданӣ
Моддаи 10. Ҳимояи ҳуқуқҳои маданӣ
Моддаи 11. Тарзҳои ҳимояи ҳуқуқҳои маданӣ
Моддаи 12. Беэтибор доништани санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ ва ташкилотҳои дигар
Моддаи 13. Худҳимоякунии ҳуқуқҳои маданӣ
Моддаи 14. Чуброни зиён
Моддаи 15. Чуброни зиёни расондаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидоракунӣ

Моддаи 16. Товони зарари маънавӣ
ЗЕРФАСЛИ 2. СУБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚИ МАДАНӢ
БОБИ 3. ШАХСОНИ ВОҚЕӢ

Моддаи 17. Мафҳуми шахси воқеӣ
Моддаи 18. Қобилияти ҳуқуқдорӣи шахси воқеӣ
Моддаи 19. Мазмуни қобилияти ҳуқуқдорӣи шахси воқеӣ
Моддаи 20. Номи шахси воқеӣ
Моддаи 21. Маҳалли истиқомати шахси воқеӣ
Моддаи 22. Қобилияти амалкунии шахси воқеӣ
Моддаи 23. Манъ будани маҳдуд ё маҳрум кардани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амалкунии шахси воқеӣ
Моддаи 24. Фаъолияти соҳибкорӣи шахсони воқеӣ
Моддаи 25. Ҷавобгарии молумулкии шахсони воқеӣ

- Моддаи 26. Муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ
- Моддаи 27. Қобилияти амалкунии ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола
- Моддаи 28. Эмансипатсия
- Моддаи 29. Қобилияти амалкунии ноболиғони ба синни чордаҳ нарасида
- Моддаи 30. Ғайриқобили амал эътироф намудани шахси воқеӣ
- Моддаи 31. Маҳдуд намудани қобилияти амалкунии шахси воқеӣ
- Моддаи 32. Васоят ва парасторӣ
- Моддаи 33. Васоят
- Моддаи 34. Парасторӣ
- Моддаи 35. Мақомоти васоюти парасторӣ
- Моддаи 36. Васиён ва парасторон
- Моддаи 37. Уҳдадории худро иҷро кардани васиён ва парасторон
- Моддаи 38. Ихтиёрдорӣ молу мулки шахси таҳти васоят ё парасторӣ қарордошта
- Моддаи 39. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулки шахси таҳти васоят ва парасторӣ қарордошта
- Моддаи 40. Аз иҷрои уҳдадорӣ озод ва дур кардани васиёну парасторон
- Моддаи 41. Қатъ гардидани васоюти парасторӣ
- Моддаи 42. Сарпарастии шахсони воқеии қобили амал (патронаж)
- Моддаи 43. Бедарак ғоибшуда эътироф намудани шахси воқеӣ
- Моддаи 44. Оқибатҳои бедарак ғоибшуда эътироф намудани шахси воқеӣ
- Моддаи 45. Бекор кардани санади судӣ дар бораи бедарак ғоибшуда эътироф намудани шахси воқеӣ
- Моддаи 46. Вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ
- Моддаи 47. Оқибатҳои ҳозир шудани шахси воқеие, ки вафоткарда эълон шуда буд

БОБИ 4. ШАХСОНИ ҲУҚУҚӢ

§1. Муқаррароти асосӣ

- Моддаи 48. Мафҳуми шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 49. Қобилияти ҳуқуқдорӣ шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 50. Ташкилотҳои тижоратӣ ва ғайритижоратӣ
- Моддаи 51. Бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ
- Моддаи 52. Муассисони шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 53. Ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 54. Мақомоти шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 55. Ном ва маҳалли ҷойгишавии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 56. Намояндагӣ ва филиалҳо
- Моддаи 57. Ҷавобгарии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 58. Азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 59. Ворисии ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 60. Санади супоридан ва тавозуни тақсимот
- Моддаи 61. Кафолатҳои ҳуқуқии кредиторони шахси ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдиҳии он
- Моддаи 62. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 63. Уҳдадорӣ шахсе, ки дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст
- Моддаи 64. Тартиби барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 65. Қонеъ гардондани талаботи кредиторон
- Моддаи 66. Муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 67. Оқибати муфлис эътироф намудани шахси ҳуқуқӣ
- Моддаи 68. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулки шахси ҳуқуқӣ пас аз барҳамдиҳии он

§2. Муқаррароти умумӣ доир ба ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ

Моддаи 69. Муқаррароти асосӣ оид ба ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ

Моддаи 70. Ҳуқуқи уҳдадорӣҳои иштирокдорони ширкат ё ҷамъияти хоҷагӣ

Моддаи 71. Табдилдиҳии ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ

§3. Ширкати комил

Моддаи 72. Муқаррароти асосӣ оид ба ширкати комил

Моддаи 73. Шартномаи таъсиси ширкати комил

Моддаи 74. Идоракунии ширкати комил

Моддаи 75. Пешбурди кори ширкати комил

Моддаи 76. Уҳдадорӣҳои иштирокдори ширкати комил

Моддаи 77. Тақсими фоида ва зиёни ширкати комил

Моддаи 78. Ҷавобгарии иштирокдорони ширкати комил аз рӯйи уҳдадорӣҳо

Моддаи 79. Супоридани ҳиссаи иштирокдор ба сармояи шариконаи ширкати комил

Моддаи 80. Нигаронидани рӯёниш ба ҳиссаи иштирокдор дар сармояи шариконаи ширкати комил

Моддаи 81. Аз ширкати комил баромадани иштирокдор

Моддаи 82. Аз ширкати комил хориҷ шудани иштирокдор

Моддаи 83. Оқибатҳои аз ширкати комил баромадан ё хориҷ шудани иштирокдор

Моддаи 84. Меросгирӣ ва ворисии ҳуқуқӣ дар ширкати комил

Моддаи 85. Барҳамдиҳии ширкати комил

§4. Ширкати ба боварӣ асосёфта

Моддаи 86. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкати ба боварӣ асосёфта

Моддаи 87. Шартномаи таъсиси ширкати ба боварӣ асосёфта

Моддаи 88. Идоракунии ширкати ба боварӣ асосёфта ва пешбурди корҳои он

Моддаи 89. Ҳуқуқи уҳдадорӣҳои саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта

Моддаи 90. Барҳамдиҳии ширкати ба боварӣ асосёфта

§5. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 91. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 92. Иштирокдорони ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 93. Ҳуҷҷатҳои таъсиси ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 94. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 95. Идоракунии дар ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 96. Азнавташкилдиҳӣ ё барҳамдиҳии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 97. Ба шахси дигар гузарондани ҳисса дар сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 98. Аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадани иштирокдор

Моддаи 99. Нигаронидани рӯёниш ба ҳиссаи иштирокдор дар молу мулкҳои ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 100. Аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд хориҷ кардани иштирокдор

Моддаи 101. Ҳисоббаробаркунии ҳангоми аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадан ё хориҷ гардидани иштирокдор

§6. Ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ

Моддаи 102. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ

§7. Ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 103. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 104. Ҷамъияти саҳомии кушода

Моддаи 105. Ҷамъияти саҳомии пӯшида

Моддаи 106. Таъсиси ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 107. Сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 108. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 109. Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 110. Маҳдудиятҳои ҳангоми барориши коғазҳои қиматнок ва пардохти суди саҳмияи ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 111. Идоракунии ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 112. Азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъияти саҳомӣ

§8. Ҷамъиятҳои фаръӣ ва вобаста

Моддаи 113. Ҷамъияти хоҷагии фаръӣ

Моддаи 114. Ҷамъияти хоҷагии вобаста

§9. Кооперативи тиҷоратӣ

Моддаи 115. Муқаррароти умумӣ оид ба кооперативи тиҷоратӣ

Моддаи 116. Таъсиси кооперативи тиҷоратӣ

Моддаи 117. Молики мулкҳои кооперативи тиҷоратӣ

Моддаи 118. Идоракунии кооперативи тиҷоратӣ

Моддаи 119. Қатъ кардани узвият дар кооперативи тиҷоратӣ ва гузаштани аъзоҳои саҳмӣ

Моддаи 120. Азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии кооперативи тиҷоратӣ

§10. Корхонаи воҳиди давлатӣ

Моддаи 121. Муқаррароти асосӣ дар бораи корхонаи воҳиди давлатӣ

Моддаи 122. Корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Моддаи 123. Корхонаи махсус

§11. Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ

Моддаи 124. Кооперативи ғайритиҷоратӣ

Моддаи 125. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ

Моддаи 126. Фонд

Моддаи 127. Тағйир додани оиннома ва барҳам додани фонд

Моддаи 128. Муассиса

Моддаи 129. Иттиҳодияҳои шахсонӣ ҳуқуқӣ (ассотсиатсия ва иттифоқ)

Моддаи 130. Ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ)

Моддаи 131. Ҳуқуқи уҳдадорӣ аъзои ассотсиатсия (иттифоқ)

БОБИ 5. ИШТИРОКИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА ВОҲИДҲОИ МАЪМУРИЮ ҲУДУДӢ ДАР МУНОСИБАТҲОЕ, КИ ҚОНУНГУЗОРИИ МАДАНИ ТАНЗИМ МЕНАМОЯД

Моддаи 132. Иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои ҳуқуқии маданӣ

Моддаи 133. Иштироки воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ дар муносибатҳои ҳуқуқии маданӣ

Моддаи 134. Ҷавобгарӣ аз рӯи уҳдадорӣ давлат ва воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ

Моддаи 135. Хусусиятҳои ҷавобгарии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ

ЗЕРФАСЛИ 3. ОБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚҲОИ МАДАНИ

БОБИ 6. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 136. Намудҳои объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ

Моддаи 137. Муомилотпазирии объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ

БОБИ 7. АШӢ

Моддаи 138. Ашъи ғайриманқул ва манқул

Моддаи 139. Бақайдгирии давлатии ашъи ғайриманқул

Моддаи 140. Корхона

Моддаи 141. Маҷмуаи томи ғайриманқул

Моддаи 142. Ашъи тақсимшаванда

Моддаи 143. Ашъи тақсимнашаванда

Моддаи 144. Ашёи мураккаб

Моддаи 145. Ашёи асосӣ ва мансуб

Моддаи 146. Самара, маҳсулот ва даромад

Моддаи 147. Ҳайвонот

Моддаи 148. Ашёи хоса ва ашёи бо нишонаи навъ муайяншаванда

Моддаи 149. Пул (асъор)

Моддаи 150. Арзишҳои асъорӣ

БОБИ 8. КОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК

Моддаи 151. Коғазӣ қиматнок

Моддаи 152. Намудҳои коғазҳои қиматнок

Моддаи 153. Талабот нисбат ба коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ

Моддаи 154. Додани ҳуқуқ аз рӯи коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ

Моддаи 155. Иҷро аз рӯи коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ

Моддаи 156. Барқарор намудани коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ

Моддаи 157. Муқаррароти умумӣ оид ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат

Моддаи 158. Иҷро аз рӯи коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат

Моддаи 159. Гузариши ҳуқуқ ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат ва ба вучуд омадани гаронӣ нисбат ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат

Моддаи 160. Ҳимояи ҳуқуқҳои вайроншудаи ҳуқуқдор

Моддаи 161. Оқибати гум кардани сабтҳои баҳисобгирие, ки ҳуқуқҳо ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷатро тасдиқ мекунанд

БОБИ 9. ДИГАР ОБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚҲОИ МАДАНИ

Моддаи 162. Амал (беамалӣ)

Моддаи 163. Иттилоот

Моддаи 164. Моликияти зеҳнӣ

Моддаи 165. Сирри тиҷоратӣ

Моддаи 166. Неъмату ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ

ЗЕРФАСЛИ 4. АҲД. НАМОЯНДАГӢ

БОБИ 10. АҲД

§1. Мафҳум, намудҳо ва шакли аҳд

Моддаи 167. Мафҳуми аҳд

Моддаи 168. Намудҳои аҳд

Моддаи 169. Уҳдадорӣ аз рӯи аҳди яктарафа

Моддаи 170. Танзими ҳуқуқи аҳди яктарафа

Моддаи 171. Аҳди бо шарт анҷомёфта

Моддаи 172. Шакли аҳд

Моддаи 173. Аҳди шифоҳӣ

Моддаи 174. Шакли хаттӣ аҳд

Моддаи 175. Аҳде, ки дар шакли хаттӣ одӣ анҷом дода мешаванд

Моддаи 176. Оқибати риоя накардани шакли одии аҳди хаттӣ

Моддаи 177. Тасдиқи нотариалии аҳд

Моддаи 178. Бақайдгирии давлатии аҳд

Моддаи 179. Оқибати риоя накардани шакли нотариалӣ ё талаботи бақайдгирии аҳд

Моддаи 180. Хабарҳои дорои аҳаммияти ҳуқуқӣ

§2. Аҳди беэтибор ва оқибатҳои ҳуқуқи онҳо

Моддаи 181. Аҳди баҳснок ва беоқибат

Моддаи 182. Муқаррароти умумӣ дар бораи оқибатҳои беэтибории аҳд

Моддаи 183. Безътибории аҳди хилофи қонунгузорӣ

Моддаи 184. Безътибории аҳди бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ё ахлоқ анҷомёфта

Моддаи 185. Безътибории аҳди рӯякӣ ва қалбакӣ

Моддаи 186. Безътибории аҳди аз ҷониби шахси воқеии ғайриқобили амал эътирофгардида анҷомдодашуда

Моддаи 187. Безътибории аҳде, ки ноболиғи то чордаҳсола анҷом додааст

Моддаи 188. Безътибории аҳди шахси ҳуқуқӣ, ки бар хилофи мақсадҳои фаъолияташ анҷом додааст

Моддаи 189. Безътибории аҳде, ки бе розигии шахси сеюм, мақомоти шахси ҳуқуқӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ ё мақомоти давлатӣ анҷом дода шудааст

Моддаи 190. Оқибатҳои маҳдуд кардани ваколат барои анҷом додани аҳд

Моддаи 191. Безътибории аҳд нисбат ба молу мулки ихтиёрдоринаш маҳдуд ё манъшуда

Моддаи 192. Безътибории аҳде, ки ноболиғи аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола анҷом додааст

Моддаи 193. Безътибории аҳде, ки шахси воқеии қобилияти амалкуниаш аз ҷониби суд маҳдудгардида анҷом додааст

Моддаи 194. Безътибории аҳди анҷомдодаи шахси воқеие, ки қобилияти дарки аҳамияти амали худ ё идора кардани онро надошт

Моддаи 195. Безътибории аҳде, ки дар натиҷаи гумроҳӣ анҷом дода шудааст

Моддаи 196. Безътибории аҳде, ки бо фиреб, зӯроварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар ё шароити вазнин анҷом дода шудааст

Моддаи 197. Оқибати безътибории як қисми аҳд

Моддаи 198. Муҳлати даъво аз рӯи аҳди безътибор

БОБИ 11. НАМОЯНДАГӢ. ВАКОЛАТНОМА

Моддаи 199. Намояндагӣ

Моддаи 200. Бастани аҳд аз ҷониби шахси ваколатдорнагардида

Моддаи 201. Намояндагии тижоратӣ

Моддаи 202. Ваколатнома

Моддаи 203. Муҳлати ваколатнома

Моддаи 204. Вогузоштани ваколат

Моддаи 205. Қатъи ваколатнома

Моддаи 206. Ваколатномаи бозхонднашаванда

Моддаи 207. Оқибати қатъи ваколатнома

ЗЕРФАСЛИ 5. МУҲЛАТ. ҲИСОБ КАРДАНИ МУҲЛАТ. МУҲЛАТИ ДАЪВО

БОБИ 12. МУАЙЯН ВА ҲИСОБ КАРДАНИ МУҲЛАТ

Моддаи 208. Муайян кардани муҳлат

Моддаи 209. Оғози муҳлати бо давраи вақт муайянгардида

Моддаи 210. Анҷоми муҳлати бо давраи вақт муайянгардида

Моддаи 211. Анҷоми муҳлат дар рӯзи ғайрикорӣ

Моддаи 212. Тартиби анҷом додани амалҳо дар рӯзи охиринаи муҳлат

БОБИ 13. ДАВОМИЯТИ МУҲЛАТИ ДАЪВО

Моддаи 213. Мафҳуми муҳлати даъво

Моддаи 214. Муҳлати умумии даъво

Моддаи 215. Муҳлати махсуси даъво

Моддаи 216. Татбиқи муҳлати даъво

Моддаи 217. Баҳисобгирӣ ва оғози ҷараёни муҳлати даъво

Моддаи 218. Муҳлати даъво ҳангоми иваз шудани шахс дар уҳдадорӣ

Моддаи 219. Боздошти ҷараёни давомияти муҳлати даъво

Моддаи 220. Канда шудани ҷараёни давомияти муҳлати даъво

Моддаи 221. Ҷараёни давомияти муҳлати даъво дар ҳолати бе баррасӣ гузоштани даъво

Моддаи 222. Барқарор намудани муҳлати даъво

Моддаи 223. Иҷрои уҳдадорӣ пас аз гузашти муҳлати даъво

Моддаи 224. Талаботе, ки нисбат ба онҳо муҳлати даъво татбиқ намегардад

**ФАСЛИ II. ҲУҚУҚҶОИ ШАХСИИ ҒАЙРИМОЛУМУЛКӢ
БОБИ 14. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ**

Моддаи 225. Мазмуни ҳуқуқҷои шахсии ғайримолумулкӣ

Моддаи 226. Амалисозии ҳуқуқҷои шахсии ғайримолумулкӣ

Моддаи 227. Таъмини амалисозии ҳуқуқҷои шахсии ғайримолумулкӣ

Моддаи 228. Маҳдуд кардани ҳуқуқҷои шахсии ғайримолумулкӣ

Моддаи 229. Ҳимояи ҳуқуқҷои шахсии ғайримолумулкӣ

Моддаи 230. Манъи паҳн намудани иттилооте, ки ҳуқуқҷои шахсии ғайримолумулкиро вайрон мекунанд

Моддаи 231. Рад намудани иттилооти беэътиמוד

**БОБИ 15. ҲУҚУҚҶОИ ШАХСИИ ҒАЙРИМОЛУМУЛКИЕ, КИ МАВҶУДИЯТИ ТАБИИИ ШАХСИ ВОҚЕИРО
ДАР МУНОСИБАТҶОИ МАДАНИЙ ТАЪМИН МЕКУНАНД**

Моддаи 232. Ҳуқуқ ба ҳаёт

Моддаи 233. Ҳуқуқ ба саломатӣ

Моддаи 234. Ҳуқуқ ба рафъ намудани хавфе, ки ба ҳаёт ва саломатӣ таҳдид мекунад

Моддаи 235. Ҳуқуқ ба ёрии тиббӣ

Моддаи 236. Ҳуқуқ ба иттилоот дар бораи вазъи саломатӣ

Моддаи 237. Ҳуқуқ ба озодӣ

Моддаи 238. Ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсият

Моддаи 239. Ҳуқуқ ба донорӣ

Моддаи 240. Ҳуқуқ ба оила

Моддаи 241. Ҳуқуқ ба муҳити зисти барои ҳаёт ва саломатӣ беҳатар

**БОБИ 16. ҲУҚУҚҶОИ ШАХСИИ ҒАЙРИМОЛУМУЛКИЕ, КИ МАВҶУДИЯТИ ИҶТИМОИИ ШАХСИ ВОҚЕИРО
ДАР МУНОСИБАТҶОИ МАДАНИЙ ТАЪМИН МЕКУНАНД**

Моддаи 242. Ҳуқуқ ба ном

Моддаи 243. Ҳуқуқ ба эҳтироми шаъну шараф ва эътибори корӣ

Моддаи 244. Эҳтироми шахси вафоткарда

Моддаи 245. Ҳуқуқ ба фардият

Моддаи 246. Ҳуқуқ ба ҳаёти хусусӣ ва сирри он

Моддаи 247. Ҳуқуқ ба иттилоот

Моддаи 248. Ҳуқуқ ба сабти шахсӣ

Моддаи 249. Ҳуқуқ ба маҳрамияти мукотиба, суҳбатҷои телефонӣ, муросилот ва муҳобироти дигар

Моддаи 250. Ҳуқуқ ба тасвир

Моддаи 251. Ҳуқуқ ба озодии эҷодиёт

Моддаи 252. Ҳуқуқ ба маҳалли истиқомат ва озодии мусофират

Моддаи 253. Ҳуқуқ ба дахлнопазирии манзил

Моддаи 254. Ҳуқуқ ба интихоби касбу кор

**ФАСЛИ III. ҲУҚУҚИ АШЁ
БОБИ 17. МАФҶУМ ВА НАМУДҶОИ СОҶИБӢ**

Моддаи 255. Мафҳуми соҳибӣ

Моддаи 256. Субъектҷои соҳибӣ

Моддаи 257. Объектҷои соҳибӣ

Моддаи 258. Ба даст овардани соҳибӣ

Моддаи 259. Соҳибӣ дар асоси қонун

Моддаи 260. Соҳиби бовичдонона

БОБИ 18. ҲИМОЯИ СОҲИБӢ

Моддаи 261. Ҳуқуқ ба ҳимояи соҳибӣ

Моддаи 262. Талаби ҳимояи соҳибӣ

Моддаи 263. Тақсими гаронии исбот ҳангоми ҳимояи соҳибӣ

Моддаи 264. Норозигӣ ба талаби ҳимояи соҳибӣ

Моддаи 265. Муҳлати даъво аз рӯи талаботи ҳимояи соҳибӣ

Моддаи 266. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми қонеъ намудани талаби ҳимояи соҳибӣ

БОБИ 19. МУҚАРРАТИ УМУМӢ ОИД БА ҲУҚУҚҲОИ АШӢ

Моддаи 267. Мафҳуми ҳуқуқи ашӢ

Моддаи 268. Объектҳои ҳуқуқҳои ашӢ

Моддаи 269. Намудҳои ҳуқуқҳои ашӢ

Моддаи 270. Ба даст овардан ва муқаррар намудани ҳуқуқҳои ашӢ

Моддаи 271. Амалисозии ҳуқуқҳои ашӢ

БОБИ 20. ҲИМОЯИ ҲУҚУҚҲОИ АШӢ

Моддаи 272. Гарзҳои ҳимояи ҳуқуқҳои ашӢ

Моддаи 273. Эътирофи ҳуқуқи ашӢ

Моддаи 274. Талаб карда гирифтани ашӢ аз соҳиби ғайриқонунӣ

Моддаи 275. Талаб карда гирифтани ашӢ аз бадасторандаи бовичдон

Моддаи 276. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми баргардондани ашӢ аз соҳиби ғайриқонунӣ

Моддаи 277. Баргараф намудани вайронкунии ҳуқуқи ашӢе, ки ба маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд

Моддаи 278. Аз ҳабс озод кардани ашӢ (аз рӯйхат баровардан)

БОБИ 21. МУҚАРРАТИ УМУМӢ ОИД БА ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 279. Мафҳум ва мазмуни ҳуқуқи моликият

Моддаи 280. Гаронии нигоҳдории ашӢ

Моддаи 281. Таваккали тасодуфан нобуд ё тасодуфан вайрон шудани ашӢ

Моддаи 282. Субъектҳои ҳуқуқи моликият

Моддаи 283. Шаклҳои моликият

Моддаи 284. Мафҳум ва намудҳои моликияти хусусӣ

Моддаи 285. Ҳуқуқи моликияти давлатӣ

Моддаи 286. Моликияти истисноии давлат

Моддаи 287. Хусусиятҳои ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқҳои ашӢ ба молу мулк манқул

БОБИ 22. БА ДАСТ ОВАРДАНИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 288. Асосҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият

Моддаи 289. Бовичдонона ба даст овардан

Моддаи 290. Ҳуқуқи моликият ба молу мулк ғайриманқули аз нав бунёдшаванда

Моддаи 291. Коркард

Моддаи 292. Ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ашӢе, ки ҷамъоварии он дастраси умум мебошад

Моддаи 293. Сохтмони худсарона

Моддаи 294. Лаҳзаи бавучудоии ҳуқуқи моликияти бадасторанда тибқи шартнома

Моддаи 295. Додани ашӢ

Моддаи 296. АшӢи бесоҳиб

Моддаи 297. АшӢи манқуле, ки молик аз онҳо даст кашидааст

Моддаи 298. Бозёфт

Моддаи 299. Ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба бозёфт

Моддаи 300. Пардохти хароҷоти бозёфт ва подоши ёбандаи ашё

Моддаи 301. Ҳайвоноти беназорат

Моддаи 302. Ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ҳайвоноти беназорат

Моддаи 303. Пардохти хароҷоти нигоҳбонии ҳайвоноти беназорат ва подош барои онҳо

Моддаи 304. Ганчина

Моддаи 305. Давомнокии муҳлати бадастори

БОБИ 23. ҚАТЪИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 306. Асосҳои қатъи ҳуқуқи моликият

Моддаи 307. Даст кашидан аз ҳуқуқи моликият

Моддаи 308. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулк вобаста ба уҳдадорихои молик

Моддаи 309. Қатъи ҳуқуқи моликияти шахс ба ашёе, ки ба он тааллуқ дошта наметавонад

Моддаи 310. Қатъи ҳуқуқи моликият ба ашёи ғайриманқул бинобар гирифтани қитъаи замин ва захираҳои табиӣи дигар

Моддаи 311. Харидани сарватҳои таърихӣ ё фарҳангии бенизом нигоҳдошташаванда

Моддаи 312. Реквизитсия

Моддаи 313. Мусодира

Моддаи 314. Миллиқунонӣ

Моддаи 315. Нархгузорию молу мулк ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликият

БОБИ 24. МОЛИКИЯТИ УМУМӢ ВА НАМУДӢОИ ОН

Моддаи 316. Мафҳум ва асосҳои пайдоиши моликияти умумӣ

Моддаи 317. Муайян намудани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ

Моддаи 318. Соҳибӣ ва истифодаи молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

Моддаи 319. Ихтиёрдорию молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

Моддаи 320. Самара, маҳсулот ва даромади бадастомада аз истифодаи молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

Моддаи 321. Хароҷоти нигоҳдорию молу мулки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта

Моддаи 322. Ҳуқуқи афзалиятноки хариди ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ

Моддаи 323. Лаҳзаи гузаштани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахсе, ки онро тибқи шартнома ба даст овардааст

Моддаи 324. Тақсими молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад ва аз он чӯдо намудани ҳисса

Моддаи 325. Соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорию молу мулке, ки таҳти моликияти якчӯя қарор дорад

Моддаи 326. Тақсими молу мулке, ки таҳти моликияти якчӯя қарор дорад ва аз он чӯдо намудани ҳисса

Моддаи 327. Моликияти якчӯяи ҳамсарон

Моддаи 328. Моликияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

Моддаи 329. Тақсими молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

Моддаи 330. Ҳуқуқи аъзои хоҷагии деҳқонӣ ба молу мулки умумӣ ҳангоми дар заминаи он ташкил шудани шахси ҳуқуқӣ

Моддаи 331. Нигаронидани рӯёниш ба ҳисса дар молу мулки умумӣ

БОБИ 25. ҲУҚУҚҲОИ МАҲДУДИ АШӢ

§1. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Моддаи 332. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Моддаи 333. Объякти ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Моддаи 334. Ба даст овардан ва қатъи ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Моддаи 335. Ҳуқуқи молик ба молу мулки таҳти пешбурди хоҷагӣ қарордошта

Моддаи 336. Шартҳои амалисозии ҳуқуқҳои молумулкӣ аз ҷониби корхонаи воҳиди давлатӣ

§2. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

Моддаи 337. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

Моддаи 338. Ихтиёрдории молу мулки корхонаи махсус

Моддаи 339. Ихтиёрдории молу мулки муассиса

Моддаи 340. Ба даст овардани ҳуқуқи идораи оперативӣ ва қатъи он

Моддаи 341. Ҳуқуқи молик ба гирифтани ва азнавтақсимкунии молу мулке, ки ба идораи оперативӣ дода шудааст

Моддаи 342. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулке, ки ба идораи оперативӣ дода шудааст

Моддаи 343. Нигоҳ доштани ҳуқуқи идоракунии оперативӣ ба молу мулк ҳангоми ба дигар молик гузаштани корхона ё муассиса

§3. Сервитути ашёи ғайриманқул

Моддаи 344. Ҳуқуқи маҳдуди истифодаи ашёи ғайриманқули бегона

Моддаи 345. Намудҳои сервитут

Моддаи 346. Сервитути ихтиёри ва маҷбурӣ

Моддаи 347. Ҳуқуқи маҳдуди истифодаи қитъаи замини бегона

Моддаи 348. Нигоҳ доштани сервитут ҳангоми додан ё гузаштани ҳуқуқи моликият ба бино ва иншоот

Моддаи 349. Қатъ шудани сервитут

§4. Дигар ҳуқуқҳои маҳдуди ашё

Моддаи 350. Ҳуқуқҳои маҳдуди ашё нисбат ба молу мулки дигар

ФАСЛИ IV. ҲУҚУҚИ УҲДАДОРӢ

ЗЕРФАСЛИ 1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА УҲДАДОРИҲО

БОБИ 26. МАФҲУМ, АСОСҲОИ БА ВУЧУД ОМАДАН, ТАРАФҲО ВА НАМУДҲОИ УҲДАДОРӢ

Моддаи 351. Мафҳуми уҳдадорӣ ва асосҳои ба вучуд омадани он

Моддаи 352. Тарафҳои уҳдадорӣ

Моддаи 353. Уҳдадории алтернативӣ

Моддаи 354. Уҳдадории фаръӣ

Моддаи 355. Уҳдадории воқеӣ

БОБИ 27. ИЧРОИ УҲДАДОРӢ

Моддаи 356. Муқаррароти умумӣ оид ба иҷрои уҳдадорӣ

Моддаи 357. Норавони яктарафа рад кардани иҷрои уҳдадорӣ

Моддаи 358. Иҷрои қисм ба қисми уҳдадорӣ

Моддаи 359. Иҷрои уҳдадорӣ ба шахси матлуб

Моддаи 360. Иҷрои уҳдадорӣ аз ҷониби шахси сеюм

Моддаи 361. Муҳлати иҷрои уҳдадорӣ

Моддаи 362. Талаби иҷрои мунтазам

Моддаи 363. Иҷрои уҳдадорӣ пеш аз муҳлат

Моддаи 364. Иттилоот оид ба ҷараёни иҷрои уҳдадорӣ

Моддаи 365. Маҳалли иҷрои уҳдадорӣ

Моддаи 366. Иҷрои уҳдадорихоии пулӣ

Моддаи 367. Зиёдшавии маблағе, ки барои таъминоти шахси воқеӣ пардохт карда мешавад

Моддаи 368. Навбати пардохти талаб аз рӯи уҳдадории пулӣ

Моддаи 369. Иҷрои уҳдадорихоии алтернативӣ ва фаръӣ

Моддаи 370. Иҷрои уҳдадорие, ки дар он якчанд кредитор ё якчанд қарздор иштирокдоранд

Моддаи 371. Уҳдадорихоии муштарак

Моддаи 372. Ҳуқуқи кредитор ҳангоми уҳдадории муштарак

Моддаи 373. Норозигӣ муқобили талаби кредитор ҳангоми уҳдадории муштарак

Моддаи 374. Иҷрои уҳдадории муштарак аз ҷониби яке аз қарздорон

Моддаи 375. Талаботи муштарак

Моддаи 376. Иҷрои уҳдадориҳои иловагӣ

Моддаи 377. Тасдиқи иҷрои уҳдадорӣ

Моддаи 378. Иҷрои уҳдадорӣ тавассути ба амонат гузарондани қарз

Моддаи 379. Иҷрои мутақобилаи уҳдадориҳо

БОБИ 28. ТАЪМИНИ ИҶРОИ УҲДАДОРӢ **§1. Муқаррароти умумӣ**

Моддаи 380. Гарзҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣ

§2. Ноустуворона

Моддаи 381. Мафҳуми ноустуворона

Моддаи 382. Шакли созишнома оид ба ноустуворона

Моддаи 383. Ноустуворона дар асоси қонун

Моддаи 384. Кам кардани ноустуворона

§3. Гарав

Моддаи 385. Мафҳум ва асосҳои ба миён омадани гарав

Моддаи 386. Гаравдеҳ

Моддаи 387. Гарави молу мулке, ки барои бегона кардани он розигӣ ё иҷозати шахси дигар ё мақомоти ваколатдор талаб карда мешавад

Моддаи 388. Мавзуи гарав

Моддаи 389. Намудҳои гарав

Моддаи 390. Гарави бе супоридан ва бо супоридани молу мулки ба гарав гузошташуда ба гаравгир

Моддаи 391. Талаботе, ки бо гарав таъмин карда мешавад

Моддаи 392. Суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 393. Шартномаи гарав, шакл ва бақайдгирии он

Моддаи 394. Молу мулке, ки ба он ҳуқуқи гаравгир паҳн мегардад

Моддаи 395. Ба вучуд омадани ҳуқуқи гарав

Моддаи 396. Гарави минбаъда ва муайян кардани навбати гаравгирон

Моддаи 397. Ниғаҳдорӣ ва эмин нигоҳ доштани молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 398. Оқибатҳои гум кардан ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 399. Иваз ва барқарор намудани мавзуи гарав

Моддаи 400. Истифода ва ихтиёрдории мавзуи гарав

Моддаи 401. Аз ҷониби гаравгир ҳимоя намудани ҳуқуқҳои худ ба мавзуи гарав

Моддаи 402. Асосҳои нигаронидани рӯёниш нисбати молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 403. Тартиб ва шартҳои нигаронидани рӯёниш нисбати мавзуи ба гарав гузошташуда

Моддаи 404. Фурӯши молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 405. Пеш аз муҳлат иҷро намудани уҳдадориё, ки бо гарав таъмин шудааст ва нигаронидани рӯёниш ба молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 406. Қатъи гарав

Моддаи 407. Нигоҳ доштани эътибори гарав ҳангоми ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқ ба молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 408. Оқибати маҷбуран гирифтани молу мулки ба гарав гузошташуда

Моддаи 409. Гузашт кардани ҳуқуқи уҳдадориҳо вобаста ба шартномаи гарав

Моддаи 410. Гузарондани қарз вобаста ба уҳдадориҳои бо гарав таъминшуда

Моддаи 411. Ба гарав гузоштани моли дар муомилотбуда

Моддаи 412. Ба гарав гузоштани мол дар гаравхона

Моддаи 413. Гарави ҳуқуқҳои уҳдадорӣ

Моддаи 414. Хусусиятҳои гарави ҳуқуқ

Моддаи 415. Гарави ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ

§4. Нигоҳ доштан

Моддаи 416. Асосҳо барои нигоҳ доштан

Моддаи 417. Қонеъ намудани талабот аз ҳисоби ашёи нигоҳдошташуда

§5. Замонат

Моддаи 418. Шартномаи замонат

Моддаи 419. Шакли шартномаи замонат

Моддаи 420. Ҷавобгарии зомин

Моддаи 421. Норозигии зомин ва қарздор

Моддаи 422. Ҳуқуқи зомине, ки уҳдадориашро иҷро кардааст

Моддаи 423. Огоҳонидани зомин

Моддаи 424. Қатъи замонат

§6. Кафолат

Моддаи 425. Мафҳуми кафолат

Моддаи 426. Талабот нисбат ба шакли кафолат

Моддаи 427. Мустақилияти кафолат аз уҳдадории асосӣ

Моддаи 428. Бозхонд ва тағйир додани кафолат

Моддаи 429. Додани ҳуқуқ вобаста ба кафолат

Моддаи 430. Эътибор пайдо намудани кафолат

Моддаи 431. Пешниҳоди талабот вобаста ба кафолат

Моддаи 432. Уҳдадории кафил ҳангоми баррасии талаби бенефитсиар

Моддаи 433. Ҷавобгарии бенефитсиар

Моддаи 434. Рад кардани қонеъгардонии талаби бенефитсиар аз ҷониби кафил

Моддаи 435. Ҳадди уҳдадориҳои кафил

Моддаи 436. Қатъи кафолат

Моддаи 437. Ба кафил ҷуброн кардани маблағе, ки вобаста ба кафолат пардохтааст

§7. Байъона

Моддаи 438. Мафҳуми байъона. Шакли созишнома оид ба байъона

Моддаи 439. Оқибати қатъ гаштан ва иҷро накардани уҳдадории бо байъона таъминшуда

БОБИ 29. ИВАЗ ШУДАНИ ШАХС ДАР УҲДАДОРӢ

§1. Гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар

Моддаи 440. Асос ва тартиби гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар

Моддаи 441. Ҳуқуқҳои, ки ба шахси дигар гузашта наметавонанд

Моддаи 442. Ҳаҷми ҳуқуқҳои кредитор, ки ба шахси дигар мегузаранд

Моддаи 443. Далелҳои ҳуқуқи кредитори нав

Моддаи 444. Изҳори норозигии қарздор нисбати талаботи кредитори нав

Моддаи 445. Гузаштани ҳуқуқҳои кредитор ба шахси дигар дар асоси қонун

Моддаи 446. Шартҳои гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ

Моддаи 447. Гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯи уҳдадорие, ки дар оянда ба вучуд меояд

Моддаи 448. Шакли гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ

Моддаи 449. Ҷавобгарии кредиторе, ки ҳуқуқи талабкуниаширо гузашт кардааст

§2. Гузарондани қарз

Моддаи 450. Шарт ва шакли гузарондани қарз

Моддаи 451. Норозигии қарздори нав ба муқобили талаботи кредитор

БОБИ 30. ҶАВОБГАРӢ БАРОИ ВАЙРОН КАРДАНИ УҲДАДОРӢ

Моддаи 452. Мафҳуми вайрон кардани уҳдадорӣ

Моддаи 453. Ҷуброни зиёне, ки дар натиҷаи вайрон кардани уҳдадорӣ расонда шудааст

Моддаи 454. Зиён ва ноустуворона

Моддаи 455. Товони зарари маънавӣ, ки дар натиҷаи вайрон кардани уҳдадорӣ расонда шудааст

Моддаи 456. Ҷавобгарӣ барои иҷро накардани уҳдадорихоӣ пулӣ

Моддаи 457. Ҷавобгарӣ ва иҷрои уҳдадорӣ дар шакли асл

Моддаи 458. Иҷрои уҳдадорӣ аз ҳисоби қарздор

Моддаи 459. Оқибати иҷро накардани уҳдадорӣ оид ба додани ашёи хоса

Моддаи 460. Ҷавобгариӣ иловагӣ

Моддаи 461. Маҳдуд кардани андозаи ҷавобгарӣ аз рӯи уҳдадорӣ

Моддаи 462. Асосҳои ҷавобгарӣ барои вайрон кардани уҳдадорӣ

Моддаи 463. Ҷавобгариӣ қарздор барои кормандони худ

Моддаи 464. Ҷавобгариӣ қарздор барои амали шахсони сеюм

Моддаи 465. Оқибатҳои вайрон кардани уҳдадорӣ бо гуноҳи кредитор

Моддаи 466. Муҳлатгузарониӣ қарздор

Моддаи 467. Муҳлатгузарониӣ кредитор

Моддаи 468. Таваккал дар уҳдадорӣ

БОБИ 31. ҚАТЪИ УҲДАДОРӢ

Моддаи 469. Асосҳо барои қатъи уҳдадорӣ

Моддаи 470. Қатъи уҳдадорӣ бинобар иҷрои он

Моддаи 471. Ҳаққи дасткашӣ

Моддаи 472. Қатъи уҳдадорӣ бо баҳисобгириӣ

Моддаи 473. Ҳолатҳои номумкин будани баҳисобгириӣ

Моддаи 474. Баҳисобгириӣ ҳангоми гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ

Моддаи 475. Қатъи уҳдадорӣ ҳангоми дар як шахс зоҳир гардидани қарздор ва кредитор

Моддаи 476. Қатъи уҳдадорӣ бо сабаби нав шудани он

Моддаи 477. Бахшидани қарз

Моддаи 478. Қатъи уҳдадорӣ ҳангоми имконнопазириӣ иҷро

Моддаи 479. Қатъи уҳдадорӣ дар асоси санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракунӣ

Моддаи 480. Қатъи уҳдадорӣ бинобар вафоти шахси воқеӣ

Моддаи 481. Қатъи уҳдадорӣ бинобар барҳам додани шахси ҳуқуқӣ

ЗЕРҲАСЛИ 2. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ШАРТНОМА

БОБИ 32. МАФҲУМ ВА ШАРТҲОИ ШАРТНОМА

Моддаи 482. Мафҳуми шартнома

Моддаи 483. Озодии бастани шартнома

Моддаи 484. Шартнома ва қонун

Моддаи 485. Шартномаҳои музднок ва ройгон

Моддаи 486. Нарх дар шартнома

Моддаи 487. Амали шартнома

Моддаи 488. Шартномаи оммавӣ

Моддаи 489. Шартҳои намунавии шартнома

Моддаи 490. Шартномаи ҳамроҳшавӣ

Моддаи 491. Шартномаи муштарӣ

Моддаи 492. Опсион ва шартномаи опсион

Моддаи 493. Шартномаи пешакӣ

Моддаи 494. Шартномаи қолабӣ

Моддаи 495. Шартнома ба манфиати шахси сеюм

Моддаи 496. Тавзеҳи шартнома

Моддаи 497. Безътибории шартнома

БОБИ 33. БАСТАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 498. Муқаррароти умумӣ оид ба бастани шартнома

Моддаи 499. Лаҳзаи бастани шартнома

Моддаи 500. Шакли шартнома

Моддаи 501. Гуфтушунид оид ба бастани шартнома

Моддаи 502. Оферта

Моддаи 503. Офертаи оммавӣ

Моддаи 504. Аксепт

Моддаи 505. Бозхонди аксепт

Моддаи 506. Бастани шартнома дар асоси офертае, ки барои аксепти он муҳлат муайян шудааст

Моддаи 507. Бастани шартнома дар асоси офертае, ки дар он муҳлат барои аксепт муайян нашудааст

Моддаи 508. Аксепте, ки дер гирифта шудааст

Моддаи 509. Аксепт бо шартҳои дигар

Моддаи 510. Маҳалли бастани шартнома

Моддаи 511. Бо тартиби ҳатмӣ бастани шартнома

Моддаи 512. Баҳсҳои пешазшартнома

Моддаи 513. Бастани шартнома бо роҳи гузарондани савдо

Моддаи 514. Ташкил ва тартиби гузарондани савдо

Моддаи 515. Оқибати вайрон кардани қоидаҳои гузарондани савдо

БОБИ 34. ТАҒЙИР ДОДАН ВА БЕКОР КАРДАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 516. Асосҳои тағйир додан ё бекор кардани шартнома

Моддаи 517. Тағйир додан ва бекор кардани шартнома ҳангоми ба таври қиддӣ тағйир ёфтани ҳолат

Моддаи 518. Тартиби тағйир додан ва бекор кардани шартнома

Моддаи 519. Оқибатҳои тағйир додан ё бекор кардани шартнома

Моддаи 520. Дароз кардани муҳлати амали шартнома

ҚИСМИ II.

ФАСЛИ V. НАМУДҲОИ АЛОҲИДАИ УҲДАДОРӢ БОБИ 35. ХАРИДУ ФУРӢШ

§1. Муқаррароти умумии хариду фурӯш

Моддаи 521. Шартномаи хариду фурӯш

Моддаи 522. Шакли шартномаи хариду фурӯш

Моддаи 523. Шартҳои шартнома оид ба мол

Моддаи 524. Уҳдадорӣи фурӯшанда оид ба супоридани мол

Моддаи 525. Муҳлати иҷрои уҳдадорӣи супоридани мол

Моддаи 526. Лаҳзаи иҷрои уҳдадорӣи фурӯшанда оид ба супоридани мол

Моддаи 527. Уҳдадорӣи фурӯшанда оид ба нигоҳубини молу мулки фурӯхташуда

Моддаи 528. Гузаштани таваккали тасодуфан нобуд шудани мол

Моддаи 529. Уҳдадорӣи фурӯшанда вобаста ба супоридани моли аз ҳуқуқи шахси сеюм озод

Моддаи 530. Чавобгарӣи фурӯшанда ҳангоми аз харидор гирифтани мол

Моддаи 531. Оқибатҳои аз ҷониби фурӯшанда рад кардани супоридани мол

Моддаи 532. Оқибатҳои иҷро накардани уҳдадорӣи супоридани ашёи мансуб ва ҳуҷҷатҳои марбути мол

Моддаи 533. Теъдоди мол

Моддаи 534. Оқибатҳои вайрон кардани шартҳои шартнома вобаста ба теъдод

Моддаи 535. Гурӯҳи навъҳо (ассортимент)-и мол

- Моддаи 536. Оқибатҳои вайрон кардани шартҳои шартнома вобаста ба гурӯҳи навъҳои мол
- Моддаи 537. Сифати мол
- Моддаи 538. Кафолати сифати мол
- Моддаи 539. Тартиби ҳисоб намудани муҳлати кафолат
- Моддаи 540. Муҳлати коршоямии мол
- Моддаи 541. Ҳисоб кардани муҳлати коршоямии мол
- Моддаи 542. Санҷиши сифати мол
- Моддаи 543. Оқибатҳои супоридани моли дорои сифати номатлуб
- Моддаи 544. Норасоии мол, ки барои онҳо фурӯшанда ҷавобгар аст
- Моддаи 545. Муҳлати ошкор намудани норасоии моли супоридашуда
- Моддаи 546. Мукаммалии мол
- Моддаи 547. Маҷмуа (комплект)-и мол
- Моддаи 548. Оқибати супоридани моли номукамал
- Моддаи 549. Зарф ва борпеч
- Моддаи 550. Оқибатҳои бе зарф ва (ё) борпеч ё дар зарф ва (ё) борпечи номатлуб супоридани мол
- Моддаи 551. Огоҳ намудани фурӯшанда дар хусуси номатлуб иҷро кардани шартномаи хариду фурӯш
- Моддаи 552. Уҳдадорӣ харидор оид ба қабули мол
- Моддаи 553. Уҳдадорӣ харидор оид ба пардохти нархи мол
- Моддаи 554. Пардохт барои мол
- Моддаи 555. Пешпардохт барои мол
- Моддаи 556. Пардохт барои молҳое, ки ба қарз фурӯхта шудаанд
- Моддаи 557. Пардохти давра ба давра барои мол
- Моддаи 558. Суғуртаи мол
- Моддаи 559. Нигоҳ доштани ҳуқуқи моликияти фурӯшанда
- §2. Хариду фурӯши чакана**
- Моддаи 560. Шартномаи хариду фурӯши чакана
- Моддаи 561. Офертаи оммавии мол
- Моддаи 562. Ба харидор пешниҳод намудани иттилоот оид ба мол
- Моддаи 563. Фурӯши мол бо истифодаи воситаҳои худкор
- Моддаи 564. Шартнома бо шарт ба харидор расондани мол
- Моддаи 565. Шартнома бо шарт аз ҷониби харидор барои муҳлати муайян гирифтани мол
- Моддаи 566. Фурӯши мол тибқи намунаҳо
- Моддаи 567. Нарх ва пардохти мол
- Моддаи 568. Иваз кардани моли дорои сифати матлуб
- Моддаи 569. Ҳуқуқҳои харидор дар ҳолатҳои ба ӯ фурӯштани моли дорои сифати номатлуб
- Моддаи 570. Рӯёниши фарқи нарх ҳангоми ивази мол, кам кардани нархи харид ва баргардондани моли дорои сифати номатлуб
- Моддаи 571. Ҷавобгарии фурӯшанда ва дар шакли асл иҷро намудани уҳдадорӣ
- Моддаи 572. Товони зарари маънавӣ ба истеъмолкунанда
- §3. Шартномаи маҳсулотсупорӣ**
- Моддаи 573. Шартномаи маҳсулотсупорӣ
- Моддаи 574. Муҳлати амали шартномаи маҳсулотсупорӣ
- Моддаи 575. Бастани шартномаи маҳсулотсупорӣ
- Моддаи 576. Давраҳои маҳсулотсупорӣ
- Моддаи 577. Тартиби маҳсулотсупорӣ

Моддаи 578. Ҳалли ихтилофи назар ҳангоми бастани шартномаи маҳсулотсупорӣ

Моддаи 579. Молрасонӣ

Моддаи 580. Пурра намудани моли кам супоридашуда

Моддаи 581. Гурӯҳи навъҳои мол ҳангоми пурра намудани моли кам супоридашуда

Моддаи 582. Қабули мол аз ҷониби харидор

Моддаи 583. Ниғаҳдории масъулиятноки моле, ки харидор қабул накардааст

Моддаи 584. Интихоби мол

Моддаи 585. Ҳисоббаробаркунӣ барои моли расондашаванда

Моддаи 586. Зарф ва борпеч ҳангоми маҳсулотсупорӣ

Моддаи 587. Оқибатҳои расондани молҳои дорои сифати номатлуб

Моддаи 588. Оқибатҳои фиристодани молҳои номукамал

Моддаи 589. Ҳуқуқи харидор дар ҳолати кам супоридани мол, иҷро накардани талабот дар бораи рафъи норасоии мол ё дар хусуси мукамал сохтани мол

Моддаи 590. Ноустуворона барои кам супоридани мол ё гузаронидани муҳлати маҳсулотсупорӣ

Моддаи 591. Пӯшондани уҳдадориҳои якхела оид ба якчанд шартномаи маҳсулотсупорӣ

Моддаи 592. Радди яктарафаи иҷрои шартномаи маҳсулотсупорӣ

Моддаи 593. Баҳисобгирии зиён ҳангоми бекор кардани шартнома

§4. Маҳсулотсупорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 594. Асосҳои маҳсулотсупорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

§5. Таъмини энергия

Моддаи 595. Шартномаи таъмини энергия

Моддаи 596. Бастани шартнома

Моддаи 597. Миқдори энергия

Моддаи 598. Оқибатҳои вайрон кардани шартҳои шартнома оид ба миқдори энергия

Моддаи 599. Сифати энергия

Моддаи 600. Уҳдадории мизоҷ оид ба таъмин ва истифодаи шабакаҳо, асбоб ва таҷҳизот

Моддаи 601. Пардохти энергия

Моддаи 602. Аз ҷониби мизоҷ ба шахси дигар додани энергия

Моддаи 603. Тағйир додан ва бекор кардани шартномаи таъмини энергия

Моддаи 604. Чавобгарӣ аз рӯи шартномаи таъмини энергия

Моддаи 605. Татбиқи қоидаҳои шартномаи таъмини энергия нисбат ба муносибатҳои дигар оид ба таъминот тавассути шабакаи васлгардида

§6. Хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

Моддаи 606. Шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

Моддаи 607. Шакли шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

Моддаи 608. Бақайдгирии давлатии гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғайриманқул

Моддаи 609. Ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин ҳангоми фурӯши бино, иншоот ё молу мулки ғайриманқули дигари дар он ҷойгиршуда

Моддаи 610. Муайян намудани мавзуи шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

Моддаи 611. Нарх дар шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

Моддаи 612. Супоридани молу мулки ғайриманқул

Моддаи 613. Оқибатҳои супоридани молу мулки ғайриманқули дорои сифати номатлуб

Моддаи 614. Хусусиятҳои фурӯши манзили истиқоматӣ

§7. Хариду фурӯши корхона

Моддаи 615. Шартномаи хариду фурӯши корхона

Моддаи 616. Шакли шартномаи хариду фурӯши корхона ва бақайдгирии давлатии он

Моддаи 617. Муқаррар намудани таркиб ва баҳодиҳии арзиши корхонаи фурӯхташаванда

Моддаи 618. Ҳуқуқи кредиторҳо ҳангоми фурӯши корхона

Моддаи 619. Супоридани корхона

Моддаи 620. Гузаштани ҳуқуқи моликият ба корхона

Моддаи 621. Оқибатҳои бо камбудихо супоридан ва қабул намудани корхона

Моддаи 622. Нисбат ба шартномаи хариду фурӯши корхона татбиқ намудани қоидаҳо оид ба оқибатҳои беэтибор будани аҳд ва оид ба бекор кардан ё тағйир додани шартнома

§8. Хариди маҳсулоти кишоварзӣ барои коркард ё фурӯш

Моддаи 623. Шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ

Моддаи 624. Уҳдадорӣ истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ

Моддаи 625. Уҳдадорӣ маҳсулоттайёркунанда

Моддаи 626. Ҷавобгарии истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ

БОБИ 36. МУБОДИЛА

Моддаи 627. Шартномаи мубодила

Моддаи 628. Нарх ва хароҷот вобаста ба шартномаи мубодила

Моддаи 629. Иҷрои мутақобилаи уҳдадорӣ ҳангоми супоридани мол тибқи шартномаи мубодила

Моддаи 630. Гузаштани ҳуқуқи моликият ба молҳои мубодилашаванда

Моддаи 631. Ҷавобгарии молумулкӣ ҳангоми гирифтани моле, ки тибқи шартномаи мубодила ба даст оварда шудааст

БОБИ 37. ҲАДИЯ

Моддаи 632 Шартномаи ҳадия

Моддаи 633 Шакли шартномаи ҳадия

Моддаи 634 Аз ҷониби ҳадиягиранда рад кардани қабули ҳадия

Моддаи 635. Рад кардани иҷрои шартномаи ҳадия

Моддаи 636. Ҳолатҳои, ки рад кардани иҷрои шартномаи ҳадия ва бекор намудани ҳадияро манъ мекунад

Моддаи 637. Манъи ҳадия

Моддаи 638. Маҳдудиятҳои ҳангоми ҳадиядиҳӣ

Моддаи 639. Бекор кардани ҳадия

Моддаи 640. Оқибатҳои расондани зарар дар натиҷаи камбудии ашёи ҳадиякардашуда

Моддаи 641. Ворисии ҳуқуқи ҳангоми ваъдаи ҳадия

Моддаи 642. Хайрия

БОБИ 38. РЕНТА ВА ТАЪМИНОТИ ЯКУМРА БО САРОБОНӢ

§1. Қоидаҳои умумии рента ва таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 643. Шартномаи рента

Моддаи 644. Шакли шартномаи рента

Моддаи 645. Бегонакунии молу мулк барои пардохти рента

Моддаи 646. Гаронии рентавии молу мулки ғайриманқул

Моддаи 647. Таъминоти пардохти рента

Моддаи 648. Ҷавобгарӣ барои гузарондани муҳлати пардохти рента

§2. Рентаи доимӣ

Моддаи 649. Гирандагони рентаи доимӣ

Моддаи 650. Шакл ва андозаи рентаи доимӣ

Моддаи 651. Муҳлати пардохти рентаи доимӣ

Моддаи 652. Ҳуқуқи пардохткунанда ба харидани рентаи доимӣ

Моддаи 653. Харидани рентаи доимӣ бо талаби гирандаи рента

Моддаи 654. Нархи хариди рентаи доимӣ

Моддаи 655. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки барои пардохти рентаи доимӣ супоридашуда

§3. Рентаи якумра

Моддаи 656. Гирандаи рентаи якумра

Моддаи 657. Андозаи рентаи якумра

Моддаи 658. Муҳлати пардохти рентаи якумра

Моддаи 659. Бекор намудани шартномаи рентаи якумра бо талаби гирандаи рента

Моддаи 660. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки барои пардохти рентаи якумра супоридашуда

§4. Таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 661. Шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 662. Шакли шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 663. Уҳдадорӣ дар мавриди таъминот бо саробонӣ

Моддаи 664. Иваз намудани таъминоти якумра бо пардохтҳои давравӣ

Моддаи 665. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки супоридашуда

Моддаи 666. Радди шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 667. Бегона кардан ва истифода бурдани молу мулке, ки барои таъминоти якумра супорида шудааст

Моддаи 668. Бекор кардани шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 669. Қатъи таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 670. Оқибати вафоти пардохткунандаи саробонӣ

БОБИ 39. ИҶОРА

§1. Муқаррароти умумӣ

Моддаи 671. Шартномаи иҷора

Моддаи 672. Ҳуқуқи моликияти иҷорагир ба самара, маҳсулот ва даромад аз молу мулки иҷорагирифташуда

Моддаи 673. Объектҳои иҷора

Моддаи 674. Иҷорадеҳ

Моддаи 675. Шакли шартномаи иҷора

Моддаи 676. Муҳлати шартномаи иҷора

Моддаи 677. Ба иҷорагир супоридани молу мулк

Моддаи 678. Ҷавобгарии иҷорадеҳ барои камбудихои молу мулки ба иҷора супоридашуда

Моддаи 679. Ҳуқуқи шахси сеюм ба молу мулке, ки ба иҷора супорида мешавад

Моддаи 680. Пули иҷора

Моддаи 681. Истифодаи молу мулки ба иҷора гирифташуда

Моддаи 682. Шартномаи иҷораи фаръӣ

Моддаи 683. Уҳдадориҳои иҷорадеҳ дар мавриди ниғаҳдории молу мулк

Моддаи 684. Уҳдадориҳои иҷорагир оид ба ниғаҳдории молу мулки ба иҷора гирифташуда

Моддаи 685. Нигоҳ доштани эътибори шартномаи иҷора дар сурати тағйир ёфтани тарафҳо

Моддаи 686. Қатъи шартномаи иҷораи фаръӣ ҳангоми пеш аз муҳлат қатъ гардидани шартномаи иҷора

Моддаи 687. Пеш аз муҳлат қатъ намудани шартнома бо талаби иҷорадеҳ

Моддаи 688. Пеш аз муҳлат қатъ намудани шартнома бо талаби иҷорагир

Моддаи 689. Ҳуқуқи афзалиятноки иҷорагир ба бастании шартнома барои муҳлати нав

Моддаи 690. Баргардондани молу мулк ба иҷорадеҳ

Моддаи 691. Беҳтарсозии молу мулки ба иҷора гирифташуда

Моддаи 692. Ҳарида гирифтани молу мулки ба иҷора гирифташуда

Моддаи 693. Хусусиятҳои намудҳои алоҳидаи иҷора ва иҷораи намудҳои алоҳидаи молу мулк

§2. Киро

Моддаи 694. Шартномаи киро

Моддаи 695. Муҳлати шартномаи киро

Моддаи 696. Ба кирогир додани молу мулк

Моддаи 697. Бартараф намудани камбудихои молу мулки ба киро додашуда

Моддаи 698. Пули киро

Моддаи 699. Истифодаи молу мулки ба киро додашуда

§3. Иҷораи воситаҳои нақлиёт

Моддаи 700. Шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж

Моддаи 701. Шакли шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж

Моддаи 702. Уҳдадорӣ иҷорадеҳ оид ба ниғаҳдорӣ воситаи нақлиёт

Моддаи 703. Уҳдадорихоӣ иҷорадеҳ оид ба идоракуни ва истифодабарии техникий воситаи нақлиёт

Моддаи 704. Уҳдадорӣ иҷорагир оид ба пардохти хароҷоте, ки ба истифодабарии тиҷоратии воситаи нақлиёт вобаста мебошад

Моддаи 705. Суғуртаи воситаи нақлиёт

Моддаи 706. Шартномаҳо оид ба истифодаи воситаи нақлиёт бо экипаж аз ҷониби шахсони сеюм

Моддаи 707. Ҷавобгарӣ барои зиёне, ки ба воситаи нақлиёт расонда шудааст

Моддаи 708. Ҷавобгарӣ барои зиёне, ки тавассути воситаи нақлиёт расонда шудааст

Моддаи 709. Хусусиятҳои иҷораи намудҳои алоҳидаи воситаҳои нақлиёт бо экипаж

Моддаи 710. Шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж

Моддаи 711. Шакли шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж

Моддаи 712. Уҳдадорӣ иҷорагир оид ба нигоҳдорӣ воситаи нақлиёт

Моддаи 713. Уҳдадорӣ иҷорагир оид ба идоракуни ва истифодабарии техникий воситаи нақлиёт

Моддаи 714. Уҳдадорӣ иҷорагир оид ба пардохти хароҷоти ниғаҳдорӣ воситаи нақлиёт

Моддаи 715. Шартномаҳо оид ба истифодабарии воситаи нақлиёт бе экипаж аз ҷониби шахсони сеюм

Моддаи 716. Хусусиятҳои иҷораи намудҳои алоҳидаи воситаҳои нақлиёт бе экипаж §4. Иҷораи бино ва иншоот

Моддаи 717. Шартномаи иҷораи бино ё иншоот

Моддаи 718. Шакл ва бақайдгирии давлатии шартномаи иҷораи бино ё иншоот

Моддаи 719. Ҳуқуқ ба қитъаи замин, ки бино ё иншооти иҷорагирфта дар он ҷойгир аст

Моддаи 720. Ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин ҳангоми ба иҷора супоридани бино ё иншоот

Моддаи 721. Андозаи пули иҷора

Моддаи 722. Супоридани бино ё иншоот

§5. Иҷораи корхона

Моддаи 723. Шартномаи иҷораи корхона

Моддаи 724. Ҳуқуқи кредитор ҳангоми иҷораи корхона

Моддаи 725. Шакли шартномаи иҷораи корхона ва бақайдгирии давлатии он

Моддаи 726. Супоридани корхона ба иҷора гирифташуда

Моддаи 727. Уҳдадорихоӣ иҷорагир оид ба ниғаҳдорӣ корхона ва пардохти хароҷоти истифодабарии он

Моддаи 728. Истифодаи молу мулки корхона ба иҷора гирифташуда

Моддаи 729. Аз тарафи иҷорагир беҳтар намудани корхона ба иҷора гирифташуда

Моддаи 730. Ба шартномаи иҷораи корхона татбиқ намудани қоидаҳо оид ба оқибатҳои беэътибории аҳд, бекор, қатъ намудан ва тағйирдиҳии шартнома

Моддаи 731. Баргардондани корхона ба иҷора гирифташуда

§6. Иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

Моддаи 732. Шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

Моддаи 733. Тарафҳои шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

Моддаи 734. Шакли шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

Моддаи 735. Муҳлати шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

Моддаи 736. Шартномаи иҷораи фаръии қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

Моддаи 737. Ҳуқуқи чуброн намудани арзиши беҳтарсозӣ

Моддаи 738. Ҳуқуқи тамдиди муҳлати шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ §7.
Иҷораи захираҳои табиӣ

Моддаи 739. Шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ

Моддаи 740. Объектҳои шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ

Моддаи 741. Иҷорадеҳи захираҳои табиӣ

Моддаи 742. Иҷорагири захираҳои табиӣ

Моддаи 743. Шакли шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ ва бақайдгирии давлатии он

Моддаи 744. Муҳлати шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ

Моддаи 745. Ба иҷорагир супоридани захираҳои табиӣ

Моддаи 746. Уҳдадории иҷорагир оид ба чуброн намудани зиёне, ки ба объекти иҷораи захираҳои табиӣ расонда шудааст

§8. Иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 747. Шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 748. Шакли шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 749. Объекти шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 750. Тарафҳои шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 751. Иҷораи молиявӣ (лизинг)-и фаръӣ

Моддаи 752. Пардохтҳои иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 753. Намудҳои иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 754. Муҳлати амали шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 755. Огоҳонидани фурӯшанда дар бораи ба иҷораи молиявӣ (лизинг) супоридани молу мулк

Моддаи 756. Ба лизинггир супоридани объекти иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 757. Ба лизинггир гузаштани таваккали нобудшавии тасодуфӣ ё осеби тасодуфии объекти иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 758. Ҷавобгарии субъектҳои иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 759. Ҷавобгарии фурӯшанда

Моддаи 760. Хусусиятҳои шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

§9. Иҷораи манзили истиқоматӣ

Моддаи 761. Шартномаи иҷораи манзили истиқоматӣ

БОБИ 40. ШАРТНОМАИ ИСТИФОДАИ РОЙГОН

Моддаи 762. Мафҳуми шартномаи истифодаи ройгон

Моддаи 763. Ройгондиханда

Моддаи 764. Барои истифодаи ройгон додани ашё

Моддаи 765. Оқибатҳои барои истифодаи ройгон насупоридани ашё

Моддаи 766. Ҷавобгарӣ барои камбудихоӣ ашёе, ки ба истифодаи ройгон дода шудаанд

Моддаи 767. Ҳуқуқи шахси сеюм ба ашёе, ки барои истифодаи ройгон тахвил дода мешаванд

Моддаи 768. Уҳдадорихоӣ ройгонгиранда оид ба ниғаҳдории ашё

Моддаи 769. Ҷавобгарии ройгонгиранда

Моддаи 770. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки ба шахси сеюм бинобар истифодаи ашё расидааст

Моддаи 771. Ба шахси сеюм супоридани ашёе, ки барои истифодаи ройгон гирифта шудаанд

Моддаи 772. Бо талаби ройгондиханда пеш аз муҳлат бекор кардани шартнома

Моддаи 773. Бо талаби ройгонгиранда пеш аз муҳлат бекор кардани шартномаи истифодаи ройгон

Моддаи 774. Даст кашидан аз шартномаи истифодаи ройгон

Моддаи 775. Тағйир ёфтани тарафҳо дар шартномаи истифодаи ройгон

Моддаи 776. Қатъи шартномаи истифодаи ройгон

БОБИ 41. ПАЙМОНКОРӢ

§1. Муқаррароти умумӣ оид ба паймонкорӣ

Моддаи 777. Шартномаи паймонкорӣ

Моддаи 778. Корҳое, ки тибқи шартномаи паймонкорӣ ва аз ҳисоби таъмини паймонкор анҷом дода мешаванд

Моддаи 779. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ва осеб дидани мавод

Моддаи 780. Паймонкори асосӣ ва паймонкори фаръӣ

Моддаи 781. Дар иҷрои кор иштирок намудани якчанд шахс

Моддаи 782. Муҳлати корҳои иҷрошуда

Моддаи 783. Нархи корҳо

Моддаи 784. Сарфакории паймонкор

Моддаи 785. Тартиби пардохти корҳо

Моддаи 786. Ҳуқуқи паймонкор барои нигоҳ доштан

Моддаи 787. Иҷрои кор бо истифодаи маводи фармоишгар

Моддаи 788. Ҷавобгарии паймонкор барои нигоҳдории молу мулки фароҳамовардаи фармоишгар

Моддаи 789. Ҳуқуқи фармоишгар ҳангоми иҷрои кор

Моддаи 790. Ҳолатҳое, ки паймонкор уҳдадор аст фавран фармоишгарро огоҳ намояд

Моддаи 791. Аз ҷониби фармоишгар иҷро накардани уҳдадорихои мутақобила оид ба шартномаи паймонкорӣ

Моддаи 792. Мусоидати фармоишгар

Моддаи 793. Қабули корҳои иҷрошуда аз ҷониби фармоишгар

Моддаи 794. Сифати кор

Моддаи 795. Кафолати сифати кор

Моддаи 796. Тартиби баҳисобгирии муҳлати кафолат

Моддаи 797. Ҷавобгарии паймонкор барои сифати номатлуби кор

Моддаи 798. Муҳлатҳои ошкор намудани сифати номатлуби натиҷаҳои кор

Моддаи 799. Муҳлати даъво оид ба кори дорои сифати номатлуб

Моддаи 800. Уҳдадории паймонкор дар бораи ба фармоишгар супоридани иттилоъ

Моддаи 801. Маҳрамияти иттилои бадастовардаи тарафҳо

Моддаи 802. Ба фармоишгар баргардондани мавод ва таҷҳизот

Моддаи 803. Оқибатҳои қатъи шартномаи паймонкорӣ то қабули натиҷаи кор

§2. Паймонкории маишӣ

Моддаи 804. Шартномаи паймонкории маишӣ

Моддаи 805. Кафолати ҳуқуқи фармоишгар

Моддаи 806. Шакли шартнома

Моддаи 807. Офертаи оммавии корҳо

Моддаи 808. Ба фармоишгар додани иттилоот оид ба кор

Моддаи 809. Иҷрои кор бо маводи паймонкор

Моддаи 810. Иҷрои кор бо маводи фармоишгар

Моддаи 811. Нарх ва пардохти кор

Моддаи 812. Огоҳонидани фармоишгар дар бораи шартҳои истифодаи кори иҷрошуда

Моддаи 813. Оқибатҳои ошкор намудани камбудихои иҷрои кор

Моддаи 814. Оқибатҳои ҳозир нашудани фармоишгар барои гирифтани кор

Моддаи 815. Ҳуқуқи фармоишгар дар ҳолати иҷрои номатлуб ё иҷро накардани кор тибқи шартномаи паймонкории маишӣ

Моддаи 816. Оқибатҳои вафоти яке аз тарафҳо дар шартнома

§3. Паймонкорӣ дар сохтмон

Моддаи 817. Шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

Моддаи 818. Тақсими таваккал байни тарафҳо

Моддаи 819. Ҷавобгарӣ барои бехатарии корҳои анҷомдодашаванда

Моддаи 820. Суғуртаи иншооти сохташаванда

Моддаи 821. Ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ

Моддаи 822. Ворид намудани тағйирот ба ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ

Моддаи 823. Таъмини моддии корҳо

Моддаи 824. Пардохти корҳо

Моддаи 825. Пешниҳоди қитъаи замин барои сохтмон

Моддаи 826. Уҳдадорӣ иловагии фармоишгар дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

Моддаи 827. Аз ҷониби фармоишгар тибқи шартнома назорат кардан ва санҷидани иҷрои кор

Моддаи 828. Ҳамкорӣ тарафҳо дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

Моддаи 829. Уҳдадорӣ паймонкор оид ба ҳифзи муҳити зист ва бехатарии пешбурди корҳои сохтмонӣ

Моддаи 830. Уҳдадорӣ тарафҳо ҳангоми муваққатан мавқуф гузоштани сохтмон

Моддаи 831. Супоридан ва қабули кор

Моддаи 832. Ҷавобгарӣ паймонкор барои сифати кор

Моддаи 833. Кафолати сифат дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

Моддаи 834. Муҳлатҳои ошкор намудани сифати номатлуби корҳои сохтмон

Моддаи 835. Бартараф намудани камбудихо аз ҳисоби фармоишгар

Моддаи 836. Товони зарари маънавӣ дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

§4. Паймонкорӣ дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ

Моддаи 837. Шартномаи паймонкорӣ дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ

Моддаи 838. Иттилои заминавӣ барои корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ

Моддаи 839. Уҳдадорӣҳои фармоишгар

Моддаи 840. Уҳдадорӣҳои паймонкор

Моддаи 841. Ҷавобгарӣ паймонкор барои камбудихо ҳуҷҷатҳо ва корҳо

§5. Корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 842. Шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 843. Тарафҳои шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 844. Асосҳо ва тартиби бастанӣ шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 845. Мазмуни шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 846. Тағйир додани шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 847. Танзими махсуси иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

БОБИ 42. КОРҲОИ ИЛМИЮ ТАДҚИҚОТӢ, ТАҶРИБАВИЮ КОНСТРУКТОРӢ ВА ТЕХНОЛОГӢ

Моддаи 848. Шартномаҳо барои корҳои илмию тадқиқотӣ, таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ

Моддаи 849. Иҷрои кор

Моддаи 850. Супоридан, қабул ва пардохти корҳо

Моддаи 851. Маҳфӣ (конфиденсиалӣ) будани иттилоъ оид ба шартнома

Моддаи 852. Ҳуқуқи тарафҳо ба натиҷаҳои кор

Моддаи 853. Уҳдадорӣ фармоишгар

Моддаи 854. Уҳдадории паймонкор (ичрокунанда)

Моддаи 855. Оқибатҳои имконнопазирии ба даст овардани натиҷаҳо дар шартнома барои корҳои илмию тадқиқотӣ

Моддаи 856. Оқибати имконнопазирии ба даст овардани натиҷаҳо дар шартнома барои корҳои таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ

Моддаи 857. Ҷавобгарии паймонкор (ичрокунанда) барои вайрон кардани шартнома

Моддаи 858. Танзими ҳуқуқи шартномаҳо барои корҳои иҷрошудаи илмию таҳқиқотӣ, таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ

БОБИ 43. ХИЗМАТРАСОНИИ МУЗДНОК

Моддаи 859. Шартномаи хизматрасонии музднок

Моддаи 860. Мавзӯи шартномаи хизматрасонии музднок

Моддаи 861. Иҷрои шартномаи хизматрасонии музднок

Моддаи 862. Пардохти арзиши хизматрасонӣ ва ҷуброни зиёни расондашуда

Моддаи 863. Яктарафа даст кашидан аз иҷрои шартномаи хизматрасонии музднок

Моддаи 864. Қоидаҳои иловагии шартномаи хизматрасонии музднок

БОБИ 44. ҲАМЛУ НАҚЛ

Моддаи 865. Муқаррароти умумӣ дар бораи ҳамлу нақл

Моддаи 866. Шартномаи ҳамлу нақли бор

Моддаи 867. Шартномаи мусофиркашонӣ

Моддаи 868. Шартномаи чартер

Моддаи 869. Ҳамлу нақли мустақими омехта

Моддаи 870. Ҳамлу нақл тавассути нақлиёти истифодаи умум

Моддаи 871. Пардохти ҳамлу нақл

Моддаи 872. Пешниҳоди воситаҳои нақлиёт, бор қардан ва борфарорӣ

Моддаи 873. Муҳлати расондани бор, мусофир ва бағоҷ

Моддаи 874. Ҷавобгарӣ аз рӯйи уҳдадорихоё, ки аз ҳамлу нақл бармеоянд

Моддаи 875. Ҷавобгарии боркашон барои пешниҳод накардани воситаҳои нақлиёт ва борфиристанда барои истифода набурдани воситаҳои нақлиёти пешниҳодшуда

Моддаи 876. Ҷавобгарии интиқолдиҳанда барои ба таъхир андохтани мусофиркашонӣ

Моддаи 877. Ҷавобгарии боркашон барои гум қардан, камомад ва осеб дидани бор ё бағоҷ

Моддаи 878. Шартномаҳо оид ба ташкили ҳамлу нақл

Моддаи 879. Шартномаҳо байни ташкилотҳои нақлиётӣ

Моддаи 880. Иддао ва даъво оид ба боркашонӣ

Моддаи 881. Ҷавобгарии интиқолдиҳанда барои боиси марг шудани мусофир ё осеб дидани саломатии

ӯ

БОБИ 45. ЭКСПЕДИТСИЯИ НАҚЛИЁТӢ

Моддаи 882. Шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

Моддаи 883. Шакли шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

Моддаи 884. Ҷавобгарии экспедитор оид ба шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

Моддаи 885. Ҳуҷҷатҳо ва иттилоо, ки ба экспедитор пешниҳод карда мешаванд

Моддаи 886. Иҷрои уҳдадории экспедитор аз ҷониби шахси сеюм

Моддаи 887. Рад қардани иҷрои шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

БОБИ 46. ҚАРЗ ВА КРЕДИТ

§1. Қарз

Моддаи 888. Шартномаи қарз

Моддаи 889. Шакли шартномаи қарз

Моддаи 890. Фоизҳо тибқи шартномаи қарз

Моддаи 891. Уҳдадории қарзгир оид ба баргардондани маблағи қарз
Моддаи 892. Оқибатҳои аз ҷониби қарзгир вайрон намудани шартномаи қарз
Моддаи 893. Баҳс вобаста ба мавзуи шартномаи қарз
Моддаи 894. Оқибатҳои аз даст додани таъмини иҷрои уҳдадориҳои қарзгир
Моддаи 895. Вексел
Моддаи 896. Вомбарг
Моддаи 897. Қарзи мақсаднок
Моддаи 898. Шартномаи қарзи давлатӣ
Моддаи 899. Нав шудани қарз дар уҳдадории қарз

§2. Кредит

Моддаи 900. Шартномаи кредит
Моддаи 901. Шакли шартномаи кредит
Моддаи 902. Радд кардани додан ё гирифтани кредит
Моддаи 903. Талаби кредитор оид ба пеш аз муҳлат баргардондани кредит

§3. Кредити молӣ ва тиҷоратӣ

Моддаи 904. Кредити молӣ
Моддаи 905. Кредити тиҷоратӣ

БОБИ 47. ФАКТОРИНГ

Моддаи 906. Шартномаи факторинг
Моддаи 907. Агенти молиявӣ (фактор)
Моддаи 908. Талаботи пулие, ки мавзуи гузашт мебошад
Моддаи 909. Ҷавобгарии муштарӣ дар назди агенти молиявӣ (фактор)
Моддаи 910. Безътибории манъи гузашт намудани талаботи пулӣ
Моддаи 911. Гузаштани минбаъдаи талаботи пулӣ
Моддаи 912. Аз ҷониби қарздор ба агенти молиявӣ (фактор) иҷро намудани талаботи пулӣ
Моддаи 913. Ҳуқуқи агенти молиявӣ (фактор) ба маблағҳое, ки аз қарздор гирифта шудаанд
Моддаи 914. Талаботи мутақобилаи қарздор
Моддаи 915. Ба қарздор баргардондани маблағе, ки агенти молиявӣ (фактор) гирифтааст

БОБИ 48. ПАСАНДОЗИ БОНКӢ

Моддаи 916. Шартномаи пасандози бонкӣ
Моддаи 917. Ҳуқуқи ба пасандозҳо ҷалб намудани маблағҳои пулӣ
Моддаи 918. Шакли шартномаи пасандози бонкӣ
Моддаи 919. Намудҳои пасандозҳо
Моддаи 920. Фоизҳо ба пасандоз
Моддаи 921. Тартиби ҳисоб кардан ва пардохти фоизҳо ба пасандоз
Моддаи 922. Таъмини баргардондани пасандоз
Моддаи 923. Аз ҷониби шахси сеюм ба суратҳисоби пасандозгузор гузарондани маблағҳои пулӣ
Моддаи 924. Пасандозҳо ба манфиати шахси сеюм
Моддаи 925. Дафтарчаи амонат
Моддаи 926. Сертификати бонкӣ
Моддаи 927. Хусусиятҳои пасандози бонкии металлҳои қиматбаҳо
Моддаи 928. Ҷавобгарӣ барои иҷро накардани талаботи баргардондани пасандоз

БОБИ 49. СУРАТҲИСОБИ БОНКӢ

§1. Қоидаҳои умумӣ дар бораи суратҳисоби бонкӣ

Моддаи 929. Шартномаи суратҳисоби бонкӣ
Моддаи 930. Аз ҷониби бонк истифода бурдани маблағҳои соҳиби суратҳисоб

- Моддаи 931. Аз ҷониби соҳиби суратҳисоб ихтиёрдорӣ намудани маблағҳои пулӣ
- Моддаи 932. Шакли шартномаи суратҳисоби бонкӣ
- Моддаи 933. Бастани шартномаи суратҳисоби бонкӣ
- Моддаи 934. Тасдиқи ҳуқуқи ихтиёрдорӣ маблағҳои пулие, ки дар суратҳисоб мавҷуданд
- Моддаи 935. Амалиёте, ки бонк вобаста ба суратҳисоб анҷом медиҳад
- Моддаи 936. Муҳлатҳои амалиёт аз рӯи суратҳисоб
- Моддаи 937. Кредитонии суратҳисоб
- Моддаи 938. Пардохти хароҷоти бонк барои анҷом додани амалиёти вобаста ба суратҳисоб
- Моддаи 939. Фоизҳо барои аз ҷониби бонк истифода бурдани маблағҳои пулии суратҳисоб
- Моддаи 940. Баҳисобгирии талаботи мутақобилаи бонк ва соҳиби суратҳисоб
- Моддаи 941. Асосҳои аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ аз суратҳисоб
- Моддаи 942. Навбати аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулии суратҳисоб
- Моддаи 943. Суратҳисоби бонкӣ
- Моддаи 944. Хусусиятҳои суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо
- Моддаи 945. Ҷавобгарӣ барои сари вақт анҷом надодани амалиёт оид ба суратҳисоб ва беасос аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ
- Моддаи 946. Маҳрамияти суратҳисобҳои бонкӣ
- Моддаи 947. Ҳабси маблағҳои суратҳисоб
- Моддаи 948. Нигаронидани рӯёниш ба маблағҳои суратҳисоб
- Моддаи 949. Бастани суратҳисоби бонкӣ

§2. Суратҳисоби бонкии номиналӣ

- Моддаи 950. Суратҳисоби бонкии номиналӣ
- Моддаи 951. Бастани шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ
- Моддаи 952. Амалиётҳо тибқи суратҳисоби бонкии номиналӣ

§3. Суратҳисоби бонкии эскроу

- Моддаи 953. Шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу
- Моддаи 954. Маҳдудиятҳои ихтиёрдорӣ маблағҳои пулӣ ва истифодаи суратҳисоби бонкии эскроу
- Моддаи 955. Бастани суратҳисоби бонкии эскроу

§4. Суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ

- Моддаи 956. Шартномаи суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ
- Моддаи 957. Амалиётҳои бонкӣ тибқи суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ
- Моддаи 958. Фоизи аз ҷониби бонк истифода намудани маблағҳои пулии дар суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ мавҷуда
- Моддаи 959. Ихтиёрдорӣ намудани маблағҳои пулие, ки дар суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ ҷойгир шудаанд

- Моддаи 960. Иваз намудани соҳиби суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ ва қатъи шартнома

БОБИ 50. ҲИСОББАРОБАРКУНӢ

§1. Муқаррароти умумӣ дар бораи ҳисоббаробаркуниҳо

- Моддаи 961. Ҳисоббаробаркуниҳои нақдӣ ва ғайринақдӣ
- Моддаи 962. Шаклҳои ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ

§2. Ҳисоббаробаркуниҳо бо супоришномаҳои пардохтӣ

- Моддаи 963. Муқаррароти умумии ҳисоббаробаркуниҳо бо супоришномаҳои пардохтӣ
- Моддаи 964. Шартҳои қабули супоришномаи пардохтӣ аз ҷониби бонк
- Моддаи 965. Иҷрои супоришномаи пардохтӣ
- Моддаи 966. Хусусиятҳои ҳисоббаробаркуниҳо бе кушодани суратҳисоби бонкӣ
- Моддаи 967. Ҷавобгарӣ барои иҷро накардан ё иҷро номатлуби супоришномаи пардохтӣ

§3. Ҳисоббаробаркунӣ тибқи аккредитив

Моддаи 968. Муқаррароти умумӣ оид ба ҳисоббаробаркунӣ тибқи аккредитив

Моддаи 969. Аккредитиви бозхостшаванда

Моддаи 970. Аккредитиви бозхостнашаванда

Моддаи 971. Аккредитиви тасдиқшуда

Моддаи 972. Аккредитиви гузаранда

Моддаи 973. Иҷрои аккредитив

Моддаи 974. Радди қабули ҳуҷҷатҳо

Моддаи 975. Ҷавобгарии бонки иҷрокунанда

Моддаи 976. Бастани аккредитив

§4. Ҳисоббаробаркунӣ тибқи инкассо

Моддаи 977. Муқаррароти асосии ҳисоббаробаркунӣ тибқи инкассо

Моддаи 978. Иҷрои супоришномаи инкассо

Моддаи 979. Огоҳинома дар хусуси радди пардохт

§5. Ҳисоббаробаркунӣ бо чек

Моддаи 980. Муқаррароти умумии ҳисоббаробаркунӣ бо чек

Моддаи 981. Унсурҳои чек

Моддаи 982. Пардохти чек

Моддаи 983. Додани ҳуқуқ оид ба чек

Моддаи 984. Кафолати пардохт

Моддаи 985. Инкассокунонии чек

Моддаи 986. Уҳдадорӣ пардохткунанда

Моддаи 987. Тасдиқи радди пардохти чек

Моддаи 988. Огоҳинома аз напардохтани чек

Моддаи 989. Оқибати напардохтани чек

БОБИ 51. НИГАҲДОРӢ

§1. Муқаррароти умумӣ оид ба ниғаҳдорӣ

Моддаи 990. Шартномаи ниғаҳдорӣ

Моддаи 991. Шартномаи қабул кардани ашё барои ниғаҳдорӣ

Моддаи 992. Шакли шартномаи ниғаҳдорӣ

Моддаи 993. Уҳдадорӣ қабули ашё барои ниғаҳдорӣ

Моддаи 994. Муҳлати ниғаҳдорӣ

Моддаи 995. Ниғаҳдории ашё бе зикри мушаххасот

Моддаи 996. Уҳдадорӣ ниғаҳдоранда оид ба эмин нигоҳ доштани ашё

Моддаи 997. Истифодаи ашёи барои ниғаҳдорӣ супоридашуда

Моддаи 998. Тағйир додани шароити ниғаҳдорӣ

Моддаи 999. Барои ниғаҳдорӣ ба шахси сеюм супоридани ашё

Моддаи 1000. Подош барои ниғаҳдорӣ

Моддаи 1001. Ниғаҳдории ашёи дорои хусусияти хатарнок

Моддаи 1002. Ҷуброни хароҷоти ниғаҳдорӣ

Моддаи 1003. Пас гирифтани ашё аз ҷониби молсупор

Моддаи 1004. Хароҷоти фавқулода барои ниғаҳдорӣ

Моддаи 1005. Уҳдадорӣ ниғаҳдоранда барои баргардондани ашё

Моддаи 1006. Ҷавобгарии ниғаҳдоранда барои гум кардан, камомад ё осеб дидани ашё

Моддаи 1007. Андозаи ҷавобгарии ниғаҳдоранда

Моддаи 1008. Ҷуброни зиёне, ки ба ниғаҳдоранда расонда шудааст

Моддаи 1009. Қатъи уҳдадорӣ ниғаҳдорӣ тибқи талаби молсупор

Моддаи 1010. Татбиқи муқаррароти умумии ниғаҳдорӣ вобаста ба намудҳои алоҳидаи он

Моддаи 1011. Ниғаҳдорӣ тибқи қонун

§2. Намудҳои алоҳидаи ниғаҳдорӣ

Моддаи 1012. Ниғаҳдорӣ дар гаравхона

Моддаи 1013. Ашёи аз гаравхона талабкарданашуда

Моддаи 1014. Ниғаҳдории сарватҳо дар бонк

Моддаи 1015. Дар бағочхонаи ниғаҳдории ташкилотҳои нақлиётӣ нигоҳ доштани ашё

Моддаи 1016. Ниғаҳдорӣ дар либосхонаи ташкилотҳо

Моддаи 1017. Ниғаҳдорӣ дар меҳмонхона

Моддаи 1018. Ниғаҳдории ашёе, ки мавзуи баҳс мебошад

§3. Ниғаҳдорӣ дар анбори мол

Моддаи 1019. Анбори мол

Моддаи 1020. Шартномаи ниғаҳдорӣ дар анбор

Моддаи 1021. Ниғаҳдории мол бо ҳуқуқи ихтиёрдории он

Моддаи 1022. Уҳдадории анбори мол

Моддаи 1023. Талаботи молсупор ба анбори мол

Моддаи 1024. Аз ҷониби анбори мол рад кардани шартномаи ниғаҳдорӣ

Моддаи 1025. Ҳуҷҷатҳои анбор

Моддаи 1026. Шаҳодатномаи дугонаи анбор

Моддаи 1027. Ҳуқуқи дорандаи шаҳодатномаҳои анбор ва гарав ба мол

Моддаи 1028. Додани шаҳодатномаҳои анбор ва гарав

Моддаи 1029. Додани мол тибқи шаҳодатномаи дугонаи анбор

Моддаи 1030. Шаҳодатномаи одии анбор

БОБИ 52. ЭСКРОУ

Моддаи 1031. Шартномаи эскроу

Моддаи 1032. Объектҳои эскроу

Моддаи 1033. Подош ба агент

Моддаи 1034. Санҷиши асосҳои ба бенефитсиар супоридани молу мулк

Моддаи 1035. Чудо намудани молу мулки ба амонат гузошташуда

Моддаи 1036. Хусусиятҳои ба амонат гузоштани ашё

Моддаи 1037. Хусусиятҳои ба амонат гузоштани коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат ва маблағҳои пулии нақд

Моддаи 1038. Хусусиятҳои нигаронидани рӯёниш ба молу мулк тибқи талабот ба тарафҳои шартномаи эскроу

Моддаи 1039. Қатъ шудани шартномаи эскроу

БОБИ 53. СУҒУРТА

Моддаи 1040. Суғуртаи ихтиёрӣ ва ҳатмӣ

Моддаи 1041. Манфиатҳои, ки суғуртаи онҳо иҷозат дода намешавад

Моддаи 1042. Шартномаи суғуртаи молу мулк

Моддаи 1043. Суғуртаи молу мулк

Моддаи 1044. Суғуртаи ҷавобгарӣ барои расондани зарар

Моддаи 1045. Суғуртаи ҷавобгарӣ оид ба шартнома

Моддаи 1046. Суғуртаи таваккали соҳибкорӣ

Моддаи 1047. Шартномаи суғуртаи шахсӣ

Моддаи 1048. Суғуртаи ҳатмӣ

Моддаи 1049. Амалисозии суғуртаи ҳатмӣ

- Моддаи 1050. Оқибатҳои вайрон кардани қоидаҳои суғуртаи ҳатмӣ
- Моддаи 1051. Суғуртақунанда
- Моддаи 1052. Иҷрои уҳдадорихо аз рӯи шартнома аз ҷониби суғурташаванда ва бадастоварандаи Ҷоид
- Моддаи 1053. Шакли шартномаи суғурта
- Моддаи 1054. Суғурта тибқи полиси генералӣ
- Моддаи 1055. Шартҳои муҳими шартномаи суғурта
- Моддаи 1056. Муайян кардани шартҳои шартномаи суғурта дар қоидаҳои суғурта
- Моддаи 1057. Маълумоте, ки суғурташаванда ҳангоми бастанӣ шартнома пешниҳод мекунад
- Моддаи 1058. Ҳуқуқи суғуртақунанда барои арзиши таваккали суғурта
- Моддаи 1059. Сирри суғурта
- Моддаи 1060. Маблағи суғурта
- Моддаи 1061. Мавриди баҳс қарор додани арзиши суғуртавии молу мулк
- Моддаи 1062. Суғуртаи иловагии молу мулк
- Моддаи 1063. Оқибатҳои суғуртаи аз арзиши суғурта бештар
- Моддаи 1064. Суғуртаи бисёрқарата
- Моддаи 1065. Суғуртаи муштарак
- Моддаи 1066. Мукофоти суғуртави ва ҳаққи суғуртави
- Моддаи 1067. Безътибории шартномаи суғурта
- Моддаи 1068. Иваз намудани шахси суғурташуда
- Моддаи 1069. Иваз намудани бадастоварандаи Ҷоид
- Моддаи 1070. Оғози амали шартномаи суғурта
- Моддаи 1071. Пеш аз муҳлат қатъ гардидани шартномаи суғурта
- Моддаи 1072. Оқибатҳои зиёд шудани таваккали суғурта дар давраи амали шартномаи суғурта
- Моддаи 1073. Ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқ ба молу мулки суғурташуда
- Моддаи 1074. Огоҳ намудани суғуртақунанда аз фарорасии ҳодисаи суғуртави
- Моддаи 1075. Кам кардани зиён аз ҳодисаи суғуртави
- Моддаи 1076. Оқибатҳои фаро расидани ҳодисаи суғуртави бо гуноҳи суғурташаванда, бадастоварандаи Ҷоид ё шахси суғурташуда
- Моддаи 1077. Асосҳо барои аз пардохти ҷуброни суғурта ва маблағи суғурта озод кардани суғуртақунанда
- Моддаи 1078. Радди пардохти ҷуброни суғурта ё маблағи суғурта
- Моддаи 1079. Пардохти маблағи суғурта мувофиқи шартномаи суғуртаи шахсӣ
- Моддаи 1080. Ба суғуртақунанда гузаштани ҳуқуқи суғурташаванда барои ҷуброни хисорот (суброгатсия)
- Моддаи 1081. Азнавсуғуртақунӣ
- Моддаи 1082. Суғуртаи мутақобила
- Моддаи 1083. Суғуртаи ҳатмии давлатӣ
- Моддаи 1084. Татбиқи қоидаҳои умумии суғурта нисбат ба намудҳои махсуси суғурта
- БОБИ 54. СУПОРИШ**
- Моддаи 1085. Шартномаи супориш
- Моддаи 1086. Подош дар шартномаи супориш
- Моддаи 1087. Иҷрои супориш мутобиқи дастурҳои ваколатдиҳанда
- Моддаи 1088. Уҳдадорихои вакил
- Моддаи 1089. Уҳдадорихои ваколатдиҳанда
- Моддаи 1090. Вогузоштани ваколат

Моддаи 1091. Қатъи шартномаи супориш
Моддаи 1092. Оқибатҳои қатъи шартномаи супориш
Моддаи 1093. Ворисии ҳуқуқӣ дар шартномаи супориш

БОБИ 55. КОМИССИЯ

Моддаи 1094. Шартномаи комиссия
Моддаи 1095. Подоши комиссияи
Моддаи 1096. Ҳуқуқ ва уҳдадориҳои комиссиянер вобаста ба аҳд бо шахси сеюм
Моддаи 1097. Иҷрои супориши комиссияи
Моддаи 1098. Комиссияи фаръӣ
Моддаи 1099. Нархи молу мулке, ки комиссиянер мефурӯшад
Моддаи 1100. Сарфи назар кардан аз супориши комитент
Моддаи 1101. Ҳуқуқ ба молу мулке, ки мавзуи комиссия мебошад
Моддаи 1102. Аз ҷониби комиссиянер нигоҳ доштани маблағҳои ба комитент тааллуқдошта
Моддаи 1103. Ҷавобгарии комиссиянер барои гум кардан, камомад ё осеб дидани молу мулки комитент
Моддаи 1104. Ҳисоботи комиссиянер
Моддаи 1105. Қабули иҷро аз ҷониби комитент
Моддаи 1106. Чуброни хароҷот вобаста ба иҷрои супориши комиссияи
Моддаи 1107. Бекор кардани супориш аз ҷониби комитент
Моддаи 1108. Радд кардани иҷрои супориш аз ҷониби комиссиянер
Моддаи 1109. Қатъи шартномаи комиссия

БОБИ 56. ШАРТНОМАИ АГЕНТӢ

Моддаи 1110. Шартномаи агентӣ
Моддаи 1111. Подоши агентӣ
Моддаи 1112. Бо шартномаи агентӣ маҳдуд намудани ҳуқуқҳои принципал ва агент
Моддаи 1113. Ҳисоботи агент
Моддаи 1114. Шартномаи агентии фаръӣ
Моддаи 1115. Қатъ гардидани шартномаи агентӣ
Моддаи 1116. Нисбат ба муносибатҳои агентӣ татбиқ шудани қоидаҳои шартномаҳои супориш ва комиссия

БОБИ 57. ИДОРАИ БА БОВАРӢ АСОСӢФТАИ МОЛУ МУЛК

Моддаи 1117. Шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк
Моддаи 1118. Об'екти идораи ба боварӣ асосёфта
Моддаи 1119. Асосҳои ба вучуд омадан (таъсис)-и идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк
Моддаи 1120. Субъектҳои идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк
Моддаи 1121. Шартҳои муҳимми шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк
Моддаи 1122. Шакли шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк
Моддаи 1123. Чудо кардани молу мулке, ки таҳти идораи ба боварӣ асосёфта қарор дорад
Моддаи 1124. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулке, ки гаронии ҳуқуқи шахсони сеюмро дорад
Моддаи 1125. Ҳуқуқ ва уҳдадориҳои идоракунандаи ваколатдор
Моддаи 1126. Додани идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк
Моддаи 1127. Ҷавобгарии идоракунандаи ваколатдор
Моддаи 1128. Подош ба идоракунандаи ваколатдор
Моддаи 1129. Қатъи шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк
Моддаи 1130. Ба идораи ба боварӣ асосёфта додани коғазҳои қиматнок
Моддаи 1131. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк тибқи асосҳои пешбиниамудаи қонунгузори

БОБИ 58. КОНСЕССИЯИ ТИҶОРАТӢ

- Моддаи 1132. Шартномаи консессияи тиҷоратӣ
- Моддаи 1133. Шакли шартномаи консессияи тиҷоратӣ ва бақайдгирии он
- Моддаи 1134. Консессияи тиҷоратии фаръӣ
- Моддаи 1135. Подош тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ
- Моддаи 1136. Уҳдадориҳои ҳуқуқдор
- Моддаи 1137. Уҳдадориҳои истифодабаранда
- Моддаи 1138. Маҳдуд намудани ҳуқуқҳои тарафҳо тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ
- Моддаи 1139. Ҷавобгарии ҳуқуқдор вобаста ба талаботи ба истифодабаранда пешниҳодшуда
- Моддаи 1140. Ҳуқуқи афзалиятноки истифодабаранда оид ба бастании шартномаи консессияи тиҷоратӣ ба муҳлати нав
- Моддаи 1141. Тағйир додани шартномаи консессияи тиҷоратӣ
- Моддаи 1142. Қатъи шартномаи консессияи тиҷоратӣ
- Моддаи 1143. Бозтаъбири шартномаи консессияи тиҷоратӣ ҳангоми тағйир ёфтани тарафҳо
- Моддаи 1144. Оқибатҳои тағйирёбии аломати тиҷоратӣ
- Моддаи 1145. Оқибатҳои қатъи ҳуқуқи истисноӣ, ки истифодаи он тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ дода шудааст

БОБИ 59. ФАЪОЛИЯТИ ЯҚҶОЯ (ШИРКАТИ ОДӢ)

- Моддаи 1146. Шартномаи фаъолияти яқҷоя
- Моддаи 1147. Ҳиссаи шарикон
- Моддаи 1148. Моли мулкӣ умумӣ шарикон
- Моддаи 1149. Пешбурди корҳои умумӣ шарикон
- Моддаи 1150. Ҳуқуқи шарик ба иттилоот оид ба фаъолияти яқҷоя
- Моддаи 1151. Харочоти умумӣ, зиён ва ҷавобгарии шарикон
- Моддаи 1152. Тақсими фоидаи дар натиҷаи фаъолияти яқҷоя бадастомада
- Моддаи 1153. Чудо кардани ҳиссаи шарик бо талаби кредиторӣ он
- Моддаи 1154. Қатъи шартномаи фаъолияти яқҷоя
- Моддаи 1155. Рад кардани шартномаи бемуҳлати фаъолияти яқҷоя
- Моддаи 1156. Бекор кардани шартномаи фаъолияти яқҷоя бо талаби тарафҳо
- Моддаи 1157. Ҷавобгарии шарик, ки аз шартнома даст кашидааст ё бекор кардани онро талаб кардааст

БОБИ 60. СОХТМОНИ ҲИССАГИИ БИНОИ ИСТИҚОМАТӢ

- Моддаи 1158. Шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ
- Моддаи 1159. Шакли шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ
- Моддаи 1160. Тарафҳои шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ
- Моддаи 1161. Муҳлати супоридани объекти сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ
- Моддаи 1162. Бартараф намудани монеаҳо ҳангоми сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ
- Моддаи 1163. Суғуртаи ҷавобгарии мадания ҳуқуқи ширкати сохтмонӣ
- Моддаи 1164. Кафолати сифат дар шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ
- Моддаи 1165. Тағйир додан ва бекор кардани шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

БОБИ 61. КОНСЕССИЯ

- Моддаи 1166. Шартномаи консессионӣ
- Моддаи 1167. Объектҳои шартномаи консессионӣ
- Моддаи 1168. Тарафҳои шартномаи консессионӣ
- Моддаи 1169. Тартиби ба консессия супоридани объектҳо
- Моддаи 1170. Шартҳои муҳимми шартномаи консессионӣ
- Моддаи 1171. Ҳуқуқи уҳдадориҳои консессиядор ва конседент
- Моддаи 1172. Қатъ ва бекор кардани шартномаи консессионӣ

Моддаи 1173. Ҷавобгарии тарафҳои шартномаи консессионӣ

БОБИ 62. АМАЛҲО БА МАНФИАТИ ҒАЙР БЕ СУПОРИШ

Моддаи 1174. Амалҳо ба манфиати ғайр бе супориш

Моддаи 1175. Бастанӣ аҳд ба манфиати ғайр

Моддаи 1176. Уҳдадорӣ шахсе, ки ба манфиаташ бе супориш амал анҷом дода шудааст

Моддаи 1177. Ҷуброни зараре, ки вобаста ба амал ба манфиати ғайр расонда шудааст

Моддаи 1178. Ҷуброни хароҷоти вобаста ба пешгирии зиён ба молу мулки шахсони дигар

Моддаи 1179. Ҳисоботи шахсе, ки ба манфиати ғайр амал кардааст **БОБИ 63. ЭЪЛОНИ ОММАВИИ МУКОФОТ**

Моддаи 1180. Уҳдадорӣ пардохти мукофот

Моддаи 1181. Бекор кардани эълони оммавии мукофот

БОБИ 64. ОЗМУНИ ОММАВИ

Моддаи 1182. Ташкили озмуни оммавӣ

Моддаи 1183. Тағйир додани шарт ва бекор кардани озмуни оммавӣ

Моддаи 1184. Қарор дар бораи пардохти мукофот

Моддаи 1185. Истифодаи асарҳои илмӣ, адабӣ ва санъат, ки ғолиби озмуни оммавӣ гардидаанд

Моддаи 1186. Ба иштирокдорони озмун баргардондани корҳои пешниҳодшуда

БОБИ 65. ГУЗАРОНДАНИ БОЗИҲО ВА ШАРТҲО

Моддаи 1187. Талабот вобаста ба ташкили бозиҳо, шартҳо ва иштирок дар онҳо

Моддаи 1188. Хусусиятҳои гузарондани бозии лотерея, тотализаторҳо ва бозиҳои дигар аз ҷониби давлат ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва ё бо иҷозати онҳо

БОБИ 66. УҲДАДОРИҲО БИНОБАР РАСОНДАНИ ЗАРАР

§1. Муқаррароти умумӣ

Моддаи 1189. Асосҳои умумии ҷавобгарӣ барои расондани зарар

Моддаи 1190. Пешгирии расондани зарар

Моддаи 1191. Расондани зарар дар ҳолати мудофияи зарурӣ

Моддаи 1192. Расондани зарар дар ҳолати зарурати ниҳой

Моддаи 1193. Ҷавобгарии шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ барои зараре, ки корманди он расондааст

Моддаи 1194. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидорақунӣ ва шахсони мансабдори онҳо расондаанд

Моддаи 1195. Мақомот ва шахсоне, ки ҳангоми ҷуброни зарар аз ном ва ҳисоби хазина амал мекунанд

Моддаи 1196. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки бо амали ғайриқонунии мақомоти таҳқиқ, тафтишоти пешакӣ, прокуратура ва суд расонда шудааст

Моддаи 1197. Ҷуброни зарар аз ҷониби шахси ҷавобгарии худро суғуртанамуда

Моддаи 1198. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки ноболиғони то чордаҳсола расондаанд

Моддаи 1199. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола расондаанд

Моддаи 1200. Ҷавобгарии падару модари аз ҳуқуқи падарумодарӣ маҳрумшуда барои зарари расондаи ноболиғон

Моддаи 1201. Ҷавобгарӣ барои зарари расондаи шахси воқеии ғайриқобили амал эътирофгардида

Моддаи 1202. Ҷавобгарӣ барои зарари расондаи шахси воқеии дорои қобилияти маҳдуди амалқунӣ эътирофгардида

Моддаи 1203. Ҷавобгарӣ барои зарари расондаи шахси воқеӣ, ки аҳаммияти амалҳои худро дарк ё идора карда наметавонад

Моддаи 1204. Ҷавобгарӣ барои расондани зарар тавассути фаъолияте, ки барои атрофиён хатари зиёдро ба миён меоварад

Моддаи 1205. Ҷавобгарӣ барои якҷоя расондани зарар

Моддаи 1206. Ҳуқуқи даъвои акс ба шахсе, ки зарар расондааст

Моддаи 1207. Ҳаҷм ва андозаи зарари ҷуброншаванда

Моддаи 1208. Тарзҳои чуброни зарари молумулкӣ

Моддаи 1209. Баҳисобгирии гуноҳи ҷабрдида ва вазъи молумулкии шахси зараррасонда
§2. Чуброни зараре, ки ба ҳаёт ва саломатии шахси воқеӣ расонда шудааст

Моддаи 1210. Чуброни зараре, ки ба ҳаёт ё саломатии шахси воқеӣ ҳангоми иҷрои уҳдадориҳои шартномавӣ ё уҳдадориҳои дигар расонда шудааст

Моддаи 1211. Андоза ва хусусияти чуброни зараре, ки ба саломатӣ осеб расондааст

Моддаи 1212. Муайян кардани музди меҳнат (даромад), ки дар натиҷаи ба саломатӣ расондани зарар аз даст рафтааст

Моддаи 1213. Чуброни зарар ҳангоми расондани осеб ба саломатии шахси ба балоғат нарасида

Моддаи 1214. Чуброни зарари вобаста ба марги шахси воқеӣ расондашуда

Моддаи 1215. Андозаи чуброни зарари дар натиҷаи марги шахси воқеӣ расондашуда

Моддаи 1216. Тағйир додани андозаи чуброни зарар

Моддаи 1217. Зиёд кардани андозаи чуброни зарар вобаста ба боло рафтани арзиши зиндагӣ ва афзудани нишондиҳанда барои ҳисобҳо

Моддаи 1218. Пардохтҳо оид ба чуброни зарар

Моддаи 1219. Чуброни зарар дар сурати қатъи фаъолияти шахси ҳуқуқӣ

Моддаи 1220. Пардохти хароҷот барои дафн

§3. Чуброни зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

Моддаи 1221. Асосҳои чуброни зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

Моддаи 1222. Шахсоне, ки барои зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда ҷавобгаранд

Моддаи 1223. Муҳлатҳои чуброни зарари дар натиҷаи камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

Моддаи 1224. Асосҳои озод намудан аз ҷавобгарӣ барои зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

§4. Товони зарари маънавӣ

Моддаи 1225. Товони зарари маънавӣ

Моддаи 1226. Андозаи товони зарари маънавӣ

БОБИ 67. УҲДАДОРИҲО ДАР НАТИҶАИ ДОРОШАВИИ БЕАСОС

Моддаи 1227. Уҳдадориҳои баргардондани дорошавии беасос

Моддаи 1228. Таносуби талабот дар бораи баргардондани дорошавии беасос бо дигар талабот оид ба ҳифзи ҳуқуқҳои маданӣ

Моддаи 1229. Баргардондани дорошавии беасос дар шакли асл

Моддаи 1230. Чуброни арзиши дорошавии беасос

Моддаи 1231. Оқибатҳои беасос ба шахси дигар додани ҳуқуқ

Моддаи 1232. Ба ҷабрдида баргардондани даромадҳои гирифтанашуда

Моддаи 1233. Чуброни хароҷот ба молу мулк, ки бояд баргардонда шавад

Моддаи 1234. Дорошавии беасосе, ки баргардонда намешавад

ҚИСМИ III.

ФАСЛИ VI. МОЛИКИЯТИ ЗЕҲНӢ

БОБИ 68. МУҚАРРАТОИ УМУМӢ ОИД БА МОЛИКИЯТИ ЗЕҲНӢ

Моддаи 1235. Мафҳуми моликияти зеҳнӣ

Моддаи 1236. Объектҳои ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ

Моддаи 1237. Ба вучуд омадани ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ

Моддаи 1238. Мазмуни ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ

Моддаи 1239. Ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ва ҳуқуқи ашё ба ҳомили моддӣ

Моддаи 1240. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ

Моддаи 1241. Ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ

Моддаи 1242. Муҳлати амали ҳуқуқҳои молумулкӣ

- Моддаи 1243. Гузаштани ҳуқуқҳои молумулкӣ
- Моддаи 1244. Иҷозатномаи озода
- Моддаи 1245. Иҷозатномаи маҷбурӣ
- Моддаи 1246. Объектҳои хизмати моликияти зеҳнӣ
- Моддаи 1247. Ҳуқуқҳо ба объектҳои моликияти зеҳнӣ, ки дар асоси шартномаҳои дахлдори хариди давлатӣ офарида шудаанд
- Моддаи 1248. Амалсозии ҳуқуқҳои моликияти зеҳнӣ
- Моддаи 1249. Ҳимояи ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ
- Моддаи 1250. Тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ
- Моддаи 1251. Хусусиятҳои масъулият барои риоя накардани ҳуқуқҳо ба моликияти зеҳнӣ дар шабакаи иттилоотию телекоммуникатсионӣ

ФАСЛИ VII. ҲУҚУҚИ МЕРОС
БОБИ 69. МУҚАРРАТОИ УМУМӢ ОИД БА МЕРОСГИРӢ

- Моддаи 1252. Меросгирӣ
- Моддаи 1253. Таркиби мерос
- Моддаи 1254. Асосҳои меросгирӣ
- Моддаи 1255. Кушодашавии мерос
- Моддаи 1256. Ҷойи кушодашавии мерос
- Моддаи 1257. Меросгирон
- Моддаи 1258. Меросгирони ношоиста
- Моддаи 1259. Уҳдадорҳои шахси меросгири ношоиста эътирофгардида

БОБИ 70. МЕРОСГИРӢ ТИБҚИ ВАСИЯТНОМА

- Моддаи 1260. Муқарратҳои умумӣ дар бораи меросгирӣ тибқи васиятнома
- Моддаи 1261. Махфияти васиятгузорӣ
- Моддаи 1262. Қоидаҳои умумӣ оид ба шакли васиятнома
- Моддаи 1263. Васиятномаи ба таври нотариалӣ тасдиқшуда
- Моддаи 1264. Васиятномаи бо васиятномаи ба таври нотариалӣ тасдиқшуда баробар
- Моддаи 1265. Бекор кардан ва тағйир додани васиятнома
- Моддаи 1266. Беэътибории васиятнома
- Моддаи 1267. Тавзеҳи васиятнома
- Моддаи 1268. Васиятномаи шартдор
- Моддаи 1269. Таъини меросгири иловагӣ
- Моддаи 1270. Иҷроқунандаи васиятнома
- Моддаи 1271. Супориши васиятгузор (легат)
- Моддаи 1272. Базиммагузорӣ тибқи васиятнома

БОБИ 71. МЕРОСГИРӢ ТИБҚИ ҚОНУН

- Моддаи 1273. Муқарратҳои умумӣ дар бораи меросгирӣ тибқи қонун
- Моддаи 1274. Меросгирони навбати якум
- Моддаи 1275. Меросгирони навбати дуюм
- Моддаи 1276. Меросгирони навбати сеюм
- Моддаи 1277. Меросгирӣ бо ҳуқуқи пешниҳод
- Моддаи 1278. Меросгирии шахсони корношояме, ки таҳти саробонии меросгузор қарор доранд
- Моддаи 1279. Ҳуқуқ ба ҳиссаи ҳатмӣ дар мерос
- Моддаи 1280. Ҳуқуқҳои ҳамсар ҳангоми меросгирӣ
- Моддаи 1281. Гузаштани мерос ба давлат

БОБИ 72. ҚАБУЛ ВА ДАСТ КАШИДАН АЗ МЕРОС

- Моддаи 1282. Қабули мерос

- Моддаи 1283. Қабули мерос пас аз гузаштани муҳлати муқарраршуда
- Моддаи 1284. Гузариши ҳуқуқи қабули мерос (трансмиссияи меросӣ)
- Моддаи 1285. Ҳуқуқи аз мерос даст кашидан
- Моддаи 1286. Аз қисми мерос ё ба манфиати шахсони дигар даст кашидан аз мерос
- Моддаи 1287. Ҳуқуқи даст кашидан аз гирифтани супориши васиятгузор
- Моддаи 1288. Афзун гардидани ҳиссаҳои меросӣ
- Моддаи 1289. Додани шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос
- Моддаи 1290. Бекор кардан ё беэътибор донистани шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос
- Моддаи 1291. Моликияти умумии ҳиссагии меросгирон
- Моддаи 1292. Тақсими мерос
- Моддаи 1293. Имконнопазирии ихтиёрдории мерос
- Моддаи 1294. Ҳифзи манфиатҳои меросгирони алоҳида ҳангоми тақсими мерос
- Моддаи 1295. Ҳуқуқи афзалиятноки меросгирони алоҳида ҳангоми тақсими мерос
- Моддаи 1296. Ҳифзи мерос ва идораи он
- Моддаи 1297. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулки меросӣ
- Моддаи 1298. Хароҷоте, ки бояд ба таври афзалиятнок аз ҳисоби мерос пардохт карда шавад
- Моддаи 1299. Ҷавобгарии меросгирон аз рӯи қарзҳои меросгузор
- Моддаи 1300. Муҳлати пешниҳоди талаботи кредиторон

БОБИ 73. МЕРОСГИРИИ НАМУДҲОИ АЛОҲИДАИ МОЛУ МУЛК

Моддаи 1301. Меросгирии ҳуқуқҳо вобаста ба иштирок дар ширкату ҷамъиятҳои хоҷагӣ ва кооперативҳо

Моддаи 1302. Меросгирии молу мулки узви хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

Моддаи 1303. Меросгирии корхона

Моддаи 1304. Меросгирии ҳуқуқи истифодаи замин

Моддаи 1305. Меросгирии ашёе, ки муомилоташон маҳдуд мебошад

ФАСЛИ VIII. ҲУҚУҚИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ХУСУСӢ БОБИ 74. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 1306. Ҳуқуқи дар муносибатҳои ҳуқуқии маданияти дорои унсурҳои хориҷӣ татбиқшаванда

Моддаи 1307. Бандубасти мафҳумҳои ҳуқуқӣ (бандубасти ҳуқуқӣ)

Моддаи 1308. Муқаррар намудани мазмуни меъёрҳои ҳуқуқи хориҷӣ

Моддаи 1309. Ҳаволаи бозгашт ва ҳавола ба ҳуқуқи кишвари сеюм

Моддаи 1310. Татбиқи ҳуқуқи кишвари дорои якчанд низомии ҳуқуқӣ

Моддаи 1311. Татбиқи мутақобила (муносибати монанд, амали мутақобил)

Моддаи 1312. Тавзеҳот дар бораи тартиби оммавӣ (тартиботи оммавӣ)

Моддаи 1313. Татбиқи меъёрҳои императивӣ

Моддаи 1314. Маҳдудиятҳои ҷавобӣ (реторсияҳо)

БОБИ 75. МЕЪЁРҲОИ КОЛЛИЗИОНӢ §1. Шахсон

Моддаи 1315. Қонуни шахсии шахси воқеӣ

Моддаи 1316. Қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амалкунии шахси воқеӣ

Моддаи 1317. Бедарак ғоибшуда ё вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ

Моддаи 1318. Номи шахси воқеӣ

Моддаи 1319. Бақайдгирии асноди ҳолати шаҳрвандии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон берун аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон

Моддаи 1320. Эътирофи ҳуҷҷатҳое, ки мақомоти давлати хориҷӣ барои тасдиқи асноди ҳолати шаҳрвандӣ додаанд

Моддаи 1321. Қонуни шахсии шахси ҳуқуқӣ

Моддаи 1322. Қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амалқунии шахси ҳуқуқӣ

Моддаи 1323. Иштироки давлатҳо дар муносибатҳои ҳуқуқии мадании дорои унсури хориҷӣ

§2. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ва ҳимояи онҳо

Моддаи 1324. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ва ҳимояи онҳо

§3. Аҳд. Намояндагӣ. Муҳлати даъво

Моддаи 1325. Шакли аҳд

Моддаи 1326. Ваколатнома

Моддаи 1327. Муҳлати даъво

§4. Ҳуқуқҳои ашё

Моддаи 1328. Муқаррароти умумӣ оид ба ҳуқуқе, ки нисбат ба ҳуқуқҳои ашё татбиқ карда мешавад

Моддаи 1329. Ба вучуд омадан ва қатъ гардидани ҳуқуқҳои ашё

Моддаи 1330. Ҳуқуқҳои ашё ба воситаҳои нақлиёт ва молу мулки дигар, ки бояд ба феҳристи давлатӣ ворид карда шаванд

Моддаи 1331. Ҳуқуқҳои ашё ба молу мулки манқули тибқи аҳд дар роҳ қарордошта

Моддаи 1332. Ҳимояи ҳуқуқҳои ашё

§5. Уҳдадориҳои шартномавӣ

Моддаи 1333. Интиҳоби ҳуқуқ аз ҷониби тарафҳои шартнома

Моддаи 1334. Ҳуқуқе, ки ҳангоми набудани созишномаи тарафҳо ба шартнома татбиқ карда мешавад

Моддаи 1335. Ҳуқуқе, ки нисбат ба шартномаи таъсиси шахси ҳуқуқӣ бо иштироки хориҷиён татбиқ мешавад

Моддаи 1336. Ҳуқуқе, ки нисбат ба гузашти ҳуқуқи талабқунӣ ва гузаронидани қарз татбиқ карда мешавад

Моддаи 1337. Доираи амали ҳуқуқи татбиқшаванда

Моддаи 1338. Уҳдадорӣ аз аҳдҳои яктарафа

Моддаи 1339. Ҳуқуқи татбиқшаванда нисбат ба муносибатҳо оид ба пардохти фоизҳо

§6. Уҳдадориҳои ғайришартномавӣ

Моддаи 1340. Уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар ба миён меоянд

Моддаи 1341. Доираи амали ҳуқуқи татбиқшаванда нисбат ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар ба миён омадаанд

Моддаи 1342. Ҷавобгарӣ барои зарари ба истеъмолқунанда расондашуда

Моддаи 1343. Ҳуқуқи татбиқшаванда нисбат ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи рақобати бевиднона ба миён меоянд

Моддаи 1344. Дорошавии беасос

§7. Моликияти зеҳнӣ

Моддаи 1345. Ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ

§8. Ҳуқуқи мерос

Моддаи 1346. Муносибатҳо оид ба меросгирӣ

Моддаи 1347. Қобилияти шахс оид ба тартиб додан ва бекор кардани васиятнома, шакли васиятнома ва санади бекор кардани он

Моддаи 1348. Меросгирии молу мулки ғайриманқул ва молу мулке, ки бояд ба феҳристи давлатӣ ворид карда шаванд

§9. Васоят ва парасторӣ

Моддаи 1349. Васоят ва парасторӣ

ФАСЛИ IX. МУҚАРРАРОТИ ХОТИМАВӢ

БОБИ 76. МУҚАРРАРОТИ ХОТИМАВӢ

Моддаи 1350. Аз эътибор соқит донишони баъзе санадҳои қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон

Моддаи 1351. Мавриди амал қарор додани ҳамин Кодекс

ҚИСМИ I.

ФАСЛИ I. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

ЗЕРФАСЛИ 1. МУҚАРРАРОТИ АСОСӢ

БОБИ 1. ҚОНУНГУЗОРИИ МАДАНИ

Моддаи 1. Қонунгузории маданӣ

Қонунгузории маданияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ба [Конститутсияи](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон асос ёфта, аз ҳамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф намудааст, иборат мебошад.

Моддаи 2. Муносибатҳои, ки қонунгузории маданӣ танзим менамояд

1. Қонунгузории маданӣ муносибатҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкиеро, ки ба баробарӣ, мухторияти ирода ва мустақилияти молумулкии иштирокдоронашон асос ёфтаанд, танзим менамояд.

2. Муносибатҳои оилавӣ, меҳнатӣ, оид ба заминистифодабарӣ, истифодаи захираҳои табиӣ ва ҳифзи муҳити зистро, ки дорои хусусиятҳои дар қисми 1 моддаи мазкур қайдшуда мебошанд, агар дар қонунгузории оила, меҳнат, замин ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, қонунгузории маданӣ танзим менамояд.

3. Иштирокдорони муносибатҳои бо қонунгузории маданӣ танзимшаванда шахсони воқеӣ, шахсони ҳуқуқӣ, Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти ҳокимияти давлатӣ, воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ, мақомоти маҳаллии худидоракуни мебошанд. Муқаррароти ҳамин Кодекс, инчунин нисбати муносибатҳо бо иштироки давлати хориҷӣ, шаҳрванди хориҷӣ, шахси бешаҳрванд ва шахси ҳуқуқии хориҷӣ низ истифода мешаванд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Агар дар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон нисбат ба қоидаҳои пешбиниамудаи қонунгузории маданӣ қоидаҳои дигар пешбинӣ шуда бошанд, меъёрҳои санадҳои байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон нисбат ба муносибатҳои ҳуқуқии маданӣ мавриди татбиқ қарор дода мешаванд.

5. Қонунгузории маданӣ нисбати муносибатҳои молумулкӣ, ки ба тобеияти маъмурӣ ё тобеияти дигари ҳокимияти як тараф ба тарафи дигар асос ёфтааст, татбиқ намешавад, агар дар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 3. Принсипҳои асосии қонунгузории маданӣ

1. Қонунгузории маданӣ ба принсипҳои баробарии иштирокдорони муносибатҳои ҳуқуқии маданӣ, дахлнопазирии моликият, озодии шартнома, номумкин будани даҳлати худсаронаи ягон шахс ба қорҳои хусусӣ, зарурати амалисозии бемонеаи ҳуқуқҳои маданӣ, таъмини барқарор намудани ҳуқуқҳои вайронгардидаи маданӣ ва ҳимояи судии ҳуқуқи манфиатҳо асос меёбад.

2. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ҳуқуқҳои маданӣро бо ирода ва ба манфиати худ ба даст оварда, амалӣ менамоянд. Онҳо дар муқаррар намудани ҳуқуқи уҳдадорӣҳои худ дар асоси шартнома ва муайян намудани шартҳои шартнома, ки хилофи қонунгузорӣ нестанд, озоданд.

3. Ҳангоми муқаррар, амалӣ ва ҳимоя намудани ҳуқуқҳои маданӣ ва иҷрои уҳдадорӣҳои маданӣ иштирокдорони муносибатҳои ҳуқуқии маданӣ бояд бовиҷдонона амал кунанд.

4. Ҳеч шахс ҳуқуқ надорад аз амали ғайриқонунӣ ё бевиҷдононаи худ бартарӣ ба даст орад.

5. Муомилоти мол, иҷрои қор, хизматрасонӣ ва воситаҳои молиявӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон озод мебошанд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

6. Маҳдуд кардани ҳуқуқи озодӣҳои маданӣ дар ҳолатҳои пешбиниамудаи санади қонунгузорӣ имконпазир аст.

Моддаи 4. Амали қонунгузории маданӣ дар замон

1. Қонунгузории маданӣ қувваи бозгашт надорад ва нисбат ба муносибатҳои татбиқ мешавад, ки пас аз мавриди амал қарор додани он ба миён омадаанд. Амали қонунгузории маданӣ нисбати муносибатҳои то мавриди амал қарор додани он пайдошуда танҳо дар ҳолате татбиқ мегардад, ки агар бевосита дар қонунгузорӣ пешбинӣ шуда бошад.

2. Қонунгузории маданӣ нисбат ба муносибатҳои, ки то мавриди амал қарор додани он ба миён омадаанд, танҳо нисбат ба он ҳуқуқи уҳдадорӣҳои татбиқ мегардад, ки баъди мавриди амал қарор додани он ба вучуд омадаанд. Муносибати тарафҳои тибқи шартномае, ки то мавриди амал қарор додани қонунгузории маданӣ баста шудаанд, мутобиқи моддаи 484 ҳамин Кодекс танзим карда мешавад.

Моддаи 5. Одатҳои муомилоти қорӣ

1. Одатҳои муомилоти қорӣ, сарфи назар аз сабти онҳо дар ягон ҳуҷҷат, қоидаи рафтори дар қонунгузорӣ пешбинишудае эътироф мегардад, ки дар ягон соҳаи фаъолияти соҳибқорӣ ба вучуд омада, васеъ истифода мешавад.

2. Одатҳои муомилоти қорӣ, ки хилофи муқаррароти санади қонунгузорӣ ё шартномаи барои иштирокдорони муносибати дахлдор ҳатмӣ мебошанд, татбиқ намешаванд.

Моддаи 6. Татбиқи қонунгузори маданӣ аз рӯи қиёс

1. Дар ҳолате, ки муносибатҳои пешбинишудаи моддаи 2 ҳамин Кодекс бевосита бо қонунгузорӣ ё созиши тарафҳо танзим нашудаанду одати муомилоти қорӣ дар ин маврид татбиқшаванда вучуд надорад, нисбати чунин муносибатҳо то ҳадде, ки хилофи моҳияти онҳо набояд, меъёри қонунгузори маданиян танзимкунандаи муносибати шабеҳ татбиқ мешавад (қиёси қонун).

2. Дар сурати номумкин будани истифодаи қиёси қонун дар ҳолатҳои зикргардида ҳуқуқи уҳдадорӣ тарафҳо бо назардошти асосҳои умумӣ моҳияти қонунгузори маданӣ ва талаботи бовиҷдонӣ, оқилӣ ва адолат муайян карда мешаванд (қиёси ҳуқуқ).

3. Аз рӯи қиёс татбиқ намудани меъёрҳои, ки ҳуқуқи маданияро маҳдуд сохта, ҷавобгариро муқаррар менамоянд, манъ аст.

БОБИ 2. АСОСҲОИ БА ВУҶУД ОМАДАНИ ҲУҚУҚ ВА УҲДАДОРИҲОИ МАДАНИ, АМАЛИСОЗӢ ВА ҲИМОЯИ ҲУҚУҚҲОИ МАДАНИ

Моддаи 7. Асосҳои ба вучуд омадани ҳуқуқи уҳдадорӣ маданӣ

1. Ҳуқуқи уҳдадорӣ маданӣ аз асосҳои пешбинишудаи қонунгузорӣ, инчунин аз амалҳои шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ ба вучуд меоянд, гарчанде дар қонунгузорӣ пешбинӣ нашуда бошанд ҳам, вале тибқи асосҳои умумӣ ва моҳияти қонунгузори маданӣ ҳуқуқи уҳдадорӣ маданияро ба вучуд меоранд.

2. Ҳуқуқи уҳдадорӣ маданӣ:

- аз шартномаҳо ва аҳди дигари пешбинишудаи қонунгузорӣ, инчунин шартномаҳо ва аҳди дигар, ки дар қонунгузорӣ пешбинӣ нашуда бошанд ҳам, вале хилофи он нестанд;

- аз санадҳои мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии ҳудидорақунӣ, ки дар қонун ба сифати асоси ба вучуд омадани ҳуқуқи уҳдадорӣ маданӣ пешбинӣ шудаанд;

- аз санадҳои судӣ, ки ҳуқуқи уҳдадорӣ маданияро муқаррар намудаанд;

- дар натиҷаи ба даст овардани молу мулк тибқи асосҳои пешбинишудаи қонун;

- дар натиҷаи офаридани асарҳои илмӣ, адабӣ, санъат, ихтироот, натиҷаҳои дигари фаъолияти зеҳнӣ ва воситаҳои фардиқунӣ;

- дар натиҷаи расондани зарар ба шахси дигар;

- дар натиҷаи дорошавии беасос;

- аз қарорҳои ташкилотҳо дар ҳолатҳои пешбинишудаи қонун;

- дар натиҷаи амалҳои дигари шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ;

- дар натиҷаи ҳодисаҳои, ки қонун ё санади дигари ҳуқуқӣ фаро расидани оқибатҳои ҳуқуқӣ маданияро вобаста меонад, ба вучуд меоянд.

3. Ҳуқуқ ба молу мулке, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи бақайдгирии молу мулк ё ҳуқуқи дахлдор ба онҳо ба вучуд меояд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 8. Амалӣсозии ҳуқуқҳои маданӣ

1. Шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ ҳуқуқҳои маданияшонро бо салоҳдиди худ амалӣ менамоянд.

2. Дасти кашидани шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ аз амалӣсозии ҳуқуқҳоишон боиси қатъӣ чунин ҳуқуқҳои намегардад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 9. Ҳадди амалӣсозии ҳуқуқҳои маданӣ

1. Ба амалӣсозии ҳуқуқҳои маданӣ бо нияти расондани зарар ба шахси дигар, инчунин суиистифода аз ҳуқуқ дар шакли дигар роҳ дода намешавад.

2. Ба истифодаи ҳуқуқҳои маданӣ бо мақсади маҳдуд намудани рақобат, инчунин суиистифода аз мавқеи ҳукмфармоии худ дар бозор роҳ дода намешавад.

3. Амалисозии ҳуқуқҳои маданӣ набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи субъектҳои дигари ҳуқуқро вайрон намояд ва ба муҳити зист хисороти воқеӣ расонад.

4. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ҳангоми амалисозии ҳуқуқҳои бо бояд оқилона, одилона ва бовиҷдонона талаботи қонунгузорӣ, принципҳои ахлоқӣ ҷомеа, соҳибкорон бошанд, инчунин қоидаҳои одоби кориро риоя намоянд. Уҳдадориҳои мазкурро ба воситаи шартнома хориҷ ё маҳдуд кардан мумкин нест.

5. Амали оқилона, одилона ва бовиҷдононаи иштирокдорони муносибатҳои ҳуқуқӣ маданӣ дар назар дошта мешавад.

6. Дар ҳолати риоя накардани талаботи моддаи мазкур суд метавонад Ҷимояи ҳуқуқӣ ба шахс тааллуқдоштаро пурра ё қисман рад намояд, инчунин дигар чораҳои пешбининамудаи қонунро татбиқ кунад.

Моддаи 10. Ҷимояи ҳуқуқҳои маданӣ

1. Ҷимояи ҳуқуқҳои маданӣи вайронгардида ё мавриди баҳс қарордоштаро суд, суди иқтисодӣ, суди ҳакамӣ ё арбитраж (минбаъд - суд) тибқи тобеияти идоравии парвандаҳо, ки дар қонунгузори мурофиавӣ муқаррар гардидааст, амалӣ менамоянд.

2. Ҳуқуқҳои маданӣ бо тартиби маъмури танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун Ҷимоя карда мешаванд.

Моддаи 11. Тарзҳои Ҷимояи ҳуқуқҳои маданӣ

Ҳуқуқҳои маданӣ бо тарзҳои зерин Ҷимоя мешаванд:

- эътирофи ҳуқуқ;
- барқарор намудани ҳолате, ки то вайрон гардидани ҳуқуқ ҷой дошт ва пешгирӣ намудани амалҳои, ки ҳуқуқро вайрон мекунанд ё барои вайрон кардани он таҳдид менамоянд;
- беэътибор дониستاني аҳди баҳснок ва татбиқи оқибатҳои беэътибор дониستاني онҳо, татбиқи оқибатҳои беэътибор дониستاني аҳди беоқибат;
- беэътибор дониستاني санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ ва ташкилотҳои дигар;
- худҶимоякунии ҳуқуқ;
- маҷбур намудан ба иҷрои уҳдадориҳо дар шакли асл;
- ҷуброни зиён;
- рӯёнидани ноустуворона;
- товони зарари маънавӣ;
- қатъ кардан ё тағйир додани муносибати ҳуқуқӣ;
- аз ҷониби суд татбиқ накардани санади хилофи қонунгузорӣ қабулнамудаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ ва ташкилотҳои дигар;
- бо тарзҳои дигари пешбининамудаи қонунгузорӣ.

Моддаи 12. Беэътибор дониستاني санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ ва ташкилотҳои дигар

Суд метавонад санади ғайримеъёрии мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ ва ташкилотҳои дигарро, инчунин дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ санадҳои меъёриеро, ки ба қонунгузорӣ мувофиқ нестанд ва ҳуқуқҳои мадания манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи шахсони воқеӣ ё ҳуқуқиро вайрон мекунанд, беэътибор эътироф намояд. Ҳангоми аз ҷониби суд беэътибор дониста шудани санад, ҳуқуқи вайронгардида бояд барқарор карда шавад ё ба тарзҳои дигари дар моддаи 11 ҳамин Кодекс пешбинигардида Ҷимоя гардад.

Моддаи 13. ХудҶимоякунии ҳуқуқҳои маданӣ

ХудҶимоякунии ҳуқуқҳои маданӣ иҷозат дода мешавад. Тарзҳои худҶимоякунии бояд бо ҳуқуқвайронкунии мувофиқ бошад ва аз ҳадди амалҳои, ки барои пешгирӣ заруранд, набарояд.

Моддаи 14. Ҷуброни зиён

1. Шахси ҳуқуқаш вайронгардида метавонад ҷуброни пурраи зиёни ба он расондашударо талаб намояд, агар дар қонун ё шартнома ҷуброни зиён ба андозаи камтар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Зиён харочотест, ки шахси ҳуқуқаш вайронгардида сарф намудааст ё бояд барои барқарор намудани ҳуқуқи вайронгардида сарф намояд, талаф ёфтан ё осеб дидани молу мулки он (хисороти воқеӣ), инчунин даромади гирифтанишудае, ки шахс, агар ҳуқуқаш вайрон намегардид, дар шароити муқаррарии муомилоти маданӣ метавонист ба даст оварад (фоидаи аздастрафта).

3. Агар шахси вайронкардаи ҳуқуқ даромад ба даст оварда бошад, шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон гардидааст, ҳуқуқ дорад дар баробари зиёнҳои дигар фоидаи аздастрафтаре ба андозаи на камтар аз чунин даромад талаб намояд.

Моддаи 15. Чуброни зиёни расондаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидоракуний

1. Зиёне, ки дар натиҷаи амал (беамалӣ)-и ғайриқонунии мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидоракуний ё шахсони мансабдори ин мақомот, аз ҷумла дар натиҷаи санади бар хилофи қонунгузорӣ қабулнамудаи мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидоракуний ба шахсони воқеӣ ё ҳуқуқӣ расонда шудааст, бояд аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ё мақомоти дахлдор чуброн карда шавад.

2. Дар ҳолатҳои ва бо тартиби пешбининамудаи қонунгузорӣ, хисороте, ки ба шахс ё молу мулки он дар натиҷаи амали қонунии мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидоракуний ё шахсони мансабдори ин мақомот расонда шудааст, чуброн мешавад.

Моддаи 16. Товони зарари маънавӣ

Агар ба шахси воқеӣ дар натиҷаи амалҳои вайронкунандаи ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиаш ё амалҳои суиқасдкунанда ба неъматҳои дигари ғайримолумулкиаш, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун зарари маънавӣ (азоби руҳӣ ё ҷисмонӣ) расонда шуда бошад, суд метавонад шахси вайронкардаро ба товони зарар уҳдадор кунад.

ЗЕРФАСЛИ 2. СУБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚИ МАДАНӢ

БОБИ 3. ШАХСОНИ ВОҚЕӢ

Моддаи 17. Мафҳуми шахси воқеӣ

1. Таҳти мафҳуми шахси воқеӣ шахрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон, шахрванди хориҷӣ, инчунин шахси бешаҳрванд фаҳмида мешавад.

2. Муқаррароти ҳамин Кодекс, агар дар қонунгузорӣ ё санадҳои ҳуқуқии байналмилалии эътирофнамудаи Тоҷикистон тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, нисбати ҳамаи шахсони воқеӣ татбиқи мегарданд.

Моддаи 18. Қобилияти ҳуқуқдорӣи шахси воқеӣ

1. Қобилияти доштани ҳуқуқу уҳдадорӣи маданӣ (қобилияти ҳуқуқдорӣи маданӣ) нисбати ҳамаи шахсони воқеӣ ба андозаи баробар эътироф карда мешавад.

2. Қобилияти ҳуқуқдорӣи маданияи шахси воқеӣ аз лаҳзаи таваллуд ба вучуд омада, ҳангоми вафоташ қатъ мегардад.

Моддаи 19. Мазмуни қобилияти ҳуқуқдорӣи шахси воқеӣ

Шахси воқеӣ метавонад ҳам дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳам берун аз он дорои ҳуқуқи моликият ба молу мулк бошад; молу мулкро мерос гирад ва васият кунад; дар ҳудуди ҷумҳурӣ озодона ҳаракат карда, маҳалли истиқоматро интихоб намояд; озодона ҳудуди ҷумҳуриро тарк карда, ба он баргардад; ба фаъолияти соҳибкорӣ ва ҳар гуна фаъолияти манънакардаи қонунгузорӣ машғул шавад; мустақилона ё яқоя бо шахсони воқеӣ ва шахсони ҳуқуқии дигар шахси ҳуқуқӣ таъсис диҳад; ҳар гуна аҳди бо қонунгузорӣ манънашударо анҷом дода, дар уҳдадориҳои иштирок намояд; дорои ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ бошад; чуброни зарари моддӣ ва товони зарари маънавиро талаб намояд; ҳуқуқҳои дигари молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкӣ дошта бошад.

Моддаи 20. Номи шахси воқеӣ

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқу уҳдадориҳоро бо номи худ ба даст меорад ва амалӣ менамояд. Таҳти мафҳуми номи шахси воқеӣ насаб, ном ва, агар бошад, номи падар фаҳмида мешавад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Шахси воқеъ метавонад номашро дар тамоми соҳаҳои фаъолият, аз ҷумла фаъолияти соҳибкорӣ, истифода намояд. Ба даст овардани ҳуқуқи уҳдадорӣ бо номи шахси дигар роҳ дода намешавад. Ҳангоми амалисозии ҳуқуқи уҳдадорӣ алоҳида мувофиқи қонунгузорӣ мумкин аст таҳаллус истифода шавад ва ӯ ҳуқуқи уҳдадорӣ бе зикри ном ба даст оварда шаванд.

3. Шахси ба синни шонздаҳ расида ҳуқуқ дорад бо тартиби пешбининамудаи қонунгузорӣ номи худро иваз намояд.

4. Номи худро иваз кардани шахси воқеъ барои қатъ ё тағйирёбии ҳуқуқи уҳдадорӣ бо номи қаблӣ бадастовардаи ӯ асос намегардад. Шахси воқеъ уҳдадор аст барои огоҳ намудани қарздорону кредиторони худ дар хусуси дигар кардани номаш чораҳои зарурӣ андешад ва таваккали оқибатҳоеро ба зимма дорад, ки бо сабаби огоҳӣ надоштани ин шахсон дар бораи иваз кардани ном ба вучуд меоянд. Шахси воқеъ, ки номашро иваз кардааст, метавонад аз ҳисоби худ ба ҳуччатҳое, ки бо номи қаблӣ ӯ ба расмӣ дароварда шудаанд, ворид намудани тағйироти дахлдорро талаб намояд.

5. Номе, ки ба шахси воқеъ пас аз таваллудаш гузошта шудааст, инчунин иваз намудани ном бояд бо тартиби пешбининамудаи қонунгузорӣ ба қайд гирифта шавад.

Моддаи 21. Маҳалли истиқомати шахси воқеъ

1. Маҳалли истиқомат ҷое эътироф мегардад, ки шахси воқеъ доимӣ ё бештар дар он зиндагӣ мекунад. Шахси воқеъ, ки ба кредиторон ё шахсони дигар дар бораи маҳалли истиқомати дигари худ маълумот додааст, таваккали оқибатҳои онро ба зимма дорад.

2. Маҳалли истиқомати ноболиғони то чордаҳсола ё шахси воқеъ, ки таҳти васоят қарор дорад, маҳалли истиқомати намояндагони қонунии онҳо эътироф мегардад.

Моддаи 22. Қобилияти амалкунии шахси воқеъ

1. Қобилияти шахси воқеъ барои бо амалҳои худ ба даст овардан ва амалисозии ҳуқуқҳои маданӣ, барои худ ба миён овардани уҳдадорӣ ва иҷро намудани он (қобилияти амалкунии маданӣ) дар ҳаҷми пурра бо фаро расидани балоғат, яъне ҳангоми расидан ба синни ҳаҷдаҳ ба вучуд меояд.

2. Агар қонун бастанӣ ақди никоҳро то ба синни ҳаҷдаҳ расидан иҷозат диҳад, шахси воқеъ ба синни ҳаҷдаҳ нарасида аз вақти бастанӣ ақди никоҳ пурра қобилияти амалкуниро ба даст меорад.

3. Қобилияти амалкунии дар натиҷаи бастанӣ ақди никоҳ бадастовардаи шахси воқеъ, ки ба синни ҳаҷдаҳ нарасидааст, дар сурати бекор кардани ақди никоҳ низ пурра боқӣ мемонад.

4. Дар сурати безътибор дониستاني ақди никоҳ суд метавонад дар хусуси аз лаҳзаи муайяннамуудааш қобилияти пурраи амалкуниро аз даст додани ҳамсари ноболиғ қарор қабул намояд.

Моддаи 23. Манъ будани маҳдуд ё маҳрум кардани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амалкунии шахси воқеъ

1. Қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амалкунии ҳеч кас маҳдуд ё маҳрум карда намешавад, ба истиснои ҳолатҳо ва тартиби муқаррарнамудаи қонун.

2. Риоя накардани шарт ва тартиби маҳдуд ё маҳрум кардани қобилияти амалкунии шахсони воқеъ ё ҳуқуқи машғул шудани онҳо ба фаъолияти соҳибкорӣ ё фаъолияти дигар, ки қонун муқаррар намудааст, боиси безътибор дониستاني санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти дигар мегардад, ки маҳдуд ё маҳрумкунии дахлдорро муқаррар кардааст.

3. Пурра ё қисман даст кашидани шахси воқеъ аз қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амалкунии ва аҳди дигари ба маҳдуд ё маҳрум кардани қобилияти ҳуқуқдорӣ ё қобилияти амалкунии раवонагардида, ба истиснои ҳолатҳое, ки чунин аҳдро қонун иҷозат додааст, беоқибат мебошанд.

Моддаи 24. Фаъолияти соҳибкории шахсони воқеъ

1. Шахсони воқеъ метавонанд аз лаҳзаи бақайдгирии давлатӣ ба сифати соҳибкори инфиродӣ бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шаванд, агар қонун тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад. Тартиби бақайдгирии шахсони воқеъ, ки бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул мешаванд, тибқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим мегардад.

2. Нисбати фаъолияти соҳибкории шахсони воқеъ, ки бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ амалӣ мегардад, мутобикан қоидаҳои ҳамин Кодекс, ки фаъолияти ташкилотҳои тижоратиро танзим менамоянд, татбиқ мегарданд, агар аз қонунгузорӣ ё моҳияти муносибати ҳуқуқӣ тартиби дигар барнаояд.

3. Шахсони воқеъ, ки фаъолияти соҳибкорию бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ, бо вайрон намудани қисми 1 моддаи мазкур амалӣ менамоянд, ҳуқуқ надоранд нисбат ба аҳди басташон истинод намоянд, ки онҳо

соҳибкор намебошанд. Суд нисбат ба чунин аҳд қоидаҳои ҳамин Кодексро оид ба уҳдадориҳое, ки ба амалӣ намудани фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошанд, татбиқ менамояд.

4. Шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонанд бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)-ро ташкил намоянд.

Моддаи 25. Ҷавобгарии молумулкии шахси воқеӣ

1. Шахси воқеӣ аз рӯйи уҳдадориҳои худ бо тамоми молу мулки ба ӯ тааллуқдошта ҷавобгар аст, ба истиснои молу мулке, ки мутобиқи қонунгузорӣ ба он рӯёниш нигаронида намешавад.

2. Номгӯйи молу мулки шахси воқеиеро, ки ба он рӯёниш нигаронида намешавад, қонунгузорӣ муқаррар менамояд.

Моддаи 26. Муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ

1. Соҳибкори инфиродие, ки барои қонеъ гардонидани талаботи кредиторон оид ба фаъолияти соҳибкорӣ қодир нест, бо санади судӣ мумкин аст муфлис эътироф гардад. Чунин санади судӣ асос барои бақайдгирии давлатии қатъ гардидани фаъолияти шахси воқеӣ ба сифати соҳибкори инфиродӣ мегардад.

2. Ҳангоми амалисозии расмиёти муфлис донистани соҳибкори инфиродӣ кредиторони ӯ инчунин метавонанд аз рӯйи уҳдадориҳое, ки бо фаъолияти соҳибкорӣ вобаста нестанд, талаботи худро пешкаш намоянд. Талаботи кредиторони зикргардида, ки бо ҳамин тартиб арз нашудаанд, баъди ба анҷом расидани расмиёти муфлисшавии соҳибкори инфиродӣ эътибори худро нигоҳ медоранд.

3. Талаботи кредиторони соҳибкори инфиродӣ дар сурати муфлис эътироф гардидани он аз ҳисоби молу мулки ба ӯ тааллуқдоштае, ки мумкин аст бо тартиб ва навбати муқаррарнамудаи қонунгузорӣ дар бораи муфлисшавӣ аз он маблағ рӯёнида шавад, қонеъ гардонда мешавад.

4. Пас аз ба охир расидани ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон соҳибкори инфиродии муфлис эътирофгардида аз иҷрои уҳдадориҳои боқимондаи оид ба фаъолияти соҳибкориаш ва талаботи дигар, ки ҷиҳати иҷро пешниҳод гардида, зимни муфлис эътироф кардани соҳибкор ба назар гирифта шудаанд, озод карда мешавад, ба истиснои иҷрои талаботи шаҳрвандоне, ки дар назди онҳо соҳибкори инфиродии муфлис эътирофгардида барои расондани зарар ба ҳаёт ва саломатӣ, инчунин талаботи дигари дорои хусусияти шахсӣ ҷавобгар аст.

5. Асос ва тартиби аз ҷониби суд муфлис эътироф кардани соҳибкорони инфиродӣ тибқи қонун муқаррар карда мешавад.

Моддаи 27. Қобилияти амалкунии ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола

1. Ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола бо розигии хаттии намояндагони қонунии худ (падару модар, фарзандхондагон, парастор ва шахсони онҳоро ивазкунанда) аҳдро, ба истиснои аҳди дар қисми 2 моддаи мазкур пешбинишуда, анҷом медиҳанд. Аҳди анҷомдодаи чунин ноболиғон, ки бе розигии намояндагони қонунии онҳо анҷом дода шудаанд, ҳангоми минбаъд онро хаттӣ маъқул донистани намояндагони қонунии онҳо боэътибор намебошанд.

2. Ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола ҳуқуқдоранд бе розигии намояндагони қонунӣ:

- музди меҳнат, стипендия ва даромади дигари қонунии худро мустақилона ихтиёрдорӣ намоянд;
- ҳуқуқҳои муаллиф ба асари илмӣ, адабӣ, санъат, ихтироот ё натиҷаи дигари фаъолияти зеҳнии бо қонун ҳифзшавандаи худро амалӣ намоянд;
- мутобиқи қонунгузорӣ дар ташкилотҳои қарзии молиявӣ пасандоз ё амонат гузоранд ва онро ихтиёрдорӣ намоянд;
- аҳди хурди маишии дар қисми 3 моддаи 29 ҳамин Кодекс пешбинигардида анҷом диҳанд.

3. Ноболиғони ба синни шонздаҳрасида ҳуқуқдоранд мутобиқи қонунгузорӣ узви кооператив бошанд.

4. Ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола аз рӯйи аҳде, ки мутобиқи моддаи мазкур анҷом додаанд, мустақилона ҷавобгарии молумулкӣ доранд. Чунин ноболиғон барои зарари расондашон мутобиқи ҳамин Кодекс ҷавобгар намебошанд.

5. Дар сурати мавҷуд будани асосҳои кофӣ суд метавонад бо дархости намояндагони қонунӣ ё мақомоти васоияту парасторӣ ҳуқуқи мустақилона ихтиёрдорӣ намудани музди меҳнат, стипендия ё даромади дигари ноболиғи аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсоларо маҳдуд ё аз он маҳрум кунад, ба истиснои ҳолатҳое, ки чунин ноболиғ мутобиқи қисми 2 моддаи 22 ё моддаи 28 ҳамин Кодекс қобилияти пурраи амалкуниро ба даст овардааст.

Моддаи 28. Эмансипатсия

1. Агар ноболиғи ба синни шонздаҳрасида бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ ба фаъолияти меҳнатӣ ё бо розигии намояндагони қонунӣ ба соҳибкорӣ машғул шавад, мумкин аст дорои қобилияти пурраи амалкунӣ (эмансипатсия) эътироф карда шавад.

2. Дорои қобилияти пурраи амалкунӣ эътироф кардани ноболиғ бо розигии намояндагони қонунӣ бо қарори мақомоти васојату парасторӣ ё дар сурати набудани чунин розигӣ, бо санади судӣ сурат мегирад.

3. Намояндагони қонунӣ аз рӯи уҳдадориҳои ноболиғи дорои қобилияти пурраи амалкунӣ эътирофшуда, аз ҷумла аз рӯи уҳдадориҳои, ки дар натиҷаи расондани зарар ба вучуд омадаанд, ҷавобгар нестанд.

Моддаи 29. Қобилияти амалкунии ноболиғони ба синни чордаҳ нарасида

1. Аҳдро аз номи ноболиғони ба синни чордаҳ нарасида (хурдсолон) танҳо намояндагони қонунии онҳо анҷом дода метавонанд, ба истиснои аҳди дар қисми 3 моддаи мазкур пешбинишуда.

2. Нисбати аҳди анҷомдодаи намояндагони қонунӣ вобаста ба молу мулки ноболиғон қоидаҳои дар қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

3. Ноболиғони аз шаш то чордаҳсола ҳуқуқи мустақилона бастанӣ аҳди зеринро доранд:

- аҳди хурди маишӣ;

- аҳде, ки барои ройгон ба даст овардани нафъ равона гардида, тасдиқи нотариалӣ ё бақайдгирии давлатиро талаб намекунанд;

- аҳди ихтиёрдорӣ кардани воситаҳои, ки намояндагони қонунӣ ё бо розигии онҳо шахси сеюм барои мақсади муайян ё ихтиёрдории озодона додааст.

4. Аз рӯи аҳди ноболиғи ба синни чордаҳ нарасида, аз ҷумла аҳде, ки ӯ мустақилона анҷом додааст, намояндагони қонунӣ ҷавобгарии молумулкӣ доранд, агар исбот накунанд, ки уҳдадорӣ на бо гуноҳи онҳо вайрон шудааст. Ин шахсон ҳамчунин тибқи қонунгузорӣ барои зарари расондаи ноболиғони ба синни чордаҳ нарасида ҷавобгар мебошанд.

Моддаи 30. Ғайриқобили амал эътироф намудани шахси воқеӣ

1. Суд шахси воқеиеро, ки дар натиҷаи бемории руҳӣ ё сустаклӣ аҳаммияти амалҳои худро дарк ё идора карда наметавонад, бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори мурофиавӣ ғайриқобили амал эътироф карда метавонад. Ӯ таҳти васојат қарор дода мешавад.

2. Аз номи шахси воқеие, ки ғайриқобили амал эътироф гардидааст, аҳдро васӣ ба анҷом мерасонад.

3. Агар асосҳои, ки мутобиқи онҳо шахси воқеӣ ғайриқобили амал эътироф гардида буд, аз байн раванд, суд ӯро дорои қобилияти амалкунӣ эътироф мекунад ва дар асоси санади судӣ васојати нисбат ба ӯ муқарраргардида бекор карда мешавад.

4. Агар суд қонеғгардонии аризаи ғайриқобили амал эътироф кардани шахсро рад кунад ва муқаррар гардад, ки талабот бевичдонона арз шудааст, шахсе, ки дар натиҷаи чунин амалҳо зарари маънавӣ дидааст, ҳуқуқ дорад аз аризадиҳанда товони онро талаб намояд.

Моддаи 31. Маҳдуд намудани қобилияти амалкунии шахси воқеӣ

1. Суд метавонад қобилияти амалкунии шахси воқеиеро, ки дар натиҷаи мубталои қиморбозӣ, суиистеъмоли нӯшокиҳои спиртӣ ё маводи нашъаовар худ ё аъзои оилаи худро дар ҳолати вазнини моддӣ қарор медиҳад, бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори мурофиавӣ маҳдуд намояд. Ӯ таҳти парасторӣ қарор дода мешавад.

2. Шахси воқеие, ки қобилияти амалкуниаш маҳдуд карда шудааст, ҳуқуқ дорад мустақилона аҳди хурди маиширо анҷом диҳад. Ӯ танҳо бо розигии парастор метавонад аҳди дигарро анҷом диҳад, инчунин музди меҳнат, нафақа ё даромади дигар гирад ва онҳоро ихтиёрдорӣ намояд.

3. Шахси воқеие, ки қобилияти амалкуниаш маҳдуд карда шудааст, барои аҳди анҷомдода ва зарари расондааш мустақилона ҷавобгарии молумулкӣ дорад.

4. Агар асосҳои, ки мутобиқи онҳо қобилияти амалкунии шахси воқеӣ маҳдуд гардида буд, аз байн раванд, суд маҳдудияти қобилияти амалкунии ӯро бекор мекунад ва дар асоси санади судӣ парастории барои шахси воқеӣ муқарраргардида бекор карда мешавад.

Моддаи 32. Васојат ва парасторӣ

1. Васојату парасторӣ барои ҳимояи ҳуқуқи манфиатҳои шахсони воқеии ғайриқобили амал ва қобилияти пурраи амалкунинадошта муқаррар мегарданд. Васојату парастории ноболиғон ҳамчунин бо

мақсади тарбияи онҳо муқаррар карда мешаванд. Ҳуқуқи уҳдадорихои васиёну парасторонро қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон муайян менамояд.

2. Васиёну парасторон бе ваколати махсус ҳуқуқи манфиатҳои шахсони таҳти васоят ё парасториашонро дар муносибат бо ҳама шахсон, аз ҷумла дар судҳо, ҳифз мекунанд.

3. Васоятю парастории ноболиғон дар сурати надоштани падару модар (фарзандхондагон), аз ҳуқуқи падарумодарӣ маҳрум гаштан аз ҷониби суд, инчунин дар ҳолатҳои, ки чунин шахсони воқеӣ бо сабабҳои дигар бе парастории падару модар мондаанд, аз ҷумла дар сурати аз тарбия ё ҳифзи ҳуқуқи манфиатҳои онҳо саркашӣ намудани падару модар, муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 33. Васоят

1. Васоят барои хурдсолон, инчунин шахсони воқеӣ муқаррар карда мешавад, ки суд онҳоро дар натиҷаи бемории руҳӣ ё сустаклишон ғайриқобили амал эътироф намудааст.

2. Васиён намоёндагони қонунии шахси таҳти васоятшон буда, аз номи онҳо ва ба манфиаташон тамоми аҳди заруриро анҷом медиҳанд.

Моддаи 34. Парасторӣ

1. Парасторӣ барои ноболиғони аз ҷордаҳо то ҳаҷдаҳо, инчунин шахсони воқеӣ муқаррар карда мешавад, ки суд қобилияти амалкунии онҳоро бо сабаби мубталои қиморбозӣ, суистеъмоли нӯшоқиҳои спиртӣ ва маводи нашъаовар маҳдуд намудааст.

2. Парасторон барои анҷом додани аҳде розигӣ медиҳанд, ки шахсони воқеӣ таҳти парасторӣ қарордошта барои мустақилона анҷом додани онҳо ҳуқуқ надоранд.

3. Парасторон ба шахси таҳти парасторӣ қарордошта барои амалисозии ҳуқуқ ва иҷрои уҳдадорихоӣ мусоидат менамоянд, инчунин онҳоро аз суистифодаи шахсони сеюм ҳифз мекунанд.

Моддаи 35. Мақомоти васоятю парасторӣ

1. Мақомоти васоятю парасториро Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон муайян мекунад.

2. Мақомоти васоятю парастории маҳалли истиқомати шахси таҳти васоятю парасторӣ қарордошта ба фаъолияти васиёну парасторони онҳо назорат мекунанд.

Моддаи 36. Васиён ва парасторон

1. Васӣ ё парастор аз ҷониби мақомоти васоятю парастории маҳалли истиқомати шахси муҳтоҷи васоят ё парасторӣ дар давоми як моҳ аз лаҳзае, ки мақомоти мазкур дар хусуси зарурати таҳти васоят ё парасторӣ қарор додани шахси воқеӣ огоҳӣ ёфтаанд, таъин карда мешавад. Дар сурати ҷой доштани ҳолатҳои қобили таваҷҷуҳи васӣ ё парасторро мақомоти васоятю парастории маҳалли истиқомати васӣ (парастор) таъин карда метавонанд. Агар барои шахси воқеӣ муҳтоҷи васоят ё парасторӣ дар давоми як моҳ васӣ ё парастор таъин карда нашавад, иҷрои уҳдадорихоӣ васӣ ё парастор муваққатан ба зиммаи мақомоти васоятю парасторӣ гузошта мешаванд. Шахсони манфиатдор метавонанд нисбати таъини васӣ ё парастор ба суд шикоят намоёнд.

2. Танҳо шахсони воқеӣ ба балоғат расидаи дорои қобилияти пурраи амалкунӣ васӣ ё парастор таъин шуда метавонанд. Шахсони воқеӣ, ки аз ҳуқуқи падарумодарӣ маҳрум шудаанд, инчунин шахсони воқеӣ, ки тибқи қонунгузорӣ васӣ ё парастор шуданашон манъ карда шудааст, васӣ ё парастор таъин карда намешаванд.

3. Шахси воқеиро танҳо бо розигии ҳудаш васӣ ё парастор таъин кардан мумкин аст. Зимнан бояд сифатҳои ахлоқӣ ва сифатҳои дигари шахсӣ, қобилияти иҷро кардани вазифаи васӣ ё парастор, агар имкон бошад, хоҳиши шахси таҳти васоят ё парасторӣ қарордошта, ба назар гирифта шаванд.

4. Васиён ва парасторони шахсони воқеӣ ба васоят ё парасторӣ муҳтоҷ, ки дар муассисаҳои дахлдори тарбиявӣ, таълимӣ, ҳифзи иҷтимоӣ аҳоли ё муассисаҳои дигари шабех қарор доранд ё ҷойгир карда шудаанд, ҳамин муассисаҳо ба ҳисоб мераванд.

Моддаи 37. Уҳдадорӣ худро иҷро кардани васиён ва парасторон

1. Уҳдадорихо оид ба васоятю парасторӣ ба таври ройгон иҷро карда мешаванд, ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ.

2. Васиёну парасторони шахсони воқеӣ ноболиғ бояд бо шахси таҳти васоят (парасторӣ) қарордошта якҷоя зиндагӣ кунанд. Мақомоти васоятю парасторӣ ҷудо зиндагӣ кардани парасторро бо шахси ба синни шонздаҳ расидаи таҳти парасторӣ қарордошта ба шарте иҷозат медиҳад, ки ин ба тарбия ва ҳифзи ҳуқуқи

манфиатҳои шахси таҳти парасторӣ таъсири манфӣ нарасонад. Васиёну парасторон уҳдадоранд, ки дар хусуси тағйир ёфтани маҳалли истиқоматашон мақомоти васојату парасториро хабар диҳанд.

3. Васиёну парасторон уҳдадоранд дар бораи тарбия, саломатӣ, инкишофи ҷисмонӣ, руҳӣ, ахлоқӣ, таҳсилоти умумӣ ва касбии шахси таҳти васојат ва парасторӣ қарордошта ғамхорӣ намојанд.

4. Уҳдадориҳои дар қисми 3 моддаи мазкур зикргардида ба зиммаи парасторони шахсони воқеии болиғе, ки суд қобилияти амалкуниашонро маҳдуд намудааст, гузошта намешаванд.

5. Агар асосҳое, ки мутобиқи онҳо шахси воқеӣ ғайриқобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ эътироф гардида буд, аз байн раванд, васӣ ё парастор уҳдадор аст дар хусуси дорои қобилияти амалкунӣ донишмандони шахси таҳти васојат (парасторӣ) қарордошта ва бекор кардани васојат ё парасторӣ ба суд дархост пешниҳод намојад.

Моддаи 38. Ихтиёрдории молу мулки шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта

1. Даромади шахси воқеии таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта, аз ҷумла даромади аз ҳисоби идораи молу мулки ба ӯ тааллуқдоштаро, васӣ ё парастор бо розигии пешакии мақомоти васојату парасторӣ танҳо ба манфиати шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта сарф менамојад, ба истиснои молу мулке, ки шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта мустақилона ихтиёрдорӣ карда метавонад. Васӣ ё парастор ҳуқуқ дорад бе розигии пешакии мақомоти васојату парасторӣ аз ҳисоби маблағҳое, ки ба шахси таҳти васојат ё парасторӣ ҳамчун даромад тааллуқ дорад, хароҷоти заруриро чиҳати таъминоти шахси таҳти васојат ё парасторӣ анҷом диҳад.

2. Васӣ бе розигии пешакии мақомоти васојату парасторӣ барои анҷом додан ва парастор барои додани розигӣ чиҳати анҷом додани аҳд оид ба бегона кардан, аз ҷумла мубодила ё ҳадяи молу мулки шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта, ба иҷора ё истифодаи ройгон додан, ё ба гарав мондани он, аҳде, ки боиси аз даст додани ҳуқуқи шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта, тақсими молу мулки ӯ ё аз он ҷудо кардани ҳисса мегардад, инчунин ҳар гуна аҳди дигар, ки боиси кам шудани молу мулки шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта мешавад, ҳуқуқ надорад. Тартиби идораи молу мулки шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта тибқи қонунгузорӣ муайян карда мешавад.

3. Васӣ, парастор, ҳамсарон ва хешовандони наздики онҳо барои анҷоми аҳд бо шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта, инчунин барои намојандагӣ кардани шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта ва ҳамсари васӣ ё парастор ва хешовандони наздики онҳо ҳуқуқ надоранд, ба истиснои ҳамчун ҳадя ё истифодаи ройгон додани молу мулк ба шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта.

Моддаи 39. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулки шахси таҳти васојат ва парасторӣ қарордошта

1. Ҳангоми ҷой доштани зарурати идораи доимии молу мулки ғайриманқул ва манқули қиматноки шахси таҳти васојат ва парасторӣ қарордошта мақомоти васојату парасторӣ бо идоракунандае, ки ҳамин мақомот муайян кардаанд, дар хусуси идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк шартнома менамојад. Дар ин ҳолат васӣ ё парастор ваколати худро нисбати молу мулки шахси таҳти васојат ва парасторӣ қарордошта, ки ба идораи ба боварӣ асосёфта дода нашудааст, нигоҳ медорад. Ҳангоми ваколатҳои идораи молу мулки шахси таҳти васојат ва парасторӣ қарордоштаро иҷро кардани идоракунандаи ваколатдор, амали қоидаҳои пешбининамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи 38 ҳамин Кодекс ба идоракунандаи ваколатдор дахл дорад.

2. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулки шахси таҳти васојат ва парасторӣ қарордошта аз рӯйи асосҳое, ки қонунгузорӣ барои қатъи шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк пешбинӣ намудааст, инчунин дар сурати қатъи васојату парасторӣ қатъ мегардад.

Моддаи 40. Аз иҷрои уҳдадорӣ озод ва дур кардани Васиёну парасторон

1. Мақомоти васојату парасторӣ дар ҳолати баргардондани ноболиғ ба падару модараш ё фарзандхонд шудан васӣ ё парасторро аз иҷрои уҳдадориҳои озод мекунад. Ҳангоми ба муассисаи дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, ҳифзи иҷтимоии аҳоли ё муассисаҳои дигари шабеҳ ҷойгир кардани шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта мақомоти васојату парасторӣ васӣ ё парастори қаблан таъиншударо аз иҷрои уҳдадориҳои озод мекунад, ба шарт ки ин хилофи манфиатҳои шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордошта набошад.

2. Васӣ ё парастор мумкин аст бо хоҳиши худ аз иҷрои уҳдадориҳои озод карда шавад.

3. Дар сурати уҳдадориҳои таври номатлуб иҷро кардани васӣ ё парастор, аз ҷумла дар ҳолати васојат ё парасториро ба мақсадҳои ғаразнок истифода кардани ӯ ё шахси таҳти васојат ё парасторӣ қарордоштаро бе назорат, бе ёрии зарурӣ гузоштани, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти васојату парасторӣ метавонанд васӣ ё парасторро аз иҷрои

ин уҳдадориҳо дур карда, чиҳати ба ҷавобгарии муқаррарнамудаи қонунгузорӣ кашидани шахси воқеии гунаҳкор тадбирҳои зарурӣ андешанд.

Моддаи 41. Қатъ гардидани васоюту парасторӣ

1. Васоюту парасторӣ нисбати шахсони воқеии болиғ дар ҳолатҳои аз ҷониби суд қабул гардидани санади судӣ дар бораи дорои қобилияти амалкунӣ эътироф намудани шахси таҳти васоют ё парасторӣ қарордошта ва ё бекор кардани қобилияти маҳдуди амалкунии ӯ дар асоси аризаи васӣ, парастор ё мақомоти васоюту парасторӣ қатъ мегарданд.

2. Ҳангоми ба синни чордаҳ расидани шахси таҳти васоют қарордошта васоюти ӯ қатъ мегардад ва шахси воқеӣ, ки уҳдадориҳои васиро амалӣ мекард, бе қарори иловагӣ дар ин хусус парастори ноболиғ мегардад.

3. Парастории ноболиғ ҳангоми ба синни ҳаҷдаҳ расидани шахси таҳти парасторӣ қарордошта, инчунин дар сурати бастанӣ ақди никоҳ ва дар ҳолатҳои дигари то ба балоғат расидани дорои қобилияти пурраи амалкунӣ гардидани ӯ (қисми 2 моддаи 22 ва моддаи 28 ҳамин Кодекс) қатъ мегардад.

Моддаи 42. Сарпарастии шахсони воқеии қобили амал (патронаж)

1. Бо хоҳиши шахси воқеии болиғи дорои қобилияти амалкунӣ, ки бо сабаби вазъи саломатиаш ҳуқуқҳои худро мустақилона амалӣ, ҳимоя ва уҳдадориҳояшро иҷро карда наметавонад, мумкин аст барои ӯ парасторӣ дар шакли сарпарастӣ муқаррар карда шавад. Муқаррар намудани сарпарастӣ боиси маҳдудшавии ҳуқуқҳои шахси таҳти парасторӣ қарордошта намегардад.

2. Сарпарастии шахси воқеии болиғи дорои қобилияти амалкуниро мақомоти васоюту парасторӣ танҳо бо розигии ҷунин шахси воқеӣ таъин карда метавонанд.

3. Сарпараст молу мулки шахси болиғи дорои қобилияти амалкунии таҳти парасторӣ қарордоштаро дар асоси шартномаи супориш ё идораи ба боварӣ асосёфта, ки бо шахси таҳти парасторӣ қарордошта баста шудааст, ихтиёрдорӣ мекунад. Аҳди маишӣ ва аҳди дигарро, ки ба таъмин ва қонеъ гардондани талаботи шахси таҳти парасторӣ қарордошта равона гардидаанд, сарпарастии ӯ бо розигии шахси таҳти парасторӣ қарордошта анҷом медиҳад.

4. Сарпарастии мутобиқи қисми 1 моддаи мазкур муқарраргардида барои шахсони воқеии болиғи дорои қобилияти амалкунӣ бо талаби шахси воқеии таҳти парасторӣ қарордошта қатъ мегардад. Сарпарастии шахси воқеии таҳти парасторӣ қарордошта дар ҳолатҳои пешбининамудаи моддаи 40 ҳамин Кодекс ё қатъ гардидани шартномаи супориш ё идораи ба боварӣ асосёфта, ки бо шахси таҳти парасторӣ қарордошта баста шудааст, аз иҷрои уҳдадориҳои ба зиммааш гузошташуда озод карда мешавад.

Моддаи 43. Бедарак ғоибшуда эътироф намудани шахси воқеӣ

1. Агар дар давоми як сол дар маҳалли истиқомати шахси воқеӣ дар хусуси маҳалли қарор доштани ӯ маълумоте набошад, суд бо аризаи шахси манфиатдор метавонад ӯро бедарак ғоибшуда эътироф намояд.

2. Дар сурати муқаррар карда натавонистани рӯзи расидани маълумоти охир дар хусуси шахси ғоибшуда, оғози ҳисоби муҳлат барои эътирофи бедарак ғоибшуда санаи аввали моҳе, ки пас аз моҳи расидани маълумоти охир дар хусуси шахси ғоибшуда фаро мерасад ва дар сурати муқаррар карда натавонистани ин моҳ, якуми январӣ соли минбаъда ҳисоб мешавад.

Моддаи 44. Оқибатҳои бедарак ғоибшуда эътироф намудани шахси воқеӣ

1. Молу мулки шахси воқеии бедарак ғоибшуда эътирофгардида ҳангоми зарурати ҳифзи он дар асоси санади судӣ ба идораи ба боварӣ асосёфтаи шахсе супорида мешавад, ки аз ҷониби мақомоти васоюту парасторӣ муайян гардида, дар асоси шартномаи бо ин мақомот басташуда дар бораи идораи ба боварӣ асосёфта амал мекунад.

2. Идоракунандаи молу мулки шахси воқеии бедарак ғоибшуда эътирофгардида иҷрои уҳдадориҳои маданӣ ба зимма гирифта, аз ҳисоби молу мулки шахси ғоибшуда қарзи ӯро пардохт менамояд ва ин молу мулкро ба манфиати ҷунин шахс идора мекунад. Ба шахсони воқеие, ки шахси бедарак ғоибшуда эътирофгардида бояд онҳоро таъмин мекард, бо аризаи шахсони манфиатдор таъминот дода мешавад.

3. Мақомоти васоюту парасторӣ то гузаштани як соли пас аз расидани маълумот дар хусуси маҳалли қарор доштани шахси воқеии бедарак ғоибшуда эътирофгардида низ метавонанд барои ҳифзи молу мулки ӯ идоракунандаро таъин намоянд.

4. Оқибатҳои бедарак ғоибшуда эътироф гардидани шахсро, ки дар моддаи мазкур пешбинӣ нашудаанд, қонунгузорӣ муайян менамояд.

Моддаи 45. Бекор кардани санади судӣ дар бораи бедарак ғоибшуда эътироф намудани шахси воқеӣ

1. Суд ҳангоми ҳозир шудани шахси воқеии бедарак ғоибшуда эътирофгардида ё муайян гардидани маҳалли қарор доштани санади судиро дар бораи бедарак ғоибшуда эътироф намудани ӯ бекор мекунад. Идораи молу мулки шахси воқеии мазкур дар асоси санади судӣ бекор карда мешавад.

2. Мақомоти васоияту парасторӣ уҳдадоранд бо ариза оид ба вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ ба суд муроҷиат кунанд, агар баъди се соли таъин кардани идоракунонда санади судӣ оид ба бедарак ғоибшуда эътироф намудани шахс бекор нагардида ё дар хусуси вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ ба суд муроҷиат нашуда бошад.

Моддаи 46. Вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ

1. Суд метавонад шахси воқеиеро, ки дар маҳалли истиқоматаш дар давоми се сол, инчунин агар ӯ дар ҳолате бедарак ғоиб шуда бошад, ки хатари марг ба ҳаёташ таҳдид мекард ё ба гумони аз ҳодисаи нохуши муайян ба ҳалокат расидани ӯ асос медиҳад, дар давоми шаш моҳ дар бораи маҳалли қарор доштани маълумоте набошад, вафоткарда эълон намояд.

2. Суд хизматчиӣ ҳарбӣ ё шахсони воқеии дигари бо сабаби амалиёти ҷангӣ бедарак ғоибшударо танҳо баъди як соли пас аз анҷоми амалиёти ҷангӣ вафоткарда эълон карда метавонад.

3. Рӯзи вафоти шахси воқеие, ки вафоткарда эълон шудааст, рӯзи эътибори қонунӣ пайдо кардани санади судӣ дар бораи вафоткарда эълон намудани ӯ доништа мешавад. Ҳангоми вафоткарда эълон гардидани шахси воқеии дар ҳолати бедарак ғоибшуда, ки ба ҳаёти ӯ таҳдид мекард ё барои гумони дар натиҷаи ҳодисаи нохуши муайян вафот кардани ӯ асос медиҳад, суд метавонад рӯзи тахминии вафоти ӯро рӯзи вафоти ин шахси воқеӣ эътироф намояд.

4. Вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ нисбати ҳуқуқи уҳдадориҳои ҷунин шахси воқеӣ боиси ҳамон оқибатҳои мегарданд, ки аз вафоти ӯ бармеоянд.

Моддаи 47. Оқибатҳои ҳозир шудани шахси воқеие, ки вафоткарда эълон шуда буд

1. Ҳангоми ҳозиршавӣ ё ошкор намудани ҷойи қарор доштани шахси воқеие, ки вафоткарда эълон шуда буд, суд санади судии дахлдорро бекор мекунад.

2. Шахси воқеӣ, сарфи назар аз вақти ҳозиршавӣ, метавонад аз ҳар шахс баргардондани молу мулки маҳфузмондаеро талаб намояд, ки пас аз вафоткарда эълон гардидани ӯ ройгон ба ин шахс гузаштаанд, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 4 моддаи 275 ҳамин Кодекс.

3. Шахсоне, ки молу мулки шахси воқеии вафоткарда эълоншуда дар натиҷаи аҳди музнок ба онҳо гузаштаанд, агар исбот гардад, ки ҳангоми ба даст овардани молу мулк онҳо зинда будани шахси воқеии вафоткарда эълоншударо медонистанд, уҳдадоранд ин молу мулкро ба ӯ баргардонанд. Ҳангоми баргардонда натавонистани ҳуди молу мулк арзиши онҳо пардохт карда мешавад.

4. Агар молу мулки шахси воқеии вафоткарда эълоншуда аз рӯйи ҳуқуқи меросирӣ ба давлат гузашта, бо риояи шартҳои дар моддаи мазкур пешбинигардида фурухта шуда бошад, пас аз бекор кардани санади судӣ дар бораи вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ ба ӯ маблағи аз фуруши молу мулк бадастомада баргардонда мешавад.

БОБИ 4. ШАХСОНИ ҲУҚУҚӢ

§1. Муқаррароти асосӣ

Моддаи 48. Мафҳуми шахси ҳуқуқӣ

1. Ташкилоте шахси ҳуқуқӣ доништа мешавад, ки дар моликият, пешбурди хоҷагӣ ё идоракунии оперативӣ молу мулки алоҳида дошта, аз рӯйи уҳдадориҳои худ бо ин молу мулк ҷавобгар бошад, тавонад аз номи худ ҳуқуқҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкиро ба даст оварда, амалӣ намояд, уҳдадорӣ гирад, дар суд даъвогар ва ҷавобгар бошад.

2. Шахси ҳуқуқӣ бояд тавозун ва (ё) харҷномаи мустақил дошта бошад.

3. Муассисон (иштирокдорон)-и шахси ҳуқуқӣ вобаста ба иштирок дар ташкили молу мулки он метавонанд ҳуқуқи уҳдадорӣ нисбати ин шахси ҳуқуқӣ ё ҳуқуқи ашё ба молу мулки он дошта бошанд.

4. Ба шахсони ҳуқуқие, ки иштирокдоронашон нисбати онҳо ҳуқуқи уҳдадорӣ доранд, ширкату ҷамъиятҳои хоҷагӣ ва кооперативҳои дохил мешаванд.

5. Ба шахсони ҳуқуқие, ки муассисонашон ба молу мулки онҳо ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари ашё доранд, корхонаҳои воҳиди давлатӣ ва муассисаҳои дохил мешаванд.

6. Ба шахсони ҳуқуқие, ки муассисонашон (иштирокдоронашон) нисбати онҳо ҳуқуқи молумулкӣ надоранд, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ, фондҳо ва иттиҳодияҳои шахсони ҳуқуқӣ (ассотсиатсияҳо ва иттифоқҳо) ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун дигар шахсони ҳуқуқӣ дохил мешаванд.

Моддаи 49. Қобилияти ҳуқуқдорӣ шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ метавонад мутобиқи мақсадҳои фаъолияти дар ҳуччатҳои таъсиси он пешбинигардида ҳуқуқҳои маданӣ ва вобаста ба ин фаъолият уҳдадориҳо дошта бошад.

2. Ташкилотҳои тиҷоратӣ метавонанд ҳуқуқу уҳдадориҳои мадания дошта бошанд, ки барои амалисозии ҳама гуна намууди фаъолияти бо қонунгузорӣ манънашуда заруранд, ба истиснои корхонаҳои воҳиди давлатӣ ва намудҳои дигари ташкилотҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ. Шахси ҳуқуқӣ намудҳои алоҳидаи фаъолиятро, ки номгӯйи онҳо бо қонунгузорӣ муайян карда мешавад, танҳо дар асоси иҷозати махсус амалӣ карда метавонад.

3. Ҳуқуқҳои шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбининамудаи қонун метавонанд маҳдуд карда шаванд. Аз болои қарори маҳдуд кардани ҳуқуқҳо ба суд шикоят овардан мумкин аст.

4. Қобилияти ҳуқуқдорӣ шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи таъсиси он (қисми 3 моддаи 51 ҳамин Кодекс) ба миён омада, дар лаҳзаи ба охир расидани барҳамдиҳии он (қисми 11 моддаи 64 ҳамин Кодекс) қатъ мегардад.

5. Ҳуқуқи шахси ҳуқуқӣ чиҳати амалисозии фаъолиятро, ки барои анҷом додани он гирифтани иҷозати махсус зарур аст (қисми 2 моддаи мазкур), аз лаҳзаи гирифтани чунин иҷозат ё дар муҳлати дар он зикргардида ба вучуд омада, бо гузаштани муҳлати амали он қатъ мегардад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 50. Ташкилотҳои тиҷоратӣ ва ғайритиҷоратӣ

1. Ташкилотҳои шахси ҳуқуқӣ буда метавонанд, ки ба даст овардани фоидаи мақсади асосии фаъолияти худ қарор додаанд (ташкилотҳои тиҷоратӣ) ё чунин мақсади ба даст овардани фоидаи надошта, фоидаи байни иштирокдорон тақсим намекунанд (ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ).

2. Шахсони ҳуқуқие, ки ташкилотҳои тиҷоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли ширкату ҷамъиятҳои хоҷагӣ, кооперативҳои тиҷоратӣ ва корхонаҳои воҳиди давлатӣ таъсис дода шаванд.

3. Шахсони ҳуқуқие, ки ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ мебошанд, метавонанд дар шакли кооперативҳои ғайритиҷоратӣ, иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ё ташкилотҳои динӣ, муассисаҳо, фондҳо, инчунин дар шаклҳои дигари пешбининамудаи қонун таъсис дода шаванд.

4. Ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ танҳо то ҳадде ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шуда метавонанд, ки барои мақсадҳои оинномавии онҳо зарур аст.

5. Тартиби таъсисдиҳӣ ва фаъолияти ташкилотҳои ғайритиҷоратиро қонун муайян менамояд.

6. Таъсисдиҳии иттиҳодияҳои ташкилотҳои тиҷоратӣ ва ғайритиҷоратӣ дар шакли муқаррарнамудаи қонун иҷозат дода мешавад.

Моддаи 51. Бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ба қайди давлатӣ гирифта мешавад.

2. Асосҳои рад кардани бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ мувофиқи қонун муқаррар карда мешаванд. Рад кардани бақайдгирӣ бо асоси мувофиқи мақсад набудани таъсисдиҳии шахси ҳуқуқӣ манъ аст. Оид ба рад кардани бақайдгирии давлатӣ, инчунин саркашӣ кардан аз он, ба суд шикоят намудан мумкин аст.

3. Шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи ба қайди давлатӣ гирифта шудан таъсисгардида доништа мешавад.

4. Шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун аз нав ба қайд гирифта мешавад.

5. Маълумот дар бораи бақайдгирии давлатии шахсони ҳуқуқӣ ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ ворид карда шуда, барои шиносии умумӣ дастрас мебошад.

6. Шахсе, ки бовиҷдонона ба маълумоти феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ бовар карда амал кардааст, ҳуқуқ дорад чунин маълумотро боэътимод ҳисоб кунад. Шахсони ҳуқуқӣ ҳуқуқ надоранд нисбат ба шахси истифодабурдаи маълумот аз феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ баҳона пеш оранд, ки он маълумот ба феҳрист ворид нашудаанд ё нодуруст ворид шудаанд, ба истиснои ҳолатҳои, ки чунин маълумоти нодуруст дар натиҷаи амалҳои ғайриқонунии шахсони дигар берун аз иродаи шахсони ваколатдори шахси ҳуқуқӣ ворид шуда бошанд.

7. Шахсони ҳуқуқӣ уҳдадоранд зиёнеро, ки дар натиҷаи пешниҳод накардан, нодуруст ё сари вақт пешниҳод накардани маълумот ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ ба дигар иштирокдорони муомилоти маданӣ расондаанд, чуброн намоянд.

Моддаи 52. Муассисони шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқиро як ё якчанд муассис таъсис дода метавонад.
2. Молик ё мақомоти ваколатдорнамудаи он, инчунин шахсони дигар, бо тартиби пешбиннамудаи қонун муассиси шахси ҳуқуқӣ шуда метавонанд.

Моддаи 53. Ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ дар асоси оиннома ё шартномаи таъсисӣ ва оиннома ва ё танҳо шартномаи таъсисӣ амал мекунад. Дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун шахси ҳуқуқие, ки ташкилоти тиҷоратӣ намебошад, дар асоси низомномаи умумӣ оид ба чунин намуди ташкилотҳо амал карда метавонад.
2. Шартномаи таъсисии шахси ҳуқуқиро муассисон (иштирокдорон)-и он баста, оинномаро тасдиқ менамоянд.
3. Шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳамин Кодекс аз ҷониби як муассис таъсис ёфтааст, дар асоси оинномаи тасдиқнамудаи ин муассис амал мекунад.
4. Дар оиннома ва ҳуҷҷатҳои дигари таъсисии шахси ҳуқуқӣ бояд номи шахси ҳуқуқӣ, маҳалли ҷойгиршавии он, тартиби идораи фаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шаванд, инчунин маълумоти дигари пешбиннамудаи қонун нишон дода шаванд.
5. Дар ҳуҷҷатҳои таъсисии ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ ва корхонаҳои воҳиди давлатӣ, дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун, инчунин ташкилотҳои тиҷоратии дигар, бояд мавзӯ ва мақсади фаъолияти шахси ҳуқуқӣ муайян карда шаванд. Дар ҳуҷҷатҳои таъсисии ташкилотҳои дигари тиҷоратӣ мумкин аст мавзӯ ва мақсади муайяни фаъолияти онҳо пешбинӣ карда шаванд.
6. Дар шартномаи таъсисӣ тарафҳо ҷиҳати таъсиси шахси ҳуқуқӣ уҳдадорӣ қабул намуда, тартиби фаъолияти якҷоя дар мавриди таъсиси он, шартҳои ба он додани молу мулкӣ худ ва иштирок дар фаъолияти онро муайян менамоянд. Дар шартнома инчунин шарту тартиби тақсими фоидаю зиён байни иштирокдорон, идоракунии фаъолияти шахси ҳуқуқӣ, аз ҳайати он баромадани иштирокдорон муайян карда мешаванд. Бо мувофиқаи тарафҳо ба шартномаи таъсисӣ мумкин аст шартҳои дигар низ дохил карда шаванд.
7. Тағйироти ба ҳуҷҷатҳои таъсисии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, фондҳо, инчунин ташкилотҳои динӣ воридкардашуда барои шахсони сеюм пас аз бақайдгирии давлатӣ эътибор пайдо мекунад. Тағйирот ба ҳуҷҷатҳои таъсисии шахсони ҳуқуқӣ пас аз ворид намудани онҳо ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ эътибор пайдо мекунад.

Моддаи 54. Мақомоти шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ ба воситаи мақомоти дар асоси қонун ва ҳуҷҷатҳои таъсисӣ амалкунандааш ҳуқуқҳои маданиро ба даст оварда, уҳдадориҳои маданиро ба зимма мегирад. Тартиби таъин ё интихоби мақомоти шахси ҳуқуқӣ тибқи қонун ва ҳуҷҷатҳои таъсисии муайян карда мешавад.
2. Дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун шахси ҳуқуқӣ метавонад ба воситаи иштирокдоронаш ҳуқуқҳои маданиро ба даст оварда, уҳдадориҳои маданиро ба зимма гирад.
3. Шахсе, ки мутобиқи қонун ё ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ аз номи он баромад мекунад, бояд ба манфиати шахси ҳуқуқии намоёндагӣ мекардааш бовиҷдонона ва оқилона амал кунад. Чунин шахс уҳдадор аст бо талаби муассисон (иштирокдорон, аъзо)-и шахси ҳуқуқӣ зиёнеро, ки он ба шахси ҳуқуқӣ расондааст, чуброн намояд, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 55. Ном ва маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ номи худро дорад, ки дар он ба шакли ташкилию ҳуқуқӣ ва дар ҳолатҳои пешбиннамудаи қонун ба хусусияти фаъолиятҳои ишора карда мешавад.
2. Ба номи шахси ҳуқуқӣ дохил кардани ишора ба номи пурра ё мухтасари расмӣ (номи давлат), инчунин ворид намудани чунин нишондод ё унсурҳои рамзҳои давлатӣ дар унсурҳои ҳуҷҷатҳо ё маводи рекламавии шахси ҳуқуқӣ бо тартиби муайяннамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон роҳ дода мешавад.
3. Маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ маҳалли бақайдгирии давлатии он ҳисоб меёбад.
4. Агар маълумоти муҳими ҳуқуқӣ ба нишоние, ки дар феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ зикр шудааст, ворид шуда бошанд, аммо шахси ҳуқуқӣ онро нагирифта бошад, пас таваккал бар зиммаи ҳуди шахси ҳуқуқӣ вогузор карда мешавад. Маълумоте, ки ба нишонии дар феҳристи дахлдори давлатии шахсони

хуқуқӣ зикршуда ворид шудаанд, аз ҷониби шахси хуқуқӣ қабулгардида ҳисобида мешаванд, гарчанде шахси хуқуқӣ дар чунин нишонӣ воқеан ҷойгир нашуда бошад ҳам.

5. Ном ва маҳалли ҷойгиршавии шахси хуқуқӣ дар ҳуҷҷатҳои таъсисии он нишон дода мешаванд.

6. Шахси хуқуқие, ки ташкилоти тиҷоратӣ мебошад, бояд номи фирмавӣ дошта бошад.

7. Шахси хуқуқие, ки номи фирмавии он бо тартиби муқарраргардида ба қайд гирифта шудааст, барои истифодаи он хуқуқи истисноӣ дорад. Тартиби бақайдгирии ва истифодаи номи фирмавиرو қонун муайян менамояд.

8. Шахсе, ки номи бақайдгирифташудаи фирмавии шахси дигарро ғайриқонунӣ истифода мебарад, бо талаби хуқуқдори номи фирмавӣ уҳдадор аст истифодаи онро қатъ карда, зиёни расондаашро ҷуброн намояд.

Моддаи 56. Намояндагӣ ва филиалҳо

1. Намояндагӣ воҳиди алоҳидаи шахси хуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли ҷойгиршавии он қарор дошта, манфиатҳои шахси хуқуқиро ҳимоя ва намояндагӣ намуда, аз номи он аҳд ва амалҳои дар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ пешбинишударо анҷом медиҳад.

2. Филиал воҳиди алоҳидаи шахси хуқуқӣ мебошад, ки берун аз маҳалли ҷойгиршавии он қарор дошта, тамоми вазифаҳо ё як қисми онҳоро, аз ҷумла вазифаи намояндагириро, иҷро мекунад.

3. Намояндагию филиалҳо шахси хуқуқӣ намебошанд. Онҳо аз ҷониби шахси хуқуқии таъсиснамудаашон бо молу мулк таъмин шуда, дар асоси низомномаи тасдиқнамудаи он амал мекунанд.

4. Роҳбарони намояндагию филиалҳо аз ҷониби шахси хуқуқӣ таъин гардида, дар асоси ваколатномаи он амал мекунанд.

5. Намояндагӣ ва филиалҳо бояд дар ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси хуқуқие, ки онҳоро таъсис додааст, нишон дода шаванд.

Моддаи 57. Ҷавобгарии шахси хуқуқӣ

1. Шахсони хуқуқӣ, ғайр аз корхонаи махсус ва муассисаҳо, аз рӯйи уҳдадориҳои худ бо тамоми молу мулкашон ҷавобгар мебошанд.

2. Корхонаи махсус ва муассиса аз рӯйи уҳдадориҳои худ бо тартиб ва дар асоси шартҳои пешбининамудаи қисми 8 моддаи [121](#), моддаҳои [123](#), [128](#) ва [342](#) ҳамин Кодекс ҷавобгар мебошанд.

3. Муассис (иштирокдор)-и шахси хуқуқӣ ё молики он аз рӯйи уҳдадориҳои шахси хуқуқӣ, шахси хуқуқӣ бошад, аз рӯйи уҳдадориҳои муассис (иштирокдор) ё молик ҷавобгар намебошад, ба истисноӣ ҳолатҳои дар ҳамин Кодекс ё ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси хуқуқӣ пешбинигардида.

4. Агар сабабгори муфлисшавии шахси хуқуқӣ муассисон (иштирокдорон), молики молу мулки шахси хуқуқӣ ё шахсони дигар бошанд, ки хуқуқи додани дастурҳои ҳатмиро ба шахси хуқуқӣ ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани амалҳои онро доранд, ба зиммаи чунин шахсон дар сурати кофӣ набудани молу мулки шахси хуқуқӣ мумкин аст аз рӯйи уҳдадориҳои он ҷавобгарии иловагӣ гузошта шавад.

Моддаи 58. Азнавташкилдихӣи шахси хуқуқӣ

1. Азнавташкилдихӣи шахси хуқуқӣ (муттаҳидшавӣ, ҳамроҳшавӣ, тақсимшавӣ, ҷудошавӣ, табдилдихӣ) метавонад бо қарори муассисон (иштирокдорон)-и он ё мақомоти шахси хуқуқие, ки мутобиқи ҳуҷҷатҳои таъсисӣ дорои чунин ваколат мебошанд, анҷом дода шавад.

2. Бо мақсади маҳдуд сохтани фаъолияти инҳисорӣ дар қонун мумкин аст ҳолатҳо ва тартиби маҷбурии азнавташкилдихӣи ташкилотҳои тиҷоратӣ дар асоси санади судӣ пешбинӣ карда шавад. Агар муассисон (иштирокдорон)-и шахси хуқуқӣ, мақомоти ваколатдори онҳо ё мақомоти шахси хуқуқӣ, ки тибқи ҳуҷҷатҳои таъсисӣ барои азнавташкилдихӣи он ваколатдоранд, азнавташкилдихӣи шахси хуқуқиро дар муҳлати муқаррарнамудаи санади судӣ анҷом надиҳанд, суд мудири берунаи шахси хуқуқиро таъин намуда, ба ӯ супориш медиҳад, ки азнавташкилдихӣи шахси хуқуқиро анҷом диҳад. Аз лаҳзаи таъин гардидани мудири беруна ваколати идоракунии шахси хуқуқӣ ба зиммаи ӯ мегузарад. Мудири беруна аз номи шахси хуқуқӣ дар суд амал мекунад ва тавозуни тақсимотро тартиб дода, онро яқоя бо ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси хуқуқии дар натиҷаи азнавташкилдихӣ бавучудоянда ҷиҳати тасдиқ ба суд месупорад. Аз ҷониби суд тасдиқ гардидани ҳуҷҷатҳои мазкур барои бақайдгирии давлатии шахси хуқуқии навтаъсис асос мебошад.

3. Дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун азнавташкилдихӣи шахси хуқуқӣ дар шакли муттаҳидшавӣ, ҳамроҳшавӣ ё табдилдихӣ танҳо бо розигии мақомоти давлатии ваколатдор анҷом дода мешавад.

4. Шахси хуқуқӣ, ба истисноӣ ҳолатҳои азнавташкилдихӣ дар шакли ҳамроҳшавӣ, аз лаҳзаи бақайдгирии шахси хуқуқии навтаъсис азнавташкилшуда доништа мешавад.

5. Дар сурати азнавташкилдиги шахси ҳуқуқӣ дар шакли ба он ҳамроҳ шудани шахси ҳуқуқии дигар, шахсони ҳуқуқие, ки дар ҳамроҳшавӣ иштирок менамоянд, дар ин хусус бо тартиби муқарраршуда дар як вақт ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ ариза пешниҳод менамоянд. Шахси ҳуқуқӣ аз лаҳзаи ворид намудани маълумот дар бораи қатъ ёфтани шахси ҳуқуқии ҳамроҳшуда ва маълумот дар бораи тағйироти ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ азнавташкилшуда ба ҳисоб меравад.

6. Азнавташкилдиги шахси ҳуқуқӣ дар шакли табдилдиҳӣ пас аз ворид намудани маълумот ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ дар бораи тағйирдиҳии шакли ташкилию ҳуқуқии шахси ҳуқуқӣ баанҷомрасида дониста мешавад.

7. Азнавташкилдиги ташкилотҳои қарзии молиявӣ тибқи ҳамин Кодекс ва қонунгузориҳои бонкӣ сурат мегирад.

Моддаи 59. Ворисии ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдиги шахси ҳуқуқӣ

1. Ҳангоми муттаҳидшавии шахсони ҳуқуқӣ ҳуқуқу уҳдадориҳои ҳар яки онҳо мутобиқи санади супоридан ба шахси ҳуқуқии нартаъсис мегузаранд.

2. Ҳангоми ҳамроҳшавии шахси ҳуқуқӣ ба шахси ҳуқуқии дигар ҳуқуқу уҳдадориҳои шахси ҳуқуқии ҳамроҳшуда мутобиқи санади супоридан ба шахси ҳуқуқии дигар мегузаранд.

3. Ҳангоми ҷудошавии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу уҳдадориҳои он мутобиқи тавозуни тақсимот ба шахсони ҳуқуқии нартаъсис мегузаранд.

4. Ҳангоми аз ҳайати шахси ҳуқуқӣ ҷудо кардани як ё якчанд шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқу уҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда мутобиқи тавозуни тақсимот ба ҳар яки онҳо мегузаранд.

5. Ҳангоми табдилдиҳии як намуди шахси ҳуқуқӣ ба намуди дигари шахси ҳуқуқӣ (тағйир додани шакли ташкилию ҳуқуқӣ) ҳуқуқу уҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда мутобиқи санади супоридан ба шахси ҳуқуқии нартаъсис гузаронда мешаванд.

Моддаи 60. Санади супоридан ва тавозуни тақсимот

1. Санади супоридан ва тавозуни тақсимот бояд муқаррарот оид ба гузаштани ҳамаи ҳуқуқу уҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда нисбати ҳамаи кредиторону қарздорони он, аз ҷумла уҳдадориҳои мавриди баҳси тарафҳо қарордоштаро ҳам, дар бар гиранд.

2. Санади супоридан ва ё тавозуни тақсимот аз ҷониби муассисон (иштирокдорон)-и шахси ҳуқуқӣ ё мақомоте, ки дар хусуси азнавташкилдиги шахси ҳуқуқӣ қарор қабул намудааст, тасдиқ гардида, ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқии нартаъсис ва барои ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ ворид намудани маълумот дар бораи шахсони ҳуқуқии азнавташкилшуда пешниҳод карда мешаванд.

Моддаи 61. Кафолатҳои ҳуқуқии кредиторони шахси ҳуқуқӣ ҳангоми азнавташкилдиги он

1. Муассисон (иштирокдорон)-и шахси ҳуқуқӣ ё мақомоте, ки дар хусуси азнавташкилдиги шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст, бояд кредиторони шахси ҳуқуқии азнавташкилшавандаро ба таври хаттӣ огоҳ намоянд.

2. Кредитори шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда ҳуқуқ дорад қатъ ё пеш аз муҳлат иҷро шудани уҳдадориро, ки аз рӯи он ҳамин шахси ҳуқуқӣ қарздор аст, инчунин ҷуброни зиёро талаб намояд.

3. Агар тавозуни тақсимот барои муайян намудани ҳуқуқ ва уҳдадориҳои ворисони ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташкилшаванда имконият надихад, шахси ҳуқуқии нартаъсис аз рӯи уҳдадориҳои шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда дар назди кредиторони он ҷавобгари муштарак дорад.

Моддаи 62. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ боиси қатъ гардидани он бе ба шахси дигар ба тариқи ворисии ҳуқуқӣ гузаштани ҳуқуқу уҳдадориҳои мегардад.

2. Шахси ҳуқуқӣ дар ҳолатҳои зерин метавонад барҳам дода шавад:

- бо қарори муассисон (иштирокдорон) ё мақомоти шахси ҳуқуқие, ки мутобиқи ҳуҷҷатҳои таъсисӣ чунин ваколатро доранд, аз ҷумла бо сабаби гузаштани муҳлати таъсисдиҳии шахси ҳуқуқӣ ё ноил шудан ба мақсадҳои таъсис;

- бо санади судӣ ҳангоми дар таъсиси он роҳ додан ба вайронкунии дағалонаи қонунгузорӣ, агар чунин вайронкунӣ хусусияти ислоҳнопазир дошта бошад ё бе иҷозатномаи дахлдор машғул шудан ба фаъолият ё фаъолияти манънамудаи қонун, ё амалӣ намудани фаъолият бо вайрон кардани чандинқарата ва дағалонаи қонунгузорӣ ё аз тарафи иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ, ташкилотҳои динӣ ва фондҳо мунтазам амалӣ намудани фаъолият, ки ба мақсадҳои оинномавиашон муҳолиф мебошад, ҳангоми бозхонди иҷозатнома, ки амалӣ намудани амалиёти дар иҷозатнома пешбинишуда намуди ягонаи фаъолияти иҷозатдодашуда мебошад, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи ҳамин Кодекс ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ.

3. Талаби барҳамдиҳии шахси ҳуқуқиро тибқи асосҳои дар қисми 2 моддаи мазкур зикргардида мақомоти ваколатдори давлатие, ки мувофиқи қонун барои пешниҳоди чунин талаб ҳуқуқ доранд, ба суд пешниҳод карда метавонанд.

4. Бо санади судӣ дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ мумкин аст уҳдадорӣ барҳам додани шахси ҳуқуқӣ ба зиммаи муассисон (иштирокдорон)-и он ё мақомоти дар асоси ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ ба барҳамдиҳии он ваколатдошта гузошта шавад.

5. Шахси ҳуқуқӣ бо сабаби муфлис эътироф шуданаш инчунин мутобиқи моддаи 66 ҳамин Кодекс барҳам дода мешавад.

6. Агар арзиши молу мулки шахси ҳуқуқӣ барои қонеъ гардондани талаботи кредиторон кофӣ набошад, онро ҳамчун муфлис танҳо бо тартиби муқаррарнамудаи моддаи 66 ҳамин Кодекс барҳам додан мумкин аст.

7. Агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, барҳамдиҳии ташкилотҳои қарзии молиявӣ тибқи ҳамин Кодекс сурат мегирад.

Моддаи 63. Уҳдадорӣ шахсе, ки дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст

1. Муассисон (иштирокдорон)-и шахси ҳуқуқӣ ё мақомоте, ки дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардаанд, уҳдадоранд фавран дар ин бора мақомоти бақайдгирандаи шахси ҳуқуқиро ба таври хаттӣ огоҳ намоянд ва мақомоти бақайдгиранда ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ дар бораи дар ҷараёни барҳамдиҳӣ қарор доштани шахси ҳуқуқӣ маълумот ворид карда, дар сомонаи худ ин маълумотро ҷойгир намоянд.

2. Муассисон (иштирокдорон)-и шахси ҳуқуқӣ ё мақомоте, ки дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардаанд, комиссияи барҳамдиҳиро таъсис намуда, мутобиқи ҳамин Кодекс тартиб ва муҳлати барҳамдиҳиро муқаррар менамоянд.

3. Комиссияи барҳамдиҳӣ аз лаҳзаи таъсисёбӣ барои назорат кардани амали мақомоти шахси ҳуқуқӣ оид ба ихтиёрдорӣ молу мулкаш ваколат ба даст меорад, аз ҷумла тамоми санадҳои мақомоти шахси ҳуқуқӣ, ки ба бегона кардани молу мулки он ё пардохти қарз равона гардидаанд, танҳо бо розигии комиссияи барҳамдиҳӣ иҷро карда мешаванд.

Моддаи 64. Тартиби барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ

1. Комиссияи барҳамдиҳӣ дар матбуоти даврӣ ва сомонае, ки маълумоти бақайдгирии давлатии шахси ҳуқуқӣ дар онҳо интишор мешавад, дар хусуси барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ ва тартибу муҳлати пешниҳоди талабот аз ҷониби кредиторони он эълонро интишор мекунад. Ин муҳлат набояд аз ду моҳи пас аз лаҳзаи наشري эълон дар бораи барҳамдиҳӣ камтар бошад.

2. Комиссияи барҳамдиҳӣ барои маълум кардани кредиторон ва гирифтани қарзи дебиторӣ тамоми чораҳои имконпазирро андешида, инчунин кредиторонро дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ ба таври хаттӣ огоҳ менамояд.

3. Пас аз ба охир расидани муҳлати пешниҳоди талабот аз ҷониби кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ тавозуни барҳамдиҳии фосилавӣ тартиб медиҳад, ки дар он маълумот дар бораи таркиби молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, номгӯӣ талаботи пешниҳоднамудаи кредиторон, инчунин маълумот дар бораи натиҷаи баррасии онҳо зикр меёбад.

4. Тавозуни барҳамдиҳии фосилавӣ аз ҷониби муассисон (иштирокдорон)-и шахси ҳуқуқӣ ё мақомоте, ки дар бораи барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардааст, тасдиқ карда мешавад.

5. Агар маблағи мавҷудаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда (ғайр аз корхонаи махсус ва муассисаҳо) барои қонеъ гардондани талаботи кредиторон кофӣ набошад, комиссияи барҳамдиҳӣ бо тартиби барои иҷрои санади судӣ муқарраргардида молу мулки шахси ҳуқуқиро аз тариқи савдои оммавӣ ба фурӯш мебарорад.

6. Комиссияи барҳамдиҳӣ уҳдадор аст доир ба муфлис эълон кардани шахси ҳуқуқӣ бо ариза ба суд муроҷиат кунад, агар молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда барои қонеъ гардондани талаботи кредиторон кофӣ набошад ё нишонаҳои муфлисшавӣ мавҷуд бошанд.

7. Пардохти маблағҳои пулӣ ба кредиторони шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда аз қониби комиссияи барҳамдиҳӣ аз рӯйи навбати дар моддаи 65 ҳамин Кодекс муқарраргардида мутобиқи тавозуни барҳамдиҳии фосилавӣ аз рӯзи тасдиқи он оғоз мегардад, ба истиснои кредиторони навбати чорум, ки маблағи пулӣ ба онҳо пас аз як моҳи баъди санаи тасдиқи тавозуни барҳамдиҳии фосилавӣ пардохт карда мешавад.

8. Пас аз ҳисоббаробаркунӣ бо кредиторон комиссияи барҳамдиҳӣ тавозуни барҳамдиҳиро тартиб медиҳад, ки онро муассисон (иштирокдорон)-и шахси ҳуқуқӣ ё мақомоте, ки дар бораи барҳам додани шахси ҳуқуқӣ қарор қабул кардаанд, тасдиқ менамоянд.

9. Ҳангоми кофӣ набудани воситаҳои пулии муассиса ва молу мулкӣ корхонаҳои махсуси барҳамдодашаванда барои қонеъ гардондани талаботи кредиторон, онҳо ҳуқуқ доранд барои аз ҳисоби молики молу мулкӣ ин муассиса ва корхонаҳои махсус қонеъ гардондани қисми боқимондаи талаботашон ба суд муроҷиат намоянд.

10. Молу мулкӣ шахси ҳуқуқӣ, ки пас аз қонеъ гардондани талаботи кредиторон боқӣ мондааст, ба муассисон (иштирокдорон)-и он, ки дорои ҳуқуқи ашё ба ин молу мулк ё ҳуқуқи уҳдадорӣ нисбати ин шахси ҳуқуқӣ мебошанд, супорида мешавад, агар дар қонун ё ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

11. Барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ баъди дар ин бора ворид намудани сабт ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ баитмомрасида ва шахси ҳуқуқӣ барҳамдодашуда эътироф карда мешавад.

Моддаи 65. Қонеъ гардондани талаботи кредиторон

1. Ҳангоми барҳам додани шахси ҳуқуқӣ талаботи кредиторони он бо навбати зерин қонеъ гардонда мешаванд:

- дар навбати аввал - талаботи кредиторони таъминшуда аз ҳисоби арзиши молу мулкӣ ба сифати таъминот пешниҳодшуда бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон, инчунин талаботи шаҳрвандоне, ки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда дар назди онҳо барои расондани зарар ба ҳаёт ва саломатиашон масъулият дорад, бо роҳи ба сармоя табдил додани пардохтҳои дахлдори вақтбайъ;

- дар навбати дуюм - пардохти кумаки пулӣ барои аз кор рафтани ва музди меҳнати шахсоне, ки тибқи шартномаи меҳнатӣ, аз ҷумла қарордод кор мекунанд ва пардохти мукофоти пулӣ аз рӯйи шартномаҳои муаллиф;

- дар навбати сеюм - пардохти қарз аз рӯйи пардохтҳои ҳатмӣ ба бучет;

- дар навбати чорум - ҳисобу китоби кредиторони дигар тибқи қонун.

2. Дар сурати барҳам додани ташкилотҳои қарзии молиявӣ, талаботи кредиторон бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон дар бораи барҳамдиҳии ташкилотҳои қарзии молиявӣ қонеъ гардонда мешаванд.

3. Талаби ҳар навбат пас аз пурра қонеъ гардондани талаби навбати пешина қонеъ гардонда мешавад.

4. Дар сурати кофӣ набудани молу мулкӣ шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нагардида бошад, ин молу мулк дар байни кредиторон мувофиқи қонунҳои амалкунанда тақсим карда мешаванд.

5. Агар комиссияи барҳамдиҳӣ қонеъ гардондани талаботи кредиторро рад ё аз баррасии он саркашӣ кунад, кредитор ҳуқуқ дорад то тасдиқ гардидани тавозуни барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ нисбати амали комиссияи барҳамдиҳӣ ба суд даъво намояд. Бо қарори суд талаби кредитор мумкин аст аз ҳисоби молу мулкӣ боқимондаи шахси ҳуқуқии барҳамдодашуда қонеъ гардонда шавад.

6. Талаби кредитор, ки пас аз гузаштани муҳлати барои пешниҳоди он муқаррарнамудаи комиссияи барҳамдиҳӣ пешниҳод гардидааст, аз ҳисоби молу мулкӣ шахси қарздор, ки пас аз қонеъ гардондани талаби сари вақт пешкашнамудаи кредиторон боқӣ мондааст, қонеъ гардонда мешавад.

7. Талаби кредиторон, ки бо сабаби нокифоя будани молу мулкӣ шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда қонеъ гардонда нашудааст, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 68 ҳамин Кодекс, қонеъгардондашуда доништа мешавад. Талаби кредитороне, ки комиссияи барҳамдиҳӣ онҳоро эътироф накардааст, агар кредитор ба суд бо даъво муроҷиат накарда бошад, инчунин талабе, ки қонеъ гардонидани он бо қарори суд ба кредитор рад шудааст, ҳамчунин қонеъгардондашуда доништа мешаванд.

8. Молу мулкӣ манқули шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда, ки ба сифати таъминот пешниҳод шудааст (гарав, лизинг ва тарзҳои дигари таъминот) ҷудо карда шуда, барои фурӯш ба кредиторони таъминшуда дода мешавад. Кредиторони таъминшуда уҳдадор аст бовиҷдонона барои ба амал баровардани фурӯши мавзӯи таъминот тавре чораҳо андешад, ки он барои ҳамаи тарафҳои иштироккунанда бо назардошти шароити воқеӣ манфиатнок бошанд. Маблағҳои аз фурӯш бадастомада барои пардохти талаботе, ки бо молу мулкӣ фурӯхташаванда таъмин гардиданд, равона мегарданд, маблағҳои аз фурӯш боқимонда бошанд, ба комиссияи барҳамдиҳӣ барои пардохт намудани дигар талаботи кредиторон бо тартиби муқаррарнамудаи

ҳамин Кодекс равона мегарданд. Агар маблағҳои аз фурӯш бадастомада барои пардохти ҳамаи талаботе, ки бо молу мулки фурӯхташаванда таъмин гардидаанд, кофӣ набоянд, қисми боқимондаи талабот аз молу мулки дигари шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда бо тартиби барои талаботи кредиторони таъминнашуда, ки ҳамин Кодекс муқаррар намудааст, пардохт мегардад.

Моддаи 66. Муфлисшавии шахси ҳуқуқӣ

1. Шахси ҳуқуқӣ, ба истиснои корхонаи махсус, муассиса, фонд ва ташкилоти динӣ, метавонад бо санади судӣ муфлис эътироф гардад.

2. Асосҳои аз ҷониби суд муфлис эътироф гардидани шахси ҳуқуқӣ, тартиби барҳамдиҳии ҷунин шахси ҳуқуқӣ, инчунин наvbати қонеъгардонии талаботи кредиторон тибқи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи муфлисшавӣ" ва қонунҳои дигар муқаррар карда мешавад.

Моддаи 67. Оқибати муфлис эътироф намудани шахси ҳуқуқӣ

1. Муфлис эътироф намудани шахси ҳуқуқӣ боиси барҳамхӯрии он мегардад.

2. Аз лаҳзаи муфлис эътироф шудани шахси ҳуқуқӣ:

- муҳлати пардохти тамоми уҳдадорихои қарзии ин шахси ҳуқуқӣ, агар он пештар фаро нарасида бошад, фарорасида ҳисоб меёбад;

- зам кардани ноустуворона ва фоиз вобаста ба ҳамаи қарзҳои ин шахси ҳуқуқӣ қатъ мегардад;

- ҳамаи маҳдудиятҳои дар қонунгузорӣ пешбинигардида вобаста ба рӯёниш аз молу мулки шахси ҳуқуқӣ бардошта мешаванд;

- баҳсҳои молумулкӣ бо иштироки ин шахси ҳуқуқӣ ба сифати ҷавобгар қатъ мегардад, ба истиснои баҳсҳои, ки аз рӯйи онҳо қарорҳои эътибори қонунӣ пайдо кардаанд;

- ҳамаи талаботи молумулкӣ нисбати ин шахси ҳуқуқӣ танҳо дар ҷараёни истехсолоти озмунӣ пешниҳод шуда метавонанд.

3. Ҳангоми тибқи қарори муштарак бо кредиторон дар хусуси худро муфлисшуда эълон кардани шахси ҳуқуқӣ, қоидаҳои қисми 2 моддаи мазкур татбиқ карда мешаванд, агар дар созишнома бо кредиторон тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 68. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулки шахси ҳуқуқӣ пас аз барҳамдиҳии он

Агар баъди барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ исбот шавад, ки он бо мақсади озод шудан аз ҷавобгарӣ дар назди кредиторони худ ақаллан як қисми молу мулкашро ба шахси дигар додааст ё ба тариқи дигар қасдан пинҳон кардааст, кредитороне, ки талаботашон дар ҷараёни барҳамдиҳӣ пурра қонеъ нагардидаанд, ҳуқуқ доранд қисми пардохтанашудаи қарзашонро аз ҳисоби ин молу мулк рӯёнан. Дар ин ҳолат мутобиқан қоидаҳои моддаи 276 ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд. Шахсе, ки ба он молу мулк супорида шудааст, агар нияти шахси ҳуқуқиро дар бораи пинҳон кардани ин молу мулк медонист ё мебоист донанд, шахси бевичдон дониста мешавад.

§2. Муқаррароти умумӣ оид ба ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ

Моддаи 69. Муқаррароти асосӣ оид ба ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ

1. Ширкату ҷамъиятҳои хоҷагӣ ташкилотҳои тиҷоратие мебошанд, ки сармои оинномавиашон (шариконашон) ба ҳиссаҳо (саҳмҳо)-и муассисон (иштирокдорон) тақсим шудааст. Молу мулки аз ҳисоби саҳмҳои муассисон (иштирокдорон) бавучудода, инчунин аз ҷониби ширкату ҷамъияти хоҷагӣ дар ҷараёни фаъолият истехсол ё бадастовардашуда моликияти онҳост.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ҷамъияти хоҷагӣ мумкин аст аз ҷониби як шахс таъсис дода шавад ва он иштирокдори ягонаи он мегардад.

3. Ширкатҳои хоҷагӣ мумкин аст дар шакли ширкати комил ё ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати командитӣ) таъсис дода шаванд.

4. Ҷамъиятҳои хоҷагӣ метавонанд дар шакли ҷамъиятҳои саҳомӣ, ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ё иловагӣ таъсис дода шаванд.

5. Соҳибкорони инфиродӣ ва (ё) ташкилотҳои тиҷоратӣ метавонанд иштирокдорони ширкатҳои комил ва шарикони комили ширкатҳои ба боварӣ асосёфта бошанд.

6. Иштирокдорони ҷамъиятҳои хоҷагӣ ва саҳмгузорони ширкатҳои ба боварӣ асосёфта шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ шуда метавонанд.

7. Мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидорақунӣ, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқи иштирокдорони ҷамъиятҳои хоҷагӣ ва саҳмгузори ширкатҳои ба боварӣ асосёфта буданро надоранд.

8. Муассисаҳо бо иҷозати молик метавонанд иштирокдорони ҷамъиятҳои хоҷагӣ ва саҳмгузори ширкатҳо бошанд, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

9. Иштироки гурӯҳҳои алоҳидаи шахсони воқеӣ дар ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ мумкин аст тибқи қонун манъ ё маҳдуд карда шавад.

10. Ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ метавонанд муассисон (иштирокдорон)-и ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагии дигар бошанд, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун.

11. Саҳм дар молу мулк ширкат ё ҷамъияти хоҷагӣ метавонад пул, қоғазҳои қиматнок, дигар ашё ё ҳуқуқҳои молумулкӣ ва ё ҳуқуқҳои дигари дорои арзиши пулӣ бошад. Арзиши пулии саҳми иштирокдори ҷамъияти хоҷагӣ тибқи созиши муассисон (иштирокдорон)-и ҷамъият муайян гардида, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ метавонад аз санҷиши экспертии мустақил гузаронда шавад.

12. Ширкатҳои хоҷагӣ, инчунин ҷамъиятҳои дорои масъулияти маҳдуд ва иловагӣ барои баровардани саҳмия ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 70. Ҳуқуқи уҳдадорӣҳои иштирокдорони ширкат ё ҷамъияти хоҷагӣ

1. Иштирокдорони ширкат ё ҷамъияти хоҷагӣ ҳуқуқ доранд:

- дар идораи корҳои ширкат ё ҷамъият иштирок намоянд, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 88 ҳамин Кодекс ва қонунгузорӣ дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ;

- бо тартиби муқаррарнамудаи ҳуҷҷатҳои таъсисӣ дар бораи фаъолияти ширкат ё ҷамъият иттилоот гирифта, бо китобҳои муҳосибавию ҳуҷҷатгузори дигари он шинос шаванд;

- дар тақсими фоида иштирок намоянд;

- ҳангоми барҳамдиҳии ширкат ё ҷамъият пас аз ҳисоббаробарқунӣ бо кредиторон қисми боқимондаи молу мулк ё арзиши онро гиранд.

2. Иштирокдорони ширкат ё ҷамъияти хоҷагӣ уҳдадоранд:

- бо тартиб, андоза, тарз ва дар муҳлатҳои, ки ҳуҷҷатҳои таъсисӣ пешбинӣ намудаанд, саҳм гузоранд;

- иттилооти дастрасии маҳдудро дар хусуси фаъолияти ширкат ё ҷамъият фош нақунанд.

3. Иштирокдорони ширкат ё ҷамъияти хоҷагӣ метавонанд ҳуқуқҳо ва уҳдадорӣҳои дигари дар ҳамин Кодекс, қонунҳо ва ҳуҷҷатҳои таъсисии дар бораи ширкат ё ҷамъиятҳои хоҷагӣ пешбинигардида дошта бошанд.

Моддаи 71. Табдилдиҳии ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ

1. Ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагии як намуд бо тартиби муқаррарнамудаи қонун метавонанд ба намуди дигари ширкат ва ҷамъиятҳои хоҷагӣ ё кооперативҳои тиҷоратӣ табдил дода шаванд.

2. Ҳангоми ба ҷамъият табдил додани ширкат ҳар шарикони комиле, ки иштирокдор (саҳмдор)-и ҷамъият мегардад, дар давоми се сол аз рӯйи уҳдадорӣҳои аз ширкат ба ҷамъият гузашта бо ҳамаи молу мулкҳои худ ҷавобгарии иловагӣ ба зимма мегирад. Аз ҷониби собиқ шарик бегона қардани ҳисса (саҳмия)-и ба он тааллуқдошта онро аз чунин ҷавобгарӣ озод намекунад. Қоидаҳои дар ҳамин қисм зикргардида мутобиқан ҳангоми ба кооперативии тиҷоратӣ табдил додани ширкат татбиқ мегарданд.

§3. Ширкати комил

Моддаи 72. Муқаррароти асосӣ оид ба ширкати комил

1. Ширкати комил доништа мешавад, ки иштирокдорони он (шарикони комил) мутобиқи шартномаи байни онҳо имзошуда аз номи ширкат ба фаъолияти соҳибкорӣ машғул шуда, аз рӯйи уҳдадорӣҳои он бо тамоми молу мулкҳои ба онҳо тааллуқдошта ҷавобгарӣ доранд.

2. Шахс иштирокдори танҳо як ширкати комил буда метавонад.

3. Номи фирмавии ширкати комил бояд калимаҳои "ширкати комил" ва номи ҳамаи иштирокдорони он ё калимаҳои "ширкати комил" ва номи як ё якчанд иштирокдор бо илова қардани калимаҳои "ва компания"-ро дошта бошад.

Моддаи 73. Шартномаи таъсисии ширкати комил

1. Ширкати комил дар асоси шартномаи таъсисӣ ташкил гардида, амал мекунад ва ин шартнома функцияи оинномаи ширкати комилро низ иҷро мекунад. Шартномаи таъсисиро ҳамаи иштироқдорони он имзо мекунанд.

2. Шартномаи таъсисии ширкати комил, ғайр аз маълумоти дар моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби сармояи шариконаи ширкат; дар бораи андоза ва тартиби тағйир додани ҳиссаи ҳар иштироқдор дар сармояи шарикона; дар бораи андоза, таркиб, муҳлат ва тартиби саҳмгузори он; дар бораи ҷавобгари иштироқдорон барои вайрон кардани уҳдадориҳои саҳмгузори дар бар гирад.

Моддаи 74. Идоракунии ширкати комил

1. Идоракунии фаъолияти ширкати комил бо созиши ҳамаи иштироқдорони он амалӣ карда мешавад. Дар шартномаи таъсисӣ мумкин аст ҳолатҳое пешбинӣ гарданд, ки қарор бо аксарияти овози иштироқдорон қабул карда мешавад.

2. Ҳар иштироқдори ширкати комил як овоз дорад, агар дар шартномаи таъсисӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Ҳар иштироқдори ширкат, сарфи назар аз он ки барои пешбурди корҳои умумӣ ваколатдор аст ё не, ҳуқуқ дорад шахсан бо тамоми ҳуҷҷатҳои оид ба пешбурди кори ширкат шинос шавад. Рад кардани чунин ҳуқуқ ё маҳдуд кардани он, аз ҷумла дар асоси созишномаи иштироқдорони ширкат, беқибат аст.

Моддаи 75. Пешбурди кори ширкати комил

1. Ҳар иштироқдори ширкати комил ҳуқуқ дорад аз номи ширкат амал намояд, агар дар шартномаи таъсисӣ муқаррар нагардида бошад, ки ҳамаи иштироқдорони ширкат пешбурди корро якҷоя анҷом медиҳанд ё пешбурди кор ба иштироқдори алоҳида супорида шудааст.

2. Ҳангоми пешбурди якҷояи корҳои ширкат аз ҷониби иштироқдорони он барои анҷоми ҳар аҳд розигии ҳамаи иштироқдорони ширкат зарур аст. Агар пешбурди кори ширкатро иштироқдорони он ба зиммаи як ё баъзе иштироқдор гузошта бошанд, иштироқдорони боқимонда барои аз номи ширкат анҷом додани аҳд бояд ваколатномаи иштироқдор (иштироқдорон)-ро дошта бошанд, ки пешбурди корҳои ширкат ба зиммааш гузошта шудааст.

3. Дар муносибат бо шахсони сеюм ширкат ҳуқуқ надорад ба он муқаррароти шартномаи таъсисӣ истинод орад, ки ваколатҳои иштироқдорони ширкатро маҳдуд менамоянд, ба истиснои ҳолатҳое, ки ширкат исбот намояд, ки шахси сеюм дар лаҳзаи анҷоми аҳд медонист ё баръало мебоист донад, ки иштироқдори ширкат ҳуқуқи аз номи ширкат амал карданро надошт.

4. Ваколати пешбурди кори ширкат, ки ба як ё якчанд иштироқдор дода шудааст, мумкин аст аз тарафи суд бо талаби як ё якчанд иштироқдори дигари ширкат дар мавриди ҷой доштани асосҳои ҷиддӣ, аз ҷумла дар ҳолати аз тарафи шахс (шахсон)-и ваколатдор иҷро накардани уҳдадориҳои он (онҳо) ё ба пешбурди оқилонаи кор қобилият надоштани он (онҳо), қатъ карда шавад. Дар асоси санади судӣ ба шартномаи таъсисии ширкат тағйирот ворид карда мешаванд.

Моддаи 76. Уҳдадориҳои иштироқдори ширкати комил

1. Иштироқдори ширкати комил уҳдадор аст мутобиқи шартҳои шартномаи таъсисӣ дар фаъолияти он иштироқ намояд.

2. Иштироқдори ширкати комил уҳдадор аст то бақайдгирии давлатии ширкат сад дарсади саҳми худро ба сармояи шариконаи ширкат гузаронад.

3. Иштироқдори ширкати комил ҳуқуқ надорад бе розигии иштироқдорони боқимонда аз ном ва ба манфиати худ ё ба манфиати шахси сеюм аҳддеро анҷом диҳад, ки ба аҳди мавзуи фаъолияти ширкат монанданд.

4. Ҳангоми вайрон кардани қоидаи дар қисми 3 моддаи мазкур пешбинигардида ширкат ҳуқуқ дорад бо интиҳоби худ аз чунин иштироқдор ҷуброни зиёни ба ширкат расонда ё ба ширкат супоридани тамоми нафъи аз чунин аҳд бадастovarдаашро талаб намояд.

Моддаи 77. Тақсими фоида ва зиёни ширкати комил

1. Фоида ва зиёни ширкати комил байни иштироқдоронаш мутаносибан ба ҳиссаи онҳо дар сармояи шарикона тақсим карда мешаванд, агар дар шартномаи таъсисӣ ё созишномаи дигари иштироқдорон тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад. Ба бастании созишнома оид ба аз фоида ё зиён бартараф кардани ягон иштироқдори ширкат роҳ дода намешавад.

2. Агар дар натиҷаи расондани зиён ба ширкат арзиши дороиҳои софи он аз андозаи сармоияи шарикона камтар шавад, фоидаи бадастовардаи ширкат то замоне, ки арзиши дороиҳои соф аз андозаи сармоияи шарикона зиёдтар нашавад, байни иштирокдорон тақсим карда намешавад.

Моддаи 78. Ҷавобгарии иштирокдорони ширкати комил аз рӯи уҳдадориҳо

1. Иштирокдорони ширкати комил ба таври муштарак аз рӯи уҳдадориҳои ширкат бо тамоми молу мулкҳои худ ҷавобгарии иловагӣ доранд.

2. Иштирокдори ширкати комил, ки муассиси он нест, аз рӯи уҳдадориҳои ширкат, ки то ба ширкат дохил шуданаш ба миён омадаанд, баробари иштирокдорони дигар ҷавобгарӣ дорад.

3. Иштирокдори аз ширкат баромада ё хориҷшуда аз рӯи уҳдадориҳои ширкат, ки то баромадан ё хориҷшавии он ба миён омадаанд, аз санаи тасдиқи ҳисобот дар бораи фаъолияти ширкат дар давоми соли аз ширкат баромадан ё хориҷ шуданаш баробари иштирокдорони боқимонда дар муҳлати се сол ҷавобгар мебошад.

4. Созишномаи иштирокдорони ширкат дар бораи маҳдуд ё бартараф намудани ҷавобгарии дар моддаи мазкур пешбинигардида беоқибат аст.

Моддаи 79. Супоридани ҳиссаи иштирокдор ба сармоияи шариконаи ширкати комил

1. Иштирокдори ширкати комил ҳуқуқ дорад бо розигии иштирокдорони боқимондаи он ҳиссаи худро дар сармоияи шарикона ё як қисми онро ба иштирокдори дигари ширкат ва ё шахси сеюм супорад.

2. Ҳангоми ба шахси дигар супоридани ҳисса (қисми ҳисса) ба ӯ пурра ё як қисми дахлдори ҳуқуқҳои, ки ба иштирокдори ҳисса (як қисми ҳисса)-ро супорида тааллуқ доштанд, мегузарад. Шахсе, ки ба ӯ ҳисса (қисми ҳисса) супорида шудааст, бо тартиби муқаррарнамудаи қисми 2 моддаи 78 ҳамин Кодекс аз рӯи уҳдадориҳои ширкат ҷавобгар мебошад.

3. Ҳиссаи худро пурра ба шахси дигар супоридани иштирокдори ширкати иштироки онро дар ширкат қатъ карда, барои он боиси оқибатҳои мегардад, ки дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс муқаррар шудаанд.

Моддаи 80. Нигаронидани рӯёниш ба ҳиссаи иштирокдор дар сармоияи шариконаи ширкати комил

1. Нигаронидани рӯёниш ба ҳиссаи иштирокдор дар сармоияи шариконаи ширкати комил аз рӯи қарзе, ки бо иштироки он дар ширкат алоқаманд нест (қарзи шахсӣ), танҳо дар сурате роҳ дода мешавад, агар молу мулкҳои дигари ин иштирокдор барои пардохти қарзаш кофӣ набошад. Кредиторони чунин иштирокдор ҳуқуқ доранд аз ширкати комил пардохти арзиши молу мулкҳои ширкат, ки ба ҳиссаи қарздор дар сармоияи шарикона мувофиқ аст ё ҷудо кардани ин молу мулкҳо бо мақсади ба он нигаронидани рӯёниш талаб намоянд. Қисми молу мулкҳои ширкат, ки бояд ҷудо карда шавад ё арзиши он мувофиқи тавозуни дар лаҳзаи аз ҷониби кредиторон пешкаш гардидани талаб тартибдодашуда муайян карда мешавад.

2. Нигаронидани рӯёниш ба тамоми ҳиссаи иштирокдор дар молу мулкҳои ширкати комил иштироки онро дар ширкат қатъ карда, он боиси оқибатҳои дар қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс пешбинишуда мегардад.

Моддаи 81. Аз ширкати комил баромадани иштирокдор

1. Иштирокдори ширкати комил ҳуқуқ дорад дар хусуси даст кашидани аз иштирок дар ширкат арз намуда, аз он барояд.

2. Иштирокдор дар хусуси даст кашидани аз иштирок дар ширкати комиле, ки бе ишораи муҳлат таъсис гардидааст, бояд на камтар аз шаш моҳи то воқеан аз ширкат баромаданаш арз намоянд. Пеш аз муҳлат даст кашидан аз иштирок дар ширкати комил барои муҳлати муайян таъсисгардида танҳо бо сабаби узрнок иҷозат дода мешавад.

3. Созишномаи иштирокдорони ширкат дар хусуси рад кардани ҳуқуқи аз ҳайати ширкат баромадан беоқибат аст.

Моддаи 82. Аз ширкати комил хориҷ шудани иштирокдор

1. Дар ҳолатҳои вафот кардани иштирокдори ширкати комил, бедарак ғойбшуда, ғайриқобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ, ё муфлис эътироф гардидани он, бо санади судӣ оғоз гардидани расмиёти азнавташкилдихӣ, барҳамхӯрии ташкилоти тиҷоратии дар ширкат иштирокдошта, аз ҷониби кредиторон нигаронидани рӯёниш ба қисми молу мулке, ки ба ҳиссаи иштирокдор дар сармоияи шарикона мувофиқ аст, бо қарори иштирокдорони боқимонда чунин иштирокдор аз ширкати комил хориҷ карда мешавад.

2. Иштирокдорони ширкати комил ҳуқуқ доранд бо тартиби судӣ аз ширкат хориҷ кардани яке аз иштирокдоронро бо қарори яқдилонаи иштирокдорони боқимонда ва ҷой доштани асосҳои ҷиддӣ талаб намоянд, аз ҷумла дар натиҷаи иҷро накардани уҳдадориҳо ё ошкор гардидани надоштани қобилияти пешбурди оқилонаи корҳо.

Моддаи 83. Оқибатҳои аз ширкати комил баромадан ё хориҷ шудани иштирокдор

1. Ба иштирокдори аз ширкати комил баромада ё хориҷшуда арзиши қисми молу мулк ширкат, ки ба ҳиссаи он дар сармояи шарикона мувофиқ аст, пардохт карда мешавад, агар дар шартномаи таъсисӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад. Тибқи мувофиқаи байни иштирокдори аз ширкат баромада ё хориҷшуда бо иштирокдорони боқимонда пардохти арзиши молу мулк мумкин аст бо додани молу мулк дар шакли асл иваз карда шавад.

2. Қисми молу мулк ширкат, ки бояд ба иштирокдори аз ширкат баромада ё хориҷшуда дода шавад ё арзиши он аз рӯи тавозуни дар лаҳзаи баромадан ё хориҷ шудани он тартибдодашаванда муайян карда мешавад, ба истиснои ҳолатҳои дар моддаи 80 ҳамин Кодекс пешбинигардида.

3. Дар ҳолати аз ширкат баромадан ё хориҷ шудани яке аз иштирокдори он ҳиссаи иштирокдорони боқимонда дар сармояи шариконаи ширкат мутаносибан зиёд мешавад, агар дар шартномаи таъсисӣ ё созишномаи иштирокдорон тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

4. Дар ҳолати аз ширкат баромадан ё хориҷ шудани яке аз иштирокдорон ширкат метавонад фаъолияти худро идома диҳад, агар дар шартномаи таъсисии ширкат ё созишномаи иштирокдорони боқимонда чунин тартиб пешбинӣ гардида бошад.

Моддаи 84. Меросгирӣ ва ворисии ҳуқуқӣ дар ширкати комил

1. Дар сурати вафот кардани иштирокдори ширкати комил меросгири он танҳо бо розигии ҳамаи иштирокдорони дигар метавонад ба ширкати комил ворид шавад.

2. Ташкилоти тиҷоратие, ки вориси ҳуқуқии шахси ҳуқуқии азнавташкилшудаи дар ширкати комил иштирокдошта мебошад, сарфи назар аз розигии иштирокдорони ширкат, ҳуқуқ дорад ба ширкат шомил гардад, агар дар шартномаи таъсисии ширкат тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Ҳисоббаробаркунӣ бо меросгир (вориси ҳуқуқӣ)-и иштирокдори ширкати комил, ки шомили ширкат нагардидааст, мутобиқи қисми 1 моддаи 83 ҳамин Кодекс анҷом дода мешавад.

4. Меросгир (вориси ҳуқуқӣ)-и иштирокдори ширкати комил аз рӯи уҳдадориҳои ширкат дар назди шахси сеюм, ки иштирокдори баромада ё хориҷгардида мутобиқи қисми 3 моддаи 78 ҳамин Кодекс ҷавобгарӣ медошт, дар доираи молу мулк ба он гузаштаи иштирокдори баромада ё хориҷгардидаи ширкат ҷавобгарӣ дорад.

Моддаи 85. Барҳамдиҳии ширкати комил

1. Ширкати комил бо асосҳои дар моддаҳои 62 ва 82 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин дар сурати боқӣ мондани танҳо як иштирокдор дар ширкат барҳам дода мешавад.

2. Иштирокдор ҳуқуқ дорад дар давоми шаш моҳи пас аз иштирокдори ягонаи ширкат шуданаш чунин ширкатро бо тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ба ҷамъияти хоҷагӣ тақдир диҳад.

§4. Ширкати ба боварӣ асосёфта

Моддаи 86. Муқаррароти асосӣ дар бораи ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта (ширкати коммандитӣ) ширкатест, ки дар он дар баробари иштирокдороне, ки аз номи ширкат фаъолияти соҳибкориро ба амал бароварда, аз рӯи уҳдадориҳои ширкат бо молу мулк худ ҷавобгарӣ доранд (шарикони комил), як ё якчанд иштирокдори саҳмгузор (коммандистон)-е ҳастанд, ки таваккали зиёни оид ба фаъолияти ширкатро дар доираи маблағи саҳми гузошташон ба уҳда дошта, дар амалисозии фаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби ширкат иштирок намеkunанд.

2. Ҳолати ҳуқуқии шарикони комиле, ки дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирокдоранд ва ҷавобгари онҳо аз рӯи уҳдадориҳои ширкат мувофиқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи иштирокдорони ширкати комил муайян карда мешавад.

3. Шахс танҳо дар як ширкати ба боварӣ асосёфта шарикони комил буда метавонад. Иштирокдори ширкати комил шарикони комиле ширкати ба боварӣ асосёфта буда наметавонад. Шарикони комил дар ширкати ба боварӣ асосёфта иштирокдори ширкати комил буда наметавонад.

4. Номи фирмавии ширкати ба боварӣ асосёфта бояд аз калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё "ширкати коммандитӣ" ва номи ҳамаи шарикони комил ва ё аз калимаҳои "ширкати ба боварӣ асосёфта" ё

"ширкати коммандитӣ" ва номи на камтар аз як шарикони комил бо иловаи калимаҳои "ва шариконаш" иборат бошад.

5. Нисбати ширкати ба боварӣ асосёфта қоидаҳои ҳамин Кодекс дар бораи ширкати комил то он дараҷае истифода мешаванд, ки онҳо хилофи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси ширкати ба боварӣ асосёфта набоянд.

Моддаи 87. Шартномаи таъсисии ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта, дар асоси шартномаи таъсисӣ ташкил гардида, амал мекунад ва ин шартнома функцияи оинномаи ширкати ба боварӣ асосёфтаре низ иҷро мекунад. Шартномаи таъсисӣ аз ҷониби ҳамаи иштирокдорон ба имзо расонда мешавад.

2. Шартномаи таъсисии ширкати ба боварӣ асосёфта ғайр аз маълумоти дар моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳоро дар бораи андоза ва таркиби сармояи шариконаи ширкат; дар бораи андоза ва тартиби тағйир додани ҳиссаи ҳар яке аз шарикони комил дар сармояи шарикона; дар бораи андоза, таркиб, муҳлат ва тартиби саҳм гузоштани онҳо, ҷавобгарии онҳо барои вайрон кардани уҳдадориҳои саҳмгузори; дар бораи андозаи умумии саҳми гузоштаи саҳмгузорон дар бар гирад.

Моддаи 88. Идоракунии ширкати ба боварӣ асосёфта ва пешбурди корҳои он

1. Фаъолияти ширкати ба боварӣ асосёфтаре шарикони комил идора мекунад. Онҳо тартиби идора ва пешбурди кори чунин ширкатро аз ҷониби шарикони комили он тибқи қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси ширкати комил муқаррар менамоянд.

2. Саҳмгузорон ҳуқуқи иштирок карданро дар идора ва пешбурди корҳои ширкати ба боварӣ асосёфта надоранд ва аз номи он танҳо дар асоси ваколатнома амал карда метавонанд. Онҳо барои мавриди баҳс қарор додани амалҳои шарикони комил дар бобати идора ва пешбурди кори ширкат ҳуқуқ надоранд.

Моддаи 89. Ҳуқуқи уҳдадориҳои саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта ҳуқуқ дорад:

- бо тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсисӣ қисми фоидаи ширкатро мансуб ба ҳиссааш дар сармояи шарикона гирад;

- бо ҳисоботи солони ва тавозуни ширкат шинос шавад;

- баъди анҷоми соли молиявӣ аз ширкат баромада, бо тартиби пешбиниамудаи шартномаи таъсисӣ саҳми худро гирад;

- ҳиссаи худро дар сармояи шарикона ё як қисми онро ба саҳмгузори дигар ё шахси сеюм диҳад;

- бо тариқи афзалиятнок нисбат ба шахси сеюм ҳисса (қисми он)ро мувофиқи шартҳо ва тартиби пешбиниамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи 97 ҳамин Кодекс ҳарад;

- тибқи шартномаи таъсисии ширкати ба боварӣ асосёфта ҳуқуқҳои дигар дошта бошад.

2. Саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта уҳдадор аст ба сармояи шариконаи ширкат саҳм гузорад. Гузоштани саҳмро шаҳодатномаи иштироки аз ҷониби ширкат ба саҳмгузор додани тасдиқ менамояд.

3. Дар ҳолати тамоми ҳиссаи худро ба шахси дигар додани саҳмгузор иштироки он дар ширкат қатъ мегардад.

Моддаи 90. Барҳамдиҳии ширкати ба боварӣ асосёфта

1. Ширкати ба боварӣ асосёфта ҳангоми баромадани ҳамаи саҳмгузорони дар он иштирокдошта барҳам дода мешавад.

2. Шарикони комил ҳуқуқ доранд ширкати ба боварӣ асосёфтаре барҳам дода, онро ба ширкати комил табдил диҳанд.

3. Ширкати ба боварӣ асосёфта инчунин тибқи асосҳои барҳамдиҳии ширкати комил (моддаи 85 ҳамин Кодекс) барҳам дода мешавад.

4. Агар дар ширкати ба боварӣ асосёфта ақаллан як шарикони комил ва як саҳмгузор монад, ширкати ба боварӣ асосёфта нигоҳ дошта мешавад.

5. Ҳангоми барҳамдиҳӣ, аз ҷумла муфлисшавии ширкати ба боварӣ асосёфта, саҳмгузорон пас аз қонунгардондани талаботи кредиторон барои гирифтани саҳм аз молу мулкҳои боқимондаи ширкат нисбат ба шарикони комил ҳуқуқи афзалиятнок доранд. Молу мулкҳои пас аз ин боқимондаи ширкат дар байни шарикони комил ва саҳмгузорон мутобиқи ҳиссаи онҳо дар сармояи шариконаи ширкат тақсим карда

мешавад, агар дар шартномаи таъсисӣ ё созишномаи шарикони комилу саҳмгузoron тартиби дигар муқаррар нагардида бошад.

§5. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

Моддаи 91. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҷамъияти аз ҷониби як ё якчанд шахс таъсисгардидааст, ки сармояи оинномавии он ба ҳиссаҳои баробар, ба андозаи муайяннамудаи ҳуҷҷатҳои таъсисӣ тақсим шудааст ва иштирокдорони он аз рӯи уҳдадориҳои ҷамъият ҷавобгар намебошанд ва зиёни таваккали оид ба ҷаъолияти ҷамъиятро дар доираи арзиши саҳми гузошташон ба зиммадоранд.

2. Иштирокдорони ҷамъият, ки саҳми худро пурра нагузоштаанд, аз рӯи уҳдадориҳои он дар доираи арзиши қисми пардохтанашудаи саҳми ҳар иштирокдор ҷавобгари муштарақдоранд.

3. Номи фирмавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд бояд калимаҳои "ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" ва номи ҷамъиятро дар бар гирад.

4. Ҳолати ҳуқуқии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ва ҳуқуқи уҳдадориҳои иштирокдорони он бо ҳамин Кодекс ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" муайян карда мешаванд.

5. Хусусиятҳои ҳолати ҳуқуқии ташкилотҳои қарзии молиявӣ, ки дар шакли ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд таъсис дода шудаанд ва ҳуқуқи уҳдадориҳои иштирокдорони онҳо бо қонуни дахлдор низ танзим карда мешавад.

Моддаи 92. Иштирокдорони ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Шумораи иштирокдорони ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд набояд аз сӣ нафар зиёд бошад. Дар акси ҳол, агар шумораи иштирокдорони он то ҳадди муқарраргардида кам карда нашавад, он бояд дар давоми сол ба ҷамъияти саҳомӣ ва ё кооперативи тичоратӣ табдил дода шавад, агар дар муҳлати мазкур ҷамъият аз нав таъсис дода нашавад, он бо тартиби судӣ бояд барҳам дода шавад.

2. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҷамъияти хоҷагии дигарро, ки аз як шахс иборат аст, ба сифати иштирокдори ягона дошта наметавонад.

Моддаи 93. Ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд шартномаи таъсисии аз ҷониби муассисони он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудаи онҳо ба ҳисоб мераванд. Агар ҷамъиятро як шахс таъсис диҳад, ҳуҷҷати таъсисии он оиннома мебошад.

2. Ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд, ғайр аз маълумоти дар моддаи 53 ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳои дар бораи андоза, таркиб, муҳлат ва тартиби саҳмгузории иштирокдорон, ҷавобгариҳои онҳо барои вайрон кардани уҳдадориҳои дар мавриди саҳмгузорӣ; дар бораи андозаи сармояи оинномавии ҷамъият; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ҷамъият ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки аз рӯи онҳо қарорҳо бо як овоз ё бо аксарияти мутлақӣ овозҳо қабул карда мешаванд, инчунин маълумоти дигари пешбиниамудаи қонунро дошта бошанд.

Моддаи 94. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз арзиши саҳмҳои иштирокдорони он иборат аст.

2. Сармояи оинномавӣ андозаи ҳадди ақалли молу мулкҳои ҷамъиятро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро кафолат медиҳад. Андозаи сармояи оинномавӣ аз маблағи муайянкардаи [Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд"](#) камтар буда наметавонад.

3. Озод кардани иштирокдорони ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз уҳдадориҳои саҳмгузорӣ ба сармояи оинномавии ҷамъият, аз ҷумла бо роҳи ба ҳисоб гирифтани талабот ба ҷамъият, роҳ дода намешавад.

4. Сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд аз ҷониби иштирокдорони он бояд дар муҳлат ва тартиби пешбиниамудаи қонун пардохта шавад.

5. Агар баъди анҷоми соли дуюм ва ҳар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши дороиҳои софи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд нисбат ба сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҷамъият уҳдадор аст дар хусуси кам кардани сармояи оинномавии худ эълон намуда, дар ин бора бо тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба феҳристи дахлдори давлатии

шахсони ҳуқуқӣ ариза пешниҳод намояд. Дар сурати иҷро накардани ин уҳдадорӣ ё камтар шудани арзиши доройҳои ҷамъият аз андозаи ҳадди аққали дар қонун муайяншудаи сармояи оинномавӣ ҷамъият бояд барҳам дода шавад.

6. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъият пас аз саҳмгузории пурраи тамоми иштирокдорони он иҷозат дода мешавад.

7. Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд танҳо пас аз огоҳ намудани тамоми кредиторони он иҷозат дода мешавад. Дар ин ҳолат кредиторон ҳуқуқ доранд қатъ ё иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадориҳои дахлдор ва ҷуброни зиёнро талаб намоянд.

Моддаи 95. Идоракунии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Мақоми олии идоракунии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд маҷлиси умумии иштирокдорони он мебошад.

2. Дар ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд мақомоти иҷроия (дастҷамъӣ ё инфиродӣ) таъсис дода мешавад, ки роҳбарии фаъолияти онро анҷом дода, ба маҷлиси умумии иштирокдорони он ҳисоботдиҳанда мебошад. Мақомоти идоракунии инфиродии ҷамъият метавонад инчунин на аз ҷумлаи иштирокдорони он интиҳоб гардад.

3. Салоҳияти мақомоти идоракунии ҷамъият, инчунин тартиби қабули қарор ва аз номи ҷамъият амал кардани онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс, [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешаванд.

4. Ба салоҳияти истисноии маҷлиси умумии иштирокдорони ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд мансубанд:

- тағйир додани оинномаи ҷамъият ва андозаи сармояи оинномавии он;
- таъсис додани мақомоти иҷроияи ҷамъият ва пеш аз муҳлат қатъ намудани ваколатҳои онҳо;
- тасдиқ кардани ҳисоботи солони ва тавозуни муҳосибии ҷамъият бо тақсимоти фоидаи зиёни он;
- қабул кардани қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъият;
- интиҳоб намудани комиссияи тафтишотӣ (ревизор)-и ҷамъият;
- амалӣ намудани ваколатҳои дигари муқаррарнамудаи қонун.

5. Масъалаҳои, ки ба салоҳияти истисноии маҷлиси умумии иштирокдорони ҷамъият мансуб дониста шудаанд, барои ҳал ба мақомоти иҷроияи ҷамъият супорида намешаванд.

6. Чиҳати санҷиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солони молиявии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҷамъият ҳуқуқ дорад ҳар сол аудиторӣ касбиеро ҷалб намояд, ки бо ҷамъият ё иштирокдорони он бо манфиати молумулкӣ алоқа надорад (аудити беруна). Санҷиши аудиторӣ ҳисоботи солони молиявӣ инчунин метавонад бо талаботи ҳар яке аз иштирокдорони он гузаронда шавад. Тартиби гузарондани санҷиши аудиторӣ фаъолияти ҷамъият тибқи қонун ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешавад.

7. Нашр намудани маълумот аз ҷониби ҷамъият дар бораи натиҷаи пешбурди корҳои он (ҳисоботи оммавӣ), ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд", зарур нест.

Моддаи 96. Азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад ба таври ихтиёрӣ бо қарори яқдилони иштирокдоронаш аз нав ташкил ё барҳам дода шавад. Асосҳои дигари азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъият, инчунин тартиби азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии он бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.

2. Ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқ дорад ба ҷамъияти хоҷагии дигар ё кооперативи тиҷоратӣ табдил ёбад.

Моддаи 97. Ба шахси дигар гузарондани ҳисса дар сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Иштирокдори ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқ дорад ҳиссаи худро дар сармояи оинномавии ҷамъият ё як қисми онро ба як ё якчанд иштирокдори ҳамин ҷамъият фурушад ё ба тариқи дигар гузашт намояд.

2. Иштирокдори ҷамъият метавонад ҳиссаи худ (қисми он)-ро ба шахси сеюм бегона намояд, агар дар оинномаи ҷамъият тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Иштирокдорони ҷамъият барои харидани ҳиссаи иштирокдор (қисми он) ҳуқуқи афзалиятнок доранд, агар дар оинномаи ҷамъият ё созишномаи иштирокдорони он тартиби дигари амалисозии ин ҳуқуқ пешбинӣ нагардида бошад. Агар иштирокдорони ҷамъият дар давоми як моҳи огоҳӣ ёфтанишон ё дар муҳлати дигари дар оинномаи ҷамъият ё созишномаи иштирокдорони он пешбинигардида аз ҳуқуқи афзалиятноки худ истифода набаранд, ҳиссаи иштирокдор мумкин аст ба шахси сеюм бегона карда шавад.

4. Агар мутобиқи оинномаи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ба шахси сеюм бегона кардани ҳиссаи (қисми он) имконнопазир бошад ва иштирокдорони дигари ҷамъият аз харидани он даст кашанд, ҷамъият уҳдадор аст ба иштирокдор арзиши воқеии ҳисса ё қисми онро пардохт намояд ё молу мулки мувофиқ ба чунин арзишро дар шакли асл диҳад.

5. Ҳиссаи иштирокдори ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд метавонад то пардохти пурраи он танҳо дар қисме бегона карда шавад, ки он аллакай пардохт карда шудааст.

6. Агар ҳиссаи иштирокдор (қисми он) аз ҷониби худӣ ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ба даст оварда шавад, ҷамъият уҳдадор аст дар муҳлат ва бо тартиби пешбининамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" ва ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъият онро ба иштирокдорони дигар ё шахси сеюм фурушад ё сармояи оинномавии худро кам кунад.

7. Ҳисса дар сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ба меросгирони шахсони воқеӣ ва ворисони ҳуқуқии шахсони ҳуқуқии иштирокдори ҷамъият мегузарад, агар дар ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъият танҳо бо розигии иштирокдорони боқимондаи ҷамъият имконнопазир будани чунин гузариш пешбинӣ нашуда бошад. Ба гузарондани ҳисса розӣ нашудани онҳо ҷамъиятро уҳдадор менамояд, ки бо тартиб ва шартҳои пешбининамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" ва ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъият ба меросгирон (ворисони ҳуқуқӣ)-и иштирокдор арзиши онро пардохт кунад ё баробар ба он молу мулкро дар шакли асл диҳад.

Моддаи 98. Аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадани иштирокдор

1. Иштирокдори ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд, сарфи назар аз розигии иштирокдорони дигари ҷамъият, ҳуқуқ дорад ҳар вақт аз ҷамъият барояд.

2. Тартиби аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадани иштирокдори онро [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" муайян менамояд.

Моддаи 99. Нигаронидани рӯёниш ба ҳиссаи иштирокдор дар молу мулки ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд

1. Нигаронидани рӯёниш ба ҳиссаи иштирокдор дар молу мулки ҷамъият барои пардохтани қарзи шахсиаш танҳо дар сурате роҳ дода мешавад, ки молу мулки дигари ин иштирокдор барои пӯшондани қарз кофӣ набошад. Кредиторони чунин иштирокдор ҳуқуқ доранд аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд мутобиқи ҳиссаи қарздор дар сармояи оинномавӣ пардохтани арзиши қисми молу мулки ҷамъият ё ҷудо кардани ин қисми молу мулкро бо мақсади нигаронидани рӯёниш ба он талаб намоянд.

2. Нигаронидани рӯёниш ба тамоми ҳиссаи иштирокдор дар молу мулки ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд иштироки ӯро дар ҷамъият қатъ месозад.

Моддаи 100. Аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд хорич кардани иштирокдор

1. Иштирокдори ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд мумкин аст бо қарори маҷлиси умумии иштирокдорони ҷамъият, ки бо овози аз се ду ҳиссаи ҳамаи иштирокдоронаш қабул шудааст, аз ҷамъият хорич карда шавад, агар ӯ оинномаи ҷамъиятро дағалона вайрон карда, бо ҳамин ба манфиати он хисорот оварда бошад.

2. Нисбати қарори маҷлиси умумӣ дар бораи аз ҷамъият хорич кардани иштирокдор ба суд шикоят кардан мумкин аст.

Моддаи 101. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадан ё хорич гардидани иштирокдор

1. Ба иштирокдоре, ки аз ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд баромадааст ё хорич карда шудааст, мутобиқи ҳиссаи он дар сармояи оинномавии ҷамъият бо тарз ва дар муҳлати пешбининамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" ё ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъият арзиши қисми молу мулки ҷамъият пардохт карда мешавад.

2. Бо мувофиқаи иштирокдоре, ки аз ҷамъият мебарояд ё хорич мешавад, пардохти арзиши молу мулк мумкин аст бо додани молу мулк дар шакли асл иваз карда шавад.

3. Агар ба сифати саҳм ба сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ҳуқуқи истифодаи молу мулк гузошта шуда бошад, ин молу мулк ба иштирокдори аз ҷамъият бароянда ё хоричшаванда

баргардонда мешавад. Дар ин ҳолат камшавии арзиши чунин молу мулк бо сабаби фарсудашавии муътадили он пардохт карда намешавад.

4. Ҳисоббаробаркунӣ бо меросгир ё вориси ҳуқуқи иштирокдори ҷамъият, ки шомили ҷамъият нашудааст, мутобиқи қоидаҳои моддаи мазкур ба амал бароварда мешавад.

§6. Ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ

Моддаи 102. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ

1. Ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ ҷамъиятест, ки аз ҷониби як ё якчанд шахс таъсис дода шуда, сармояи оинномавии он мувофиқи андозаҳои дар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ муайянгардида ба ҳиссаҳо тақсим мешавад ва иштирокдорони чунин ҷамъият аз рӯйи уҳдадорихоӣ он бо молу мулки худ ба андозаи барои ҳамашон якхела, ки дар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ҷамъият бо қарати арзиши саҳми гузошташон муайян карда мешавад, ҷавобгари муштараки иловагӣ доранд.

2. Ҳангоми муфлисшавии яке аз иштирокдорон ҷавобгари он аз рӯйи уҳдадорихоӣ ҷамъият байни иштирокдорони боқимонда мутаносибан ба саҳмҳои тақсим карда мешавад, агар дар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ҷамъият тартиби дигари тақсими ҷавобгарӣ пешбинӣ нагардида бошад.

3. Номи фирмавии ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ бояд калимаҳои "ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ" ва номи ҷамъиятро дар бар гирад.

4. Нисбати ҷамъияти дорои масъулияти иловагӣ қоидаҳои ҳамин Кодекс ва [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд" татбиқ карда мешаванд.

§7. Ҷамъияти саҳомӣ

Моддаи 103. Муқаррароти асосӣ дар бораи ҷамъияти саҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳомӣ ҷамъиятест, ки сармояи оинномавии он ба миқдори муайяни саҳмияҳо тақсим шуда, иштирокдорони он (саҳмдорон) аз рӯйи уҳдадорихоӣ ҷамъият ҷавобгарӣ надоранд ва зиёни таваккали вобаста аз фаъолияти ҷамъиятро ба андозаи арзиши саҳмияҳои ба онҳо тааллуқдошта ба зимма мегиранд.

2. Саҳмдороне, ки арзиши саҳмияҳоро пурра напардохтаанд, аз рӯйи уҳдадорихоӣ ҷамъияти саҳомӣ дар доираи қисми пардохтанашудаи арзиши саҳмияҳояшон ҷавобгари муштарақ доранд.

3. Номи фирмавии ҷамъияти саҳомӣ бояд калимаҳои "ҷамъияти саҳомии пӯшида" ё "ҷамъияти саҳомии кушода" ва номи онро дар бар гирад.

4. Ҳуқуқи уҳдадорихоӣ саҳмдорон ва ҳолати ҳуқуқи ҷамъияти саҳомӣ мутобиқи ҳамин Кодекс ва [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" муайян карда мешаванд.

5. Хусусиятҳои ҳолати ҳуқуқи ҷамъиятҳои саҳомие, ки бо роҳи хусусигардонии корхонаҳои давлатӣ таъсис ёфтаанд, инчунин бо [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи хусусигардонии моликияти давлатӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон" муайян карда мешаванд.

6. Хусусиятҳои ҳолати ҳуқуқи ташкилотҳои қарзии молиявие, ки дар шакли ҷамъиятҳои саҳомӣ ташкил карда шудаанд, ҳуқуқи уҳдадорихоӣ саҳмдорони онҳо инчунин бо қонунгузорие, ки фаъолияти ташкилотҳои қарзии молиявиро танзим мекунад, муайян карда мешаванд.

Моддаи 104. Ҷамъияти саҳомии кушода

1. Ҷамъияти саҳомие, ки иштирокдоронаш саҳмияҳои худро бе розигии саҳмдорони дигар бегона карда метавонанд, ҷамъияти саҳомии кушода эътироф мегардад. Чунин ҷамъияти саҳомӣ ҳуқуқ дорад мутобиқи шартҳои муқаррарнамудаи қонун ва дигар санадҳои ҳуқуқӣ обунаи кушодаи саҳмияҳои мебаровардаш ва фурӯши озоди онҳоро амалӣ гардонад.

2. Ҷамъияти саҳомии кушода ҳар сол ҳисоботи солона, тавозуни муҳосибӣ ва ҳисоби фоидаю зиёнро барои маълумоти умум нашр мекунад.

Моддаи 105. Ҷамъияти саҳомии пӯшида

1. Ҷамъияти саҳомие, ки саҳмияҳои он танҳо байни муассисонаш ё доираи шахсони дигари пешакӣ муайяншуда тақсим мешаванд, ҷамъияти саҳомии пӯшида дониста мешавад. Чунин ҷамъият барои обунаи кушодаи саҳмияҳои мебаровардаш ва ё ба тариқи дигар ба доираи номаҳдуди шахсон ҷиҳати харид пешниҳод кардани онҳо ҳуқуқ надорад. Саҳмдорони ҷамъияти саҳомии пӯшида барои харидани саҳмияҳои аз ҷониби саҳмдорони дигари ин ҷамъият фурӯхташаванда ҳуқуқи афзалиятнок доранд.

2. Шумораи иштирокдорони ҷамъияти саҳомии пӯшида набояд аз шумораи муқаррарнамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" бештар бошад, дар акси ҳол, он бояд дар давоми як сол ба ҷамъияти саҳомии кушода табдил дода шавад ва агар пас аз гузаштани ин муҳлат шумораи онҳо то ҳадди муқаррарнамудаи қонун кам нашавад, бояд бо тартиби судӣ барҳам дода шавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" ҷамъияти саҳомии пӯшида метавонад барои ба маълумоти умум нашр намудани ҳуҷҷатҳои дар қисми 2 моддаи 104 ҳамин Кодекс зикргардида уҳдадор карда шавад.

Моддаи 106. Таъсиси ҷамъияти саҳомӣ

1. Муассисони ҷамъияти саҳомӣ байни худ шартномае мебанданд, ки тартиби аз ҷониби онҳо анҷом додани фаъолияти якҷоя оид ба таъсиси ҷамъият, андозаи сармояи оинномавии ҷамъият, навъҳои саҳмияҳои баровардашаванда ва тартиби паҳн кардани онҳо, инчунин шартҳои дигарро, ки Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" пешбинӣ кардааст, муайян менамояд. Шартномаи таъсиси ҷамъияти саҳомӣ ба таври хаттӣ баста мешавад.

2. Муассисони ҷамъияти саҳомӣ аз рӯи уҳдадориҳои то бақайдгирии ҷамъият бамиёномада ҷавобгарии муштарак доранд. Ҷамъият аз рӯи уҳдадориҳои муассисон, ки бо таъсиси он алоқаманданд, танҳо дар ҳолате ҷавобгарӣ дорад, ки амали онҳо минбаъд аз ҷониби маҷлиси умумии саҳмдорон маъқул доништа шавад.

3. Ҳуҷҷати таъсиси ҷамъияти саҳомӣ оинномаи аз ҷониби муассисони он тасдиқгардида мебошад. Оинномаи ҷамъияти саҳомӣ ғайр аз маълумоти дар [моддаи 53](#) ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд шартҳои дар бораи навъҳои саҳмияҳои мебаровардаи ҷамъият, арзиши номиналӣ ва миқдори онҳо; дар бораи андозаи сармояи оинномавии ҷамъият; ҳуқуқи саҳмдорон; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ҷамъият ва тартиби қабул намудани қарор, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки аз рӯи онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти мутлақи овозҳо қабул мешавад, дар бар гирад. Дар оинномаи ҷамъияти саҳомӣ инчунин бояд маълумоти дигари пешбининамудаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" дарҷ гардад.

4. Тартиби анҷом додани амалҳои дигар оид ба таъсиси ҷамъияти саҳомӣ, аз ҷумла салоҳияти маҷлиси муассисон, бо [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" муайян карда мешавад.

5. Ҷамъияти саҳомӣ метавонад аз ҷониби як шахс таъсис дода шавад ё дар ҳолати тамоми саҳмияҳои ҷамъияти саҳомиро харидани як саҳмдор аз як шахс иборат бошад.

Моддаи 107. Сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ

1. Сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ аз арзиши номиналии саҳмияҳои аз ҷониби саҳмдорон харидашудаи ҷамъият ташкил меёбад. Сармояи оинномавии ҷамъият андозаи ҳадди ақалли молу мулки ҷамъиятро муайян мекунад, ки манфиати кредиторони онро кафолат медиҳад. Он аз андозаи пешбининамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" камтар буда наметавонад.

2. Аз уҳдадориҳои пардохти арзиши саҳмияҳои ҷамъият озод кардани саҳмдор, аз ҷумла бо роҳи баҳисобгирии талабот ба ҷамъият аз ин уҳдадорӣ озод кардани он роҳ дода намешавад.

3. Ба паҳнкунии озоди саҳмияҳои ҷамъияти саҳомӣ то лаҳзаи пардохти пурраи сармояи оинномавии он роҳ дода намешавад. Ҳангоми таъсиси ҷамъияти саҳомӣ тамоми саҳмияҳои он бояд байни муассисон тақсим карда шавад.

4. Агар баъди ба охир расидани соли дуюм ва ҳар соли минбаъдаи молиявӣ арзиши дороии софи ҷамъияти саҳомӣ аз сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҷамъият уҳдадор аст дар хусуси кам кардани сармояи оинномавии худ то андозае, ки аз арзиши дороиҳои софи он зиёд намебошад, эълон кунад ва дар ин бора бо тартиби муқарраршуда ба мақомоти анҷомдиҳандаи бақайдгирии давлатӣ барои ворид намудани маълумот ба феҳристи дахлдори давлатии шахсони ҳуқуқӣ ариза пешниҳод намояд. Дар сурати иҷро нагардидани уҳдадориҳои мазкур ва ё агар арзиши дороиҳои софи ҷамъият аз андозаи ҳадди ақалли дар қонун муайянгардидаи сармояи оинномавӣ камтар гардад, ҷамъият бояд барҳам дода шавад.

5. Дар қонун ё оинномаи ҷамъият мумкин аст маҳдудиятҳо доир ба миқдор, арзиши номиналии умумии саҳмияҳо ё миқдори ҳадди аксари овозҳои як саҳмдор муқаррар карда шаванд.

Моддаи 108. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳомӣ ҳуқуқ дорад бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон сармояи оинномавиро бо роҳи баланд бардоштани арзиши номиналии саҳмияҳо ё баровардани саҳмияҳои иловагӣ зиёд кунад.

2. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ пас аз пардохти пурраи арзиши он иҷозат дода намешавад. Зиёд кардани сармояи оинномавии ҷамъият барои пӯшонидани зиёни ба он расондашуда роҳ дода намешавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" дар оинномаи ҷамъият мумкин аст ҳуқуқи афзалиятноки саҳмдорони саҳмияҳои одӣ ё саҳмияҳои дигари овоздор дар мавриди харидани саҳмияҳои иловагӣ, ки ҷамъият мебарорад, муқаррар гардад.

Моддаи 109. Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳомӣ ҳуқуқ дорад бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон бо роҳи кам кардани арзиши номиналии саҳмияҳо ё харидани як қисми саҳмияҳо бо мақсади ихтисори миқдори умумии онҳо сармояи оинномавиро кам кунад. Кам кардани сармояи оинномавӣ баъди бо тартиби муқаррарнамудаи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" огоҳ кардани ҳамаи кредиторони он роҳ дода мешавад. Дар ин сурат кредиторони ҷамъият ҳуқуқ доранд талаб намоянд, ки ҷамъият уҳдадорҳои дахлдорро пеш аз муҳлат қатъ ё иҷро карда, зиёро ба онҳо ҷуброн намояд.

2. Кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ бо роҳи харидан ва пардохтани арзиши қисми саҳмияҳо ба шарте роҳ дода мешавад, ки чунин имконият дар оинномаи ҷамъият пешбинӣ гардида бошад.

3. Дар натиҷаи кам кардани сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ аз андозаи ҳадди ақалли дар қонун муайяншуда (қисми 1 моддаи 107 ҳамин Кодекс) ҷамъияти саҳомӣ барҳам меҳӯрад.

Моддаи 110. Маҳдудиятҳои ҳангоми барориши коғазҳои қиматнок ва пардохти суди саҳмияи ҷамъияти саҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳомӣ саҳмияҳои одӣ ва имтиёзнок мебарорад. Арзиши умумии номиналии саҳмияҳои имтиёзноки паҳнкардашуда набояд аз бисту панҷ дарсади сармояи оинномавии ҷамъияти саҳомӣ бештар бошад.

2. Ҷамъияти саҳомӣ пас аз пардохти пурраи сармояи оинномавӣ барои баровардани вомбарг ба маблағи на бештар аз андозаи сармояи оинномавӣ ё андозаи таъминоти бо ин мақсад ба ҷамъият пешниҳодкардаи шахсони сеум ҳуқуқ дорад. Дар сурати набудани таъминот баровардани вомбарг танҳо пас аз се соли фаъолияти ҷамъияти саҳомӣ ва ба шарти то ин вақт ба таври дахлдор тасдиқ кардани ду тавозуни солонаи ҷамъият мумкин аст.

3. Ҷамъияти саҳомӣ дар ҳолатҳои зерин ҳуқуқи эълон кардану пардохтани суди саҳмиро надорад:

- то пардохти пурраи тамоми сармояи оинномавӣ;
- агар арзиши дорониҳои софи ҷамъияти саҳомӣ аз сармояи оинномавӣ ва фонди эҳтиётии он камтар бошад ё дар натиҷаи пардохти суди саҳмияҳо аз андозаи онҳо камтар гардад;
- дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон.

Моддаи 111. Идоракунии ҷамъияти саҳомӣ

1. Мақоми олии идораи ҷамъияти саҳомӣ маҷлиси умумии саҳмдорони он мебошад. Ба салоҳияти истисноии маҷлиси умумии саҳмдорон мансубанд:

- тағйир додани оинномаи ҷамъият, аз ҷумла тағйир додани андозаи сармояи оинномавии он;
- интихоб намудани аъзои шурои директорон (шурои нозирон) ва комиссияи тафтишотӣ (ревизор)-и ҷамъият ва пеш аз муҳлат қатъ намудани ваколатҳои онҳо;
- таъсис додани мақомоти иҷроияи ҷамъият ва пеш аз муҳлат қатъ намудани ваколатҳои онҳо, агар дар оинномаи ҷамъият ҳалли ин масъалаҳо ба салоҳияти шурои директорон (шурои нозирон) мансуб доништа нашуда бошад;
- тасдиқ намудани ҳисоботи солона, тавозуни муҳосибӣ, ҳисоби ғайриҷамъият ва тақсими ғайриҷамъият ба аъзои он;
- қарор дар бораи азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии ҷамъият;
- ваколатҳои дигари муқаррарнамудаи қонун.

2. Ҳалли масъалаҳои, ки тибқи қонун ба салоҳияти истисноии маҷлиси умумии саҳмдорон мансуб доништа шудааст, ба мақомоти иҷроияи ҷамъият супорида намешавад.

3. Дар ҷамъияте, ки шумораи саҳмдоронаш аз панҷоҳ нафар бештар аст, шурои директорон (шурои нозирон) таъсис дода мешавад. Дар ҳолати таъсиси шурои директорон (шурои нозирон) мутобиқи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" дар оинномаи ҷамъият бояд салоҳияти истисноии он муайян карда шавад. Шурои директорон (шурои нозирон) ҳалли масъалаҳои, ки тибқи оиннома ба салоҳияти истисноии он мансуб доништа шудааст, ба мақомоти иҷроияи ҷамъият супорида наметавонад.

4. Мақоми иҷроияи ҷамъият метавонад дастҷамъӣ (раёсат, маъмурият) ва ё инфиродӣ (директор, директори генералӣ) бошад. Он ба фаъолияти ҷамъият роҳбарӣ карда, ба шурои директорон (шурои назорон) ва маҷлиси умумии саҳмдорони ҷамъият ҳисобот медиҳад.

5. Ҳалли тамоми масъалаҳое, ки тибқи қонун ё оинномаи ҷамъият ба салоҳияти истисноии мақомоти идоракунии дигари ҷамъият мансуб дониста нашудааст, ба салоҳияти мақомоти иҷроияи ҷамъият мансуб аст. Бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон ваколатҳои мақомоти иҷроияи ҷамъият мумкин аст тибқи шартнома ба ташкилоти тижоратии дигар ё соҳибкори инфиродӣ (идоракунанда) супорида шаванд.

6. Салоҳияти мақомоти идораи ҷамъияти саҳомӣ, инчунин тартиби қабул кардани қарор ва аз номи ҷамъият амал кардани онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешаванд.

7. Ҷамъияти саҳомие, ки мутобиқи ҳамин Кодекс ё Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи ҷамъиятҳои саҳомӣ" барои наشري ҳуҷҷатҳои дар қисми 2 [моддаи 104](#) ҳамин Кодекс зикргардида барои маълумоти умум ҳададор аст, бояд барои санҷиш ва тасдиқи дурустии ҳисоботи солони молиявӣ ҳар сол аудитори касбиеро ҷалб намояд, ки бо ҷамъият ё иштирокдорони он манфиатҳои моддӣ надорад. Фаъолияти ҷамъияти саҳомӣ, аз ҷумла ҷамъияти саҳомие, ки барои наشري ҳуҷҷатҳои зикргардида ба маълумоти умум ҳададор нест, бо талаби саҳмдороне, ки ҳиссаи умумиашон дар сармояи оинномавӣ даҳ дарсад ё зиёда аз онро ташкил медиҳад, бояд ҳар вақт таҳти санҷиши аудиторӣ қарор дода шавад.

8. Тартиби гузарондани санҷиши аудитори ҷамъияти саҳомӣ тибқи қонун ва оинномаи ҷамъият муайян карда мешавад.

Моддаи 112. Азнавташкिल्дихӣ ё барҳамдихии ҷамъияти саҳомӣ

1. Ҷамъияти саҳомӣ бо қарори маҷлиси умумии саҳмдорон метавонад ихтиёран аз нав ташкил ё барҳам дода шавад.

2. Асосу тартиби дигари азнавташкिल्дихӣ ва барҳамдихии ҷамъияти саҳомӣ бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.

3. Ҷамъияти саҳомӣ ҳуқуқ дорад ба ҷамъияти дорои масъулияти маҳдуд ё кооперативи тижоратӣ табдил дода шавад.

§8. Ҷамъиятҳои фаръӣ ва вобаста

Моддаи 113. Ҷамъияти хоҷагии фаръӣ

1. Ҷамъияти хоҷагии фаръӣ дониста мешавад, ки агар дигар ҷамъият ё ширкати хоҷагӣ (асосӣ) бо сабаби иштироки афзалиятноки худ дар сармояи оинномавии он ё мутобиқи шартномаи байни онҳо ва ё ба тариқи дигар имконияти муайян намудани қарорҳои аз ҷониби чунин ҷамъият қабулшавандаро дошта бошад.

2. Ҷамъияти фаръӣ барои қарзҳои ҷамъият (ширкат)-и асосӣ ҷавобгарӣ надорад.

3. Ҷамъият (ширкат)-и асосие, ки ҳуқуқи ба ҷамъияти фаръӣ, аз ҷумла тибқи шартнома ба он додани дастурҳои барояш ҳатмиро дорад, аз рӯйи аҳде, ки ҷамъияти фаръӣ бо мақсади иҷрои чунин дастурҳо анҷом медиҳад, бо ин ҷамъият ҷавобгарии муштарак дорад.

4. Дар сурати бо гуноҳи ҷамъият (ширкат)-и асосӣ муфлис шудани ҷамъияти фаръӣ ҷамъият (ширкат)-и асосӣ аз рӯйи қарзҳои он ҷавобгарии иловагӣ дорад.

5. Иштирокдорон (саҳмдорон)-и ҷамъияти фаръӣ ҳуқуқ доранд аз ҷамъият (ширкат)-и асосӣ ҷуброни зиёни бо гуноҳи он ба ҷамъияти фаръӣ расидаро талаб намоянд, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нагардида бошад.

Моддаи 114. Ҷамъияти хоҷагии вобаста

1. Ҷамъияти хоҷагии вобаста эътироф мешавад, ки агар ҷамъияти дигар (бартаридошта, иштироккунанда) бештар аз бист дарсади саҳмияҳои овоздори ҷамъияти саҳомӣ ё бист дарсади сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдудро дошта бошад.

2. Ҷамъияти хоҷагии, ки зиёда аз бист дарсади саҳмияҳои овоздори ҷамъияти саҳомӣ ё бист дарсади сармояи оинномавии ҷамъияти дорои масъулияти маҳдудро ба даст овардааст, бо тартиби пешбинишудаи қонунгузорӣ дар бораи ҷамъиятҳои хоҷагӣ ҳададор аст маълумотро дар ин хусус бетаъхир нашр намояд.

3. Ҳадди иштироки мутақобилаи ҷамъиятҳои хоҷагӣ дар сармояи оинномавии якдигар ва миқдори овозхое, ки яке аз чунин ҷамъиятҳо дар маҷлиси умумии иштирокдорон ё саҳмдорони ҷамъияти дигар истифода карда метавонад, бо қонун муайян карда мешавад.

§9. Кооперативи тичоратӣ

Моддаи 115. Муқаррароти умумӣ оид ба кооперативи тичоратӣ

1. Кооперативи тичоратӣ ташкилоти тичоратӣ буда, мутобиқи оиннома асосан ба шахсони сеюм хизмат мерасонад.

2. Даромади софи кооперативи тичоратӣ метавонад дар байни аъзои он бо тартиби муқаррарнамудаи [Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи кооперативҳо"](#) ва оинномаи кооператив тақсим карда шавад.

3. Аъзои кооперативи тичоратӣ аз рӯйи уҳдадориҳои кооператив ба андоза ва бо тартиби пешбининамудаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи кооперативҳо" ва оинномаи кооператив ҷавобгар мебошанд.

4. Номи фирмавии кооперативи тичоратӣ бояд калимаҳои "кооперативи тичоратӣ" ва номи онро дар бар гирад.

5. Ҳолати ҳуқуқии кооперативҳои тичоратӣ ва ҳуқуқи уҳдадориҳои аъзои онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс ва Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи кооперативҳо" муайян карда мешаванд.

Моддаи 116. Таъсиси кооперативи тичоратӣ

1. Ҳуҷҷати таъсисии кооперативи тичоратӣ оинномаи тасдиқнамудаи маҷлиси умумии аъзои он мебошад.

2. Оинномаи кооператив, ғайр аз маълумоти дар [моддаи 53](#) ҳамин Кодекс пешбинигардида, бояд инчунин маълумоти зеринро дар бар гирад: дар бораи андозаи ҳаққи узвияти саҳми аъзои кооператив; дар бораи ҳайат ва тартиби супоридани ҳаққи узвияти саҳмӣ аз ҷониби аъзои кооператив ва ҷавобгарии онҳо барои риоя накардани уҳдадорӣ дар мавриди супоридани ҳаққи узвияти саҳмӣ; дар бораи тартиби тақсим намудани фоида ва зиёни кооператив; дар бораи андоза ва шартҳои ҷавобгарии аъзои он барои қарзҳои кооператив; дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идоракунии кооператив ва тартиби қарор қабул кардани он, аз ҷумла оид ба масъалаҳои, ки доир ба онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти мутлақи овозҳо қабул карда мешавад.

3. Кооператив аз ҷониби на камтар аз се шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ таъсис дода мешавад.

Моддаи 117. Молу мулки кооперативи тичоратӣ

1. Молу мулке, ки моликияти кооперативи тичоратӣ аст, мутобиқи оинномаи кооператив ба саҳмҳои аъзои он тақсим карда мешавад.

2. Тибқи оинномаи кооператив мумкин аст муқаррар карда шавад, ки қисми муайяни молу мулки ба кооператив тааллуқдошта фондҳои тақсимнашаванда буда, онҳо барои мақсадҳои муайяннамудаи оиннома истифода мешаванд. Қарори таъсис додани фондҳои тақсимнашавандаро, агар дар оинномаи кооператив тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аъзои кооператив яқдилона қабул мекунанд.

3. Узви кооператив уҳдадор аст дар муддати як сол аз рӯзи бақайдгирии давлатии кооператив сад дарсади саҳми пулии худро супорад.

4. Кооператив барои баровардани саҳмияҳо ҳуқуқ надорад.

5. Молу мулке, ки пас аз барҳам додани кооператив ва қонунгардондани талаботи кредиторони он боқӣ мемонанд, дар байни аъзои он мутаносибан бо саҳмашон тақсим карда мешаванд.

Моддаи 118. Идоракунии кооперативи тичоратӣ

1. Мақоми олии идоракунии кооператив маҷлиси умумии аъзои он мебошад.

2. Дар кооперативи дорои шумораи зиёда аз сад аъзо шурои нозирони кооператив таъсис дода мешавад, ки он фаъолияти раёсати кооперативро назорат мекунанд.

3. Раёсати кооператив ба фаъолияти ҳамаҷунбаи кооператив роҳбарӣ карда, ба шурои нозирон ва маҷлиси умумии аъзои кооператив ҳисоботдиҳанда мебошад.

4. Аъзои шурои нозирон ва раёсати кооператив танҳо аъзои кооператив буда метавонанд. Узви кооператив дар як вақт узви шурои нозирон ва узви раёсати кооператив буда наметавонад.

5. Салоҳияти мақомоти идоракунии кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо тибқи қонун ва оинномаи кооператив муайян карда мешаванд.

6. Ба салоҳияти истиноии маҷлиси умумии аъзои кооператив мансубанд:

- қабул ва тағйир додани оинномаи кооператив;

- таъсис додани шурои нозирон ва қатъ кардани ваколоти аъзои он, инчунин таъсис додан ва қатъ намудани ваколоти мақомоти иҷроияи кооператив, ба шарте ки ин ҳуқуқ мутобиқи оинномаи кооператив ба шурои нозирони он дода нашуда бошад;

- қабул ва хорич кардани аъзои кооператив;

- тасдиқ намудани ҳисоботи солоняу тавозуни муҳосиби кооператив ва тақсим кардани ғоидау зиёи он;

- қабул кардани қарори азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооператив;

- масъалаҳои дигаре, ки [Қонуни](#) Чумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи кооперативҳо" ва оинномаи кооператив муқаррар менамоянд.

7. Маҷлиси умумӣ ё шурои нозирони кооператив ҳалли масъалаҳои мансуб ба салоҳияти истисноиаширо ба мақомоти иҷроияи кооператив супорида наметавонад.

8. Узви кооператив ҳангоми қарор қабул кардани маҷлиси умумӣ як овоз дорад.

Моддаи 119. Қатъ гардидани узвият дар кооперативи тиҷоратӣ ва гузаштани ҳаққи узвияти саҳмӣ

1. Узви кооператив ҳуқуқ дорад бо салоҳиди худ аз ҳайати кооператив барояд. Дар ин сурат ба он бояд арзиши саҳми пардохта ё мутобиқи саҳми он молу мулк дода шаванд, инчунин маблағҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида пардохт карда шаванд. Ҳаққи узвияти саҳмӣ ва молу мулки дигари узви хоричшавандаи кооператив пас аз анҷоми соли молиявӣ ва тасдиқи тавозуни муҳосиби кооператив дода мешавад.

2. Ҳангоми иҷро накардан ё ба таври номатлуб иҷро кардани уҳдадорихои тибқи оиннома ба зиммаи узви кооператив гузоштасуда, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун ва оинномаи кооператив, бо қарори маҷлиси умумӣ он аз кооператив хорич карда мешавад.

3. Узви кооперативи тиҷоратӣ бо сабаби узви кооперативи шабеҳ буданаш метавонад бо қарори маҷлиси умумӣ аз кооператив хорич карда шавад.

4. Узви кооперативи аз ҳайати он хоричшуда мутобиқи қисми 1 моддаи мазкур ба гирифтани ҳаққи узвияти саҳмӣ, пардохтҳои дигари дар оинномаи кооператив пешбинигардида ҳуқуқ дорад.

5. Узви кооператив, узви собиқ ё меросгири узви вафоткардаи кооператив метавонанд ҳаққи узвияти саҳмиро танҳо ба узви амалкунанда ё ояндаи кооператив гузашт кунанд, ба шарте ки чунин гузашткунӣ ба ғоидаи кооператив бошад. Тартиби гузашт кардани ҳаққи узвияти саҳмӣ тибқи оинномаи кооператив муқаррар мегардад.

6. Агар дар оинномаи кооператив тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳангоми вафот кардани узви кооперативи тиҷоратӣ меросгирони он метавонанд ба узвияти кооператив қабул карда шаванд. Дар акси ҳол кооператив ба меросгирон арзиши ҳаққи узвияти саҳми узви вафоткардаи кооперативро медиҳад.

7. Рӯғидани маблағ аз ҳисоби ҳаққи узвияти саҳми узви кооперативи тиҷоратӣ аз рӯйи қарзи шахсии он бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ва оинномаи кооператив танҳо дар сурати кофӣ набудани молу мулки дигари он барои пардохти чунин қарз роҳ дода мешавад.

Моддаи 120. Азнавташкилдихӣ ё барҳамдиҳии кооперативи тиҷоратӣ

1. Кооперативи тиҷоратӣ мумкин аст бо қарори маҷлиси умумии аъзои он ихтиёран аз нав ташкил ё барҳам дода шавад. Асосҳои дигар, тартиби азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии кооператив бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.

2. Кооперативи тиҷоратӣ бо қарори яқдилонаи аъзоаш метавонад ба ширкат ё ҷамъияти хоҷагӣ табдил дода шавад.

§10. Корхонаи воҳиди давлатӣ

Моддаи 121. Муқаррароти асосӣ дар бораи корхонаи воҳиди давлатӣ

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ ташкилоти тиҷоратиест, ки ба молу мулки ба он вобастакардаи молик ҳуқуқи моликиятро надорад.

2. Корхонаҳои воҳиди давлатӣ дар намуди корхонаи воҳид бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ва корхонаи махсус бо ҳуқуқи идораи оперативӣ вучуд дошта метавонанд.

3. Вобаста ба намуди моликияти давлатӣ корхонаҳои воҳиди давлатӣ ба корхонаҳои воҳиде, ки тахти моликияти чумҳуриявӣ қарор доранд (корхонаҳои воҳиди давлатии чумҳуриявӣ) ва корхонаҳои воҳиде, ки

таҳти моликияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ қарор доранд (корхонаҳои воҳиди давлатии маҳаллӣ), ҷудо мешаванд.

4. Молу мулки корхонаҳои воҳиди давлатӣ тақсимнашаванда буда, ба саҳмҳо (ҳиссаҳо), аз ҷумла байни қароркунандагон қарор, тақсим қарор намешаванд.

5. Номи фирмавии корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ бояд қарорномаи "корхонаи воҳиди давлатӣ" ва номи онро қарор гирад. Номи фирмавии корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи идораи оперативӣ бояд қарорномаи "корхонаи махсус" ва номи онро қарор гирад.

6. Мақомоти корхонаи воҳиди давлатӣ қарорбарори он мебошад, ки аз ҷониби молик ё мақомоти ваколатдори он таъин шуда, ба онҳо ҳисоботдиҳанда аст.

7. Корхонаи воҳиди давлатӣ бо қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ таъсис, аз нав ташкил ва қарорнома дода мешавад.

8. Корхонаи воҳиди давлатӣ тибқи уҳдадорихояш бо тамоми молу мулкҳо қарорбарори буда, аз рӯйи уҳдадорихоӣ молик қарорбарори нест.

9. Қарорҳои ҳуқуқии корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳамина Кодекс ва [Қонун](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Қарорбарори корхонаҳои давлатӣ" муайян қарор мешавад.

Моддаи 122. Корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ қарор асоси қарори мақомоти ба он ваколатдори давлатӣ таъсис дода мешавад.

2. Қарорбарори таъсиси корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ оинномаи аз ҷониби мақомоти ваколатдори давлатӣ таъсиснамудаи он мебошад.

3. Андозаи фонди оинномавии корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ набояд аз маблағи муайяннамудаи қарорнома қарор бошад.

4. Фонди оинномавии корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ бояд аз ҷониби молик то қарорбарори давлатии он қарор пардохт қарор шавад.

5. Агар қарорбарори анҷоми соли молиявӣ арзиши қарорбарори софи корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ аз андозаи фонди оинномавии қарорбарори оинномаи корхонаи пешбиниқарорбарори қарорбарори шавад, мақомоте, ки ваколати таъсис додани қарорбарори корхона қарорбарори доданд, уҳдадор аст, ки бо қарорбарори муқаррарқарорбарори фонди оинномавиро қарор кунад. Агар арзиши қарорбарори соф аз андозаи қарорбарори қарорбарори муайянқарорбарори (қисми 3 моддаи мазкур) қарорбарори қарорбарори, корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ бо санади судӣ қарорбарори дода мешавад.

6. Қарорбарори сурати қарорбарори намудани қарорбарори қарорбарори қарорбарони фонди оинномавӣ корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ уҳдадор аст қарорбарори ин ҳусус қарорбарони худро ба қарорбарори хаттӣ оғоҳ созанд. Қарорбарони корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ метавонад қарорбарори ё иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадорихоӣ, ки ин қарорбарони аз рӯйи онҳо қарорбарори мебошад, инчунин қарорбарони зиёро талаб намояд.

7. Корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ метавонад бо қарорбарони молик ба қарорбарони шаҳси ҳуқуқӣ корхонаи қарорбарони бо қарорбарони пешбиниқарорбарони қарорбарони таъсис диҳад.

8. Молик аз рӯйи уҳдадорихоӣ корхонаи воҳиди давлатӣ бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ва корхонаи қарорбарони, ба истиснои қарорбарони пешбиниқарорбарони қисми 3 ва 4 [моддаи 57](#) ҳамина Кодекс ва қарорбарони қарорбарони қарорбарони қарорбарони намебошад.

Моддаи 123. Корхонаи махсус

1. Корхонаи воҳиди давлатие, ки молу мулки давлатиро бо ҳуқуқи идораи оперативӣ доданд, корхонаи махсус мебошад.

2. Корхонаи махсус бо қарори Ҳуқуқати Ҷумҳурии Тоҷикистон ё мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ таъсис дода мешавад.

3. Қарорбарори таъсиси корхонаи махсус оинномаи он мебошад, ки аз ҷониби муассис таъсис мегардад.

4. Ҷумҳурии Тоҷикистон ё воҳиди маъмурию худудӣ аз рӯйи уҳдадорихоӣ корхонаи махсус қарорбарони иловагӣ доданд.

§11. Ташкилотҳои қарорбарони

Моддаи 124. Кооперативи қарорбарони

1. Кооперативи ғайритичоратӣ ташкилоти ғайритичоратӣ буда, мутобиқи оинномаи кооператив асосан ба аъзои худ хизмат мерасонад. Даромади софи кооперативи ғайритичоратӣ, ки дар натиҷаи хизматрасонӣ ба шахсони сеюм ба даст оварда шудааст, дар байни аъзои он тақсим нашуда, барои рушди минбаъдаи он сарф карда мешавад. Дар сурати асосан ба шахсони сеюм хизмат расондани кооперативи ғайритичоратӣ, он бояд ба кооперативи тичоратӣ таъдир дода шавад.

2. Оинномаи кооперативи ғайритичоратӣ, ба ғайр аз маълумоти дар [моддаи 53](#) ҳамин Кодекс зикргардида, инчунин бояд маълумот дар бораи андозаи ҳаққи узвияти саҳми аъзои кооператив; дар бораи таркиб ва тартиби супоридани ҳаққи узвияти саҳми аз ҷониби аъзои кооператив ва ҷавобгарии онҳо барои вайрон кардани уҳдадорӣ дар мавриди супоридани ҳаққи узвияти саҳми; дар бораи ҳайату салоҳияти мақомоти идораи кооператив ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳои, ки аз рӯи онҳо қарор яқдилона ё бо аксарияти мутлақи овозҳо қабул карда мешавад; дар бораи тартиби пӯшондани зиёи ба кооператив расондашуда аз ҷониби аъзои кооперативро дар бар гирад.

3. Номи кооперативи ғайритичоратӣ бояд калимаи "кооператив" ва ишора ба мақсади асосии фаъолияти онро дар бар гирад.

4. Ҳолати ҳуқуқии кооперативҳои ғайритичоратӣ ва намудҳои алоҳидаи он, ҳуқуқи уҳдадорихоӣ аъзои он бо ҳамин Кодекс, [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи кооперативҳо" ва қонунҳои дигар танзим мешаванд.

Моддаи 125. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ

1. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ташкилотҳои эътироф карда мешаванд, ки дар онҳо шахсони воқеӣ бо тартиби муқарраргардида дар асоси умумияти манфиатҳошон барои қонеъ гардондани талаботи маънавӣ ё талаботи дигари ғайримолумулкӣ ихтиёран муттаҳид гардидаанд.

2. Иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ташкилотҳои ғайритичоратӣ мебошанд. Онҳо танҳо барои ноил шудан ба мақсадҳои оинномавиашон ҳуқуқ доранд фаъолияти истеҳсоли ва фаъолияти соҳибкорӣ анҷом диҳанд.

3. Иштирокдорон (аъзо)-и иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ба молу мулк, ки ба моликияти ин ташкилотҳо гузарондаанд, аз ҷумла ба ҳаққи узвият, ҳуқуқашонро нигоҳ намендоранд. Онҳо аз рӯи уҳдадорихоӣ иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои диние, ки дар онҳо ба сифати аъзо иштирок менамоянд, ҷавобгарӣ надоранд, ташкилотҳои мазкур бошанд, аз рӯи уҳдадорихоӣ аъзои худ ҷавобгар нестанд.

4. Хусусиятҳои ҳолати ҳуқуқии иттиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ташкилотҳои динӣ ҳамчун иштирокдорони муносибатҳои бо ҳамин Кодекс танзимшаванда тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 126. Фонд

1. Фонд ташкилоти ғайритичоратии беузвият эътироф карда мешавад, ки аз ҷониби шахсони воқеӣ ё ҳуқуқӣ дар асоси пардохтҳои ихтиёрии молумулкӣ таъсис гардида, мақсади хайриявӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ, таълимӣ ё мақсади дигари умумии муфидро пеш гирифтааст.

2. Молу мулк, ки муассисон (муассис)-и фонд ба он супоридаанд, моликияти фонд мебошанд. Муассисон аз рӯи уҳдадорихоӣ фонди таъсисдодашон ҷавобгарӣ надоранд, фонд бошад, аз рӯи уҳдадорихоӣ муассисони худ ҷавобгар нест.

3. Фонд молу мулкро барои мақсадҳои, ки дар оинномааш муайян гардидаанд, истифода менамояд. Фонд ҳуқуқ дорад ҷиҳати ноил шудан ба мақсадҳои умумии муфиде, ки фонд барои он таъсис гардидааст, ба фаъолияти соҳибкории ба ин мақсадҳо муносиб машғул шавад. Барои ба амал баровардани фаъолияти соҳибкорӣ фонд ҳуқуқ дорад ҷамъиятҳои хоҷагӣ таъсис диҳад ё дар онҳо иштирок намояд.

4. Фонд уҳдадор аст ҳар сол дар хусуси истифодаи молу мулкаш ҳисобот нашр кунад.

5. Тартиби идораи фонд ва ташкил намудани мақомоти он тибқи оинномаи аз ҷониби муассисон тасдиқгардида муайян карда мешавад.

6. Дар оинномаи фонд, ғайр аз маълумоти дар [моддаи 53](#) ҳамин Кодекс зикргардида бояд маълумоти зерин дарҷ гардида бошад: номи фонд, ки калимаи "фонд"-ро дар бар гирифтааст; маълумот дар бораи мақсади фонд; маълумот дар бораи мақомоти фонд, аз ҷумла дар бораи шурои парасторон, ки ба фаъолияти фонд назорат мекунад; тартиби таъин намудани шахсони мансабдори фонд ва озод кардани онҳо; маҳалли ҷойгиршавии фонд; тақдир молу мулки фонд дар сурати барҳам дода шудани он.

Моддаи 127. Тағйир додани оиннома ва барҳам додани фонд

1. Оинномаи фонд метавонад аз ҷониби мақоми олии фонд тағйир дода шавад, ба шарте агар дар оиннома бо ҳамин тартиб тағйир додани он пешбинӣ гардида бошад.

2. Агар бетағйир мондани оиннома боиси оқибатҳое гардад, ки ҳангоми таъсиси фонд онҳоро пешбинӣ намудан ғайриимкон буда, имконияти тағйир додани он дар оиннома пешбинӣ нашуда бошад ё шахсони ваколатдор онро тағйир надиханд, дар асоси аризаи мақоми олии фонд ворид намудани тағйирот ба он тариқи судӣ сурат мегирад.

3. Қарори барҳамдиҳии фондро танҳо суд дар асоси аризаи шахси манфиатдор қабул карда метавонад.

4. Фонд дар ҳолатҳои зерин мумкин аст барҳам дода шавад:

- агар молу мулки фонд барои амалисозии мақсадҳояш кофӣ набуда, имконияти ба даст овардани молу мулки зарурӣ ғайривоқеъ бошад;

- агар ноил шудан ба мақсадҳои фонд номумкин ва тағйир додани мақсадҳои фонд ғайриимкон бошад;

- дар сурати аз мақсади дар оиннома пешбинигардида берун баромадани фаъолияти фонд;

- дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудай қонун.

5. Дар сурати барҳамдиҳии фонд молу мулки пас аз қонеғгардонии талаботи кредиторон боқимондаи он ба шахсони дар оинномаи фонд зикргардида дода мешавад.

Моддаи 128. Муассиса

1. Ташкилоте, ки молик барои амалӣ гардондани вазифаҳои идоракунӣ, иҷтимоию фарҳангӣ ва ё вазифаҳои дигари дорои хусусияти ғайритиҷоратӣ таъсис дода, онро пурра ё қисман маблағгузорӣ мекунад, муассиса дониста мешавад.

2. Муассиса мумкин аст аз тарафи шахси воқеъ ё ҳуқуқӣ (муассисаи хусусӣ) ва ё аз тарафи мақомоти ваколатдори давлатӣ (муассисаи давлатӣ) таъсис дода шавад.

3. Ҳуқуқи муассиса ба молу мулке, ки ба он вобаста шудааст ё ба даст овардааст, мутобиқи моддаҳои 337 ва 339 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

4. Муассиса аз рӯйи уҳдадориҳои худ бо маблағи пулии дар ихтиёраш буда ҷавобгарӣ дорад. Дар сурати нокифоя будани ин маблағ молики молу мулки дахлдор аз рӯйи уҳдадориҳои он ҷавобгарии иловагӣ дорад.

5. Хусусиятҳои ҳолати ҳуқуқи намудҳои алоҳидаи муассисаҳои давлатӣ ё муассисаҳои дигар тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 129. Иттиҳодияҳои шахсони ҳуқуқӣ (ассотсиатсия ва иттифоқ)

1. Ассотсиатсия (иттифоқ) иттиҳодияи шахсони ҳуқуқӣ ва (ё) воқеъ мебошад, ки ба узвияти ихтиёри ё дар ҳолатҳои муқарраркардаи қонун ба узвияти ҳатмӣ асос ёфта, барои намояндагӣ ва ҳимояи манфиатҳои умумӣ, аз ҷумла манфиатҳои касбӣ ва ноил шудан ба мақсадҳои муфиди ҷамъиятӣ, инчунин дигар мақсадҳое, ки хилофи қонун нестанд ва хусусияти ғайритиҷоратӣ доранд, таъсис дода шудааст.

2. Агар бо қарори иштирокдорон ба зиммаи ассотсиатсия (иттифоқ) амалисозии фаъолияти соҳибкорӣ гузошта шавад, чунин ассотсиатсия (иттифоқ) бояд бо тартиби пешбиниамудай ҳамин Кодекс ба ҷамъият ё ширкати хоҷагӣ табдил дода шавад. Барои татбиқи фаъолияти соҳибкорӣ ассотсиатсия (иттифоқ) ҳуқуқ дорад ҷамъияти хоҷагӣ таъсис диҳад ё дар онҳо иштирок намояд.

3. Ташкилоти ҷамъиятӣ ва ташкилоти дигари ғайритиҷоратӣ, аз ҷумла муассисаҳо ва шахсони воқеъ, метавонанд ихтиёран дар ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо)-и ин ташкилотҳо муттаҳид шаванд.

4. Ассотсиатсия (иттифоқ) шахси ҳуқуқӣ мебошад.

5. Аъзои ассотсиатсия (иттифоқ) мустақилият ва вазъи ҳуқуқи худро нигоҳ медоранд.

6. Ассотсиатсия (иттифоқ) аз рӯйи уҳдадориҳои аъзои худ ҷавобгарӣ надорад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Аъзои ассотсиатсия (иттифоқ) аз рӯйи уҳдадориҳои он ба андоза ва бо тартиби дар қонун ва ё ҳуҷҷатҳои таъсисии ассотсиатсия (иттифоқ) пешбинигардида ҷавобгарии иловагӣ дошта метавонанд.

7. Номи ассотсиатсия (иттифоқ) бояд ишора ба мақсади асосии фаъолияти онро бо иловаи калимаи "ассотсиатсия" ё "иттифоқ" дар бар гирад.

8. Хусусиятҳои ҳолати ҳуқуқи намудҳои алоҳидаи ассотсиатсияҳо (иттифоқҳо) тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 130. Ҳуҷҷатҳои таъсисии ассотсиатсия (иттифоқ)

1. Ҳуҷҷатҳои таъсисии ассотсиатсия (иттифоқ) шартномаи таъсисии аз ҷониби аъзои он имзогардида ва оинномаи тасдиқнамудай онҳо мебошад.

2. Дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ), ғайр аз маълумоти дар [моддаи 53](#) ҳамин Кодекс зикргардида, бояд маълумот дар бораи ҳайат ва салоҳияти мақомоти идораи ассотсиатсия (иттифоқ) ва тартиби қарор қабул кардани онҳо, аз ҷумла доир ба масъалаҳое, ки қарор аз рӯи онҳо яқдилона ё бо аксарияти мутлақи овози аъзои ассотсиатсия (иттифоқ) қабул карда мешавад ва дар бораи тақсими молу мулк, ки пас аз барҳам додани ассотсиатсия (иттифоқ) боқӣ мондааст, дарҷ гарданд.

Моддаи 131. Ҳуқуқи уҳдадориҳои аъзои ассотсиатсия (иттифоқ)

1. Аъзои ассотсиатсия (иттифоқ) ҳуқуқ доранд аз хизматрасонии он ба таври ройгон истифода намоянд, ба шарте ки дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ) тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз хусусияти хизматрасонӣ барнаояд.

2. Узви ассотсиатсия (иттифоқ) ҳуқуқ дорад пас аз хотимаи соли молиявӣ бо салоҳдиди хеш аз ҳайати ассотсиатсия (иттифоқ) барояд. Дар ин сурат он аз рӯи уҳдадориҳои ассотсиатсия (иттифоқ) дар давоми ду соли пас аз хориҷ шуданаш мутаносибан ба ҳаққи узвияти худ ҷавобгарии иловагӣ бар дӯш дорад.

3. Узви ассотсиатсия (иттифоқ) дар ҳолатҳо ва бо тартиби дар ҳуҷҷатҳои таъсиси ассотсиатсия (иттифоқ) муқарраргардида мумкин аст бо қарори иштирокдорони боқимонда аз он хориҷ карда шавад. Дар мавриди ҳаққи узвияти молумулкӣ ва ҷавобгарии узви хориҷшудаи ассотсиатсия (иттифоқ) қоидаҳо оид ба баромадан аз ҳайати ассотсиатсия (иттифоқ) истифода мешаванд.

4. Бо розигии аъзои ассотсиатсия (иттифоқ) ба он метавонад узви нав шомил шавад. Ба ассотсиатсия (иттифоқ) узв шудани иштирокдори нав метавонад бо шарт ба зимма гирифтани ҷавобгарии иловагӣ аз рӯи уҳдадориҳои ассотсиатсия (иттифоқ), ки то аъзошавии он ба миён омадааст, сурат гирад.

БОБИ 5. ИШТИРОКИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ВА ВОҲИДҲОИ МАЪМУРИЮ ҲУДУДӢ ДАР МУНОСИБАТҲОЕ, КИ ҚОНУНГУЗОРИИ МАДАӢИ ТАНЗИМ МЕНАМОЯД

Моддаи 132. Иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои ҳуқуқии мадания

1. Ҷумҳурии Тоҷикистон дар муносибатҳои бо қонунгузори мадания танзимшаванда ҳамчун шахси ҳуқуқӣ бо иштирокдорони дигари ин муносибатҳо дар асосҳои баробар иштирок менамояд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Мақомоти ҳокимияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи салоҳияташон тибқи талаботи қонунгузорӣ, ки вазъи мақомоти мазкурро муайян менамояд, метавонанд аз номи Ҷумҳурии Тоҷикистон бо амалҳои худ ҳуқуқ ва уҳдадориҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкиро ба даст оварда, амалӣ намоянд ва дар суд баромад кунанд.

3. Дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузорӣ бо супориши махсуси Ҷумҳурии Тоҷикистон аз номи он дигар мақомоти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ, шахсони ҳуқуқӣ ва воқеӣ амал карда метавонанд.

4. Баҳсҳои ҳуқуқии мадания бо иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷониби суд ҳал карда мешаванд.

5. Нисбат ба Ҷумҳурии Тоҷикистон бо назардошти хусусиятҳои субъекти мазкур меёриҳое, ки иштироки шахсони ҳуқуқиро дар муносибатҳои бо қонунгузори мадания танзимшаванда муайян мекунанд, татбиқ карда мешаванд, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 133. Иштироки воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ дар муносибатҳои ҳуқуқии мадания

1. Воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ дар муносибатҳои бо қонунгузори мадания танзимшаванда ҳамчун шахси ҳуқуқӣ бо иштирокдорони ин муносибатҳо дар асосҳои баробар иштирок менамоянд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Мақомоти намояндагӣ ва иҷроияи маҳаллӣ дар доираи салоҳияташон тибқи талаботи қонунгузорӣ, ки вазъи мақомоти мазкурро муайян менамоянд, метавонанд аз номи воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ бо амалҳои худ ҳуқуқ ва уҳдадориҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкиро ба даст оварда, амалӣ намоянд ва дар суд баромад кунанд.

3. Дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузорӣ мақомоти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ, шахси ҳуқуқӣ ва воқеӣ метавонанд бо супориши махсус аз номи воҳиди маъмурию ҳудудӣ баромад кунанд.

4. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи қонунгузорӣ воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ дар муносибатҳои ҳуқуқии мадания метавонанд аз номи давлат амал намоянд.

5. Ба воҳиди маъмурию ҳудудӣ ва мақомоти он муқаррароти ҳамин Кодекс дар хусуси иштироки давлат ва мақомоти он дар муносибатҳои бо қонунгузори мадания танзимшаванда паҳн мегарданд, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

6. Баҳсҳои ҳуқуқии маданӣ бо иштироки воҳиди маъмурию ҳудудӣ аз ҷониби суд ҳал карда мешаванд.

7. Нисбат ба воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ бо назардошти хусусиятҳои субъекти мазкур меъёрҳои татбиқ карда мешаванд, ки иштироки шахсони ҳуқуқиро дар муносибатҳои бо қонунгузори маданӣ танзимшаванда муайян мекунанд, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 134. Ҷавобгарӣ аз рӯи уҳдадориҳои давлат ва воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ

1. Давлат ё воҳиди маъмурию ҳудудӣ аз рӯи уҳдадориҳои худ бо молу мулк дар асоси ҳуқуқи моликият ба онҳо тааллуқдошта, ғайр аз молу мулке, ки танҳо дар моликияти давлат буда метавонанд ё ба шахси ҳуқуқии таъсисдодаи онҳо бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ё идораи оперативӣ вобаста карда шудаанд, ҷавобгар неباشанд.

2. Шахси ҳуқуқие, ки аз ҷониби давлат ё воҳиди маъмурию ҳудудӣ таъсис дода шудааст, аз рӯи уҳдадориҳои онҳо ҷавобгар нест.

3. Давлат ва воҳиди маъмурию ҳудудӣ, ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, аз рӯи уҳдадориҳои шахси ҳуқуқии аз ҷониби онҳо таъсисдодашуда ҷавобгар нестанд.

4. Давлат аз рӯи уҳдадориҳои воҳиди маъмурию ҳудудӣ ҷавобгар нест.

5. Воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ аз рӯи уҳдадориҳои якдигар, инчунин аз рӯи уҳдадориҳои давлат, ҷавобгар нестанд.

6. Муқаррароти қисмҳои 2-5 моддаи мазкур ба ҳолатҳои, ки давлат дар асоси шартномаи басташон аз рӯи уҳдадориҳои воҳиди маъмурию ҳудудӣ ё шахси ҳуқуқӣ замонат (кафолат) додааст ё субъектҳои мазкур аз рӯи уҳдадориҳои давлат замонат (кафолат) додаанд, дахл надоранд.

Моддаи 135. Хусусиятҳои ҷавобгарии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ

Хусусиятҳои ҷавобгарии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ дар муносибатҳои ҳуқуқии маданӣ бо иштироки субъектҳои дигари ҳуқуқии маданӣ, аз ҷумла шахсони воқеӣ ва ҳуқуқии хориҷӣ, инчунин дигар давлатҳо, мутобиқи қонун муайян карда мешаванд.

ЗЕРФАСЛИ 3. ОБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚҲОИ МАДАНӢ

БОБИ 6. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 136. Намудҳои объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ

1. Объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ метавонанд неъмату ҳуқуқҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкӣ бошанд.

2. Ба неъмату ҳуқуқҳои молумулкӣ (молу мулк) инҳо дохил мешаванд: ашё (пули нақд, аз ҷумла асъори хориҷӣ, қоғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ ва ғайра), натиҷаи қор ва хизматрасонӣ, иттилооти ҳифзшаванда, натиҷаҳои ҳифзшавандаи фаъолияти зеҳнӣ ва воситаҳои фардикунонӣ (моликияти зеҳнӣ), ҳуқуқҳои молумулкӣ ва молу мулки дигар, аз ҷумла воситаҳои пулии ғайринақдӣ ва қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат.

3. Ба неъмату ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ инҳо дохил мешаванд: ҳаёт, саломатӣ, эътибори шахс, шаъну шараф, номи нек, эътибори қорӣ, дахлнопазирии ҳаёти хусусӣ, сирри шахсӣ ва оилавӣ, ҳуқуқ ба ном, ҳуқуқи муаллифӣ, ҳуқуқи дахлнопазирии асар ва дигар неъмату ҳуқуқҳои ғайримолумулкӣ, ки қонун танзим менамояд.

Моддаи 137. Муомилотпазирии объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ

1. Объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ метавонанд бо тартиби ворисии ҳуқуқии умумӣ ва ё бо тарзи дигар озодона бегона карда шаванд ё аз як шахс ба шахси дигар гузаранд, агар муомилоти онҳо манъ ё маҳдуд нашуда бошад.

2. Намудҳои объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ, ки дар муомилот будани онҳо роҳ дода намешавад (объектҳои, ки аз муомилот бароварда шудаанд), бояд бевосита дар қонун нишон дода шаванд.

3. Намудҳои объектҳои ҳуқуқҳои маданӣ, ки танҳо ба иштирокдорони муайяни муомилот тааллуқ дошта метавонанд ё дар муомилот қарор доштани онҳо танҳо бо иҷозати махсус имконпазир аст (объектҳои, ки муомилоташон маҳдуд аст), бо тартиби муқаррарнамудаи қонун муайян карда мешаванд.

4. Неъмат ва ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиро бегона намудан ва бо тарзҳои дигар додан мумкин нест, ба истиснои ҳолатҳои, ки қонун муқаррар намудааст.

БОБИ 7. АШЁ

Моддаи 138. Ашёи ғайриманкул ва манкул

1. Ба ашёи ғайриманкул (молу мулки ғайриманкул, ғайриманкула) инҳо дохил мешаванд: қитъаи замин, бино (истиқоматӣ ва ғайриистиқоматӣ), иншоот ва объектҳои сохтмонашон нотаом, дарахтҳои бисёрсола ва молу мулки дигар, ки бо замин алоқамандии мустақкам доранд, яъне объектҳои, ки ҷойивазкуниашон бе расондани хисороти воқеии номутаносиб ба таъиноташон имконнопазир аст.

2. Ба ашёи ғайриманкул инчунин киштиҳои ҳавоӣ ва баҳрӣ, киштиҳои дар дохили кишвар шинокунада, киштиҳои кайҳонӣ, истгоҳҳои кайҳонӣ, радиҳои маснуъ ва объектҳои дигари кайҳонӣ, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд, баробар эътироф карда мешаванд. Мувофиқи қонун ашёи дигарро низ ба ҷумлаи молу мулки ғайриманкул нисбат додан мумкин аст.

3. Ашёе, ки ба молу мулки ғайриманкул дохил намешавад, аз ҷумла пул ва коғазҳои қиматнок, ашёи манкул дониста мешавад. Бақайдгирии ҳуқуқ ба ашёи манкул зарур нест, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 139. Бақайдгирии давлатии ашёи ғайриманкул

1. Ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқи дигари ашё ба ашёи ғайриманкул, маҳдудиятҳои ин ҳуқуқҳо, пайдоиш, гузаштан ва қатъ гардидани онҳо бояд аз ҷониби мақомоти махсуси ваколатдори давлатии муайяннамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар феҳристи ягонаи давлатии молу мулки ғайриманкул ва ҳуқуқҳо ба он ба қайди давлатӣ гирифта шаванд. Ҳуқуқи моликият, ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ, ҳуқуқи идораи оперативӣ, ҳуқуқи соҳибии якумраи меросӣ, ҳуқуқи истифодаи бемуҳлат, ипотека, сервитутҳо, инчунин ҳуқуқҳои дигар дар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун дар баробари бақайдгирии давлатӣ мумкин аст намудҳои алоҳидаи молу мулки ғайриманкул махсус ба қайд ё ба ҳисоб гирифта шаванд.

3. Мақомоте, ки молу мулки ғайриманкул ва ҳуқуқҳо ба онро ба қайди давлатӣ мегиранд, уҳдадоранд бо дархости ҳуқуқдор ҷиҳати тасдиқи бақайдгирии давлатии анҷомдодашуда ҳуҷҷати дахлдорро пешниҳод намоянд.

4. Мақомоте, ки бақайдгирии молу мулки ғайриманкул ё ҳуқуқҳо ба онро анҷом додаанд, уҳдадоранд дар асоси дархост ба ҳар шахс дар бораи бақайдгирии анҷомдода ва ҳуқуқҳои бақайдгирифташуда иттилоот диҳанд. Иттилоот, сарфи назар аз маҳалли бақайдгирий, дар ҳар мақомоти бақайдгириандаи молу мулки ғайриманкул дода мешавад.

5. Нисбат ба рад кардани ба қайди давлатӣ гирифтани молу мулки ғайриманкул ё ҳуқуқҳо ба он ё аз бақайдгирий саркашӣ кардани мақомоти дахлдор ба суд шикоят кардан мумкин аст.

6. Тартиби бақайдгирии давлатӣ ва асосҳои рад кардани он мутобиқи қонун муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 140. Корхона

1. Корхона ҳамчун объекти ҳуқуқ маҷмаи ғайриманкули молумулкие эътироф карда мешавад, ки дар фаъолияти соҳибкорӣ истифода мегардад.

2. Корхона дар маҷмуъ ё як қисми он метавонад объекти хариду фурӯш, гарав, иҷора ва аҳди дигар оид ба муқаррар намудан, тағйир додан ё қатъ кардани ҳуқуқҳои ашё бошад.

3. Ба таркиби корхона ҳамчун маҷмаи молумулкӣ тамоми намудҳои молу мулки барои фаъолияти он таъингардида, аз ҷумла ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин, бино, иншоот, таҷҳизот, асбобу анҷом, ашёи хом, маҳсулот, ҳуқуқи талабкунӣ, қарзҳо, инчунин ҳуқуқ ба воситаҳои фардикунонии корхона, маҳсулоти он, кору хизматрасонӣ (номи фирмавӣ, тамғаи молӣ, тамғаи хизматрасонӣ) ва ҳуқуқҳои дигари истисноӣ дохил мешаванд, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 141. Маҷмуаи томи ғайриманкул

1. Ашёи ғайриманкуле, ки дар муомилот ҳамчун объекти том истифода мешавад, мумкин аст маҷмуаи томи ғайриманкул бошад маҷмуи бино, иншоот ва ашёи дигари бо таъиноти ягона муттаҳидшуда, ки ҷисман ва ё аз лиҳози технологӣ ба ҳам робитаи ноғуастаи доранд, аз ҷумла объектҳои хаттӣ (роҳи оҳан, хатти интиқоли барқ, хатти кубур ва ғайра) ё дар ҳудуди як қитъаи замин ҷойгиршуда, агар маҷмуи объектҳои мазкур дар шакли том ҳамчун як ашёи ғайриманкул ба қайд гирифта шуда бошад.

2. Ба маҷмуаи томи ғайриманкул қоидаҳои оид ба ашёи тақсимнашаванда татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 142. Ашёи тақсимшаванда

Ашёи тақсимшаванда ашёест, ки қисмҳои он дар натиҷаи тақсимкунӣ хусусиятҳои таъинотӣ (функсия)-и худро аз даст намедиҳанд.

Моддаи 143. Ашѐи тақсимнашаванда

1. Ашѐе, ки дар шакли асл тақсим намудани он бе вайрон кардан, осеб расондан ѐ тағйир додани таъиноти он имконнопазир аст ва дар муомилот ҳамчун объекти томи ҳуқуқҳои ашѐ амал мекунад, тақсимнашаванда дониста мешавад, инчунин агар он қисмҳои таркибӣ дошта бошад.

2. Иваз намудани қисмҳои таркибии ашѐи тақсимнашаванда бо дигар қисмҳои таркибӣ боиси ба вучуд омадани дигар ашѐ намегардад, агар хосияти муҳимми ашѐ нигоҳ дошта шуда бошад.

3. Нигаронидани рӯѐниш ба ашѐи тақсимнашаванда танҳо дар маҷмӯ мумкин аст, агар қонун ѐ санади судӣ имконияти аз ашѐ ҷудо кардани қисми таркибиро, аз ҷумла бо мақсади алоҳида фуруҳтани он, муқаррар накарда бошад.

4. Муносибатҳо вобаста ба ҳисса дар ҳуқуқи моликият ба ашѐи тақсимнашаванда бо қоидаҳои [боби 24](#) ва моддаи [1295](#) ҳамин Кодекс танзим карда мешаванд.

Моддаи 144. Ашѐи мураккаб

1. Агар ашѐи ҳархела ашѐи ягонаи томи бо таъиноти умумӣ истифодашавандаро ташкил намоянд, онҳо ҳамчун як ашѐ (ашѐи мураккаб) арзѐбӣ мешаванд.

2. Амали аҳд дар мавриди ашѐи мураккаб ба ҳамаи қисмҳои таркибии он дахл дорад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 145. Ашѐи асосӣ ва мансуб

Ашѐе, ки барои хизматрасонии ашѐи дигар (ашѐи асосӣ) пешбинӣ гардида, бо он аз рӯи таъиноти умумӣ алоқаманд мебошад (ашѐи мансуб), ба тақдири ашѐи асосӣ вобаста аст, агар дар қонун ѐ шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 146. Самара, маҳсулот ва даромад

Самара, маҳсулот ва даромад, ки дар натиҷаи истифодаи ашѐ ба даст оварда шудаанд, сарфи назар аз истифодабаранда, ба молики ашѐ тааллуқ доранд, агар дар қонун ѐ шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад ва ѐ аз моҳияти муносибатҳо ҳолати дигар барнаояд.

Моддаи 147. Ҳайвонот

1. Нисбати ҳайвонот қоидаҳои умумӣ дар хусуси молу мулк истифода мешаванд, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар муқаррар нагардида бошад.

2. Ҳангоми амалисозии ҳуқуқ, муносибати бераҳмона ба ҳайвонот, ки ба принципи инсондӯстӣ муҳолиф аст, роҳ дода намешавад.

Моддаи 148. Ашѐи хоса ва ашѐи бо нишонаи навъ муайяншаванда

1. Ашѐе хоса дониста мешавад, ки аз ашѐи дигар бо нишонаҳои танҳо ба он хос фарқ мекунад. Ашѐи хоса ивазнашаванда мебошад.

2. Ашѐи бо нишонаи навъ муайяншаванда он ашѐе дониста мешавад, ки нишонаҳои ба ҳамаи ашѐи ҳамин навъ хосро дошта, бо миқдор, вазн ва андоза муайян карда мешавад. Ашѐи бо нишонаҳои навъ муайяншаванда ивазшаванда мебошад.

Моддаи 149. Пул (асъор)

1. Асъори миллии Тоҷикистон воситаи қонунии пардохт ба шумор меравад, ки қабули он аз рӯи арзиши эътибории худ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳатмист.

2. Дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон пардохт бо роҳи ҳисоббаробаркунии нақдӣ ва ғайринақдӣ сурат мегирад.

Моддаи 150. Арзишҳои асъорӣ

1. Намудҳои молу мулке, ки арзишҳои асъорӣ эътироф карда мешаванд ва тартиби бо онҳо анҷом додани аҳд тибқи [Қонуни](#) Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи танзими асъор ва назорати асъор" муайян карда мешаванд.

2. Ҳуқуқ ба арзишҳои асъорӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи асосҳои умумӣ ҳимоя мешавад.

БОБИ 8. КОҒАЗҲОИ ҚИМАТНОК

Моддаи 151. Коғазҳои қиматнок

1. Коғазҳои қиматнок ҳуҷҷатҳои мебошанд, ки бо риояи шакли муқаррарнамудаи қонун ва унсурҳои ҳатмӣ ҳуқуқҳои молумулкиеро тасдиқ менамоянд, ки амалисозӣ ё додани онҳо танҳо дар сурати манзур намудан имконпазир аст (коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ).

2. Коғазҳои қиматнок инчунин ҳуқуқҳои уҳдадорӣ ва ҳуқуқҳои дигаре доништа мешаванд, ки дар қарор доир ба баровардан ё санади дигари шахсе, ки коғазҳои қиматнокро тибқи талаботи қонунгузорӣ баровардааст, мустақкам гардидаанд ва амалисозию додани онҳо танҳо бо риояи қоидаҳои баҳисобгирии ин ҳуқуқҳо тибқи моддаи 158 ҳамин Кодекс имконпазир мебошад (коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат).

Моддаи 152. Намудҳои коғазҳои қиматнок

1. Ба коғазҳои қиматнок мансубанд: саҳмия, вомбарг, вексел, чек, сертификати бонкӣ, коносамент ва ҳуҷҷатҳои дигар, ки мутобиқи қонунгузорӣ дар бораи коғазҳои қиматнок ё бо тартиби муқаррарнамудаи онҳо ба ҷумлаи коғазҳои қиматнок мансуб доништа шудаанд. Низомии ҳуқуқи намудҳои алоҳидаи коғазҳои қиматнокро қонунгузорӣ муқаррар менамояд.

2. Коғазҳои қиматнок метавонанд номӣ, манзурӣ ва ордерӣ бошанд.

3. Ҳуқуқи тасдиқнамудаи коғазҳои қиматноки номӣ ба шахси дар он зикршуда тааллуқ дорад.

4. Ҳуқуқи тасдиқнамудаи коғазҳои қиматноки манзурӣ ба шахси манзуркунандаи коғазҳои қиматнок тааллуқ дорад.

5. Ҳуқуқи тасдиқнамудаи коғазҳои қиматноки ордерӣ ба шахси дар он номбаршуда ва дар сурати бо тартиби пешбининамудаи қисми 4 моддаи 154 ҳамин Кодекс ин ҳуқуқро гузашт кардани он ба шахси ваколатдор тааллуқ дорад.

6. Мутобиқи қонунгузорӣ мумкин аст барои баровардани навъи муайяни коғазҳои қиматнок ба сифати номӣ ё ба сифати манзурӣ ва ё ба сифати ордерӣ имконият дода нашавад. Дар қонунгузорӣ инчунин мумкин аст имконияти баровардани коғазҳои қиматноки дорои нишонаи намудҳои гуногуни коғазҳои қиматнок пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 153. Талабот нисбат ба коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ

1. Намудҳои ҳуқуқҳои дар коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ тасдиқшаванда, унсурҳои ҳатмии коғазҳои қиматнок, талабот нисбати шакли коғазҳои қиматнок ва талаботи дигари зарурӣ тибқи қонун ё бо тартиби муқаррарнамудаи он муайян карда мешаванд.

2. Набудани унсурҳои ҳатмии коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ ё ба шакли барои ҷунин коғазҳои муқарраргардида мутобиқат накардани он боиси беоқибатии ҷунин коғазҳои қиматнок мегардад, вале ҳамчун далели ҳаттӣ аҳамият дорад.

Моддаи 154. Додани ҳуқуқ аз рӯи коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ

1. Дар баробари додани коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ дар маҷмуъ тамоми ҳуқуқҳои тасдиқнамудаи он мегузарад.

2. Барои ба шахси дигар додани ҳуқуқи тасдиқнамудаи коғазҳои қиматноки манзурӣ ба ин шахс супоридани коғазҳои қиматнок кифоя аст.

3. Ҳуқуқи тасдиқнамудаи коғазҳои қиматноки номӣ бо тартиби барои гузашткунии талабот муқарраргардида дода мешавад. Шахсе, ки ҳуқуқашро аз рӯи коғазҳои қиматнок медиҳад, мутобиқи [моддаи 449](#) ҳамин Кодекс барои безътибории талаботи дахлдор ҷавобгар аст, на барои иҷро нашудани он.

4. Ҳуқуқ аз рӯи коғазҳои қиматноки ордерӣ бо роҳи дар ин коғаз сабт кардани навиштаҷоти интиқоли (индоссамент) дода мешавад. Индоссант на танҳо барои мавҷудияти ҳуқуқ, инчунин барои амалигардии он низ ҷавобгар мебошад.

5. Индоссаменти дар коғазҳои қиматнок анҷомёфта ҳамаи ҳуқуқҳои тасдиқнамудаи коғазҳои қиматнокро ба шахсе (индоссат) медиҳад, ки ба он ё фармони он ҳуқуқҳо аз рӯи коғазҳои қиматнок дода шудааст. Индоссамент бланкӣ (бе зикри шахсе, ки талаботи он бояд иҷро шавад) ё ордерӣ (бо зикри шахсе, ки талабот ё фармони он бояд иҷро гардад) буда метавонад.

6. Индоссамент метавонад танҳо бо супориши амалисозии ҳуқуқҳои дар коғазҳои қиматнок тасдиқшуда ба додани ин ҳуқуқ ба индоссат (индоссаменти супоришӣ) маҳдуд карда шавад. Дар ин ҳолат индоссат ба сифати намоянда амал мекунад.

Моддаи 155. Иҷро аз рӯи коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ

1. Шахсе, ки қоғазӣ қиматнокро додааст ва тамоми шахсоне, ки онро индоссатсия кардаанд, дар назди соҳиби қонуниаш ҷавобгарии муштарақ доранд. Дар сурати қонегъ гардондани талаботи соҳиби қонунии қоғазӣ қиматнок дар мавриди иҷроӣ уҳдадорӣҳои дар он тасдиқгардида аз ҷониби як ё якчанд шахс аз ҷумлаи шахсоне, ки аз рӯйи қоғазӣ қиматнок то он ҷавобгарӣ гирифта буданд, онҳо нисбати шахси боқимондае, ки аз рӯйи қоғазӣ қиматнок уҳдадорӣ қабул кардаанд, ҳуқуқи пешниҳод кардани талаботи аксро соҳиб мешаванд.

2. Саркашӣ аз иҷроӣ уҳдадорӣ тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматнок бо истинод ба асос надоштани уҳдадорӣ ё безътибор будани он роҳ дода намешавад.

3. Дорандаи қоғазӣ қиматнок, ки иваз ё сохтакорӣи қоғазӣ қиматнокро ошкор намудааст, ҳуқуқ дорад аз шахси қоғазро ба он супорида иҷроӣ матлуби уҳдадорӣҳои тасдиқнамудаи қоғазӣ қиматнок ва ҷуброни зиёро талаб намояд.

4. Ҳуқуқ аз рӯйи қоғазӣ қиматноке, ки дар дасти соҳиби ғайриқонунӣ аст, амалӣ карда намешавад.

Моддаи 156. Барқарор намудани қоғазӣ қиматноки ҳуҷҷатӣ

Ҳуқуқ аз рӯйи қоғазҳои қиматноки манзурӣ ва қоғазҳои қиматноки ордери гумшударо суд бо тартиби дар қонунгузори мурофиавӣ пешбинигардида барқарор менамояд.

Моддаи 157. Муқаррароти умумӣ оид ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат

1. Шахсони масъул оид ба иҷроӣ қоғазӣ қиматноки беҳуҷҷат шахсонеанд, ки қоғазҳои қиматнокро баровардаанд, инчунин шахсоне, ки таъмини иҷроӣ уҳдадорӣи дахлдорро пешниҳод кардаанд. Шахсони масъул оид ба иҷроӣ қоғазӣ қиматноки беҳуҷҷат бояд дар қарор оид ба баровардани он ё дар дигар санади пешбининамудаи қонун аз ҷониби шахсе, ки қоғазӣ қиматнокро баровардааст, нишон дода шуда бошанд.

2. Ҳуқуқи аз шахси масъул талаб намудани иҷро аз рӯйи қоғазӣ қиматноки беҳуҷҷат ба шахсе, ки дар сабтҳои баҳисобгирӣ ҳамчун ҳуқуқдор нишон дода шудааст ё ба шахси дигар, ки тибқи қонун ҳуқуқ аз рӯйи қоғазӣ қиматнокро амалӣ менамояд, тааллуқ дорад.

3. Баҳисобгирӣи ҳуқуқҳо ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат бо роҳи ворид намудани сабтҳо аз рӯйи суратҳисобҳо аз ҷониби шахсе, ки бо супориши шахси аз рӯйи қоғазӣ қиматнок уҳдадор амал мекунад ё шахсе, ки дар асоси шартнома бо ҳуқуқдор ё шахси дигаре, ки мувофиқи қонун ҳуқуқҳоро аз рӯйи қоғазӣ қиматнок амалӣ менамояд, анҷом дода мешавад. Пешбурди сабтҳо дар бораи баҳисобгирӣи чунин ҳуқуқҳо аз ҷониби шахсе, ки иҷозатномаи дар қонун пешбинишударо доро мебошад, амалӣ карда мешавад. Бо талаби ҳуқуқдор чунин шахс бояд ҳуҷҷати тасдиқкунандаи ҳуқуқҳои мустақкамшударо диҳад.

4. Ихтиёрдорӣ, аз ҷумла додан, гарав, гаронӣ нисбат ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат бо дигар тарзҳо, инчунин маҳдудиятҳои ихтиёрдорӣи онҳо танҳо бо роҳи мурочиат ба шахсе, ки баҳисобгирӣи ҳуқуқҳо ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷатро анҷом медиҳад, ҷиҳати ворид намудани сабти дахлдор амалӣ шуда метавонад.

5. Шахсе, ки қоғазӣ қиматноки беҳуҷҷатро баровардааст ва шахсе, ки бо супориши он баҳисобгирӣи ҳуқуқҳо ба чунин қоғазҳои қиматнокро амалӣ менамояд, барои зиёне, ки дар натиҷаи вайрон кардани тартиби баҳисобгирӣи чунин ҳуқуқҳо, тартиби анҷом додани амалиёт бо суратҳисобҳо, гум кардани маълумоти баҳисобгирӣ ва пешниҳод кардани иттилооти безътимод оид ба маълумоти баҳисобгирӣ расондааст, ҷавобгарии муштарақ доранд, агар исбот накунад, ки вайронкунӣ дар натиҷаи нури рафънопазир рух додааст.

6. Шахси барои иҷроӣ қоғазӣ қиматноки беҳуҷҷат масъул, барои зиёни дар натиҷаи вайрон кардани тартиби баҳисобгирӣи ҳуқуқҳо аз ҷониби шахсоне, ки дар асоси шартнома бо ҳуқуқдор ё шахси дигаре, ки мувофиқи қонун ҳуқуқ ба қоғазӣ қиматнокро амалӣ менамояд, расондашуда ҷавобгар нест.

Моддаи 158. Иҷро аз рӯйи қоғазӣ қиматноки беҳуҷҷат

1. Иҷроӣ матлуб аз рӯйи қоғазӣ қиматноки беҳуҷҷат иҷроӣ дониста мешавад, ки аз ҷониби шахсони уҳдадори дар қисми 2 моддаи 157 ҳамин Кодекс зикршуда сурат гирифтааст.

2. Дар қонун мумкин аст ҳолатҳои муқаррар гарданд, ки дар санаи муайян номгӯӣи шахсоне сабт карда мешаванд, ки ҳуқуқи талаби иҷро аз рӯйи қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат доранд. Иҷроӣ, ки аз ҷониби чунин шахсон сурат гирифтааст, матлуб дониста мешавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун иҷро аз ҷониби шахсони дигаре, ки дар қисмҳои 1 ва 2 моддаи мақрур нишон дода нашудаанд, матлуб дониста мешавад.

4. Қоидаҳои дар моддаи 155 ҳамин Кодекс пешбинишуда нисбат ба муносибатҳои, ки бо иҷро аз рӯйи қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат алоқаманданд, татбиқ карда мешаванд, агар ин бо моҳияти чунин қоғазҳои қиматнок муҳолиф набошад.

Моддаи 159. Гузариши ҳуқуқ ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат ва ба вучуд омадани гаронӣ нисбат ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат

1. Додани ҳуқуқ ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат ба бадасторанда бо роҳи аз ҳисоб баровардани коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат аз суратҳисоби шахсе, ки бегонақунии онро анҷом додааст ва ба ҳисоб гирифтани он ба суратҳисоби бадасторанда дар асоси фармоиши шахсе, ки бегонақуниро анҷом додааст, амалӣ карда мешавад. Дар қонун ё шартномаи ҳуқуқдор бо шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқҳоро ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат амалӣ менамояд, метавонад дигар асосҳо ва шартҳои аз ҳисоб баровардани коғазҳои қиматнок ва ба ҳисоб гирифтани онҳо, аз ҷумла имконияти бе пешниҳоди фармоиш аз ҳисоб баровардани коғазӣ қиматнок аз суратҳисоби шахсе, ки бегонақуниро анҷом додааст, пешбинӣ карда шаванд.

2. Ҳуқуқҳо ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат аз лаҳзаи ворид намудани сабти дахлдор ба суратҳисоби бадасторанда аз ҷониби шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқҳо ба коғазҳои қиматнокро амалӣ менамояд, ба бадасторанда мегузаранд.

3. Гарав, гаронӣ нисбат ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат, инчунин маҳдудиятҳои ихтиёрдории онҳо баъди аз ҷониби шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқҳоро амалӣ менамояд, ворид намудани сабти дахлдор оид ба гарав, гаронӣ ё маҳдудият ба суратҳисоби бадасторанда ё дар ҳолатҳои муқарраркардаи қонун ба суратҳисоби шахси дигар ба вучуд меоянд. Гаронӣ нисбат ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат ҳамчунин метавонад аз лаҳзаи ба ҳисоб гирифтани онҳо ба суратҳисобе, ки мувофиқи қонун дар он ҳуқуқҳо ба коғазҳои қиматноки дорой гаронӣ ба ҳисоб гирифта мешаванд, ба вучуд ояд.

4. Ворид намудани сабтҳо оид ба гарав ё дигар гаронӣ нисбат ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат дар асоси фармоиши ҳуқуқдор (фармоиши гаравӣ ва ғайра) сурат мегирад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Сабтҳо оид ба тағйир додани шартҳои гаронӣ ва қатъи он дар асоси фармоиши ҳуқуқдор дар сурати ҷой доштани розигии хаттӣ шахсе, ки ба манфиати он гаронӣ муқаррар шудааст, ё бе чунин фармоиш дар ҳолатҳое, ки бо қонун, ё созишномаи ҳуқуқдор бо шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқҳо ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷатро амалӣ менамояд ва шахсе, ки ба манфиати он гаронӣ муқаррар шудааст, ворид карда мешаванд.

5. Ҳангоми саркашӣ намудани шахсе, ки бегонақуниро анҷом додааст ё шахсе, ки коғазӣ қиматнокро чиҳати таъмини иҷрои уҳдадорӣ пешниҳод кардааст, аз пешниҳоди фармоиш оид ба гузарондани амалиёт аз рӯи суратҳисоб ба шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқҳо ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷатро амалӣ менамояд, бадасторанда ё шахсе, ки ба манфиати он гаронӣ нисбат ба коғазӣ қиматнок муқаррар карда мешавад, ҳуқуқдоранд бо тартиби судӣ ворид намудани сабтҳоро дар хусуси гузариши ҳуқуқҳо ба коғазӣ қиматнок ё муқаррар намудани гаронӣ нисбат ба онҳо тибқи шартҳое, ки дар шартнома бо шахси бегонақуниро анҷомдода ё бо шахси коғазҳои қиматнокро чиҳати таъмини иҷрои уҳдадорӣ пешниҳодкарда пешбинӣ шудаанд, талаб намоянд.

6. Ҳангоми мавҷуд будани якчанд шахс, ки ба манфиаташон уҳдадорӣ оид ба додан ё гаронии ҳуқуқҳо ба ҳамон як коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат муқаррар шудааст, дар сурате ки амалиёт оид ба додан ё муқаррар намудани гаронӣ ҳоло амалӣ нашудааст, шахсе бартарӣ дорад, ки ба манфиати он уҳдадорӣ пештар ба вучуд омадааст, агар ин ҳолатро муқаррар намудан имконнопазир бошад, шахсе бартарӣ дорад, ки яқум шуда даъворо пешниҳод кардааст.

7. Барасмиятдарории гузариши ҳуқуқҳо ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат бо тартиби меросгирӣ дар асоси шаҳодатнома оид ба ҳуқуқ ба мероси пешниҳодкардаи меросгир сурат мегирад.

8. Гузариши ҳуқуқҳо ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат ҳангоми фуруши чунин коғазҳои қиматнок дар сурати нигаронидани рӯёниш ба онҳо дар асоси фармоиши шахсе ба расмият дароварда мешавад, ки барои фуруши молу мулк ҳуқуқдор ваколатдор аст.

9. Барасмиятдарории додани ҳуқуқҳо ба коғазӣ қиматноки беҳуҷҷат мувофиқи санади судӣ аз ҷониби шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқҳоро дар асоси санади суд ё дар асоси санади шахсе, ки иҷрои санади судиро амалӣ менамояд, сурат мегирад.

10. Саркашӣ ё рад намудани гузарондани амалиётро вобаста ба суратҳисоб аз ҷониби шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқҳо ба коғазҳои қиматноки беҳуҷҷатро амалӣ менамояд, дар суд мавриди баҳс қарор додан мумкин аст.

Моддаи 160. Ҳимояи ҳуқуқҳои вайроншудаи ҳуқуқдор

1. Ҳуқуқдоре, ки аз суратҳисобаш ғайриқонунӣ коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат аз ҳисоб бароварда шудаанд, ҳуқуқ дорад аз шахсе, ки дар суратҳисобаш коғазҳои қиматнок ба ҳисоб гирифта шудаанд, баргардондани ҳамин миқдор коғазӣ қиматноки дахлдорро талаб намоянд.

2. Коғазҳои қиматноки беҳуҷҷате, ки танҳо ҳуқуқи талаби пулиро тасдиқ мекунанд, ҳамчунин коғазҳои қиматноки беҳуҷҷате, ки дар ташкилоти савдо ба даст оварда шудаанд, сарфи назар аз намуди ҳуқуқе, ки тасдиқ мекунанд, аз бадасторандаи бовиҷдон наметавонанд талаб карда гирифта мешаванд.

3. Агар қоғазҳои қиматноки беҳуҷчат аз шахсе, ки ҳуқуқи бегона кардани онро надошт, ройгон ба даст оварда шуда бошанд, ҳуқуқи талаби чунин қоғазҳои қиматнокро ҳуқуқдор дар ҳама ҳолат дорад.

4. Агар қоғазҳои қиматноки беҳуҷчате, ки ҳуқуқдор ҳуқуқ дорад онҳоро талаб намояд, ба дигар қоғазҳои қиматнок табдил дода шуда бошанд, ҳуқуқдор қоғазҳои қиматнокро, ки қоғазҳои қиматноки аз суратҳисобаш аз ҳисоб баровардашуда ба онҳо табдил дода шудааст, ҳуқуқ дорад талаб намояд.

5. Ҳуқуқдоре, ки аз суратҳисобаш қоғазҳои қиматноки беҳуҷчат ғайриқонунӣ аз ҳисоб бароварда шудаанд, ҳангоми ҷой доштани имконияти ба даст овардани ҳамин гуна қоғазҳои қиматнок дар ташкилоти савдо бо интиҳоби худ ҳуқуқ дорад аз шахсоне, ки дар наздаш барои расондани зиён дар натиҷаи чунин амалҳо ҷавобгар мебошанд, ба даст овардани чунин қоғазҳои қиматнокро аз ҳисоби онҳо ғайриқонунӣ ҳамаи ҳароҷоти зарурӣ вобаста ба бадастории чунин қоғазҳои қиматнокро талаб намояд.

6. Дар ҳолати қонеъ гардидани талаби ҳуқуқдор дар хусуси баргардондани қоғазҳои қиматноки беҳуҷчат мувофиқи қисмҳои 1, 3 ғ 4 моддаи мазкур ҳуқуқдор нисбат ба шахсоне, ки аз суратҳисоби онҳо қоғазҳои қиматнок баргардонда шудаанд, ҳуқуқро доро мебошанд, ки дар моддаи 276 ҳамин Кодекс пешбинӣ шудаанд.

Моддаи 161. Оқибати гум кардани сабтҳои баҳисобгирие, ки ҳуқуқ ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷчатро тасдиқ мекунад

1. Ҳангоми гум кардани сабтҳои баҳисобгирие, ки ҳуқуқ ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷчатро тасдиқ мекунад, шахсе, ки баҳисобгирии ҳуқуқро амалӣ менамояд, уҳдадор аст фавран иттилоотро дар ин бора дар воситаҳои ахбори оммае, ки дар онҳо маълумот дар бораи муфлисшавӣ интишор мегардад, интишор кунад ва ба суд бо ариза дар хусуси барқарор намудани маълумоти баҳисобгирии ҳуқуқ бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори мурофиавӣ муроҷиат намояд.

2. Талабот дар хусуси барқарор намудани маълумоти баҳисобгирии ҳуқуқро ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷчат метавонад аз ҷониби ҳама гуна шахси манфиатдор пешниҳод карда шавад. Барқарор намудани маълумоти баҳисобгирии ҳуқуқро бо тартиби муқарраркардаи қонунгузори мурофиавӣ амалӣ карда мешавад. Ҳангоми барқарор намудани маълумоти баҳисобгирии ҳуқуқро ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷчат сабтҳои оид ба ҳуқуқдорон дар асоси санади судӣ ворид карда мешаванд.

3. Иттилоот дар хусуси барқароркунии маълумоти баҳисобгирии ҳуқуқро ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷчат барои маълумоти умум дар асоси санади судӣ ва аз ҳисоби шахсе, ки чунин баҳисобгириро дар лаҳзаи гум шудани маълумоти баҳисобгирии сабтҳои, ки ҳуқуқро ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷчатро тасдиқ мекунад, амалӣ менамуд, дар воситаҳои ахбори оммае, ки дар онҳо маълумот дар бораи муфлисшавӣ интишор мегардад, интишор карда мешавад.

4. Сабтҳои дар хусуси баҳисобгирии ҳуқуқро ба қоғазҳои қиматноки беҳуҷчат аз лаҳзае, ки шахси амаликунандаи баҳисобгирии ҳуқуқро сабтҳои баҳисобгириро гум кардааст, то рӯзи эътибори қонунӣ пайдо кардани санади судӣ дар хусуси барқароркунии маълумоти баҳисобгирии ҳуқуқро эътибор надоранд.

БОБИ 9. ДИГАР ОБЪЕКТҲОИ ҲУҚУҚҲОИ МАДАНИ

Моддаи 162. Амал (беамалӣ)

Амал (беамалӣ) дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун метавонад объекти мустақили ҳуқуқи уҳдадорихои маданӣ бошад.

Моддаи 163. Иттилоот

1. Иттилоот дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун метавонад объекти мустақили ҳуқуқи уҳдадорихои маданӣ бошад.

2. Иттилоот дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ ва бо тартиби муқаррарнамудаи он ҳифз карда мешавад.

Моддаи 164. Моликияти зеҳнӣ

Дар ҳолатҳои ва бо тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс, қонунҳои моликияти зеҳнӣ эътироф ва ҳифз карда мешавад.

Моддаи 165. Сирри тиҷоратӣ

1. Қонунгузори маданӣ иттилооти дорои сирри тиҷоратиро ҳимоя менамояд, ба шарте ки он бинобар ба шахсони сеюм маълум набуданаш арзиши воқеӣ ғ имконпазири тиҷоратӣ дошта, дар асоси қонун барои истифодаи озодона дастрас набошад ва дорандаи иттилоот ҷиҳати махфӣ (конфиденсиалӣ) нигоҳ доштани он тадбирҳои андешад.

2. Шахсоне, ки бо усулҳои ғайриқонунӣ чунин иттилооти дастрасиаш маҳдудро ба даст овардаанд, инчунин кормандоне, ки хилофи шартномаи меҳнатӣ ё тарафҳои шартнома, ки хилофи шартномаи ҳуқуқи маданӣ сирри тиҷоратиро фош кардаанд, бояд зиёни расондашударо ҷуброн намоянд.

Моддаи 166. Неъмат ва ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ

1. Неъматҳои ғайримолумулкӣ объекти ҳуқуқҳои маданӣ буда, мазмуни иқтисодӣ надоранд ва аз шахсият ҷудонопазир мебошанд. Ба неъматҳои ғайримолумулкӣ мансубанд: ҳаёт, саломатӣ, шаъну шараф, эътибори қорӣ, ном ва дигар неъматҳои, ки муносибатҳои вобаста ба онҳоро қонунгузори маданӣ танзим мекунад.

2. Ҳуқуқи шахсии ғайримолумулкӣ ҳуқуқи субъективӣ буда, нисбат ба неъматҳои ғайримолумулкӣ ба вучуд омада, мазмуни иқтисодӣ надошта, бо шахсияти инсон робитаи ногузастанӣ дошта, ба муайянсоӣ ва инкишофи фардиат равона шуда, хусусиятҳои хоси бавучудӣ ва қатъшавӣ дорад.

3. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ бо шахсияти шахси воқеӣ робитаи ногузастанӣ доранд. Шахси воқеӣ наметавонад аз ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ даст кашад, инчунин аз ин ҳуқуқҳо маҳрум гардад.

4. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ба шахси воқеӣ аз лаҳзаи таваллуд то вафот тааллуқ доранд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

5. Номгӯии неъмату ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ маҳдуд набуда, дар ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар намудҳои дигари онҳо пешбинӣ шуда метавонанд.

6. Муқаррарот доир ба неъмату ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ мувофиқан ҳангоми ҳимояи ҳуқуқҳои шахсонӣ ҳуқуқӣ низ истифода мешаванд, агар аз қонун ё моҳияти ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ тартиби дигар барнаояд.

ЗЕРФАСЛИ 4. АҲД. НАМОЯНДАГӢ

БОБИ 10. АҲД

§1. Мафҳум, намудҳо ва шакли аҳд

Моддаи 167. Мафҳуми аҳд

Амали шахсонӣ воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки ба муқаррар намудан, тағйир додан ё қатъ кардани ҳуқуқи уҳдадорӣ маданӣ равона гардидааст, аҳд дониста мешавад.

Моддаи 168. Намудҳои аҳд

1. Аҳд метавонад яктарафа, дутарафа ё бисёртарафа (шартномаҳо) бошад.

2. Аҳде яктарафа дониста мешавад, ки барои анҷоми он мутобиқи қонунгузорӣ ё созишномаи тарафҳои ифодаи иродаи як тараф зарур ё кифоя мебошад.

3. Барои анҷом додани шартнома ифодаи иродаи мувофиқашудаи ду тараф (аҳди дутарафа) ё се тараф ва ё бештар аз он (аҳди бисёртарафа) зарур аст.

Моддаи 169. Уҳдадорӣ аз рӯи аҳди яктарафа

Аҳди яктарафа барои шахси анҷомдодаи аҳд уҳдадорӣ ба миён меорад. Он уҳдадорӣ барои шахси дигар танҳо дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун ё созишнома бо ин шахсон ба миён оварда метавонад.

Моддаи 170. Танзими ҳуқуқи аҳди яктарафа

Нисбати аҳди яктарафа мутобиқан муқаррароти умумӣ дар бораи уҳдадорӣ ва шартномаҳои истифода мешаванд, агар он хилофи қонунгузорӣ, табиат ва моҳияти аҳд набошад.

Моддаи 171. Аҳди бо шарт анҷомёфта

1. Агар тарафҳо ба миён омадани ҳуқуқи уҳдадориро аз шарт вобаста донанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шарт таъхирнок анҷомёфта эътироф карда мешавад.

2. Агар тарафҳо қатъи ҳуқуқи уҳдадориро ба шарт вобаста карда бошанд, ки фаро расидан ё нарасидани он маълум нест, аҳд бо шарт бекоркунӣ анҷомёфта эътироф карда мешавад.

3. Агар ба фаро расидани шарт тарафе бевҷоднона монев шуда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ нест, шарт фарорасида эътироф карда мешавад. Агар ба фаро расидани шарт тарафе

бевичдонона мусоидат карда бошад, ки фаро расидани он ба манфиаташ аст, шарт фаронарасида эътироф карда мешавад.

Моддаи 172. Шакли аҳд

1. Аҳд ба таври шифоҳӣ ё хаттӣ (одӣ ё нотариалӣ) баста мешавад.
2. Аҳде, ки мумкин аст шифоҳӣ баста шавад, инчунин дар он сурат анҷомёфта доништа мешавад, агар рафтори шахс ба иродаи бастанӣ аҳд шаҳодат диҳад.
3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудай қонунгузорӣ ё созишномай тарафҳо сукут ифодаи иродаи бастанӣ аҳд доништа мешавад.
4. Агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нагардида бошад, аҳде, ки бо додани нишона, билет ё аломати дигари одатан қабулшуда тасдиқ гардидааст, шифоҳӣ анҷомёфта эътироф карда мешавад.

Моддаи 173. Аҳди шифоҳӣ

1. Аҳде, ки дар қонунгузорӣ ё созишномай тарафҳо барои он шакли хаттӣ (одӣ ё нотариалӣ) муқаррар нагардидааст, метавонад ба таври шифоҳӣ баста шавад.
2. Агар дар созишномай тарафҳо тартиби дигар муқаррар нагардида бошад, ҳамаи аҳди ҳангоми анҷом додан иҷрошаванда, ба истиснои аҳде, ки барои он шакли нотариалӣ муқаррар шудааст ва аҳде, ки бинобар риоя накардани шакли хаттӣ одӣ безътибор мегарданд, метавонанд ба таври шифоҳӣ баста шаванд.
3. Аҳд бо мақсади иҷрои шартномаи дар шакли хаттӣ басташуда бо созиши тарафҳо мумкин аст шифоҳӣ баста шавад, агар он хилофи қонунгузорӣ ё шартнома набошад.

Моддаи 174. Шакли хаттӣ аҳд

1. Аҳди хаттӣ бояд бо тартиб додани ҳуҷҷате баста шавад, ки мазмуни онро ифода карда, аз ҷониби шахс ё шахсони анҷомдодаи аҳд ё шахси ба тариқи дахлдор ваколатдорнамудай онҳо имзо шудааст.
2. Дар қонунгузорӣ ва созишномай тарафҳо мумкин аст талаботи иловагӣ, ки шакли аҳд бояд ба он мутобиқат наояд (дар бланки дорои шакли муайян анҷом додан, муҳр гузоштан ва ғайра), муқаррар гардида, оқибати риоя накардани ин талабот пешбинӣ карда шавад. Агар дар қонунгузорӣ ё созишномай тарафҳо чунин оқибат пешбинӣ нагардида бошад, пас оқибати риоя накардани шакли хаттӣ одӣ аҳд истифода мешавад.
3. Ҳангоми анҷом додани аҳд истифодаи акси айнии имзо бо ёрии воситаҳои нусхабардории механикӣ ё воситаи дигар, имзои электронӣ ё шакли дигари имзои шахсӣ дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбиниамудай қонунгузорӣ ё созишномай тарафҳо роҳ дода мешавад.
4. Агар дар қонун ё созишномай тарафҳо тартиби дигар муқаррар нагардида бошад, мубодилаи мактуб, барқия, барқияи телефонӣ, телетайп, факс ва ҳуҷҷатҳои дигари муайянкунандаи субъектҳо ва мазмуни ифодаи иродашон ба анҷоми аҳд дар шакли хаттӣ баробар карда мешавад.
5. Агар шахси воқеӣ бо сабаби иллати ҷисмонӣ, беморӣ ё бесаводӣ шахсан имзо гузошта натавонад, бо хоҳиши ӯ аҳдро шахси воқеӣ дигар имзо карда метавонад. Имзои ин шахси воқеӣ бояд аз ҷониби нотариус ё шахси мансабдори дигари барои анҷоми чунин амали нотариалӣ ҳуқуқдошта бо зикри сабабҳои, ки шахси анҷомдиҳандаи аҳд бо дасти худ имзо карда натавонистааст, тасдиқ карда шавад. Ҳамзамон ҳангоми анҷоми аҳди дар қисми 5 моддаи 202 ҳамин Кодекс зикргардида ва додани ваколатнома барои анҷоми онҳо имзои шахсе, ки аҳдро имзо мекунад, инчунин мумкин аст аз ҷониби ташкилоте, ки дар он шахси воқеӣ бо дасти худ имзо карда наметавониста кор мекунад ё аз ҷониби маъмурияти ташкилоти таболатии статсионари, ки ӯ дар он таболат меёбад, тасдиқ карда шавад.

Моддаи 175. Аҳде, ки дар шакли хаттӣ одӣ анҷом дода мешавад

1. Аҳди зерин, ба истиснои аҳде, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, бояд дар шакли хаттӣ одӣ анҷом дода шавад:
  - аҳди шахсони ҳуқуқӣ байни худ ва бо шахсони воқеӣ;
  - аҳди байни шахсони воқеӣ ба маблағе, ки аз бист нишондиҳанда барои ҳисобҳо бештар аст ва дар ҳолатҳои пешбиниамудай қонун, сарфи назар аз маблағи аҳд.
2. Барои аҳде, ки мутобиқи моддаи 173 ҳамин Кодекс метавонад ба таври шифоҳӣ анҷом дода шавад, риояи шакли одӣ хаттӣ талаб карда намешавад.

Моддаи 176. Оқибати риоя накардани шакли одӣ аҳди хаттӣ

1. Риоя накардани шакли одии аҳди хаттӣ тарафҳоро аз ҳуқуқи дар мавриди баҳс чиҳати тасдиқи аҳд ва шартҳои он аз истинод ба нишондоди шоҳидон маҳрум месозад, вале онҳоро аз ҳуқуқи овардани далелҳои хаттӣ ва далелҳои дигар маҳрум намесозад.

2. Дар ҳолатҳои бевосита дар қонун ё созишномаи тарафҳо зикргардида риоя накардани шакли одии аҳди хаттӣ боиси безътибории он мегардад.

Моддаи 177. Тасдиқи нотариалии аҳд

1. Тасдиқи нотариалии аҳд бо роҳи сабт кардани навиштаҷоти тасдиқкунанда аз ҷониби нотариус ё шахси мансабдори барои чунин амали нотариалӣ ҳуқуқдошта дар ҳуҷҷати ба талаботи моддаи 174 ҳамин Кодекс ҷавобгӯй анҷом дода мешавад.

2. Тасдиқи нотариалии аҳд дар ҳолати зерин ҳатмист:

- дар ҳолатҳое, ки дар қонунгузорӣ зикр гардидааст;

- бо талаби ҳар яке аз тарафҳо, гарчанде дар қонунгузорӣ барои аҳди намуди мазкур чунин шакл пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 178. Бақайдгирии давлатии аҳд

1. Аҳд бо молу мулки ғайриманқул (бегона кардан, ипотека, иҷораи дарозмуддат ва ғайра) бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад. Тартиби бақайдгирии аҳд бо молу мулки ғайриманқул ва тартиби пешбурди феҳристи дахлдор бо қонунгузорӣ муайян карда мешавад.

2. Дар қонунгузорӣ мумкин аст бақайдгирии давлатии аҳд вобаста бо намудҳои муайяни молу мулки манқул ва дигар аҳд муқаррар карда шавад.

3. Аҳде, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад (аз ҷумла ворид намудани тағйиру иловаҳо ба онҳо), баъди чунин бақайдгирӣ оқибати ҳуқуқи ро ба вучуд меорад.

Моддаи 179. Оқибати риоя накардани шакли нотариалӣ ё талаботи бақайдгирии аҳд

1. Риоя накардани шакли нотариалӣ ё талаботи бақайдгирии давлатии аҳд боиси безътибории он мегардад. Чунин аҳд беоқибат доништа мешавад.

2. Агар яке аз тарафҳо аҳдиро, ки тасдиқи нотариалиро талаб мекунад, пурра ё қисман иҷро карда, тарафи дигар аз барасмиятдарории аҳд саркашӣ намояд, суд ҳуқуқдор ба талаби тарафи иҷронамудаи аҳд чунин аҳдро боэтибор донад. Дар ин ҳолат тасдиқи минбаъдаи нотариалии аҳд зарур нест.

3. Агар аҳде, ки бақайдгирии давлатиро талаб мекунад, дар шакли дахлдор анҷом ёфта бошад, вале яке аз тарафҳо аз бақайдгирии он саркашӣ намояд, суд ҳуқуқдор ба талаби тарафи дигар дар хусуси ба қайд гирифтани он санади судӣ қабул кунад. Дар ин ҳолат аҳд мутобиқи санади судӣ ба қайд гирифта мешавад.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи мазкур тарафе, ки беасос аз тасдиқи нотариалӣ ё бақайдгирии давлатии аҳд саркашӣ намояд, бояд ба тарафи дигар зиёни аз таъхири бастанӣ аҳд ва бақайдгирӣ расидаро ҷуброн намояд.

Моддаи 180. Хабарҳои дорои аҳамияти ҳуқуқӣ

1. Ариза, огоҳнома, хабарнома, талабот ё дигар хабарҳои дорои аҳамияти ҳуқуқие, ки қонун ё аҳд бо онҳо оқибатҳои ҳуқуқӣ маданӣ барои шахси дигар вобаста намояд, барои шахси мазкур аз лаҳзаи расондани хабари дахлдор ба он ё намояндааш ин гуна оқибатҳоро фаро мерасонад.

2. Хабар инчунин дар ҳолатҳое расондашуда ҳисоб меёбад, ки он ба қабулкунандаи хабар (унвонӣ) расида бошад, лекин бинобар ҳолатҳои ба унвонӣ вобаста хабар ба он супорида нашудааст ё унвонӣ бо хабар шинос нашудааст.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур дар сурате татбиқ мешаванд, ки агар дар қонун ё шартҳои аҳд, ё одатҳо, ё таҷрибаи муносибатҳои мутақобилаи байни тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

§2. Аҳди безътибор ва оқибатҳои ҳуқуқии он

Моддаи 181. Аҳди баҳснок ва беоқибат

1. Аҳд бо асосҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс бо сабаби онро безътибор дониستاني суд (аҳди баҳснок) ё сарфи назар аз чунин эътироф (аҳди беоқибат) безътибор доништа мешавад.

2. Талаби безътибор дониستاني аҳди баҳснок мумкин аст аз ҷониби тарафи аҳд ё шахси дигари дар қонунгузорӣ зикргардида пешниҳод карда шавад. Агар аҳди баҳснок ҳуқуқи манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи шахсеро, ки аҳдро мавриди баҳс қарор медиҳад, вайрон кунад, аз ҷумла оқибатҳои ногуворро

барои он ба вучуд оварда бошад, метавонад безътибор дониста шавад. Дар ҳолате, ки мувофиқи қонун аҳд ба манфиати шахсони сеюм мавриди баҳс қарор дода мешавад, чунин аҳд метавонад безътибор дониста шавад, агар ҳуқуқи манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи ҳамин шахсони сеюмро вайрон кунад. Тарафе, ки аз рафтораш маълум аст иродаи нигоҳдории эътибори аҳдро дорад, ҳуқуқ надорад аҳдро бо асосе, ки ҳангоми ифодаи иродааш ин тараф медонист ё мебоист донанд, мариди баҳс қарор диҳад.

3. Талаби татбиқи оқибатҳои аҳди беоқибатро тарафи аҳд ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузори инчунин шахсони дигар ҳуқуқ доранд пешниҳод кунанд. Талаби безътибор донистани аҳди беоқибат, новобаста ба татбиқи оқибатҳои безътибории он, метавонад қонеъ карда шавад, агар шахсе, ки чунин талабро пешниҳод намудааст, манфиати бо қонун ҳифзшаванда доир ба безътибор эътироф намудани чунин аҳдро дошта бошад.

4. Мурочиат оид ба безътибории аҳд аҳамияти ҳуқуқӣ надорад, агар шахсе, ки ба безътибории аҳд истинод меорад, бевҷҳдонона амал намояд, аз ҷумла агар рафтори он баъди бастанӣ аҳд аз он шаҳодат диҳад, ки шахсони дигар ба эътиборнокии аҳд эътимод доштанд.

Моддаи 182. Муқаррароти умумӣ дар бораи оқибатҳои безътибории аҳд

1. Аҳди безътибор, ба истиснои оқибатҳое, ки бо безътибории он алоқаманд аст, боиси оқибати ҳуқуқӣ намегардад ва аз лаҳзаи баста шудани безътибор мебошад.

2. Дар сурати безътибории аҳд, агар дар қонун оқибатҳои дигари безътиборӣ пешбинӣ нагардида бошанд, ҳар тараф уҳдадор аст ба тарафи дигар тамоми чизеро, ки аз рӯи аҳд ба даст овардааст, баргардонад ва агар дар шакли асл баргардондани он имконнопазир бошад (аз ҷумла дар ҳолате, ки он дар истифодаи молу мулк, кори иҷрошуда ё хизматрасонӣ ифода гардида бошад), арзиши онро бо пул пардохт намояд.

3. Агар аз мазмуни аҳди баҳснок маълум гардад, ки он танҳо дар оянда метавонад қатъ карда шавад, суд аҳдро безътибор дониста, амали онро барои оянда қатъ менамояд.

4. Суд ҳуқуқ дорад оқибатҳои аҳди безътиборро татбиқ накунад, агар татбиқи он хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ё ахлоқ бошад.

Моддаи 183. Безътибории аҳди хилофи қонунгузори

1. Ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 2 моддаи мазкур ва қонунҳои дигар аҳде, ки талаботи қонунгузори вайрон мекунад, баҳснок мебошад, агар аз қонун барнаояд, ки бояд оқибатҳои дигари вайронкунӣ, ки бо безътибории аҳд вобаста нестанд, татбиқ карда мешаванд.

2. Аҳде, ки талаботи қонунгузори вайрон карда, ҳамамон ба манфиатҳои оммавӣ ё ба ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи шахсони сеюм суиқасд мекунад, беоқибат мебошад, агар аз қонун барнаояд, ки чунин аҳд баҳснок мебошад ё бояд оқибатҳои дигари вайронкунӣ, ки бо безътибории аҳд вобаста нестанд, татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 184. Безътибории аҳди бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ё ахлоқ анҷомёфта

Аҳде, ки ошкоро бар хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқӣ ё ахлоқ анҷом дода шудааст, беоқибат мебошад ва боиси оқибатҳое мегардад, ки дар моддаи 182 ҳамин Кодекс пешбинӣ гардидаанд. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонунгузори суд метавонад ба ғайридавлат тамоми он чизеро, ки аз рӯи чунин аҳд тарафҳои қасдан амалкунанда ба даст овардаанд, рӯёнад ё дигар оқибатҳои дар қонунгузори муқарраркардари татбиқ намояд.

Моддаи 185. Безътибории аҳди рӯякӣ ва қалбакӣ

1. Аҳди рӯякӣ, яъне аҳде, ки танҳо рӯякӣ, бе нияти барои он бунёд намудани оқибатҳои дахлдори ҳуқуқӣ анҷом дода шудааст, беоқибат мебошад.

2. Аҳди қалбакӣ, яъне аҳде, ки бо мақсади рӯйпӯш намудани аҳди дигар анҷом дода шудааст, беоқибат мебошад. Нисбати аҳде, ки тарафҳо воқеан дар назар дошта буданд, бо назардошти хусусияти аҳд, қоидаҳои ба он дахлдор татбиқ мешаванд.

Моддаи 186. Безътибории аҳди аз ҷониби шахси воқеии ғайриқобили амал эътирофгардида анҷомдодашуда

1. Аҳди аз ҷониби шахси воқеии ғайриқобили амал эътирофгардида анҷомдодашуда беоқибат мебошад. Ҳар яке аз тарафҳои чунин аҳд уҳдадор аст ба тарафи дигар тамоми чизи гирифтаашро дар шакли асл баргардонад ва дар сурати имконнопазирии дар шакли асл баргардондан, арзиши онро пардохт намояд. Агар тарафи дорой қобилияти амалкунӣ ғайриқобили амал будани тарафи дигарро дониста бошад ё мебоист донанд, уҳдадор аст, ки ба тарафи дигар хисороти воқеии ба он расондашударо ҷуброн намояд.

2. Аҳди анҷомдодаи шахси воқеӣ, ки ғайриқобили амал эътироф гардидааст, бо талаби намояндаи қонунии ӯ мумкин аст аз тарафи суд боэътибор эътироф карда шавад, агар чунин аҳд ба нафъи ӯ баста шуда бошад.

Моддаи 187. Безътибории аҳде, ки ноболиғи то чордаҳсола анҷом додааст

1. Аҳде, ки ноболиғи ба синни чордаҳ нарасида (хурдсол) анҷом додааст, беқибат мебошад. Нисбати чунин аҳд қоидаҳои дар қисми 1 моддаи 186 Ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Агар аҳди анҷомдодаи хурдсол ба манфиаташ бошад, суд метавонад бо талаби намояндаи қонунии ӯ чунин аҳдро боэътибор эътироф намояд.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур ба аҳди хурди маишӣ ва аҳди дигари хурдсолон, ки мутобиқи моддаи 29 Ҳамин Кодекс ба мустақилона анҷом додани онҳо ҳуқуқ доранд, дахл надорад.

Моддаи 188. Безътибории аҳди шахси ҳуқуқӣ, ки бар хилофи мақсади фаъолиятш анҷом додааст

Агар аҳди шахси ҳуқуқӣ хилофи мақсади фаъолияти дар ҳуҷҷатҳои таъсисии он дақиқан маҳдудгардида анҷом додааст, бо даъвои ин шахси ҳуқуқӣ, муассис (иштирокдор)-и он, инчунин шахсоне, ки ба манфиати онҳо чунин маҳдудият муқаррар шудааст, суд метавонад безътибор эътироф намояд, агар исбот шуда бошад, ки тарафи дигари аҳд маҳдудияти мазкурро медонист ё баръало мебоист донанд.

Моддаи 189. Безътибории аҳде, ки бе розигии шахси сеюм, мақомоти шахси ҳуқуқӣ, мақомоти маҳаллии худидорақунӣ ё мақомоти давлатӣ анҷом дода шудааст

1. Аҳде, ки бе розигии шахси сеюм, мақомоти шахси ҳуқуқӣ, мақомоти маҳаллии худидорақунӣ ё мақомоти давлатӣ анҷом дода шудааст, агар чунин розигӣ тибқи қонун зарур бошад, баҳсноқ мебошад, агар аз қонун барнаояд, ки он беқибат аст ё барои шахсе, ки ваколати додани розигиро дорад, ҳангоми набудани розигиаш оқибатҳои ҳуқуқиро ба вучуд намеорад. Он аз рӯйи даъвои шахсони мазкур ё шахсони дигари дар қонун зикршуда безътибор дониста мешавад.

2. Аҳди баҳсноке, ки бе розигии шахси сеюм, мақомоти шахси ҳуқуқӣ, мақомоти маҳаллии худидорақунӣ ё мақомоти давлатӣ анҷом дода шудааст, безътибор дониста мешавад, агар исбот шавад, ки тарафи дигари аҳд дар вақти анҷом додани он дар хусуси набудани розигии зарурии чунин шахс медонист ё мебоист донанд, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ.

3. Шахсе, ки розигии зарурии бо қонун пешбинишударо барои анҷоми аҳди баҳсноқ додааст, наметавонад онро бо асосҳои, ки дар лаҳзаи изҳори розигӣ медонист ё мебоист донанд, мавриди баҳс қарор диҳад.

Моддаи 190. Оқибатҳои маҳдуд кардани ваколат барои анҷом додани аҳд

1. Агар ваколати шахс барои анҷом додани аҳд бо шартнома ё низомномаи филиал ё намояндагии шахси ҳуқуқӣ, ё ваколатҳои мақомоти шахси ҳуқуқӣ, ки бе ваколатнома аз номи он амал мекунад, дар ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ё дигар ҳуҷҷати танзимкунандаи фаъолияти он дар муқоиса бо ваколатҳои дар ваколатнома ё қонун муайяншуда маҳдуд гардида бошанд ё вобаста ба шароити анҷом додани аҳд баръало донистани он мумкин бошад ва чунин шахс ё мақомот аз доираи ин маҳдудиятҳо барояд, суд бо даъвои шахсе, ки маҳдудиятҳо ба манфиати он муқаррар гардидаанд, танҳо дар ҳолате метавонад аҳдро безътибор эътироф намояд, ки тарафи дигари аҳд дар хусуси маҳдудиятҳои мазкур медонист ё мебоист донанд.

2. Аҳде, ки аз ҷониби намоянда ё мақомоти шахси ҳуқуқӣ, ки бе ваколатнома аз номи он амал мекунад, бар зарари манфиатҳои вакилқунанда ё манфиатҳои шахси ҳуқуқӣ анҷом дода шудааст, бо даъвои вакилқунанда ё шахси ҳуқуқӣ, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун бошад, бо даъвои шахси дигар ё мақомоти дигар, ки ба манфиати вакилқунанда ё шахси ҳуқуқӣ пешниҳод шудааст, безътибор дониста мешавад, агар тарафи дигар дар хусуси зарари баръало барои вакилқунанда ё шахси ҳуқуқӣ медонист ё мебоист донанд ё ҳолатҳои ҷой дошта бошад, ки аз мавҷудияти забонякқунӣ ё дигар амалҳои яққояи намоянда ё мақомоти шахси ҳуқуқӣ ва тарафи дигари аҳд ба хисороти манфиатҳои вакилқунанда ё шахси ҳуқуқӣ шаҳодат медиҳад.

Моддаи 191. Безътибории аҳд нисбат ба молу мулки ихтиёрдорӣ маҳдуд ё манъшуда

1. Аҳди анҷомёфта бо вайронқунӣ мамнуият ё маҳдудияти ихтиёрдорӣ молу мулке, ки аз қонунгузорӣ, аз ҷумла аз қонунгузорӣ дар бораи муфлисшавӣ, бармеояд, дар қисмате, ки ихтиёрдорӣ чунин молу мулкро пешбинӣ менамояд, беқибат аст (моддаи 197 Ҳамин Кодекс).

2. Аҳди бо вайронқунӣ мамнуият ба ихтиёрдорӣ молу мулки қарздор анҷомёфта, ки бо тартиби судӣ ё тартиби дигари бо қонунгузорӣ пешбинишуда ба манфиати кредитор ё шахси ваколатдори дигар муқаррар

гардидааст, наметавонад барои амалишавии ҳуқуқи кредитори мазкур ва шахсони дигари ваколатдор нисбат ба чунин молу мулк монеъ шавад, ба истиснои ҳолатҳое, ки бадастоварандаи молу мулк доир ба мамнуият наметавонад ва намебоист донад.

Моддаи 192. Безътибории аҳде, ки ноболиғи аз чордах то ҳаждаҳсола анҷом додааст

1. Аҳде, ки ноболиғи аз чордах то ҳаждаҳсола бе розигии падару модар, фарзандхондагон ё парасторони худ анҷом додааст, агар чунин розигӣ мутобиқи [моддаи 27](#) ҳамин Кодекс зарур бошад, мумкин аст бо даъвои падару модар, фарзандхондагон ё парасторон аз ҷониби суд безътибор дониста шавад. Агар чунин аҳд безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 1 моддаи 186 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои моддаи мазкур нисбат ба аҳди ноболиғоне, ки дорои қобилияти пурраи амалкунӣ мебошанд (қисми 2 моддаи 22, моддаи 28 ҳамин Кодекс), татбиқ намегарданд.

Моддаи 193. Безътибории аҳде, ки шахси воқеии қобилияти амалкуниаш аз ҷониби суд маҳдудгардида анҷом додааст

1. Аҳди ихтиёрдории молу мулкро, ки шахси воқеии қобилияти амалкуниаш аз ҷониби суд маҳдудгардида (моддаи 31 ҳамин Кодекс) бе розигии парастораш анҷом додааст, суд метавонад бо даъвои парастор безътибор эътироф намояд. Агар чунин аҳд безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 1 моддаи 186 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

2. Қоидаҳои моддаи мазкур нисбат ба аҳде, ки шахси воқеии қобилияти амалкуниаш маҳдудгардида мутобиқи моддаи 31 ҳамин Кодекс ҳуқуқ дорад мустақилона анҷом диҳад, татбиқ намегарданд.

Моддаи 194. Безътибории аҳди анҷомдодаи шахси воқеие, ки қобилияти дарки аҳаммияти амали худ ё идора кардани онро надошт

1. Суд метавонад аҳди шахси воқеиеро, ки дорои қобилияти амалкунӣ бошад ҳам, вале дар лаҳзаи анҷом додани он дар ҳолате қарор дошт, ки амалҳои худро дарк намекард ё ба идораи онҳо қобилият надошт, бо даъвои ин шахси воқеӣ ё шахси дигар, ки ҳуқуқ ё манфиати қонунан ҳифзшавандашон дар натиҷаи анҷом додани он вайрон гардидаанд, безътибор донад.

2. Агар исбот гардад, ки дар лаҳзаи анҷом додани аҳд шахси воқеӣ барои дарки аҳаммияти амали худ ё идораи он қодир набуд, суд метавонад аҳди анҷомдодаи шахси воқеиеро, ки баъдан ғайриқобили амал эътироф гардидааст, бо даъвои васии ӯ безътибор донад.

3. Агар аҳд дар асоси моддаи мазкур безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 1 моддаи 186 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

Моддаи 195. Безътибории аҳде, ки дар натиҷаи гумроҳӣ анҷом дода шудааст

1. Суд метавонад аҳди дар натиҷаи гумроҳӣ анҷомдодашударо бо даъвои тарафе, ки бар асари гумроҳӣ амал кардааст, безътибор эътироф намояд, агар гумроҳӣ то он дараҷае ҷиддӣ бошад, ки тарафи аҳд агар ҳақиқати ҳолро медонист, ба он оқилона ва холисона баҳо дода, чунин аҳдро анҷом намедод.

2. Ҳангоми мавҷудияти шартҳои дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда, гумроҳӣ аз ҷумла дар ҳолатҳои зерин ҷиддӣ дар назар дошта мешавад, агар:

- тараф дар тавзеҳот, мазмуни матн, ифодаи он ва ғайра ба хато роҳ дода бошад;
- тараф вобаста ба мавзуи аҳд, аз ҷумла он сифатҳое, ки дар муомилот муҳим мебошанд, гумроҳ шуда бошад;
- тараф вобаста ба табиати аҳд гумроҳ шуда бошад;
- тараф нисбати шахсе, ки бо он аҳд мебандад ё шахси дигаре, ки бо аҳд алоқаманд аст, гумроҳ шуда бошад;
- тараф ҳангоми анҷоми аҳд нисбати ҳолате, ки он дар изҳори иродааш қайд намудааст ё бинобар мавҷудияти чунин ҳолат амал намудааст, ки ба тарафи дигар баръало маълум аст, гумроҳ шуда бошад.

3. Гумроҳӣ нисбати ангезаи аҳд барои безътибор эътироф намудани аҳд кофӣ дониста намешавад.

4. Аҳд бо асосҳои пешбининамудаи моддаи мазкур безътибор эътироф карда намешавад, агар тарафи дигар доир ба амали аҳд вобаста ба шартҳое, ки тарафи гумроҳшуда дар назар дошт, розӣ бошад. Дар чунин ҳолат суд талаби безътибории аҳдро рад намуда, дар санади судӣ чунин шартҳои аҳдро нишон медиҳад.

5. Агар аҳд ҳамчун аҳди дар натиҷаи гумроҳии ҷиддӣ басташуда безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 2 моддаи 182 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд.

6. Тарафе, ки бо даъвои он аҳд безътибор эътироф шудааст, уҳдадор аст хисороти воқеии дар натиҷаи он ба тарафи дигар расондари чуброн намояд, ба истиснои ҳолатҳое, ки тарафи дигар дар хусуси гумроҳӣ медонист ё мебоист донд, аз ҷумла агар гумроҳӣ дар натиҷаи ҳолатҳои ба он вобаста ба вучуд омада бошад.

7. Тарафе, ки бо даъвои аҳд безътибор эътироф шудааст, ҳуқуқ дорад аз тарафи дигар чуброни зиёни ба он расондари талаб кунад, агар исбот намояд, ки гумроҳӣ дар натиҷаи ҳолатҳое ба вучуд омадааст, ки тарафи дигар барои он ҷавобгар буд.

Моддаи 196. Безътибории аҳде, ки бо фиреб, зӯроварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар ё шароити вазнин анҷом дода шудааст

1. Суд метавонад аҳдери, ки бо фиреб, зӯроварӣ, таҳдид, созиши бадқасдонаи намояндаи як тараф бо тарафи дигар анҷом дода шудааст, инчунин аҳдери, ки шахс бо сабаби шароити вазнин бо шартҳои барояш тамоман бенафъ маҷбуран анҷом додааст ва тарафи дигар онро истифода намудааст (аҳди асоратовар), бо даъвои ҷабрида безътибор донд.

2. Дониста хомӯш будан доир ба ҳолатҳое, ки шахс бояд бовиҷдонона ба тарафи дигар тибқи шартҳои муомилот хабар мерасонд, фиреб ҳисобида мешавад. Аҳде, ки таҳти таъсири фиреби ҷабрида аз ҷониби шахси сеюм анҷом дода шудааст, метавонад бо даъвои ҷабрида безътибор эътироф шавад, агар тарафи дигар ё шахсе, ки аҳд яктарафа ба он равона карда шудааст, дар бораи фиреб огоҳ бошад ё мебоист огоҳ бошад. Тараф аз ҷумла аз фиреб огоҳ дониста мешавад, агар шахси сеюми дар фиреб гунаҳгор намоянда ё корманди он бошад ва ё барои анҷоми аҳд ба он мусоидат карда бошад.

3. Агар аҳд бо яке аз асосҳои пешбиниамудай моддаи мазкур безътибор дониста шавад, мутобиқан қоидаҳои дар қисми 2 моддаи 182 ҳамин Кодекс пешбинигардида татбиқ мешаванд. Ҳамчунин тарафи дигар зиёни ба ҷабрида расондари чуброн менамояд ва таваккали нобудшавии мавзуи аҳдро ба зимма дорад.

Моддаи 197. Оқибати безътибории як қисми аҳд

Агар тахмин кардан мумкин бошад, ки аҳд бе дохил кардани қисми безътибори он ҳам метавонист анҷом дода шавад, аз ин қисмҳои дигари аҳд безътибор намегарданд.

Моддаи 198. Муҳлати даъво аз рӯи аҳди безътибор

1. Даъво дар бораи татбиқи оқибати безътибории аҳди беоқибат метавонад дар давоми се соли пас аз оғози иҷрои он пешниҳод карда шавад. Дар сурати пешниҳод шудани даъво аз ҷониби шахсе, ки тарафи аҳд нест, муҳлати даъво аз рӯзе, ки шахси мазкур доир ба саршавии иҷрои чунин аҳд медонист ё мебоист донд, оғоз мегардад. Зимнан муҳлати даъво барои шахсе, ки тарафи аҳд нест, дар ҳар сурат наметавонад аз рӯзи оғози иҷрои аҳд бештар аз даҳ сол бошад.

2. Даъво дар бораи безътибор донистани аҳди баҳснок ва истифодаи оқибати безътибории он дар давоми се соли пас аз қатъ гардидани зӯроварӣ ё таҳдиде, ки аҳд таҳти таъсири он баста шуда буд (қисми 1 моддаи 196 ҳамин Кодекс) ва ё аз рӯзе, ки даъвогар дар хусуси шароити дигар, ки асоси безътибор донистани аҳд мебошад, хабар ёфтааст ё мебоист хабар ёбад, мумкин аст пешниҳод карда шавад.

БОБИ 11. НАМОЯНДАҒИ. ВАКОЛАТНОМА

Моддаи 199. Намояндагӣ

1. Аҳде, ки як шахс (намоянда) аз номи шахси дигар (вакилқунанда) дар асоси ваколоти бо ваколатнома, қонун ё санади мақомоти ваколатдори давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракунӣ асосёфта анҷом додааст, ҳуқуқу уҳдадорихои маданияи вакилқунандари бевосита ба вучуд меорад, тағйир медиҳад ё қатъ мекунад.

2. Ваколат инчунин метавонад вобаста ба ҳолате пайдо гардад, ки намоянда дар он амал мекунад (фурӯшанда дар савдои чакана, ҳазинадор ва ғайра).

3. Шахсоне, ки ба манфиати дигарон, вале аз номи худ амал мекунад (миёнаравони тиҷоратӣ, мудирони озмун ҳангоми муфлисӣ, иҷроқунандагони васиятнома ҳангоми меросгирӣ ва ғайра), инчунин шахсоне, ки барои анҷоми гуфтушунид дар мавриди аҳди дар оянда имкондошта ваколатдор шудаанд, намоянда намебошанд.

4. Намоянда аз номи вакилқунанда ба манфиати худ ё ба манфиати шахси дигар, ки ҳамзамон намояндаи он низ мебошад, аҳдро анҷом дода наметавонад, ба истиснои ҳолатҳои намояндагии тиҷоратӣ ва дигар ҳолатҳои пешбиниамудай қонунгузорӣ.

5. Аҳде, ки бо вайрон кардани қоидаҳои муқаррарнамудай қисми 4 моддаи мазкур анҷом дода шудааст ва ба он вакилқунанда розигӣ надодааст, метавонад бо даъвои вакилқунанда безътибор эътироф карда шавад, агар чунин аҳд манфиатхояшро вайрон намояд. Вайрон кардани манфиати вакилқунанда дар назар дошта мешавад, агар ҳолати дигар исбот нашавад.

6. Ба воситаи намоянда анҷом додани аҳде, ки бо хусусияти худ метавонад танҳо шахсан баста шавад, инчунин аҳди дигари дар қонун зикргардида, роҳ дода намешавад.

Моддаи 200. Бастани аҳд аз ҷониби шахси ваколатдорнагардида

1. Ҳангоми набудани ваколоти амал кардан аз номи шахси дигар ё баромадан аз доираи чунин ваколат, агар шахси дигар (вакилкунанда) минбаъд чунин аҳдро бевосита маъқул надонад, аҳд аз номи шахси анҷомдодаи он (шахси ваколатдорнагардида) ва ба манфиати он басташуда эътироф карда мешавад.

2. То маъқул донистани аҳд аз ҷониби вакилкунанда, тарафи дигар тавассути муроҷиат ба шахси аҳдро анҷомдода (шахси ваколатдорнагардида) ё вакилкунанда ҳуқуқ дорад яктарафа аз он даст кашад, ба истиснои ҳолатҳое, ки агар ҳангоми анҷом додани аҳд он дар бораи надоштани ваколат ё аз доираи ваколат берун баромадани шахси анҷомдодаи аҳд медонист ё мебоист донад. Дар чунин ҳолат тарафи дигар метавонад аз шахси ваколатдорнагардида ҷуброни зиёро талаб кунад.

3. Аз ҷониби вакилкунанда минбаъд маъқул дониста шудани аҳд барои он ҳуқуқу уҳдадорихои маданиро аз рӯи ин аҳд аз лаҳзаи анҷом дода шуданаш ба вучуд меорад, тағйир медиҳад ва қатъ мекунад.

Моддаи 201. Намояндагии тиҷоратӣ

1. Намояндаи тиҷоратӣ шахсе мебошад, ки мунтазам ва мустақилона аз номи соҳибкорон ҳангоми бастани шартнома дар соҳаи фаъолияти соҳибкорӣ намояндагӣ мекунад.

2. Намояндагии тиҷоратии тарафҳои мухталифи аҳд бо розигии ин тарафҳо ва дар ҳолатҳои дигари дар қонунгузорӣ пешбинигардида роҳ дода мешавад.

3. Намояндаи тиҷоратӣ ҳуқуқ дорад аз тарафҳои шартнома ба ҳиссаҳои баробар пардохтани подоши мувофиқшуда ва пардохти маблағи ҳангоми иҷрои супориш харҷкардаашро, агар дар созишномаи байни онҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, талаб намояд.

4. Намояндагии тиҷоратӣ дар асоси шартномаи дар шакли хаттӣ басташуда, ки маълумот оид ба ваколоти намояндро дар бар мегирад ва дар сурати набудани чунин маълумот, инчунин дар асоси ваколатнома ба амал бароварда мешавад.

5. Намояндаи тиҷоратӣ уҳдадор аст маълумоти барояш маълумгардидаи аҳди тиҷоратиро пас аз иҷрои супориши гирифтааш низ махфӣ (конфиденсиалӣ) нигоҳ дорад.

6. Хусусиятҳои намояндагии тиҷоратӣ дар соҳаҳои алоҳидаи фаъолияти соҳибкорӣ бо қонунгузорӣ муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 202. Ваколатнома

1. Ваколатнома аз ҷониби як шахс ба шахси дигар додани ваколоти хаттӣ барои намояндагӣ дар назди шахси сеюм дониста мешавад. Вакилкунанда метавонад ваколатномаро барои анҷом додани аҳд аз тарафи намоянда бевосита ба шахси сеюми дахлдор диҳад.

2. Ваколатномаро аз номи шахсони воқеии то синни чордаҳ (моддаи 29 ҳамин Кодекс) ва аз номи шахсони ғайриқобили амал (моддаи 30 ҳамин Кодекс) намояндагони қонунии онҳо медиҳанд.

3. Ваколатнома барои анҷом додани аҳде, ки шакли нотариалиро талаб мекунад, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, бояд бо тартиби нотариалӣ тасдиқ карда шавад.

4. Ба ваколатномаҳои бо тариқи нотариалӣ тасдиқшуда ваколатномаҳои зерин баробар карда мешаванд:

- ваколатномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва шахси дигари дар госпиталҳо, санаторияҳо ва ташкилотҳои дигари ҳарбии таъиноти муолиҷашаванда, ки аз ҷониби сардори чунин ташкилот, муовини ӯ оид ба қисми тиббӣ, сардухтур ё духтури навбатдор тасдиқ шудааст;

- ваколатномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва дар маҳалҳои ҷойгиршавии қисмҳо, ҷузъу томҳо, муассисаву таълимгоҳҳои ҳарбӣ, ки идораҳои нотариалӣ ва мақомоти дигари анҷомдиҳандаи амалҳои нотариалӣ надоранд, инчунин ваколатномаи коргарону хизматчиён, аъзои оилаҳои онҳо ва аъзои оилаҳои хизматчиёни ҳарбӣ, ки аз ҷониби командир (сардор)-и ин қисм, ҷузъу том, муассиса ё таълимгоҳ тасдиқ шудаанд;

- ваколатномаи шахсони дар маҳалҳои маҳрум сохтан аз озодӣ қарордошта, ки аз ҷониби сардори муассисаи дахлдори маҳалли маҳрум сохтан аз озодӣ тасдиқ кардааст;

- ваколатномаи шахсони воқеии болиғи дорои қобилияти амалкунии дар муассисаҳои ҳифзи иҷтимоии аҳоли қарордошта, ки аз ҷониби маъмурияти ин муассиса ё роҳбари мақомоти дахлдори ҳифзи иҷтимоии аҳоли (муовини ӯ) тасдиқ гардидааст.

5. Ваколатнома барои гирифтани музди меҳнат ва пардохтҳои дигар оид ба муносибатҳои меҳнатӣ, подоши муаллифону ихтироъкорон, нафақаю кумаки пулӣ ва стипендия, пасандози шахсони воқеӣ дар бонкҳо ва барои гирифтани муросилот, аз ҷумла муросилоти пулӣ ва молумулкӣ, аз ҷониби ташкилоте, ки вакилқунанда дар он кор ё таҳсил мекунад, ташкилоти идораи манзили маҳалли истиқомати ӯ ва маъмурияти муассисаи муолиҷавии статсионарие, ки дар он ӯ муолиҷа мегардад, тасдиқ шуда метавонад.

6. Ваколатномае, ки бо истифодаи намудҳои гуногуни алоқа фиристода мешавад, агар ирсоли ҳуҷҷатҳо аз ҷониби қорمانди алоқа анҷом дода шавад, аз тарафи ташкилотҳои алоқа тасдиқ мегардад.

7. Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқӣ бо имзои роҳбари он ё шахси дигари тибқи ҳуҷҷатҳои таъсисӣ ба он ваколатдор ва гузоштани муҳри ин ташкилот дода мешавад.

8. Ваколатнома аз номи шахси ҳуқуқӣ ба моликияти давлатӣ асосёфта барои гирифтани додани пул ва арзишҳои дигари молумулкӣ инчунин бояд аз ҷониби сармуҳосиби ин ташкилот имзо карда шавад.

9. Дар ҳолате, ки ваколатнома ба якчанд намоянда дода мешавад, ҳар яке аз онҳо ваколатҳоеро доранд, ки дар ваколатнома зикр шудааст, агар дар ваколатнома пешбинӣ нашуда бошад, ки намояндаҳо якҷоя амал менамоянд.

10. Қоидаҳои моддаи мазкур мутобиқан дар ҳолатҳои, ки якчанд шахс якҷоя ваколатнома додаанд, татбиқ мешаванд.

Моддаи 203. Муҳлати ваколатнома

1. Агар дар ваколатнома муҳлат нишон дода нашуда бошад, он эътибори худро дар давоми як соли пас аз санаи дода шуданаш нигоҳ медорад.

2. Ваколатномае, ки санаи дода шуданаш зикр наёфтааст, беоқибат аст.

3. Ваколатномаи тариқи нотариалӣ тасдиқшудае, ки барои анҷоми амалҳо дар хориҷа пешбинӣ гардида, дар хусуси муҳлати эътибори он ишорае надорад, то аз ҷониби шахси ваколатномадода бекор карда шуданаш эътибор дорад.

Моддаи 204. Вогузоштани ваколат

1. Шахсе, ки ба он ваколатнома дода шудааст, амалҳоеро, ки барои иҷрояшон ваколатдор шудааст, бояд шахсан анҷом диҳад.

2. Намоянда ваколаташро ба шахси сеюм танҳо дар асоси розигии хаттии вакилқунанда вогузор карда метавонад. Дар сурати иҷро накардани ин уҳдадорӣ, шахси ваколаташро вогузоркарда барои амалҳои шахсе, ки ба он ваколат дода шудааст, ҳамаҷун амалҳои худ ҷавобгар мебошад.

3. Ваколатномае, ки бо тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат дода шудааст, бояд бо тариқи нотариалӣ тасдиқ карда шавад, ба истиснои ваколатномаҳои, ки аз ҷониби шахсони ҳуқуқӣ, роҳбари филиал ва намояндагии шахсони ҳуқуқӣ бо тартиби вогузор намудани ваколат дода мешаванд.

4. Вогузор намудани ваколат дар ҳолатҳои пешбининамудани қисми 5 моддаи 202 ҳамин Кодекс иҷозат дода намешавад.

5. Намояндае, ки бо тариқи вогузор намудани ваколат ба шахси дигар ваколаташро додааст, аз ваколатҳои дахлдор маҳрум намегардад, агар ҳолати дигар дар ваколатнома ё дар қонун пешбинӣ нагардида бошад.

6. Додани ваколат ба шахсе, ки ин ваколатро бо тартиби вогузор намудани ваколат қабул кардааст (вогузори минбаъдаи ваколат), иҷозат дода намешавад, агар дар ваколатномаи аввала ё дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

7. Муҳлати амали ваколатномаи бо тартиби ба шахси дигар вогузор намудани ваколат додашуда набояд аз муҳлати амали ваколатномае, ки дар асоси он дода шудааст, зиёдтар бошад.

Моддаи 205. Қатъи ваколатнома

1. Амали ваколатнома дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- иҷрои амалҳои, ки дар ваколатнома пешбинӣ гардидаанд;

- гузаштани муҳлати ваколатнома;

- ваколатномаро бекор кардани шахс ё яке аз шахсоне, ки якҷоя онро додаанд;

- даст кашидани шахсе, ки ба он ваколатнома дода шудааст;

- қатъ гардидани фаъолияти шахси ҳуқуқие, ки аз номи он ё ба он ваколатнома дода шудааст;

- вафот кардани шахси воқея, ки ваколатнома додааст, ғайриқобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ ё бедарак ғойбшуда эътироф гардидани ӯ;

- дар ҳолате, ки вакилкунанда ё намоянда дар қараёни муфлишшавие бошанд, ки дар он ҳолат онҳо ҳуқуқи мустақилона додан ва амалӣ кардани ваколатномаро аз даст медиҳанд.

2. Шахсе, ки ваколатнома додааст, метавонад ҳар вақт ваколатнома ё ба шахси дигар вогузор намудани ваколатро бекор кунад ва шахсе, ки ба он ваколатнома дода шудааст, метавонад аз он даст кашад, ба истиснои ҳолатҳои дар моддаи 206 ҳамин Кодекс пешбинигардида. Созишнома дар бораи даст кашидан аз ин ҳуқуқ беоқибат аст.

3. Бо қатъи ваколатнома ба шахси дигар вогузор намудани ваколат низ эътиборашро гум мекунад.

Моддаи 206. Ваколатномаи бозхонднашаванда

1. Бо мақсади иҷро ё таъмини иҷрои уҳдадорӣ вакилкунанда дар назди намоянда ё шахсе, ки аз ном ё ба манфиати онҳо намоянда амал мекунад, дар ҳолате, ки ин уҳдадорӣ бо амалисозии фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд аст, вакилкунанда метавонад дар ваколатномае, ки ба намоянда медиҳад, қайд намояд, ки ин ваколатнома то анҷоми муҳлати амали он бекор шуда наметавонад, ё танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи ваколатнома метавонад бекор карда шавад (ваколатномаи бозхонднашаванда). Чунин ваколатнома метавонад ҳар вақт баъди қатъ шудани уҳдадорӣ, ки барои таъмин ё иҷрои он ваколатнома дода шуда буд, инчунин дар сурати суиистифодаи намоянда аз ваколатҳояш ё пайдо шудани ҳолатҳое, ки баръало шаҳодат медиҳанд, ки чунин суиистифода ба амал омаданаш мумкин аст, бекор карда шавад.

2. Ваколатномаи бозхонднашаванда бояд бо тариқи нотариалӣ тасдиқ шавад ва дар он бевосита ҳолатҳои маҳдуд кардани бекоркунии ваколатнома, ки дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинӣ шудааст, зикр гардад.

3. Ба шахсе, ки ваколатномаи бозхонднашаванда дода шудааст, наметавонад иҷрои амалҳое, ки дар ваколатнома ба он бовар карда шудааст, ба шахси дигар вогузор намояд, агар дар ваколатнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 207. Оқибати қатъи ваколатнома

1. Шахсе, ки ваколатнома дода, минбаъд онро бекор кардааст, уҳдадор аст дар хусуси бекор кардани он шахсро, ки ба он ваколатнома дода шудааст, инчунин ба шахсони сеюми ба он маълуме, ки ваколатнома барои намояндагӣ дар наздашон дода шудааст, огоҳ созад. Дар сурати бо асосҳои дар сарҳатҳои панҷум ва шашуми қисми 1 моддаи 205 ҳамин Кодекс зикргардида қатъ гардидани ваколатнома, чунин уҳдадорӣ ба зиммаи ворисони ҳуқуқӣ (меросгирон)-и шахси ваколатномадода гузошта мешавад.

2. Ҳуқуқи уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи амали шахси ваколатномагирифта ба миён омадааст, то лаҳзае ки ин шахс дар хусуси қатъ гардидани он огоҳӣ ёфтааст ё мебоист огоҳӣ ёбад, барои шахси ваколатномаро дода ва ворисони ҳуқуқӣ (меросгирон)-и он нисбати шахси сеюм эътибордоранд. Агар шахси сеюм қатъ шудани ваколатномаро дониста бошад ё бояд медонист, ин қоидаҳо истифода намешаванд.

3. Пас аз қатъ шудани ваколатнома шахсе, ки онро гирифтааст ё ворисони ҳуқуқӣ (меросгирон)-и он уҳдадоранд ваколатномаро фавран баргардонанд.

ЗЕРФАСЛИ 5. МУҲЛАТ. ҲИСОБ КАРДАНИ МУҲЛАТ. МУҲЛАТИ ДАЪВО

БОБИ 12. МУАЙЯН ВА ҲИСОБ НАМУДАНИ МУҲЛАТ

Моддаи 208. Муайян намудани муҳлат

1. Муҳлати дар қонун, санади дигари ҳуқуқӣ ё аҳд муқарраргардида, ё аз ҷониби суд таъингардида бо санаи тақвимӣ ё гузаштани давраи вақте муайян мегардад, ки бо сол, моҳ, ҳафта, рӯз ё соат ҳисоб карда мешавад.

2. Муҳлат мумкин аст ҳамчунин бо ишора ба ҳодисае, ки бояд ҳатман фаро расад, муайян карда шавад.

Моддаи 209. Оғози муҳлати бо давраи вақт муайянгардида

Қараёни муҳлати бо давраи вақт муайянгардида дар рӯзи дигари пас аз санаи тақвимӣ ё фаро расидани ҳодисае оғоз меёбад, ки бо он муайян шудааст.

Моддаи 210. Анҷоми муҳлати бо давраи вақт муайянгардида

1. Муҳлате, ки бо солҳо ҳисоб карда мешавад, дар моҳу санаи дахлдори соли охири муҳлат анҷом меёбад.

2. Нисбати муҳлате, ки ним сол муайян шудааст, қоидаҳои барои муҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода мешаванд.

3. Ба муҳлате, ки бо семоҳаҳои сол ҳисоб карда мешавад, қоидаҳои барои муҳлати бо моҳҳо ҳисобшаванда истифода бурда мешаванд. Дар айни замон ҳисоби семоҳа аз аввали сол шуруъ мешавад.

4. Муҳлате, ки бо моҳҳо ҳисоб карда мешавад, дар санаи дахлдори моҳи охири муҳлат анҷом меёбад.

5. Муҳлате, ки ним моҳ муайян шудааст, ҳамчун муҳлати бо рӯз ҳисобшаванда шуморида шуда, баробар ба понздаҳ рӯз доништа мешавад.

6. Агар анҷоми муҳлати бо моҳ ҳисобшаванда ба моҳе рост ояд, ки санаи дахлдор надорад, пас муҳлат дар рӯзи охири ҳамаин моҳ хотима меёбад.

7. Муҳлате, ки бо ҳафта ҳисоб карда мешавад, дар рӯзи дахлдори ҳафтаи охири муҳлат анҷом меёбад.

Моддаи 211. Анҷоми муҳлат дар рӯзи ғайрикорӣ

Агар рӯзи охири муҳлат ба рӯзи ғайрикорӣ рост ояд, рӯзи анҷоми муҳлат рӯзи наздиктарини кории баъди он фарорасида ба ҳисоб меравад.

Моддаи 212. Тартиби анҷом додани амалҳо дар рӯзи охири муҳлат

1. Агар барои анҷоми ягон амал муҳлат муайян шуда бошад, онро то соати бисту чори рӯзи охири муҳлат анҷом додан мумкин аст. Агар чунин амал дар ягон ташкилот бояд анҷом дода шавад, пас муҳлат дар ҳамон соате ба охир мерасад, ки амалиёти дахлдор дар ин ташкилот бо тартиби муқарраргардида қатъ мешавад.

2. Аризаҳои хаттӣ ва огоҳиномаҳои, ки ба ташкилотҳои алоқа то соати бисту чори рӯзи охири муҳлат супорида шудаанд, сари вақт супоридашуда ба ҳисоб мераванд.

БОБИ 13. ДАВОМИЯТИ МУҲЛАТИ ДАЪВО

Моддаи 213. Мафҳуми муҳлати даъво

1. Муҳлати даъво муҳлате мебошад, ки дар давоми он бо даъвои шахс ҳуқуқҳои вайронгардидааш ҳимоя мегарданд.

2. Муҳлати даъво ва тартиби ҳисоби онро бо созиши тарафҳо тағйир додан мумкин нест.

3. Асосҳои боздошт ё канда шудани муҳлати даъворо ҳамаин Кодекс ва қонунҳои дигар муқаррар мекунанд.

Моддаи 214. Муҳлати умумии даъво

Муҳлати умумии даъво се сол аст.

Моддаи 215. Муҳлати махсуси даъво

1. Барои навъҳои алоҳидаи талабот қонун метавонад муҳлати махсуси даъворо муқаррар намояд, ки нисбат ба муҳлати умумӣ камтар ё зиёдтар бошад.

2. Қоидаҳои моддаҳои 213, 216-223 ҳамаин Кодекс инчунин ба муҳлатҳои махсуси даъво низ паҳн мегардад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 216. Татбиқи муҳлати даъво

1. Талабот оид ба ҳимояи ҳуқуқи вайронгардидаро, сарфи назар аз гузашти муҳлати даъво, суд ҷиҳати баррасӣ қабул мекунад.

2. Давомияти муҳлати даъворо суд танҳо тибқи аризаи тарафи баҳс, ки то баровардани санади судӣ арз шудааст, татбиқ менамояд.

3. Гузаштани муҳлати даъво, ки тарафи баҳс доир ба татбиқи он арз кардааст, асос барои аз ҷониби суд баровардани санади судӣ дар хусуси рад намудани даъво мебошад.

4. Бо гузаштани муҳлати даъво оид ба талаби асосӣ инчунин муҳлати даъво оид ба талаби иловагӣ (дар бораи рӯёнидани ноустуворона, оид ба ҷавобгарии зомин ва ғайра) низ мегузарад.

5. Амалҳои яктарафа (баҳисобгирӣ, бе аксепт аз ҳисоб баровардани воситаҳои пулӣ, рӯёнидан бо тартиби ғайрисудӣ аз ҳисоби молу мулк ба гарав гузошташуда ва ғайра) ҷиҳати амалисозии ҳуқуқҳои, ки муҳлати даъво барои ҳимояи онҳо гузаштааст, иҷозат дода намешавад.

Моддаи 217. Баҳисобгири ва оғози ҷараёни муҳлати даъво

1. Тартиби баҳисобгирии муҳлати даъво мутобиқи қоидаҳои умумии баҳисобгирии муҳлатҳо, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, муайян карда мешавад.

2. Ҷараёни муҳлати даъво аз рӯзе, ки шахс аз вайрон гардидани ҳуқуқаш ё дар бораи кӣ будани ҷавобгари муносиб вобаста ба даъвои ҳимояи ин ҳуқуқ оғоз гардидааст ё мебоист оғоҳӣ ёбад, оғоз мегардад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Ҷараёни муҳлати даъво нисбати уҳдадориҳои дорои муҳлати иҷро баъди хатми муҳлати иҷро оғоз мегардад.

4. Нисбати уҳдадорӣ, ки муҳлати иҷро онҳо муайян нашудааст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян гардидааст, ҷараёни муҳлати даъво аз лаҳзае оғоз меёбад, ки кредитор ҳуқуқи пешниҳоди талаботи иҷроӣ уҳдадориро пайдо мекунад ва агар ба қарздор барои иҷроӣ чунин талаб муҳлати имтиёзнок дода шавад, баҳисобгирии муҳлати даъво пас аз анҷоми иҷроӣ муҳлати мазкур оғоз меёбад.

5. Дар мавриди уҳдадориҳои акс ҷараёни муҳлати даъво аз лаҳзаи иҷроӣ уҳдадориҳои асосӣ оғоз меёбад.

Моддаи 218. Муҳлати даъво ҳангоми иваз шудани шахс дар уҳдадорӣ

Иваз шудани шахс дар уҳдадорӣ боиси тағйир ёфтани муҳлати даъво ва тартиби баҳисобгирии он шуда наметавонад.

Моддаи 219. Боздошти ҷараёни давомияти муҳлати даъво

1. Ҷараёни давомияти муҳлати даъво дар ҳолатҳои зерин боздошта мешавад:

- агар барои арзи даъво дар шароити мавҷуда ҳолатҳои фавқулода ё пешгиринашаванда (неруи рафънопазир) ҳалал расонда бошад;

- агар даъвогар ё ҷавобгар дар ҳайати Қувваҳои Мусаллаҳ, ки ба ҳолати ҷангӣ гузаронда шудааст, қарор дошта бошад;

- тибқи қонун аз ҷониби Ҳуқумати Чумхурии Тоҷикистон муқаррар шудани ба таъхир гузоштани муҳлати иҷроӣ уҳдадорӣ (мораторий);

- ҳангоми боздошти амали қонун ё дигар санади ҳуқуқӣ, ки муносибатҳои дахлдорро танзим менамояд;

- агар шахси ғайриқобили амал намоёндаи қонунӣ надошта бошад.

2. Ҷараёни давомияти муҳлати даъво ба шарте боздошта мешавад, агар ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикршуда дар шаш моҳи охири давомияти муҳлати даъво ба миён омада бошанд ё идома доштанд ва агар ин муҳлат ба шаш моҳ баробар ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар ҷараёни давомияти муҳлати даъво боздошта мешавад.

3. Агар тарафҳо расмиёти бо қонун пешбинишудаи ҳалли баҳс бо тартиби ғайрисудиро истифода намуда бошанд, ҷараёни давомияти муҳлати даъво ба муҳлати гузарондани чунин расмиёти дар қонун пешбинишуда, агар чунин муҳлат дар қонун пешбинӣ нашуда бошад, он гоҳ ба муҳлати шаш моҳ аз рӯзи оғоз шудани расмиёти дахлдор боздошта мешавад.

4. Аз рӯзи қатъ гардидани ҳолате, ки барои боздошти давомияти муҳлати даъво сабаб гардидааст, ҷараёни давомияти муҳлати он идома меёбад. Қисми боқимондаи муҳлат то шаш моҳ дароз карда мешавад ва агар давомияти муҳлати даъво баробари шаш моҳ ё аз ин камтар бошад, он гоҳ баробари чунин давомияти муҳлати даъво дароз карда мешавад.

Моддаи 220. Канда шудани ҷараёни давомияти муҳлати даъво

1. Ҷараёни давомияти муҳлати даъво ҳангоми тибқи тартиби муқарраргардида пешниҳод кардани даъво, инчунин ҳангоми аз ҷониби шахси уҳдадор анҷом додани амале, ки оид ба эътирофи қарз ё дигар уҳдадориҳо далолат мекунад, канда мешавад.

2. Пас аз канда шудани давомияти муҳлати даъво ҷараёни он аз нав оғоз меёбад ва муҳлати сипаришуда то канда шудани давомияти муҳлати даъво дар муҳлати нав ба ҳисоб гирифта намешавад.

Моддаи 221. Ҷараёни давомияти муҳлати даъво дар мавриди бе баррасӣ гузоштани даъво

1. Агар суд даъворо бе баррасӣ гузошта бошад, пас ҷараёни давомияти муҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз ёфта буд, бо тартиби умумӣ идома меёбад.

2. Агар суд даъворо, ки вобаста ба парвандаи ҷиноятӣ арз шудааст, бе баррасӣ монда бошад, пас ҷараёни давомияти муҳлати даъво, ки то арзи даъво оғоз шуда буд, то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукм, ки

мутобиқи он даъво бе баррасӣ гузошта шудааст, боздошта мешавад. Дар чунин ҳолат вақте, ки дар давоми он давомияти муҳлати даъво боздошта шуда буд, ба муҳлати даъво ҳисоб карда намешавад. Дар айни замон агар қисми боқимондаи муҳлат камтар аз шаш моҳ бошад, он то шаш моҳ дароз карда мешавад.

Моддаи 222. Барқарор намудани муҳлати даъво

1. Дар ҳолатҳое, ки суд сабаби гузарондани муҳлати даъво вобаста ба шахсияти даъвогар (бемории вазнин, ҳолати очизона, бесаводӣ ва ғайра) узрнок эътироф кунад, ҳуқуқи вайронгардидаи шахси воқеӣ бояд Ҳимоя гардад.

2. Сабабҳои гузарондани муҳлати даъво ҳангоме узрнок эътироф кардан мумкин аст, ки агар онҳо дар шаш моҳи охири давомияти муҳлат ва агар ин муҳлат баробар ба шаш моҳ ё аз шаш моҳ камтар бошад, дар қараёни давомияти муҳлати даъво ҷой дошта бошанд.

Моддаи 223. Иҷрои уҳдадорӣ пас аз гузашти муҳлати даъво

Қарздор ё шахси дигари уҳдадор, ки уҳдадориашро баъди гузаштани муҳлати даъво иҷро кардааст, ҳуқуқ надорад уҳдадорию иҷрокардаашро пас талаб намояд, ҳарчанд дар лаҳзаи иҷро шахси мазкур аз гузаштани муҳлати даъво огоҳ набошад.

Моддаи 224. Талаботе, ки нисбат ба онҳо муҳлати даъво татбиқ намегардад

Ба талаботи зерин муҳлати даъво татбиқ намегардад:

- талабот оид ба Ҳимояи ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкӣ ва дигар неъматҳои Ғайримолумулкӣ, ба Ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун;

- талаботи пасандозгузор ба бонк оид ба додани пасандозҳо;

- талабот дар бораи ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ё саломатии шахси воқеӣ расонда шудааст. Аммо талаботе, ки бо гузаштани се сол аз лаҳзаи ба вучуд омадани ҳуқуқ ба талаби ҷуброни зарар пешниҳод шудааст, барои давраи гузашта на бештар аз се соли пеш аз пешниҳоди даъво қонеъ карда мешавад;

- талаботи молик ё дигар соҳиб оид ба рафъи ҳама гуна вайронкунии ҳуқуқи он, ҳарчанд ин вайронкуниҳо бо маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд (моддаи 277 ҳамин Кодекс);

- талаботи молик ё шахсони дигар дар бораи безътибор донистани санади мақомоти давлатӣ ё худидоракунии маҳаллӣ, ки ҳуқуқи шахси зикршударо ба соҳибият, истифода ва ихтиёрдорию молу мулкӣ марбути онҳо вайрон мекунад;

- талаботи дигар дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун.

ФАСЛИ II. ҲУҚУҚҲОИ ШАХСИИ ҒАЙРИМОЛУМУЛКӢ

БОБИ 14. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

Моддаи 225. Мазмуни ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкӣ

Мазмуни ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкиро имконияти шахси воқеӣ дар хусуси озодона ва бо салоҳидиди худ тибқи қонунгузорӣ муайян намудани рафтор дар муносибатҳои маданӣ ташкил медиҳад.

Моддаи 226. Амалисозии ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкӣ

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкиашро мустақилона амалӣ мекунад.

2. Ба манфиати ноболиғон, инчунин болиғоне, ки бо сабаби вазъи саломатӣ наметавонанд ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкии худро мустақилона амалӣ намоянд, падару модар ё намояндагони дигари қонунӣ ҳуқуқҳои онҳоро амалӣ месозанд.

3. Дар ҳолатҳо ва бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкии шахси вафоткардари хешовандони наздик ва шахсони дигари ваколатдорнамудаи онҳо амалӣ ва Ҳимоя карда метавонанд. Агар аз қонунҳо тартиби дигар барнаояд, таҳти мафҳуми хешовандони наздик падару модар, ҳамсар, фарзандон, бародару хоҳар, бобою биби ва набераҳо фаҳмида мешавад.

Моддаи 227. Таъмини амалисозии ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкӣ

1. Мақомоти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидоракунии дар доираи ваколаташон амалисозии ҳуқуқҳои шахсии Ғайримолумулкии шахсони воқеиро таъмин мекунанд.

2. Мақомоти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракунӣ, шахсони мансабдори онҳо, шахсони ҳуқуқӣ, кормандони он ва шахсони дигар, ки фаъолияти касбиашон ба ҳуқуқҳои шахсони воқеӣ алоқаманд аст, уҳдадоранд аз амал ва ё беамалие, ки ба вайронкунии ин ҳуқуқҳо оварда мерасонанд, худдорӣ намоянд.

3. Фаъолияти шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ набояд ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиро вайрон кунанд.

Моддаи 228. Маҳдудсозии ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ

Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкии шахсони воқеӣ танҳо дар ҳолатҳо ва бо тартиби пешбиниамудаи Конституцияи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва қонунҳои маҳдуд карда мешаванд.

Моддаи 229. Ҳимояи ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиро аз ҳама гуна даҳлати зиддиҳуқуқӣ ҳимоя карда метавонад.

2. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ дар ҳолатҳо ва бо тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар то он ҳадде ҳимоя мешаванд, ки истифодаи тарзҳои ҳимояи ҳуқуқҳои маданӣ (моддаи 11 ҳамин Кодекс) аз моҳияти ҳуқуқи шахсии ғайримолумулкии вайронгардида ва хусусияти оқибатҳои ин вайронкунии бармеояд.

3. Дар ҳолатҳое, ки манфиати шахси воқеӣ талаб менамояд, ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ҳамчунин бо роҳи эътирофи ҳолати вайроншавии ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ пешгирӣ ё манъи амалҳое, ки ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиро вайрон мекунанд ва ё барои вайронкунии таҳдид мекунанд, бо тартиби судӣ ҳимоя шуда метавонанд.

4. Агар ба шахси воқеӣ дар натиҷаи вайрон кардани ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиаш зарар расонда шуда бошад, он бояд ҷуброн карда шавад.

5. Ҳуқуқи шахсии ғайримолумулкӣ, сарфи назар аз гуноҳи шахси вайроннамудаи ҳуқуқ, ҳимоя карда мешавад. Шахсе, ки ҳимояи ҳуқуқро талаб кардааст, бояд ҳолати вайрон гардидани ҳуқуқи шахсии ғайримолумулкиашро исбот кунад.

6. Шахсе, ки ҳуқуқи ғайримолумулкиаш вайрон гардидааст, метавонад бо хоҳиши худ рафъи оқибати онро аз шахси гунаҳгор талаб намояд ё аз ҳисоби гунаҳгор мустақилона амалҳои заруриро анҷом диҳад ва ё иҷрои онҳоро ба шахси сеюм супорад.

Моддаи 230. Манъи паҳн намудани иттилооте, ки ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиро вайрон мекунанд

1. Агар дар шабакаи интернет, рӯзнома, китоб, филм, барномаи телевизионӣ, радио, лавҳа ва ғайра иттилооте ҷойгир шавад (ё омодагӣ гирифта шавад), ки ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиро вайрон мекунанд (ё карда метавонанд), суд метавонад паҳн намудани иттилооти дахлдорро манъ намояд.

2. Агар иттилооти дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда дастраси умум шуда бошад, суд метавонад минбаъд паҳн намудани онро манъ намояд.

3. Дар сурати имконнопазир будани бартарафсозии вайронкуниҳои ҳомили дахлдор гирифта шуда, бе ҷуброн нобуд карда мешавад. Дар ҳолате, ки агар иттилооти мазкур баъди паҳншавӣ дар шабакаи интернет дастрас гардида бошад, шахси гунаҳгор бояд онро бо тарзе, ки дастрасии раддияро ба истифодабарандагони интернет таъмин мекунад, рад намояд.

Моддаи 231. Рад намудани иттилооти беэътимод

1. Ҳама гуна иттилооти манфии паҳншуда дар бораи шахси воқеӣ иттилооти беэътимод дониста мешавад, агар ҳолати дигар исбот нашавад.

2. Шахси воқеие, ки дар натиҷаи паҳн намудани иттилооти беэътимод дар бораи ӯ ва ё аъзои оилааш ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиаш вайрон гардидаанд, ҳуқуқи ҷавоб гардонданро дорад ва метавонад рад намудани ин иттилоотро талаб кунад.

3. Ҳуқуқ ба ҷавоб, инчунин рад намудани иттилооти беэътимод нисбат ба шахси вафоткарда ба хешовандони наздик ва шахсони дигари манфиатдор мансуб мебошад.

4. Рад намудани иттилооти беэътимод аз ҷониби шахсе, ки онро паҳн намудааст, сурат мегирад. Агар шахси воқеӣ бинобар иҷрои уҳдадориҳои вазифавӣ иттилооти беэътимодро паҳн намуда бошад, паҳнкунандаи иттилоот шахси ҳуқуқии дахлдор дониста мешавад. Агар шахси паҳнкунандаи иттилооти беэътимод номаълум бошад, шахси манфиатдор метавонад ба суд оид ба муқаррар кардани ҳолати беэътимод будани иттилоот ва рад намудани он муроҷиат намояд.

5. Агар иттилооти беътимод дар ҳуҷҷатҳои шахси ҳуқуқӣ ҷойгир шуда бошад, ин ҳуҷҷат бояд бекор ё ислоҳ карда шавад.

6. Шахси воқеие, ки ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкиаш дар воситаҳои ахбори омма вайрон шудааст, ҳуқуқи ҷавоб гардонданро дорад ва метавонад рад намудани иттилооти беътимодно бо тартиби муайянкардаи қонун дар ҳамаи воситаи ахбори омма талаб намояд. Агар ҷавоб ё раддия дар ҳамаи воситаи ахбори омма бинобар қатъ шудани фаъолияти он имконнопазир бошад, ҷавоб ё раддия бояд дар дигар воситаи ахбори омма аз ҳисоби шахсе, ки ин иттилоотро паҳн кардааст, сурат гирад. Раддияи иттилооти беътимод бо ҳамаи тарзҳо, ки паҳн шуда буд, амалӣ карда мешавад.

7. Тартиби раддияи иттилооти беътимодно дар ҳолатҳои дигар суд муқаррар менамояд.

8. Раддияи иттилооти беътимод новобаста аз гуноҳи шахсе, ки онро паҳн кардааст, амалӣ карда мешавад.

9. Шахсе, ки дар бораи ӯ иттилооти беътимод паҳн шудааст, дар баробари ҷавоб ва раддия метавонад ҷаброни зарарро, ки дар натиҷаи паҳн кардани ин иттилоот расонда шудааст, талаб намояд.

10. Меъёрҳои моддаи мазкур дар мавриди ҳимояи шаъну шараф ва эътибори кории шахси воқеӣ, инчунин мутобиқан ҳангоми ҳимояи эътибори кории шахси ҳуқуқӣ дар қисми раддияи иттилооти беътимод, ҷавоб, беътимод эътироф намудани иттилоот ва ҷаброни зиён низ татбиқ мешаванд.

БОБИ 15. ҲУҚУҚҲОИ ШАХСИИ ҒАЙРИМОЛУМУЛКИЕ, КИ МАВҶУДИЯТИ ТАБИИИ ШАХСИ ВОҚЕИРО ДАР МУНОСИБАТҲОИ МАДАНИ ТАЪМИН МЕКУНАНД

Моддаи 232. Ҳуқуқ ба ҳаёт

1. Ҳаёти инсон аз лаҳзаи обистан шудан дар бати модар то марги ӯ ҳифз карда мешавад.

2. Ҳуқуқ ба ҳаёт ҳуқуқи ҷудонашавандаи инсон буда, ҳеҷ кас бе асоси қонунӣ аз ҳаёт маҳрум карда намешавад.

3. Қонеъ намудани хоҳиши инсон оид ба қатъи ҳаёт манъ аст.

Моддаи 233. Ҳуқуқ ба саломатӣ

1. Ҳар шахс ҳуқуқ ба саломатӣ ва ҳифзи онро дорад. Ҳифзи саломатӣ бо маҷмуи чораҳои пешбининамудаи қонунгузори Чумҳурии Тоҷикистон таъмин карда мешавад.

2. Мавриди озмоиши тиббӣ, илмӣ ва дигар намуди озмоишҳо қарор додани шахси ноболиғ манъ аст. Гузарондани озмоиши тиббӣ, илмӣ ва дигар намуди озмоишҳо нисбат ба шахси болиғи дорон қобилияти пурраи амалкунӣ танҳо бо розигии ӯ иҷозат дода мешавад.

3. Тартиби безурӯғсозӣ ва қатъи сунъии ҳамаи қонун муайян мекунад.

Моддаи 234. Ҳуқуқ ба рафъи хавф, ки ба ҳаёт ва саломатӣ таҳдид мекунад

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқ дорад рафъи хавфро, ки ба ҳаёт ва саломатиаш таҳдид мекунад, талаб намояд.

2. Шахси воқеӣ ҳуқуқ дорад ҳаёт ва саломатии худ, инчунин ҳаёт ва саломатии дигаронро аз суиқасди ғайриқонунӣ бо тарзҳои манънакардаи қонун ҳимоя намояд.

Моддаи 235. Ҳуқуқ ба ёрии тиббӣ

1. Шахси воқеӣ ба ёрии тиббӣ ҳуқуқ дорад.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, шахси воқеӣ ҳуқуқ дорад аз муолиҷа даст кашад.

3. Дар ҳолатҳои таъхирнопазир, ҳангоми ҷой доштани таҳдид ба ҳаёти шахси воқеӣ, ёрии тиббӣ бе розигии ӯ ва ё намояндагони қонуниаш расонда мешавад.

4. Шахси воқеӣ дар ҳолатҳои пешбиникардаи қонунгузорӣ уҳдадор аст аз муоинаи тиббӣ гузарад.

Моддаи 236. Ҳуқуқ ба иттилоот дар бораи вазъи саломатӣ

1. Шахс ба гирифтани маълумоти зарурӣ оид ба вазъи саломатии худ ҳуқуқ дорад. Падару модар ва дигар намояндаи қонунӣ дар бораи вазъи саломатии кӯдак ё дигар шахсе, ки таҳти парасториашон мебошанд, ҳуқуқ ба иттилоот доранд.

2. Шахси воқеӣ ба сирри вазъи саломатӣ, ҳолати муроҷиат ба ёрии тиббӣ, ташхис, инчунин маълумоте, ки ҳангоми муоинаи тиббӣ ба даст омадааст, ҳуқуқ дорад.

3. Шахси воқеие, ки бинобар ичрои уҳдадориҳои вазифавӣ ё аз дигар манбаъҳо дар бораи вазъи саломатии шахси дигар иттилоотро ба даст овардааст, уҳдадор аст аз паҳн намудани он хушдорӣ намояд.

4. Дар ҳолати марғи шахси воқеӣ хешовандони наздик ё шахси дигари ваколатдорнамудаи онҳо ҳуқуқ доранд дар тадқиқи сабаби марғ иштирок намуда, бо тамоми ҳуҷҷатҳои марбутаи он шинос шаванд, ҳамчунин хулосаҳо нисбат ба сабаби марғро дар суд мавриди баҳс қарор диҳанд.

Моддаи 237. Ҳуқуқ ба озодӣ

Шахси воқеӣ ҳуқуқ ба озодӣ дорад ва метавонад мувофиқи иродаи худ бе ягон маҳдудият амал намояд. Озодии шахси воқеӣ набояд ҳуқуқ ва озодиҳои дигаронро халалдор ва маҳдуд созад.

Моддаи 238. Ҳуқуқ ба дахлнопазирии шахсият

1. Шахси воқеӣ ба дахлнопазирии шахсият ҳуқуқ дорад.
2. Ҳар шахси воқеӣ ҳуқуқ ба дахлнопазирии ҷисмонӣ дорад.

3. Вайрон намудани дахлнопазирии руҳӣ тавассути фишори маҷбурии ғайриҷисмонӣ, таъсир ба ирода ва шуури шахси воқеӣ бо роҳи таҳдид, гипноз ва истифодаи воситаҳои маҳсус манъ аст.

Моддаи 239. Ҳуқуқ ба донорӣ

1. Шахси болиғи дорои қобилияти пурраи амалкунӣ метавонад донори хун, чузъҳои он, узву бофтаҳои маводи пайвандсозӣ, инчунин бофтаҳои репродуктивӣ бошад.

2. Гирифтани ва додани хун, чузъҳои он, узву бофта, дигар маводи пайвандсозӣ, инчунин бофтаҳои репродуктивӣ мувофиқи қонун амалӣ карда мешаванд.

Моддаи 240. Ҳуқуқ ба оила

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқ ба оила дорад.

2. Шахси воқеӣ набояд хилофи иродааш аз оила ҷудо карда шавад, ба истиснои ҳолатҳои, ки қонун пешбинӣ намулдааст.

Моддаи 241. Ҳуқуқ ба муҳити зисти барои ҳаёт ва саломатӣ бехатар

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқ ба муҳити зисти барои ҳаёт ва саломатӣ бехатар, иттилооти бозэтимод дар бораи вазъи муҳити зист, сифати маҳсулоти ҳӯрокворӣ ва маводи маишӣ дорад.

2. Шахси воқеӣ ба маҳсулоти ҳӯрокворӣ ва маводи маишии бехатар ҳуқуқ дорад.

БОБИ 16. ҲУҚУҚҲОИ ШАХСИИ ҒАЙРИМОЛУМУЛКИЕ, КИ МАВҶУДИЯТИ ИҶТИМОИИ ШАХСИ ВОҚЕИРО ДАР МУНОСИБАТҲОИ МАДАНИ ТАЪМИН МЕКУНАНД

Моддаи 242. Ҳуқуқ ба ном

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқ ба ном дорад.

2. Шахси воқеӣ ҳуқуқ дорад сабти дуруст ва мувофиқро ба талаффузи номаш талаб намояд. Дар ҳолати таҳриф шудани ном он бояд ислоҳ карда шавад. Агар ном дар ҳуҷҷатҳои расмӣ таҳриф шуда бошад, ин ҳуҷҷат бояд иваз карда шавад. Дар сурати имконнопазирии иваз намудани ҳуҷҷат бояд маълумотномаи тасҳеҳӣ дода шавад. Агар ном дар воситаҳои ахбори омма таҳриф шуда бошад, он бояд дар ҳамин воситаи ахбори омма ислоҳ карда шавад. Сабт ва навишти ном мувофиқи ҳуруфот ва хусусиятҳои забони тоҷикӣ таҳрифи ном ба ҳисоб намеравад.

Моддаи 243. Ҳуқуқ ба эҳтироми шаъну шараф ва эътибори корӣ

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқ ба эҳтироми шаъну шараф ва эътибори корӣ дорад.

2. Шаъну шараф ва эътибори кории шахси воқеӣ дахлнопазиранд. Ба амалҳои, ки бевосита ва ё бавосита ба паст задани шаъну шараф равона шудаанд, роҳ дода намешавад.

Моддаи 244. Эҳтиром ба шахси вафоткарда

Хешовандони шахси вафоткарда ҳуқуқ доранд эҳтиром ба шахси вафоткардаро талаб намоянд.

Моддаи 245. Ҳуқуқ ба фардият

1. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба фардият дорад.
2. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба нигоҳ доштани фардияти худро дорад.

Моддаи 246. Ҳуқуқ ба ҳаёти хусусӣ ва сирри он

1. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба ҳаёти хусусӣ ва дахлнопазирии онро дорад.
2. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба нигоҳ доштани сирри ҳолатҳои ҳаёти хусусиро дорад. Ҳама гуна амале, ки ба бевосита ё бавосита фош намудани он равона шудаанд, манъ мебошанд. Бе розигии шахси воқеъ ифшо намудани сирри ҳаёти хусусии ӯ мумкин нест.

Моддаи 247. Ҳуқуқ ба иттилоот

1. Шахси воқеъ бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ ҳуқуқи озодона ҷамъ овардан, нигоҳ доштан, истифода ва паҳн намудани иттилоотро дорад.
2. Ҷамъ овардан, нигоҳ доштан, истифода ва паҳн намудани иттилоот дар бораи ҳаёти хусусӣ бе розигии шахси воқеъ иҷозат дода намешавад, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун.

Моддаи 248. Ҳуқуқ ба сабти шахсӣ

1. Сабтҳои шахсӣ (ҳуҷҷатҳо, аксҳо, дафтари хотира, дигар сабтҳо, маводи бойгонии шахсӣ ва ғайра) дахлнопазир буда, сарфи назар аз арзиши молумулкию ғайримолумулкӣ ҳифз карда мешаванд.
2. Шинос шудан бо сабтҳои шахсӣ ва истифодаи онҳо танҳо бо иҷозати ҳуқуқдор сурат гирифта метавонад.

Моддаи 249. Ҳуқуқ ба махрамияти мукотиба, суҳбатҳои телефонӣ, муросилот ва мухобироти дигар

1. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба махрамияти мукотиба, суҳбатҳои телефонӣ, муросилот ва мухобироти дигарро дорад. Мактуб ва дигар ҳомиле, ки дар натиҷаи мухобирот ба даст оварда шудаанд, ба шахси унвонӣ мансуб мебошанд.
2. Бо мактуб ва дигар ҳомиле, ки дар натиҷаи мухобирот ба даст оварда шудаанд, бе розигии шахси унвонӣ ва шахси ирсолнамуда шинос шудан ва истифода намудан манъ аст.
3. Маҳдуд кардани ҳуқуқ ба махрамияти мукотиба, суҳбатҳои телефонӣ, муросилот ва мухобироти дигар танҳо тибқи қонун ва бо иҷозати суд сурат мегирад.

Моддаи 250. Ҳуқуқ ба тасвир

1. Истифодаи тасвири шахси воқеъ (аз ҷумла акси ӯ, асари санъати тасвирӣ, ки дар он шахс тасвир ёфтааст), ҳамчунин сабти видеой, телевизионӣ ва ғайра танҳо бо розигии ӯ сурат гирифта метавонад.
2. Ҳангоми сабти ошкоро дар кӯчаю хиёбонҳо, ҷаласаҳо, гирдиҳамоиҳо, конфронсҳо ва дигар ҷорабиниҳои дорой хусусияти оммавӣ розигии шахс дар назар дошта мешавад, ба истиснои ҳолате, ки тасвири шахс объекти асосии истифода мебошад.
3. Сабти шахси воқеъ бе розигии ӯ танҳо дар ҳолатҳои пешбаникардаи қонун иҷозат дода мешавад. Барои сабт дар биною иншоот, мағоза, роҳҳо ва ғайра, ки бо мақсади таъмини амният амалӣ мешавад, розигии шахси воқеъ талаб карда намешавад, ба шарте маводи сабт ба шахсони дигар дастрас набошад ва дар хусуси сабт шахси воқеъ аз навиштаҷот ва ё бо тартиби дигар огоҳ гардида бошад.
4. Агар шахси воқеъ барои тасвир ёфташ дар акс ва ё дигар асари санъат подош гирифта бошад, барои таҷдид, ба таври оммавӣ намоиш додан ва паҳн намудани он минбаъд розигии ӯ талаб карда намешавад.

Моддаи 251. Ҳуқуқ ба озодии эҷодиёт

1. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба озодии эҷодиётро дорад.
2. Шахси воқеъ ҳуқуқ дорад озодона соҳа, мазмун ва шакли эҷодиётро муайян намояд.
3. Муаллифӣ ҳуқуқи бегонанашаванда мебошад.

Моддаи 252. Ҳуқуқ ба маҳалли истиқомат ва озодии мусофират

1. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба маҳалли истиқомат дорад.
2. Шахси воқеъ ҳуқуқ ба озодии мусофират, интиҳоби маҳалли истиқомат, иваз кардани он, тарки ҷумҳурӣ ва бозгашт ба онро дорад, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун.

3. Шахси воқеие, ки ба синни ҳаждаҳ нарасидааст, танҳо бо розигии падару модар ё шахсони дигари ивазкунандаи онҳо ва ҳамроҳи онҳо ё шахси дигари ваколатдорнамудаи онҳо ҳуқуқ ба тарки ҷумҳурӣ ва бозгашт ба онро дорад.

Моддаи 253. Ҳуқуқ ба дахлнопазирии манзил

1. Манзили шахси воқеӣ дахлнопазир аст.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, таҳти мафҳуми манзил дар муносибатҳои маданӣ хонаи истиқоматӣ бо биноҳои инфиродии муайян ва иморату қисматҳои истифодабарии ёрирасон, новобаста ба шакли моликият ва ба фонди манзил дохилшаванда, ки барои истиқомати доимӣ ё муваққатӣ мувофиқ аст, ҳамчунин дигар бино ё иншооти ба фонди манзил дохилнашаванда, вале барои истиқомати муваққатӣ таъингардида ва ҳудуди назди хона, ба шарте бо ягон аломат мансубияти он баръало маълум бошад, фаҳмида мешавад.

3. Дар ҳолатҳои таъхирнопазир, ки ба наҷот додани ҳаёти одамон ва молу мулк алоқаманд мебошанд ва дигар ҳолатҳо қонун тартиби бе розигӣ ворид шудан ба манзили шахси воқеиро пешбинӣ карда метавонад.

Моддаи 254. Ҳуқуқ ба интихоби касбу кор

1. Шахси воқеӣ ҳуқуқ ба интихоби касбу корро дорад.

2. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун машғул шудан ба касбу кори муайян ё ишғоли вазифаи муайян метавонад маҳдуд карда шавад.

ФАСЛИ III. ҲУҚУҚИ АШЁ

БОБИ 17. МАФҲУМ ВА НАМУДҲОИ СОҲИБӢ

Моддаи 255. Мафҳуми соҳибӣ

1. Соҳибӣ ҳукмфармоии воқеии шахс нисбат ба объекти соҳибишаванда (моддаи 257 ҳамин Кодекс) мебошад, ки то мавҷуд будани дастрасии озоди соҳиб ба ин объект нигоҳ дошта мешавад.

2. Вайрон гардидани соҳибӣ боиси аздастрафта дониста шудани он намегардад, ба шарте шахс бо тартиби муқарраршуда аз ҷимояи соҳибӣ истифода намуда бошад.

3. Соҳибӣ метавонад дар асоси ҳуқуқ ба объекти соҳибӣ амалӣ карда шавад, ки ваколоти соҳибиро дар бар мегирад.

4. Ба даст овардани ҳуқуқ ба объекти соҳибӣ (моддаи 258 ҳамин Кодекс) маънои ба даст овардани соҳибии ин объектро надорад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

5. Додани объекти соҳибӣ ба шахси дигар аз ҷониби шахсе, ки ҳуқуқи дарбаргирандаи ваколоти соҳибӣ ба ин объект ба ӯ мансуб аст, боиси қатъ гардидани ин ҳуқуқ намегардад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

6. Агар нисбат ба объекти соҳибӣ якчанд ҳуқуқ ҷой дошта бошад, ки ваколоти соҳибиро дар бар гирад, соҳиб шахсе дониста мешавад, ки ҳукмфармоии воқеиро нисбати объекти соҳибӣ амалӣ менамояд.

7. Соҳибии ашё ба қайди давлатӣ гирифта намешавад.

Моддаи 256. Субъектҳои соҳибӣ

1. Соҳибӣ ба ҳар шахс дастрас аст.

2. Аз ҷониби якчанд шахс ҳамзамон соҳибӣ намудани як объект иҷозат дода намешавад, агар аз қонун, шартнома ё моҳияти муносибати байни ин шахсон тартиби дигар барнаояд.

3. Иштирокдорони моликияти умумӣ метавонанд ҳамзамон объекти ба онҳо мансубро соҳибӣ намоянд.

4. Шахсоне, ки бинобар муносибатҳои хешӣ ё меҳнатӣ бо соҳиб ба объекти соҳибӣ дастрасӣ доранд, аз ҷумла кормандони шахси ҳуқуқии соҳибӣ ин объект, соҳиб намебошанд.

Моддаи 257. Объектҳои соҳибӣ

1. Объектҳои соҳибӣ ашё, аз ҷумла пули нақд ва коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ, мебошанд.

2. Ашёи бо нишонаи навъ муайяншаванда дар сурати фардикунонӣ объекти соҳибӣ дониста мешаванд.

3. Ашёе, ки дар ҷараёни бунёд қарор доранд, мумкин аст объекти соҳибӣ дониста шаванд.

4. Ашѐи муомилоти маданияшон махдуд, ки танҳо ба иштирокдорони муайяни муомилот мансуб мебошанд, метавонанд дар соҳиби шахсони дигар қарор дошта бошанд, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

5. Соҳибӣ ба қисми ашѐи ғайриманқул иҷозат дода мешавад, агар муайян намудани қисми он имконпазир бошад.

Моддаи 258. Ба даст овардани соҳибӣ

1. Соҳибӣ бо муқаррар кардани ҳукмфармоии воқеӣ нисбат ба ашѐ, аз ҷумла дар натиҷаи супоридани он ба бадасторанда ё бо тарзи дигар ба соҳибӣ ворид шудани ашѐ, ба даст оварда мешавад.

2. Соҳибӣ мумкин аст бо ҳаракатҳои яктарафаи бадасторанда ба даст оварда шавад, агар соҳиб шароитро барои бадасторанда ҷиҳати озодона дастрас намудани объекти соҳибӣ фароҳам оварда бошад.

3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудай қонун дастрасии бадасторанда ба объекти соҳибӣ мумкин аст аз ҷониби суд ё дигар мақомоти ваколатдори давлатӣ таъмин карда шавад.

4. Ба даст овардани соҳибӣ мумкин аст бо тартиб додани санади супоридан ё ҳуҷҷати дигари тасдиқунандаи бадастории соҳибӣ тасдиқ карда шавад. Шахси дар чунин санад ё ҳуҷҷат номбаршуда то замоне, ки аз ҷониби суд ҳолати дигар муқаррар нагардад, соҳиб доништа мешавад.

5. Бадастории соҳибӣ дар ҳолатҳои пешбиниамудай қонун ё созишнома ва ё аз моҳияти муносибати тарафҳо бароянда мумкин аст бо доштани аломат (рамз)-и объекти соҳибӣ тасдиқ карда шавад.

6. Ҳолати ба даст овардан ё аз даст додани соҳибӣ бо тартиби судӣ муайян карда мешавад.

Моддаи 259. Соҳибӣ дар асоси қонун

1. Соҳибӣ қонунӣ доништа мешавад, агар он дар асосҳои зерин амалӣ карда шавад:

- ҳуқуқи моликӣ ё дигар ҳуқуқи ашѐ, ки ваколати соҳибиро дар бар мегирад;

- созишнома бо молик ё дорандаи дигар ҳуқуқҳои ашѐ, ки ваколати соҳибиро дар бар мегирад.

2. То замоне, ки ҳолати дигар аз ҷониби суд муқаррар нагардида бошад, соҳибӣ қонунӣ доништа мешавад.

Моддаи 260. Соҳиби бовичдонона

1. Соҳибие, ки ҳангоми ҷой надоштани асосҳои пешбиниамудай қисми 1 моддаи 259 ҳамин Кодекс амалӣ карда мешавад, бовичдонона доништа мешавад, агар соҳиб намедонист ва наметавонист донанд, ки соҳибиро ғайриқонунӣ ба даст оварда истодааст ва ё асоси қонунии соҳибӣ аз байн рафтааст.

2. То замоне, ки ҳолати дигар аз ҷониби суд муқаррар нагардида бошад, соҳибӣ бовичдонона доништа мешавад.

БОБИ 18. ҲИМОЯИ СОҲИБӢ

Моддаи 261. Ҳуқуқ ба ҳимояи соҳибӣ

1. Ҳимояи соҳибӣ бо роҳи баргардондани ашѐ ба шахсе, ки аз он маҳрум шудааст, амалӣ мегардад.

2. Ҳуқуқ ба ҳимояи соҳибиро ҳар як соҳиб (қонунӣ ва ғайриқонунӣ) новобаста ба доштани ҳуқуқ ба объекти соҳибӣ, ки ваколати соҳибиро дар бар мегирад, доро мебошад. Дар ҳолатҳои муайяннамудай қонун аз ҳимояи соҳибӣ шахсони дигаре, ки соҳиб намебошанд, истифода бурда метавонанд.

3. Ҳимояи соҳибӣ мумкин аст аз ҷониби соҳиб мустақилона (худҳимоякунӣ), бо роҳи муроҷиат ба мақомоти ваколатдори давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракунӣ, инчунин бо тартиби судӣ амалӣ карда шавад.

4. Ҳудҳимоякунии соҳибӣ бо тарзи дилхоҳе, ки ба моддаи 13 ҳамин Кодекс муҳолифат надорад, амалӣ шуда метавонад.

5. Ҷиҳати ҳимояи соҳибӣ бо тартиби судӣ шахсоне, ки ба синни чордаҳ расидаанд, аз ҷумла шахсоне, ки аз ҷониби суд дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ эътироф шудааст, муроҷиат карда метавонанд.

6. Соҳиб ҳуқуқ дорад беэътибор дониستاني санади ғайримеъѐрии мақомоти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракуниро, ки соҳиби онро вайрон мекунад, талаб намояд.

7. Соҳиб ҳуқуқ дорад аз шахсе, ки бо ҳаракатҳои худсаронааш соҳибиро вайрон кардааст, ҷуброни зарари расидаро талаб намояд.

8. Вориси ҳуқуқӣ ҳангоми ворисии ҳуқуқии умумӣ ҳуқуқ ба ҳимояи соҳибиро низ, ки ҳуқуқдори пешина гум кардааст, ба даст меорад.

Моддаи 262. Талаби ҳимояи соҳибӣ

1. Талаби соҳиб оид ба ҳимояи соҳибӣ аз ҷониби суд қонеъ карда мешавад, агар муқаррар гардад, ки ашё аз соҳибии он бар хилофи иродааш дар натиҷаи тасарруф, худсарӣ ё роҳи дигар баромадаанд.
2. Талаби ҳимояи соҳибӣ аз ҷониби шахсе, ки соҳибиро охири гум кардааст, пешниҳод карда мешавад.
3. Талаби ҳимояи соҳибӣ ба шахсе, ки ашё воқеан дар ихтиёраш қарор доранд, пешниҳод карда мешавад.
4. Соҳибе, ки соҳибии ашёро нигоҳ доштааст, ҳуқуқ дорад аз шахсоне, ки ҳаракатхояшон барои маҳрум кардани соҳибии ашё ё монеа ба соҳибӣ равона шудаанд, қатъ намудани чунин ҳаракатхоро талаб намояд.

Моддаи 263. Тақсими гаронии исбот ҳангоми ҳимояи соҳибӣ

1. Шахсе, ки талабот оид ба ҳимояи соҳибиро пешниҳод кардааст, бояд исбот кунад, ки ӯ ашёи мазкурро на кам аз як сол то вайронкуниие, ки асос барои пешниҳоди чунин талабот шудааст, соҳибӣ мекард.
2. Қоидаҳои дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда ҳамчунин ҳангоми пешниҳоди талабот аз ҷониби соҳиб мувофиқи қисми 6 моддаи 261 ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.
3. Соҳиби қонунӣ (моддаи 259 ҳамин Кодекс) ва соҳиби бовичдон (моддаи 261 ҳамин Кодекс) ҳуқуқ доранд ҳимояи соҳибии худро, сарфи назар аз вақти соҳибии ашё, талаб намоянд.
4. Ҳимояи соҳибӣ мумкин аст рад карда шавад, агар шахсе, ки ба ӯ талаби дахлдор пешниҳод шудааст, исбот намояд, ки соҳибии ашё бо иродаи соҳиб гум шуда буд.

Моддаи 264. Норозигӣ ба талабот оид ба ҳимояи соҳибӣ

1. Шахсе, ки ба он талабот оид ба ҳимояи соҳибӣ пешниҳод шудааст, наметавонад ба нишони норозигӣ ба он ҳавола намояд, ки ба ӯ ҳуқуқ ба объекти соҳибӣ мансуб аст, вале ҳуқуқ дорад талаботи мутақобилро оид ба ҳимояи ҳуқуқи ашё ба ин ашё ба шарти пешакӣ супоридани ашёи баҳснок ба соҳибии шахсе, ки суд муайян кардааст (секвестр), пешниҳод кунад.
2. Ҳамаи хароҷоти вобаста ба талаботи мутақобилро, сарфи назар аз натиҷаи баррасии он, шахсе ба зимма дорад, ки онро пешниҳод кардааст, ба истиснои ҳолатҳое, ки талабот оид ба ҳимояи соҳибӣ аз ҷониби суд беасос доништа шудааст.
3. Аз ҷониби шахси сеюм пешниҳод шудани талабот оид ба ҳимояи ҳуқуқҳои ашё ба шахсе, ки нисбати он талабот оид ба ҳимояи соҳибӣ пешниҳод шудааст, баррасии талабот оид ба ҳимояи соҳибиро боз намендорад.

Моддаи 265. Муҳлати даъво аз рӯи талаботи ҳимояи соҳибӣ

Муҳлати даъво аз рӯи талаботи ҳимояи соҳибӣ як сол мебошад. Ҷараёни муҳлати даъво аз рӯи талаби мазкур аз рӯзи гум кардани соҳибӣ ва дар ҳолати дар қисми 4 моддаи 262 ҳамин Кодекс қайдшуда аз рӯзи анҷом додани ҳаракатҳое, ки барои маҳрум кардан аз соҳибӣ ё монеаи соҳибӣ равона шудаанд, оғоз мегардад.

Моддаи 266. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми қонеъ намудани талабот оид ба ҳимояи соҳибӣ

Агар суд санади судӣ оид ба баргардондани объекти соҳибӣ ба даъвогарро қабул кунад, ҳамзамон бояд масъалаи ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми баргардондани объекти соҳибиро аз рӯи қоидаи моддаи 276 ҳамин Кодекс ҳал намояд.

БОБИ 19. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ҲУҚУҚҲОИ АШӢ

Моддаи 267. Мафҳуми ҳуқуқи ашё

1. Ҳуқуқи ашё ба шахс ҳукмфармоии бевоситаро ба ашё медиҳад ва асос барои дар якҷоягӣ ва ё алоҳидагӣ амалӣ намудани ваколатҳои соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ он дар доираи муқаррарнамудаи қонунгузорӣ мебошад.
2. Ҳуқуқи ашё бевосита нисбати ашё гарониро ба вучуд оварда, ашёро пайгирӣ менамояд.
3. Ҳуқуқи ашё муҳлати амал надорад, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.
4. Аз даст додани соҳибии ашё ҳуқуқи ашёро ба он қатъ намегардонад.
5. Ҳуқуқи ашё аз вайронкунии ҳама гуна шахс ҳимоя карда мешавад.

6. Ҳуқуққои ашё ҳуқуққое мебошанд, ки бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар эътироф карда шудаанд.

7. Субъектҳо, объектҳо, мазмун ва амалисозии ҳуқуққои ашё, асосҳои ба вучуд омадан ва қатъ шудани ҳуқуққои ашё, ҳамчунин қоидаҳои ҳимояи онҳо бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 268. Объектҳои ҳуқуққои ашё

1. Ашё объекти ҳуқуққои ашё мебошад. Ашёи бо нишонаи навъ муайяншаванда дар сурати фардиқунонӣ объекти ҳуқуққои ашё мешаванд.

2. Дар ҳолати ба даст овардани ашёи мураккаб ҳуқуқи ашё ба ҳар як ашёи таркибии он ба вучуд меояд.

3. Тақсим ва васли ашё, ки нисбаташон ҳуқуққои ашё мавҷуданд, боиси қатъи ин ҳуқуққо намегарданд, агар аз қонун ва ё созишномаи дахлдор тартиби дигар барнаояд.

4. Тақсими ашёе, ки нисбаташон ҳуқуқи маҳдуди ашёи дорои ваколати соҳибӣ мавҷуд аст, аз ҷумла бо мақсади дар шакли асл ҷудо намудани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ ба ин ашё, иҷозат дода намешавад.

Моддаи 269. Намудҳои ҳуқуққои ашё

1. Ҳуқуқи моликият ва ҳуқуққои маҳдуди ашё ҳуқуққои ашё ба ҳисоб мераванд. Ҳуқуққои маҳдуди ашё ба ашёе, ки дар моликияти шахси дигар қарор доранд, муқаррар карда мешаванд.

2. Ба ҳуқуққои маҳдуди ашё мансубанд:

- ҳуқуқи пешбурди хочагӣ;
- ҳуқуқи идораи оперативӣ;
- сервитути ашёи ғайриманқул;
- ҳуқуққои дигари ашё.

3. Нисбати муносибатҳо вобаста ба тааллуқ доштани як ҳуқуқи маҳдуди ашё ба ду ва ё якчанд шахс мувофиқан қоидаҳои моликияти умумӣ татбиқ мегарданд, агар ҳамин Кодекс тартиби дигарро муқаррар накарда бошад ва ё аз моҳияти ҳуқуқи маҳдуди ашё тартиби дигар барнаояд. Тақсими ашё, ки нисбати онҳо ин ҳуқуқ муқаррар карда шудааст, бо талаби ин шахсон аз он ҳиссаро дар шакли асл ҷудо намудан иҷозат дода намешавад.

Моддаи 270. Ба даст овардан ва муқаррар намудани ҳуқуққои ашё

Ҳуқуққои ашё тибқи асосҳо ва қоидаҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар, ки намудҳои алоҳидаи ҳуқуққои ашёро танзим менамоянд, ба даст оварда мешаванд.

Моддаи 271. Амалисозии ҳуқуққои ашё

1. Ҳуқуққои ашё бо риояи ҳуқуқи манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи шахсони дигар амалӣ карда мешаванд.

2. Шахсе, ки дар ҳамсоиягӣ молу мулкӣ ғайриманқулро соҳибӣ мекунад, ҳангоми амалисозии ҳуқуққои ашёи ба он тааллуқдошта бояд маҳдудиятҳои бо қонунгузорӣ муқарраргардидаро ба манфиати ҳамсоия риоя намояд (ҳуқуқи ҳамсоиягӣ), ҳамчунин ашёи ғайриманқули худро дар ҳолати муносиб нигоҳ дорад.

3. Ваколатҳои шахси дорои ҳуқуқи маҳдуди ашё нисбат ба ваколатҳои дахлдори молик ба таври афзалиятнок амалӣ мегарданд.

4. Ҳангоми бархӯрди ваколатҳои соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ, ки ба мазмуни ҳуқуққои маҳдуди ашё ба як ашё дохиланд, бартарӣ ба ҳуқуқи маҳдуди ашёи пештар пайдошуда дода мешавад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

БОБИ 20. ҲИМОЯИ ҲУҚУҚҚОИ АШЁ

Моддаи 272. Тарзҳои ҳимояи ҳуқуққои ашё

1. Ҳимояи ҳуқуққои ашё тавассути тарзҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс амалӣ карда мешавад, аз ҷумла:

- эътирофи ҳуқуқи ашё тибқи муқаррароти моддаи 273 ҳамин Кодекс;

- талаб карда гирифтани ашё аз соҳибии ғайриқонунӣ (даъвои виндикатсионӣ) тибқи моддаҳои 274-276 ҳамин Кодекс;

- бартараф намудани вайронкуниҳои ҳуқуқи ашӯе, ки ба маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд (даъвои негаторӣ), тибқи моддаи 277 ҳамин Кодекс;

- аз ҳаёс озод кардани ашӯ ва ё дигар объекти ҳуқуқи ашӯ (аз рӯйхат баровардан) тибқи моддаи 278 ҳамин Кодекс.

2. Молик ҳуқуқи талаб карда гирифтани ашӯро аз соҳибии шахсе, ки дорои ҳуқуқи маҳдуди ашӯи фарогири ваколоти соҳибӣ ба чунин ашӯ мебошад, надорад, агар дар ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

3. Шахсе, ки барои ҳимояи ҳуқуқи ашӯ муроҷиат намудааст, уҳдадор аст исбот намояд, ки ҳуқуқи мазкур ба он тааллуқ дорад.

Моддаи 273. Эътирофи ҳуқуқи ашӯ

1. Бо мақсади ҳимояи ҳуқуқи ашӯи баҳсшаванда талаботро оид ба эътирофи ҳуқуқи ашӯ пешниҳод кардан мумкин аст.

2. Ҷавобгар тибқи даъво оид ба эътирофи ҳуқуқи ашӯ шахсест, ки бо эътирофи чунин ҳуқуқи ашӯи даъвогар ҳуқуқҳои он ҳалалдор мегарданд. Агар ҷавобгарро аз рӯйи даъво оид ба эътирофи ҳуқуқи ашӯ муайян кардан ғайриимкон бошад, даъво метавонад бе нишон додани ҷавобгар пешниҳод карда шавад.

3. Даъвогар уҳдадор аст иттилоот дар бораи пешниҳоди даъво оид ба эътирофи ҳуқуқи ашӯро дар воситаҳои ахбори омма интишор намояд.

Моддаи 274. Талаб карда гирифтани ашӯ аз соҳибии ғайриқонуни

1. Молик ҳуқуқ дорад ашӯро аз соҳибии ғайриқонунии шахси бегона талаб карда гирад (даъвои виндикатсионӣ).

2. Шахси дорандаи ҳуқуқи маҳдуди ашӯи фарогири ваколоти соҳибӣ ҳуқуқ дорад ашӯро аз соҳибии ғайриқонунии шахси бегона тибқи ҳамон асосҳо ва қоидаҳо, ки молики ашӯ дорад (моддаҳои 274-276 ҳамин Кодекс), талаб карда гирад.

3. Молик ҳамаҷунин ҳуқуқи талаб карда гирифтани ашӯро аз соҳибии ғайриқонунии шахси бегона ба манфиати ҳуқуқдори маҳдуди ашӯи фарогири ваколоти соҳибӣ, ки аз ин ҳуқуқаш истифода накардааст, дорад.

4. Қонеъ гардондани даъвои виндикатсионӣ нисбати шахсе, ки ҳуқуқи он ба қайд гирифта шудааст, барои бекор намудани сабти ҳуқуқи чунин шахс ва ба қайд гирифтани ҳуқуқи шахсе, ки ашӯро аз соҳибии ғайриқонунии шахси бегона талаб кардааст, асос шуда метавонад.

Моддаи 275. Талаб карда гирифтани ашӯ аз бадасторандаи бовиҷдон

1. Агар ашӯ ба таври музднок аз шахсе ба даст оварда шуда бошад, ки ҳуқуқи бегона кардани онро надошт ва бадасторанда аз ин огоҳ набуд ва огоҳ буда ҳам наметавонист (бадасторандаи бовиҷдон), молик дар ҳолате ҳуқуқ дорад онро аз бадасторанда талаб карда гирад, ки агар чунин ашӯро молик ё шахсе, ки молик ба он барои соҳибӣ додааст, гум карда бошад ё аз яке аз онҳо тасарруф шуда бошад ё бо роҳи дигар бе иродаи онҳо аз соҳибиашон баромада бошад.

2. Агар ашӯ аз шахсе, ки ба бегона кардани он ҳуқуқ надошт, ба таври ройгон гирифта шуда бошад, молик дар ҳама ҳолат ба талаб карда гирифтани он ҳуқуқ дорад.

3. Агар ашӯи ғайриманқул аз шахсе ба даст оварда шавад, ки ин ҳуқуқаш ба қайд гирифта нашуда буд, молик ҳуқуқи талаб карда гирифтани ин гуна ашӯро дар ҳама ҳолат доро мебошад.

4. Аз бадасторандаи бовиҷдон талаб карда гирифтани пул ва коғазҳои қиматноки манзурӣ мумкин нест, ҳатто агар онҳо аз соҳибии молик ё шахсе, ки ба соҳибиаш онҳо дода шуда буданд, бе иродашон баромада бошанд.

Моддаи 276. Ҳисоббаробаркунӣ ҳангоми баргардондани ашӯ аз соҳибии ғайриқонуни

1. Ҳангоми талаб карда гирифтани ашӯ аз соҳибии ғайриқонунии шахси бегона молик ҳамаҷунин ҳуқуқ дорад аз шахсе, ки медонист ё бояд медонист, ки соҳибиаш ғайриқонуни мебошад (бадасторандаи бовиҷдон), баргардондан ё пардохти ҳамаи даромадҳо, ки чунин шахс ба даст овардааст ё мебоист дар тамоми давраи соҳибиаш ба даст орад, талаб намояд.

2. Ҳангоми талаб карда гирифтани ашӯ аз соҳибии ғайриқонунии шахси бегона, аз бадасторандаи бовиҷдон талаб намудани баргардондан ё пардохти даромаде, ки бадасторандаи бовиҷдон ба даст овардааст ё мебоист ба даст орад, аз лаҳзаи огоҳ гардидан ё лаҳзае, ки мебоист аз соҳибии ғайриқонуниаш огоҳ гардад ва ё аз лаҳзаи гирифтани хабарномаи суд вобаста ба даъвои виндикатсионии молик нисбати он, мумкин аст.

3. Бадасторандаи бовичдон дар навбати худ ҳуқуқ дорад аз молик пардохти хароҷоти заруриашро нисбати ашё аз лаҳзае, ки молик ҳуқуқи даромад аз ашёро ба даст меорад, талаб намояд.

4. Бадасторандаи бовичдон ҳуқуқ дорад беҳбудии анҷомдодаашро дар ихтиёри худ нигоҳ дорад, агар чунин карда гирифтани онҳо бе расондани осеб ба ашё имконпазир бошад. Агар чунин карда гирифтани беҳбудии имконнопазир бошад, бадастдорандаи бовичдон ҳуқуқ дорад пардохти хароҷотро барои беҳбудӣ талаб намояд, вале на бештар аз андозаи арзиши афзудаи ашё.

Моддаи 277. Бартараф намудани вайронкуниҳои ҳуқуқи ашёе, ки ба маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд

1. Молик ва ё шахсе, ки дорои ҳуқуқи маҳдуди ашё мебошад, ҳуқуқ дорад бартараф намудани ҳама гуна вайронкунии ҳуқуқашро, ки ба маҳрум кардан аз соҳибӣ алоқаманд намебошад, талаб намояд (даъвои негаторӣ).

2. Молики ашё ҳуқуқ дорад даъвои негаториро ба дорандагони ҳуқуқҳои маҳдуди ашё нисбат ба ҳамин ашё пешниҳод намояд, агар онҳо ҳуқуқҳои худро амалӣ намуда, аз ҳадди муқарраршуда берун баромада бошанд.

3. Шахсе, ки ҳуқуқи маҳдуди ашё дорад, метавонад ба молик ва ё дигар дорандаи ҳуқуқи маҳдуди ашё даъвои негаторӣ пешниҳод намояд, агар молик ё чунин шахс ҳуқуқи ҳимояшавандаи ашёро вайрон намояд.

Моддаи 278. Аз ҳабс озод кардани ашё (аз рӯйхат баровардан)

1. Талабот дар бораи аз ҳабс озод кардани ашё (аз рӯйхат баровардан) метавонад аз ҷониби шахсе пешниҳод карда шавад, ки ҳуқуқи ашёи он дар натиҷаи ҳабс гузоштан ба ашё вайрон карда шудааст.

2. Талабот дар бораи аз ҳабс озод кардани ашё ба шахсе, ки ба манфиати он ашё ба ҳабс гузошта шудаанд, ҳамчунин ба шахси қарздор ва ё шахси дигаре, ки тибқи талабот нисбати он ашё ба ҳабс гузошта шудаанд, пешниҳод карда мешавад.

3. Ҳангоми пешниҳод намудани талабот дар бораи аз ҳабс озод намудани ашё суд метавонад фуруши маҷбурии онҳоро боздорад.

4. Қоидаҳои моддаи мазкур ҳангоми мавриди баҳс қарор додани ҳабсе, ки бо мақсади таъмини талабот ба ҳуди молики ашё ё шахси дорандаи ҳуқуқи маҳдуди ашё ба чунин ашё гузошта шудааст, паҳн намегардад.

БОБИ 21. МУҚАРРАТИ УМУМӢ ОИД БА ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 279. Мафҳум ва мазмуни ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликият ҳуқуқи бо қонунгузорӣ эътирофгардида ва ҳифзшавандаи субъект ҷиҳати ба салоҳиди худ соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ намудани ашёе мебошад, ки ба он мансубанд.

2. Ҳуқуқи соҳибӣ имконияти бо ҳуқуқ таъминшудаи амалигардонии воқеии доштани ашё мебошад.

3. Ҳуқуқи истифодаи ашё имконияти бо ҳуқуқ таъминшудаи аз ашё ба даст овардани хосиятҳои табиӣи фойданоки он ва ҳамчунин аз он фоида гирифтани аст. Фоида метавонад ҳамчун даромад, афзоиш, самара, насл ё шаклҳои дигар ба даст ояд.

4. Ҳуқуқи ихтиёрдорӣ имконияти бо ҳуқуқ таъминшудаи муайян намудани тақдири ҳуқуқи ашё мебошад.

5. Молик ҳуқуқ дорад мутобиқи салоҳиди худ нисбати ашё ҳама гуна амалро раво бинад, аз ҷумла онро ба шахсони дигар бегона намояд, худ молик монаду ваколатхояшро дар мавриди соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ кардани ашё ба онҳо диҳад, ашёро ба гарав гузорад ва бо тарзҳои дигар гаронӣ ё маҳдудият муайян намояд ё онро ба таври дигар ихтиёрдорӣ кунад.

6. Аз ҷониби молик амалӣ намудани ваколатхояш набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи шахсони дигарро вайрон кунад (аз ҷумла бо роҳи суистифода аз вазъи инҳисорӣ ва ҳукмфармоии молик ва шаклҳои дигар).

7. Молик уҳдадор аст барои пешгирии хисороти воқеӣ, ки ҳангоми амалисозии ҳуқуқхояш ба саломатии шахсони воқеӣ ва муҳити атроф расидааст, тадбирҳои андешад.

8. Ҳуқуқи моликият бемуҳлат мебошад.

9. Ҳуқуқи моликият ба ашё мумкин аст танҳо тибқи асосҳо, ки ҳамин Кодекс ва ё қонунҳои дигар пешбинӣ намудаанд, маҷбуран қатъ карда шавад.

10. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва ҳадди пешбининамудаи қонунгузорӣ молик уҳдадор аст ба шахсони дигар истифодаи маҳдуди ашёи худро иҷозат диҳад.

Моддаи 280. Гаронии ниғаҳдории ашё

1. Молик масъулияти ниғаҳдории ашёи худро ба уҳда дорад ва наметавонад якҷониба ин масъулиятро ба зиммаи шахси сеюм вогузорад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар ба молик метавонад уҳдадории ниғаҳдории ашёи ба он тааллуқдошта дар ҳолати муносиб ва хароҷоти вобаста ба он вогузор карда шавад.

Моддаи 281. Таваккали тасодуфан нобуд ё тасодуфан вайрон шудани ашё

1. Таваккали тасодуфан нобуд ё тасодуфан вайрон шудани ашё ба зиммаи молик гузошта мешавад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Таваккали тасодуфан нобуд ё тасодуфан вайрон шудани ашёи бегонашаванда ҳамзамон бо пайдо шудани ҳуқуқи моликият ба бадасторанда мегузарад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Агар шахси бегонақунандаи ашё дар гузаштани муҳлати додани ашё гунаҳгор бошад ё бадасторанда дар гузаштани муҳлати қабули он гунаҳгор бошад, таваккали тасодуфан нобуд ё тасодуфан вайрон шудани ашё ба зиммаи тарафе гузошта мешавад, ки муҳлатро гузарондааст, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 282. Субъектҳои ҳуқуқи моликият

1. Субъектҳои ҳуқуқи моликият дар Тоҷикистон шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, давлат ва мақомоти маҳаллии ҳудидорақунӣ мебошанд.

2. Қонун намудҳои ашёро, ки танҳо дар моликияти давлатӣ буда метавонанд, муайян менамояд.

Моддаи 283. Шаклҳои моликият

1. Моликият дар Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад дар шаклҳои хусусӣ ва давлатӣ вучуд дошта бошад.

2. Ҷумҳурии Тоҷикистон барои дахлнопазирӣ ва имконоти амалисозии ҳуқуқи моликияти ҳар як молик, рушди шаклҳои гуногуни моликият шароити зарурии баробар фароҳам меоварад ва ҳимояи онҳоро таъмин мекунад.

Моддаи 284. Мафҳум ва намудҳои моликияти хусусӣ

1. Моликияти хусусӣ дар намуди моликияти шахсони воқеӣ ё моликияти шахсони ҳуқуқии ғайридавлатӣ буда метавонад.

2. Ба моликияти хусусӣ метавонанд ҳама гуна молу мулк, ба ғайр аз намудҳои алоҳидаи ашё, ки мутобиқи қонун наметавонанд ба шахсони воқеӣ ё шахсони ҳуқуқӣ тааллуқ дошта бошанд, дохил шаванд.

3. Теъдод ва арзиши молу мулке, ки таҳти моликияти хусусӣ қарор доранд, маҳдуд карда намешавад, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қонун.

Моддаи 285. Ҳуқуқи моликияти давлатӣ

1. Моликияти давлатӣ дар намудҳои моликияти ҷумҳуриявӣ ва моликияти коммуналӣ (моликияти воҳидҳои маъмурию ҳудудӣ ва шаҳраку деҳот) вучуд дошта метавонад.

2. Моликияти ҷумҳуриявӣ аз ҳазинаи ҷумҳуриявӣ ва молу мулке, ки мутобиқи қонун ба шахси ҳуқуқии давлатии ҷумҳуриявӣ вобаста карда шудаанд, иборат мебошад.

3. Воситаҳои бучети ҷумҳурӣ, захираи давлатии тиллову асбоб, объектҳои моликияти истисноии давлат ва дигар молу мулки давлатӣ, ки ба шахси ҳуқуқии давлатӣ вобаста карда нашудаанд, ҳазинаи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро ташкил медиҳанд.

4. Моликияти коммуналӣ аз ҳазинаи маҳаллӣ ва молу мулке, ки мутобиқи қонун ба шахси ҳуқуқии коммуналӣ вобаста шудаанд, иборат мебошад.

5. Воситаҳои бучети маҳаллӣ ва молу мулки дигари коммуналӣ, ки ба шахси ҳуқуқии коммуналӣ вобаста карда нашудаанд, ҳазинаи маҳаллиро ташкил медиҳанд.

6. Ашёе, ки таҳти моликияти давлат қарор доранд, ба шахси ҳуқуқии давлатӣ дар асоси ҳуқуқи пешбурди хочагӣ ё идораи оперативӣ вобаста карда мешаванд.

Моддаи 286. Моликияти истисноии давлат

1. Замин, сарватҳои зеризаминӣ, об, фазои ҳавой ва олами набототу ҳайвонот, боигарии табиӣ дигар моликияти истисноии давлат мебошанд.

2. Хусусиятҳои амалисозии ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқҳои дигари ашё ба замин ва боигарии табиӣ дигарро ҳамин Кодекс ва қонунгузори дигар муқаррар менамоянд.

Моддаи 287. Хусусиятҳои ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқҳои дигари ашё ба молу мулки ғайриманқул

Хусусиятҳои амалисозии ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқҳои дигари ашё ба молу мулки ғайриманқулро ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян мекунанд.

БОБИ 22. БА ДАСТ ОВАРДАНИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 288. Асосҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликият ба ашёи наве, ки шахс барои худ бо риояи қонунгузори тайёр кардааст ё ба вучуд овардааст, аз ҷониби ҳамин шахс ба даст оварда мешавад.

2. Ҳуқуқи моликият ба самара, маҳсулот ва даромаде, ки аз истифодаи ашё ба вучуд омадааст, дар асоси моддаи 146 ҳамин Кодекс ба даст оварда мешавад.

3. Ҳуқуқи моликиятро ба ашёе, ки молик дорад, шахси дигар дар асоси шартномаи хариду фурӯш, мубодила, ҳадия ё аҳди дигари бегонақунии чунин ашё ба даст оварда метавонад.

4. Дар сурати вафоти шахси воқеӣ ҳуқуқи моликият ба ашёи ӯ тибқи васиятнома ё қонун чун мерос ба шахсони дигар мегузарад.

5. Дар сурати азнавташкилдихии шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи моликият ба ашё ба вориси ҳуқуқи он мегузарад.

6. Бе иродаи молик бегона қардани ашё ба шахси дигар манъ аст, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар.

7. Шахс тибқи ҳолатҳо ва тартиби пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва ё қонунҳои дигар метавонад ба молу мулке, ки молик надорад, ба молу мулке, ки моликаш номаълум аст ё ба молу мулке, ки моликаш аз он даст кашидааст ё бо дигар асосҳои пешбининамудаи қонун ҳуқуқи моликиятро аз даст додааст, ҳуқуқи моликият пайдо кунад.

8. Аъзои кооперативҳои манзил, сохтмони манзил, бўстонсаро, гараж ё кооперативи дигари ғайритиҷоратӣ, шахсони дигар, ки ба ҳаққи узвияти захирашаванда ҳуқуқ дошта, ҳаққи узвияти худро барои манзил, бўстонсаро, гараж ё бинои дигари аз тарафи ҳамин кооператив ба онҳо ҷудокарда пурра пардохтаанд, ба ашёи зикргардида ҳуқуқи моликият пайдо мекунанд.

Моддаи 289. Бовичдонона ба даст овардан

1. Дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ҳуқуқи моликият ба ашё мумкин аст аз ҷониби бадасторандаи бовичдон ба даст оварда шавад.

2. Бадасторандаи бовичдон дар сурате молик эътироф мешавад, ки ашёи манқули тибқи аҳд бадастovarдааш бо асосҳои пешбининамудаи моддаҳои 274 ва 275 ҳамин Кодекс наметавонад аз он талаб карда гирифта шавад. Ҳангоми мавҷуд будани баҳси судӣ ҳуқуқи моликияти бадасторандаи бовичдон дар ҳолати рад қардани даъвои молик оид ба талаб карда гирифтани ашёи манқул аз соҳиби бадасторандаи бовичдон ба вучуд омада, аз лаҳзаи ба даст овардани ашё бавучудомада ҳисобида мешавад.

3. Бадасторандаи бовичдон аз лаҳзаи ба қайди давлатӣ гирифтани ҳуқуқи моликият ба ашёи ғайриманқули тибқи аҳд бадастovarдааш молик эътироф карда мешавад, агар ин ашёро бо асосҳои пешбининамудаи моддаҳои 274 ва 275 ҳамин Кодекс аз он талаб карда гирифтани мумкин набошад. Ҳангоми мавҷуд будани баҳси судӣ ҳуқуқи моликияти чунин бадасторандаи бовичдон дар ҳолати рад қардани даъвои молик оид ба талаб карда гирифтани ашёи ғайриманқул аз соҳиби бадасторандаи бовичдон ба вучуд омада, аз лаҳзаи бақайдгирии давлатӣ бавучудомада ҳисобида мешавад. Агар ҳуқуқи моликияти бадасторандаи бовичдон ба ашёи ғайриманқул ба қайди давлатӣ гирифта нашуда бошад, чунин санади судӣ барои ба қайди давлатӣ гирифтани он асос мегардад.

Моддаи 290. Ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғайриманқули аз нав бунёдшаванда

Ҳуқуқи моликият ба бино, иншоот ва дигар молу мулки ғайриманқули аз нав бунёдшаванда, ки бояд аз қайди давлатӣ гузарад, аз лаҳзаи чунин бақайдгирӣ ба миён меояд.

Моддаи 291. Коркард

1. Ҳуқуқи моликият ба ашёи нави манқул, ки шахс бо роҳи коркард аз масолеҳи ба он тааллуқнадошта тайёр кардааст, аз тарафи соҳиби масолеҳ ба даст оварда мешавад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Вале дар сурати аз арзиши масолеҳ хеле баланд будани арзиши коркард ҳуқуқи моликият ба ашёи навро шахсе пайдо мекунад, ки бовиҷдонона амал карда, коркардро ба манфиати худ анҷом додааст.

2. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, молики масолеҳе, ки ба ашёи аз он тайёркардашуда ҳуқуқи моликият пайдо кардааст, уҳдадор мебошад арзиши коркардро ба шахси ин амалро анҷомдода пардохт кунад, аммо дар ҳолати ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ашёи нав аз ҷониби шахси коркардро анҷомдода чунин шахс уҳдадор мебошад, ки ба молики масолеҳ арзиши онро пардохт намояд.

3. Молики масолеҳ, ки дар натиҷаи амали бевиҷдононаи шахси коркардро анҷомдода аз он маҳрум шудааст, ҳуқуқ дорад ба моликиятро ба ашёи нав ва ҷуброни зиёни расидаро талаб намояд.

Моддаи 292. Ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ашёе, ки ҷамъовариин он дастраси умум мебошад

Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, бо иҷозати умумие, ки молик додааст ё мутобиқи одатҳо дар ҷангалзор, обанбор ё дигар ҳудуд ҷамъовариин ҳосили мевачот, моҳигирӣ, шикори ҳайвонот ё ҷамъовариин ашёи дигари дастраси умум иҷозат дода шудааст, ҳуқуқи моликиятро ба ашёи дахлдор шахсе пайдо мекунад, ки онро ҷамъоварӣ ё шикор кардааст.

Моддаи 293. Сохтмони худсарона

1. Сохтмони худсарона сохтмоне (хонаи истиқоматӣ, биною иншоот ё дигар молу мулкӣ ғайриманқул, аз ҷумла таҷдиди онҳо) мебошад, ки дар қитъаи замини бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ барои чунин мақсад ҷудонашуда ё бе гирифтани иҷозати зарурӣ ё ба таври назаррас вайрон кардани меъёру қоидаҳои шахрсозӣ бунёд шудааст.

2. Шахсе, ки сохтмони худсаронаро анҷом додааст, ба он ҳуқуқи моликият пайдо намекунад. Он ҳуқуқ надорад чунин сохтмонро ихтиёрдорӣ кунад, аз ҷумла фурӯшад, ҳада намояд, ба иҷора супорад ва вобаста ба он аҳди дигарро анҷом диҳад.

3. Сохтмони худсарона тибқи даъвои шахсе, ки ҳуқуқаш вайрон шудааст ё мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ бояд аз тарафи шахси онро сохта ё аз ҳисоби он, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудаи қисмҳои 5 ва 6 моддаи мазкур, вайрон карда шавад. Агар сохтмони худсарона дар қитъаи замини бо мақсади сохтмон тибқи тартиби муқарраргардида ҷудошуда бо розигии заминистиғодабарандаи яқумдараҷа сурат гирифта бошад, чунин заминистиғодабаранда ҳуқуқ надорад вайрон кардани онро талаб намояд. Агар сохтмон дар қитъаи замини худсарона ишғолшуда анҷом дода шуда бошад, он бояд бо қарори мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ вайрон карда шавад.

4. Шахсе, ки сохтмони худсаронаро бевиҷдонона анҷом додааст, ҳуқуқ ба ҷуброни зиёнро надорад, вале метавонад маводи сохтмонро ихтиёрдорӣ намояд. Ихтиёран вайрон накардани сохтмони худсарона дар муҳлати муқарраршуда ё муҳлати дигари оқилона маънои даст кашидан аз ҳуқуқи моликият ба маводи сохтмонро дорад.

5. Ҳуқуқи моликияти шахси сохтмони худсаронаро анҷомдода бо талаби он аз ҷониби суд ба шарте эътироф карда мешавад, агар қитъаи замин бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузорӣ ба ин шахс барои сохтмон дода шуда бошад. Дар сурати вафоти шахсе, ки сохтмони худсаронаро анҷом додааст, бо талаби меросгирони ӯ ҳуқуқи моликияти шахси вафоткарда эътироф шуда метавонад.

6. Ҳуқуқи моликият ба сохтмони худсаронаи аз ҷониби шахси дигар анҷомдодашуда аз тарафи суд бо талаби шахсе, ки қитъаи замин ба он барои сохтмон дода шудааст, эътироф шуда метавонад. Дар ин ҳолат шахсе, ки ҳуқуқи моликиятро ба сохтмони худсарона эътироф шудааст, ба шахси сохтмонро анҷомдода арзиши хароҷоташро, ки андозаи онро суд муайян менамояд, пардохт мекунад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

7. Агар нигоҳ доштани сохтмони худсарона ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи шахсони дигарро вайрон кунад ё ба ҳаёт ва саломатии онҳо ё бехатарии объектҳои дар атрофи ин сохтмон ҷойгиршуда таҳдид намояд, ба муҳити зист зарар расонад, инчунин дар дигар ҳолатҳои ба таври назаррас вайрон кардани қоидаҳои шахрсозӣ ҳуқуқи моликият ба сохтмони худсарона эътироф карда намешавад.

8. Дар ҳолати куллан ба лоиҳа мувофиқ набудани сохтмон, ки ба манфиатҳои ҷомеа муҳолифат дорад ё ҳуқуқи шахсони дигарро вайрон менамояд, ё вайронгардиин ҷиддиин меъёрҳо ва қоидаҳои сохтмонӣ ҷой дорад, суд дар асоси даъвои мақомоти дахлдори ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракуни метавонад қарор қабул намуда, шахси сохтмонкардаро уҳдадор намояд, ки азнавсозии сохтмонро тибқи талабот анҷом диҳад.

Моддаи 294. Лаҳзаи бавучудоии ҳуқуқи моликияти бадасторанда тибқи шартнома

1. Ҳуқуқи моликияти бадасторандаи ашё тибқи шартнома аз лаҳзаи додани он пайдо мешавад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Агар шартнома оид ба бегона қардани молу мулкро ба қайди давлатӣ гирифтани зарур бошад, ҳуқуқи моликияти бадасторанда аз лаҳзаи бақайдгирии он ба вучуд меояд.

Моддаи 295. Додани ашё

1. Супоридани ашё ба бадастдорандаи додани ашё эътироф қарда мешавад. Ҳангоми бегонакунии ашё бе уҳдадорӣ расондан ба бадасторанда он аз лаҳзаи зерин додашуда ҳисоб мешавад:

- ба боркашон супоридани ашё барои фиристодан ба бадасторанда;

- ба ташкилоти алоқа супоридани ашё барои ба бадасторанда ирсол намудан.

2. Ашё аз лаҳзаи воқеан ворид шудан ба соҳиби бадасторанда ё шахси таъинкардаи он ба бадасторанда супоридашуда ҳисоб меёбад.

3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудай қонун ё шартнома ва ё ҳолатҳои, ки аз моҳияти муносибатҳои байни тарафҳо бармеоянд, ашё аз лаҳзаи додани рамзӣ (додани калид, нишонаҳо, ҳуҷҷатҳои ҳуқуқмуайянкунанда ва ғайра) ба бадасторанда додашуда ҳисобида мешавад.

4. Агар дар лаҳзаи бастанӣ шартнома оид ба бегона қардани ашё он таҳти соҳиби бадасторанда қарор дошта бошад, аз ҳамин лаҳза ашё ба он додашуда эътироф мегардад.

5. Додани коносамент ё дигар ҳуҷҷати ихтиёрдорӣ намудани мол бо додани ашё баробар доништа мешавад.

Моддаи 296. Ашёи бесоҳиб

1. Ашёе, ки молик надорад ё моликаш номаълум аст ё ашёе, ки моликаш аз ҳуқуқи моликият ба он даст кашидааст, бесоҳиб доништа мешавад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ҳуқуқи моликият ба ашёи бесоҳиби манқул мумкин аст дар асоси давомнокии муҳлати ба даст овардан (моддаи 305 ҳамин Кодекс) пайдо шавад, агар он мутобиқи қоидаҳои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ашёе, ки аз он молик даст кашидааст (моддаи 297 ҳамин Кодекс), бозёфт (моддаҳои 298 ва 299 ҳамин Кодекс), ҳайвоноти беназорат (моддаҳои 301 ва 302 ҳамин Кодекс) ва ганчина (моддаи 304 ҳамин Кодекс) истисно нашуда бошад.

3. Ашёи ғайриманқули бесоҳиб аз ҷониби мақомоте, ки молу мулки ғайриманқулро ба қайди давлатӣ мегирад, тибқи аризаи мақомоти дахлдори давлатӣ ба ҳисоб гирифта мешавад.

4. Пас аз гузаштани як сол аз рӯзи ба ҳисоб гирифтани ашёи ғайриманқули бесоҳиб мақоми ваколатдори давлатӣ метавонад ба суд бо талабот дар мавриди моликияти давлатӣ эътироф қардани ин ашё муроҷиат кунад.

5. Ашёи ғайриманқули бесоҳиб, ки бо санади судӣ ба моликияти давлатӣ қабулгардида эътироф нашудааст, метавонад аз тарафи молики онро гузошта аз нав барои соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ қабул гардад ва ё тибқи давомнокии муҳлати ба даст овардан (моддаи 305 ҳамин Кодекс) таҳти ҳуқуқи моликият қарор дода шавад.

Моддаи 297. Ашёи манқуле, ки молик аз онҳо даст кашидааст

1. Ашёи манқулро, ки молик партофтааст ё ба тарзи дигар бо мақсади даст кашидан аз ҳуқуқи моликият мондааст (ашёи партофташуда), шахси дигар метавонад бо тартиби пешбиниамудай қисми 2 моддаи мазкур таҳти моликияти худ қарор диҳад.

2. Шахсе, ки таҳти моликият, соҳибӣ ё истифодааш қитъаи замин, обанбор ё дигар объект мебошад ва дар он ашёи партофташудаи дорои арзиши баръало камтар аз даҳ нишондиҳанда барои ҳисобҳо ё партовҳои партофташудаи металл, маҳсулоти нуқсондор, боқимондаҳои хӯла, хоктӯдаҳои кон ё партове, ки ҳангоми истихроҷи канданиҳои фойданок ба вучуд омадаанд, партови истехсолот ё партовҳои дигар мавҷуд аст, ҳуқуқ дорад бо роҳи шуруъ намудани истифода аз он ё анҷом додани амали дигар, ки аз воридшавии ашё ба моликият гувоҳӣ медиҳад, чунин ашёро таҳти моликияти худ қарор диҳад.

3. Ашёи дигари партофташудаи моликияти шахсе мегардад, ки ба соҳиби он гузаштааст, агар тибқи аризаи чунин шахс ашёи партофташударо суд бесоҳиб эътироф қарда бошад.

Моддаи 298. Бозёфт

1. Шахсе, ки ашёи гумшударо ёфтааст, уҳдадор аст шахси гумкардаи ашё ё шахси дигари ба он шиносро, ки ҳуқуқи гирифтани ашёро дорад, огоҳ созад ва ба ин шахс ашёро баргардонад.

2. Агар ашё дар бино ё нақлиёт ёфт шуда бошад, он бояд ба соҳиби ин бино ё воситаи нақлиёт (ё намояндаи он) дода шавад. Шахсе, ки ба он ашёи ёфташуда дода шудааст, ҳуқуқ ва уҳдадорию шахси ашёёфтаре пайдо мекунад.

3. Агар шахсе, ки ҳуқуқи талаб кардани ашёи ёфташударо дорад, номаълум бошад ё маконаш дақиқ набошад, шахси ашёёфта уҳдадор аст ба мақомоти дахлдори давлатӣ хабар диҳад.

4. Шахсе, ки ашёро ёфтааст, ҳуқуқ дорад онро худаш нигоҳ дорад, барои нигоҳдошт ба мақомоти дахлдори давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ё шахси муайяннамудаи онҳо супорад.

5. Шахсе, ки ашёро ёфтааст, метавонад ашёи зудвайроншаванда ё ашёро, ки хароҷоти нигоҳдориаш нисбат ба арзиши он хеле гаронтар аст, фурӯшад ва оид ба маблағи фурӯш далели хаттии тасдиқкунанда гирад. Маблағе, ки аз фурӯши ашёи ёфташуда ба даст омадааст, ҳамчун ашёи ёфташуда ҳисобида мешавад.

6. Шахсе, ки ашёро ёфтааст, барои гум кардан ё осеб расондан ба он танҳо дар ҳолатҳои қасд ё беэҳтиётии дағалона дар доираи арзиши ашё ҷавобгар мебошад.

Моддаи 299. Ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба бозёфт

1. Агар дар тӯли шаш моҳи арз кардан ба мақомоти дахлдори давлатӣ оид ба ёфтани ашё (қисми 3 моддаи 298 ҳамин Кодекс) шахси ба гирифтани ашё ҳуқуқдошта муайян нагардад ва аз ҳуқуқи худ ба ашё ба шахсе, ки ашёро ёфтааст ё мақомоти дахлдор арз накунад, шахсе, ки ашёро ёфтааст, ба он ҳуқуқи моликият пайдо мекунад.

2. Агар шахсе, ки ашёро ёфтааст, бадастории ҳуқуқи моликият ба ашёи ёфташударо рад намояд, он ба моликияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ мегузарад.

Моддаи 300. Пардохти хароҷоти бозёфт ва подоши ёбанди ашё

1. Шахсе, ки ашёро ёфта, ба шахси барои гирифтани он ҳуқуқдошта баргардондааст, барои аз он ва дар ҳолати ба моликияти давлат гузаштани ашё аз мақомоти дахлдори давлатӣ ба пардохти хароҷоти зарурии вобаста ба нигоҳдошт, баргардондан ё фурӯши ашё, ҳамчунин пардохти хароҷоти муайян кардани шахси ба гирифтани ашё ҳуқуқдошта ҳуқуқ дорад.

2. Шахсе, ки ашёро ёфтааст, ҳуқуқ дорад аз шахсе, ки ба гирифтани ашё ҳуқуқдошта шудааст, барои бозёфт то андозаи бист дарсади арзиши ашё подош талаб кунад.

3. Агар ҳуҷҷат ё ашёи дигари ёфташуда танҳо барои шахси ба гирифтани он ҳуқуқдошта дорои арзиш бошад, андозаи подош тибқи созишномаи байни онҳо ва дар ҳолати ба созиш наомадан, аз ҷониби суд муайян карда мешавад.

4. Агар шахси ба талаб карда гирифтани ашё ҳуқуқдошта ба таври оммавӣ барои баргардондани ашёи гумшуда подош эълон карда бошад, подош мутобиқи шартӣ ба таври оммавӣ эълон кардани мукофот пардохт карда мешавад.

5. Шахсе, ки ашёро ёфтааст, ҳуқуқ дорад то лаҳзаи пардохти подош, ба ғайр аз ҳуҷҷате, ки танҳо аз ҷониби шахси ба талаб карда гирифтани он ҳуқуқдошта истифода шуданаш мумкин аст, ашёи ёфташро нигоҳ дорад (моддаи 416 ҳамин Кодекс).

6. Агар шахсе, ки ашёро ёфтааст, дар хусуси бозёфт арз накарда бошад ё барои пинҳон доштани кӯшиш карда бошад, ҳуқуқ ба подош ба миён намеояд.

Моддаи 301. Ҳайвоноти беназорат

1. Шахсе, ки чорвои беназорат ё бесоҳиб ё дигар ҳайвоноти хонагии беназоратро боздоштааст, уҳдадор аст онҳоро ба моликаш баргардонад ва агар ҳайвонот молик надошта бошанд ё маконашон маълум набошад, дар давоми на дертар аз се рӯзи боздошти онҳо ба мақомоти дахлдори давлатӣ, ки барои кофтукови моликашон тадбирҳо меандешанд, арз намояд.

2. Дар тӯли кофтукови молики ҳайвонот онҳоро шахси боздоранда метавонад худаш нигоҳбонӣ кунад ва истифода барад ё барои нигоҳбонӣ ва истифода ба шахси дигаре, ки шароити зарурӣ дорад, супорад. Мувофиқи хоҳиши шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст, мақомоти дахлдори давлатӣ шахси шароити зарурӣ доштаеро, ки ба он барои нигоҳбонӣ чунин ҳайвонот дода мешаванд, дарёфт мекунад.

3. Шахсе, ки ҳайвоноти беназоратро боздоштааст ва шахсе, ки ба он чунин ҳайвонот барои нигоҳбонӣ ва истифода дода шудаанд, уҳдадоранд онҳоро дуруст нигоҳбонӣ кунанд ва хангоми бо гуноҳи онҳо вафот кардан ва осеб дидани ҳайвонот дар доираи арзиши ҳайвонот ҷавобгар мебошанд.

Моддаи 302. Ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ҳайвоноти беназорат

1. Агар дар давоми шаш моҳ аз лаҳзаи арз кардан аз боздошти ҳайвоноти беназорати хонагӣ молики онҳо муайян нагардад ва аз ҳуқуқи худ ба онҳо арз накунад, ҳуқуқи моликият ба чунин ҳайвонот ба шахсе мегузарад, ки онҳо таҳти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор доранд.

2. Ҳангоми рад кардани бадастории ҳуқуқи моликият аз ҷониби шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбониаш қарор доранд, онҳо ба моликияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ мегузаранд ва бо тартиби муайяннамудаи мақомоти дахлдори давлатӣ истифода мешаванд.

3. Ҳангоми ҳозир шудани молики пештара баъди ба моликияти шахси дигар гузаштани ҳайвонот, молики пештара ҳуқуқ дорад ҳангоми эҳсоси пайвастагии ҳайвон нисбат ба ӯ ё огоҳ шудан аз муносибати бераҳмона ё номуносиби молики нав ба ҳайвонот дар асоси шартҳои созишнома бо молики нав ва агар ба мувофиқа нарасанд, бо тартиби судӣ баргардондани онҳоро талаб кунад.

Моддаи 303. Пардохти хароҷоти нигоҳбонии ҳайвоноти беназорат ва подош барои онҳо

1. Ҳангоми баргардондани ҳайвоноти беназорати хонагӣ ба молик шахсе, ки ҳайвонотро боздоштааст ва шахсе, ки ҳайвонот таҳти нигоҳбонӣ ва истифодааш қарор доштанд, бо назардошти нафъи аз истифодаи ҳайвонот бадастоварда, вобаста ба нигоҳбонии ҳайвонот ба пардохти хароҷоти зарурӣ аз ҷониби молик ҳуқуқ доранд.

2. Шахсе, ки ҳайвоноти хонагии беназоратро боздоштааст, ҳуқуқ дорад мутобиқи муқаррароти қисмҳои 2-6 моддаи 300 ҳамин Кодекс аз молики онҳо подош талаб намояд.

Моддаи 304. Ганчина

1. Ганчина пул ё чизу чораи қиматноке мебошад, ки дар замин гӯр ё дар шакли дигар пинҳон карда шудаанд.

2. Дар сурати пайдо кардани ганчина аз тарафи истифодабарандаи қитъаи замин, соҳиби иморат ва ғайра, ки ба ӯ марбутанд ва инчунин шахсоне, ки ганчина ё ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангиро ёфтаанд, уҳдадоранд онҳоро ба давлат супоранд. Дар айни замон истифодабарандаи қитъаи замин ё молики молу мулк дигар, ки дар он ганчина пинҳон карда шудааст ва шахсе, ки онро ёфтааст, ба гирифтани подош ба андозаи панҷоҳ дарсади арзиши он ҳуқуқ доранд. Подош байни онҳо мутобиқи созишномаи тарафҳо ва дар сурати ба мувофиқа наомаданашон аз тарафи суд тақсим карда мешавад.

3. Шахсе, ки ганчинаи ба ёдгориҳои таърихӣ ва фарҳангӣ алоқамандро ёфтааст, ҳуқуқ дорад то пардохти подош ин молу мулкро нигоҳ дорад (моддаи 416 ҳамин Кодекс).

4. Шахсе, ки бе розигии молик ё соҳиби дигари қонунии қитъаи замин ё дигар молу мулке, ки дар он ганчина пинҳон карда шудааст, ҳафриёт ё ҷустуҷӯро гузарондааст, ҳуқуқ ба подош надорад.

5. Қоидаҳои моддаи мазкур нисбат ба шахсоне, ки дар доираи уҳдадориҳои меҳнатӣ ва хизматӣ барои дарёфти ганчина ҳафриёт ё ҷустуҷӯ мегузаронанд, татбиқ намешаванд.

Моддаи 305. Давомнокии муҳлати бадастории

1. Шахсе, ки молики ашё намебошад, вале бовичдонона, ошкоро ва бефосила ба мисли молу мулки худ ашёи ғайриманқулро дар тӯли понздаҳ сол ё дигар ашёро дар тӯли панҷ сол соҳибӣ кардааст, ба ин ашё ҳуқуқи моликият пайдо мекунад (давомнокии муҳлати бадастории).

2. Ҷараёни муҳлати ба даст овардан аз лаҳзаи оғози соҳиби ашё тибқи қисми 1 моддаи мазкур оғоз меёбад. Шахсе, ки давомнокии соҳибиашро асос менамояд, метавонад ба муҳлати соҳиби худ тамоми муҳлати соҳиби шахси пештараро ҳамроҳ кунад, агар соҳибӣ бо иродаи чунин шахс ба даст оварда шуда бошад.

3. Ҳуқуқи моликияти шахс дар асоси давомнокии муҳлати бадастории нисбат ба ашёи ғайриманқул ё дигар ашёе, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шаванд, аз лаҳзаи чунин бақайдгирӣ ба миён меояд.

4. То пайдо кардани ҳуқуқи моликият ба ашё дар асоси давомнокии муҳлати бадастории шахсе, ки ашёро чун ашёи худ соҳибӣ мекард, ҳуқуқи соҳиби худро метавонад аз шахсони сеюме, ки молики ашёи мазкур намебошанд, инчунин ба ин ашё бо дигар асосҳои пешбиниамудаи қонун ё шартнома ҳуқуқи соҳибӣ надоранд, ҳимоя намояд.

5. Молики ашё ё шахсе, ки ҳуқуқи маҳдуди ашё дорад, метавонад ашёро тибқи моддаи мазкур дар сурати ҷой доштани шартҳои, ки дар ҳамин Кодекс пешбинӣ шудаанд, дар давоми муҳлате, ки дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинӣ карда шудааст, талаб карда гирад.

6. Муҳлати ба даст овардан, ки дар қисми 1 моддаи мазкур муқаррар шудааст, баъди ба итмом расидани муҳлати даъво оғоз мегардад.

БОБИ 23. ҚАТЪИ ҲУҚУҚИ МОЛИКИЯТ

Моддаи 306. Асосҳо барои қатъи ҳуқуқи моликият

1. Ҳуқуқи моликият ҳангоми аз ҷониби молик ба шахси дигар бегона кардани ашё, даст кашидани молик аз ҳуқуқи моликият, нобуд шудан ё нест кардани ашё ва аз даст додани ҳуқуқи моликият ба ашё ва дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун қатъ мегардад.

2. Маҷбуран гирифтани ашёи молик манъ аст, ба ғайр аз ҳолатҳои зерин:

- нигаронидани рӯёниш ба молу мулк вобаста ба уҳдадорӣҳои молик;
- маҷбуран бегона кардани ашёе, ки дар асоси қонун ба шахси мазкур тааллуқ дошта наметавонад;
- реквизиция;
- мусодира;
- бегона кардани ашёи ғайриманқул вобаста ба гирифтани қитъаи замин;
- харидани сарватҳои фарҳангӣ ё таърихӣ бенизоми нигоҳдоштани шаванда;
- дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар.

3. Тибқи ҳолатҳо, шарт ва тартиби пешбининамудаи қонун оид ба хусусиятҳои ашёе, ки моликияти давлатӣ мебошанд, онҳо ба моликияти хусусии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ бегона карда мешаванд.

4. Дар ҳолати қабули қонун дар бораи ба моликияти давлатӣ табдил додани ашёи хусусии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ (милликунонӣ) зиёни расонда бо тартиби муқарраршуда ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 307. Даст кашидан аз ҳуқуқи моликият

1. Шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ наметавонад аз ҳуқуқи моликият нисбат ба ашё даст кашад ва дар ин ҳусус эълон намояд ё амали дигарро анҷом диҳад, ки баръало аз барканор гардидани аз соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ ашё бе нияти нигоҳ доштани ягон ҳуқуқ ба чунин ашё гувоҳӣ диҳад.

2. Даст кашидан аз ҳуқуқи моликият то лаҳзаи ба ин ашё ҳуқуқи моликият ба даст овардани шахси дигар боиси қатъи ҳуқуқи уҳдадорӣҳои молик нисбат ба ашёи дахлдор наметавонад.

3. Шахсе, ки аз ҳуқуқи моликият ба ашё даст кашааст, уҳдадор аст хароҷоти заруриро барои безаргардонии онҳо пардохт намояд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 308. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулк вобаста ба уҳдадорӣҳои молик

1. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулк вобаста ба уҳдадорӣҳои молик дар асоси санадҳои судӣ сурат мегирад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигари рӯёниш пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ҳуқуқи моликият ба молу мулки рӯёнидашаванда аз лаҳзаи ба ин молу мулк ҳуқуқи моликият пайдо намудани шахси дигар қатъ мегардад.

Моддаи 309. Қатъи ҳуқуқи моликияти шахс ба ашёе, ки ба он тааллуқ дошта наметавонад

1. Агар бо асосҳои иҷозатдодаи қонун дар моликияти шахс ашёе қарор дошта бошанд, ки аз рӯйи қонун ба он тааллуқ дошта наметавонад, чунин ашё бояд аз ҷониби ин шахс дар давоми як сол аз лаҳзаи пайдо шудани ҳуқуқи моликият нисбат ба ашё бегона карда шаванд, агар қонун муҳлатҳои дигарро муқаррар накарда бошад.

2. Агар молик дар муҳлати муайяннамудаи қисми 1 моддаи мазкур ашёро бегона накарда бошад, чунин ашё бо назардошти хусусият ва таъиноташон бо санади судӣ, ки мутобиқи аризаи мақомоти дахлдори давлатӣ бароварда шудааст, бояд ба таври маҷбури фуроҳта шуда, маблағи онҳо ба молики мазкур дода шаванд ё ашё ба моликияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ гузаронда шуда, арзиши муайяннамудаи суд ба собиқ молик пардохт карда шаванд. Дар ин ҳолат маблағи хароҷот вобаста ба бегона кардани ашё аз маблағи ба собиқ молик пардохташаванда кам карда мешавад.

3. Агар таҳти моликияти шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ тибқи асосҳои иҷозатдодаи қонун ашёе қарор гиранд, ки барои ба даст овардани онҳо иҷозати махсус зарур аст, вале додани онҳо ба молик рад шудааст, чунин ашё бо тартиби муқарраршуда барои ашёе, ки наметавонанд ба молики мазкур тааллуқ дошта бошанд, бегона карда мешаванд.

Моддаи 310. Қатъи ҳуқуқи моликият ба ашёи ғайриманқул бинобар гирифтани қитъаи замин ва захираҳои табиӣ дигар

1. Қатъи ҳуқуқи моликият ба ашёи ғайриманқул вобаста ба қарори мақомоти давлатӣ, ки мақсади бевосита гирифтани ашёро аз молик надорад, аз ҷумла қарори гирифтани қитъаи замин, ки дар он хона, сохтмони дигар ва дарахтзорӣ молик ҷойгир шудаанд, танҳо тибқи ҳолат ва бо тартиби муқаррарнамудаи

қонун сурат гирифта, ба молик ашѐи баробарарзиш дода мешавад ва дигар зиѐни расида ба он чуброн мегардад ѐ тамоми зиѐне, ки вобаста ба қатъи ҳуқуқи моликият расонда шудааст, дар ҳаҷми пурра чуброн карда мешавад.

2. Ҳангоми норозӣ будани молик аз қароре, ки боиси қатъи ҳуқуқи моликият мегардад, он то замони бо тартиби судӣ ҳал шудани баҳс амалӣ карда намешавад. Ҳангоми баррасии баҳс инчунин ҳамаи масъалаҳо вобаста ба чуброни зиѐни расонда ба молик бояд ҳал гарданд.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур мувофиқан ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликият ба ашѐи ғайриманқул вобаста ба қарори мақомоти давлатӣ дар мавриди гирифтани қитъаи кӯҳӣ, қитъаҳои акваторӣ ва қитъаҳои дигар, ки дар онҳо ашѐ воқеанд, татбиқ мегарданд.

Моддаи 311. Харидани сарватҳои таърихӣ ѐ фарҳангии бенизом ниғаҳдошташаванда

1. Агар молики сарватҳои фарҳангӣ ѐ таърихӣ, ки мутобиқи қонунгузорӣ ба гурӯҳи сарватҳои дорои арзиши махсус ва аз тарафи давлат ҳифзшаванда дохил гардидаанд, онҳоро бенизом нигоҳдоранд, ки дар натиҷа ба онҳо хавфи гум кардани аҳаммияташон таҳдид намояд, чунин сарватҳоро давлат тибқи санади судӣ метавонад аз молик харида гирад ѐ дар савдои оммавӣ ба фурӯш монад.

2. Ҳангоми харида гирифтани сарватҳои фарҳангӣ ѐ таърихӣ ба молик арзиши онҳо ба андозаи муқаррарнамудаи созишномаи тарафҳо ва дар сурати баҳс ба андозаи муайяннамудаи суд пардохт карда мешавад. Ҳангоми фурӯш дар савдои оммавӣ ба молик ба ҷуз хароҷоти савдои оммавӣ тамоми маблағи боқимонда пардохт карда мешавад.

Моддаи 312. Реквизитсия

1. Дар ҳолатҳои офати табиӣ, садама, эпидемия, эпизоотия ва ҳолатҳои дигари дорои хусусияти фавқулода, молу мулк тибқи қарори мақомоти ваколатдори давлатӣ метавонад аз молик бо тартиб ва тибқи шартҳои муқаррарнамудаи қонун ба моликияти мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ба манфиати ҷомеа гирифта шуда, ба молик арзиши молу мулк пардохт карда шавад (реквизитсия).

2. Нархе, ки мутобиқи он ба молик арзиши молу мулки реквизицияшуда пардохт карда мешавад, дар суд мавриди баҳс қарор гирифта метавонад.

3. Шахсе, ки молу мулки он реквизиция шудааст, ҳуқуқ дорад баъди қатъи ҳолате, ки вобаста ба он молу мулк реквизиция шуда буд, баргардондани молу мулки боқимондаашро талаб намояд ва дар ҳолати радди он ба суд муроҷиат кунад.

Моддаи 313. Мусодира

1. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун молу мулки моликро мутобиқи санади судӣ ҳамчун намуди ҷазо барои содир намудани ҷиноят ѐ дигар ҳуқуқвайронкунӣ мусодира кардан мумкин аст.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун мусодираро бо тартиби маъмурӣ анҷом додан мумкин аст. Нисбат ба қарори бо тартиби маъмурӣ қабулгардида дар бораи мусодираи молу мулк ба суд шикоят кардан мумкин аст.

Моддаи 314. Милликунонӣ

Бо роҳи милликунонӣ аз моликияти шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ба моликияти давлатӣ табдил додани молу мулк мутобиқи қонун бо чуброни арзиши молу мулк ва дигар зиѐне, ки вобаста ба милликунонӣ ба шахс расонда мешавад, иҷозат дода мешавад.

Моддаи 315. Нархгузорию молу мулк ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликият

Ҳангоми қатъи ҳуқуқи моликият молу мулк бо назардошти арзиши бозории он нархгузорӣ мешавад.

БОБИ 24. МОЛИКИЯТИ УМУМӢ ВА НАМУДҲОИ ОН

Моддаи 316. Мафҳум ва асосҳои пайдоиши моликияти умумӣ

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ду ѐ якчанд шахс қарор дорад, моликияти умумии онҳо мебошад.

2. Молу мулк метавонад бо муайян намудани ҳиссаи ҳар як молик дар моликият (моликияти ҳиссагӣ) ѐ бе муайян намудани чунин ҳисса (моликияти якҷоя) таҳти моликияти умумӣ қарор гирад.

3. Моликияти умумӣ ба молу мулк ҳиссагӣ мебошад, ба истиснои ҳолатҳое, ки қонун ташаккули моликияти якҷояро ба молу мулк пешбинӣ менамояд.

4. Моликияти умумӣ ҳангоми ба моликияти ду ӯ зиёда шахс ворид шудани молу мулк, ки он бе тағйир додани таъиноташ тақсимнопазир аст (ашёи тақсимнашаванда) ӯ аз рӯи қонун онро тақсим кардан мумкин нест, пайдо мегардад.

5. Молу мулки тақсимшаванда дар ҳолатҳои пешбинишудаи қонун ӯ шартнома моликияти умумӣ мешавад.

6. Мутобиқи созишномаи иштирокдорони моликияти якҷоя ва дар сурати ба мувофиқа нарасидан - бо санади судӣ нисбат ба молу мулки умумӣ моликияти ҳиссагии чунин шахсонро муқаррар кардан мумкин аст.

Моддаи 317. Муайян намудани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти ҳиссагӣ

1. Агар андозаи ҳиссаи иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ дар асоси қонун муқаррар ва бо созишномаи ҳамаи иштирокдорони он муайян нашуда бошад, ҳисса баробар ҳисобида мешавад.

2. Бо созишномаи байни ҳамаи иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ тартиби муқаррар ва тағйир додани ҳиссаи онҳоро вобаста ба саҳми ҳар кадомашон дар ташкил, ба даст овардан ва афзун гардондани молу мулки умумӣ муайян кардан мумкин аст.

3. Иштирокдори моликияти ҳиссагӣ, ки аз ҳисоби худ бо риояи тартиби муқарраргардидаи истифодаи моликияти умумӣ ба он беҳбудии ҷудонашавандаро анҷом додааст, ҳуқуқи мутаносибан зиёд кардани ҳиссаи худро дар ҳуқуқ ба молу мулки умумӣ дорад, агар дар созишномаи иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Беҳбудии ҷудошавандаи молу мулки ҳиссагӣ, агар дар созишномаи иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ба моликияти иштирокдоре мегузарад, ки ин беҳбудиро анҷом додааст.

Моддаи 318. Соҳибӣ ва истифодаи молу мулк, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

1. Соҳибӣ ва истифодаи моликияти ҳиссагӣ тибқи созиши ҳамаи иштирокдорон амалӣ гардида, дар сурати ба созиш наомадани онҳо бо тартиби судӣ муайян карда мешаванд.

2. Иштирокдори моликияти ҳиссагӣ ба соҳибӣ ва истифодаи қисми молу мулки умумӣ баробар ба андозаи ҳиссааш ҳуқуқ дорад. Дар ҳолати имконнопазирии он аз дигар иштирокдорон, ки ҳиссаи онро соҳибӣ ва истифода мебаранд, ҳуқуқ дорад ҷуброни дахлдорро талаб намояд.

Моддаи 319. Ихтиёрдории молу мулк, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

1. Ихтиёрдории молу мулки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта мутобиқи созишномаи байни ҳамаи иштирокдорони он ба амал бароварда мешавад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Иштирокдори моликияти ҳиссагӣ ҳуқуқ дорад мутобиқи салоҳдиди худ ҳиссаи худро фурӯшад, ҳадия намояд, васият кунад, ба гарав гузорад ӯ бо тарзи дигар бо риояи қоидаҳои бегонақунии музднок, ки моддаи 322 ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, ихтиёрдорӣ намояд.

Моддаи 320. Самара, маҳсулот ва даромади бадастомада аз истифодаи молу мулк, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад

1. Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулк, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, ба таркиби молу мулки ҳиссагӣ дохил мешаванд.

2. Тақсими минбаъдаи самара, маҳсулот ва даромад байни иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ, агар созишномаи байни онҳо тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад, баробар ба андозаи ҳиссаашон сурат мегирад.

Моддаи 321. Хароҷоти ниғаждории молу мулки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарордошта

1. Ҳар як иштирокдори моликияти ҳиссагӣ уҳдадор аст мувофиқан ба ҳиссаи худ дар пардохти андоз, бочу хироч ва дигар пардохтҳо оид ба молу мулки умумӣ, инчунин оид ба хароҷоти ниғаждорӣ ва муҳофизати онҳо, агар дар қонун ӯ шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иштирок намояд.

2. Хароҷоте, ки зарурӣ нестанд ва аз ҷониби яке аз иштирокдорон бе розигии дигарон анҷом дода шудаанд, ба зиммаи ҳамаи вогузошта мешавад. Бахсҳои дар ин ҳолат бамиёномада бо тартиби судӣ ҳал карда мешаванд.

Моддаи 322. Ҳуқуқи афзалиятнокӣ хариди ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ

1. Ҳангоми фурӯши ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахсони ғайр иштирокдорони боқимондаи моликияти ҳиссагӣ барои харидани ҳиссаи фурӯшӣ мутобиқи нарх ва шартҳои дигари баробаре, ки он фурӯхта мешавад, ҳуқуқи афзалиятнок доранд, ба ғайр аз фурӯш дар савдои оммавӣ.

2. Савдои оммавӣ барои фурӯши ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ, ҳангоми розӣ набудани ҳамаи иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ, метавонад дар ҳолатҳои пешбининамудаи моддаи 331 ҳамин Кодекс ва ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун баргузор карда шавад.

3. Фурӯшандаи ҳисса уҳдадор аст иштирокдорони дигари моликияти ҳиссагиро аз нияти худ оид ба фурӯхтани ҳиссааш ба шахсони дигар хаттӣ огоҳ намуда, нарх ва шартҳои дигари фурӯшро нишон диҳад. Агар иштирокдорони дигари моликияти ҳиссагӣ барои харидани ҳисса розӣ набоянд, ҳиссаи фурӯхташавандаро ба молу мулки ғайриманқул дар давоми як моҳ ва молу мулки дигар дар давоми даҳ рӯз аз лаҳзаи огоҳ шудан ба даст наоранд, фурӯшанда ҳуқуқ дорад ҳиссаи худро ба шахси дигар фурӯшад.

4. Ҳангоми фурӯши ҳисса бо вайрон кардани ҳуқуқи афзалиятноки хариди ҳисса, ҳар як иштирокдори моликияти ҳиссагӣ ҳуқуқ дорад дар давоми се моҳ ба суд дар хусуси ба он гузашт намудани ҳуқуқ ва уҳдадориҳои харидор талабот арз намояд.

5. Гузашт кардани ҳуқуқи афзалиятноки хариди ҳисса иҷозат дода намешавад.

6. Қоидаҳои моддаи мазкур инчунин ҳангоми бегонакунии ҳисса аз рӯйи шартномаи мубодила низ татбиқ мегарданд, агар аз моҳияти шартнома тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 323. Лаҳзаи гузаштани ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ ба шахсе, ки онро тибқи шартнома ба даст овардааст

1. Агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартнома аз лаҳзаи бастании шартнома ба бадасторанда мегузарад.

2. Лаҳзаи гузариши ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ тибқи шартномае, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, мутобиқи қисми 2 моддаи 294 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

Моддаи 324. Тақсими молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад ва аз он чӯдо намудани ҳисса

1. Молу мулке, ки таҳти моликияти ҳиссагӣ қарор дорад, мутобиқи созишнома байни иштирокдорони он тақсим шуданаш мумкин аст, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Иштирокдори моликияти ҳиссагӣ ҳуқуқ дорад аз молу мулки умумӣ чӯдо кардани ҳиссаи худро талаб намояд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Ҳангоми ба мувофиқа наомадани иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ оид ба тарз ва шартҳои тақсими молу мулки умумӣ ё чӯдо кардани ҳиссаи яке аз онҳо иштирокдори молу мулки ҳиссагӣ ҳуқуқ дорад дар шакли асл чӯдо кардани ҳиссаи худро дар молу мулки умумӣ бо тартиби судӣ талаб намояд.

4. Агар дар шакли асл чӯдо кардани ҳиссаро қонун иҷозат надихад ё бо сабаби расидани хисороти номутаносиб ба молу мулки таҳти моликияти умумӣ қарордошта имконнопазир бошад, молики чӯдошаванда ба пардохти арзиши ҳиссааш аз ҷониби дигар иштирокдорони моликияти ҳиссагӣ ҳуқуқ дорад.

5. Агар молу мулке, ки дар шакли асл дар асоси моддаи мазкур ба иштирокдори моликияти ҳиссагӣ дода мешавад, бо ҳисса дар ҳуқуқи моликияти умумӣ мувофиқ наояд, он тавассути пардохти маблағи муайян ё ҷуброни дигар бартараф карда мешавад.

6. Пардохти ҷуброн ба иштирокдори моликияти ҳиссагӣ ба ивази чӯдо кардани ҳиссааш дар шакли асл аз ҷониби молиқони дигар бо розигии ӯ иҷозат дода мешавад. Дар ҳолате, ки ҳиссаи молиқ ночиз аст, ба таври воқеӣ дар асл чӯдо кардани он имконнопазир аст ва молиқ барои истифодаи молу мулки умумӣ манфиати назаррас надошта бошад, суд метавонад бе розигии ин молиқ низ дигар иштирокдорони моликияти ҳиссагиро барои пардохти ҷуброн уҳдадор намояд.

7. Молиқ баъди мутобиқи моддаи мазкур гирифтани ҷуброн ҳуқуқи худро ба ҳисса дар моликияти умумӣ гум мекунад.

Моддаи 325. Соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдории молу мулке, ки таҳти моликияти якҷоя қарор дорад

1. Иштирокдорони моликияти якҷоя, агар дар созишномаи онҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, молу мулки умумиро бо розигии мутақобила соҳибӣ ва истифода мекунанд.

2. Молу мулки таҳти моликияти якҷоя қарордошта бо розигии ҳамаи иштирокдорон ихтиёрдорӣ карда мешавад. Сарфи назар аз он ки кадоме аз иштирокдорон аҳд оид ба ихтиёрдории молу мулкоро анҷом додааст, розигии ҳамаи иштирокдорон дар назар дошта мешавад.

3. Ҳар як иштирокдори моликияти якҷоя ҳуқуқ дорад оид ба ихтиёрдории молу мулки умумӣ, агар дар созишномаи ҳамаи иштирокдорон тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, аҳдро анҷом диҳад. Аҳди ихтиёрдорӣ кардани молу мулки умумӣ, ки яке аз иштирокдори моликияти якҷоя анҷом додааст, метавонад бо талаби иштирокдорони дигар бо ангезаи ваколати зарурӣ надоштани иштирокдоре, ки аҳдро анҷом

додааст, танҳо дар сурати исбот гардидани он, ки тарафи дигари аҳд дар ин хусус медонист ё мебоист донд, беътибор доништа шавад (қисми 2 моддаи 190 ҳамин Кодекс).

4. Қисмҳои 1-3 моддаи мазкур ҳангоме татбиқ мегарданд, ки агар ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар барои намудҳои алоҳидаи моликияти якҷоя тартиби дигарро муқаррар накарда бошад.

Моддаи 326. Тақсими молу мулке, ки таҳти моликияти якҷоя қарор дорад ва аз он чудо намудани ҳисса

1. Тақсими молу мулки умумӣ байни иштирокдорони моликияти якҷоя, инчунин аз он чудо кардани ҳиссаи яке аз онҳо ба шарт мумкин аст, ки пешакӣ ҳиссаи ҳар як иштирокдор дар ҳуқуқ ба молу мулки умумӣ муайян карда шавад.

2. Ҳангоми тақсими молу мулки умумӣ ва аз он чудо кардани ҳисса, агар бо қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳиссаи онҳо баробар доништа мешавад.

3. Асос ва тартиби тақсими молу мулки умумӣ ва аз он чудо кардани ҳисса мутобиқи қоидаҳои муайяннамудаи моддаи 324 ҳамин Кодекс муқаррар мегарданд, агар барои намудҳои алоҳидаи моликияти якҷоя бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар тартиби дигар муқаррар нашуда бошад ва аз моҳияти муносибати иштирокдорони моликияти якҷоя барнаояд.

Моддаи 327. Моликияти якҷояи ҳамсарон

1. Молу мулке, ки ҳамсарон дар давоми ақди никоҳ ба даст овардаанд, моликияти якҷояи онҳо ба ҳисоб меравад, агар қонун ё шартномаи байни онҳо низоми дигари ин молу мулкро муайян накарда бошад.

2. Молу мулке, ки қабл аз ақди никоҳ ба ҳар кадоме аз ҳамсарон тааллуқ дошт, инчунин молу мулке, ки яке аз онҳо ҳангоми ақди никоҳ чун ҳадия ё мерос гирифтааст, моликияти ӯ мебошад.

3. Молу мулки истифодаи шахсӣ (либос, пойафзол ва ғайра), ба ғайр аз ҷавоҳирот ва дигар асбобу анҷоми зебу зинат, ҳарчанд дар давраи ақди никоҳ аз ҳисоби воситаҳои умумии онҳо ба даст оварда шудаанд, моликияти он ҳамсаре ба ҳисоб меравад, ки онро истифода бурдааст.

4. Молу мулки ҳар як ҳамсар моликияти якҷояи онҳо эътироф карда мешавад, агар муайян карда шавад, ки дар давоми ақди никоҳ аз ҳисоби молу мулки умумии онҳо ё молу мулки яке аз ҳамсарон саҳмгузориё шудааст, ки арзиши онро хеле баланд кардааст (таъмири асосӣ, азнавсозӣ, азнавтатқиҳои ва ғайра). Агар дар шартномаи байни ҳамсарон тартиби дигар пешбинӣ гардида бошад, ин қоида татбиқ намегардад.

5. Ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ ба молу мулки умумии ҳамсарон ворид карда намешаванд, аммо даромаде, ки аз онҳо гирифта мешавад, молу мулки якҷояи ҳамсарон ба ҳисоб меравад, агар дар шартномаи байни онҳо тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

6. Нигаронидани рӯёниш ба уҳдадорӣ яке аз ҳамсарон танҳо ба молу мулке, ки дар моликияти ӯ мебошад, инчунин ба ҳиссаи ӯ дар молу мулки умумии ҳамсарон, ки ҳангоми тақсим аз ӯ шуда метавонад, мумкин аст.

7. Тартиби муайян намудани ҳиссаи ҳамсарон дар молу мулки умумӣ ҳангоми тақсими он ва тартиби чунин тақсимотро Кодекси оилаи Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар менамояд.

Моддаи 328. Моликияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба аъзои он ба ҳуқуқи моликияти якҷоя мансуб аст, агар тибқи қонун ё шартномаи байни онҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Дарахтзорӣ қитъаи замин, иморатҳои хоҷагӣ ва иморати дигар, иншооти мелиоративӣ ва иншооти дигар, ҳайвоноти маҳсулдиханда ва корӣ, паранда, техникаи кишоварзӣ ва техникаю татқиҳои дигар, воситаҳои нақлиёт, асбобу анҷом ва молу мулки дигар, ки аз воситаҳои умумии аъзои он ба даст оварда шудаанд, моликияти якҷояи аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба ҳисоб меравад.

3. Самара, маҳсулот ва даромаде, ки дар натиҷаи фаъолияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба даст омадаанд, молу мулки умумии аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) буда, мутобиқи созишномаи байни онҳо истифода мегардад.

Моддаи 329. Тақсими молу мулки хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Ҳангоми қатъи фаъолияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) вобаста ба хориҷ шудани ҳамаи аъзои он ё бо асосҳои дигар, молу мулки умумӣ бояд бо тартиби пешбиниамудаи моддаҳои 324 ва 326 ҳамин Кодекс тақсим карда шавад.

2. Воситаҳои истеҳсолот, ки марбути хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) мебошанд, ҳангоми аз хоҷагӣ хориҷ шудани яке аз аъзои он тақсим карда намешаванд. Шахсе, ки аз хоҷагӣ баромадааст, барои гирифтани товони пулии баробар ба ҳиссааш дар моликияти умумӣ ба ин молу мулк ҳуқуқ дорад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур ҳиссаи аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) дар ҳуқуқи моликияти якҷоя ба молу мулки хоҷагӣ баробар ҳисобида мешавад, агар мутобиқи созишномаи байни онҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Муносибатҳо вобаста ба қитъаи замини хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) бо қонунгузори замин танзим мегарданд.

Моддаи 330. Ҳуқуқи аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба молу мулки умумӣ ҳангоми дар заминаи он ташкил шудани шахси ҳуқуқӣ

Ҳангоми дар заминаи молу мулки умумии аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) тибқи қонунгузорӣ ташкил шудани шахси ҳуқуқӣ, аъзои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) ба ин молу мулк ҳуқуқи уҳдадорӣ пайдо менамоянд.

Моддаи 331. Нигаронидани рӯёниш ба ҳисса дар молу мулки умумӣ

1. Ҳангоми нокифоя будани молу мулки дигар иштирокдори моликияти ҳиссагӣ ё якҷоя кредитор ҳуқуқ дорад оид ба ҷудо кардани ҳиссаи қарздор аз молу мулки умумӣ барои нигаронидани рӯёниш талабот пешниҳод кунад. Агар дар ҷунин ҳолатҳо ҷудо кардани ҳисса дар шакли асл ғайриимкон бошад ё иштирокдорони дигари моликияти ҳиссагӣ ё якҷоя ба он норозигӣ кунанд, кредитор ҳуқуқ дорад аз қарздор талаб намояд, ки ҳиссаи худро ба иштирокдорони дигари моликияти умумӣ фурӯшад ва маблағи аз фурӯш бадастомадаро барои пардохти қарз диҳад.

2. Ҳангоми харидани ҳиссаи қарздорро рад намудани иштирокдорони дигари моликияти умумӣ кредитор ҳуқуқ дорад бо тартиби судӣ талаб намояд, ки ба ҳиссаи қарздор дар моликияти умумӣ бо фурӯши ин ҳисса дар савдои оммавӣ рӯёниш нигаронида шавад.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур дар муносибат ба нигаронидани рӯёниш ба ҳисса дар моликияти якҷоя бо назардошти хусусиятҳои, ки дар қонун пешбинӣ шудаанд, татбиқ мешавад.

БОБИ 25. ҲУҚУҚҲОИ МАҲДУДИ АШЁ

§1. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Моддаи 332. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Корхонаи воҳиди давлатие, ки ба он молу мулк бо ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ тааллуқ дорад, ин молу мулкро дар доираи муайяннамудаи ҳамин Кодекс соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдорӣ менамояд.

Моддаи 333. Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

Объекти ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ҳама гуна молу мулк буда метавонад, агар қонунгузорӣ тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад.

Моддаи 334. Ба даст овардан ва қатъи ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ

1. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ба молу мулке, ки моликаш дар хусуси вобаста кардани он ба корхонаи воҳиди давлатии таъсисдодаш қарор қабул кардааст, нисбати ин корхона аз лаҳзаи ба тавозуни мустақилаш гузарондани молу мулк пайдо мешавад, агар дар қонунгузорӣ ё қарори молик тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулк, ки таҳти ҳуқуқи пешбурди хоҷагии корхонаи воҳиди давлатӣ қарор доранд, инчунин молу мулки дигар, ки он мутобиқи шартнома ё асосҳои дигар ба даст овардааст, бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ барои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба пешбурди хоҷагии корхона дохил мешаванд.

3. Ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ба молу мулк бо асос ва тартиби пешбининамудаи қонунгузорӣ барои қатъи ҳуқуқи моликият, инчунин дар ҳолати ба таври қонунӣ бо қарори молик гирифтани молу мулки корхона қатъ мегардад.

Моддаи 335. Ҳуқуқи молик ба молу мулки таҳти ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ қарордошта

1. Молики молу мулки таҳти ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ қарордошта мутобиқи қонун масъалаҳои таъсиси корхона, муайян намудани мавзӯ, мақсади фаъолияти он, азнавташкилдихӣ ва барҳамдиҳии онро ҳал

намуда, директор (роҳбар)-и корхонаро таъин менамояд, мутобиқи таъинот истифода ва ниғаҳдории молу мулки марбути корхонаро таҳти назорат мегирад.

2. Молик ба гирифтани як қисми фоида аз истифодаи молу мулки таҳти ҳуқуқи пешбурди хоҷагии корхона қарордошта ҳуқуқ дорад.

Моддаи 336. Шартҳои амалисозии ҳуқуқҳои молумулкӣ аз ҷониби корхонаи воҳиди давлатӣ

1. Корхонаи воҳиди давлатӣ, ки фаъолияти худро дар асоси ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ амалӣ месозад, ҳуқуқ надорад бе розигии молик ё мақомоти давлатии аз ҷониби он ваколатдоршуда амалҳои зеринро анҷом диҳад:

- биною иншоот, таҷҳизот ва фондҳои асосии дигари корхонаро, ки ба он тааллуқ доранд, фурӯшад ё ба шахсони дигар диҳад, аз ҷумла ҳамчун саҳм дар сармояи оинномавии ҷамъиятҳои хоҷагӣ ё сармояи шариконаи ширкатҳои хоҷагӣ гузорад, иваз намояд, ба иҷора ё ба истифодаи муваққатии ройгон диҳад ва ё дар шакли дигар ихтиёрдорӣ намояд;

- филиалҳо ва корхонаҳои фаръӣ ташкил намояд;

- аз рӯйи уҳдадориҳои шахсони сеюм замонат ё кафолат диҳад.

2. Корхонаи воҳиди давлатӣ метавонад молу мулки манқули дар асоси ҳуқуқи хоҷагӣ ба он вобасташударо мустақилона ихтиёрдорӣ намояд, агар дар қонунҳои тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

§2. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

Моддаи 337. Ҳуқуқи идораи оперативӣ

Корхонаи махсус, инчунин муассиса ба молу мулки дар ихтиёрашон гузошташуда дар доираи муайяннамудаи қонун, мутобиқи мақсади фаъолиятшон, супоришҳои молик ё мақомоти ваколатдорнамудаи он ва таъиноти молу мулк ҳуқуқи соҳибӣ, истифода ва ихтиёрдориро доранд.

Моддаи 338. Ихтиёрдории молу мулки корхонаи махсус

1. Корхонаи махсус ҳуқуқ дорад молу мулки ба он вобасташударо танҳо бо розигии молики ин молу мулк бегона кунад ё бо тарзи дигар онро ихтиёрдорӣ намояд.

2. Корхонаи махсус иҷрои қор ва хизматрасониро амалӣ намуда, моли истехсолкардаашро мустақилона мефурӯшад, агар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ накарда бошад.

3. Тартиби тақсими даромади корхонаи махсусро молики молу мулки он муайян мекунад.

Моддаи 339. Ихтиёрдории молу мулки муассиса

1. Муассиса ҳуқуқ надорад молу мулки ба он вобасташуда ё молу мулки аз ҳисоби воситаҳои тибқи харҷнома бадастовардаашро фурӯшад ё онро бо тарзи дигар ихтиёрдорӣ намояд.

2. Агар мутобиқи ҳуҷжатҳои таъсисӣ ба муассиса иҷозат дода шуда бошад, ки ба фаъолияти даромаднок машғул шавад, дар он сурат даромад аз ҷунин фаъолият ва молу мулке, ки аз ҳисоби ҷунин даромад ба даст оварда шудааст, пурра ба ихтиёри муассиса гузашта, дар тавозуни алоҳида ба ҳисоб гирифта мешаванд.

Моддаи 340. Ба даст овардани ҳуқуқи идораи оперативӣ ва қатъи он

1. Ҳуқуқи идораи оперативии молу мулке, ки молик онро ба корхонаи махсус ё муассиса вобаста намудааст, нисбати ин корхона ё муассиса аз лаҳзае ба тавозуни мустақили онҳо гузарондани молу мулк пайдо мешавад, агар дар қонунгузорӣ ё қарори молик тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Самара, маҳсулот ва даромад аз истифодаи молу мулк, ки таҳти ҳуқуқи идоракунии оперативии корхонаи махсус ва муассиса қарор доранд, инчунин молу мулки дигар, ки онҳо мутобиқи шартнома ё асосҳои дигар ба даст овардаанд, бо тартиби муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс ва қонунгузори дигар барои ба даст овардани ҳуқуқи моликият ба ҳуқуқи идораи оперативии корхонаи махсус ё муассиса дохил мешаванд.

3. Ҳуқуқи идораи оперативии молу мулк тибқи қонунгузорӣ қатъ мегардад.

Моддаи 341. Ҳуқуқи молик ба гирифтани ва азнавтақсимкунии молу мулке, ки ба идораи оперативӣ дода шудааст

Молики молу мулк ҳуқуқ дорад молу мулки зиёдатӣ, таҳти истифода қарорнадошта ва ё мутобиқи мақсад истифоданашавандаи корхонаи махсус ё муассисаро пас гирад ва мутобиқи салоҳдиди худ истифода барад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 342. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулке, ки ба идораи оперативӣ дода шудааст

1. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулке, ки таҳти идораи оперативии корхонаи махсус ё муассиса қарор дорад, дар асоси тартиби умумӣ мутобиқи қонунгузорӣ анҷом дода мешавад, агар ҳамин Кодекс ва қонунҳо тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад.

2. Агар муассиса аз фаъолияти хоҷагӣ даромад ба даст оварда бошад, нигаронидани рӯёниш аввал ба маблағҳои чунин даромад анҷом дода мешавад.

3. Дар сурати нокифоя будани маблағи корхонаи махсус ё муассиса молики молу мулки дахлдор аз рӯйи уҳдадорӣҳои он ҷавобгари иловагӣ дорад.

Моддаи 343. Нигоҳ доштани ҳуқуқи идоракунии оперативӣ ба молу мулк ҳангоми ба молики дигар гузаштани корхонаи махсус ё муассиса

Ҳангоми гузаштани ҳуқуқи моликият ба корхонаи махсус ё муассиса ба молики дигар ҳуқуқи идораи оперативӣ ба молу мулк нигоҳ дошта мешавад.

§3. Сервитути ашёи ғайриманқул

Моддаи 344. Ҳуқуқи маҳдуди истифодаи ашёи ғайриманқули бегона

Ҳуқуқи маҳдуди истифодаи ашёи ғайриманқул ин ҳуқуқи шахс ва (ё) шахсон ба истифодаи қисми ашёи ғайриманқули дар моликият ва ё истифодаи шахси дигар қарордошта мебошад, ки бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон ба қайди давлатӣ гирифта мешавад.

Моддаи 345. Намудҳои сервитут

Намудҳои алоҳидаи сервитут тибқи ҳамин Кодекс ва қонун муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 346. Сервитути ихтиёрӣ ва маҷбурӣ

1. Сервитути ихтиёрӣ бо розигии тарафҳо муқаррар карда мешавад.

2. Сервитути маҷбурӣ дар асоси қарори мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шахрҳо ва ноҳияҳо, ё аз ҷониби суд аз рӯйи даъвои шахс тибқи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон муқаррар карда мешавад.

Моддаи 347. Ҳуқуқи маҳдуди истифодаи қитъаи замини бегона

Ҳуқуқи маҳдуди истифодаи қитъаи замини бегона тибқи қонунгузори замини Чумхурии Тоҷикистон ба танзим дароварда мешавад.

Моддаи 348. Нигоҳ доштани сервитут ҳангоми додан ё гузаштани ҳуқуқи моликият ба бино ва иншоот

1. Сервитут ҳангоми ба шахси дигар додан ё гузаштани ҳуқуқи моликият ба бино ва иншоот, ки сервитут ба он дахл дорад, нигоҳ дошта мешавад.

2. Сервитут мавзуи мустақили хариду фурӯш ва ё гарав буда наметавонад, ё бо ягон роҳи дигар ба шахсе, ки молики бино ва ё иншоот намебошад, дода намешавад.

Моддаи 349. Қатъ шудани сервитут

1. Сервитут метавонад ҳангоми аз байн рафтани асосе, ки тибқи он сервитут аз ҷониби мақомоти давлатӣ ё суд муқаррар гардида буд, қатъ шавад.

2. Асосҳои дигари қатъ шудани сервитутро қонун муайян менамояд.

§4. Дигар ҳуқуқҳои маҳдуди ашё

Моддаи 350. Ҳуқуқҳои маҳдуди ашё нисбат ба молу мулки дигар

Ҳуқуқҳои маҳдуди ашё ба молу мулк инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун ба миён омада метавонанд.

ФАСЛИ IV. ҲУҚУҚИ УҲДАДОРӢ

ЗЕРФАСЛИ 1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА УҲДАДОРИҲО

БОБИ 26. МАФҲУМ, АСОСҲОИ БА ВУҶУД ОМАДАН, ТАРАФҲО ВА НАМУДҲОИ УҲДАДОРӢ

Моддаи 351. Мафҳуми уҳдадорӣ ва асосҳои ба вучуд омадани он

1. Мувофиқи уҳдадорӣ як шахс (қарздор) бояд ба манфиати шахси дигар (кредитор) амали муайянеро анҷом диҳад, чунончи молу мулкро диҳад, корро иҷро кунад, хизмат расонад, пул супорад ва ғайра, ё аз иҷроӣ ягон амал худдорӣ намояд ва кредитор бошад, ҳуқуқ дорад аз қарздор иҷроӣ уҳдадорихояшро талаб намояд.
2. Уҳдадорихо дар асоси шартномаҳо, расондани зарар ва асосҳои дигари пешбиниамудаи қонунгузорӣ ба вучуд меоянд.

Моддаи 352. Тарафҳои уҳдадорӣ

1. Дар уҳдадорӣ ба сифати тарафҳо (кредитор ё қарздор) метавонанд як ё ҳамзамон якчанд шахс иштирок намоянд.
2. Беэътибории талаботи кредитор ба яке аз шахсоне, ки дар уҳдадорӣ ҳамчун қарздор иштирок мекунад ва ё гузаштани муҳлати даъво аз рӯи талабот ба чунин шахс нисбати талабот ба қарздорони дигар дахл надорад.
3. Агар ҳама гуна тараф дар уҳдадорӣ ҳам ҳуқуқ ва ҳам уҳдадорӣ дошта бошад, он дар масъалаи анҷом додани уҳдадорӣ ба манфиати тарафи дигар қарздор ҳисобида шуда, ҳамзамон дар масъалаи ҳуқуқи талабкунӣ нисбати ҳамон тараф кредитор мебошад.
4. Уҳдадорӣ барои шахсоне, ки дар он ҳамчун тараф иштирок надоранд (барои шахси сеюм), уҳдадорихоро ба вучуд намеорад. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ ё созишномаи тарафҳо уҳдадорӣ метавонад ҳуқуқро барои шахси сеюм нисбат ба як ё ҳар ду тарафи уҳдадорӣ ба вучуд орад.
5. Кредиторе, ки талаботи он ба қарздор бо гарав, нигоҳ доштан ё усулҳои дигар, ки бартариро дар назди кредиторони дигар оид ба таъмини талаботи худ аз ҳисоби молу мулки муайяни қарздор ё шахси сеюм медиҳад, таъмин шудааст, кредитори таъминшуда мебошад.

Моддаи 353. Уҳдадории алтернативӣ

1. Уҳдадории алтернативӣ уҳдадориест, ки тибқи он қарздор уҳдадор аст аз ду ё якчанд амал якеро бо интихоби худ анҷом диҳад (аз анҷоми амал худдорӣ намояд).
2. Дар асоси қонунгузорӣ ё шартнома мумкин аст ҳуқуқи интихоб ба кредитор ё ба шахси сеюм дода шавад. Аз лаҳзае, ки қарздор (кредитор, шахси сеюм) интихобро амалӣ намуд, уҳдадорӣ алтернативӣ ҳисобида намешавад.

Моддаи 354. Уҳдадории фаръӣ

1. Уҳдадории фаръӣ уҳдадориест, ки тибқи он қарздор ҳуқуқ дорад иҷроӣ асосиро бо иҷроӣ дигари фаръӣ, ки дар шартҳои уҳдадорӣ пешбинӣ гардидааст, иваз намояд.
2. Дар ҳолате, ки қарздор ҳуқуқи худро оид ба иваз намудани иҷроӣ бо шартҳои уҳдадорӣ пешбинигардида амалӣ менамояд, кредитор уҳдадор аст аз қарздор иҷроӣ дахлдорро аз рӯи уҳдадорӣ қабул намояд.

Моддаи 355. Уҳдадории воқеӣ

1. Уҳдадорие, ки мутобиқи он талаботи кредитор таҳти ҳимояи судӣ қарор намегирад, уҳдадории воқеӣ ба ҳисоб меравад.
2. Қарздоре, ки уҳдадории воқеиро иҷро кардааст, ҳуқуқи талаби баргардондани иҷроӣ надорад.
3. Асосҳои пайдоиши уҳдадорихоӣ воқеӣ, аз ҷумла шарт ва тартиби рад намудани ҳимояи судии талаботи кредитор, тибқи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.
4. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё шартнома, агар иҷро ба фаъолияти соҳибкории тарафҳои он алоқаманд бошад, талаботи кредитор оид ба уҳдадории воқеӣ мумкин аст таҳти ҳимояи судӣ қарор гирад.
5. Шартномае, ки дар қисми 4 моддаи мазкур пешбинӣ гардидааст, мумкин аст аз ҷониби тарафҳо танҳо баъди фаро расидани муҳлати иҷроӣ уҳдадорӣ баста шавад.

БОБИ 27. ИЧРОИ УҲДАДОРИҲО

Моддаи 356. Муқаррароти умумӣ оид ба иҷрои уҳдадориҳо

1. Уҳдадориҳо бояд ба таври матлуб мутобиқи шартҳои уҳдадорӣ ва талаботи қонунгузорӣ иҷро карда шаванд ва ҳангоми набудани чунин шарту талабот мутобиқи одатҳои муомилоти қорӣ (моддаи 5 ҳамин Кодекс) ё талаботи маъмулан пешниҳодшуда анҷом дода шаванд.

2. Ҳангоми иҷрои уҳдадориҳо тарафҳо уҳдадоранд бовиҷдонона амал карда, ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунии ҳамдигарро ба назар гиранд, барои ноил шудан ба мақсади уҳдадорӣ мусоидат намуда, инчунин иттилооти заруриро ба ҳамдигар пешниҳод созанд.

Моддаи 357. Норовои яктарафа рад кардани иҷрои уҳдадорӣ

1. Яктарафа рад кардани иҷрои уҳдадорӣ ва яктарафа тағйир додани шартҳои он иҷозат дода намешаванд, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбининамудаи қонун.

2. Яктарафа рад кардани иҷрои уҳдадорӣ ва яктарафа тағйир додани шартҳои он, ки ба фаъолияти соҳибқори тарафҳо алоқаманданд, инчунин дар ҳолатҳои пешбининамудаи шартнома иҷозат дода мешавад, агар аз қонун ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 358. Иҷрои қисм ба қисми уҳдадорӣ

Кредитор ҳуқуқ дорад иҷрои қисм ба қисми уҳдадориро қабул накунад, ба шарте аз қонунгузорӣ, шартҳои уҳдадорӣ, одатҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 359. Иҷрои уҳдадорӣ ба шахси матлуб

Агар аз созишномаи тарафҳо, одатҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд, қарздор ҳангоми иҷрои уҳдадорӣ ҳуқуқ дорад дар мавриди он, ки уҳдадориро маҳз кредитор ё шахси ба он ваколатдор қабул мекунад, далел талаб намояд ва барои пешниҳод накардани чунин талабот таваккали оқибати онро ба уҳда дорад.

Моддаи 360. Иҷрои уҳдадорӣ аз ҷониби шахси сеюм

1. Қарздор иҷрои уҳдадориро ба зиммаи шахси сеюм воғузошта метавонад, агар аз қонунгузорӣ, шартҳои уҳдадорӣ ё моҳияти он аз ҷониби қарздор уҳдадорӣ шахсан иҷро намудани уҳдадорӣ барнаояд. Дар ин ҳолат кредитор бояд иҷрои уҳдадориро, ки ба ҷойи қарздор шахси сеюм пешниҳод кардааст, қабул кунад.

2. Агар дар қонун ва шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз моҳияти муносибатҳои қарздор ва шахси сеюм тартиби дигар барнаояд, шахси сеюм, ки нисбат ба иҷрои уҳдадорӣ пулии қарздор манфиати қонунӣ дорад ва он ба фаъолияти соҳибқори тарафҳо алоқаманд аст, метавонад иҷрои ин уҳдадориро дар назди кредитор бе розигии қарздор иҷро намояд.

3. Шахси сеюме, ки ба он хатари аз даст додани ҳуқуқи худ ба молу мулки қарздор (ҳуқуқи иҷора, гарав ва ғайра) дар натиҷаи нигаронидани рӯёниш аз ҷониби кредитор ба ин молу мулк таҳдид мекунад, метавонад аз ҳисоби худ бе розигии қарздор талаби кредиторро қонеъ гардонад.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи мазкур ҳуқуқи кредитор аз рӯйи уҳдадорӣ ба шахси сеюме, ки уҳдадорӣ қарздорро иҷро кардааст, бо тартиби пешбининамудаи моддаҳои 440-445 ҳамин Кодекс мегузарад.

Моддаи 361. Муҳлати иҷрои уҳдадорӣ

1. Агар уҳдадорӣ рӯзи иҷро ё давраи муҳлатеро, ки дар ҷараёни он уҳдадорӣ бояд иҷро шавад, пешбинӣ намуда бошад ё барои муайян намудани он имкон диҳад, уҳдадорӣ бояд дар ҳамон рӯз ё мувофиқан дар лаҳзаи ҳамон давра иҷро карда шавад.

2. Дар ҳолатҳое, ки уҳдадорӣ муҳлати иҷро пешбинӣ накунад ва шартҳои муайян кардани чунин муҳлатро надошта бошад, он бояд дар муҳлати оқилонаи баъди ба вучуд омадани уҳдадорӣ иҷро карда шавад.

3. Уҳдадорие, ки дар муҳлати оқилона иҷро карда нашудааст, ҳамчунин уҳдадориеро, ки муҳлати иҷро он бо лаҳзаи пешниҳоди талабот муайян шудааст, қарздор уҳдадор аст дар давоми ҳафт рӯз аз рӯзи талаб кардани кредитор иҷро намояд, агар дар муҳлати дигар иҷро кардани уҳдадорӣ аз қонунгузорӣ, шартҳои уҳдадорӣ, одатҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти уҳдадорӣ барнаояд.

Моддаи 362. Талаби иҷрои мунтазам

Уҳдадорие, ки ичрояш мунтазам пешбинӣ шудааст, бояд бо назардошти давраҳои оқилона барои ичрои чунин уҳдадорӣ (рӯз, даҳа, моҳ, семоҳа ва ғайра) ичро карда шавад, агар аз қонунгузорӣ, шартҳои уҳдадорӣ, одатҳои муомилоти корӣ ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 363. Ичрои уҳдадорӣ пеш аз муҳлат

Қарздор ҳуқуқ дорад уҳдадорию худро то фаро расидани муҳлат ичро намояд, агар аз қонунгузорӣ, шартҳои уҳдадорӣ ё моҳияти он тартиби дигар барнаояд. Вале ичрои пеш аз муҳлати уҳдадорие, ки бо ғаъолияти соҳибкорию тарафҳои он алоқаманд мебошад, танҳо дар сурате иҷозат дода мешавад, ки имконияти пеш аз муҳлат ичро намудани уҳдадорию қонунгузорӣ ё шартҳои уҳдадорӣ пешбинӣ намудааст ва ё он аз одатҳои муомилоти корӣ ё моҳияти уҳдадорӣ бармеояд.

Моддаи 364. Иттилоот оид ба чараёни ичрои уҳдадорӣ

Уҳдадорию қарздор чиҳати расондани иттилоот ба кредитор ё шахси муайяннамудаи он доир ба чараёни ичрои уҳдадорӣ мумкин аст дар қонунгузорӣ ё шартҳои уҳдадорӣ пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 365. Қойи ичрои уҳдадорӣ

1. Уҳдадорӣ бояд дар қойе, ки дар қонунгузорӣ ё созишномаи тарафҳо муайян карда шудааст ва ё аз одатҳои муомилоти корӣ ё моҳияти уҳдадорӣ бармеояд, ичро карда шавад.

2. Агар қойи ичрои уҳдадорӣ муайян нагардида бошад, он бояд ба таври зерин ичро карда шавад:

- аз рӯйи уҳдадорию додани молу мулки ғайриманқул - дар қойи қойгиршавию молу мулки ғайриманқул;

- аз рӯйи уҳдадорию додани мол ё дигар молу мулке, ки ҳамлу нақли онҳо пешбинӣ шудааст - дар қойи супоридани молу мулк ба боркашонии якум чиҳати расондани онҳо ба кредитор;

- аз рӯйи дигар уҳдадорию қарздор чиҳати додани мол ё дигар молу мулк - дар қойи тайёр намудани онҳо ё ниғаҳдошти молу мулк, ба шарте ин маҳал дар лаҳзаи ба вучуд омадани уҳдадорӣ ба кредитор маълум бошад;

- аз рӯйи уҳдадорию пулӣ оид ба пардохти маблағҳои пулии нақд - дар маҳалли истиқомати кредитор ё агар кредитор шахси ҳуқуқӣ бошад, дар маҳалли қойгиршавию он дар лаҳзаи ба миён омадани уҳдадорӣ; агар кредитор то лаҳзаи ичрои уҳдадорӣ маҳалли истиқомат ё қойгиршавиашро иваз карда, қарздорро аз ин огоҳонида бошад, пас дар маҳалли нави истиқомат ё қойгиршавию кредитор бо аз ҳисоби кредитор баровардани ҳамаи хароҷоти вобаста ба ивази қойи ичро;

- аз рӯйи уҳдадорию пулӣ оид ба пардохти маблағҳои пулии ғайринақдӣ - дар маҳалли қойгиршавию банк (воҳидҳои сохторию он), ки дар он барои кредитор суратҳисоби банкӣ кушода шудааст;

- аз рӯйи уҳдадорию дигар - дар маҳалли истиқомати қарздор ва агар қарздор шахси ҳуқуқӣ бошад - дар маҳалли қойгиршавию он.

3. Дар ҳолати мавҷуд будани шубҳа оид ба маҳалли ичрои уҳдадорию пулӣ уҳдадорӣ бояд дар маҳалли қойгиршавию кредитор (маҳалли истиқомати шахси воқеӣ ё маҳалли қойгиршавию шахси ҳуқуқӣ) ичро шавад.

4. Агар дар маҳал ё кишваре, ки пардохт анҷом дода мешавад, кредитор барои интиқоли маблағ суратҳисоби банкӣ дошта бошад, қарздор ҳуқуқ дорад дар мавриди норозигӣ надоштани кредитор уҳдадорию пулии худро бо роҳи ба ин суратҳисоб гузарондани маблағ ичро намояд.

Моддаи 366. Ичрои уҳдадорию пулӣ

1. Уҳдадорию пулӣ бояд бо пули милли ифода ва пардохт карда шавад.

2. Истифодаи асъори хориҷӣ, инчунин ҳуҷҷатҳои пардохт бо асъори хориҷӣ ҳангоми анҷом додани ҳисоббаробаркунӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон аз рӯйи уҳдадорию мувофиқи ҳолат, тартиб ва шартҳои муайяннамудаи қонун иҷозат дода мешавад.

3. Агар то фаро расидани муҳлати пардохт қурби пул боло ё паст шуда ё асъор тағйир ёфта бошад, қарздор аз рӯйи қурбе маблағро пардохт менамояд, ки ба рӯзи ичрои воқеию уҳдадорӣ мувофиқ бошад, агар дар ҳамин Кодекс ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Ҳангоми дигар шудани асъор муносибатҳои мубодилавӣ бояд бо қурби дар рӯзи тағйирёбии асъор мавҷудбудаи воҳидҳои пулӣ анҷом дода шаванд.

Моддаи 367. Зиёдшавию маблағе, ки барои таъминоти шахси воқеӣ пардохт карда мешавад

Маблағе, ки аз рӯйи уҳдадории пулӣ бевосита барои таъмини шахсони воқеӣ пардохт карда мешавад (чиҳати чуброни зарари ба ҳаёт ва саломатӣ расида, тибқи шартномаи таъминоти якумрӣ бо саробонӣ ва ҳолатҳои дигари бо қонун пешбинишуда), бо зиёд шудани андозаи маоши ҳадди ақал мутаносибан меафзояд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 368. Навбати пардохти талаб аз рӯйи уҳдадории пулӣ

Маблағи пардохтшуда, ки барои иҷрои пурраи уҳдадории пулӣ нокифоя мебошад, ҳангоми мавҷуд набудани созишномаи дигар, пеш аз ҳама барои пӯшондани хароҷоти кредитор оид ба гирифтани иҷро, сипас барои пардохти фоизи қарз ва қисми боқимонда барои пардохти маблағи асосии қарз равона карда мешавад.

Моддаи 369. Иҷрои уҳдадориҳои алтернативӣ ва фаръӣ

1. Қарздоре, ки уҳдадор аст ба кредитор ин ё он молу мулкро диҳад, аз якчанд амал якеро анҷом диҳад, агар аз қонунгузорӣ ё шартҳои уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд, ҳуқуқи интиҳоб карданро дорад.

2. Агар қарздор аз рӯйи уҳдадории алтернативӣ (моддаи 353 ҳамин Кодекс) дар муҳлати муайянгардида иҷрои уҳдадориро интиҳоб накунад, аз ҷумла бо роҳи иҷрои уҳдадорӣ, кредитор ҳуқуқ дорад бо интиҳоби худ аз қарздор иҷрои амали дахлдорро талаб намояд.

3. Агар қарздор аз рӯйи уҳдадории фаръӣ (моддаи 354 ҳамин Кодекс) дар муҳлати муайянгардида ба иҷрои асосӣ оғоз накунад, кредитор ҳуқуқ дорад иҷрои асосии уҳдадориро талаб намояд.

Моддаи 370. Иҷрои уҳдадориё, ки дар он якчанд кредитор ё қарздор иштирок доранд

Агар дар уҳдадорӣ якчанд кредитор ё якчанд қарздор иштирок намоянд, пас ҳар кредитор ҳуқуқ дорад иҷрои уҳдадориро талаб намояд ва ҳар қарздор уҳдадор аст ба ҳиссаи баробар бо дигарон уҳдадориро иҷро кунад, агар аз қонунгузорӣ ё шартҳои уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 371. Уҳдадориҳои муштарак

1. Уҳдадорӣ (ҷавобгарӣ)-и муштарак ё талаби муштарак ҳангоме ба миён меояд, ки агар уҳдадории муштарак ё талаби муштарак дар шартнома ё қонун (аз ҷумла ҳангоми тақсимопазирии мавзӯи уҳдадорӣ) муқаррар шуда бошад.

2. Уҳдадории якчанд қарздор, ҳамчунин талаби якчанд кредитор дар уҳдадориё, ки бо фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд мебошад, уҳдадории муштарак ҳисобида мешавад, агар дар қонунгузорӣ ё шартҳои уҳдадорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 372. Ҳуқуқи кредитор ҳангоми уҳдадории муштарак

1. Ҳангоми уҳдадории муштарак қарздорон кредитор ҳуқуқ дорад иҷрои онро аз ҳамаи қарздорон якҷоя ё аз ҳар кадоми онҳо дар алоҳидагӣ, ҳамчунин пурра ё қисман талаб намояд.

2. Кредиторе, ки талаби худро аз ҷониби яке аз қарздорони муштарак пурра қонеъ накардааст, ҳуқуқ дорад иҷрои қисми қонеънашударо аз қарздорони муштарак дигар талаб намояд.

3. То лаҳзаи пурра иҷро намудани уҳдадорӣ қарздорони муштарак уҳдадор боқӣ мемонанд.

Моддаи 373. Норозигӣ муқобили талаботи кредитор ҳангоми уҳдадории муштарак

Дар ҳолати уҳдадории муштарак қарздор ҳуқуқ надорад ба муқобили талаби кредитор норозигиёро баён кунад, ки ба чунин муносибати байни қарздорони дигар бо кредитор асос ёфта, қарздори мазкур дар он иштирок надорад.

Моддаи 374. Иҷрои уҳдадории муштарак аз ҷониби яке аз қарздорон

1. Аз ҷониби яке аз қарздорон пурра иҷро намудани уҳдадории муштарак қарздорони дигарро аз иҷрои уҳдадорӣ дар назди кредитор озод мекунад.

2. Агар аз муносибати байни қарздорони муштарак тартиби дигар барнаояд:

- қарздоре, ки уҳдадории муштаракро иҷро кардааст, ҳуқуқи талаби аксро нисбат ба қарздорони боқимонда ба ҳиссаҳои баробар бо баровардани ҳиссае, ки ба ҳудаш мувофиқ меояд, дорад;

- қисми напардохтаи яке аз қарздорони муштарак ба қарздоре, ки уҳдадории муштаракро иҷро кардааст, ба таври баробар ба зиммаи ҳамон қарздор ва қарздорони дигар гузошта мешавад.

3. Қоидаҳои моддаи мазкур мувофиқан ҳангоми қатъи уҳдадории муштарак тавассути баҳисобгирии талаби мутақобилаи яке аз қарздорон татбиқ мегарданд.

Моддаи 375. Талаботи муштарак

1. Ҳангоми талаботи муштарак ҳар кадоме аз кредиторони муштарак ҳуқуқ дорад ба қарздор дар ҳаҷми пурра талабот пешниҳод намояд.

2. То пешниҳод гардидани талабот аз ҷониби яке аз кредиторони муштарак қарздор ҳуқуқ дорад мутобиқи салоҳдиди худ уҳдадориро дар назди ҳар кадоме аз онҳо иҷро кунад.

3. Қарздор ҳуқуқ надорад ба муқобили талаби яке аз кредиторони муштарак, ки ба чунин муносибати қарздор бо кредиторони муштарак дигар асос ёфтааст ва дар он кредиторони мазкур иштирок надорад, норозигӣ намояд.

4. Аз ҷониби қарздор пурра иҷро намудани уҳдадорӣ дар назди яке аз кредиторони муштарак онро аз иҷрои уҳдадорӣ дар назди кредиторони боқимонда озод мекунад.

5. Кредиторони муштарак, ки иҷрои уҳдадории қарздорро қабул кардааст, уҳдадор аст ҳиссаи ба кредиторони дигар тааллуқдоштаро ба онҳо ба андозаи баробар пардохт намояд, агар аз муносибати байни онҳо тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 376. Иҷрои уҳдадориҳои иловагӣ

Дар қонунгузорӣ ё шартҳои уҳдадории байни кредитору қарздор метавонад пешбинӣ шавад, ки ҳангоми аз тарафи қарздори асосӣ қонеъ накардани талаботи кредитор оид ба иҷрои уҳдадорӣ, чунин талабот дар қисми иҷронашуда ба қарздори дигар (қарздори иловагӣ) арз карда мешавад.

Моддаи 377. Тасдиқи иҷрои уҳдадорӣ

1. Кредитор иҷрои уҳдадориро қабул намуда, уҳдадор аст бо талаби қарздор ба он оид ба пурра ё қисман иҷро шудани уҳдадорӣ забонхат диҳад.

2. Агар қарздор ба кредитор барои тасдиқи уҳдадорӣ ҳуҷҷати қарздори дода бошад, пас кредитор иҷрои уҳдадориро қабул намуда, бояд ҳуҷҷатро ба қарздор баргардонад. Ҳангоми имконнопазирии баргардондани ҳуҷҷати мазкур кредитор уҳдадор аст дар забонхати додаш ба он ишора кунад.

3. Ба ҷойи забонхат мумкин аст дар ҳуҷҷати қарздорие, ки ба қарздор баргардонда мешавад, тасдиқи иҷрои уҳдадорӣ сабт гардад.

4. Дар ихтиёри қарздор қарор доштани ҳуҷҷати қарздорӣ қатъи уҳдадориро тасдиқ мекунад, агар ҳолати дигар исбот нагардад.

5. Ҳангоми аз тарафи кредитор надодани забонхат оид ба иҷрои уҳдадории анҷомёфта, барнагардондани ҳуҷҷати қарздорӣ ё сабт оид ба имконнопазирии баргардондани он дар забонхат қарздор ҳуқуқ дорад иҷро ба таъхир гузорад. Дар ин ҳолат аз ҷониби кредитор муҳлат гузаронда ҳисобида мешавад.

Моддаи 378. Иҷрои уҳдадорӣ тавассути ба амонат гузарондани қарз

1. Қарздор ҳуқуқ дорад пул ё коғазҳои қиматнокеро, ки бояд диҳад, ба амонат (депозит)-и нотариус ва дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун ба амонат (депозит)-и суд гузаронад, ба шарте қарздор бо сабабҳои зерин уҳдадориро иҷро карда натавонад:

- агар дар маҳалле, ки уҳдадорӣ бояд иҷро гардад, кредитор ё шахси ваколатдоршуда ҷиҳати қабули иҷрои уҳдадорӣ ҳузур надошта бошад;

- ғайриқобили амал будани кредитор ва намоянда надоштани он;

- баръало аён набудани он, ки кадом шахс оид ба уҳдадорӣ кредитор мебошад, аз ҷумла вобаста ба баҳси байни кредитор ва шахсони дигар дар ҳамин маврид;

- саркашӣ намудани кредитор аз қабули иҷрои уҳдадорӣ ё ба тарзи дигар гузарондани муҳлат аз ҷониби он.

2. Ба амонат (депозит)-и нотариус ё суд гузарондани маблағ ё коғазҳои қиматнок иҷрои уҳдадорӣ ҳисобида мешавад.

3. Нотариус ё суде, ки ба амонат (депозит) маблағи пулӣ ё коғазҳои қиматнокро қабул намудааст, дар ин бора кредиторро огоҳ менамояд.

Моддаи 379. Иҷрои мутақобилаи уҳдадориҳо

1. Ичрои мутақобила аз ҷониби яке аз тарафҳо ичро намудани уҳдадориё ба ҳисоб меравад, ки шартӣ аз ҷониби тарафи дигар ичро намудани уҳдадориҳои худ мебошад.

2. Дар ҳолати аз тарафи уҳдадор пешниҳод нагардидани ичрои уҳдадорӣ тибқи шартнома ё мавҷуд будани ҳолате, ки ошкоро аз ичро нашудани он дар муҳлати муайян гувоҳӣ медиҳад, тарафи ичрои мутақобилаи уҳдадориро базиммадошта ҳуқуқ дорад ичрои уҳдадорию худро боздорад ё аз ичрои он даст кашад ва ҷуброни зиёнон талаб намояд.

3. Агар уҳдадорию дар шартнома зикршуда дар ҳаҷми пурра ичро нашуда бошад, тарафи ичрои мутақобилаи уҳдадориро базиммадошта ҳуқуқ дорад ичрои уҳдадорию боздорад ё ичрои он қисмеро рад кунад, ки баробар ба ҳаҷми ичрои пешниҳоднашуда аст.

4. Сарфи назар аз пешниҳод накардани ичрои уҳдадорию дар шартнома зикргардида аз тарафи дигар, агар ичрои мутақобилаи уҳдадорӣ анҷом дода шавад, тарафи дигар уҳдадор аст чунин ичроро пешниҳод кунад.

5. Агар дар шартнома ё қонун тартиби дигар муайян нашуда бошад, қоидаҳои пешбиниамудай қисмҳои 2, 3 ва 4 моддаи мазкур татбиқ карда мешаванд.

БОБИ 28. ТАЪМИНИ ИЧРОИ УҲДАДОРӢ

§1. Муқаррароти умумӣ

Моддаи 380. Тарзҳои таъмини ичрои уҳдадорӣ

1. Ичрои уҳдадорӣ метавонад ба воситаи ноустуворона, гарав, нигоҳ доштани ашёи қарздор, замонат, кафолат, байёна ва дигар тарзҳои пешбиниамудай қонун ё шартнома таъмин карда шавад.

2. Безътиборию созишнома оид ба таъмини ичрои уҳдадорӣ боиси безътибор гардидани ин уҳдадорӣ (уҳдадорию асосӣ) шуда наметавонад.

3. Безътиборию уҳдадорию асосӣ боиси безътибор гардидани уҳдадорию таъминкунандаи он мегардад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Қатъи уҳдадорию асосӣ боиси қатъ гардидани уҳдадорию таъминкунандаи он мегардад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

5. Дар сурати ба таъминот додани молу мулк аз ҷониби шахсе, ки ин ҳуқуқро надошт, чунин таъминот нисбати ҳамин молу мулк:

- қатъ мегардад, агар кредитор медонист ё мебоист донанд, ки таъминот аз ҷониби шахси ваколатдорнашуда пешниҳод шудааст. Дар баробари ин, кредитор пас аз эътибори қонунӣ пайдо намудани санади судӣ оид ба гирифтани чунин молу мулк ҳуқуқи талаб кардани ичрои пеш аз муҳлати уҳдадорию ва ё иваз кардани мавзуи таъминотро дорад;

- то ичрои уҳдадорию таъминшуда нигоҳ дошта мешавад, агар кредитор намедонист ё намебоист донанд, ки молу мулк аз ҷониби шахси ваколатдорнашуда (кредитори бовичдон) пешниҳод шудааст. Дар ин маврид молик дар назди кредитор танҳо бо молу мулки зикршуда ҷавоб медиҳад.

6. Дар феҳристи ягонаи давлатии уҳдадорию таъминшуда мавҷуд набудани маълумот дар бораи ҳуқуқи шахси дигар ба молу мулк барои бовичдон эътироф кардани кредитор асос дониста мешавад, ба истиснои ҳолатҳои, ки ин молу мулкро молик ё шахсе, ки молик барои соҳибӣ додааст, гум карда бошад ё аз яке аз онҳо тасарруф шуда бошад ё бо усули дигар бе ихтиёри онҳо аз соҳибиашон баромада бошад.

§2. Ноустуворона

Моддаи 381. Мафҳуми ноустуворона

1. Ноустуворона (ҷарима, пеня) маблағе мебошад, ки тибқи қонун ё шартнома муайян гардидааст ва қарздор уҳдадор аст хангоми ичро накардан ё ичрои номатлуби уҳдадорӣ онро ба кредитор пардохт кунад. Зимни талаби пардохти ноустуворона кредитор уҳдадор нест зиёни ба он расондашударо исбот кунад.

2. Андозаи ноустуворона бо маблағи пулии дақиқ (ҷарима) ё бо фоизи муайян (пеня) аз маблағи ичронашуда ё ба таври номатлуб ичрошуда муайян карда мешавад.

Моддаи 382. Шакли созишнома оид ба ноустуворона

1. Созишнома оид ба ноустуворона, сарфи назар аз шакли уҳдадорию асосӣ, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

2. Риоя накардани шакли хаттӣ боиси безътибор шудани созишнома оид ба ноустуворона мегардад.

Моддаи 383. Ноустуворона дар асоси қонун

1. Кредитор ҳуқуқ дорад пардохти ноустуворонаи муайяннамудаи қонун (ноустуворона дар асоси қонун)-ро, сарфи назар аз он ки дар созишнома уҳдадории пардохти он пешбинӣ шудааст ё не, талаб намояд.
2. Андозаи ноустуворона дар асоси қонун бо созишномаи тарафҳо метавонад зиёд карда шавад, агар онро қонун манъ накунад.

Моддаи 384. Кам кардани ноустуворона

1. Агар ноустуворонаи пардохтшаванда ба оқибати вайрон кардани уҳдадорӣ баръало нобаробар бошад, суд ҳуқуқ дорад бо талаби қарздор ноустуворонаро кам кунад.
2. Қоидаҳои моддаи мазкур ба ҳуқуқи қарздор ҷиҳати кам кардани андозаи ҷавобгарии он дар асоси моддаи 465 ҳамин Кодекс ва ҳуқуқи кредитор барои ҷуброни зиён дар ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 454 ҳамин Кодекс дахл надоранд.
3. Кам кардани ноустуворонаи пардохтшаванда ба шахсе, ки фаъолияти соҳибкориро анҷом медиҳад, дар ҳолатҳои истисноӣ иҷозат дода мешавад, агар исбот гардад, ки рӯёниши андозаи ноустуворонаи дар шартнома пешбинигардида ба нафъи беасоси кредитор оварда мерасонад.

§3. Гарав

Моддаи 385. Мафҳум ва асосҳои ба миён омадани гарав

1. Гарав тарзи таъмини иҷрои уҳдадорӣ мебошад, ки тибқи он кредитор дар уҳдадории бо гарав таъминшуда (гаравгир) ҳангоми аз ҷониби қарздор иҷро нашудани чунин уҳдадорӣ, барои қонеъ намудани талаботаш, аз арзиши молу мулки ба гаравгузаштаи шахсе, ки ин молу мулк ба он тааллуқ дорад (гаравдеҳ), нисбат ба кредиторони дигар ҳуқуқи афзалиятнокро доро мебошад, ба истисноӣ ҳолатҳои дар қонун муқарраршуда.
2. Ба гарав гузоштани корхона, бино, иншоот, манзили истиқоматӣ ва молу мулки ғайриманқули дигар (ипотека) бо қонун дар бораи ипотека танзим карда мешавад. Қоидаҳои умумӣ оид ба гарав, ки дар ҳамин Кодекс зикр шудаанд, дар ҳолате татбиқ карда мешаванд, ки дар ҳамин Кодекс ё қонун дар бораи ипотека қоидаҳои дигар муқаррар нагардида бошанд.
3. Гарав дар асоси шартнома ба миён меояд. Гарав инчунин дар асоси қонун ҳангоми фаро расидани ҳолатҳои муайяннамудаи он ба миён меояд, агар дар қонун пешбинӣ гардида бошад, ки кадом молу мулк ва барои таъмини иҷрои кадом уҳдадорӣ ба гарав мондашуда ба ҳисоб меравад.
4. Қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба гарав, ки дар асоси шартнома ба миён меоянд, мувофиқан нисбат ба гараве татбиқ мегарданд, ки дар асоси қонун ба миён омадааст, ба шарт ки дар қонун тартиби дигар муайян нашуда бошад.

Моддаи 386. Гаравдеҳ

1. Гаравдеҳ метавонад ҳам ҳуди қарздор ва ҳам шахси сеюм бошад.
2. Шахсе, ки дорои ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари ашё ба мавзуи гарав мебошад, гаравдеҳ шуда метавонад, аз ҷумла ҳуди қарздор аз рӯи уҳдадории бо гарав таъминшуда ва ё шахси сеюм, ки дар ин уҳдадорӣ иштирок намекунад.
3. Гаравдеҳи ҳуқуқ шахсе буда метавонад, ки ҳуқуқи багаравгузоранда ба он тааллуқ дорад.
4. Шахсе, ки ашё тибқи ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ба он тааллуқ дорад, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 336 ҳамин Кодекс ҳуқуқ дорад онро бе розигии молик ба гарав гузорад.
5. Ба гарав гузоштани ҳуқуқи иҷора ё ҳуқуқи дигар ба молу мулки бегона бе иҷозати молики онҳо ё шахсе, ки ҳуқуқи пешбурди хоҷагиро дорад, роҳ дода намешавад, агар дар қонун ё шартнома бегона кардани ин ҳуқуқ бе розигии ин шахсон манъ карда шуда бошад.

Моддаи 387. Гарави молу мулке, ки барои бегона кардани он розигӣ ё иҷозати шахси дигар ё мақомоти ваколатдор талаб карда мешавад

1. Агар мавзуи гарав молу мулке бошад, ки барои бегона кардани он розигӣ ё иҷозати шахси дигар ё мақомоти ваколатдор талаб карда мешавад, чунин розигӣ ё иҷозат барои гарави ин молу мулк зарур мебошад, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки гарав дар асоси қонун ба вучуд меояд.
2. Молу мулке, ки таҳти моликияти умумӣ қарор дорад, танҳо бо розигии ҳамаи моликони ба гарав гузошта шуданаш мумкин аст. Ҳуқуқ ба ҳисса дар молу мулки умумӣ метавонад мавзуи мустақили гарав бошад.

Моддаи 388. Мавзуи гарав

1. Мавзуи гарав ҳама гуна молу мулк, аз ҷумла ашё ва ҳуқуқҳои молумулкӣ (талабот), буда метавонад, ба истиснои талаботе, ки бо шахсият робитаи ногустанӣ дорад, аз ҷумла талабот оид ба алимент, ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонда шудааст ва ҳуқуқҳои дигар, ки гузашт кардани онҳо ба шахсони дигар тибқи қонунгузорӣ манъ шудааст.

2. Ашё ё ҳуқуқе, ки дар оянда ба вучуд омада метавонанд, аз ҷумла захираҳои минбаъдаи маҳсулоти истеҳсолнамудаи гаравдеҳ, бунёди ашёи ғайриманқул ё қарзи дебиторӣ мавзуи гарав шуда метавонанд. Гарав нисбат ба молу мулке, ки дар оянда ба моликият (ё соҳибият)-и гаравдеҳ мегузаранд, аз лаҳзаи аз ҷониби гаравдеҳ ба даст овардани ҳуқуқ ба чунин молу мулк ба вучуд меояд.

3. Гарави намудҳои алоҳидаи молу мулк, аз ҷумла молу мулки шахсони воқеие, ки аз ҳисоби он рӯёнидан иҷозат дода намешавад, тибқи қонунгузорӣ манъ ё маҳдуд карда мешавад.

Моддаи 389. Намудҳои гарав

1. Гарав мумкин аст дар намуди ипотека, гарави додашуда, гарав бо мондани ашёи ба гарав гузошташуда дар ихтиёри гаравдеҳ, гарави ҳуқуқ, гарави воситаҳои пулӣ, гарави молу мулки дар муомилотбуда, гарави ашё дар гаравхона бошад.

2. Ипотека намуди гаравест, ки молу мулки ба гарав гузошташуда дар соҳибӣ ва истифодаи гаравдеҳ ё шахси сеюм боқӣ мемонад. Мавзуи ипотека корхонаҳо, иморатҳо, бино, иншоот, хона, объектҳои кайҳонӣ ва молу мулки дигари ғайриманқуле, ки аз муомилоти маданӣ гирифта нашудаанд, буда метавонанд. Қоидаҳои ипотекаро нисбат ба гарави ҳуқуқ ба молу мулки ғайриманқул дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун татбиқ намудан мумкин аст.

3. Ҳангоми ба гарав гузоштани қоғазӣ қиматноки ҳуҷҷатӣ қоидаҳо оид ба гарави ашё татбиқ мегарданд, агар аз қонунҳо ё моҳияти қоғазӣ қиматноки дахлдор тартиби дигар барнаояд.

4. Ҳангоми ба гарав гузоштани қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат қоидаҳо оид ба гарави ҳуқуқи уҳдадорӣ татбиқ мегарданд, агар аз қонунҳо ё моҳияти қоғазӣ қиматноки дахлдор тартиби дигар барнаояд.

5. Хусусиятҳои гарави додашуда, гарав бо мондани ашёи ба гарав гузошташуда дар ихтиёри гаравдеҳ, гарави ҳуқуқ, гарави воситаҳои пулӣ, гарави молу мулки дар муомилотбуда, гарави ашё дар гаравхона ва намудҳои дигари гарави молу мулки манқул бо ҳамин Кодекс ва қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 390. Гарав бе додан ва бо додани молу мулки ба гарав гузошташуда ба гаравгир

1. Молу мулки ба гарав гузошташуда дар назди гаравдеҳ боқӣ мемонад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Молу мулке, ки таҳти ипотека қарор дорад, ба гаравгир дода намешавад.

2. Молу мулки ба гарав гузошташуда мумкин аст дар назди гаравдеҳ зери қулф ва муҳри гаравгир вогузошта шавад. Мавзуи гаравро метавон дар назди гаравдеҳ бо сабти аломат гузошт, ки ба гарав гузоштани молу мулк далолат мекунад (гарави қатъӣ).

3. Молу мулки гарав, ки аз тарафи гаравдеҳ муваққатан барои соҳибӣ ё истифода ба шахси сеюм дода шудааст, дар назди гаравдеҳ қарордошта ба ҳисоб меравад.

4. Молу мулки гарав метавонад аз ҷониби гаравгир муваққатан барои соҳибӣ ё истифода ба шахси сеюм дода шавад. Дар ин маврид мавзуи гарав дар назди гаравгир қарордошта ба ҳисоб меравад.

5. Ҳангоми ба гарав гузоштани ҳуқуқи молу мулке, ки бо қоғазӣ қиматнок собит шудааст, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба гаравгир ё амонат (депозит)-и нотариус дода мешавад.

Моддаи 391. Талаботе, ки бо гарав таъмин карда мешавад

1. Гарав талаботро танҳо дар ҳаҷме таъмин мекунад, ки чунин талабот дар лаҳзаи воқеан қонун намудан мавҷуданд, аз ҷумла фоизи қарз, ҷуброни зиёне, ки аз гузарондани муҳлат расидааст, ноустуворона (ҷарима, пеня), хароҷоти зарурӣ барои нигоҳдории молу мулки ба гарав гузошташуда, инчунин пардохти хароҷот барои рӯёниш ва фурӯши мавзуи гарав, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Гарав нисбати талаботе, ки метавонанд дар оянда ба вучуд оянд, муқаррар шуданаш мумкин аст, агар тарафҳо оид ба андозаи бо гарав таъмин намудани чунин талабот ба мувофиқа расанд.

Моддаи 392. Суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Мутобиқи шартнома ё қонун уҳдадории суғурта кардани молу мулки ба гарав гузошташударо ба зиммаи шахсони зерин гузоштан мумкин аст:

- ба зиммаи гаравгир, ба шарте ки молу мулки ба гарав гузошташуда ба соҳиби он дода шуда бошад;
- ба зиммаи гаравдеҳ, ба шарте ки молу мулки ба гарав гузошташуда дар истифодаи он боқӣ монда бошад.

2. Агар шартномаи гарав ба зиммаи гаравдеҳ уҳдадории суғуртаи молу мулки ба гарав гузошташударо воғузур намояд, гарав ба ҳама гуна ҳуқуқи гаравдеҳ аз рӯйи ҳамин полиси суғуртаи паҳн мегардад ва гаравгир барои қонеъ гардондани талаботи таъминшудааш аз ҳама гуна маблағи аз ҳисоби пардохти суғуртаи воридшаванда бевосита аз суғуртақунанда ва бе розигии гаравдеҳ ҳуқуқи имтиёзнок дорад.

3. Ҳангоми фаро расидани ҳодисаи суғуртаи ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯйи шартномаи суғуртаи молу мулки ба гарав гузоштаи гаравдеҳ танҳо дар сурати аз ҳуқуқи худ мутобиқи қисми 2 моддаи мазкур даст кашидани гаравгир ба миён меояд.

4. Агар маблағи ҷуброни суғурта аз маблағи уҳдадорие, ки бо гарав таъмин гардидааст, бештар бошад, гаравгир уҳдадор аст дар давоми се рӯзи бонкӣ аз лаҳзаи гирифтани он фарқияти маблағро ба ҳисоби гаравдеҳ гузаронад.

5. Агар молу мулк бо ғуноҳи гаравгир гум шавад ё осеб дида бошад, он аз ҳуқуқи аз ҳисоби пардохти суғуртаи қонеъ намудани талаботи худ маҳрум мегардад.

Моддаи 393. Шартномаи гарав, шакл ва бақайдгирии он

1. Дар шартномаи гарав бояд мавзуи гарав ва нархи он, моҳият, андоза ва муҳлати иҷрои уҳдадории бо гарав таъминшуда дар назди кадоме аз тарафҳо қарор гирифтани молу мулки ба гарав гузошташуда ва дигар шарту талаботе, ки бо қонун пешбинӣ шудаанд, ифода гарданд.

2. Шартномаи гарав бояд дар шакли хаттӣ баста шавад. Шартномаҳои омехтае, ки мутобиқи қисми 3 моддаи 483 ҳамин Кодекс баста шудаанд ва унсурҳои шартномаи гаравро дар бар гирифтаанд, бояд ба талаботи моддаи мазкур мувофиқат намоянд.

3. Шартномаи гарав ҷиҳати таъмини иҷрои уҳдадорӣ аз рӯйи шартномае, ки шакли хаттии нотариалӣ дорад, бояд бо тариқи нотариалӣ тасдиқ карда шавад.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун шартномаи гарав ба қайд гирифта мешавад.

5. Риоя накардани қоидаҳои дар қисмҳои 2, 3 ва 4 моддаи мазкур зикршуда шартномаи гаравро безътибор мегардонад.

Моддаи 394. Молу мулке, ки ба он ҳуқуқи гаравгир паҳн мегардад

1. Ҳуқуқи гаравгир (ҳуқуқи гарав) ба ашёе, ки мавзуи гарав мебошанд, ба ашёи мансуб низ паҳн мегардад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гаравгир (ҳуқуқи гарав) ба ашёе, ки мавзуи гарав мебошад, ба самара, маҳсулот ва даромади дар натиҷаи истифодаи молу мулки ба гарав гузошташуда бадастомада паҳн мегардад.

3. Ҳангоми ипотекаи корхона ё маҷмаи молумулкии дигар ҳуқуқи гарав дар маҷмуъ ба тамоми молу мулки ба таркиби он дохилшаванда (молу мулки манқул, молу мулки ғайриманқул, ҳуқуқҳои талабкунӣ, ҳуқуқҳои истисноии мавҷуда ва дар давраи ипотека бадастовардашуда) паҳн мегардад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Дар шартномаи гарав ё дар қонун (агар гарав дар асоси қонун ба вучуд омада бошад) метавонад гарави ашёе ва ҳуқуқҳои молумулкие, ки гаравдеҳ дар оянда ба даст меорад, пешбинӣ карда шаванд.

Моддаи 395. Ба вучуд омадани ҳуқуқи гарав

1. Ҳуқуқи гарав ҳангоми дар як вақт мавҷуд будани шартҳои зерин ба миён меояд:

- соҳиб будани гаравдеҳ ба ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари ашёе ба мавзуи гарав ва ё ҳуқуқи дигари молумулкӣ;

- мавҷуд будани шартнома дар бораи гарав мутобиқи талаботи моддаи 393 ҳамин Кодекс ё асосҳои дигари пешбининамудаи қонун.

2. Агар дар шартномаи гарав тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқи гарав нисбат ба гарави молу мулке, ки бояд ба гаравгир дода шавад, аз лаҳзаи додани ин молу мулк ба миён меояд.

3. Ҳуқуқи гарав ба молҳои дар муомилотбуда мутобиқи қоидаҳои [моддаи 411](#) ҳамин Кодекс ба миён меояд.

4. Ҳуқуқи гарав ба молу мулке, ки гаравдеҳ дар оянда ба даст меорад, аз лаҳзаи ба даст овардани ҳуқуқи дахлдор ё ворид шудани ашёи дахлдор ба моликияти гаравдеҳ ба миён меояд.

Моддаи 396. Гарави минбаъда ва муайян кардани навбати гаравгирон

1. Молу мулке, ки аз рӯи шартномаи гарав ҷихати таъмини иҷрои як уҳдадорӣ (гарави ибтидоӣ) ба гарав гузошта шудааст, метавонад барои таъмини иҷрои уҳдадориҳои дигар (гарави минбаъда) ба гарав гузошта шавад.

2. Гарави минбаъда, агар бо шартномаҳои ибтидоии гарави ҳамон молу мулк манъ нашуда бошад, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қонун иҷозат дода мешавад.

3. Навбати гаравгирон ба ҳамон як молу мулки мавзуи гарав аз рӯи санаи дар феҳристи ягонаи давлатии уҳдадориҳои таъминшуда ё феҳристи ягонаи давлатии молу мулки ғайриманқул ва ҳуқуқҳо ба он бақайдгирифташуда, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, муқаррар карда мешавад.

4. Гаравгире, ки дар навбат бартарӣ дорад, кредитори таъминшудаи ибтидоӣ номида мешавад. Гаравгирони дигар кредиторони таъминшудаи минбаъда мебошанд.

5. Гаравдеҳ уҳдадор аст ба ҳар як гаравгири минбаъда оид ба ҳамаи гаравҳои молу мулки мазкур, ки дар қисми 1 моддаи 393 ҳамин Кодекс пешбинӣ шудааст, маълумот диҳад ва он барои зиёне, ки ба гаравгирон бинобар иҷро накардани ин уҳдадорӣ расондааст, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудаи қонун, ҷавобгар мебошад.

6. Талаботи гаравгири минбаъда аз арзиши мавзуи ба гарав гузошташуда баъди қонеъ гардондани талаботи кредиторони таъминшудаи ибтидоӣ қонеъ карда мешаванд.

7. Навбати қонеъ гардондани талабот мумкин аст бо созишномаи хаттии кредиторони таъминшуда тағйир дода шавад.

Моддаи 397. Ниғаҳдорӣ ва эмин нигоҳ доштани молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ ё гаравгир вобаста ба он ки молу мулки ба гарав гузошташуда дар назди кадоме аз онҳо қарор дорад (моддаи 390 ҳамин Кодекс), агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, уҳдадор аст:

- молу мулки гаравро аз ҳисоби гаравдеҳ бо арзиши пуррааш аз таваккали гум шудан ё осеб дидан суғурта намояд ва агар арзиши пурраи молу мулк аз андозаи талаби бо гарав таъмингардида зиёд шавад, ба маблағи на камтар аз андозаи талаб суғурта кунад;

- барои эмин нигоҳ доштани молу мулки ба гарав гузошташуда, аз ҷумла барои ҳимоя аз суиқасд ва талабҳои шахсони сеюм, тадбирҳои зарурӣ андешад;

- тарафи дигарро фавран ҳангоми хавфи гумшавӣ ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда огоҳ созад.

2. Гаравгир ва гаравдеҳ ҳуқуқ доранд тибқи ҳуҷҷат ва воқеан мавҷуд будани молу мулк, миқдор, ҳолат ва шароити ниғаҳдошти молу мулки ба гарав гузошташударо, ки дар тарафи дигар қарор дорад, санҷанд.

3. Ҳангоми аз ҷониби гаравгир дағалона вайрон кардани уҳдадориҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикрфта, ки дар натиҷа ба молу мулки ба гарав гузошташуда хавфи гумшавӣ ё осеб дидан таҳдид мекунад, гаравдеҳ ҳуқуқ дорад қатъи пеш аз муҳлати гаравро талаб намояд.

4. Ҳангоми аз ҷониби гаравдеҳ дағалона вайрон кардани уҳдадориҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикрфта, ки дар натиҷа ба молу мулки ба гарав гузошташуда хавфи гумшавӣ ё осеб дидан таҳдид мекунад, гаравгир ҳуқуқ дорад иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадориеро, ки бо гарав таъмин шудааст, талаб намояд ва агар он иҷро нашавад, ҷихати нигаронидани рӯёниш ба молу мулки ба гарав гузошташуда муроҷиат намояд.

Моддаи 398. Оқибатҳои гум кардан ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравдеҳ таваккали тасодуфан нобуд гардидан ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташударо ба уҳда дорад, агар дар шартномаи гарав тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Гаравгир барои пурра ё қисман гум шудан ё осеб дидани молу мулки мавзуи гарави ба он додашуда ҷавобгар мебошад, агар он мутобиқи моддаи 462 ҳамин Кодекс аз ҷавобгарӣ озод буданашро исбот карда натавонад.

3. Гаравгир барои гум кардани молу мулки ба гарав гузошташуда ба андозаи арзиши бозори он ва барои осеб расидан ба андозаи маблағе, ки арзиши он коҳиш ёфтааст, сарфи назар аз он ки ҳангоми додани он ба гаравдеҳ чи қадар нархгузориӣ шуда буд, ҷавобгар мебошад.

4. Гаравдеҳ ҳуқуқ дорад аз мавзуи гарав даст кашад ва барои аз даст додани он ҷуброн талаб кунад, агар дар натиҷаи осеб мавзуи гарав он қадар тағйир ёфта бошад, ки мутобиқи таъиноти аслиаш истифода

бурдани он имконнопазир аст. Дар шартнома уҳдадории гаравгир оид ба ҷуброни зиёни дигар, ки дар натиҷаи гум шудан ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда ба гаравдеҳ расонда мешавад, пешбинӣ шуданаш мумкин аст.

5. Гаравдеҳе, ки доир ба уҳдадории бо гарав таъминшуда қарздор мебошад, ҳуқуқ дорад талаб ба гаравгирро оид ба ҷуброни зиёне, ки аз сабаби гум шудан ё осеб дидани молу мулки ба гарав гузошташуда расонда шудааст, дар пардохти уҳдадории бо гарав таъминшуда ба ҳисоб гирад.

Моддаи 399. Иваз ва барқарор намудани мавзуи гарав

1. Иваз намудани мавзуи гарав бо розигии гаравгир иҷозат дода мешавад, агар дар шартнома ё қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Агар мавзуи гарав нобуд шавад ё осеб дида бошад ва ё ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи дигари молумулкӣ ба он тибқи асосҳои муқаррарнамудаи қонун қатъ гардида бошад, гаравдеҳ ҳуқуқ дорад дар муҳлати оқилона мавзуи гаравро барқарор кунад ё онро бо молу мулки баробарарзиш иваз намояд, ба шарт ки дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Дар қонун ё шартнома асосҳои дигари иваз ё барқарор намудани мавзуи гарав пешбинӣ шуда метавонанд.

Моддаи 400. Истифода ва ихтиёрдории мавзуи гарав

1. Гаравдеҳ ҳуқуқ дорад молу мулки ба гарав гузошташударо тибқи таъиноташон истифода барад, аз ҷумла аз самара, маҳсулот ва даромади онҳо баҳравар гардад, агар аз шартнома ё моҳияти гарав тартиби дигар барнаояд.

2. Гаравдеҳ танҳо бо розигии гаравгир ҳуқуқ дорад молу мулки ба гарав гузошташударо бегона кунад, онро ба иҷора ё истифодаи ройгон ба шахси дигар диҳад, ё онро бо тарзи дигар ихтиёрдорӣ намояд, агар аз қонун, шартнома ё моҳияти гарав тартиби дигар барнаояд. Созишномае, ки ҳуқуқи гаравдеҳро барои васият намудани молу мулки ба гарав гузошташуда маҳдуд месозад, беқибат аст.

3. Гаравгир ҳуқуқ дорад танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи шартнома аз молу мулки ба гарав гузошташуда истифода барад ва мунтазам ба гаравдеҳ оид ба истифодаи он ҳисобот диҳад. Мутобиқи шартнома гаравгир мумкин аст уҳдадор карда шавад, ки аз мавзуи гарав ба мақсади иҷрои уҳдадории асосӣ ё ба манфиати гаравдеҳ самара, маҳсулот ва даромадро гирад.

Моддаи 401. Аз ҷониби гаравгир ҳимоя намудани ҳуқуқҳои худ ба мавзуи гарав

1. Гаравгир, ки мавзуи гарав дар наздаш гузошта шудааст ё мебоист дар наздаш гузошта шавад, аз лаҳзаи пайдо шудани ҳуқуқи гарав ҳуқуқ дорад онро аз соҳиби ғайриқонунии шахси бегона, аз ҷумла аз соҳиби гаравдеҳ, талаб карда гирад (моддаҳои 274-276 ҳамин Кодекс).

2. Дар ҳолате, ки тибқи шартҳои шартнома ба гаравгир ҳуқуқ дода шудааст аз мавзуи гарави дар наздаш қарордошта истифода барад, он метавонад аз шахси дигар, аз ҷумла аз гаравдеҳ, рафъи ҳама гуна вайрон кардани ҳуқуқҳои талаб намояд, ҳарчанд чунин вайронкуниҳо бо маҳрум сохтан аз соҳибӣ алоқаманд намебошанд (моддаи 277 ҳамин Кодекс).

3. Гаравгир метавонад аз ҳабс озод кардани молу мулки ба гарав гузошташуда (аз рӯйхат баровардани он)-ро талаб намояд (моддаи 278 ҳамин Кодекс).

Моддаи 402. Асосҳои нигаронидани рӯёниш ба молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулки ба гарав гузошташуда ҷиҳати қонеъ намудани талаботи гаравгир (кредитор) дар сурати иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадории бо гарав таъминшуда аз тарафи қарздор, ки барояшон он ҷавобгар мебошад, мумкин аст.

2. Агар вайронкунии уҳдадории бо гарав таъминшуда аз ҷониби қарздор хеле ночиз ва андозаи талаботи гаравгир дар натиҷаи он ба арзиши молу мулки ба гарав гузошташуда тамоман номутаносиб бошад, талаби нигаронидани рӯёниш ба молу мулки ба гарав гузошташуда рад карда шуданаш мумкин аст. Вайронкунии роҳдодаи қарздор хеле ночиз ва андозаи талаботи гаравгир ба арзиши молу мулки ба гарав гузошташуда тамоман номутаносиб дониста мешавад, агар андозаи талаботи гаравгир на зиёда аз даҳ фоизи уҳдадориҳои бо гарав таъминшударо ташкил диҳад.

Моддаи 403. Тартиб ва шартҳои нигаронидани рӯёниш ба мавзуи гарав

Тартиб ва шартҳои нигаронидани рӯёниш ба мавзуи гарав бо қонун муқаррар карда мешавад.

Моддаи 404. Фуруши молу мулки ба гарав гузошташуда

Тартиби фуруши молу мулки ба гарав гузошташуда бо қонун муқаррар карда мешавад.

Моддаи 405. Пеш аз муҳлат иҷро намудани уҳдадории бо гарав таъминшуда ва нигаронидани рӯёниш ба молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Гаравгир ҳуқуқ дорад пеш аз муҳлат иҷро намудани уҳдадории бо гарав таъминшударо дар ҳолатҳои зерин талаб намояд:

- агар бар хилофи шартҳои шартнома аз соҳиби гаравдеҳ мавзуи гарави дар наздаш қарордошта баромада бошад;

- аз ҷониби гаравдеҳ вайрон карда шудани қоидаҳои иваз намудани мавзуи гарав (моддаи 399 ҳамин Кодекс);

- гум кардани мавзуи гарав мутобиқи ҳолатҳое, ки барои он гаравгир ҷавобгар намебошад, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқи пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 398 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад;

- агар арзиши мавзуи гарав хеле паст шавад ва гаравдеҳ талаботи иваз намудани мавзуи гаравро иҷро накунад;

- дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи қонун ё шартнома.

2. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, гаравгир ҳуқуқ дорад иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадории бо гарав таъминшударо талаб кунад ва агар талаби он қонун карда нашавад, дар ҳолатҳои зерин нигаронидани рӯёнишро ба мавзуи гарав истифода барад:

- ҳангоми аз ҷониби гаравдеҳ иҷро нашудани уҳдадориҳои пешбиниамудаи сархатҳои яқум ва дуҷуми қисми 1 ва қисми 2 моддаи 397 ҳамин Кодекс;

- дар сурати аз ҷониби гаравдеҳ вайрон кардани қоидаҳои ихтиёрдории молу мулки ба гарав гузошташуда (қисми 2 моддаи 400 ҳамин Кодекс).

Моддаи 406. Қатъи гарав

1. Гарав дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- бо қатъи уҳдадории бо гарав таъминшуда;

- бо талаби гаравдеҳ ё гаравгир, ҳангоми мавҷуд будани ҳолатҳои пешбиниамудаи қисмҳои 3 ва 4 моддаи 397 ҳамин Кодекс;

- дар сурати нобуд шудани ашёи ба гарав гузошташуда ё қатъи ҳуқуқи ба гарав гузошташуда, агар гаравдеҳ аз ҳуқуқҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 399 ҳамин Кодекс истифода набурда бошад;

- ҳангоми фурӯши молу мулки ба гарав гузошташуда;

- бо асосҳои дигари пешбиниамудаи қонун ё шартнома.

2. Қатъи гарав бояд дар феҳристе сабт гардад, ки дар он шартномаи гарав ба қайд гирифта шуда буд.

3. Ҳангоми қатъи гарав дар натиҷаи иҷро намудани уҳдадории бо гарав таъминшуда ё мувофиқи талаби гаравдеҳ (қисми 3 моддаи 397 ҳамин Кодекс) гаравгир, ки молу мулки ба гарав гузошташуда ба он супорида шуда буд, бояд фавран онро ба гаравдеҳ баргардонад.

Моддаи 407. Нигоҳ доштани эътибори гарав ҳангоми ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқ ба молу мулки ба гарав гузошташуда

1. Дар сурати гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ба гарав гузошташуда ё ҳуқуқи пешбурди хоҷагии он аз гаравдеҳ ба шахси дигар дар натиҷаи бо музд ё ройгон бегона кардани ин молу мулк, ё ин ки бо тартиби ворисии ҳуқуқи умумӣ, ҳуқуқи гарав эътибори худро нигоҳ медорад, ба истиснои ҳолатҳое, ки кредитор барои гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ба гарав гузошташуда бе нигоҳ доштани гарав розӣ мебошад.

2. Ба ҳамаи молу мулке, ки гаравдеҳ дар натиҷаи бегона кардани молу мулки ба гарав гузошташуда ба даст овардааст, ҳуқуқи гарави гаравгир паҳн мегардад, агар дар қонун ва шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Дар мавриди нигоҳ доштани гарав вориси ҳуқуқи гаравдеҳ ҷойи гаравдеҳро ишғол менамояд ва тамоми уҳдадориҳои гаравдеҳро ба зимма мегирад, агар дар созишнома бо гаравгир тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Агар молу мулки гаравдеҳ, ки мавзуи гарав мебошад, бо тартиби ворисии ҳуқуқи ба яқчанд шахс гузашта бошад, ҳар як вориси ҳуқуқи (бадастоварандагони молу мулк) оқибатҳоеро, ки аз натиҷаи бо гарав таъмин намудани уҳдадорӣ бармеоянд, ба андозаи баробар ба ҳиссаи молу мулки зикргардидаи ба онҳо гузашта ба зимма доранд. Аммо ҳангоме, ки мавзуи гарав тақсимнашаванда аст ё бо асосҳои дигар таҳти моликияти умумии ворисони ҳуқуқи мебошад, онҳо дар доираи арзиши молу мулки ба онҳо гузашта ба гаравдеҳони муштарак (моддаи 371 ҳамин Кодекс) тақдир меёбанд.

Моддаи 408. Оқибати маҷбуран гирифтани молу мулки ба гарав гузошташуда

Агар ҳуқуқи моликияти гаравдеҳ ба молу мулке, ки мавзуи гарав мебошад, дар натиҷаи гирифтани (ҳарида гирифтани) барои эҳтиёҷоти давлатӣ, реквизиция ё милликунӣ бо тартиби пешбиниамудаи қонун қатъ гардад ва ба гаравдеҳ молу мулки дигар дода шавад, ё ҷуброни дахлдор сурат гирад, ҳуқуқи гарав ба молу мулке, ки ба ивази онҳо дода мешавад, паҳн мегардад ё мувофиқан гаравгир барои қонун намудани талаботи худ аз маблағи барои ҷуброни гаравдеҳ додашаванда ҳуқуқи афзалиятнок пайдо мекунад. Гаравгир инчунин метавонад иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадорӣ бо гарав таъминшударо талаб намояд.

Моддаи 409. Гузашт кардани ҳуқуку уҳдадориҳо вобаста ба шартномаи гарав

1. Гаравгир ҳуқуқ дорад ҳуқуку уҳдадориҳои худро вобаста ба шартномаи гарав бо риояи қоидаҳои гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ ва гузарондани қарз (боби 29 ҳамин Кодекс) ба шахси дигар диҳад.

2. Аз ҷониби гаравгир гузашт кардани ҳуқуку уҳдадориҳои худ вобаста ба шартномаи гарав ба шахси дигар ҳамон вақт қобили эътибор аст, агар ба ҳамон шахс ҳуқуқи талабкунӣ ба қарздор оид ба уҳдадорӣ асосии бо гарав таъминшуда низ гузашт карда шуда бошад.

Моддаи 410. Гузарондани қарз вобаста ба уҳдадорӣ бо гарав таъминшуда

Бо гузарондани қарз вобаста ба уҳдадорӣ бо гарав таъминшуда ба шахси дигар гарав қатъ мегардад, агар дар созишномаи байни кредитор ва гаравдеҳ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 411. Ба гарав гузоштани молҳои дармуомилотбуда

1. Гарави молҳои дармуомилотбуда гарави моле эътироф карда мешавад, ки дар ихтиёри гаравдеҳ монда шуда, ба он ҳуқуқ дода мешавад, ки таркиб ва шакли аслии молу мулк (захираҳои молӣ, ашёи хом, мавод, маҳсулоти нимтайёр, маҳсулоти тайёр ва ғайра)-и ба гарав гузошташударо тағйир диҳад, ба шарт арзиши умумии онҳо аз арзиши дар шартномаи гарав муайяншудаи ин молу мулк камтар нагардад.

2. Арзиши молҳои дармуомилотбударо баробари андозаи қисми иҷрошудаи уҳдадорӣ бо гарав таъминшуда кам кардан мумкин аст, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Молҳои дармуомилотбуда, ки аз ҷониби гаравдеҳ бегона карда шудаанд, аз лаҳзаи ба моликият, пешбурди хоҷагӣ ё идораи оперативии бадасторанда гузаштанашон дигар мавзуи гарав намебошанд. То пурра кардани мавзуи гарав, ки молҳои дармуомилотбуда ба сифати он баромад менамоянд, маблағи аз фурӯши ин молҳо бадастомада ба сифати мавзуи гарав ҳисоб карда мешавад.

4. Молҳои дармуомилотбудае, ки гаравдеҳ онҳоро аз рӯи шартҳои шартномаи гарави молҳои дармуомилотбуда ба даст овардааст, аз лаҳзаи ба ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи молумулкии дигари гаравдеҳ гузаштанашон мавзуи гарав қарор мегиранд.

5. Гаравдеҳи молҳои дармуомилотбуда бояд дафтари сабти гаравҳоеро дошта бошад, ки дар он шарт ба гарав гузоштани молҳо, амалиёти дигар, ки боиси тағйир додани таркиб ва ё шакли аслии молҳои ба гарав гузошташуда гардидаанд, аз ҷумла коркарди онҳоро дар рӯзи охири амалиёт сабт намояд, агар дар шартномаи гарав тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

6. Ҳангоми аз ҷониби гаравдеҳ вайрон карда шудани шарт ба гарав гузоштани молҳои дармуомилотбуда гаравгир ҳуқуқ дорад бо роҳи ба рӯи молҳои мазкур гузоштани аломату муҳри худ то бартараф намудани норасоӣҳо амалиётро бо ин молҳо боздорад.

Моддаи 412. Ба гарав гузоштани мол дар гаравхона

1. Ташкилоти махсусгардондашуда - гаравхона ба сифати фаъолияти соҳибкорӣ метавонад ба додани қарзи кӯтоҳмуҳлат бар ивази гарави молу мулки манқули шахрвандон, инчунин ниғаҳдорӣ молу мулки манқули шахсони воқеӣ машғул шавад.

2. Шартномаи гарави ашё дар гаравхона бо додани билети гарав аз тарафи гаравхона ва дигар ҳуҷҷатҳои қарздиҳӣ ва ниғаҳдорӣ ба расмият дароварда мешавад.

3. Ашёи багаравгузашта ба гаравхона дода мешавад. Гаравхона уҳдадор аст ашё ба гарав гирифтаашро ба манфиати гаравдеҳ аз ҳисоби худ, бо арзиши пуррааш, мутобиқи нархи ҷунин намуд ва сифати ашё, ки одатан дар савдо дар лаҳзаи ба гарав гирифтани муайян карда мешавад, суғурта намояд. Ба истисноӣ ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, гаравхона ҳуқуқ надорад ашё ба гарав гузошташударо истифода ва ихтиёрдорӣ намояд.

4. Гаравхона барои гум шудани ашё ба гарав гузошташуда ҷавобгар мебошад, агар исбот карда нагарад, ки ашё бинобар нуруи рафънопазир гум шудааст ё осеб дидааст.

5. Ҳангоми дар муҳлати муайяншуда барнагардондани қарзи бо гарави ашё дар гаравхона таъминшуда гаравхона ҳуқуқ дорад бо гузаштани як моҳи имтиёзнок ин ашёро бо тартиби муқаррарнамудаи қонун

фурӯшад. Пас аз ин талаботи гаравхона нисбати гаравдеҳ (қарздор) қонеъгашта ҳисоб мешавад, ҳарчанд маблағи фурӯши ашё ба гарав гузошташуда барои пурра қонеъ намудани талабот нокифоя бошад.

6. Қоидаҳои ба шахсони воқеӣ додани қарзи қутоҳмуҳлат бар ивази гарави молу мулкӣ манқул, инчунин ниғаҳдории молу мулкӣ манқули шахсони воқеӣ дар гаравхона бо қонун ва ҳамин Кодекс муқаррар карда мешаванд.

7. Шартҳои шартномаи гарави ашё дар гаравхона, ки ҳуқуқи гаравдеҳро дар муқоиса ба ҳуқуқҳои додаи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар маҳдуд месозанд, беқибат мебошанд. Бар ивази чунин шартҳо муқаррароти дахлдори қонун татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 413. Гарави ҳуқуқи уҳдадорӣ

1. Мавзуи гарав метавонанд ҳуқуқҳои молумулкӣ (талабот)-е бошанд, ки аз уҳдадории гаравдеҳ бармеоянд.

2. Гаравдеҳи ҳуқуқ шахсе буда метавонад, ки дар уҳдадорие, ки ҳуқуқи ба гарав гузошташуда аз он бармеояд, кредитор мебошад (ҳуқуқдор).

3. Агар дар қонун ё шартномаи гарав тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, мавзуи гарав тамоми ҳуқуқҳои ба гаравдеҳ тааллуқдоштае мебошанд, ки аз уҳдадории дахлдор бармеоянд ва метавонанд мавзуи гарав бошанд.

4. Мавзуи гарав метавонад ҳуқуқе бошад, ки дар оянда аз уҳдадории мавҷуда ё аз уҳдадории оянда ба вучуд ояд.

5. Агар аз қонун ё шартнома, ё аз моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд, мавзуи гарав метавонад қисми талабот, талаботи алоҳида ё якҷанд талабот, ки аз шартнома ё дигар уҳдадорӣ бармеоянд, бошанд.

6. Мавзуи гарав аз рӯйи як шартномаи гарав метавонад маҷмуи ҳуқуқҳо (талабот)-е бошанд, ки ҳар яки онҳо аз уҳдадории алоҳида, аз ҷумла маҷмуи ҳуқуқҳои оянда, инчунин маҷмуи ҳуқуқҳои мавҷуда ва оянда бармеоянд.

7. Агар ҳуқуқи ба гарав гузошташуда бо сабаби ба охир расидани муҳлати амали он то нигаронидани рӯёниш ба он аз тарафи гаравгир қатъ гардад, гаравгир ҳуқуқи талаб намудани иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадории асосиеро, ки бо гарави ҳуқуқ таъмин карда шудааст, надорад.

8. Дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун ё шартнома ҳангоми нигаронидани рӯёниш ба ҳуқуқи ба гарав гузошташуда ва фурӯши он ба харидор якҷоя бо ҳуқуқ уҳдадориҳои ба он вобаста низ мегузаранд.

Моддаи 414. Хусусиятҳои гарави ҳуқуқ

1. Барои ба гарав мондани ҳуқуқ розигии қарздори ҳуқуқдор талаб карда намешавад, ба истиснои ҳолатҳои дар қонун ё шартнома пешбинигардида.

2. Дар ҳолате, ки дар созишнома байни ҳуқуқдор ва қарздори он гузашт кардани ҳуқуқ манъ карда шудааст ё ғайриимкон будани гузашт кардан аз моҳияти уҳдадорӣ бармеояд, гарави ҳуқуқ иҷозат дода намешавад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Гарави ҳуқуқ дар ҳолатҳои зерин танҳо бо розигии қарздори ҳуқуқдор иҷозат дода мешавад, агар:

- дар асоси қонун ё созишномаи байни ҳуқуқдор бо қарздор барои гузашт кардани ҳуқуқ (талабот) розигии қарздор лозим бошад;

- ҳангоми нигаронидани рӯёниш ба ҳуқуқи ба гарав гузошташуда ва фурӯши он ба бадасторандаи ҳуқуқ бояд якҷоя бо ҳуқуқ уҳдадориҳои ба он вобаста гузаранд.

4. Ҳуқуқи бо муҳлат муайяншуда танҳо то лаҳзаи гузаштани муҳлати амали он мавзуи гарав буда метавонад.

5. Қарздори гаравдеҳ, ки ба ҳуқуқи ба гарав гузошташуда муносибат дорад, бояд аз гарав огоҳ карда шавад.

6. Хусусиятҳои дигари гарави ҳуқуқ ва нигаронидани рӯёниш ба он бо қонун муқаррар мегарданд.

Моддаи 415. Гарави ҳуқуқҳои молумулкӣ моликияти зеҳнӣ

1. Ҳуқуқҳои молумулкӣ моликияти зеҳнӣ то ҳадде, ки ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар ихтиёрдорӣ кардани онҳоро иҷозат медиҳанд, мумкин аст мавзуи гарав бошанд.

2. Дар ҳолатҳои, ки мувофиқи муқаррароти ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ бақайдгирии давлатиро талаб менамояд, гарави ҳуқуқҳои молумулкӣ моликияти зеҳнӣ низ бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад ва ҳуқуқи гарав аз лаҳзаи бақайдгирии давлатӣ пайдо мегардад.

3. Нисбат ба шартномаи гарави ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ муқаррароти умумӣ оид ба гарав татбиқ карда мешаванд, агар аз ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ва моҳияти ин ҳуқуқҳо тартиби дигар барнаояд.

4. Гаравдеҳ аз рӯи шартномаи гарави ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ ҳуқуқ дорад дар давоми муҳлати шартномаи мазкур чунин ҳуқуқҳои молумулкиро бе иҷозати гаравгир истифода ва ихтиёрдорӣ намояд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

5. Ҳангоми нигаронидани рӯёниш ба ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ, ки аз ҷониби муаллиф ба гарав монда шудаанд, ба бадасторанда уҳдадорӣ ба ҳуқуқ вобаста низ мегузаранд.

§4. Нигоҳ доштан

Моддаи 416. Асосҳои барои нигоҳ доштан

1. Кредитор ашёро, ки дар ихтиёр дорад ва онҳоро бояд ба қарздор ё шахси муайяннамудаи қарздор супорад, дар сурати аз ҷониби қарздор дар муҳлати муайяншуда иҷро накардани уҳдадорӣ пардохти ҳаққи ин ашё ё ҷуброни хароҷоти дигари вобаста ба онҳо ё зиёни дигар ҳақ дорад то иҷро гардидани уҳдадорӣ дахлдор онҳоро нигоҳ дорад.

2. Бо нигоҳ доштани ашё ҳамчунин талаботе қонеъ гардонда мешавад, ки ба пардохти ашё ё ҷуброни хароҷоти онҳо ва зиёнҳои дигари аз уҳдадорӣ барояндае, ки тарафҳои ин уҳдадорӣ ҳамчун соҳибкор амал мекунанд, алоқаманд нестанд.

3. Кредитор, сарфи назар аз он, ки баъди соҳиб шуданаш ба ин молҳо шахси сеюм ба онҳо ҳуқуқ пайдо кардааст, ашёро нигоҳ дошта метавонад.

4. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, қоидаҳои моддаи мазкур татбиқ мегарданд.

Моддаи 417. Қонеъ намудани талабот аз ҳисоби ашёи нигоҳдошташуда

Талаботи кредиторе, ки бо нигоҳдори ашё таъмин шудааст, аз ҳисоби арзиши он бо бартарӣ аз тамоми талаботи боқимондае, ки иҷрои онҳо бо ҳуди ҳамин ашё таъмин шудааст, қонеъ гардонда мешавад.

§5. Замонат

Моддаи 418. Шартномаи замонат

1. Тибқи шартномаи замонат зомин уҳдадор мешавад, ки дар назди кредитори шахси дигар барои пурра ё қисман иҷро намудани уҳдадорӣ он ҷавобгар бошад.

2. Шартномаи замонат инчунин ҷиҳати таъмини уҳдадорие, ки дар оянда ба вучуд меояд, баста мешавад.

3. Танҳо талаботи воқеӣ метавонад бо замонат таъмин карда шавад.

Моддаи 419. Шакли шартномаи замонат

Шартномаи замонат бояд хаттӣ анҷом дода шавад. Риоя накардани шакли хаттӣ шартномаи замонат боиси безътиборӣ он мегардад.

Моддаи 420. Ҷавобгарии зомин

1. Ҳангоми иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ бо замонат таъминшуда зомин ва қарздор дар назди кредитор ҷавобгарии муштарак доранд, агар қонун ва ё шартномаи замонат ҷавобгарии иловагии зоминро пешбинӣ накарда бошанд.

2. Агар дар шартномаи замонат тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, зомин дар назди кредитор баробари қарздор, аз ҷумла дар пардохти фоиз, пардохти хароҷоти судӣ оид ба рӯёнидани қарз ва зиёни дигаре, ки ба кредитор дар натиҷаи уҳдадориро иҷро накардан ё номатлуб иҷро кардани қарздор расидааст, ҷавобгар мебошад.

3. Шахсоне, ки якҷоя замонат додаанд, дар назди кредитор ҷавобгарии муштарак доранд, агар дар шартномаи замонат тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 421. Норозигии зомин ва қарздор

1. Зомин ҳуқуқи норозигиеро, ки қарздор метавонист нисбат ба талаботи кредитор пешниҳод намояд, дорад, агар аз шартномаи замонат тартиби дигар барнаояд.

2. Зомин ҳатто дар ҳолате, ки қарздор аз норозигӣ даст кашидааст ё қарзи худро эътироф кардааст, ҳуқуқи норозигӣ қарданро нигоҳ медорад.

3. Зомин то қонеъ намудани талаботи кредитор уҳдадор аст қарздорро аз ин огоҳ намояд ва агар нисбат ба зомин даъво пешниҳод шуда бошад, қарздорро барои иштирок дар парванда ҷалб намояд.

4. Агар зомин уҳдадориҳои дар қисми 3 моддаи мазкур нишондодашударо иҷро накарда бошад, қарздор ҳуқуқ дорад ба муқобили талаботи акси зомин норозигиеро пешниҳод намояд, ки он ба муқобили кредитор дошт.

Моддаи 422. Ҳуқуқи зомине, ки уҳдадориашро иҷро кардааст

1. Ба зомини уҳдадориашро иҷронамуда ҳамаи ҳуқуқҳои кредитор оид ба ин уҳдадорӣ, аз ҷумла ҳуқуқҳои, ки иҷрои онро таъмин мекарданд, дар он ҳаҷме, ки зомин талаботи кредиторро қонеъ намудааст, мегузаранд. Зомин ҳамчунин ҳуқуқ дорад аз қарздор пардохти фоизи маблағи ба кредитор додашуда ва ҷуброни зиёни дигари вобаста ба ҷавобгарии қарздор ба он расидаро талаб намояд.

2. Ҳангоми аз ҷониби зомин иҷро гардидани уҳдадорӣ кредитор уҳдадор аст ба зомин ҳуҷҷатҳои супорад, ки талаботро нисбати қарздор тасдиқ мекунад ва ҳуқуқҳои диҳад, ки ин талаботро таъмин мекунад.

3. Агар дар қонунгузорӣ ё шартномаи байни зомин ва қарздор тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад ва аз муносибати байни онҳо тартиби дигар барнаояд, қоидаҳои муқаррарнамудаи моддаи мазкур татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 423. Огоҳондани зомин

1. Қарздоре, ки аз ҷониби зомин доир ба талаби пешниҳоднамудаи кредитор огоҳ шудааст ё зомин онро барои иштирок дар парванда ҷалб намудааст, уҳдадор аст зоминро доир ба ҳама гуна норозигиаш муқобили ин талабот ва ҳамаи далелҳои тасдиқкунандаи он пешниҳод намояд. Дар акси ҳол қарздор аз ҳуқуқи норозигӣ муқобили талаботи зомин (моддаи 421 ҳамин Кодекс), ки метавонист муқобили талаботи кредитор арз намояд, маҳрум мегардад, агар аз созишномаи байни зомин ва қарздор тартиби дигар барнаояд.

2. Қарздоре, ки уҳдадориҳои бо замонат таъминшударо иҷро кардааст, уҳдадор аст фавран зоминро аз ин огоҳ созад. Дар акси ҳол, зомине, ки уҳдадориҳои дар навбати худ иҷро кардааст, ҳуқуқ дорад аз кредитор он чизеро, ки беасос ба даст овардааст, рӯёнад ё ба қарздор талаботи акс пешниҳод намояд. Дар ҳолати ба қарздор пешниҳод гардидани талаботи акс қарздор ҳуқуқ дорад аз кредитор танҳо он чизеро, ки беасос ба даст овардааст, рӯёнад.

Моддаи 424. Қатъи замонат

1. Замонат бо қатъи уҳдадорие, ки ҷиҳати таъмини иҷрои он равона шудааст, инчунин дар ҳолати берозигии зомин тағйир ёфтани ин уҳдадорӣ, ки боиси афзудани ҷавобгарӣ ё дигар оқибатҳои номусоид ба зомин мегарданд, қатъ меёбад.

2. Замонат ҳангоми ба шахси дигар гузарондани қарз аз рӯи уҳдадориҳои бо замонат таъминшуда қатъ мегардад, агар зомин ба кредитор розигӣ надода бошад, ки ба ҷойи қарздори нав ҷавоб медиҳад.

3. Замонат ҳангоме, ки кредитор қабули иҷрои матлуби пешниҳоднамудаи қарздор ё зоминро рад мекунад, қатъ мегардад.

4. Замонат бо гузашти муҳлати дар шартномаи замонат зикршуда, ки он барои ҳамин муҳлат дода шудааст, қатъ мегардад. Агар муҳлат муайян нашуда бошад, он ҳангоме қатъ мегардад, ки кредитор дар ҷараёни як сол аз рӯзи фаро расидани иҷрои уҳдадориҳои бо замонат таъминшуда ба зомин даъво пешниҳод накарда бошад. Ҳангоме, ки муҳлати иҷрои уҳдадориҳои асосӣ нишон дода нашудааст ва муайян намудани он имконнопазир аст ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян карда шуда бошад, агар кредитор ба зомин дар тӯли ду сол аз рӯзи бастани шартномаи замонат даъво пешниҳод накарда бошад, замонат қатъ мегардад.

§6. Кафолат

Моддаи 425. Мафҳуми кафолат

1. Дар асоси кафолат кафил бо хоҳиши шахси дигар (принсипал) уҳдадориро ба зимма мегирад, ки ба шахси сеюми нишондодаи он (бенефитсиар) маблағи пулии муайяно мувофиқи шартҳои уҳдадориҳои додаи кафил, сарфи назар аз воқеияти уҳдадориҳои бо кафолат таъминшуда, диҳад.

2. Кафолат аз тарафи ташкилоти тижоратӣ дода мешавад. Нисбат ба уҳдадориҳои шахсони дигар, ки кафолат додаанд, қоидаҳои оид ба шартномаи замонат татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 426. Талабот нисбат ба шакли кафолат

1. Кафолат дар шакли хаттии дилхоҳ, ки ба дақиқ муайян намудани шартҳои кафолат ва тасдиқ намудани сарчашмаи аслии он бо тартиби пешбининомудай қонунгузорӣ, одатҳои муомилоти корӣ ё созишномаи кафил бо бенефитсиар имконият медиҳад, дода мешавад.

2. Дар кафолат бояд нишон дода шаванд:

- санаи додан;
- принципал;
- бенефитсиар;
- кафил;
- уҳдадорӣ асосӣ, ки иҷрои он бо кафолат таъмин карда мешавад;
- маблағи пулие, ки бояд пардохта шавад;
- санаи анҷоми муҳлати амали кафолат;
- ҳолатҳое, ки ҳангоми фаро расидани онҳо талабот пешниҳод шуда, бояд маблағи кафолат пардохта шавад;
- муҳлати иҷрои кафолат ва шартҳои дигар, ки тарафҳо зарур мешуморанд.

3. Дар кафолат мумкин аст шарте пешбинӣ шавад, ки ҳангоми фаро расидани муҳлат ё ҳодисаи муайян маблағи кафолат кам ё зиёд мегардад.

Моддаи 427. Мустақилияти кафолат аз уҳдадорӣ асосӣ

1. Уҳдадорӣ кафил дар назди бенефитсиар, ки дар кафолат пешбинӣ шудааст, дар муносибати байни онҳо аз уҳдадорӣ асосие, ки ҷиҳати таъмини иҷрои он дода шудааст, аз муносибати байни принципал ва кафил, инчунин аз дигар уҳдадорӣҳо вобаста намебошад, ҳатто агар дар кафолат ба онҳо ишора ҳам шуда бошад.

2. Кафил ҳуқуқ надорад ба муқобили талаботи бенефитсиар норозигиеро пешниҳод намояд, ки аз уҳдадорӣ асосие, ки ҷиҳати таъмини иҷрои он дода шудааст, инчунин аз уҳдадорӣ дигар, аз ҷумла аз созишнома оид ба додани кафолат, бармеоянд.

3. Кафил ҳуқуқ надорад дар норозигии худ ба муқобили талаботи бенефитсиар оид ба иҷрои кафолат ба ҳолатҳое ҳавола намояд, ки дар кафолат нишон дода нашудаанд.

4. Кафил ҳуқуқ надорад ба бенефитсиар ҷиҳати баҳисобгири талаботеро пешниҳод намояд, ки аз ҷониби принципал ба кафил гузашт карда шудааст, агар дар кафолат ё созишномаи кафил бо бенефитсиар тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 428. Бозхонд ва тағйир додани кафолат

1. Кафолат аз ҷониби кафил бозхонд ё тағйир дода намешавад, агар дар он тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Дар ҳолатҳое, ки мувофиқи шартҳои кафолат бозхонд ё тағйир додани он аз ҷониби кафил иҷозат дода шудааст, чунин бозхонд ё тағйирдиҳӣ дар шакле, ки кафолат дода шуда буд, анҷом дода мешавад, агар шакли дигар дар кафолат пешбинӣ нашуда бошад.

3. Агар мувофиқи шартҳои кафолат имконияти бозхонд ё тағйир додани он аз ҷониби кафил бо розигии бенефитсиар иҷозат дода шуда бошад, уҳдадорӣ кафил аз лаҳзаи гирифтани розигии бенефитсиар аз ҷониби кафил қатъшуда ё тағйирёфта доништа мешавад.

4. Тағйир ёфтани уҳдадорӣ кафил ба ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои принципал дахл намекунад, агар он ба тағйири дахлдор иҷозат надода бошад.

Моддаи 429. Додани ҳуқуқ вобаста ба кафолат

1. Бенефитсиар вобаста ба кафолат ҳуқуқ надорад ба шахси дигар ҳуқуқи талабкуниро нисбат ба кафил диҳад, агар дар кафолат тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Додани ҳуқуқ вобаста ба кафолат аз ҷониби бенефитсиар дар сурате иҷозат дода мешавад, ки дар як вақт ба ҳамон шахс ҳуқуқҳо вобаста ба уҳдадорӣ асосӣ гузашт карда шавад.

3. Дар сурате, ки аз рӯи шартҳои кафолат аз ҷониби бенефитсиар додани ҳуқуқи талабкунӣ нисбат ба кафил иҷозат дода шудааст, додани чунин ҳуқуқ танҳо бо розигии кафил имконпазир аст, агар дар кафолат тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 430. Эътибор пайдо намудани кафолат

1. Кафолат аз рӯзи дода шуданаш эътибор пайдо менамояд, агар дар он тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.
2. Кафолат аз лаҳзаи равон намудан аз тарафи кафил додашуда ҳисобида мешавад.

Моддаи 431. Пешниҳоди талаб вобаста ба кафолат

1. Талаби бенефитсиар дар хусуси пардохти маблағи пулӣ вобаста ба кафолат бояд ба кафил дар шакли хаттӣ ва бо замима намудани ҳуҷҷатҳои дар кафолат зикргардида дар ҷойи дода шудани кафолат ё дар ҷои дигар, ки дар кафолат нишон дода шудааст, пешниҳод карда шавад. Дар талаб ё замимаи он бенефитсиар бояд ҳолатҳоро, ки фарорасии онҳо боиси пардохт аз рӯйи кафолат мегарданд, зикр намояд.
2. Талаби бенефитсиар ба кафил бояд то қатъи муҳлати амали кафолат пешниҳод гардад.

Моддаи 432. Уҳдадорӣ кафил ҳангоми баррасии талаби бенефитсиар

1. Ҳангоми гирифтани талаби бенефитсиар кафил бояд фавран дар ин хусус принципалро огоҳ намуда, нусхаи талабро бо ҳамаи ҳуҷҷатҳои марбута диҳад.
2. Кафил бояд талаби бенефитсиарро бо ҳуҷҷатҳои замимагардида дар муҳлати панҷ рӯз (агар муҳлати дигар дар шартҳои кафолат пешбинӣ нашуда бошад) аз лаҳзаи гирифтани талаб бо ҳама ҳуҷҷатҳои марбута баррасӣ намояд ва агар талаб ба таври дахлдор пешниҳод шуда бошад, пардохтро анҷом диҳад.
3. Кафил мувофиқати талаби бенефитсиарро ба шартҳои кафолат санҷида, инчунин аз рӯйи аломатҳои зоҳирӣ ҳуҷҷатҳои ба он замимагардидаро баҳо медиҳад.

Моддаи 433. Ҷавобгарии бенефитсиар

Бенефитсиар уҳдадор аст ба кафил ё принципал зиёнеро ҷуброн намояд, ки бинобар беэътимод будани ҳуҷҷатҳо ва беасос будани талаби пешниҳодкардааш расонда шудааст.

Моддаи 434. Рад кардани қонеъгардонии талаби бенефитсиар аз ҷониби кафил

1. Агар талаби бенефитсиар ё ҳуҷҷатҳои ба он замимашуда ба шартҳои кафолат мутобиқ набоянд ё ба кафил пас аз хотимаи муҳлати амали кафолат пешниҳод гардида бошанд, кафил қонеъ намудани талаби бенефитсиарро рад мекунад. Кафил бояд бенефитсиарро дар ин хусус дар муҳлате, ки дар қисми 2 моддаи 432 ҳамин Кодекс пешбинӣ шудааст, бо зикри сабаби рад огоҳ намояд.
2. Кафил ҳуқуқ дорад пардохти маблағро ба муҳлати то ҳафт рӯз боздорад, агар он барои чунин тахминҳо асоси оқилона дошта бошад:
  - ягон ҳуҷҷати пешниҳодшуда беэътимод бошад;
  - ҳолат ё таваккале, ки дар сурати фарорасии онҳо кафолат манфиати бенефитсиарро таъмин мекард, ба вучуд наомада бошад;
  - уҳдадорӣ асоси принципал, ки бо кафолат таъмин шудааст, беэътибор мебошад, агар аз рӯйи шартҳои кафолат ин ҳолатро таваккале, ки дар сурати фарорасии он кафолат дода шудааст, дар бар нагирад;
  - иҷро аз рӯйи уҳдадорӣ асоси принципал аз ҷониби бенефитсиар бе ягон норозигӣ қабул шуда бошад.
3. Дар сурати боздоштани пардохт кафил уҳдадор аст фавран бенефитсиар ва принципалро дар хусуси сабаб ва муҳлати боздошти пардохт огоҳ намояд.
4. Кафил дар назди бенефитсиар ва принципал барои беасос боздоштани пардохт ҷавобгар мебошад.
5. Бо гузаштани муҳлати дар қисми 2 моддаи мазкур пешбинишуда ва набудани асос барои рад намудани қонеъгардонии талаботи бенефитсиар (қисми 1 моддаи мазкур) кафил уҳдадор аст пардохтро анҷом диҳад.

Моддаи 435. Ҳадди уҳдадориҳои кафил

1. Уҳдадорӣ бо кафолат пешбинишудаи кафил дар назди бенефитсиар бо пардохти маблағе, ки ба он кафолат дода шудааст, маҳдуд мебошад.
2. Ҷавобгарии кафил дар назди бенефитсиар барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ аз рӯйи кафолат бо маблағе, ки ба он кафолат дода шудааст, маҳдуд намебошад, агар дар кафолат тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 436. Қатъи кафолат

1. Уҳдадории кафил дар назди бенефитсиар оид ба кафолат дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:
  - ба бенефитсиар пардохтани маблағе, ки ба он кафолат дода шудааст;
  - бо хотима ёфтани муҳлати дар кафолат муайяншуда, ки барои ҳамон муҳлат кафолат дода шудааст;
  - дар натиҷаи даст кашидани бенефитсиар аз ҳуқуқҳои худ вобаста ба кафолат;
  - дар натиҷаи бастании созишномаи кафил бо бенефитсиар дар хусуси қатъи уҳдадорӣ.

2. Дар кафолат, инчунин созишномаи кафил бо бенефитсиар мумкин аст пешбинӣ карда шавад, ки барои қатъи уҳдадории кафил дар назди бенефитсиар баргардондани кафолати додаи кафил зарур мебошад. Қатъи уҳдадории кафил вобаста ба асосҳои, ки дар сарҳатҳои яқум ва дуҷуми қисми 1 моддаи мазкур нишон дода шудаанд, аз баргардондани кафолат вобаста намебошад.

3. Кафиле, ки барояш қатъи кафолат маълум шудааст, бояд фавран дар ин хусус принсипалро огоҳ намояд.

Моддаи 437. Ба кафил ҷуброн кардани маблағе, ки вобаста ба кафолат пардохтааст

1. Принсипал уҳдадор аст ба кафил маблағҳои пулии мувофиқи шартҳои кафолат пардохташударо ҷуброн намояд, агар дар созишномаи додани кафолат тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Кафил ҳуқуқ надорад аз принсипал ҷуброни маблағеро, ки ба бенефитсиар бе риояи шартҳои кафолат ё бо вайрон кардани уҳдадории кафил дар назди бенефитсиар пардохта шудааст, талаб намояд, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки дар созишномаи кафил бо принсипал тартиби дигар пешбинӣ шудааст, ё ин ки принсипал барои пардохт вобаста ба кафолат розигӣ додааст.

§7. Байёна

Моддаи 438. Мафҳуми байёна. Шакли созишнома оид ба байёна

1. Байёна маблағи пулие эътироф карда мешавад, ки ҳамчун далели бастании шартнома ва таъмини иҷрои он дода мешавад, ки он аз ҳисоби маблағҳои тибқи шартнома пардохтшавандаи як тарафи шартнома ба тарафи дигар сурат мегирад.

2. Созишнома оид ба байёна, сарфи назар аз маблағи байёна, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

3. Ҳангоми шубҳа нисбати ҳолате, ки маблағи додашуда аз ҳисоби маблағҳои пардохтшавандаи тибқи шартнома аз ҷониби тарафи шартнома байёна аст ё не, аз ҷумла дар натиҷаи риояи накардани қоидаҳои муайяннамудаи қисми 2 моддаи мазкур, ин маблағ, агар ҳолати дигар исбот нашуда бошад, ба сифати пешпардохт эътироф карда мешавад.

Моддаи 439. Оқибати қатъи гаштан ва иҷрои накардани уҳдадории бо байёна таъминшуда

1. Агар уҳдадорӣ то оғози иҷрояш бо созишномаи тарафҳо ё дар натиҷаи имконнопазирии иҷро (моддаи 478 ҳамин Кодекс) қатъ гардад, байёна бояд баргардонда шавад.

2. Агар барои иҷрои нашудани шартнома тарафи байёнадиҳанда ҷавобгар бошад, байёна дар ихтиёри тарафи дигар мемонад.

3. Агар барои иҷрои нашудани шартнома тарафе ҷавобгар бошад, ки байёнаро гирифтааст, он бояд ба тарафи дигар маблағи дукаратаи байёнаро супорад. Бар замми ин, тарафе, ки барои иҷрои нашудани шартнома ҷавобгар аст, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, бояд ба тарафи дигар зиёнро бо баҳисобгирии маблағи байёна ҷуброн намояд.

БОБИ 29. ИВАЗ ШУДАНИ ШАХС ДАР УҲДАДОРӢ

§1. Гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар

Моддаи 440. Асос ва тартиби гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар

1. Ҳуқуқ (талабот)-е, ки дар асоси уҳдадорӣ ба кредитор тааллуқ дорад, мумкин аст тибқи аҳд ба шахси дигар дода шавад (гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ) ё дар асоси қонун ба шахси дигар гузарад. Қоидаҳои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар дар мавриди талаботи акс татбиқ карда намешаванд.

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, барои гузаштани ҳуқуқи кредитор ба шахси дигар розигии қарздор талаб карда намешавад.

3. Агар қарздор ба таври хаттӣ доир ба амали анҷомдодашуда ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи кредитор огоҳ нашуда бошад, кредитори нав вобаста ба ин таваккали ба вучуд омадани оқибати номусоидро ба уҳда дорад. Дар чунин ҳолат иҷрои уҳдадорӣ дар назди кредитори пешина қобили қабул аст ва ҳамчун иҷрои уҳдадорӣ дар назди кредитори муносиб эътироф карда мешавад.

4. Кредитори пешина ва нав барои пардохти хароҷоти қарздор вобаста ба гузаштани ҳуқуқ уҳдадории муштарак доранд.

5. Дар ҳолати гарав, гузашти ҳуқуқ (талабот) ё ба таври дигар додани он ба якчанд шахс, навбати қонегардонии талаботи онҳо мутобиқи қонунгузорӣ муайян карда мешавад.

Моддаи 441. Ҳуқуққое, ки ба шахси дигар гузашта наметавонанд

Ба шахси дигар гузаштани ҳуқуққо, ки ба шахсияти кредитор робитаи ногузастанӣ доранд, аз ҷумла талабот оид ба алимент ва ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расидааст, манъ аст.

Моддаи 442. Ҳаҷми ҳуқуққои кредитор, ки ба шахси дигар мегузаранд

1. Ҳуқуқи кредитори пешина ба кредитори нав ба андоза ва мутобиқи шартқое мегузарад, ки дар лаҳзаи гузаштани ҳуқуқ мавҷуд буд, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Ба кредитори нав инчунин ҳуқуққое, ки иҷрои уҳдадориро таъмин мекунанд, ҳамчунин дигар ҳуқуққои вобаста ба талабот, аз ҷумла ҳуқуқ ба фоизҳо, мегузаранд.

2. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқ ба қабули иҷро метавонад ба шахси дигар қисман гузарад, ба шарте уҳдадорӣ мазкур тақсимшаванда бошад ва қисман гузашт кардан барои қарздор чиҳати иҷрои уҳдадориаиш гаронии назарраси бештарро ба вучуд наорад.

Моддаи 443. Далелҳои ҳуқуқи кредитори нав

1. Кредитор уҳдадор аст талаботи ба шахси дигар гузашткардашро бо ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи ҳуқуқи талабкунӣ таъмин намояд ва маълумоти барои амалисозии ин талабот муҳимро ба он дастрас намояд.

2. Қарздор ҳуқуқ дорад то аз ҷониби кредитори нав пешниҳод кардани далелҳо оид ба гузаштани ҳуқуқи талабот уҳдадориаишро нисбати ин шахс иҷро накунад, ба истиснои ҳолатқое, ки аз кредитори пешина оид ба гузаштани ҳуқуқ огоҳии хаттӣ гирифтааст.

Моддаи 444. Норозигии қарздор нисбати талаботи кредитори нав

1. Қарздор ҳуқуқ дорад ба муқобили талаботи кредитори нав норозигиеро, ки он нисбат ба кредитори пешина то лаҳзаи гирифтани огоҳинома оид ба гузаштани ҳуқуқ аз рӯйи уҳдадорӣ ба кредитори нав дошт, арз намояд.

2. Агар қарздор доир ба иваз шудани кредитор дар уҳдадорӣ ба таври хаттӣ огоҳ нашуда бошад, он ҳуқуқ дорад муқобили талаботи кредитори нав норозигие намояд, ки чунин норозигиро муқобили кредитори пешина дар лаҳзаи ба он пешниҳод гардидани талабот аз тарафи кредитори нав ё дар лаҳзаи иҷрои он дошт, агар қарздор уҳдадорӣ худро бо пешниҳод кардани талабот аз ҷониби кредитори нав иҷро карда бошад.

Моддаи 445. Гузаштани ҳуқуққои кредитор ба шахси дигар дар асоси қонун

Ҳуқуққои кредитор оид ба уҳдадорӣ ба шахси дигар дар асоси қонун ва фаро расидани ҳолатқои дар он нишондодашуда мегузаранд:

- дар натиҷаи ворисии ҳуқуқии умумии ҳуқуққои кредитор;
- бо санади судӣ ба шахси дигар гузарондани ҳуқуққои кредитор, дар сурате, ки имконияти чунин гузарондан дар қонун пешбинӣ гардида бошад;
- дар натиҷаи иҷро намудани уҳдадорӣ қарздор аз ҷониби зоминаш ё гаравдеҳаш, ки аз рӯйи ин уҳдадорӣ қарздор намебошанд;
- ҳангоми суброгатсияи ҳуқуқи кредитор аз тарафи суғуртакунанда ба қарздоре, ки барои фаро расидани ходисаи суғурта ҷавобгарӣ дорад;
- дар ҳолатқои дигари пешбиниамудаи қонун.

Моддаи 446. Шартҳои гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ

1. Ба шахси дигар гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз ҷониби кредитор иҷозат дода мешавад, агар он хилофи қонунгузорӣ ё шартнома набошад.

2. Гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯйи уҳдадорие, ки шахсияти кредитор барои қарздор дорои аҳамияти назаррас мебошад, бе розигии қарздор иҷозат дода намешавад.

3. Ҳуқуқи талабкунӣ ба шахси дигар аз лаҳзаи бастании шартномае, ки дар асоси он гузашт сурат мегирад, мегузарад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Бе розигии қарздор гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯйи уҳдадорие дар қисми 2 моддаи мазкур пешбинишуда онро аз иҷрои ин талабот, ки ба ин шахс гузашт карда шудааст, озод наменамояд.

Моддаи 447. Гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯйи уҳдадорие, ки дар оянда ба вучуд меояд

1. Ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯйи уҳдадорие, ки дар оянда ба вучуд меояд, мумкин аст гузашт карда шавад, агар гузашт кардан дар асоси аҳде сурат гирад, ки ба фаъолияти соҳибкории тарафҳо алоқаманд мебошад.

2. Ҳуқуқи талабкунӣ оянда, аз ҷумла ҳуқуқи талабкунӣ вобаста ба уҳдадорӣ аз шартномае, ки дар оянда баста мешавад, бояд дар созишнома оид ба гузашт кардан тавре муайян карда шавад, ки барои айниятидихии ин ҳуқуқ дар лаҳзаи бавучудоии он ё гузаштан ба шахси дигар имкон диҳад.

3. Ҳуқуқи талабкунӣ оянда ба шахси дигар аз лаҳзаи ба вучуд омаданаи мегузарад, агар дар қонун ва шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Дар созишнома мумкин аст пешбинӣ карда шавад, ки талаботи оянда дертар мегузарад.

Моддаи 448. Шакли гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ

1. Гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ, ки ба аҳди хаттии ойдӣ ё нотариалӣ асос ёфтааст, бояд ба тарзи дахлдори хаттӣ анҷом дода шавад.

2. Гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯйи аҳде, ки бақайдгирии давлатиро тақозо мекунад, бояд бо тартиби бақайдгирии ҷунин аҳди пешбинишуда ба қайд гирифта шавад, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

3. Гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз рӯйи қоғази қиматноки интиқоли бо роҳи индоссамент ба ин қоғази қиматнок (қисми 4 моддаи 154 ҳамин Кодекс) анҷом дода мешавад.

Моддаи 449. Ҷавобгарии кредитор, ки ҳуқуқи талабкунӣро гузашт кардааст

Кредитори пешина, ки ҳуқуқи талабкунӣро гузашт кардааст, барои беэътибории ҷунин ҳуқуқ дар назди кредитори нав ҷавобгар буда, вале барои иҷро нагардидани ин ҳуқуқ аз ҷониби қарздор, ба ғайр аз ҳолате, ки кредитори пешина дар назди кредитори нав уҳдадорие бо замонат таъминшудаи қарздорро ба уҳда гирифтааст, ҷавобгар намебошад.

§2. Гузарондани қарз

Моддаи 450. Шарт ва шакли гузарондани қарз

1. Аз ҷониби қарздор ба шахси дигар гузарондани қарз танҳо бо розигии кредитор иҷозат дода мешавад.

2. Гузарондани қарз аз қарздор ба шахси дигар бо созишномаи байни қарздори пешина ва қарздори нав сурат мегирад. Дар сурати набудани розигии кредитор созишнома беоқибат аст.

3. Ба шакли гузарондани қарз мувофиқан қоидаҳо оид ба шакли гузаштани ҳуқуқи талабкунӣ татбиқ мегарданд.

4. Қарз метавонад аз қарздор ба шахси дигар тибқи асосҳои пешбинишудаи қонун гузарад. Ҳангоми гузариши қарз тибқи қонун розигии кредитор талаб карда намешавад, агар аз қонун ё уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 451. Норозигии қарздори нав ба муқобили талаботи кредитор

Қарздори нав ҳуқуқ дорад муқобили талаботи кредитор, ки ба муносибати байни он ва қарздори пешина асос ёфтаанд, норозигӣ кунад, вале наметавонад нисбат ба кредитор ҳуқуқи баҳисобгирии талаби мутақобилаеро, ки қарздори пешина дорад, амалӣ намояд.

БОБИ 30. ҶАВОБГАРӢ БАРОИ ВАЙРОН КАРДАНИ УҲДАДОРӢ

Моддаи 452. Мафҳуми вайрон кардани уҳдадорӣ

1. Таҳти мафҳуми вайрон кардани уҳдадорӣ иҷро накардан ё иҷрои номатлуб (сари вақт иҷро накардан, иҷро бо норасоиҳои мол, қор ва хизматрасониҳо, иҷро бо вайрон кардани дигар шартҳои, ки дар мазмуни уҳдадорӣ муайян шудааст) дар назар дошта шудааст. Қарздор ҳангоми пеш омадани ҳолате, ки иҷрои матлуби уҳдадориро ғайриимкон мегардонад, уҳдадор аст фавран оид ба ин ҳолат кредиторро огоҳ созад.

2. Ба ҷавобгарӣ ҷалб намудани қарздор барои вайрон кардани уҳдадорӣ тибқи талаби кредитор анҷом дода мешавад.

Моддаи 453. Ҷуброни зиёне, ки дар натиҷаи вайрон кардани уҳдадорӣ расонда шудааст

1. Қарздоре, ки уҳдадориро вайрон кардааст, бояд ба кредитор зиёни (моддаи 14 ҳамин Кодекс) дар натиҷаи вайрон кардани уҳдадорӣ расондари пардохт намояд. Ҷуброни зиён оид ба уҳдадорихое, ки бо ноустуворона таъмин шудааст, мутобиқи қоидаҳои пешбининамудаи моддаи 454 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

2. Созишномаи то вайрон кардани уҳдадорӣ қабулнамудаи тарафҳо оид ба озод кардани қарздор аз ҷуброни зиёне, ки дар натиҷаи вайрон кардан расонда мешавад, безътибор мебошад, вале тарафҳо бо розигии ҳамдигар метавонанд танҳо рӯёнидани хисороти воқеии ба молу мулк расондашударо пешбинӣ намоанд.

3. Ҳангоми муайян кардани зиён нархҳои маҳалле, ки уҳдадорӣ мебоист дар он ҷо ба иҷро расонда шавад, дар рӯзи ихтиёран қонеъ намудани талаби кредитор аз ҷониби қарздор ба эътибор гирифта мешавад, вале агар талабот ихтиёран қонеъ карда нашуда бошад, он гоҳ нархҳои дар рӯзи пешниҳод намудани даъво амалкунанда ба инobat гирифта мешаванд, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Суд метавонад тибқи талаби кредитор бо назардошти ҳолатҳои талаби ҷуброни зиёноро бо ба инobat гирифтани нархҳои, ки дар рӯзи баровардани санади судӣ амал мекунанд, қонеъ намояд.

4. Ҳангоми муайян кардани андозаи даромади аздастрафта тадбирҳои андешидаи кредитор барои гирифтани он ва тайёрии барои чунин мақсад анҷомдода ба инobat гирифта мешаванд.

5. Кредитор ҳуқуқ дорад талаб намояд, ки ҳама гуна амали қарздор безътибор доништа шавад, агар исбот намояд, ки он бо мақсади саркашӣ кардан аз ҷавобгарӣ барои вайрон кардани уҳдадорӣ анҷом дода шудааст.

6. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷониби кредитор истифода намудани тарзҳои дигари ҳимояи ҳуқуқҳои вайроншуда, ки қонун ё шартнома муқаррар намудааст, онро аз ҳуқуқи талаб намудани ҷуброни зиёни расондашуда дар натиҷаи иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ маҳрум наменамояд.

Моддаи 454. Зиён ва ноустуворона

1. Агар барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ ноустуворона муқаррар гардида бошад, пас зиён дар қисми бо ноустуворона пӯшониданашуда ҷуброн карда мешавад. Дар қонунгузорӣ ё шартнома ҳолатҳои зерин пешбинӣ шуда метавонанд:

- танҳо рӯёнидани ноустуворона, на зиён;
- зиёда аз ноустуворона рӯёнидани зиён дар ҳаҷми маблағи пурра;
- тибқи интиҳоби кредитор рӯёнидани ноустуворона ё зиён.

2. Дар ҳолатҳои, ки барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ ҷавобгарии маҳдуд муқаррар карда шуда бошад, зиёне, ки бояд ҷуброн карда шавад, дар қисми бо ноустуворона пӯшониданашуда, барзиёд ё ба ҷойи он мумкин аст то ҳадди чунин маҳдудияти муқарраршуда рӯёнида шавад.

Моддаи 455. Товони зарари маънавӣ, ки дар натиҷаи вайрон кардани уҳдадорӣ расонда шудааст

Зарари маънавӣ, ки ба шахси воқеӣ дар натиҷаи вайрон кардани уҳдадорӣ расонда шудааст, бар замми зиёни пешбининамудаи моддаи 453 ҳамин Кодекс товон карда мешавад.

Моддаи 456. Ҷавобгарӣ барои иҷро накардани уҳдадорихои пулӣ

1. Барои ғайриқонунӣ истифода бурдани маблағ дар натиҷаи иҷро накардани уҳдадории пулӣ, ғайриқонунӣ нигоҳ доштан, гузарондани муҳлати пардохти он ё аз ҳисоби шахси дигар беасос гирифтани ё боздошти онҳо бояд фоизи ин маблағ пардохта шавад. Андозаи фоиз бо назардошти меъёри бозтамвил, ки Бонки миллии Тоҷикистон муайян кардааст, ба ҳисоб гирифта мешавад. Ин қоидаҳо, агар дар қонун ё шартнома андозаи дигари фоиз муқаррар нашуда бошад, татбиқ мегарданд.

2. Фоизи истифодаи маблағ бо ба ҳисоб гирифтани рӯзи пардохти ин маблағ ба кредитор рӯёнида мешавад, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома барои ҳисоби фоиз муҳлати нисбатан кутӯҳтар муайян нагардида бошад.

3. Агар зиёни дар натиҷаи истифодаи ғайриқонунии маблағҳои пулии кредитор расондашуда аз маблағи фоизи дар асоси қисми 1 моддаи мазкур додашаванда бештар бошад, он ҳуқуқ дорад аз қарздор ҷуброни зиёро ба андозаи қисме, ки аз ин маблағ бештар аст, талаб намояд.

4. Зам кардани фоиз ба фоиз, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонун дохил кардани фоизи соли гузаштаро ба маблағи асосии қарз пешбинӣ намудааст, манъ мебошад.

Моддаи 457. Ҷавобгарӣ ва иҷрои уҳдадорӣ дар шакли асл

1. Пардохти ноустуворона ва ҷуброни зиён дар сурати иҷрои номатлуби уҳдадорӣ қарздорро аз иҷрои уҳдадорӣ дар шакли асл озод намекунад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ҷуброни зиён дар ҳолати иҷро накардани уҳдадорӣ ва пардохти ноустуворона барои иҷро накардани он қарздорро аз иҷрои уҳдадорӣ дар шакли асл озод мекунад, агар дар қонун ва ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Аз ҷониби кредитор рад кардани қабули иҷрои уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи гузарондани муҳлат барои он аҳамияташро гум кардааст (қисми 2 [моддаи 466](#) ҳамин Кодекс), инчунин пардохти ноустуворона ба сифати ҳуқуқи дасткашӣ ([моддаи 471](#) ҳамин Кодекс) қарздорро аз иҷрои уҳдадорӣ дар шакли асл озод мекунад.

Моддаи 458. Иҷрои уҳдадорӣ аз ҳисоби қарздор

Ҳангоми аз ҷониби қарздор иҷро накардани уҳдадорӣ оид ба тайёр кардан ва ба моликият, пешбурди хоҷагӣ ё идоракунии оперативӣ додани ашё, ё ин ки додани ашё ба истифодаи кредитор, ё барои он иҷро намудани кори муайян ё хизматрасонӣ ба он кредитор ҳуқуқ дорад иҷрои уҳдадориро дар муҳлати оқилона бо нархи муносиб ба шахси сеюм супорад ё онро бо қувваи худ иҷро кунад, агар аз қонун, шартнома ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд ва аз қарздор ҷуброни хароҷоти зарурии сарфшуда ва зиёни дигарро талаб намояд.

Моддаи 459. Оқибати иҷро накардани уҳдадорӣ оид ба додани ашёи хоса

1. Дар сурати иҷро накардани уҳдадорӣ оид ба додани ашёи хоса ба моликият, пешбурди хоҷагӣ, идоракунии оперативӣ ё истифодаи музднок ба кредитор, кредитор ҳуқуқ дорад дар асоси шартҳои пешбининамудаи уҳдадорӣ аз қарздор гирифтани чунин ашё ва ба кредитор додани онро талаб намояд. Агар ашё аллакай ба шахси сеюме дода шуда бошанд, ки ҳуқуқи моликият, пешбурди хоҷагӣ ё идоракунии оперативиро дорад, ин ҳуқуқ аз байн меравад. Агар ашё ҳанӯз дода нашуда бошанд, он кредиторе бартарӣ дорад, ки ба манфиати он уҳдадорӣ пештар ба миён омадааст ва агар муайян намудани ин ғайриимкон бошад, ҳамоне бартарӣ дорад, ки барвақттар даъво пешниҳод кардааст.

2. Кредитор ҳуқуқ дорад ба ивази талаби додани ашёе, ки мавзуи уҳдадорӣ мебошад, ҷуброни зиёро талаб намояд.

Моддаи 460. Ҷавобгарии иловагӣ

1. То пешниҳоди талабот ба шахсе, ки мутобиқи қонунгузорӣ ё шартҳои уҳдадорӣ иловатан ба ҷавобгарии шахси дигар, ки қарздори асосӣ аст, ҷавобгар мебошад (ҷавобгарии иловагӣ), кредитор бояд ба қарздори асосӣ талабот пешниҳод намояд. Агар қарздори асосӣ талаботи кредиторро қонеъ нагардонад ё аз қонеъгардонии он саркашӣ намояд, чунин талаботро ба шахсе, ки ҷавобгарии иловагиро ба зимма дорад, пешниҳод кардан мумкин аст.

2. Агар талаботи кредитор бо роҳи баҳисобгирии талаботи мутақобила ба қарздори асосӣ ё бо тартиби бебаҳс рӯёнидани маблағ аз ҳисоби қарздори асосӣ қонеъ гардонда шуданаш имконпазир бошад, он ҳуқуқ надорад қонеъ намудани чунин талаботро аз шахсе талаб кунад, ки ҷавобгарии иловагиро ба зимма дорад.

3. Шахсе, ки ҷавобгарии иловагиро ба зимма дорад, метавонад нисбат ба қарздори асосӣ талабот пешниҳод намояд, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Шахсе, ки ҷавобгарии иловагиро ба зимма дорад, бояд то қонеъ намудани талаботи аз ҷониби кредитор пешниҳодшуда қарздори асосиро огоҳ созад ва агар ба чунин шахс даъво пешниҳод шуда бошад, қарздори асосиро барои иштирок дар парванда ҷалб намояд. Дар акси ҳол қарздори асосӣ ҳуқуқ дорад ба муқобили талаботи акси шахси дорои ҷавобгарии иловагӣ норозигиеро, ки нисбат ба кредитор дошт, пешниҳод намояд.

5. Қоидаҳои моддаи мазкур дар ҳолатҳое татбиқ мешаванд, ки агар дар ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар тартиби дигари ба ҷавобгарии иловагӣ ҷалб намудан пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 461. Маҳдуд кардани андозаи ҷавобгарӣ аз рӯи уҳдадорӣ

1. Аз рӯи намудҳои алоҳидаи уҳдадорӣ ва уҳдадорие, ки ба навъҳои муайяни фаъолият алоқаманд мебошанд, қонун ҳуқуқи ҷуброни пурраи зиёро маҳдуд карда метавонад (ҷавобгарии маҳдуд).

2. Созишномаи маҳдуд кардани андозаи ҷавобгарии қарздор дар шартномаи ҳамроҳшавӣ ё дигар шартномае, ки дар он кредитор шахси воқеие мебошад, ки ба сифати истеъмолкунанда баромад менамояд, оқибат надорад, агар қонун андозаи ҷавобгариро барои ҳамин намуди уҳдадорӣ ё ҳамин вайронкуниро муайян карда бошад ва агар созишнома то фаро расидани ҳолате баста шуда бошад, ки барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ боиси ҷавобгарӣ мегардад.

Моддаи 462. Асосҳои ҷавобгарӣ барои вайрон кардани уҳдадорӣ

1. Шахсе, ки уҳдадориро иҷро накардааст ё онро номатлуб иҷро кардааст, ҳангоми мавҷуд будани гуноҳ (қасд ё беэҳтиётӣ), ба ғайр аз ҳолатҳои, ки қонун ё шартнома асосҳои дигари ҷавобгариро пешбинӣ намудааст, ҷавобгар мебошад.

2. Шахс ҳангоме бегуноҳ доништа мешавад, агар бо вучуди ҳама гуна ғамхорӣ ва мулоҳизакорие, ки вобаста ба хусусияти уҳдадорӣ ва шартӣ муомилот аз он талаб карда мешавад, ҷиҳати иҷрои матлуби уҳдадорӣ ҳамаи тадбирҳоро андешида бошад.

3. Исботи бегуноҳӣ ба зиммаи шахсе гузошта мешавад, ки уҳдадориро вайрон кардааст.

4. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, шахсе, ки ҳангоми анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ уҳдадориро иҷро накардааст ё номатлуб иҷро кардааст, агар исбот накунад, ки иҷрои матлуби уҳдадорӣ дар натиҷаи неруи рафънопазир, яъне дар ҳамаи шароити фавқулода ва пешгиринашаванда имконнопазир гаштааст, ҷавобгарӣ ба зимма дорад. Ба чунин ҳолатҳо аз ҷумла вайрон кардани уҳдадорӣ аз тарафи контрагентҳои қарздор, дар бозор мавҷуд набудани молҳои барои иҷро зарурӣ, маблағи зарурӣ надоштани қарздор дохил намешаванд.

5. Дар шартнома ё қонун метавонанд шартҳои дигари аз ҷавобгарӣ озод намудан пешбинӣ карда шаванд.

6. Созишномаи қаблан басташуда доир ба бартараф ё маҳдуд намудани ҷавобгарӣ барои қасдан вайрон кардани уҳдадорӣ беоқибат аст.

Моддаи 463. Ҷавобгарии қарздор барои кормандони худ

Амали кормандони қарздор ҷиҳати иҷрои уҳдадориҳои он амали қарздор эътироф карда мешавад. Қарздор барои ин амал ҷавобгар аст, агар чунин амал боиси иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ гардида бошад.

Моддаи 464. Ҷавобгарии қарздор барои амали шахсони сеюм

1. Қарздор дар ҳолатҳои, ки сабаби вайрон кардани уҳдадорӣ амал ё беамалии шахсони сеюм оид ба уҳдадориҳои ӯ дар назди қарздор гаштааст, дар назди кредитор ҷавобгар мебошад.

2. Агар дар қонунгузорӣ муайян нашуда бошад, ки ҷавобгарӣ ба зиммаи иҷрокунандаи бевосита гузошта мешавад, қарздор инчунин барои амал ё беамалии шахсони сеюм, ки ба онҳо қарздор иҷрои уҳдадориашро дар назди кредитор вогузошта буд, дар назди кредитор ҷавобгар аст.

3. Қарздор аз ҷавобгарӣ барои вайрон кардани уҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахсони сеюм бармеояд, мумкин аст озод карда шавад, ба шарте бегуноҳии онҳоро исбот карда тавонад.

4. Ҳангоми амалӣ намудани фаъолияти соҳибкорӣ қарздор аз ҷавобгарӣ барои вайрон кардани уҳдадорӣ, ки аз амал ё беамалии шахсони сеюм бармеояд, мумкин аст озод карда шавад, ба шарте он бо неруи рафънопазир алоқаманд бошад (қисми 4 моддаи 462 ҳамин Кодекс).

5. Ҳангоми вайрон кардани уҳдадорӣ, ки бо гаронии мавзуи уҳдадорӣ бо ҳуқуқҳои шахсони сеюм алоқаманд аст, қарздор танҳо дар сурате аз ҷавобгарӣ озод карда мешавад, агар чунин гаронӣ то бастанӣ шартнома бо кредитор ба вучуд омада бошад ва кредитор ҳангоми бастанӣ шартнома аз ин огоҳонида шуда буд.

6. Қонун ё шартнома шартҳои дигари ҷавобгарии қарздорро барои амали шахсони сеюм пешбинӣ карда метавонад.

Моддаи 465. Оқибатҳои вайрон кардани уҳдадорӣ бо гуноҳи кредитор

1. Агар иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ бо гуноҳи ҳар ду тараф сурат гирифта бошад, суд мувофиқан андозаи ҷавобгарии қарздорро кам мекунад. Агар кредитор қасдан ё аз беэҳтиётӣ дар натиҷаи иҷро накардан ё иҷрои номатлуб ба зиёд шудани андозаи зиён мусоидат карда бошад ё барои кам кардани

андозаи он тадбирҳои оқилона наандешида бошад, суд инчунин ҳуқуқ дорад андозаи ҷавобгарии қарздорро кам кунад.

2. Қоидаҳои қисми 1 моддаи мазкур мувофиқан дар ҳолатҳои низ татбиқ мегарданд, ки қарздор дар асоси қонун ё шартнома, сарфи назар аз гуноҳи худ, барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ ҷавобгарӣ дошта бошад.

Моддаи 466. Муҳлатгузаронии қарздор

1. Дар муҳлати муқарраршуда аз ҷониби қарздор иҷро накардани уҳдадорӣ муҳлатгузаронии қарздор эътироф карда мешавад.

2. Қарздоре, ки муҳлати иҷрои уҳдадориро гузарондааст, дар назди кредитор барои зиёни аз гузарондани муҳлат расонда ва барои оқибати тасодуфан ҳангоми муҳлатгузаронӣ бавучудомадаи имконнопазирии иҷро ҷавобгар мебошад.

3. Агар дар натиҷаи гузарондани муҳлат аз ҷониби қарздор иҷрои уҳдадорӣ барои кредитор аҳамияташро гум карда бошад, он метавонад аз қабули иҷрои уҳдадорӣ даст кашад ва ҷуброни зиёно талаб намояд.

4. То замоне, ки иҷрои уҳдадорӣ бо сабаби муҳлатро гузарондани кредитор имконнопазир аст, қарздор муҳлатро гузаронда ҳисоб намешавад.

Моддаи 467. Муҳлатгузаронии кредитор

1. Агар кредитор қабули иҷрои матлуби пешниҳоднамудаи қарздорро рад карда бошад ё амали дар қонунгузорӣ ё шартнома пешбинишуда ё аз одатҳои муомилоти қарздор ё аз моҳияти уҳдадорӣ бармеомадаро анҷом надода бошад, ки то анҷом додани он қарздор наметавонист уҳдадориро худро иҷро кунад, он муҳлатро гузаронда ба ҳисоб меравад. Кредитор инчунин дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 5 моддаи 377 ҳамин Кодекс муҳлатро гузаронда ба ҳисоб меравад.

2. Қарздор ҳуқуқ дорад, ки ҷуброни зиёни аз сабаби муҳлатгузаронии кредитор расондашударо талаб намояд, агар кредитор исбот карда натавонад, ки гузарондани муҳлат мутобиқи ҳолатҳои ба миён омадааст, ки барои он на худӣ кредитор ва на шахсони дигари ба зиммашон қабули иҷрои уҳдадорӣ тибқи қонун ё супориши кредитор гузошташуда ҷавобгар намебошанд.

3. Ба зиммаи кредиторе, ки ба муҳлатгузаронӣ роҳ додааст, ҳамаи оқибатҳои номусоиди дар давраи муҳлатгузаронӣ тасодуфан бамиёномадаи имконнопазирии иҷрои уҳдадорӣ гузошта мешавад.

4. Мутобиқи уҳдадорӣ пулӣ қарздор уҳдадор намебошад, ки барои муҳлатгузаронии кредитор фоиз пардохт намояд.

Моддаи 468. Таваккал дар уҳдадорӣ

Агар дар уҳдадорӣ додани мол, иҷрои қарз ва хизматрасонӣ пешбинӣ гардида бошанд, таваккали имконнопазирӣ ё мувофиқи мақсад набудани истифодаи онҳо ба зиммаи кредитор гузошта мешавад. Шахсе, ки уҳдадориро ба таври матлуб иҷро намудааст, ҳуқуқ дорад мутаносибан ба дараҷаи иҷро пардохтро гирад, ба ғайр аз ҳолатҳои, ки дар шартнома тақсими дигари таваккал пешбинӣ нагардида бошад.

БОБИ 31. ҚАТЪИ УҲДАДОРӢ

Моддаи 469. Асосҳои барои қатъи уҳдадорӣ

1. Уҳдадорӣ аз рӯи асосҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс, қонунгузорӣ ё шартнома қисман ё пурра қатъ мегардад.

2. Қатъи уҳдадорӣ бо талаби яке аз тарафҳои танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома мумкин аст.

Моддаи 470. Қатъи уҳдадорӣ бинобар иҷрои он

Иҷрои матлуби уҳдадорӣ уҳдадориро қатъ месозад.

Моддаи 471. Ҳаққи дасткашӣ

Мутобиқи созишномаи байни тарафҳои уҳдадорӣ бо додани ҳаққи дасткашӣ (пардохти пул ё додани дигар молу мулк) метавонад қатъ гардад. Андоза, муҳлат ва тартиби додани ҳаққи дасткашӣ аз ҷониби тарафҳои муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 472. Қатъи уҳдадорӣ бо баҳисобгирӣ

1. Уҳдадорӣ бо баҳисобгирии талаботи якхелаи мутақобила, ки муҳлаташ фаро расидааст ё нишон дода нашудааст ё бо лаҳзаи пас талабидан муайян карда шудааст, пурра ё қисман қатъ мегардад. Барои баҳисобгирӣ муроҷиати як тараф кифоя аст. Аз лаҳзаи гирифтани чунин муроҷиат аз тарафи дигар уҳдадорӣ қатъшуда ҳисобида мешавад.

2. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун баҳисобгирии талаботи якхелаи мутақобила, ки муҳлаташ фаро нарасидааст, иҷозат дода мешавад.

Моддаи 473. Ҳолатҳои номумкин будани баҳисобгирӣ

Баҳисобгирӣ нисбат ба талаботи зерин иҷозат дода намешавад:

- агар ба талабот муҳлати даъво татбиқшаванда бошад ва ин муҳлат гузашта бошад;
- оид ба ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ё саломатӣ расонда шудааст;
- оид ба рӯенидани алимент;
- оид ба таъминоти якумра бо саробонӣ;
- оид ба уҳдадориҳои асли;
- дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун ё шартнома.

Моддаи 474. Баҳисобгирӣ ҳангоми гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ

1. Дар ҳолати гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ қарздор ба муқобили талаботи кредитори нав ҳуқуқ дорад талаботи мутақобилаи худро ба кредитори пешина ба ҳисоб гирад.

2. Агар талабот тибқи асосҳои, ки дар лаҳзаи гирифтани огоҳинома дар бораи гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ аз ҷониби қарздор ҷой доштанд, ба вучуд омада бошад ва муҳлати талабот то гирифтани он фаро расида бошад ё чунин муҳлат зикр нашуда бошад ё бо лаҳзаи пасталабкунӣ муайян гардида бошад, баҳисобгирӣ амалӣ карда мешавад.

Моддаи 475. Қатъи уҳдадорӣ ҳангоми дар як шахс зоҳир гардидани қарздор ва кредитор

Дар ҳолати дар як шахс зоҳир гардидани қарздор ва кредитор уҳдадорӣ қатъ мегардад, агар аз қонун ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 476. Қатъи уҳдадорӣ бо сабаби нав шудани он

1. Уҳдадорӣ бо созишномаи байни тарафҳо доир ба иваз шудани уҳдадори аввалаи байни онҳо мавҷудбуда ба дигар уҳдадори байни ҳамон шахсон (новатсия) қатъ мегардад, агар аз қонун ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

2. Нав кардани уҳдадорӣ уҳдадори иловагиро, ки ба уҳдадори аввала алоқаманд аст, қатъ менамояд, агар дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 477. Бахшидани қарз

Ҳангоми аз ҷониби кредитор озод кардани қарздор аз уҳдадориҳои ба зиммааш гузошташуда уҳдадорӣ қатъ мегардад, агар ин ҳуқуқи шахсони дигарро дар муносибат ба молу мулкӣ кредитор вайрон накунад. Уҳдадорӣ аз лаҳзаи гирифтани огоҳиномаи кредитор аз ҷониби қарздор қатъшуда доништа мешавад, агар қарздор дар муҳлати оқилона муқобили бахшидани қарз норозигӣ равон накунад.

Моддаи 478. Қатъи уҳдадорӣ ҳангоми имконнопазирии иҷро

1. Агар иҷрои уҳдадорӣ бо ҳолатҳои баъди ба вучуд омадани уҳдадорӣ фарорасида имконнопазир гардад, ки барояш ҳеҷ кадоме аз тарафҳо ҷавобгар намебошанд, он қатъ мешавад.

2. Дар ҳолати имконнопазир будани иҷрои уҳдадори қарздор бинобар амали гунаҳкорои кредитор, кредитор ҳуқуқ надорад баргардондани иҷрояшро аз рӯи уҳдадорӣ талаб намояд.

Моддаи 479. Қатъи уҳдадорӣ дар асоси санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракунӣ

1. Агар дар натиҷаи қабули санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракунӣ пурра ё қисман иҷро намудани уҳдадорӣ имконнопазир гардад, уҳдадорӣ пурра ё дар қисми дахлдори он

қатъ мегардад. Тарафҳое, ки дар натиҷаи ин зиён дидаанд, ҳуқуқ доранд мутобиқи моддаҳои 12 ва 15 ҳамин Кодекс ҷуброни онро талаб намоянд.

2. Уҳдадорӣ қатъ намегардад, агар сабаби қабул намудани санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракунӣ, ки боиси ғайриимкон гардидани иҷрои уҳдадорӣ гардидааст, амал (беамалӣ)-и ғайриҳуқуқии худӣ қарздор бошад.

3. Дар ҳолати бо тартиби муқарраргардида бекор кардан ё безътибор эътироф намудани санади мақомоти ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидоракунӣ уҳдадорӣ қатъшуда ҳисобида намешавад, агар аз созишномаи тарафҳо ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд ва ё агар кредитор дар муҳлати оқилона аз иҷрои уҳдадорӣ даст накашида бошад.

Моддаи 480. Қатъи уҳдадорӣ бинобар вафоти шахси воқеӣ

1. Уҳдадорӣ бинобар вафоти қарздор қатъ мегардад, агар иҷрои уҳдадорӣ бе иштироки шахсии қарздор номумкин бошад ё уҳдадорӣ ба тариқи дигар бо шахсияти қарздор робитаи ногузастанӣ дошта бошад.

2. Уҳдадорӣ бинобар вафоти кредитор қатъ мегардад, агар иҷрои уҳдадорӣ маҳз барои кредитор таъин шуда бошад ё ин ки уҳдадорӣ бо тариқи дигар бо шахсияти кредитор робитаи ногузастанӣ дошта бошад.

Моддаи 481. Қатъи уҳдадорӣ бинобар барҳам додани шахси ҳуқуқӣ

Уҳдадорӣ бинобар барҳам додани шахси ҳуқуқӣ (қарздор ё кредитор) қатъ мегардад, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қонунгузорӣ иҷрои уҳдадорӣи шахси ҳуқуқии барҳамдодашударо ба зиммаи шахси дигар гузоштааст.

ЗЕРҲАСЛИ 2. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА ШАРТНОМА

БОБИ 32. МАҲҲУМ ВА ШАРТҲОИ ШАРТНОМА

Моддаи 482. Мафҳуми шартнома

1. Шартнома созиши ду ё якчанд шахс барои ба вучуд овардан, тағйир додан ё қатъи ҳуқуқ ва уҳдадорихои маданӣ мебошад.

2. Нисбат ба шартнома қоидаҳо оид ба аҳди дучониба ва бисёрҷониба, ки дар боби 10 ҳамин Кодекс пешбинӣ гардидаанд, татбиқ мегарданд.

3. Нисбати уҳдадорихое, ки аз шартнома бармеоянд, муқаррароти умумӣ оид ба уҳдадорихо (моддаҳои 351-481 ҳамин Кодекс) татбиқ мегарданд, агар дар қоидаҳои ҳамин боб ва қоидаҳо оид ба навъҳои алоҳидаи шартномаҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

4. Нисбати шартномаҳое, ки зиёда аз ду тараф мебаранд, муқаррароти умумӣ оид ба шартнома татбиқ мегарданд, агар ин ба хусусияти бисёрҷонибаи чунин шартномаҳо муҳолиф набошад.

Моддаи 483. Озодии бастанӣ шартнома

1. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар бастанӣ шартнома озод мебошанд. Маҷбур кардан ба бастанӣ шартнома иҷозат дода намешавад, ба истиснои ҳолатҳое, ки уҳдадорӣи бастанӣ шартнома дар ҳамин Кодекс, қонун ё уҳдадорӣи ихтиёран қабулгардида пешбинӣ шудааст.

2. Тарафҳо метавонанд шартномаҳои бо қонунгузорӣ пешбинишуда ва пешбиниашударо низ банданд. Нисбати шартномаи бо қонунгузорӣ пешбиниашуда ҳангоми набудани аломатҳои дар қисми 3 моддаи мазкур нишондодашуда, қоидаҳо оид ба навъҳои алоҳидаи шартномаҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ татбиқ намегарданд. Ин ҳолат имконияти татбиқи қоидаҳо оид ба қиёси қонунро нисбати муносибатҳои алоҳидаи тарафҳо истисно наменаояд.

3. Тарафҳо метавонанд шартномае банданд, ки он унсурҳои шартномаҳои мухталифи пешбиникардаи қонунгузориро дар бар гирифта бошад (шартномаи омехта). Нисбат ба муносибати тарафҳо оид ба шартномаи омехта, дар қисматҳои дахлдор қоидаҳои шартномае, ки унсурҳои он дар шартномаи омехта мавҷуданд, татбиқ мегарданд, агар аз созишномаи тарафҳо ё моҳияти шартномаи омехта тартиби дигар барнаояд.

4. Шартҳои шартнома бо салоҳиди тарафҳо муайян карда мешаванд, ба истиснои ҳолатҳое, ки мазмуни шартҳои дахлдор дар қонунгузорӣ зикр шудааст (моддаи 484 ҳамин Кодекс).

5. Дар ҳолатҳое, ки шартҳои шартнома мутобиқи меъёр то ҳақде татбиқ мешавад, ки дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нашудааст (меъёри диспозитивӣ), тарафҳо метавонанд бо созишномаи худ татбиқи онро истисно кунанд ё шартро ба миён гузоранд, ки аз шартҳои пешбиникардида

фарқ дошта бошад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин созишнома шартҳои шартнома тибқи меъёри диспозитивӣ муайян карда мешаванд.

6. Агар шарт шартнома аз ҷониби тарафҳо ё меъёри диспозитивӣ муайян нашуда бошад, шартҳои дахлдор бо одатҳои муомилоти қорӣ, ки нисбати тарафҳо татбиқ мегарданд, муайян карда мешаванд.

Моддаи 484. Шартнома ва қонун

1. Шартнома бояд ба қоидаҳои барои тарафҳо ҳатмие мутобиқ бошад, ки бо қонунгузори амалкунанда (меъёрҳои императивӣ) дар лаҳзаи бастанӣ шартнома муқаррар карда шудаанд.

2. Агар пас аз бастанӣ шартнома қонуне қабул гардад, ки барои тарафҳо нисбат ба қоидаҳои ҳангоми бастанӣ шартнома амалкунанда қоидаҳои ҳатмии дигарро муқаррар намояд, шартҳои шартномаи басташуда эътибори худро нигоҳ медоранд, ба истиснои ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун доир ба он ки амали қонун ба муносибатҳои аз шартномаи қаблан басташуда бавучудода паҳн мегардад.

Моддаи 485. Шартномаҳои музднок ва ройгон

1. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф бояд барои иҷрои уҳдадорӣ пардохт ё пешниҳоди дигари мутақобилро гирад, музднок ба ҳисоб меравад.

2. Шартномае, ки мутобиқи он як тараф уҳдадор мешавад бе гирифтани пардохт ё пешниҳоди дигари мутақобила ба тарафи дигар ягон чизе диҳад, ройгон эътироф карда мешавад.

3. Шартнома музднок ҳисобида мешавад, агар аз қонунгузорӣ, мазмун ё моҳияти шартнома тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 486. Нарх дар шартнома

1. Нарх дар шартнома бо созиши тарафҳо озодона муқаррар ва тағйир дода мешавад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун нархҳои муқаррар ё танзимнамудаи мақомоти ваколатдори давлатӣ истифода мешаванд.

3. Агар дар шартномаи музднок нарх пешбинӣ нагардида бошад ва он аз шартҳои шартнома муайян шуда натавонад, иҷрои шартнома бояд бо нархе пардохта шавад, ки дар чунин ҳолатҳо одатан барои ин гуна мол, қор ва хизматрасонӣ гирифта мешавад.

Моддаи 487. Амали шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи баста шуданаш эътибор пайдо мекунад ва барои тарафҳо ҳатмӣ мегардад, агар дар шартнома ё қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Тарафҳо ҳуқуқ доранд муқаррар кунанд, ки шартҳои шартномаи бастаи онҳо ба муносибатҳои то бастанӣ шартнома бамиёномада низ татбиқ мегарданд, агар аз қонун ё моҳияти муносибати дахлдор тартиби дигар барнаояд.

3. Дар қонун ё шартнома пешбинӣ шуда метавонад, ки хотимаи муҳлати амали шартнома боиси қатъи уҳдадорӣ тарафҳо оид ба шартнома мегардад. Шартномае, ки дар он чунин шарт гузошта нашудааст, то лаҳзаи дар шартнома муайяншудаи анҷоми иҷрои уҳдадорӣ тарафҳо амалкунанда эътироф карда мешавад.

4. Қатъи муҳлати амали шартнома тарафҳоро аз ҷавобгарӣ барои вайрон кардани он озод намекунад.

Моддаи 488. Шартномаи оммавӣ

1. Шартномаи оммавӣ шартномае мебошад, ки аз ҷониби шахси амаликунандаи фаъолияти соҳибқорӣ баста шуда, дар он уҳдадорӣ чунин шахс доир ба фуруши мол, иҷрои қор ё хизматрасонӣ, ки мувофиқи хусусиятҳои фаъолият бояд нисбати ҳар як муҷриаткунанда анҷом диҳад (савдои чакана, мусофиркашонӣ дар нақлиёти истифодаи умум, хизматрасонии алоқа, таъминоти барқ, хизматрасонии тиббӣ, меҳмонхонаҳо ва ғайра), муайян гардидааст.

2. Шахсе, ки фаъолияти соҳибқориро амалӣ менамояд, дар бастанӣ шартномаи оммавӣ ҳуқуқ надорад як шахсро нисбат ба дигар авлотар шуморад, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ.

3. Нархи мол, қор ва хизматрасонӣ, инчунин дигар шартҳои шартномаи оммавӣ барои ҳамаи истеъмолкунандагон якхела мебошанд, ба истиснои ҳолатҳое, ки қонун додани имтиёзҳоро барои гурӯҳи алоҳидаи истеъмолкунандагон пешбинӣ менамояд.

4. Рад кардани бастанӣ шартнома аз ҷониби шахси фаъолияти соҳибқориро анҷомдиҳанда ҳангоми мавҷуд будани имконияти бастанӣ шартномаи оммавӣ ҷиҳати ба истеъмолкунандагон расондани моли дахлдор, хизматрасонӣ ва барои онҳо анҷом додани қори дахлдор иҷозат дода намешавад. Дар сурати беасос

аз баستاني шартномаи оммавӣ саркашӣ кардани шахси фаъолияти соҳибкориро анҷомдиҳанда муқаррароти пешбиниамудаи қисми 4 моддаи 511 ҳамин Кодекс татбиқ мегарданд.

5. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад қоидаҳои қабул намояд, ки барои тарафҳо ҳангоми бастан ва иҷрои шартномаҳои оммавӣ ҳатмӣ мебошанд.

6. Шартҳои шартномаи оммавӣ, ки ба талаботи муқаррароти қисмҳои 3 ва 5 моддаи мазкур мутобиқ нестанд, беоқибат мебошанд.

Моддаи 489. Шартҳои намунавии шартнома

1. Дар шартнома пешбинӣ гардиданаш мумкин аст, ки шартҳои алоҳидаи он бо шартҳои намунавии барои намуди шартномаҳои дахлдор таҳия ва дар матбуот нашргардида ё дар интернет ҷойгиршуда муайян карда мешаванд.

2. Агар дар шартнома ба шартҳои намунавӣ ишора набошад, чунин шартҳои намунавӣ дар муносибати байни тарафҳо ба сифати одатҳои муомилоти корӣ истифода мегарданд, ба шарте ки онҳо ба талаботи муқаррарнамудаи моддаи 5 ва қисми 6 моддаи 483 ҳамин Кодекс мувофиқ бошанд.

3. Шартҳои намунавӣ мумкин аст дар шакли шартномаи намунавӣ ё дигар ҳуҷҷате, ки ин шартҳоро дар бар гирифтааст, инъикос ёбанд.

Моддаи 490. Шартномаи ҳамроҳшавӣ

1. Шартномаи ҳамроҳшавӣ шартномаест, ки шартҳои онро як тараф дар шакли муайян ё дигар шакли стандартӣ пешниҳод намудааст ва онро тарафи дигар танҳо бо роҳи пурра ҳамроҳ шудан ба шартномаи пешниҳодгардида қабул мекунад.

2. Тарафи ба шартнома ҳамроҳгардида ҳуқуқ дорад бекор ё тағйир додани онро талаб намояд, агар шартномаи ҳамроҳшавӣ гарчанде хилофи қонунгузорӣ набошад ҳам, вале ин тарафро аз ҳуқуқҳои маҳрум месозад, ки одатан мутобиқи чунин намуди шартномаҳо дода мешаванд, ҷавобгарии тарафи дигарро дар ҳолати риоя накардани уҳдадорӣ истисно ё маҳдуд мекунад ё шартҳои барои тарафи ҳамроҳшуда баръало вазнинро дар бар мегирад, ки тараф онҳоро бо назардошти дарки оқилонаи манфиатҳои худ ҳангоми мавҷуд будани имконияти иштирок дар муайян кардани шартҳои шартнома ҳаргиз қабул намекард.

Моддаи 491. Шартномаи муштарӣ

1. Шартнома бо иҷро аз рӯи талабот (шартномаи муштарӣ) шартномае эътироф мешавад, ки дар он анҷом додани пешниҳоди муайян (аз ҷумла пешниҳоди давравӣ, пардохтҳо ва ғайра) аз ҷониби як тараф (муштарӣ) барои аз тарафи дигар (иҷрокунанда) ҳуқуқи талаб кардани анҷом додани иҷрои дар шартнома пешбинишуда тибқи теъдод (ҳаҷм) ва дигар шартҳои, ки муштарӣ муайян мекунад, пешбинӣ мешавад.

2. Муштарӣ уҳдадор аст пардохт ё пешниҳоди иҷрои дигарро аз рӯи шартномаи муштарӣ анҷом диҳад, сарфи назар аз он ки иҷрои мутобиқро аз иҷрокунанда талаб кардааст ё не, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 492. Опсион ва шартнома опсион

1. Бо созишнома оид ба пешниҳоди опсион барои баستاني шартнома (опсион барои баستاني шартнома), як тараф, тавассути офертаи бозхонднашаванда ба тарафи дигар ҳуқуқи баستاني як ва ё якчанд шартномаҳоро тибқи шартҳои дар опсион пешбинишуда медиҳад. Тарафи дигар ҳуқуқ дорад тавассути аксепти чунин оферта бо тартиб, дар муҳлат ва бо шартҳои пешбиниамудаи опсион шартномаро бандад. Дар опсион барои баستاني шартнома метавонад пешбинӣ шавад, ки аксепт танҳо ҳангоми ба миён омадани ҳолатҳои муайяннамудаи чунин опсион, аз ҷумла бо иродаи яке аз тарафҳо вобастабуда, имконпазир аст.

2. Опсион барои баستاني шартнома музднок ва ё бо пешниҳоди дигари мутақобила пешниҳод карда мешавад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Агар дар опсион барои баستاني шартнома муҳлати аксепти офертаи бозхонднашаванда муқаррар нашуда бошад, он ба як сол баробар доништа мешавад, агар аз моҳияти шартнома ё одатҳои муомилоти корӣ тартиби дигар барнаояд.

4. Агар дар опсион барои баستاني шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, пардохт аз рӯи он ба ҳисоби маблағҳои тибқи шартномае, ки дар асоси офертаи бозхонднашаванда баста мешавад, ба ҳисоб гирифта намешавад ва дар ҳолати аксепт нашудан баргардонда намешавад.

5. Опсион барои баستاني шартнома бояд шартҳои, ки барои муайян кардани мавзӯ ва шартҳои дигари муҳими шартнома имконият медиҳанд, дар бар гирад. Мавзӯи шартномаи басташаванда метавонад бо дилхоҳ тартибе, ки муайян намудани онро дар лаҳзаи аксепти офертаи бозхонднашаванда имконият медиҳад, дарҷ карда шавад.

6. Опсион барои бастанӣ шартнома дар шакле, ки барои шартномаи басташаванда муқаррар шудааст, баста мешавад.

7. Опсион барои бастанӣ шартнома метавонад ба шартномаи дигар дохил карда шавад, агар аз моҳияти ин шартнома тартиби дигар барнаояд.

8. Ҳуқуққо аз рӯи опсион барои бастанӣ шартнома метавонанд ба шахси дигар гузашт карда шаванд, агар аз ин созишнома ва ё аз моҳияти шартнома тартиби дигар барнаояд.

9. Хусусиятҳои намудҳои гуногуни опсион барои бастанӣ шартнома метавонанд бо қонун муқаррар карда шаванд.

10. Аз рӯи шартномаи опсион як тараф тибқи шартҳои пешбининамудаи ҳамин шартнома ҳуқуқ дорад дар муҳлати муайяннамудаи шартнома аз тарафи дигар иҷро намудани амалҳои пешбининамудаи шартномаи опсионро талаб намояд (ҳамчунин маблағҳои пулиро пардохт намояд, молро қабул кунад ва ё супорад), зимнан агар тарафи ваколатдор дар муҳлати муайянгардида талаб арз накунад, шартномаи опсион қатъ мегардад. Дар шартномаи опсион метавонад пешбинӣ шавад, ки талаб аз рӯи шартномаи опсион ҳангоми ба миён омадани ҳолатҳои муайяннамудаи чунин шартнома арзшуда ҳисобида мешавад.

11. Барои ҳуқуқи арзи талаб аз рӯи шартномаи опсион тараф маблағи пешбининамудаи чунин шартномаро пардохт менамояд, ба истиснои ҳолатҳое, ки агар бо шартномаи опсион ройгон будани он пешбинӣ шуда бошад ва ё агар бастанӣ чунин шартнома бо дигар уҳдадорӣ ва ё манфиати бо қонун ҳифзшаванда, ки аз муносибати тарафҳо бармеояд, алоқаманд бошад.

12. Ҳангоми қатъ намудани шартномаи опсион пардохти пешбининамудаи қисми 11 моддаи мазкур баргардонда намешавад, агар дар шартномаи опсион тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 493. Шартномаи пешакӣ

1. Мутобиқи шартномаи пешакӣ тарафҳо уҳдадор мешаванд дар оянда шартнома доир ба додани молу мулк, иҷрои кор ё хизматрасонӣ (шартномаи асосӣ) тибқи шартҳои пешбининамудаи шартномаи пешакӣ банданд.

2. Шартномаи пешакӣ мутобиқи шакли барои шартномаи асосӣ муқарраршуда баста мешавад ва агар шакли шартномаи асосӣ муайян нашуда бошад, шартномаи пешакӣ хаттӣ баста мешавад. Риоя накардани қоидаҳо доир ба шакли шартномаи пешакӣ онро беқибат мегардонад.

3. Шартномаи пешакӣ бояд шартҳоро дар бар гирад, ки барои муайян намудани мавзӯ, инчунин дигар шартҳои муҳими шартномаи асосӣ имконият диҳанд.

4. Дар шартномаи пешакӣ муҳлате нишон дода мешавад, ки тарафҳо уҳдадоранд дар он шартномаи асосиро банданд. Агар чунин муҳлат дар шартномаи пешакӣ муайян нагардида бошад, шартномаи асосӣ бояд дар давоми як сол аз лаҳзаи ба имзо расидани шартномаи пешакӣ баста шавад, агар аз моҳияти ин шартнома тартиби дигар барнаояд.

5. Дар ҳолатҳое, ки тарафи шартномаи пешакиро баста аз бастанӣ шартномаи асосӣ саркашӣ менамояд, муқаррароти пешбининамудаи қисми 4 [моддаи 511](#) ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд. Талабот оид ба маҷбуркунии бастанӣ шартномаи асосӣ мумкин аст дар давоми шаш моҳ аз лаҳзаи иҷро накардани уҳдадорӣ оид ба бастанӣ шартнома пешниҳод карда шаванд. Дар ҳолати ба миён омадани ихтилофи назар байни тарафҳо оид ба шартҳои шартномаи асосӣ, ин шартҳо аз ҷониби суд муайян карда мешаванд.

6. Уҳдадорҳои пешбининамудаи шартномаи пешакӣ қатъ мегарданд, агар то охири муҳлате, ки тарафҳо бояд шартнома банданд, ба имзо нарасад ё яке аз тарафҳо ба тарафи дигар доир ба бастанӣ шартнома пешниҳод ирсол накунад.

7. Ҳама гуна созишнома оид ба ниятҳои шартномаи пешакӣ ҳисобида намешавад ва боиси оқибатҳои мадании ҳуқуқӣ намегардад, агар дар чунин созишнома, ки ба шакли хаттӣ баста шудааст, хоҳиши тарафҳо дар бораи ҳамчун шартномаи пешакӣ ҳисобидани он бевосита инъикос нагардида бошад.

Моддаи 494. Шартномаи қолабӣ

1. Шартномаи қолабӣ шартномае эътироф мешавад, ки дар он шартҳои умумии робитаи тарафҳо доир ба уҳдадорӣ муайян мегарданд ва тарафҳо метавонанд чунин шартҳоро тавассути бастанӣ шартномаҳои алоҳида, додани дархост аз ҷониби яке аз тарафҳо ва ё роҳҳои дигар дар асос ё ҷиҳати иҷрои шартномаи қолабӣ мушаххас ва дақиқ намоянд.

2. Нисбат ба муносибати тарафҳо, ки бо шартномаҳои алоҳида танзим нашудааст, аз ҷумла дар ҳолати аз ҷониби тарафҳо набастани чунин шартномаҳо, шартҳои умумии шартномаи қолабӣ татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 495. Шартнома ба манфиати шахси сеюм

1. Шартнома ба манфиати шахси сеюм шартномае мебошад, ки дар он тарафҳо муқаррар намудаанд, ки қарздор бояд на дар назди кредитор, балки дар назди шахси сеюми дар шартнома зикршуда ё зикрнашуда, ки ҳуқуқ дорад аз қарздор иҷрои уҳдадориро ба манфиати худ талаб намояд, уҳдадориро иҷро кунад.

2. Тарафҳо аз лаҳзаи ба қарздор аз ҷониби шахси сеюм баён шудани нияти истифодаи ҳуқуқи худ оид ба шартнома бе розигии шахси сеюм шартномаи басташударо бекор ё тағйир дода наметавонанд, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Қарздор ҳуқуқ дорад дар шартнома ба талаби шахси сеюм норозигие баён кунад, ки метавонист ба муқобили кредитор пешниҳод намояд.

4. Дар сурати даст кашидани шахси сеюм аз ҳуқуқи мутобиқи шартнома ба он додасуда, кредитор метавонад аз ин ҳуқуқ истифода барад, агар ин хилофи қонунгузорӣ ё шартнома набошад.

Моддаи 496. Тавзеҳи шартнома

1. Ҳангоми тавзеҳи шартнома суд маънои аслии калима ва ифодаҳои дар он зикршударо ба инobat мегирад. Ҳангоми нофаҳмо будани маънои аслии шартҳои шартнома он бо роҳи муқоиса бо шартҳои дигар ва мазмуни шартнома дар маҷмуъ муқаррар карда мешавад.

2. Агар қоидаҳои дар қисми 1 моддаи мазкур муқарраргардида барои муайян кардани мазмуни шартнома имконият надиханд, бояд иродаи ҳақиқии умумии тарафҳо бо назардошти мақсади шартнома дақиқ карда шавад. Дар ин маврид ҳамаи ҳолатҳои дахлдор, аз ҷумла гуфтушуниду мукотибот, таҷрибаи муносибатҳои мутақобилаи тарафҳо, ки то бастании шартнома сурат гирифтааст, одатҳои муомилоти корӣ ва рафтори минбаъдаи тарафҳо, ба инobat гирифта мешаванд.

Моддаи 497. Безътибории шартнома

1. Муқаррароти ҳамин Кодекс оид ба безътибории аҳд (моддаҳои 181-198 ҳамин Кодекс) ба шартномаҳо низ татбиқ карда мешаванд, агар дар қоидаҳо оид ба намудҳои алоҳидаи шартнома ва моддаи мазкур тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Шартнома бо талаби яке аз тарафҳои шартнома ё шахсе, ки дар ҳамин Кодекс ё қонуни дигар зикр шудааст, метавонад аз ҷониби суд безътибор дониста шавад.

3. Талабот оид ба беоқибат донистани шартнома ва (ё) оид ба татбиқи оқибати безътибории шартномаи беоқибат метавонад аз тарафи ҳар як шахси манфиатдор пешниҳод гардад, ба шарте далелҳои вайрон гардидани ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшудаи онҳо дар натиҷаи бастании шартномаи мазкур пешниҳод гарданд.

4. Суд наметавонад оқибати безътибории шартномаи беоқибатро бо ташаббуси худ татбиқ намояд.

5. Тарафе, ки аз контрагент иҷрои тибқи шартномае, ки ба фаъолияти соҳибкории тарафҳо алоқаманд аст, қабул намудааст ва дар баробари ин қисман ё пурра уҳдадории худро иҷро накардааст, ҳуқуқи талаби безътибор донистани шартномаро надорад, ба истиснои ҳолатҳои безътибор эътироф намудани шартнома бо асосҳои пешбиниамудайи моддаҳои [188](#), [195](#) ва 196 ҳамин Кодекс.

БОБИ 33. БАСТАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 498. Муқаррароти умумӣ оид ба бастании шартнома

1. Шартнома бо фиристодани оферта (пешниҳод барои бастании шартнома), аз ҷониби як тараф ва аксепти он (қабули пешниҳод), аз ҷониби тарафи дигар, баста мешавад.

2. Шартнома басташуда дониста мешавад, агар байни тарафҳо мувофиқи шакле, ки дар ҳолатҳои дахлдор талаб карда мешавад, аз рӯйи ҳамаи шартҳои муҳимми шартнома созиш ба вучуд омада бошад.

3. Шартҳо оид ба мавзӯи шартнома, шартҳои, ки дар қонунгузорӣ барои шартномаи намуди мазкур муҳим номбар шудаанд ё заруранд, инчунин ҳамаи он шартҳои, ки нисбат ба онҳо тибқи аризаи яке аз тарафҳо бояд созиш ба даст ояд, шартҳои муҳим ба ҳисоб мераванд. Агар тарафҳо доир ба шартҳои муҳимми шартнома ба созиш наоянд, шартнома бастанашуда ҳисоб мегардад.

4. Тарафе, ки аз тарафи дигар иҷрои шартномаро пурра ё қисман қабул кардааст ё бо тарзи дигар амали шартномаро тасдиқ намудааст, ҳуқуқ надорад бастанашуда эътироф намудани шартномаро талаб намояд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

5. Дар ҳолате, ки шартнома бастанашуда эътироф мегардад, нисбат ба муносибатҳои тарафҳо вобаста ба иҷрои ин шартнома қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба уҳдадорихо дар натиҷаи дорашавии беасос татбиқ мегарданд, агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 499. Лаҳзаи бастании шартнома

1. Шартнома аз лаҳзаи аз ҷониби шахси фиристодаи оферта гирифтани аксепти он басташуда ба ҳисоб меравад.

2. Агар барои бастанӣ шартнома тибқи қонун инчунин додани молу мулк зарур бошад, шартнома аз лаҳзаи додани молу мулки дахлдор ([моддаи 295](#) Ҳамин Кодекс) басташуда ба ҳисоб меравад.

3. Агар тибқи қонун барои бастанӣ шартнома шартӣ тасдиқи нотариалии он ҳатмӣ бошад, шартнома аз лаҳзаи татбиқи ин шарт басташуда ба ҳисоб меравад.

4. Шартномае, ки бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад, аз лаҳзаи ба қайд гирифта шуданаш басташуда ба ҳисоб меравад, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 500. Шакли шартнома

1. Шартномаро дар ҳама гуна шакле, ки барои анҷом додани аҳд пешбинӣ шудааст, бастан мумкин аст, агар дар қонун шакли муайян барои шартномаи намуди мазкур муқаррар нашуда бошад. Агар тарафҳо барои дар шакли муайян бастанӣ шартнома ба созиш омада бошанд, ҳарчанд тибқи қонун барои чунин намуди шартнома ин шакл талаб карда нашавад, баъди дар шакли мувофиқашуда пешниҳод карда шуданаш шартнома басташуда ба ҳисоб меравад.

2. Шартнома дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як ҳуҷҷати имзокардаи тарафҳо, инчунин бо роҳи мубодилаи мактуб, барқия ва дигар ҳуҷҷатҳо, аз ҷумла ҳуҷҷатҳои электроние, ки тавассути шабакаҳои алоқаи барқӣ фиристода шуда, имконияти аз ҷониби тарафи шартнома фиристода шуданашро бозғатимод тасдиқ менамояд, баста мешавад.

3. Агар пешниҳоди хаттӣ дар хусуси бастанӣ шартнома бо тартиби пешбиниамудаи қисми 3 моддаи 504 Ҳамин Кодекс қабул гардида бошад, шакли хаттӣ шартнома риоягардида ба ҳисоб меравад.

4. Шартнома дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун ё созишномаи тарафҳо дар шакли хаттӣ танҳо бо роҳи тартиб додани як ҳуҷҷате, ки тарафҳои шартнома имзо кардаанд, баста шуда метавонад.

Моддаи 501. Гуфтушунид оид ба бастанӣ шартнома

1. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ дар гузарондани гуфтушунид оид ба бастанӣ шартнома озод буда, мустақилона хароҷоти онро ба зимма доранд ва барои ба созиш наомадан ҷавобгарӣ надоранд, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Тарафе, ки гуфтушунид оид ба бастанӣ шартномаро бевичдонона анҷом медиҳад ё қатъ мекунад, уҳдадор аст ба тарафи дигар зиёни вобаста ба ин расондари ҷуброн намояд. Ҳангоми анҷом додан ё қатъ кардани гуфтушунид оид ба бастанӣ шартнома амалҳои зерин бевичдонона дар назар дошта мешаванд:

- баръало бе нияти бастанӣ созишнома бо тарафи дигар гузарондани гуфтушунид ё идоми он аз ҷониби тараф;

- тарафи дигарро оид ба хусусият ва шартҳои шартномаи эҳтимоли ғумроҳ кардан, аз ҷумла бо роҳи додани маълумоти бардурӯғ ё ин ки хомӯш истодан оид ба ҳолатҳое, ки мувофиқи хусусияти шартнома бояд ба маълумоти тарафи дигар расонда шавад;

- ногаҳон ва беасос қатъ намудани гуфтушунид оид ба бастанӣ шартнома бе огоҳ кардани тарафи дигар;

- ҳолатҳои дигари дар қонун пешбинигардида.

3. Зиёне, ки тарафи бевичдон бояд ҷуброн намояд, хароҷоте дониста мешавад, ки тарафи дигар бинобар гузарондани гуфтушунид оид ба бастанӣ шартнома, инчунин бинобар аз байн рафтани имконияти бастанӣ шартнома бо шахси сеюм, кардааст.

4. Агар дар рафти гуфтушунид оид ба бастанӣ шартнома тараф маълумотеро ба даст орад, ки аз ҷониби тарафи дигар ба сифати маълумоти махфӣ (конфиденсиалӣ) дода шуда буд, пас он уҳдадор аст, сарфи назар аз баста шудани шартнома, ин маълумотро ошкор накунад ва бо мақсадҳои худаш ба таври ғайридахлдор истифода набарад. Ҳангоми вайрон кардани ин уҳдадорӣ тараф бояд зиёнеро ки дар натиҷаи ошкор намудани маълумоти махфӣ (конфиденсиалӣ) ё истифодаи он бо мақсадҳои худ расондааст, ба тарафи дигар ҷуброн намояд.

5. Қоидаҳои дар қисмҳои 2-4 моддаи мазкур муқарраршуда дар сурате татбиқ карда мешаванд, ки агар бо созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 502. Оферта

1. Оферта ин пешниҳоди равонашуда ба як ё якчанд шахси мушаххас мебошад, ки ба таври қофӣ муайян буда, нияти шахси пешниҳодкардари дар хусуси аз ҷониби худ басташуда ҳисобидани шартнома бо гирандаи пешниҳод, ки онро қабул мекунад, ифода менамояд. Оферта бояд шартҳои муҳими шартномаро дар бар гирад.

2. Оферта шахси фиристодаи онро аз лаҳзаи аз ҷониби қабулқунанда гирифтани он алоқаманд месозад. Агар огоҳинома дар хусуси бозхонди оферта барвақттар аз оферта ё ҳамзамон бо он расида бошад, оферта гирифтанишуда ҳисоб меёбад.

3. Офертаи гирифтаи қабулқунанда дар давоми муҳлате, ки барои аксепти он муқаррар карда шудааст, бозхонд карда намешавад, агар аз ҳуди оферта, моҳияти пешниҳод ё ҳолати анҷом додани оферта тартиби дигар барнаояд.

4. Рекламаи тиҷоратӣ ё пешниҳоди дигаре, ки ба доираи шахсони номуайян манзур шудааст, ҳамчун даъват ба оферта эътироф мешавад, агар дар пешниҳод тартиби дигар дақиқ инъикос наёфта бошад.

Моддаи 503. Офертаи оммавӣ

Пешниҳоде, ки тамоми шартҳои муҳими шартнома ро фаро гирифтааст ва аз он нияти шахси манзурнамудаи пешниҳод дар хусуси бастанӣ шартнома тибқи шартҳои дар пешниҳод манзургардида бо ҳар шахсе, ки ҷавоб медиҳад, муайян мегардад, ҷун офертаи оммавӣ эътироф карда мешавад.

Моддаи 504. Аксепт

1. Аксепт ин ҷавоби шахс дар хусуси қабули оферта аст, ки ба он фиристода шудааст. Аксепт бояд пурра ва бечунучаро бошад.

2. Агар аз қонун, созишномаи тарафҳо, одатҳои муомилоти корӣ ё муносибати қаблии кории байни тарафҳо тартиби дигар барнаояд, сукут аксепт ба ҳисоб намеравад.

3. Агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад ва ё дар оферта зикр нашуда бошад, дар муҳлати барои аксепт муқарраршуда аз ҷониби шахсе, ки офертаро гирифтааст, анҷом додани амалҳо оид ба иҷрои шартҳои шартномаи дар оферта зикршуда (борфиристонӣ, хизматрасонӣ, иҷрои кор, пардохти маблағи дахлдор ва ғайра) аксепт ба ҳисоб меравад.

Моддаи 505. Бозхонди аксепт

Агар огоҳиномаи бозхонди аксепт ба шахсе, ки офертаро фиристодааст, пештар аз аксепт ё ҳамзамон бо он расида бошад, аксепт гирифтанишуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 506. Бастанӣ шартнома дар асоси офертае, ки барои аксепти он муҳлат муайян шудааст

Дар сурате, ки дар оферта муҳлат барои аксепти он муайян шуда бошад ва агар аксепт аз ҷониби шахси фиристодаи оферта дар муҳлати дар он зикршуда гирифта шуда бошад, шартнома басташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 507. Бастанӣ шартнома дар асоси офертае, ки дар он муҳлат барои аксепт муайян нашудааст

1. Агар дар офертаи хаттӣ муҳлат барои аксепти он муайян нашуда бошад ва аксепт аз ҷониби шахси офертаро фиристода то анҷоми муҳлати муайяннамудаи қонунгузорӣ ва агар ҷунин муҳлат муайян нашуда бошад, дар ҷараёни вақти оқилона гирифта шуда бошад, шартнома басташуда ба ҳисоб меравад.

2. Агар оферта шифоҳӣ ва бе нишон додани муҳлат барои аксепт баён шуда, тарафи дигар фавран дар мавриди аксепти он изҳор карда бошад, шартнома басташуда ҳисобида мешавад.

Моддаи 508. Аксепте, ки дер гирифта шудааст

1. Дар ҳолате, ки огоҳиномаи аксепти сари вақт фиристодашуда дер дастрас шуда, тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро аз дер гирифтани аксепт огоҳ насозад, аксепт дер гирифташуда ҳисобида намешавад.

2. Агар тарафи офертаро фиристода фавран тарафи дигарро дар мавриди аксепти гирифтааш, ки дер дастрас шудааст, огоҳ созад, шартнома басташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 509. Аксепт бо шартҳои дигар

Ҷавоб дар хусуси розигӣ ба бастанӣ шартнома бо шартҳои дигар аксепт ҳисобида намешавад. Ҷунин ҷавоб радди аксепт эътироф гардида, ҳамзамон офертаи нав эътироф мешавад.

Моддаи 510. Маҳалли бастанӣ шартнома

Агар дар шартнома маҳалли бастанӣ он муайян нагардида бошад, шартнома дар маҳалли истиқомати шахси воқеӣ ё маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ, ки офертаро фиристодааст, басташуда эътироф мегардад.

Моддаи 511. Бо тартиби ҳатмӣ бастанӣ шартнома

1. Дар ҳолатҳое, ки мутобиқи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар барои тарафе, ки оферта (лоихаи шартнома) фиристода шудааст, бастанӣ шартнома ҳатмӣ мебошад, ин тараф бояд ба тарафи дигар дар давоми сӣ рӯзи гирифтани оферта огоҳинома оид ба аксепт ё радди аксепт ё оид ба аксепти оферта бо шартҳои дигар (протоколи ихтилофи назар ба лоихаи шартнома) фиридад. Тарафи офертафиристода, аз тарафе, ки барояш бастанӣ шартнома ҳатмӣ мебошад, дар бораи аксепти он бо шартҳои дигар огоҳинома гирифтааст (протоколи ихтилофи назар ба лоихаи шартнома), ҳуқуқ дорад ихтилофоти ҳангоми бастанӣ шартнома бамиёномадaro дар давоми сӣ рӯзи гирифтани чунин огоҳинома ё гузаштани муҳлати аксепт ба баррасии суд пешниҳод намояд.

2. Дар ҳолатҳое, ки мутобиқи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар барои тарафе, ки оферта (лоихаи шартнома)-ро фиристодааст, бастанӣ шартнома ҳатмӣ мебошад ва ба он дар давоми сӣ рӯз протоколи ихтилофи назар ба лоихаи шартнома фиристода шудааст, ин тараф бояд дар давоми сӣ рӯзи гирифтани протоколи ихтилофи назар тарафи дигарро аз қабули шартномаи тахриршуда ё оид ба радди протоколи ихтилофи назар огоҳ созад. Ҳангоми рад кардани протоколи ихтилофи назар ё дар муҳлати зикршуда нагирифтани огоҳинома оид ба натиҷаи баррасии он, тарафе, ки протоколи ихтилофи назарро фиристодааст, ҳуқуқ дорад ихтилофи назари ҳангоми бастанӣ шартнома бамиёномадaro ба баррасии суд пешниҳод намояд.

3. Агар тибқи қонунгузорӣ муҳлати дигар муайян нагардида бошад ё муҳлат аз ҷониби тарафҳо мувофиқа нашуда бошад, қоидаҳои оид ба муҳлатҳои пешбининамудаи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур истифода бурда мешаванд.

4. Агар тарафе, ки барои он мутобиқи ҳамин Кодекс ё қонуни дигар бастанӣ шартнома ҳатмӣ мебошад, аз бастанӣ шартнома саркашӣ намояд, тарафи дигар ҳуқуқ дорад ба суд ҷиҳати маҷбуран бастанӣ шартнома муроҷиат намояд. Тараф метавонад аз тарафи дигар, ки аз бастанӣ шартнома беасос саркашӣ кардааст, пардохти хароҷоти кардаашро барои бастанӣ шартнома талаб намояд.

Моддаи 512. Баҳсҳои пеш аз шартнома

Агар ихтилофоте, ки ҳангоми бастанӣ шартнома ба миён омадаанд, дар асоси моддаи 511 ҳамин Кодекс ё тибқи созишномаи байни тарафҳо ба баррасии суд пешниҳод карда шаванд, шартҳои шартнома, ки нисбат ба онҳо тарафҳо ихтилофи назар доштанд, мутобиқи санади судӣ муайян карда мешаванд.

Моддаи 513. Бастанӣ шартнома бо роҳи гузарондани савдо

1. Шартномаро бо роҳи гузарондани савдо бастан мумкин аст, агар аз моҳияти шартнома тартиби дигар барнаояд. Шартнома бо шахсе баста мешавад, ки дар савдо ғолиб омадааст.

2. Ташкилқунандаи савдо молики ашё ё ҳуқуқдори молумулкӣ ё ин ки ташкилоти махсус буда метавонад. Ташкилоти махсус дар асоси шартнома бо молики ашё ё ҳуқуқдори молумулкӣ амал карда, аз номи онҳо ё аз номи худ баромад мекунад, агар аз қонун тартиби дигар барнаояд.

3. Дар ҳолатҳои муайяннамудаи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар шартномаҳо дар мавриди фурӯши ашё ё ҳуқуқҳои молумулкӣ мумкин аст танҳо бо роҳи гузарондани савдо баста шаванд.

4. Савдо (аз ҷумла савдои электронӣ) дар шакли музояда, озмун ё шакли дигари муқаррарнамудаи қонун, гузаронда мешавад. Дар музояда шахсе, ки нархи баландтарро пешниҳод кардааст, ғолиб доништа мешавад. Дар озмун бошад, шахсе, ки мутобиқи ҳуҷҷати комиссияи озмунии қаблан аз ҷониби ташкилқунандаи савдо таъингардида шартҳои беҳтарро пешниҳод намудааст, ғолиб доништа мешавад. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, шакли савдори молики ашё, ташкилоти махсус ё ҳуқуқдори молу мулкӣ муайян намуда муайян мекунад.

5. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои муқаррарнамудаи моддаҳои 514 ва 515 ҳамин Кодекс нисбат ба савдои оммавӣ, ки ҷиҳати иҷрои санадҳои суд баргузор мегардад, татбиқ карда мешаванд.

6. Музояда ва озмун, ки дар онҳо танҳо як нафар иштирок намудааст, баргузорнашуда эътироф мегардад. Асосҳои дигари баргузорнашуда эътироф намудани савдо бо қонун муқаррар карда мешаванд.

7. Қоидаҳои муқаррарнамудаи моддаҳои 514 ва 515 ҳамин Кодекс инчунин нисбати савдое, ки бо мақсади бастанӣ шартномаҳои ба даст овардани мол, иҷрои қор, хизматрасонӣ ё ба даст овардани ҳуқуқҳои молумулкӣ татбиқ мегарданд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад ва ё аз моҳияти шартнома барнаояд.

Моддаи 514. Ташкил ва тартиби гузарондани савдо

1. Музояда ва озмун кушода ё пӯшида буда метавонанд. Дар музояда ё озмуни кушода ҳар шахс метавонад иштирок намояд. Дар музояда ё озмуни пӯшида танҳо шахсоне, ки махсус барои ин мақсад даъват шудаанд, иштирок мекунанд.

2. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, огоҳинома дар мавриди гузарондани савдо бояд аз ҷониби ташкилкунанда сӣ рӯз пеш аз баргузор шудани он интишор шавад. Дар огоҳинома бояд маълумот оид ба вақт, маҳал, шакли савдо, мавзӯ ва тартиби гузарондани он, аз ҷумла мавриди ба расмият даровардани иштирок дар савдо, муайян намудани шахси ғолиб дар савдо, инчунин оид ба нархи ибтидоӣ дарҷ шавад. Дар ҳолате, ки мавзӯи савдо танҳо ҳуқуқи бастанӣ шартнома мебошад, дар огоҳиномаи савдои баргузоршаванда бояд муҳлати барои он муайянгардида зикр карда шавад.

3. Агар дар қонун ё огоҳинома дар мавриди гузарондани савдо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ташкилкунандаи савдои кушода, ки огоҳинома додааст, ҳуқуқ дорад ҳар вақт, вале на дертар аз се рӯз то фаро расидани муҳлати баргузор шудани музояда, ҳангоми гузарондани озмун бошад, на дертар аз сӣ рӯз то баргузор шудани озмун, аз гузарондани он даст кашад. Дар ҳолатҳои аз савдои кушода даст кашидани ташкилкунанда бо вайрон кардани ин муҳлатҳо, он уҳдадор аст ба иштирокдорон хисороти воқеии расондари чуброн намояд.

4. Ташкилкунандаи музояда ё озмуни пӯшида ба иштирокдорони даъватшуда, сарфи назар аз муҳлати даст кашидани аз гузарондани савдо, баъд аз фиристодани огоҳинома уҳдадор аст хисороти воқеиро чуброн намояд.

5. Иштирокдорони савдо бояд тибқи андоза, муҳлат ва тартибе, ки дар огоҳиномаи гузарондани савдо дарҷ шудаанд, байъона диҳанд. Агар савдо баргузор нагардида бошад, байъона бояд баргардонда шавад. Байъона ҳамчунин ба шахсоне, ки дар савдо иштирок доштанду вале дар он ғолиб наомадаанд, баргардонда мешавад. Ҳангоми бастанӣ шартнома бо шахсе, ки дар савдо ғолиб омадааст, маблағи ҳамчун байъона додаш дар иҷрои уҳдадорӣ оид ба шартномаи басташуда ба ҳисоб гирифта мешавад.

6. Шахсе, ки дар савдо ғолиб омадааст ва ташкилкунандаи савдо дар рӯзи гузарондани музояда ё озмун протокол оид ба натиҷаҳои савдори имзо мекунанд, ки он аҳамияти ҳуқуқмуайянкунанда дорад. Шахсе, ки дар савдо ғолиб омадааст, дар ҳолати аз имзои протокол саркашӣ кардан аз байъонаи додаш маҳрум мегардад. Ташкилкунандаи савдо, ки аз имзои протокол саркашӣ мекунад, уҳдадор аст байъонаро дар ҳаҷми дукарата баргардонад, инчунин ба шахси дар савдо ғолибомада хисороти дар натиҷаи иштирок дар савдо расондашударо дар қисме, ки аз андозаи маблағи байъона бештар аст, чуброн кунад.

7. Агар мавзӯи савдо танҳо ҳуқуқи бастанӣ шартнома бошад, чунин шартнома аз ҷониби тарафҳо бояд баъди анҷоми савдо ва тартиб додани протокол дар давоми бист рӯз ё муҳлати дигари дар огоҳинома муайяншуда баста шавад. Дар сурати аз бастанӣ шартнома саркашӣ кардани яке аз тарафҳо тарафи дигар ҳуқуқ дорад ба суд дар хусуси маҷбур кардан ба бастанӣ шартнома, инчунин пардохти хисороти аз рад кардани бастанӣ шартнома расондашуда муроҷиат намояд.

Моддаи 515. Оқибати вайрон кардани қоидаҳои гузарондани савдо

1. Савдое, ки бо вайрон кардани қоидаҳои муқаррарнамудаи қонун гузаронда шудааст, тибқи даъвои шахси манфиатдор аз ҷониби суд мумкин аст беэътибор доништа шавад.

2. Беэътибор дониستاني савдо боиси беэътибории шартномаи бо шахси дар савдо ғолибомада басташуда мегардад.

БОБИ 34. ТАҒЙИР ДОДАН ВА БЕКОР КАРДАНИ ШАРТНОМА

Моддаи 516. Асосҳои тағйир додан ё бекор кардани шартнома

1. Шартномаро бо созиши тарафҳо тағйир додан ё бекор кардан мумкин аст, агар дар ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Шартномаро бо талаби яке аз тарафҳо танҳо дар ҳолатҳои зерин бо роҳи судӣ тағйир додан ё бекор кардан мумкин аст:

- ҳангоми шартномаро ба таври ҷиддӣ вайрон кардани тарафи дигар;

- дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудаи ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё шартнома.

3. Вайронкунии шартнома аз ҷониби яке аз тарафҳо, ки боиси ба тарафи дигар расондани хисорот мегардад ва онро то дараҷаи назаррас аз ба даст овардани чизе, ки ҳангоми бастанӣ шартнома дар назар дошта метавонист, маҳрум мекунад, ҷиддӣ доништа мешавад.

4. Ҳангоми яктарафа рад намудани иҷрои пурра ё қисми шартнома, агар чунин радкуниро қонун ё созишномаи тарафҳо иҷозат диҳад, шартнома мувофиқан бекоршуда ё тағйирёфта ба ҳисоб меравад.

5. Агар асоси яктарафа рад намудани ичрои шартнома ичозати махсус надоштани тараф барои машғул шудан ба фаъолияти дахлдор гардида бошад, тарафи дигар ҳуқуқ дорад аз ичрои шартнома даст кашад ва чуброни зиёнро талаб намояд.

Моддаи 517. Тағйир додан ва бекор кардани шартнома ҳангоми ба таври ҷиддӣ тағйир ёфтани ҳолат

1. Ба таври ҷиддӣ тағйир ёфтани ҳолат, ки тарафҳо ҳангоми бастании шартнома онро ба инобат гирифта буданд, барои тағйир додан ё бекор кардани он асос буда метавонад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва ё аз моҳияти он барнаояд. Тағйир ёфтани ҳолат ҳангоме ҷиддӣ эътироф карда мешавад, ки агар тарафҳо чунин тағйир ёфтани ҳолатро оқилона пешбинӣ карда метавонистанд, умуман шартномаро намебастанд ё он бо шартҳои ба таври назарраси дигар баста мешуд.

2. Агар тарафҳо дар мавриди ба ҳолати ба таври ҷиддӣ тағйирёфта мутобиқ гардонидани шартнома ё бекор кардани он ба мувофиқа нарасида бошанд, суд бо талаби тарафи манфиатдор ҳангоми ҳамзамон ҷой доштани шартҳои зерин шартномаро бекор карда ва тибқи асосҳои пешбиниамудай қисми 4 моддаи мазкур тағйир дода метавонад:

- агар дар лаҳзаи бастании шартнома тарафҳо онро ба асос гирифта бошанд, ки чунин тағйирёбии ҳолат ба миён намеояд;

- агар ҳолат бо сабабҳои тағйир ёфта бошад, ки тарафи манфиатдор пас аз руҳ додани онро ба ҳадди ғамхорӣ ва мулоҳизакорӣ, ки вобаста ба хусусияти шартнома ва шартҳои муомилот аз он талаб карда мешавад, бартараф карда наметавонист;

- агар ичрои шартнома бе тағйир додани шартҳо таносубӣ ба шартнома мувофиқи манфиати молумулкии байни тарафҳоро то андозае вайрон кунад ва ба тарафи манфиатдор зиёне расонад, ки онро то дараҷаи назаррас аз ба даст овардани чизе, ки ҳангоми бастании шартнома дар назар дошта метавонист, маҳрум мекунад;

- агар аз одатҳои муомилоти қорӣ ё моҳияти шартнома барнаояд, ки таваккали тағйир ёфтани ҳолат ба зиммаи тарафи манфиатдор аст.

3. Ҳангоми бекор кардани шартнома бинобар ба таври ҷиддӣ тағйир ёфтани ҳолат суд бо талаби ҳар кадоме аз тарафҳо оқибати бекор кардани шартномаро бо назардошти зарурати тақсими одилонаи хароҷоте, ки дар натиҷаи ичрои ин шартнома масраф шудааст, муайян мекунад.

4. Тағйир додани шартнома бинобар ба таври ҷиддӣ тағйир ёфтани ҳолат бо санади судӣ дар ҳолатҳои истисноӣ ичозат дода мешавад, агар бекор кардани шартнома ба манфиатҳои ҷамъиятӣ мухолиф бошад ё ба тарафҳо хисороте расонад, ки аз хароҷоти зарурии ичрои шартнома баъди тағйир додани шартҳо аз ҷониби суд хеле зиёд бошад.

Моддаи 518. Тартиби тағйир додан ва бекор кардани шартнома

1. Созишномаи тағйир додан ё бекор кардани шартнома дар ҳама шакле, ки шартнома дорад, анҷом дода мешавад, агар аз қонунгузорӣ, шартнома ё одатҳои муомилоти қорӣ тартиби дигар барнаояд.

2. Талаби тағйир додан ё бекор кардани шартномаро тараф танҳо баъди гирифтани раддияи тарафи дигар оид ба тағйир додан ё бекор кардани шартнома ё ин ки дар муҳлати дар пешниҳод ё дар қонун ва ё дар шартнома муқарраршуда ва дар сурати набудани он дар муддати сӣ рӯз нагирифтани ҷавоб ба суд пешниҳод карда метавонад.

Моддаи 519. Оқибати тағйир додан ё бекор кардани шартнома

1. Ҳангоми тағйир додани шартнома уҳдадорҳои тарафҳо дар шакли тағйирёфта нигоҳ дошта мешаванд.

2. Ҳангоми бекор кардани шартнома уҳдадорҳои тарафҳо қатъ мегарданд, агар аз қонун, шартнома ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

3. Агар аз созишнома ё моҳияти шартнома тартиби дигар барнаояд, дар ҳолати тағйир додан ё бекор кардани шартнома уҳдадорӣ аз лаҳзаи бастании созишномаи тарафҳо дар мавриди тағйир додан ё бекор кардани шартнома ва ҳангоми тағйир додан ё бекор кардани шартнома тибқи тартиби судӣ бошад, аз рӯзи муроҷиат ба суд дар бораи тағйир додан ё бекор кардани шартнома тағйирёфта ё бекоршуда доништа мешаванд.

4. Агар дар қонун ё созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, тарафҳо ҳуқуқ надоранд баргардондани чизеро, ки онҳо мутобиқи уҳдадорӣ то лаҳзаи тағйир додан ё бекор кардани шартнома ичро кардаанд, талаб намоянд. Дар ҳолате, ки то тағйир додан ё бекор кардани шартнома як тараф аз тарафи дигар ичрои уҳдадориро аз рӯйи шартнома гирифта, уҳдадори худро ичро накардааст ё ба тарафи дигар ичрои номутобиқро пешниҳод кардааст, нисбат ба муносибатҳои тарафҳо қоидаҳои ҳамаин Кодекс оид

ба уҳдадориҳо дар натиҷаи дорошавии беасос татбиқ мегарданд, агар дар қонун ё шартномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

5. Агар аз ҷониби яке аз тарафҳо ба таври чиддӣ вайрон кардани шартнома барои тағйир додан ё бекор кардани шартнома асос шуда бошад, тарафи дигар ҳуқуқ дорад ҷуброни зиёни аз тағйир додан ё бекор кардани шартнома расидаро талаб намояд.

Моддаи 520. Дароз кардани муҳлати амали шартнома

Тарафҳо ҳуқуқ доранд амали шартномаро ба муҳлати нав дароз кунанд. Муҳлати амали шартнома тибқи қоидаҳои моддаҳои 506 ва 507 ҳамин Кодекс дароз карда мешавад.

ҚИСМИ II.

ФАСЛИ V. НАМУДҲОИ АЛОҲИДАИ УҲДАДОРӢ

БОБИ 35. ХАРИДУ ФУРӢШ

§1. Муқаррароти умумии хариду фурӯш

Моддаи 521. Шартномаи хариду фурӯш

1. Мутобиқи шартномаи хариду фурӯш як тараф (фурӯшанда) уҳдадор мешавад, ки молро ба моликияти тарафи дигар (харидор) диҳад ва харидор уҳдадор мешавад ин молро қабул карда, бар ивазаш маблағи муайяни пулӣ супорад.

2. Нисбат ба фурӯши коғазҳои қиматнок ва арзишҳои асбӯрӣ, агар дар қонун қоидаҳои махсуси фурӯши онҳо муайян нагардида бошанд, муқаррароти пешбиниамудай ҳамин параграф истифода бурда мешаванд.

3. Муқаррароти пешбиниамудай ҳамин параграф нисбат ба фурӯши ҳуқуқҳои молумулкӣ, аз ҷумла ҳуқуқҳои рақамӣ, татбиқ карда мешаванд, агар аз муҳтаво ё хусусияти ин ҳуқуқҳо тартиби дигар барнаояд.

4. Хусусиятҳои намудҳои алоҳидаи шартномаи хариду фурӯш (хариду фурӯши чакана, маҳсулотсупорӣ, хариди давлатии мол, кор ва хизматрасонӣ, хариди маҳсулоти кишоварзӣ барои коркард ё фурӯш, таъмини энергия, фурӯши молу мулки ғайриманкул, фурӯши корхона)-ро ҳамин Кодекс ва қонунгузорӣ муқаррар менамоянд.

Моддаи 522. Шакли шартномаи хариду фурӯш

Шакли шартномаи хариду фурӯшро ҳамин Кодекс ва қонун муайян менамоянд.

Моддаи 523. Шартҳои шартнома оид ба мол

1. Ба сифати мол дар шартномаи хариду фурӯш бо риояи қоидаҳои моддаи [137](#) ҳамин Кодекс ҳама гуна ашё шуда метавонад.

2. Шартномаи хариду фурӯш ба моли нақд, инчунин моле, ки дар оянда ба вучуд меояд, агар дар ҳамин Кодекс ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, мумкин аст баста шавад.

3. Шартҳои шартномаи хариду фурӯш оид ба мол мувофиқашуда ҳисобида мешавад, агар аз шартнома муайян кардани номгӯй ва миқдори мол имконпазир бошад.

Моддаи 524. Уҳдадориҳои фурӯшанда оид ба супоридани мол

1. Фурӯшанда уҳдадор аст моли дар шартномаи хариду фурӯш пешбинишударо ба харидор супорад.

2. Агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, фурӯшанда уҳдадор аст ҳамзамон бо супоридани мол ба харидор ашёи мансуби он, инчунин ҳуҷҷатҳои ба он тааллуқдошта (шиносномаи техникӣ, гувоҳномаи сифат ва ғайра)ро, ки қонунгузорӣ ё шартнома пешбинӣ намудааст, супорад.

Моддаи 525. Муҳлати иҷрои уҳдадориҳои супоридани мол

1. Муҳлати аз ҷониби фурӯшанда иҷро кардани уҳдадориҳои ба харидор супоридани мол тибқи шартномаи хариду фурӯш муайян карда мешавад. Дар ҳолатҳои, ки аз шартномаи мазкур муайян кардани муҳлат имконнопазир бошад, муҳлат тибқи қоидаҳои пешбиниамудай [моддаи 361](#) ҳамин Кодекс муқаррар карда мешавад.

2. Шартномаи хариду фурӯш ба шarti ичрои он дар муҳлати қатъӣ муайянгардида басташуда эътироф мегардад, агар аз шартнома баръало маълум бошад, ки ҳангоми вайрон кардани ин муҳлат харидор нисбат ба ичрои шартнома манфиатдори худро гум мекунад.

3. Фурӯшанда ҳуқуқ надорад бе розигии харидор чунин шартномаро то фарорасӣ ё баъди гузаштани муҳлати дар он муқарраршуда, инчунин дар ҳолате, ки харидор ичрои шартномаро рад накардааст, ичро намояд.

Моддаи 526. Лаҳзаи ичрои уҳдадори фурӯшанда оид ба супоридани мол

1. Агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, уҳдадори фурӯшанда оид ба супоридани мол ба харидор дар лаҳзаи зерин иҷрошуда ба ҳисоб меравад:

- ба харидор ё ба шахси аз ҷониби ӯ муайянгардида супоридани мол, агар дар шартнома уҳдадори фурӯшанда вобаста ба расондани мол пешбинӣ гардида бошад;

- ба ихтиёри харидор пешниҳод кардани мол, агар мол бояд ба харидор ё шахси муайянгардидаи ӯ дар маҳалли ҷойгиршавии мол супорида шавад.

2. Мол ба ихтиёри харидор пешниҳодшуда ҳисобида мешавад, агар дар муҳлати пешбиниамудаи шартнома мол барои супоридан дар ҷойи таъиншуда омода бошад ва харидор мутобиқи шартҳои шартнома оид ба омода будани мол чиҳати супоридан огоҳ бошад. Агар мол барои мақсадҳои шартнома бо роҳи рақамгузорӣ, тамғагузорӣ ва ё бо дигар тартиб ҳаммонанд нашуда бошад, он барои супоридан омодашуда эътироф карда намешавад.

3. Дар ҳолатҳое, ки аз шартномаи хариду фурӯш уҳдадори фурӯшанда дар мавриди расондани мол ё дар маҳалли ҷойгиршавии мол супоридани он ба харидор барнаояд ва агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, уҳдадори фурӯшанда аз лаҳзаи ба боркашон чиҳати ҳамлу нақл ё ба ташкилоти алоқа супоридани мол ба харидор иҷрогардида ба ҳисоб меравад.

Моддаи 527. Уҳдадори фурӯшанда оид ба эмин нигоҳ доштани молу мулки фурӯхташуда

1. Ҳангоме, ки ҳуқуқи моликият ба харидор қабл аз супоридани молу мулк мегузарад, фурӯшанда уҳдадор аст то супоридани он молу мулкро эмин нигоҳ дорад ва ба бесифат шудани он роҳ надихад.

2. Агар дар созишномаи байни тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, харидор бояд ҳароҷоти барои ин кор заруриро ба фурӯшанда ҷуброн намояд.

Моддаи 528. Гузаштани таваккали тасодуфан нобуд шудани мол

1. Агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, таваккали тасодуфан нобуд шудан ё тасодуфан осеб دیدани мол аз лаҳзае ба харидор мегузарад, ки мутобиқи қонун ё шартнома уҳдадори фурӯшанда оид ба супоридани мол ба харидор иҷрошуда ҳисобида мешавад.

2. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё тасодуфан осеб دیدани моле, ки ҳангоми дар роҳ будани он (ҳамлу нақли он) фурӯхта шудааст, агар дар шартномаи тарафҳо ё одатҳои муомилоти қорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз лаҳзаи бастании шартномаи хариду фурӯш ба харидор мегузарад.

3. Шarti шартнома дар бораи таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб دیدани мол, ки аз лаҳзаи ба боркашони аввалин супоридани он ба харидор мегузарад, тибқи талаби харидор аз ҷониби суд мумкин аст безътибор эътироф карда шавад, агар дар лаҳзаи бастании шартнома фурӯшанда медонист ё мебоист донанд, ки мол нобуд шудааст ё осеб дидааст, вале ба харидор хабар надодааст.

Моддаи 529. Уҳдадори фурӯшанда вобаста ба супоридани моли аз ҳуқуқи шахси сеюм озод

1. Фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор моли аз ҳама гуна ҳуқуқи шахси сеюм озодро, ба истиснои ҳолате, ки харидор розӣ шудааст моли дорои гаронии ҳуқуқи шахси сеюмро қабул кунад, супорад. Аз ҷониби фурӯшанда ичро накардани чунин уҳдадорӣ, ба истиснои ҳолатҳои исботи он, ки харидор дар мавриди ҳуқуқҳои шахси сеюм медонист ва ё мебоист донанд, ба харидор ҳуқуқ медиҳад, ки паст кардани арзиши хариди мол ё бекор кардани шартномаи хариду фурӯш ва ҷуброни зиёро талаб намояд.

2. Қоидаҳои пешбиниамудаи қисми 1 моддаи мазкур мувофиқан ҳамчунин дар ҳолатҳое истифода мешаванд, ки нисбат ба ҳамин мол дар лаҳзаи супоридани он ба харидор талаботи шахси сеюм вучуд дошт ва харидор огоҳ буд ва агар ин талабот минбаъд бо тартиби муқарраршуда қонунӣ эътироф гардида бошанд.

Моддаи 530. Ҷавобгарии фурӯшанда ҳангоми аз харидор гирифтани мол

1. Ҳангоми аз ҷониби шахси сеюм гирифтани мол аз харидор бо асосҳое, ки то иҷрои шартномаи хариду фурӯш ба миён омадаанд, ба истиснои ҳолатҳое, ки харидор оид ба мавҷуд будани чунин ҳолатҳо медонист ва ё мебоист донанд, фурӯшанда уҳдадор аст зиёни ба харидор расондашударо ҷуброн намояд.

2. Созишномаи тарафҳо дар бораи аз ҷавобгарӣ озод намудани фурӯшанда ё маҳдуд кардани он ҳангоми аз ҷониби шахси сеюм талаб карда гирифтани моли бадастовардаи харидор эътибор надорад.

Моддаи 531. Оқибатҳои аз ҷониби фурӯшанда рад кардани супоридани мол

1. Агар фурӯшанда ба харидор додани моли фурӯхтаашро рад намояд, харидор ҳуқуқ дорад аз иҷрои шартномаи хариду фурӯш даст кашад.

2. Ҳангоми аз супоридани ашёи хоса даст кашидани фурӯшанда, харидор ҳуқуқ дорад нисбат ба фурӯшанда талаботи пешбиниамудай моддаи 459 ҳамин Кодексро пешниҳод кунад.

Моддаи 532. Оқибатҳои иҷро накардани уҳдадорӣ супоридани ашёи мансуб ва ҳуҷҷатҳои марбути мол

1. Агар фурӯшанда ба харидор ашёи мансуб ё ҳуҷҷатҳои марбути молро насупорад ё супоридани онҳоро, ки бояд мутобиқи қонунгузорӣ ё шартнома (қисми 2 моддаи 524 ҳамин Кодекс) анҷом диҳад, рад намояд, харидор ҳуқуқ дорад барои супоридани онҳо муҳлати оқилона муқаррар намояд.

2. Дар ҳолате, ки ашёи мансуб ё ҳуҷҷатҳои марбути мол дар муҳлати муқарраршуда аз ҷониби фурӯшанда супорида нашаванд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, харидор ҳуқуқ дорад аз қабули мол даст кашад.

Моддаи 533. Теъдоди мол

1. Теъдоди моли ба харидор супоридашаванда дар шартномаи хариду фурӯш бояд бо воҳидҳои ченаки дахлдор ё дар шакли пулӣ инъикос карда шавад. Шартҳо оид ба теъдоди мол мумкин аст бо роҳи дар шартнома пешбинӣ намудани тартиби муайянқунии он мувофиқа карда шаванд.

2. Агар шартномаи хариду фурӯш имконият надихад, ки теъдоди моли супоридашаванда муайян гардад, шартнома басташуда ба ҳисоб намеравад.

Моддаи 534. Оқибатҳои вайрон кардани шартҳои шартнома вобаста ба теъдод

1. Ҳангоме, ки фурӯшанда шартҳои шартномаро вайрон карда, ба харидор нисбат ба теъдоди дар шартнома нишондода камтар мол месупорад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, харидор ҳуқуқ дорад ё теъдоди боқимондаи молро талаб кунад ё аз молҳои супоридашуда ё аз пардохти маблағи онҳо даст кашад ва агар маблағи онҳо пардохта шуда бошад, баргардондани маблағи пардохтшуда ва товони зарарро талаб намояд.

2. Агар фурӯшанда нисбат ба теъдоди моли дар шартномаи хариду фурӯш зикргардида ба харидор теъдоди бештарро дода бошад, харидор уҳдадор аст дар ин хусус бо тартиби пешбиниамудай қисми 1 моддаи 551 ҳамин Кодекс фурӯшандаро огоҳ созад. Агар дар муҳлати оқилона баъди огоҳии харидор фурӯшанда қисми дахлдори молро ихтиёрдорӣ накунад, харидор ҳуқуқ дорад ҳамаи молро қабул намояд, агар дар шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Дар сурате, ки харидор нисбат ба теъдоди моли дар шартномаи хариду фурӯш зикргардида теъдоди бештари молро қабул намояд (қисми 2 моддаи мазкур), арзиши моли иловатан қабулнамуда бо нархе, ки барои моли тибқи шартнома қабулшуда муайян гардидааст, пардохт карда мешавад, агар нархи дигар бо созиши тарафҳо муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 535. Гурӯҳи навъҳо (ассортимент)-и мол

1. Агар тибқи шартномаи хариду фурӯш супоридани мол бояд бо таносуби муайян, вобаста ба навъ, намуна, андоза, ранг ва нишонаҳо (гурӯҳи навъҳо)-и дигар сурат гирад, фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молро тибқи гурӯҳи навъҳо, ки байни тарафҳо мувофиқа шудааст, супорад.

2. Агар гурӯҳи навъҳои мол дар шартномаи хариду фурӯш муайян нашуда бошанд ва дар шартнома тартиби муайян кардани онҳо муқаррар нагардида бошад, вале аз моҳияти уҳдадорӣ чунин барояд, ки мол ба харидор бояд тибқи гурӯҳи навъҳо супорида шавад, фурӯшанда ҳуқуқ дорад ба харидор молро бо гурӯҳи навъҳое, ки ба талаботи харидор мутобиқанд ва ба фурӯшанда ҳангоми бастанӣ шартнома маълум гардида буданд, супорад ва ё аз иҷрои шартнома даст кашад.

Моддаи 536. Оқибатҳои вайрон кардани шартҳои шартнома вобаста ба гурӯҳи навъҳои мол

1. Ҳангоми аз ҷониби фурӯшанда тибқи шартномаи хариду фурӯш супоридани мол бо гурӯҳи навъҳое, ки ба шартнома мутобиқат намекунад, харидор ҳуқуқ дорад аз қабул ва пардохти он даст кашад ва агар арзиши он пардохта шуда бошад, баргардондани маблағи пардохтшударо талаб намояд.

2. Агар фурӯшанда дар баробари моле, ки гурӯҳи навъҳои он ба шартномаи хариду фурӯш мувофиқ аст, ба харидор моли хилофи шартҳои шартнома оид ба гурӯҳи навъҳоро супорад, харидор мувофиқи интиҳоби худ ҳуқуқ дорад:

- молҳои ба шarti шартнома оид ба гурӯҳи навъҳо мувофиқро қабул намояд ва аз молҳои дигар даст кашад;

- аз ҳамаи молҳои супоридашуда даст кашад;

- иваз намудани молҳои ба шarti гурӯҳи навъҳои мол ва молҳои ба гурӯҳи навъҳои пешбиниамудани шартнома мувофиқнабударо талаб намояд;

- тамоми молҳои супоридашударо қабул кунад.

3. Ҳангоми радди қабули молҳои гурӯҳи навъашон ба шартҳои шартномаи хариду фурӯш номувофиқ ё пешниҳоди талаб оид ба иваз намудани молҳое, ки ба шarti гурӯҳи навъҳо мувофиқ намебошанд, харидор ҳамчунин ҳуқуқ дорад аз пардохти онҳо даст кашад ва агар арзиши онҳо пардохта шуда бошад, баргардондани маблағи пардохтшударо талаб намояд.

4. Молҳое, ки ба шартҳои шартномаи хариду фурӯш оид ба гурӯҳи навъҳо мутобиқ нестанд, қабулшуда ҳисобида мешаванд, агар харидор дар муҳлати оқилона баъди гирифтани онҳо ба фурӯшанда оид ба рад кардани қабули онҳо хабар надихад.

5. Агар харидор аз молҳои гурӯҳи навъашон ба шартҳои шартномаи хариду фурӯш номувофиқ даст накашад, он уҳдадор аст арзиши онҳоро тибқи нархи бо фурӯшанда мувофиқашуда пардохт намояд. Дар ҳолате, ки аз ҷониби фурӯшанда чораҳои зарурӣ оид ба мувофиқакунонии нарх дар муҳлати оқилона андешида намешаванд, харидор пардохти молҳоро аз рӯйи нархҳое анҷом медиҳад, ки дар лаҳзаи баستاني шартнома одатан аз рӯйи ҳолатҳои муқоисашаванда барои молҳои монанд ситонида мешаванд.

6. Қоидаҳои моддаи мазкур татбиқ мешаванд, агар шартҳои дигар дар шартномаи хариду фурӯш пешбинӣ нашуда бошанд.

Моддаи 537. Сифати мол

1. Фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молеро супорад, ки сифати он ба шартҳои шартномаи хариду фурӯш мувофиқат мекунад.

2. Агар дар шартномаи хариду фурӯш шартҳо оид ба сифати мол пешбинӣ нашуда бошанд, фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молеро супорад, ки он ба мақсадҳое, ки одатан чунин мол истифода мешавад, мувофиқ бошад. Агар фурӯшанда зимни баستاني шартнома аз ҷониби харидор доир ба мақсадҳои мушаххаси истифодаи мол огоҳонида шуда бошад, фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молеро супорад, ки он ҷиҳати истифода намудан барои ҳамин мақсадҳо мувофиқ аст.

3. Ҳангоми тибқи намуна ва (ё) тавсифи фурӯхтани мол фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молеро супорад, ки ба намуна ва (ё) тавсифи мувофиқ аст.

4. Агар бо тартиби муқаррарнамудани қонун нисбат ба сифати моли фурӯхташаванда талаботи ҳатмӣ пешниҳод гардида бошанд, дар ин сурат фурӯшандае, ки фаъолияти соҳибкориро анҷом медиҳад, уҳдадор аст ба харидор моли ба ин талабот мувофиқро супорад.

5. Мутобиқи созишномаи байни фурӯшанда ва харидор мумкин аст моли дорои талаботи бештар нисбат ба моле, ки ба талаботи ҳатмии бо тартиби муқаррарнамудани қонун пешбинишуда ҷавобгӯ мебошад, дода шавад.

Моддаи 538. Кафолати сифати мол

1. Моле, ки фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор супорад, бояд дар лаҳзаи супоридани он ба харидор ба талаботи пешбиниамудани моддаи 537 ҳамин Кодекс мутобиқ бошад, агар лаҳзаи дигари муайян кардани мутобиқат ба ин талабот дар шартномаи хариду фурӯш пешбинӣ нашуда бошад ва дар давоми муҳлати оқилона барои мақсадҳое, ки чунин намуди молҳо одатан истифода мешаванд, мувофиқ бошад.

2. Агар дар шартномаи хариду фурӯш аз ҷониби фурӯшанда додани кафолати сифати мол пешбинӣ гардида бошад, фурӯшанда уҳдадор аст дар давоми муҳлати муайяни дар шартнома муқарраргардида (муҳлати кафолатӣ) ба харидор молеро супорад, ки ба талаботи моддаи 537 ҳамин Кодекс мувофиқат намояд.

3. Кафолати сифати мол, агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, нисбат ба ҳамаи ҷузъҳои таркибии он (асбобу анҷоми таркибӣ) татбиқ мешавад.

Моддаи 539. Тартиби ҳисоб намудани муҳлати кафолат

1. Муҳлати кафолат, агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз лаҳзаи ба харидор супоридани мол (моддаи 525 ҳамин Кодекс) оғоз мегардад.

2. Агар харидор аз имконияти истифодаи моле, ки нисбат ба он бо шартнома муҳлати кафолат муқаррар гардидааст, бо сабаби ҷой доштани ҳолатҳое, ки аз фурӯшанда вобастаанд, маҳрум шуда бошад, ҷараёни муҳлати кафолат то бартараф намудани ҳолатҳои дахлдор аз ҷониби фурӯшанда, боздошта мешавад.

3. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, муҳлати кафолат ба муддате дароз карда мешавад, ки дар давоми он истифодаи мол бо сабаби норасоии дар он ошкоршуда ғайриимкон буд, ба шарт, ки агар фурӯшанда оид ба норасоии мол бо тартиби муқаррарнамудаи моддаи 551 ҳамин Кодекс огоҳонида шуда бошад.

4. Агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, муҳлати кафолат ба асбобу анҷоми таркибӣ ба муҳлати кафолат ба асбобу анҷоми асосӣ баробар доништа шуда, ҷараёни ин муҳлат якҷоя бо ҷараёни муҳлати кафолат ба асбобу анҷоми асосӣ оғоз меёбад.

5. Ҳангоми иваз намудани мол (асбобу анҷоми таркибӣ) муҳлати кафолат аз нав оғоз мегардад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 540. Муҳлати коршоямии мол

1. Мутобиқи қонун ва ё бо тартиби муқаррарнамудаи он мумкин аст уҳдадорӣ оид ба муайян кардани муҳлате пешбинӣ карда шавад, ки пас аз гузаштани он мол барои аз рӯйи таъинот истифода бурдан корношоям эътироф гардад (муҳлати коршоямӣ).

2. Молеро, ки барои он муҳлати коршоямӣ муқаррар гардидааст, фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор, бо назардошти ба ҳисоб гирифтани имконияти истифодаи он аз рӯйи таъинот, то ба итмом расидани муҳлати коршоямӣ он супорад, агар тартиби дигар дар шартнома пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 541. Ҳисоб кардани муҳлати коршоямӣ мол

Муҳлати коршоямӣ мол бо давраи вақте, ки аз рӯзи истехсоли он ҳисоб карда шуда, дар давоми он мол барои истифода коршоям мебошад ё бо санае, ки то фаро расидани он мол барои истифода коршоям аст, муайян карда мешавад.

Моддаи 542. Санҷиши сифати мол

1. Санҷиши сифати мол мутобиқи қонунгузорӣ, талаботи ҳатмии стандартҳои давлатӣ ва ё шартнома анҷом дода мешавад.

2. Дар ҳолатҳое, ки стандартҳои давлатӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба танзими техникӣ вобаста ба санҷиши сифат талаботи ҳатмӣ муқаррар карда бошанд, санҷиши сифат бояд мутобиқи талаботи дар онҳо зикргардида анҷом дода шавад.

3. Агар бо тартиби муқаррарнамудаи қисми 1 моддаи мазкур шартҳои санҷиши сифат пешбинӣ нагардида бошад, он гоҳ санҷиши сифат мутобиқи одатҳои муомилоти корӣ ё шартҳои дигари санҷиши одатан истифодашаванда нисбат ба моле, ки тибқи шартнома бояд супорида шавад, анҷом дода мешавад.

4. Агар қонунгузорӣ талаботи ҳатмии стандартҳои давлатӣ ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ оид ба танзими техникӣ ё шартномаи уҳдадорӣ фурӯшандаро оид ба санҷиши сифати моли ба харидор фурӯхташаванда (озмоиш, таҳлил, азназаргузаронӣ ва ғайра) пешбинӣ намуда бошанд, фурӯшанда бояд мутобиқи талаби харидор далелҳои анҷом дода шудани санҷиши сифати молро пешниҳод намояд.

5. Санҷиши сифати мол аз ҷониби фурӯшанда ва харидор бояд мутобиқи ҳамаи шартҳои анҷом дода шавад.

Моддаи 543. Оқибатҳои супоридани моли дорони сифати номатлуб

1. Агар норасоии мол аз ҷониби фурӯшанда қайду шарт нашуда бошад, харидоре, ки ба он моли дорони сифати номатлуб супорида шудааст, ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ аз фурӯшанда талаб намояд, ки:

- ба андозаи муносиб нархи харидро паст кунад;
- дар муҳлатҳои оқилона норасоии молро ройгон бартараф созад;
- хароҷоти вобаста ба рафъи норасоии молро ҷуброн намояд.

2. Дар ҳолати ба таври ҷиддӣ вайрон кардани талабот нисбат ба сифати мол (ошкор намудани норасоии рафънопазир, норасоӣ, ки бе хароҷоти номутаносиб ё масрафи вақт бартараф кардани онҳо ғайриимкон аст ё чандин маротиба ошкор гардидааст ё баъди бартараф намудан боз такрор меёбад ва дигар норасоии монанд) харидор ҳуқуқ дорад тибқи салоҳдиди худ:

- аз ичрои шартномаи хариду фурӯш даст кашад ва баргардондани маблағи барои харидории мол пардохтаро талаб намояд;

- талаб намояд, ки моли бесифатро ба моли мувофиқи шартнома иваз намояд.

3. Дар сурати дорои сифати номатлуб будани қисми моле, ки ба маҷмуа (комплект)-и молҳо (моддаи 547 ҳамин Кодекс) шомиланд, харидор метавонад нисбат ба чунин мол ҳуқуқҳои пешбининамудай қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкурро истифода барад.

Моддаи 544. Норасоиҳои мол, ки барои он фурӯшанда ҷавобгар аст

1. Фурӯшанда барои норасоиҳои мол ҷавобгар аст, агар харидор исбот карда тавонад, ки норасоиҳои мол то ба харидор супоридани он ё бо сабабҳои то ин лаҳза бамиёномада пайдо шудаанд.

2. Фурӯшанда нисбат ба моле, ки барои он кафолати сифат додааст, агар исбот карда натавонад, ки норасоиҳои мол баъди ба харидор супоридани он дар натиҷаи аз ҷониби харидор риоя накардани қоидаҳои истифодаи мол ё нигаҳдорӣ ё таъсири шахси сеюм ё нуруи рафънопазир ба миён омадаанд, ҷавобгар мебошад.

Моддаи 545. Муҳлати ошкор намудани норасоиҳои моли супоридашуда

1. Агар дар қонун ё шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, харидор ҳуқуқ дорад вобаста ба норасоиҳои мол, ба шарт ин норасоиҳо дар муҳлатҳои муайяннамудай моддаи мазкур ошкор карда шуда бошанд, талабот пешниҳод намояд.

2. Агар ба мол муҳлати кафолат ё муҳлати коршоямӣ муқаррар нагардида бошад, аз ҷониби харидор талаботи вобаста ба норасоиҳо ба шарт пешниҳод карда мешавад, ки агар норасоиҳои мол дар муҳлати оқилона, вале дар давоми ду сол аз рӯзи ба харидор супоридани мол ошкор гардида бошанд ва агар қонун ё шартномаи хариду фурӯш муҳлати бештареро пешбинӣ накарда бошад. Муҳлат барои ошкор кардани норасоиҳои моле, ки бояд интиқол дода шавад ё таҳти ирсולי почта қарор гирад, аз рӯзи расондани мол ба ҷойи таъиншуда ба ҳисоб гирифта мешавад.

3. Агар барои мол муҳлати кафолат муқаррар гардида бошад, харидор ҳуқуқ дорад ҳангоми ошкор намудани камбудии вобаста ба норасоии мол дар давоми муҳлати кафолат талабот пешниҳод намояд.

4. Агар дар шартномаи хариду фурӯш ба асбобу анҷоми таркибӣ нисбат ба асбобу анҷоми асосӣ муҳлати кутохтари кафолат муқаррар гардида бошад, харидор ҳуқуқ дорад талаботи ба норасоии асбобу анҷоми таркибӣ алоқамандро ҳангоми ошкор намудани онҳо дар давоми муҳлати кафолат барои маҳсулоти асосӣ пешниҳод намояд.

5. Агар дар шартномаи хариду фурӯш ба асбобу анҷоми таркибӣ нисбат ба асбобу анҷоми асосӣ муҳлати бештари кафолат муқаррар гардида бошад ва норасоиҳои асбобу анҷоми таркибӣ дар ҷараёни муҳлати кафолат ошкор гардида бошанд, сарфи назар аз гузаштани муҳлати кафолат ба асбобу анҷоми асосӣ, харидор ҳуқуқ дорад оид ба норасоии мол талабот пешниҳод намояд.

6. Нисбат ба моле, ки барои он муҳлати коршоямӣ муқаррар гардидааст, харидор ҳуқуқ дорад оид ба норасоии мол, агар он дар давоми муҳлати коршоямӣ ошкор гардида бошад, талабот пешниҳод намояд.

7. Агар муҳлати кафолати пешбининамудай шартнома аз ду сол камтар бошад ва норасоиҳои мол пас аз гузаштани муҳлати кафолат, вале дар давоми ду сол аз рӯзи ба харидор супоридани мол ошкор шуда бошанд, фурӯшанда ҷавобгариро ба уҳда дорад, агар харидор исбот намояд, ки норасоии мол то ба харидор супоридани он ва ё бо сабабҳои то ин лаҳза ба вучудномада пайдо шудаанд.

Моддаи 546. Мукаммалии мол

1. Фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молеро супорад, ки ба шартҳои шартномаи хариду фурӯш оид ба мукаммалии мол мувофиқ мебошад.

2. Ҳангоми дар шартномаи хариду фурӯш муайян карда нашудани мукаммалии мол фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молеро фурӯшад, ки мукаммалии он тибқи одатҳои муомилоти корӣ ё талаботи дигари одатан пешниҳодшаванда муайян мегардад.

Моддаи 547. Маҷмуа (комплект)-и мол

1. Агар шартномаи хариду фурӯш уҳдадорӣи фурӯшандаро ба харидор дар маҷмуъ супоридани номгӯйи муайяни мол (маҷмуаи мол) пешбинӣ карда бошад, уҳдадорӣ аз лаҳзаи ба харидор супоридани ҳамаи моле, ки ба маҷмуа дохил гардидааст, иҷрошуда ба ҳисоб меравад.

2. Агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор дар як вақт ҳамаи молҳои ба маҷмуа дохилшавандаро супорад.

Моддаи 548. Оқибати супоридани моли номукаммал

1. Дар сурати супоридани моли номукаммал (моддаи 547 ҳамин Кодекс) харидор ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ аз фурӯшанда талаб намояд, ки:

- мутаносибан нархро паст кунад;
- дар муҳлатҳои оқилона молро мукаммал намояд.

2. Агар фурӯшанда дар муҳлати оқилона талаби харидорро дар мавриди мукаммал намудани мол иҷро накунад, харидор ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ:

- иваз намудани моли номукаммалро ба моли мукаммал талаб намояд;
- аз иҷрои шартномаи хариду фурӯш даст кашад ва баргардондани маблағи барои онҳо пардохтшуда, инчунин ҷуброни зиёро талаб намояд.

3. Оқибатҳои пешбиниамудаи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур, агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, инчунин дар ҳолатҳои аз ҷониби фурӯшанда вайрон кардани уҳдадорӣ ба харидор супоридани маҷмуаи мол (моддаи 547 ҳамин Кодекс) истифода бурда мешаванд.

Моддаи 549. Зарф ва борпеч

1. Агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор молро, ба истиснои молҳои, ки мувофиқи хосияти худ зарф ва (ё) борпечро тақозо намекунанд, дар зарф ва (ё) таҳти борпеч супорад.

2. Агар дар шартномаи хариду фурӯш талабот нисбат ба зарф ё борпеч муайян нагардида бошанд, мол бояд бо усули одатан барои чунин навъ муқарраршуда дар зарф ҷойгир ё борпеч карда шавад ва дар сурати набудани чунин имкон бо усуле, ки ҳангоми ҳамлу нақл ҳифзи чунин навъи молро дар шароити муқаррарии ниғадорӣ ва интиқол таъмин менамояд, анҷом дода шавад.

3. Агар бо тартиби муқаррарнамудаи қонун нисбат ба зарф ва (ё) борпеч талаботи ҳатмӣ пешбинӣ гардида бошанд, дар он сурат фурӯшандае, ки фаъолияти соҳибкорино анҷом медиҳад, уҳдадор аст ба харидор молро дар зарф ва (ё) таҳти борпече, ки ба ин талабот ҷавобгӯ мебошад, супорад.

Моддаи 550. Оқибатҳои бе зарф ва (ё) борпеч ё дар зарф ва (ё) таҳти борпечи номатлуб супоридани мол

1. Дар ҳолатҳои, ки агар молҳои дар зарф ҷойгиршаванда ва (ё) борпечдошта ба харидор бе зарф ва (ё) борпеч ё дар зарф ва (ё) таҳти борпечи номатлуб супорида мешаванд, агар аз шартнома, моҳияти уҳдадорӣ ё хосияти мол тартиби дигар барнаояд, харидор ҳуқуқ дорад аз фурӯшанда дар зарф ҷой додан ё борпеч кардани мол ё иваз намудани зарф ва (ё) борпечи номатлуби молро талаб намояд.

2. Бар ивази ба фурӯшанда пешниҳод намудани талаби дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда харидор ҳуқуқ дорад нисбат ба фурӯшанда инчунин дигар талаботеро, ки аз супоридани молҳои дорои сифати номатлуб (моддаи 543 ҳамин Кодекс) бармеоянд, пешниҳод кунад.

Моддаи 551. Огоҳ намудани фурӯшанда дар хусуси номатлуб иҷро кардани шартномаи хариду фурӯш

1. Харидор уҳдадор аст фурӯшандаро дар хусуси вайрон кардани шартҳои шартномаи хариду фурӯш оид ба теъдод, гурӯҳи навъҳо, сифат, мукаммалӣ, зарф ва (ё) борпеч дар муҳлатҳои муқаррарнамудаи қонунгузорӣ ё шартномаи хариду фурӯш ва агар чунин муҳлат муқаррар нагардида бошад, дар муҳлати оқилона, пас аз он, ки вайрон кардани шартҳои дахлдори шартнома дар асоси хусусият ва таъиноти мол бояд ошкор мешуданд, огоҳ намояд.

2. Дар ҳолати аз ҷониби харидор иҷро накардани уҳдадорӣҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардидаи фурӯшанда ҳуқуқ дорад қонеъ намудани талаботи харидорро дар бораи ба харидор супоридани теъдоди нокифояи мол, ивази моли ба шартҳои шартнома оид ба сифат ва гурӯҳи навъҳо номувофиқ, дар бораи бартараф намудани норасоии мол, мукаммал намудани мол ва ё иваз намудани моли номукаммал ба моли мукаммал, дар бораи дар зарф ҷойгир ва (ё) борпеч кардан ё иваз намудан зарф ва борпечи номувофиқ, пурра ё қисман рад намояд, агар исбот кунад, ки иҷро накардани ин қоида аз ҷониби харидор боиси ғайриимкон гардидани иҷрои талаботи харидор гардидааст ва ё барои фурӯшанда боиси хароҷоти номутаносиб нисбат ба хароҷоте гардидааст, ки агар ӯ оид ба вайрон шудани шартҳои шартнома сари вақт огоҳ мегардид, масраф мекард.

3. Агар фурӯшанда медонист ё мебоист донад, ки молҳои ба харидор супоридашуда ба шартҳои шартномаи хариду фурӯш мувофиқ нестанд, ӯ ҳуқуқ надорад талаботи харидорро дар асоси муқаррароти пешбиниамудаи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур рад намояд.

Моддаи 552. Уҳдадории харидор оид ба қабули мол

1. Харидор уҳдадор аст моли ба ӯ супоридашударо, ба истиснои ҳолатҳое, ки ӯ ҳуқуқ дорад иваз намудани молро талаб кунад ё аз иҷрои шартномаи хариду фурӯш даст кашад, қабул кунад.

2. Дар ҳолатҳое, ки харидор бо вайрон кардани қонунгузорӣ ё шартномаи хариду фурӯш молро қабул намекунад ё қабули онро рад менамояд, фурӯшанда ҳуқуқ дорад аз харидор қабули молро талаб кунад ё аз иҷрои шартнома даст кашад.

3. Агар бо қонунгузорӣ ва ё шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, харидор уҳдадор аст амалҳоро иҷро намояд, ки мутобиқи талаботи одатан пешниҳодшаванда бояд аз ҷониби ӯ барои таъмини супоридан ва қабули моли дахлдор иҷро карда шаванд.

Моддаи 553. Уҳдадории харидор оид ба пардохти нархи мол

1. Харидор уҳдадор аст арзиши молро тибқи нархе, ки бо шартномаи хариду фурӯш пешбинӣ шудааст, пардохт намояд ва агар нарх бо шартнома пешбинӣ нашуда бошад ва аз шартҳои шартнома муайян кардани он ғайриимкон бошад, бо нархе, ки мувофиқи [моддаи 486](#) ҳамин Кодекс муайян карда мешавад, пардохт намояд, инчунин аз ҳисоби худ амалҳоро анҷом диҳад, ки тибқи қонунгузорӣ, шартнома ё талаботи одатан пешниҳодшаванда барои пардохт зарур мебошанд.

2. Ҳангоми вобаста ба вазни мол муқаррар гардидани нарх, агар дар шартномаи хариду фурӯш тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, он тибқи вазни ҳолис муайян карда мешавад.

3. Агар шартномаи хариду фурӯш пешбинӣ намояд, ки нархи мол бояд вобаста ба нишондиҳандаҳое, ки нархи молро қайду шарт менамоянд (арзиши асли, хароҷот ва ғайра), тағйир ёбад, вале ҳамзамон роҳи аз нав арзёбӣ намудани нарх муайян нагардида бошад, нарх бо назардошти мутаносибии ин нишондиҳандаҳо дар лаҳзаи иҷрои уҳдадорӣ вобаста ба супоридани мол муайян карда мешавад.

4. Қоидаҳои пешбиниамудай қисми 3 моддаи мазкур, агар ҳамин Кодекс ва қонунҳо тартиби дигарро муқаррар накарда бошанд ё аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, истифода мешаванд.

Моддаи 554. Пардохт барои мол

1. Агар аз шартҳои шартнома ва қонунгузорӣ уҳдадории дар муҳлати муайян пардохт барои мол барнаояд, харидор уҳдадор аст онро баъди супоридани мол аз ҷониби фурӯшанда ё додани ҳуҷҷатҳои ихтиёрдорӣ ба ин мол бетаъхир пардохт намояд.

2. Агар дар шартномаи хариду фурӯш пардохти давра ба давраи моли супоридашуда пешбинӣ нагардида бошад, харидор уҳдадор аст ба фурӯшанда маблағро вобаста ба ҳаҷми пурраи нархи моли супоридашуда пардохт намояд.

3. Агар харидор сари вақт барои моли тибқи шартномаи хариду фурӯш супоридашуда маблағ пардохт накунад, фурӯшанда ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ пардохт барои мол ва пардохти фоизҳоро мутобиқи моддаи 456 ҳамин Кодекс талаб намояд.

4. Агар харидор хилофи шартномаи хариду фурӯш аз қабули мол ва пардохти он даст кашад, фурӯшанда ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ пардохт барои молро талаб кунад ё аз иҷрои шартнома даст кашад.

Моддаи 555. Пешпардохт барои мол

1. Дар ҳолатҳое, ки агар дар шартномаи хариду фурӯш уҳдадории харидор дар мавриди то аз ҷониби фурӯшанда супоридани мол пурра ё қисман пардохт барои мол (пешпардохт) пешбинӣ гардида бошад, харидор уҳдадор аст дар муҳлатҳои муқаррарнамудай шартнома ва агар дар шартнома чунин муҳлат муқаррар нагардида бошад, дар муҳлатҳои тибқи моддаи 361 ҳамин Кодекс муайянгардида онро пардохт намояд.

2. Дар ҳолати уҳдадориҳои пешбиниамудай шартномаи хариду фурӯшро дар хусуси пешпардохт барои мол иҷро накардани харидор қоидаҳои пешбиниамудай [моддаи 379](#) ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.

3. Дар ҳолатҳое, ки агар фурӯшанда маблағи пешпардохтро гирифта, уҳдадории худро вобаста ба супоридани мол (моддаи 525 ҳамин Кодекс) анҷом надиҳад, харидор ҳуқуқ дорад супоридани молҳои арзишашон пардохтшуда ё баргардондани пешпардохти барои молҳои аз ҷониби фурӯшанда супориданашударо бо ҳисоб кардани фоиз аз рӯзе, ки мебоист супоридани мол сурат гирад, то рӯзи супоридани мол ба харидор ё ба ӯ баргардондани пешпардохтро талаб кунад.

4. Дар шартнома уҳдадории фурӯшанда оид ба пардохти фоиз ба маблағи пешпардохт аз лаҳзаи аз харидор гирифтани ин маблағ мумкин аст пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 556. Пардохт барои молҳое, ки ба қарз фурӯхта шудаанд

1. Дар ҳолате, ки тибқи шартномаи хариду фурӯш пардохт барои мол пас аз муддати муайяни баъди супоридани он ба харидор (фурӯши мол ба қарз) пешбинӣ шудааст, харидор бояд пардохтро дар муҳлати дар шартнома пешбинигардида ва агар чунин муҳлат дар шартнома пешбинӣ нагардида бошад, дар муҳлатҳои мутобиқи моддаи 361 ҳамин Кодекс муайяншуда пардохт намояд.

2. Дар ҳолати аз ҷониби фурӯшанда иҷро нагардидани уҳдадории супоридани мол қоидаҳои пешбиниамудаи моддаи 379 ҳамин Кодекс татбиқ мешаванд.

3. Дар ҳолате, ки агар харидор молро гирифта уҳдадориашро вобаста ба пардохти он иҷро накунад, фурӯшанда ҳуқуқ дорад пардохт барои мол ё баргардондани молҳои пардохтнашударо талаб намояд.

4. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳангоми дар муҳлати муайянгардида аз ҷониби харидор иҷро накардани уҳдадориҳои оид ба пардохт барои моли супоридашуда, аз рӯзе, ки мол мебоист пардохт карда шавад, то рӯзи пардохти он аз ҷониби харидор ба маблағи муҳлаташ гузаронидашуда мутобиқи моддаи 456 ҳамин Кодекс бояд фоиз пардохт карда шавад.

5. Дар шартнома уҳдадории харидор дар мавриди аз рӯзи гирифтани мол супоридани фоизе, ки ба нархи мол мутаносиб мебошад, мумкин аст пешбинӣ карда шавад.

6. Фурӯши мол ба қарз тибқи нархҳои дар рӯзи фурӯш амалкунанда анҷом дода мешавад. Тағйирёбии минбаъдаи нарх ба молҳои ба қарз фурӯхташуда, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, боиси бозҳисоби намегардад.

Моддаи 557. Пардохти давра ба давра барои мол

Шартномаи хариду фурӯши мол ба қарз бо шартҳои пардохти давра ба давра, агар дар он ҳамзамон бо шартҳои дигари муҳимми шартномаи хариду фурӯш нархи мол, тартиб, муҳлат ва андозаи пардохт зикр гардида бошанд, басташуда эътироф мегардад.

Моддаи 558. Суғуртаи мол

1. Агар дар шартномаи хариду фурӯш уҳдадории фурӯшанда ё харидор дар мавриди суғуртаи мол пешбинӣ гардида, вале ҳамзамон шартҳои суғурта ва маблағи ҳадди ақалле, ки ба он мол суғурта карда мешавад, зикр нагардида бошад, маблағи суғурта, ки шартномаи суғурта пешбинӣ намудааст, наметавонад аз арзиши мол камтар бошад.

2. Ҳангоми аз ҷониби тарафи анҷомдиҳандаи суғурта тибқи шартҳои шартнома анҷом надодани суғурта тарафи дигар ҳуқуқ дорад молро суғурта намуда, аз тарафи уҳдадор ҷуброни хароҷоти вобаста ба суғуртаро талаб намояд ё аз иҷрои уҳдадорӣ даст кашад.

Моддаи 559. Нигоҳ доштани ҳуқуқи моликияти фурӯшанда

1. Ҳангоми дар шартномаи хариду фурӯш пешбинӣ гардидани он ки ҳуқуқи моликият ба моли ба харидор супоридашуда то пардохти он ё фаро расидани ҳолатҳои дигар ба фурӯшанда нигоҳ дошта мешавад, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз таъинот ва хосияти мол барнаояд, харидор ҳуқуқ надорад то лаҳзаи ба ӯ гузаштани ҳуқуқи моликият молро бегона намояд ё ба таври дигар онро ихтиёрдорӣ кунад.

2. Ҳангоми дар муҳлати пешбиниамудаи шартнома пардохт нашудани арзиши моли супоридашуда ё ҳолатҳои дигаре, ки вобаста ба он ҳуқуқи моликият ба харидор мегузарад, фаро намерасанд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, фурӯшанда ҳуқуқ дорад аз харидор баргардондани молро талаб намояд.

§2. Хариду фурӯши чакана

Моддаи 560. Шартномаи хариду фурӯши чакана

1. Тибқи шартномаи хариду фурӯши чакана фурӯшандае, ки фаъолияти соҳибкориро анҷом медиҳад, уҳдадор мешавад ба харидор молҳоро диҳад, ки одатан барои истифодаи шахсӣ, маишӣ ё навъи дигари истифода таъин гардидаанд ва ба фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд нестанд.

2. Шартномаи хариду фурӯши чакана оммавӣ ([моддаи 488](#) ҳамин Кодекс) мебошад.

3. Муносибатҳои хариду фурӯши чакана бо иштироки харидоршахси воқеӣ, ки бо ҳамин Кодекс пурра танзим нашудаанд, бо қонунгузорӣ танзим мешаванд.

Моддаи 561. Офертаи оммавии мол

1. Пешниҳоди мол, ки тамоми шартҳои муҳимми шартномаи хариду фурӯши чаканаи моли дар рекламаи мол, феҳраст (каталог) зикргардида дар бар гирифтааст, инчунин навъи дигари мол, ки ба

доираи номуайяни шахсон нигаронида шудааст, офертаи оммавиъ эътироф карда мешавад ([моддаи 503](#) хамин Кодекс).

2. Ба тамошо гузоштан, намоиши намунаҳои мол ё додани маълумот оид ба молҳои фурӯшӣ (тавсиф, феҳрастҳо, аксҳо ва ғайра) дар ҷойи фурӯши мол, сарфи назар аз он, ки нарх ва дигар шартҳои муҳими шартномаи хариду фурӯш зикр гардидааст ё не, ба истиснои ҳолатҳои, ки фурӯшанда барои фурӯш таъин нагардидани молҳои дахлдорро дақиқ муайян кардааст, офертаи оммавиъ эътироф карда мешавад.

Моддаи 562. Ба харидор пешниҳод намудани иттилоъ оид ба мол

1. Фурӯшанда уҳдадор аст ба харидор оид ба моли барои фурӯш пешниҳодгардида иттилои бозътимодро пешниҳод намояд, ки ба талаботи муқаррарнамудаи қонунгузорӣ ё одатан дар савдои чакана пешниҳодшавандаи вобаста ба мазмун ва тарзи пешниҳоди он мувофиқ мебошад.

2. Харидор ҳуқуқ дорад то бастанӣ шартнома молро аз назар гузаронад ва агар ин вобаста ба ҳосияти мол истисно нагардида бошад ва хилофи қоидаҳои дар савдои чакана қабулгардида набошад, дар ҳузури он анҷом додани санҷиши хусусияти мол ё намоиши истифодаи молро талаб кунад.

3. Агар ба харидор имконияти бетаъхир дар ҷойи фурӯш ба даст овардани иттилоъ оид ба мол, ки дар қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур зикр гардидааст, фароҳам оварда нашуда бошад, ӯ ҳуқуқ дорад аз фурӯшанда ҷуброни зиёни вобаста ба саркашии беасос аз бастанӣ шартномаи хариду фурӯши чакана (қисми 4 [моддаи 511](#) хамин Кодекс) ба он расондашударо талаб намояд ва агар шартнома баста шуда бошад, дар муҳлати оқилона аз иҷрои шартнома даст кашад, баргардондани маблағи барои мол пардохтшуда ва ҷуброни зиёни дигарро талаб намояд.

Моддаи 563. Фурӯши мол бо истифодаи воситаҳои худкор

1. Дар ҳолатҳои, ки фурӯши мол бо истифодаи воситаҳои худкор сурат мегирад, соҳибони воситаҳои худкор уҳдадоранд ба харидорон бо усули дар воситаи худкор ҷойгир намудани иттилоъ оид ба фурӯшандаи мол ё бо усули дигар дар бораи номи фурӯшанда (номи фирмавиъ), макони ҷойгиршавии он, речаи кор, инчунин оид ба амале, ки бояд харидор барои гирифтани мол анҷом диҳад, иттилооти бозътимод пешкаш намоанд.

2. Шартномаи хариду фурӯши чакана бо истифодаи воситаҳои худкор аз лаҳзаи аз ҷониби харидор анҷом додани амале, ки барои харидани мол зарур мебошад, басташуда ҳисобида мешавад.

3. Агар ба харидор моли арзишаш пардохтшуда дода нашавад, фурӯшанда уҳдадор аст фавран ба харидор дастрас шудани молро таъмин намояд ё маблағи пардохтнамудаи ӯро баргардонад. Дар сурати иҷро накардани ин уҳдадорӣ харидор ҳуқуқ дорад аз фурӯшанда ҷуброни зиёни расондашударо талаб намояд.

Моддаи 564. Шартнома бо шартӣ ба харидор расондани мол

1. Дар ҳолатҳои, ки шартномаи хариду фурӯши чакана бо шартӣ ба харидор расондани мол баста шудааст, фурӯшанда уҳдадор аст дар муҳлатҳои муқаррарнамудаи шартнома молро ба ҷойи зикрнамудаи харидор ва агар ҷойи супоридани молро харидор зикр накарда бошад, ба маҳалли истиқомати шахси воқеӣ ё макони ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ, ки харидор мебошад, расонад.

2. Шартномаи хариду фурӯши чакана, агар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошанд ё аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, аз лаҳзаи ба харидор ва дар сурати набудани он ба ҳар шахси пешниҳодкардаи расид ё дигар санади тасдиқкунандаи бастанӣ шартнома ё ба расмӣ даровардани супоридани мол аз ҷониби фурӯшанда, иҷрогардида ба ҳисоб меравад.

Моддаи 565. Шартнома бо шартӣ аз ҷониби харидор дар муҳлати муайян гирифтани мол

1. Тарафҳо метавонанд бо шартӣ аз ҷониби харидор дар муҳлати муайян гирифтани мол, ки дар давоми он ин мол ба харидори дигар фурӯхта намешавад, шартномаи хариду фурӯши чакана банданд.

2. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳозир нашудани харидор ё дар муҳлати муқаррарнамудаи шартнома барои гирифтани мол анҷом надодани амали дигари заруриро фурӯшанда метавонад ҳамчун аз ҷониби харидор рад намудани иҷрои шартнома арзёбӣ намояд.

3. Хароҷоти иловагии фурӯшанда вобаста ба таъмини супоридани мол ба харидор дар муҳлати муайяннамудаи шартнома, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба нархи мол илова карда мешавад.

Моддаи 566. Фурӯши мол тибқи намуна

1. Тарафҳо метавонанд оид ба фурӯши мол тибқи намуна (тасвир, феҳраст ва ғайра) шартномаи хариду фурӯши чаканаро ба имзо расонанд.

2. Агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, чунин шартнома аз лаҳзаи расидани бор ба ҷойи дар шартнома зикргардида ва агар ҷойи супоридани мол дар шартнома зикр нагардида бошад, аз лаҳзаи расондани бор ба маҳалли истиқомати шахси воқеӣ ё маҳалли ҷойгиршавии шахси ҳуқуқӣ иҷрогардида ба ҳисоб меравад.

3. Харидор, бо шарт ба фурушанда ҷуброн намудани хароҷоти оқилонае, ки бо анҷом додани амали дахлдор оид ба иҷрои шартнома сарф намудааст, метавонад то додани мол аз иҷрои шартномаи хариду фуруши чакана даст кашад.

Моддаи 567. Нарх ва пардохти мол

1. Агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, харидор уҳдадор аст пардохти нархи молро мувофиқи нархе, ки фурушанда ҳангоми бастании шартномаи хариду фуруши чакана эълон намудааст, пардохт намояд.

2. Дар ҳолате, ки шартномаи хариду фуруши чакана пешпардохт барои молро (моддаи 555 ҳамин Кодекс) пешбинӣ намудааст, агар дар шартномаи байни тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷониби харидор дар муҳлати муқаррарнамудаи шартнома напардохтани нархи мол ҳамчун аз ҷониби харидор рад намудани шартнома эътироф карда мешавад.

3. Нисбат ба шартномаҳои хариду фуруши чакана ба қарз, аз ҷумла ба шарт аз ҷониби харидор давра ба давра пардохтани нархи мол, қоидаҳои пешбининамудаи моддаи 557 ҳамин Кодекс татбиқ карда намешаванд.

4. Фурушанда ҳуқуқ дорад нархи молро ҳар вақт дар доираи муҳлати таъхирандозии моли он, ки дар шартнома муқаррар шудааст, пардохт намояд.

Моддаи 568. Иваз кардани моли дорои сифати матлуб

1. Харидор ҳуқуқ дорад дар давоми чордаҳ рӯз аз лаҳза ба он супоридани моли ғайриозуқаворӣ, агар фурушанда муҳлати бештареро эълон накарда бошад, моли харидаашро дар маҳалли харид ё ҷойҳои дигар, ки фурушанда эълон кардааст, ба моли яхелаи дорои андозаи дигар, шакл, навъ, ранг, маҷмуа (комплектатсия)-и дигари мол ва ғайра иваз кунад ва дар сурати фарқияти нарх бо фурушанда ҳисоббаробаркунии заруриро анҷом диҳад.

2. Агар фурушанда барои иваз моли заруриро нашошта бошад, харидор ҳуқуқ дорад моли харидаашро баргардонад ва маблағи пардохтаашро пас гирад.

3. Талаби харидор дар мавриди иваз ё баргардондани маблағ, агар мол истифода нашуда бошад, хусусияти истеъмолии худро гум накарда бошад, дорои далелҳои бошад, ки аз ҳамин фурушанда харида шудааст, бояд аз ҷониби фурушанда қонунгардонда шавад.

4. Номгӯи молҳои, ки бо асосҳои дар моддаи мазкур зикргардида иваз ё баргардонда намешаванд, мувофиқи қонунгузорӣ муқаррар карда мешавад.

Моддаи 569. Ҳуқуқҳои харидор дар ҳолатҳои ба ӯ фуруштани моли дорои сифати номатлуб

1. Харидоре, ки ба он моли дорои сифати номатлуб фурухта шудааст, агар норасоии он бо фурушанда қайду шарт нагардида бошанд, ҳуқуқ дорад бо салоҳдиди худ талаб кунад:

- иваз намудани моли дорои сифати номатлуб ба моли хушсифат;
- бе таъхир, ба таври ройгон баргараф намудани норасоии мол;
- ҷуброни хароҷот вобаста ба баргараф намудани норасоии мол;
- мутаносибан кам кардани нархи харид.

2. Дар ҳолати ба таври ҷиддӣ вайрон кардани талаботи сифат нисбат ба моли аз нигоҳи техникаӣ мураккаб ва гаронарзиш (қисми 2 [моддаи 543](#) ҳамин Кодекс) харидор ҳуқуқ дорад иваз кардани онро талаб намояд.

3. Дар ҳолати ошкор намудани норасоии моле, ки хусусияти он барои баргараф намудани ин норасоӣ имконият намедиҳад (молҳои озуқаворӣ, маҳсулоти химиявии маишӣ ва ғайра), харидор ҳуқуқ дорад бо интиҳоби худ иваз намудани чунин молро ба моли босифат ё мутаносибан кам кардани нархи харидро талаб намояд.

4. Бар ивази пешниҳоди талаботи дар қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур зикргардида харидор ҳуқуқ дорад моли дорои сифати номатлубро ба фурушанда баргардонда, додани маблағи пардохтшуда ва ҷуброни зиёни дигарро талаб кунад.

5. Ҳангоми баргардондани маблағи харидор, ки барои мол пардохт шуда буд, фурушанда ҳуқуқ надорад аз он қисмеро барои пурра ё қисман истифода шудани мол, аз даст додани сифати молӣ ва ғайра, ки боиси кам кардани нархи он гаштааст, нигоҳ дорад.

Моддаи 570. Рӯёниши фарқи нарх ҳангоми ивази мол, кам кардани нархи харид ва баргардондани моли дорой сифати номатлуб

1. Ҳангоми ивази моли бесифат ба моли мувофиқи шартномаи хариду фуруши чакана дорой сифати матлуб, фурушанда ҳуқуқ надорад рӯёниши фарқияти нархи моли дар шартнома муқарраршуда ва нархи моли ҳангоми ивази мол ё ҳангоми баровардани санади судӣ дар хусуси иваз намудани мол мавҷудбударо талаб кунад.

2. Ҳангоми ивази моли бесифат ба моли шабеҳ, вале моли аз ҷиҳати андоза, шакл ва навъ ва ғайра фарқкунанда, фарқи байни нархи моли ивазшаванда дар лаҳзаи ивази мол ва нархи моли бар ивази моли бесифат додешаванда бояд пардохт карда шавад.

3. Агар талаби харидор аз ҷониби фурушанда қонеъ нагардида бошад, ин нархҳо вобаста ба нархҳои аз лаҳзаи қабул намудани санади судӣ оид ба ивази мол муайян карда мешаванд.

4. Ҳангоми пешниҳоди талабот оид ба мутаносибан кам кардани нархи хариди мол, нархи мол дар лаҳзаи пешниҳоди талабот оид ба кам кардани нарх ва агар талаби харидор ихтиёран қонеъ нашуда бошад, аз лаҳзаи аз ҷониби суд баровардани санади дахлдор оид ба мутаносибан кам кардани нархи мол ба ҳисоб гирифта мешавад.

5. Ҳангоми ба фурушанда баргардондани моли бесифат харидор ҳуқуқ дорад пардохтани фарқияти байни нархи моли дар шартномаи хариду фуруши чакана пешбинигардида ва нархи моли дахлдор дар лаҳзаи ихтиёран қонеъ кардани талаботи ӯ мавҷудбударо ва агар талабот қонеъ гардонидани нашуда бошад, дар лаҳзаи баровардани санади судӣ мавҷудбударо талаб намояд.

Моддаи 571. Ҷавобгарии фурушанда ва дар шакли асл иҷро намудани уҳдадорӣ

Ҳангоми аз ҷониби фурушанда иҷро накардани уҳдадорӣ шартномаи хариду фуруши чакана ҷуброни зиён ва пардохти ноустуворона фурушандаро аз уҳдадорӣ дар шакли асл иҷро намудани он озод намекунад.

Моддаи 572. Товони зарари маънавӣ ба истеъмолкунанда

Зарари маънавия, ки ба истеъмолкунанда дар натиҷаи аз ҷониби фурушанда вайрон кардани ҳуқуқҳои ӯ расонда шудааст, ҳангоми мавҷуд будани гуноҳ аз ҷониби шахсе, ки зарар расондааст, товон карда мешавад. Андозаи товони зарари маънавийи расондашуда, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷониби суд муқаррар карда мешавад.

§3. Шартномаи маҳсулотсупорӣ

Моддаи 573. Шартномаи маҳсулотсупорӣ

Мутобиқи шартномаи маҳсулотсупорӣ фурушанда (маҳсулотсупор) уҳдадор мешавад, ки дар муҳлати шартшуда ё муҳлатҳои истеҳсол, ё муҳлатҳои аз ҷониби он харидани мол барои харидор ҷиҳати истифода дар фаъолияти соҳибкорӣ, ё мақсадҳои дигар, ки бо истифодаи шахсӣ, оилавӣ ва истифодаи ба онҳо монанд иртибот надорад, молро ба харидор супорад.

Моддаи 574. Муҳлати амали шартномаи маҳсулотсупорӣ

1. Шартномаи маҳсулотсупориро ба муҳлати як сол, бештар аз як сол (шартномаи дарозмуддат) ё ба муҳлати дигари дар созишномаи тарафҳо пешбинигардида бастан мумкин аст. Агар дар шартнома муҳлати амали он муайян нагардида бошад, шартнома ба муҳлати як сол басташуда эътироф карда мешавад.

2. Агар дар шартномаи дарозмуддат теъдоди моли супоридашаванда ё дигар шартҳои шартнома барои як сол, ё ба муҳлати камтар аз он муайян гардида бошад, дар шартнома бояд тартиби аз ҷониби тарафҳо ба мувофиқа расондани ин шартҳо барои муҳлатҳои минбаъда то қатъ гардидани муҳлати амали шартнома муайян карда шаванд. Ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани чунин тартиб, шартнома ба муҳлати як сол ё ба муҳлате, ки дар шартҳои шартнома мувофиқа шудааст, басташуда эътироф карда мешавад.

3. Ҳангоми аз ҷониби яке аз тарафҳои шартномаи дарозмуддат рад кардан ё саркашӣ аз мувофиқаи теъдоди маҳсулоти супоридашаванда, ё шартҳои дигари шартнома барои давраи минбаъда, ки бо тартиби муайяннамудаи шартнома муқаррар гардидаанд, тарафи дигар ҳуқуқ дорад бо талаботи муайян намудани шартҳои маҳсулотсупорӣ барои давраҳои дахлдор, ё бекор кардани шартнома ба суд муроҷиат намояд.

Моддаи 575. Бастанӣ шартномаи маҳсулотсупорӣ

1. Агар пешниҳоди як тараф дар хусуси бастанӣ шартномаи маҳсулотсупорӣ дар шакли лоиҳаи шартнома ба тарафи дигар фиристода шавад ва тарафи дигар розӣ бошад, ки тибқи шартҳои дигар шартномаро имзо кунад, дар муҳлати на дертар аз сӣ рӯзи баъди гирифтани лоиҳа протоколи ихтилофи назар таҳия намуда, онро бо шартномаи ба имзо расондашуда бармегардонад. Тарафе, ки протоколи ихтилофи назарро гирифтааст, уҳдадор аст дар муҳлати сӣ рӯз ҷиҳати ба мувофиқа расондани он (дар сурати имконпазир яқҷоя бо тарафи дигар) тадбирҳо андешад.

2. Агар дар муҳлати муайяншуда тарафи лоиҳаи шартномаро гирифта чораҳои оид ба бастанӣ шартномаро наандешида бошад, шартнома бастанашуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 576. Ҳалли ихтилофи назар ҳангоми бастанӣ шартномаи маҳсулотсупорӣ

1. Агар ҳангоми бастанӣ шартномаи маҳсулотсупорӣ оид ба шартҳои алоҳида байни тарафҳо ихтилофи назар ба вучуд ояд, тарафе, ки бастанӣ шартномаро пешниҳод намуда, оид ба мувофиқаи шартҳо пешниҳоди тарафи дигарро гирифтааст, бояд дар муҳлати сӣ рӯз аз рӯзи гирифтани ин пешниҳод, агар дар қонунгузорӣ муҳлати дигар муқаррар нагардида бошад ё бо тарафҳо мувофиқа нагардида бошад, дар хусуси ба мувофиқа расондани шартҳои дахлдори шартнома тадбирҳо андешад ё ба таври хаттӣ тарафи дигарро оид ба радди бастанӣ шартнома огоҳ созад.

2. Тарафе, ки оид ба шартҳои дахлдори шартнома пешниҳод гирифта, вале барои мувофиқаи шартҳои шартномаи маҳсулотсупорӣ тадбирҳо наандешидааст ва тарафи дигарро дар мавриди радди бастанӣ шартнома дар муҳлати пешбиниамудай қисми 1 моддаи мазкур огоҳ накардааст, бояд зиёни вобаста ба радди шартҳои шартнома расондашударо ҷуброн намояд.

Моддаи 577. Давраҳои маҳсулотсупорӣ

1. Агар тарафҳо дар давоми муҳлати амали шартномаи маҳсулотсупорӣ қисм ба қисм супоридани маҳсулотро пешбинӣ карда бошанд ва муҳлати расондани миқдори алоҳида (давраҳои маҳсулотсупорӣ) дар он муайян нашуда бошад, дар он сурат мол бояд ҳар моҳ ба миқдори баробар расонда шавад, агар аз қонунгузорӣ ё одатҳои муомилоти корӣ, ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

2. Дар баробари муайян кардани давраҳои маҳсулотсупорӣ дар шартнома ҷадвали маҳсулотсупориро (ҳар даҳрӯза, шабонарӯзӣ, соат ба соат ва ғайра) муқаррар кардан мумкин аст.

3. Маҳсулотсупорӣ пеш аз муҳлат танҳо бо розигии харидор анҷом дода мешавад.

4. Моли пеш аз муҳлат супоридашуда ва аз ҷониби харидор қабулгардида ба ҳисоби теъдоди моле, ки бояд дар давраи минбаъда расонда шавад, ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 578. Тартиби маҳсулотсупорӣ

1. Маҳсулотсупорӣ тибқи шартнома аз ҷониби маҳсулотсупор ба харидор ё шахси дар шартнома ба сифати харидор зикргардида бо роҳи бор карда фиристодан (супоридан)-и мол ва бо шартҳои муайяншуда анҷом дода мешавад.

2. Агар дар шартнома ҳуқуқи харидор оид ба маҳсулотсупор додани супориш дар хусуси фиристодани бор ба молгирандагон (таъиноти борфиристӣ) пешбинӣ гардида бошад, фиристодан (супоридан)-и мол аз ҷониби маҳсулотсупор ба молгирандагони дар таъиноти борфиристӣ зикргардида анҷом дода мешаванд. Мазмуни таъиноти борфиристӣ ва муҳлатҳои аз ҷониби харидор ба маҳсулотсупор фиристодани он тибқи шартнома муайян карда мешавад. Агар муҳлати фиристодани таъиноти борфиристӣ дар шартнома муайян нагардида бошад, он бояд ба маҳсулотсупор дар муҳлати на камтар аз сӣ рӯзи то фаро расидани давраи маҳсулотсупорӣ ирсол гардад.

3. Аз ҷониби харидор дар муҳлати муайяншуда пешниҳод накардани таъиноти борфиристӣ, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба маҳсулотсупор ҳуқуқ медиҳад, ки аз иҷрои шартнома даст кашад.

Моддаи 579. Молрасонӣ

1. Молрасонӣ аз ҷониби маҳсулотсупор бо роҳи борфиристӣ (ҳамлу нақл) тавассути нақлиёте, ки дар шартнома пешбинӣ шудааст ва бо шартҳои муайяннамудай он ба амал бароварда мешавад. Агар дар шартнома тавассути кадом навъи нақлиёт ва бо кадом шарт интиқол додани мол муайян нагардида бошанд, ҳуқуқи интиқоби навъи нақлиёт ё муайян кардани шартҳои ҳамлу нақл ба маҳсулотсупор мегузарад, агар аз қонунгузорӣ, одатҳои муомилоти корӣ ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

2. Тибқи шартномаи маҳсулотсупорӣ мумкин аст аз ҷониби харидор (боргиранда) дар ҷойи ҷойгиршавии маҳсулотсупор гирифтани мол (интиқоби мол) пешбинӣ карда шавад. Агар муҳлати интиқоби мол дар шартнома пешбинӣ нагардида бошад, интиқоби мол аз ҷониби харидор (боргиранда) бояд дар

муҳлатҳои оқилона, пас аз гирифтани огоҳиномаи маҳсулотсупор дар мавриди омода намудани мол анҷом дода шавад.

Моддаи 580. Пурра намудани моли кам супоридашуда

1. Маҳсулотсупоре, ки дар давраи муайяни маҳсулотсупорӣ ба кам супоридани мол роҳ додааст, уҳдадор аст, ки теъдоди моли кам супоридашударо барои давра (даврати)-и минбаъда, дар доираи муҳлати амали шартнома, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, пурра намояд.

2. Дар ҳолатҳои, ки маҳсулотсупор ҳамзамон ба якҷанд молгирандаи дар шартнома ё дар таъиноти борфиристии харидор зикргардида мол мефиристад, моле, ки ба як молгиранда зиёда аз теъдоди дар шартнома ё таъиноти борфиристӣ пешбинигардида фиристода шудааст, барои пӯшонидани моли кам супоридашуда ба молгирандаи дигар ба ҳисоб гирифта намешавад ва агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, бояд аз ҷониби маҳсулотсупор пурра карда шавад.

3. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, харидор ҳуқуқ дорад маҳсулотсупорро огоҳ намуда, аз қабули моле, ки муҳлати расондани он гузаштааст, даст кашад. Харидор уҳдадор аст молеро, ки то аз ҷониби маҳсулотсупор гирифтани огоҳинома расидааст, қабул ва маблағи онро пардохт намояд.

Моддаи 581. Гурӯҳи навъҳои мол ҳангоми пурра намудани моли кам супоридашуда

1. Гурӯҳи навъҳои моли кам супоридашудае, ки бояд пурра карда шавад, тибқи созишномаи тарафҳо муайян мегардад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин созишнома маҳсулотсупор уҳдадор аст теъдоди моли кам супоридашударо тибқи гурӯҳи навъҳои моли барои ҳамон давра муайяншуда, ки дар он ба кам супоридани мол роҳ дода шуда буд, пурра намояд.

2. Нисбат ба теъдоди пешбиниамудани шартнома супоридани теъдоди зиёди як номгӯи мол барои пурра намудани номгӯи моли дигари кам супоридашуда, ки ба ҳамон як гурӯҳи навъҳои мол дохил мешаванд, ба ҳисоб гирифта намешавад ва он бояд пурра карда шавад, ба истиснои ҳолатҳои, ки чунин маҳсулотсупорӣ бо розигии хаттии пешакии харидор анҷом дода шудааст.

Моддаи 582. Қабули мол аз ҷониби харидор

1. Харидор (молгиранда) уҳдадор аст барои таъмини қабули моли тибқи шартнома расида тамоми амалиётҳои заруриро анҷом диҳад.

2. Моле, ки харидор гирифтааст, бояд аз ҷониби ӯ дар муҳлатҳои муқаррарнамудани қонунгузорӣ, шартнома ё одатҳои муомилоти корӣ аз назар гузаронда шавад. Харидор уҳдадор аст дар ҳамин муҳлат теъдод ва сифати молҳои қабулшударо бо тартиби муқаррарнамудани қонунгузорӣ, шартнома ё одатҳои муомилоти корӣ санҷида, дар мавриди номутобиқатиҳои ошкоргардида ва норасоии мол бетаъхир дар шакли хаттӣ маҳсулотсупорро огоҳ намояд.

3. Дар сурати аз ташкилоти нақлиётӣ гирифтани молҳои расондашуда харидор уҳдадор аст мутобиқати молро ба иттилои дар ҳуҷҷатҳои нақлиётӣ ва ҳамроҳикунанда зикргардида санҷида, инчунин бо риояи қоидаҳои пешбиниамудани қонунгузорӣ дар соҳаи нақлиёт ин молҳоро аз ташкилоти нақлиётӣ қабул кунад.

Моддаи 583. Ниғаҳдории масъулиятнокӣ моле, ки харидор қабул накардааст

1. Ҳангоме, ки харидор (молгиранда) мутобиқи қонунгузорӣ ё шартномаи маҳсулотсупорӣ аз моли фиристодаи маҳсулотсупор даст мекашад, ӯ уҳдадор аст эмин нигоҳ доштани мол (ниғаҳдории масъулиятнок)-ро таъмин намуда, фавран маҳсулотсупорро огоҳ созад.

2. Маҳсулотсупор уҳдадор аст моли таҳти ниғаҳдории масъулиятнок гирифтаи харидорро бароварад ё онро дар муҳлати оқилона ихтиёрдорӣ намояд. Агар маҳсулотсупор дар ҳамин муҳлат молро ихтиёрдорӣ накунад, харидор ҳуқуқ дорад онро фурӯшад ё ба маҳсулотсупор баргардонад.

3. Хароҷоти зарурии харидор вобаста ба қабули моли таҳти ниғаҳдории масъулиятнок, фурӯш ё баргардондани он ба маҳсулотсупор бояд аз ҷониби маҳсулотсупор ҷуброн карда шавад. Ҳамзамон маблағи аз фурӯши мол гирифташуда, бо нигоҳ доштани маблағи ба харидор тааллуқдошта, ба маҳсулотсупор гузаронда мешавад.

Моддаи 584. Интиҳоби мол

1. Агар дар шартнома дар ҷойи ҷойгиршавии маҳсулотсупор ба харидор (молгиранда) супоридани мол (интиҳоби мол) пешбинӣ гардида бошад (қисми 2 моддаи 579 ҳамин Кодекс), харидор (молгиранда) бояд моли ба ӯ супоридашавандаро аз назар гузаронад. Ҳангоми ошкор намудани номутобиқатиҳои мол ба шартнома ӯ ҳуқуқ дорад аз қабули он даст кашад.

2. Интиҳоб карда нагирифтани мол аз ҷониби харидор (молгиранда) дар муҳлати муқаррарнамудани шартнома ва агар муҳлат муайян нагардида бошад, дар муҳлатҳои оқилона баъди гирифтани огоҳиномаи

маҳсулотсупор дар хусуси тайёр будани мол, ба маҳсулотсупор ҳуқуқ медиҳад, ки аз иҷрои шартнома даст кашад ё аз харидор пардохт барои молро талаб кунад.

Моддаи 585. Ҳисоббаробаркунӣ барои моли расондашаванда

1. Харидор пардохт барои моли расондашавандаро бо риояи тартиб ва шакли ҳисоббаробаркуниё, ки дар шартнома пешбинӣ гардидаанд, анҷом медиҳад.

2. Ҳангоми дар шартнома қисм ба қисм расондани бор пешбинӣ гардида бошад, ки ба маҷмуа (комплект) дохил мешавад, аз ҷониби харидор пардохти он баъди фиристодани қисми охирини ин мол (интиҳоби мол)-е, ки ба маҷмуа (комплект) дохил мегардад, анҷом дода мешавад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Агар дар шартнома пешбинӣ гардида бошад, ки пардохт аз ҷониби молгиранда (пардохткунанда) анҷом дода мешавад ва охири бе асос аз пардохт даст кашад ё дар муҳлати муқарраршуда пардохтро анҷом надиҳад, маҳсулотсупор ҳуқуқ дорад аз харидор пардохт барои моли расондашударо талаб кунад.

Моддаи 586. Зарф ва борпеч ҳангоми маҳсулотсупорӣ

Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, харидор (молгиранда) уҳдадор аст ба маҳсулотсупор дар муҳлатҳои тибқи қонунгузорӣ ё шартнома муайяншуда зарф ва борпечи истифодаи бисёрқаратара баргардонад.

Моддаи 587. Оқибатҳои расондани молҳои дорои сифати номатлуб

1. Харидоре, ки барояш моли дорои сифати номатлуб фиристода шудааст, ҳуқуқ дорад ба маҳсулотсупор талаботи пешбиниамудаи [моддаи 543](#) ҳамин Кодексро, ба истиснои ҳолатҳои, ки агар маҳсулотсупор огоҳиномаи харидорро оид ба норасоии молҳои расондашуда гирифта, бе таъхир молҳои дорои сифати номатлубро ба молҳои хушсифат иваз карда бошад, пешниҳод намояд.

2. Харидоре, ки молҳои ба он расондашударо чакана мефурӯшад, агар дар шартномаи маҳсулотсупорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқ дорад дар муҳлатҳои оқилона иваз кардани моли дорои сифати номатлубро, ки истеъмолкунанда баргардондааст, талаб намояд.

Моддаи 588. Оқибатҳои фиристодани молҳои номукамал

1. Харидоре, ки ба он бар хилофи шартҳои шартномаи маҳсулотсупорӣ, талаботи қонунҳо, дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, талаботи маъмулии барои мукаммалии мол пешниҳодшаванда мол расонда шудааст, ҳуқуқ дорад ба маҳсулотсупор, ба истиснои ҳолатҳои, ки агар маҳсулотсупор огоҳиномаи харидорро оид ба номукамалии мол гирифта, фавран онро мукамал сохтааст ё онро ба моли мукамал иваз кардааст, талаботи пешбиниамудаи моддаи 548 ҳамин Кодексро пешниҳод кунад.

2. Харидоре, ки молҳои ба ӯ расондашударо чакана мефурӯшад, агар дар шартномаи маҳсулотсупорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқ дорад дар муҳлатҳои мувофиқ иваз кардани моли номукамалро, ки истеъмолкунанда баргардондааст, талаб намояд.

Моддаи 589. Ҳуқуқи харидор дар ҳолати кам супоридани мол, иҷро накардани талабот дар бораи рафъи норасоии мол ё дар хусуси мукамал сохтани мол

Агар маҳсулотсупор теъдоди дар шартнома пешбинишудаи молро надода бошад ё талаби харидорро дар мавриди иваз кардани моли бесифат ё дар мавриди мукамал сохтани мол дар муҳлатҳои муайян иҷро накунад, харидор (молгиранда) ҳуқуқ дорад аз пардохт барои моли дорои сифати номатлуб ва номукамал даст кашад ва агар он пардохт шуда бошад, то замони рафъи норасоӣ ва ё такмил, ё иваз кардани он баргардондани маблағи пардохтшударо талаб кунад.

Моддаи 590. Ноустуворона барои кам супоридани мол ё гузарондани муҳлати маҳсулотсупорӣ

Ноустуворонае, ки қонун ё шартнома барои кам супоридани мол ё гузарондани муҳлати маҳсулотсупорӣ муқаррар намудааст, агар тартиби дигари ситонидани ноустуворона тибқи қонун ё шартнома муқаррар нагардида бошад, аз маҳсулотсупор то иҷрои воқеии уҳдадорӣ дар доираи муҳлати амали шартнома (моддаи 580 ҳамин Кодекс) ситонида мешавад.

Моддаи 591. Пӯшондани уҳдадориҳои якхела оид ба якчанд шартномаи маҳсулотсупорӣ

1. Дар ҳолатҳои ба харидор супоридани молҳои якхела аз ҷониби маҳсулотсупор, ки ҳамзамон вобаста ба якчанд шартномаи маҳсулотсупорӣ анҷом дода мешавад ва теъдоди моли супоридашаванда барои

пӯшондани уҳдадории маҳсулотсупор оид ба ҳамаи шартномаҳо нокифоя мебошад, молҳои супоридашуда бояд ба ҳисоби иҷрои шартномае, ки маҳсулотсупор ҳангоми маҳсулотсупорӣ ё ин ки бетаъхир пас аз маҳсулотсупорӣ муайян намудааст, ба ҳисоб гирифта шаванд.

2. Агар харидор ба маҳсулотсупор маблағи молҳои якхелаи оид ба якчанд шартномаи маҳсулотсупорӣ гирифтаашро пардохта бошад ва маблағи супоридашуда барои пӯшондани уҳдадории харидор вобаста ба ҳамаи шартномаҳо нокифоя бошад, маблағи пардохтшуда бояд ба ҳисоби иҷрои шартномае, ки харидор ҳангоми пардохт барои мол ё бе таъхир пас аз пардохт барои мол муайян намудааст, ба ҳисоб гирифта шавад.

3. Агар маҳсулотсупор ё харидор аз ҳуқуқҳои ба онҳо мувофиқан фароҳамовардаи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур истифода набурда бошад, иҷрои уҳдадорӣ ба ҳисоби пӯшондани уҳдадории шартномае ба ҳисоб гирифта мешавад, ки муҳлати иҷрои он зудтар фаро расидааст. Агар муҳлати иҷрои уҳдадорӣ оид ба якчанд шартнома ҳамзамон фаро расида бошад, иҷрои пешниҳодгардида мутаносибан барои пӯшондани уҳдадорӣ вобаста ба ҳамаи шартномаҳо ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 592. Радди яктарафаи иҷрои шартномаи маҳсулотсупорӣ

1. Радди яктарафаи иҷрои шартномаи маҳсулотсупорӣ (пурра ё қисман) ё яктарафа тағйир додани он дар сурати аз ҷониби як тараф ба таври ҷиддӣ вайрон кардани шартнома (моддаи 516 ҳамин Кодекс) роҳ дода мешавад.

2. Ҳолатҳои зерин метавонанд вайронкунии ҷиддии шартнома аз ҷониби маҳсулотсупор доништа шаванд:

- расондани моли дорои сифати номатлуб бо норасоӣ, ки наметавонанд дар муҳлатҳои барои харидор муносиб бартараф гарданд;

- якчанд маротиба вайрон кардани муҳлати маҳсулотсупорӣ.

3. Ҳолатҳои зерин метавонанд вайронкунии ҷиддии шартнома аз ҷониби харидор доништа шаванд:

- якчанд маротиба вайрон кардани муҳлати пардохт барои мол;

- якчанд маротиба интиҳоб карда нагирифтани мол.

4. Дар созишномаи тарафҳо мумкин аст асосҳои дигари яктарафа рад кардани иҷрои шартномаи маҳсулотсупорӣ ё яктарафа тағйир додани он пешбинӣ карда шаванд.

5. Шартномаи маҳсулотсупорӣ аз лаҳзаи аз ҷониби як тараф гирифтани огоҳиномаи тарафи дигар дар хусуси яктарафа рад кардани иҷрои шартнома, агар муҳлати дигари бекор кардан ё тағйир додани шартнома дар огоҳинома пешбинӣ нагардида бошад ё дар созишномаи тарафҳо муайян нашуда бошад, мувофиқан тағйирёфта ё бекоркардашуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 593. Баҳисобгирии зиён ҳангоми бекор кардани шартнома

1. Агар харидор дар муҳлати оқилонаи баъди бекор кардани шартнома дар натиҷаи аз ҷониби маҳсулотсупор вайрон кардани уҳдадориҳо аз шахси дигар бо нархи нисбатан баландтар, вале бо нархи муносиб бар ивази моли дар шартнома пешбинишуда мол ба даст оварда бошад, он метавонад ба фурушанда дар мавриди ҷуброни зиён дар шакли фарқи байни нархи дар шартнома муқарраргардида ва нархе, ки дар аҳди бар ивази он анҷомдодашуда мавҷуд аст, талабот пешниҳод кунад.

2. Агар маҳсулотсупор дар муҳлати оқилонаи баъди бекор кардани шартнома дар натиҷаи аз ҷониби харидор вайрон кардани уҳдадориҳо молро ба шахси дигар бо нархи нисбатан арзонтар нисбат ба оне, ки дар шартнома пешниҳод шудааст, вале бо нархи муносиб фурухта бошад, фурушанда метавонад ба харидор дар мавриди ҷуброни зиён дар шакли фарқи байни нархи дар шартнома муқарраргардида ва нархе, ки дар аҳди бар ивази он анҷомдодашуда мавҷуд аст, талабот пешниҳод кунад.

3. Қонеъгардонии талаботе, ки қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур пешбинӣ намудаанд, тарафҳо, ки уҳдадориро иҷро накардааст ё номатлуб иҷро кардааст, аз ҷуброни дигар зиёне, ки дар асоси моддаи 14 ҳамин Кодекс ба тарафи дигар расонда шудааст, озод намекунад.

§4. Маҳсулотсупорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 594. Асосҳои маҳсулотсупорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

1. Маҳсулотсупорӣ барои эҳтиёҷоти давлат дар асоси шартнома баъд аз анҷоми расмиёти дахлдори хариди давлатӣ амалӣ карда мешавад.

2. Нисбат ба маҳсулотсупорӣ барои эҳтиёҷоти давлат, агар дар қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон дар бораи хариди давлатӣ қоидаҳои дигар пешбинӣ нашуда бошанд, қоидаҳои ҳамин Кодекс татбиқ мегарданд.

§5. Таъмини энергия

Моддаи 595. Шартномаи таъмини энергия

1. Тибқи шартномаи таъмини энергия ташкилоти таъминкунандаи энергия уҳдадор мешавад тавассути шабакаи васлшуда энергия диҳад ва мизоҷ бошад, уҳдадор мегардад энергияи қабулкардаашро пардохт намояд, инчунин риҷаи истифодаи онро, ки дар шартнома пешбинӣ шудааст, риоя намояд, таъмини бехатарии истифодаи шабакаҳои энергетикӣ таҳти ихтиёраш қарордошта, инчунин дастгоҳ ва таҷҳизоти мавриди истифодаашро вобаста ба истифодаи энергия дар ҳолати коршоям нигоҳ дорад.

2. Нисбат ба муносибатҳои шартномаи таъмини энергия, ки ҳамин Кодекс танзим накардааст, қонун ва дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ татбиқ мешаванд.

Моддаи 596. Бастанӣ шартнома

1. Шартномаи таъмини энергия бо мизоҷ ҳангоми мавҷуд будани таҷҳизоти энергетикӣ, ки ба талаботи муқарраргардида ҷавобгӯ мебошад ва дар шабакаҳои ташкилоти таъмини энергия бо тартиби муқаррарнамуда васл шудаанд, инчунин мавҷуд будани таҷҳизот ва дастгоҳҳои дахлдори баҳисобгирии истифодаи энергия баста мешавад.

2. Агар ба сифати мизоҷ тибқи шартномаи таъмини энергия шахси воқеие амал кунад, ки энергияро барои истифодаи маишӣ ба кор мебарад, шартнома аз лаҳзаи бо тартиби муқарраршуда бори аввал воқеан пайваст намудани мизоҷ ба шабака басташуда эътироф мегардад. Дар чунин ҳолат шартнома ба муҳлати номуайян басташуда ба ҳисоб меравад ва мумкин аст тибқи асосҳои дар моддаи 603 ҳамин Кодекс зикргардида тағйир ё бекор карда шавад.

Моддаи 597. Миқдори энергия

1. Ташкилоти таъминкунандаи энергия уҳдадор аст ба мизоҷ тавассути шабакаи васлгардида ба ҳамон миқдоре, ки дар шартнома пешбинӣ гардидааст, бо риояи рӯҷаи додани он, ки аз ҷониби тарафҳо мувофиқа шудааст, энергия диҳад. Миқдори энергия аз ҷониби ташкилоти таъминкунандаи энергия додашуда ва қабулнамудаи мизоҷ тибқи нишондоди дастгоҳи баҳисобгирии энергия муайян карда мешаванд.

2. Дар шартнома ҳуқуқи мизоҷ дар мавриди тағйир додани миқдори энергияи дар шартнома муайяншуда ба шартӣ ҷуброни хароҷоти ташкилоти таъминкунандаи энергия, ки вобаста ба интиқоли энергия тибқи миқдори дар шартнома пешбинишуда масраф намудааст, мумкин аст пешбинӣ гардад.

3. Дар ҳолатҳои ба сифати мизоҷ тибқи шартномаи таъмини энергия амал кардани шахси воқеӣ, ки энергияро барои истеъмоли маишӣ истифода мебарад, ӯ ҳуқуқ дорад энергияро ба миқдори барояш зарурӣ истифода барад.

Моддаи 598. Оқибатҳои вайрон кардани шартҳои шартнома оид ба миқдори энергия

Агар ташкилоти таъминкунандаи энергия тавассути шабакаи васлгардида нисбат ба он, ки дар шартнома пешбинӣ шудааст, ба мизоҷ камтар энергия дода бошад ва дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, қоидаҳои пешбининамудаи моддаи 534 ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 599. Сифати энергия

1. Сифати энергияе, ки ташкилоти таъминкунандаи энергия таъмин менамояд, бояд ба талаботи муқаррарнамудаи стандартҳои давлатӣ ва дигар санадҳои меъёрий оид ба талаботи техникӣ ё талаботи пешбининамудаи шартнома мутобиқат намояд.

2. Дар ҳолати аз ҷониби ташкилоти таъминкунандаи барқ вайрон кардани талаботе, ки ба сифати энергия пешниҳод мегардад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, қоидаҳои пешбининамудаи моддаи 543 ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 600. Уҳдадорӣ мизоҷ оид ба таъмин ва истифодаи шабакаҳо, асбоб ва таҷҳизот

1. Мизоҷ уҳдадор аст ҳолати дахлдори техникӣ ва бехатарии шабакаҳои энергетикӣ истифодашаванда, асбоб ва таҷҳизотро нигоҳ дорад, рӯҷаи муқарраршудаи истифодаи энергияро риоя карда, инчунин ба ташкилоти таъминкунандаи энергия дар бораи садамаҳо, сӯхтор, норасоӣҳои асбоби баҳисобгирии энергия ва вайроншавиҳои дигар, ки ҳангоми истифодаи энергия рух додаанд, фавран иттилоъ диҳад.

2. Дар ҳолатҳои, ки оид ба шартномаи таъмини энергия ба ҳайси мизоҷ шахси воқеие амал кунад, ки энергияро барои эҳтиёҷоти маишӣ истифода мебарад, уҳдадорӣ таъмини ҳолати муносиби техникӣ ва бехатарии шабакаҳои энергетикӣ, инчунин асбоби баҳисобгирии истифодаи энергия ба зиммаи ташкилоти таъминкунандаи энергия гузошта мешавад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Талабот нисбат ба ҳолати техникӣ ва истифодаи шабакаҳои энергия, асбоб ва таҷҳизот, инчунин тартиби татбиқи назорати риояи он тибқи қонунгузорӣ муайян карда мешаванд.

Моддаи 601. Пардохти энергия

Агар дар қонунгузорӣ ё созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, пардохти энергия барои миқдори воқеии энергияи истифоданамудаи мизоч, ки мутобиқи моддаи 597 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад, сурат мегирад.

Моддаи 602. Аз ҷониби мизоч ба шахси дигар додани энергия

1. Мизоч метавонад энергияро, ки ӯ аз ташкилоти таъминкунандаи энергия гирифтааст, тавассути шабакаи васлгардида танҳо бо розигии ташкилоти таъминкунандаи энергия ба мизочи фаръӣ интиқол диҳад.

2. Нисбат ба шартнома дар мавриди аз ҷониби мизоч ба мизочи фаръӣ интиқол додани энергия, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои ҳамин параграф истифода мешаванд.

3. Ҳангоми интиқоли энергия ба мизочи фаръӣ, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нагардида бошад, дар назди ташкилоти таъминкунандаи энергия мизоч ҷавобгар мебошад.

Моддаи 603. Тағйир додан ва бекор кардани шартномаи таъмини энергия

1. Дар ҳолатҳое, ки ба ҳайси мизоч оид ба шартномаи таъмини энергия шахси воқеие амал мекунад, ки энергияро барои эҳтиёҷоти маишӣ истифода мебарад, он ҳуқуқ дорад ба шартномаи оғоҳ намудани ташкилоти таъминкунандаи энергия ва пурра пардохтани энергияи истифодашуда яктарафа шартномаро бекор кунад.

2. Дар ҳолатҳое, ки ба ҳайси мизоч оид ба шартномаи таъмини энергия шахси ҳуқуқӣ амал мекунад, ташкилоти таъминкунандаи энергия ҳуқуқ дорад яктарафа дар асосҳои пешбининамудаи моддаи 592 ҳамин Кодекс, ба истиснои ҳолатҳое, ки қонунгузорӣ муқаррар намудааст, аз иҷрои шартнома даст кашад.

3. Танаффус дар интиқоли энергия, қатъ ё маҳдуд кардани интиқоли энергия тибқи созишномаи тарафҳо, ба истиснои ҳолатҳои тасдиқнамудаи мақомоти назорати давлатии энергетикӣ, ки вазъи ғайриқаноатбахши таҷҳизоти мизоч дорои таҳдиди садама мебошад ё ба ҳаёт ва амнияти шахрвандон хатар ба миён меоварад, иҷозат дода мешавад. Дар мавриди танаффуси интиқоли энергия, қатъ ё маҳдуд кардани интиқоли он ташкилоти таъминкунандаи энергия бояд мизочро оғоҳ созад.

4. Танаффус дар интиқоли энергия, қатъ ё маҳдуд сохтани интиқоли он бе мувофиқаи мизоч ва бе оғоҳонии дахлдор танҳо дар ҳолатҳои зарурати андешидани тадбирҳои таъхирнопазир ҷиҳати пешгирӣ ё рафъи садама дар низоми ташкилоти таъминкунандаи энергия ба шартномаи фавран оғоҳ намудани мизоч иҷозат дода мешавад.

Моддаи 604. Ҷавобгарӣ аз рӯи шартномаи таъмини энергия

1. Дар ҳолати иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадориҳои вобаста ба шартномаи таъмини энергия ташкилоти таъминкунандаи энергия ва мизоч уҳдадоранд хисороти воқеии (қисми 2 моддаи 14 ҳамин Кодекс) ба ин васила расондашударо ҷуброн намоянд.

2. Агар танаффус дар интиқоли энергия дар натиҷаи аз ҷониби ташкилоти таъминкунандаи энергия танзим намудани речаи истифодаи энергия ҳангоми нокифоя будани иқтидор ва нуруи энергия бошад, ки дар асоси қонунгузорӣ анҷом дода шудааст, ташкилоти таъминкунандаи энергия танҳо дар сурати мавҷуд будани гуноҳи он вобаста ба иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадориҳои шартнома ҷавобгар мебошад.

Моддаи 605. Татбиқи қоидаҳои шартномаи таъмини энергия нисбат ба муносибатҳои дигар оид ба таъминот тавассути шабакаи васлгардида

1. Нисбат ба муносибатҳо оид ба таъмини қувваи гармӣ тавассути шабакаи васлгардида, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои ҳамин параграф татбиқ мешаванд.

2. Нисбат ба муносибатҳо оид ба таъмини об, газ, нафт ва маҳсулоти нафти ва дигар молҳо тавассути шабакаи васлгардида, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз муҳияти уҳдадорӣ барнаояд, қоидаҳои параграфи мазкур татбиқ мешаванд.

§6. Хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

Моддаи 606. Шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

1. Тибқи шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул фурӯшанда уҳдадор мешавад ба моликияти харидор бино, иншоот, хона ё молу мулки дигари ғайриманқулро ([моддаи 138](#) ҳамин Кодекс) супорад.

2. Қоидаҳои пешбиниамудаи ҳамин параграф вобаста ба хариду фурӯши корхона татбиқ мешаванд, агар дар моддаҳои 615-622 ҳамин Кодекс тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 607. Шакли шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

1. Шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як ҳуҷҷате, ки тарафҳо имзо намудаанд (қисми 2 [моддаи 500](#) ҳамин Кодекс), баста шуда, ба тариқи нотариалӣ тасдиқ карда мешавад.

2. Риоя накардани шакли шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул боиси беэътибории он мегардад.

Моддаи 608. Бақайдгирии давлатии гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғайриманқул

1. Тибқи шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул ба харидор гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғайриманқул бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад.

2. Иҷрои шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул аз ҷониби тарафҳо то лаҳзаи ба қайди давлатӣ гирифтани гузаштани ҳуқуқи моликият барои тағйир додани муносибати онҳо бо шахси сеюм асос буда наметавонад.

3. Дар ҳолате, ки агар яке аз тарафҳо аз бақайдгирии давлатии гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулки ғайриманқул саркашӣ намояд, суд ҳуқуқ дорад бо талаби тарафи дигар дар мавриди бақайдгирии давлатии гузаштани ҳуқуқи моликият қарор барорад. Тарафе, ки аз бақайдгирии давлатии гузаштани ҳуқуқи моликият беасос саркашӣ намудааст, бояд ба тарафи дигар зиёни дар натиҷаи ба таъхир андохтани бақайдгирӣ расондашударо ҷуброн намояд.

Моддаи 609. Ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин ҳангоми фурӯши бино, иншоот ё дигар молу мулки ғайриманқули дар он ҷойгиршуда

Мувофиқи шартномаи хариду фурӯши бино, иншоот ё дигар молу мулки ғайриманқул ба харидор ҳамзамон бо додани ҳуқуқи моликият ба чунин молу мулки ғайриманқул, инчунин ҳуқуқи истифодаи он қисмати қитъаи замин, ки дар он ин молу мулки ғайриманқул ҷойгиранд ва барои истифодаи онҳо зарур мебошад, мегузарад.

Моддаи 610. Муайян намудани мавзуи шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

1. Дар шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул бояд иттилое қайд шавад, ки имконият диҳад ба таври дақиқ молу мулки ғайриманқули ба харидор тибқи шартнома супоридашаванда муайян гардад, аз ҷумла иттилое, ки тарзи ҷойгиршавии молу мулки ғайриманқулро дар қитъаи замини дахлдор ё дар таркиби дигар молу мулки ғайриманқул муқаррар намояд.

2. Ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани чунин иттилоъ шартҳо оид ба молу мулки ғайриманқуле, ки бояд супорида шавад, аз тарафи ҷонибҳо ба мувофиқа расондашуда ҳисобида намешаванд ва шартномаи дахлдор басташуда эътироф намегардад.

Моддаи 611. Нарх дар шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул

1. Шартномаи хариду фурӯши молу мулки ғайриманқул бояд нархи ин молу мулкро пешбинӣ намояд.

2. Ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани нархи молу мулки ғайриманқуле, ки аз ҷониби тарафҳо дар шакли хаттӣ мувофиқа шудааст, шартномаи хариду фурӯши он басташуда ҳисоб намеёбад. Дар айни замон қоидаҳои муайян намудани нархе, ки қисми 3 [моддаи 486](#) ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, татбиқ намегарданд.

Моддаи 612. Супоридани молу мулки ғайриманқул

1. Супоридани молу мулки ғайриманқул аз ҷониби фурӯшанда ва қабули он аз ҷониби харидор тибқи санади супоридан бо имзои тарафҳо ё дигар ҳуҷҷат оид ба супоридан анҷом дода мешавад.

2. Агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, уҳдадории фурӯшанда оид ба супоридани молу мулки ғайриманқул ба харидор пас аз супоридани ин молу мулк ба харидор ва аз ҷониби тарафҳо имзо намудани санади дахлдор оид ба супоридани молу мулк иҷрогардида ба ҳисоб меравад.

3. Аз имзои санади супоридани молу мулки ғайриманқул тибқи шартҳои пешбининамудаи шартнома саркашӣ кардани яке аз тарафҳо мувофиқан ҳамчун аз ҷониби фурушанда рад кардани иҷрои уҳдадорӣ супоридани молу мулк ва аз ҷониби харидор уҳдадорӣ қабули молу мулк ҳисобида мешавад.

4. Аз ҷониби харидор қабул намудани молу мулки ғайриманқуле, ки ба шартҳои шартномаи хариду фуруши молу мулки ғайриманқул мувофиқ намебошанд, аз ҷумла дар ҳолатҳои, ки чунин номутобикатӣ дар санади супоридани молу мулк қайду шарт гардидааст, барои фурушандаро аз ҷавобгарӣ озод кардан асос шуда наметавонад.

Моддаи 613. Оқибатҳои супоридани молу мулки ғайриманқули дорои сифати номатлуб

Дар ҳолати аз ҷониби фурушанда ба харидор супоридани молу мулки ғайриманқуле, ки ба шартҳои шартномаи хариду фуруши молу мулки ғайриманқул вобаста ба сифати он мутобиқат намекунад, ба истиснои муқаррарот оид ба ҳуқуқи харидор дар мавриди талаб кардани ивази моли дорои сифати номатлуб ба моле, ки ба шартнома мувофиқат мекунад, қоидаҳои моддаи 543 ҳамин Кодекс татбиқ мешаванд.

Моддаи 614. Хусусиятҳои хариду фуруши манзили истиқоматӣ

1. Шартҳои муҳими шартномаи хариду фуруши манзили истиқоматӣ ё қисми он, ки дар онҳо шахсоне зиндагӣ мекунад, ки мутобиқи қонун ҳуқуқи истифодаи ин манзили истиқоматиро баъди аз ҷониби харидор ба даст овардани он нигоҳ медоранд, номгӯи ин шахсон бо зикри ҳуқуқҳои онҳо барои истифодаи манзили истиқоматии фурухташуда мебошад.

2. Шартномаи хариду фуруши манзили истиқоматӣ ё қисми он бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад ва аз лаҳзаи чунин бақайдгирӣ басташуда ба ҳисоб меравад.

§7. Хариду фуруши корхона

Моддаи 615. Шартномаи хариду фуруши корхона

1. Тибқи шартномаи хариду фуруши корхона фурушанда уҳдадор мешавад корхонаро пурра ҳамчун маҷмуи молу мулк (моддаи 140 ҳамин Кодекс) ба моликияти харидор супорад, ба истиснои ҳуқуқ ва уҳдадорӣ, ки фурушанда ҳуқуқ надорад ба шахси дигар супорад.

2. Ҳуқуқи истифодаи номи фирмавӣ, тамғаҳои мол, тамғаи хизматрасонӣ ва воситаҳои дигари фардикунонии фурушанда ва маҳсулоти он, иҷрои қор ва хизматрасонӣ, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба харидор мегузарад.

3. Ҳуқуқи фурушанда, ки дар натиҷаи иҷозат (иҷозатнома) барои машғул шудан ба фаъолияти дахлдор гирифта шудааст, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба харидори корхона намегузарад. Ба таркиби уҳдадорӣ, ки тибқи шартнома ба корхона мегузарад ва иҷрои онҳо ҳангоми дар он мавҷуд набудани чунин иҷозат (иҷозатнома) аз ҷониби харидор имконнопазир аст, фурушандаро аз уҳдадорӣ дахлдор дар назди кредиторон озод намекунад. Барои иҷро накардани чунин уҳдадорӣ фурушанда ва харидор дар назди кредитор ҷавобгарии муштарак доранд.

Моддаи 616. Шакли шартномаи хариду фуруши корхона ва бақайдгирии давлатии он

1. Шартномаи хариду фуруши корхона дар шакли хаттӣ бо роҳи таҳияи як ҳуҷҷате, ки тарафҳо имзо намудаанд (қисми 2 моддаи 500 ҳамин Кодекс), бо замимаи ҳатмии ҳуҷҷате, ки дар қисми 2 моддаи 617 ҳамин Кодекс зикр гардидаанд, баста мешавад.

2. Риоя накардани шакли шартномаи хариду фуруши корхона боиси беэътибории он мегардад.

3. Шартномаи хариду фуруши корхона бояд ба қайди давлатӣ гирифта шуда, аз лаҳзаи чунин бақайдгирӣ басташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 617. Муқаррар намудани таркиб ва баҳодихии арзиши корхонаи фурухташаванда

1. Таркиб ва баҳодихии арзиши корхонаи фурухташаванда дар асоси барӯйхатгирии пурраи корхона, ки тибқи қоидаҳои муқарраршудаи чунин барӯйхатгирӣ гузаронда мешавад, муайян мегарданд.

2. То ба имзо расондани шартномаи хариду фуруши корхона бояд аз ҷониби тарафҳо санади барӯйхатгирӣ, тавозуни муҳосибавӣ, ҳулосаи аудитори мустақим оид ба таркиб ва арзиши корхона, ҳамчунин номгӯи ҳамаи қарзҳо (уҳдадорҳо)-и шомили таркиби корхона бо зикри кредиторон, хусусият, андоза ва муҳлати талаботи онҳо таҳия ва мавриди баррасӣ қарор дода шаванд.

3. Молу мулк, ҳуқуқ ва уҳдадорӣ, ки дар ҳуҷҷати зикршуда сабт гардидаанд, агар аз моддаи 615 ҳамин Кодекс тартиби дигар барнаояд ва дар шартнома муқаррар нашуда бошад, бояд аз ҷониби фурушанда ба харидор супорида шаванд.

Моддаи 618. Ҳуқуқи кредиторҳо ҳангоми фурӯши корхона

1. Кредиторҳо оид ба уҳдадориҳои, ки ба таркиби корхонаи фурӯхташаванда дохиланд, бояд аз ҷониби фурӯшанда дар шакли хаттӣ дар бораи фурӯши корхона то лаҳзаи фурӯши он ба харидор огоҳ карда шаванд.

2. Кредиторе, ки дар шакли хаттӣ фурӯшандаро дар бораи розигии худ оид ба гузарондани қарз огоҳ накардааст, ҳуқуқ дорад дар давоми се моҳ аз рӯзи гирифтани огоҳинома дар бораи фурӯштани корхона қатъ ё иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадорӣ ва аз ҷониби фурӯшанда ҷуброн кардани зиён ва ё беэтибор эътироф намудани шартномаи хариду фурӯши корхонаро пурра ё дар қисми дахлдори он талаб намояд.

3. Кредиторе, ки дар мавриди фурӯши корхона бо тартиби пешбиниамудай қисми 1 моддаи мазкур огоҳ карда нашудааст, ҳуқуқ дорад дар бораи қонеъ гардондани талаботи пешбиниамудай қисми 2 моддаи мазкур дар давоми як сол аз рӯзе, ки он дар бораи аз ҷониби фурӯшанда ба харидор супоридани корхона огоҳ гаштааст ва ё мебоист огоҳ гардад, метавонад даъво пешниҳод намояд.

4. Баъди ба харидор супоридани корхона фурӯшанда ва харидор вобаста ба қарзҳои ба таркиби корхона гузарондашуда, ки ба харидор бе розигии кредитор гузаронда шудаанд, ҷавобгарии муштарак доранд.

Моддаи 619. Супоридани корхона

1. Аз ҷониби фурӯшанда ба харидор супоридани корхона тибқи санади супоридан, ки дар он иттилоъ оид ба таркиби корхона ва огоҳ намудани кредиторон дар бораи фурӯши корхона, инчунин иттилоъ дар бораи норасоҳои ошкоргардидаи молу мулки супоридашуда сабт карда мешаванд ва номгӯи молу мулке, ки иҷрои уҳдадорӣ супоридани онҳо аз сабаби нобуд шуданашон имконнопазир аст, анҷом дода мешавад.

2. Омодасозии корхона барои супоридани он, аз ҷумла таҳия ва ба имзо пешниҳод намудани санади супоридан, уҳдадорӣ фурӯшанда ба ҳисоб меравад ва агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҳисоби ӯ анҷом дода мешавад.

3. Супоридани корхона аз лаҳзаи аз ҷониби тарафҳо баимзорасонии санади супоридан анҷом дода мешавад. Аз ҳамин лаҳза ба харидор таваккали нобуд ё тасодуфан осеб дидани молу мулки ба таркиби корхона воридшуда мегузарад.

Моддаи 620. Гузаштани ҳуқуқи моликият ба корхона

1. Ҳуқуқи моликият ба корхона аз рӯзи ба қайди давлатӣ гирифтани ин ҳуқуқ ба харидор мегузарад.

2. Бақайдгирии давлатии ҳуқуқи моликият ба корхона мустақиман пас аз ба харидор супоридани корхона (моддаи 619 ҳамин Кодекс) анҷом дода мешавад.

Моддаи 621. Оқибатҳои бо камбудиҳои супоридан ва қабул намудани корхона

1. Оқибатҳои тибқи санади супоридан аз ҷониби фурӯшанда супоридан ва аз ҷониби харидор қабул намудани корхона, ки таркиби он ба таркиби дар шартнома пешбинишуда мутобиқ намебошад, аз ҷумла вобаста ба сифати молу мулки супоридашуда, агар аз шартнома тартиби дигар барнаояд ва дар қисмҳои 2-4 моддаи мазкур пешбинӣ нагардида бошад, дар асоси қоидаҳои пешбиниамудай моддаҳои [529](#), [530](#), [534](#), [537](#), [543](#), [547](#) ҳамин Кодекс муайян карда мешаванд.

2. Дар сурате, ки корхона тибқи санади супоридан супорида ё қабул шудааст ва дар он камбудиҳои ошкоршудаи корхона ва молу мулки нобудшуда зикр гардидаанд, агар дар ҷунин ҳолатҳо ҳуқуқи пешниҳоди талабҳои дигар дар шартнома пешбинӣ нагардида бошад, харидор ҳуқуқ дорад мутаносибан паст кардани нархи корхонаро талаб намояд.

3. Харидор ҳуқуқ дорад дар сурати ба ӯ дар таркиби корхона додани қарз (уҳдадори)-и фурӯшанда, ки дар шартнома ё санади супоридан зикр нагардидааст, кам кардани нархи харидро талаб намояд.

4. Фурӯшанда ҳангоми гирифтани огоҳиномаи харидор дар бораи камбудиҳои молу мулки дар таркиби корхона ба он супоридашуда ё дар ин таркиб мавҷуд будани навъҳои алоҳидаи молу мулк, ки бояд супорида шаванд, метавонад бе таъхир молу мулки дорои сифати номатлубро иваз намояд ё ба харидор молу мулки бе камбудиро пешниҳод намояд.

5. Харидор, агар ошкор карда шавад, ки корхона аз сабаби камбудиҳои, ки барои онҳо фурӯшанда ҷавобгар аст, чиҳати иҷрои мақсадҳои дар шартномаи хариду фурӯш зикргардида қоршоям намебошад ва ин камбудиҳо аз ҷониби фурӯшанда мувофиқи шартҳо ва тартибу муҳлати шартнома бартараф карда нашудаанд ё рафъи ин камбудиҳо ғайриимкон аст, метавонад бо тартиби судӣ дар бораи бекор кардан ё тағйир додани шартномаи хариду фурӯши корхона ва баргардондани тамоми он чизе, ки тарафҳо оид ба шартнома иҷро кардаанд, талабот пешниҳод намояд.

Моддаи 622. Нисбат ба шартномаи хариду фурӯши корхона татбиқ намудани қоидаҳои оид ба оқибатҳои беэтибор будани аҳд ва оид ба бекор кардан ё тағйир додани шартнома

Қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба оқибатҳои беэътибор будани аҳд ва бекор кардан ё тағйир додани шартномаи хариду фурӯш, ки баргардондан ё дар шакли асл ситонидани тамоми он чизеро, ки тибқи шартнома як тараф ё ҳар ду тараф ба даст овардаанд, пешбинӣ менамояд, агар чунин оқибатҳо моҳиятан ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи кредиторони фурӯшанда ва харидор ё шахси дигарро вайрон накунад ва ба манфиати ҷомеа муҳолиф набошанд, нисбат ба шартномаи хариду фурӯши корхона татбиқ мешаванд.

§8. Хариди маҳсулоти кишоварзӣ барои коркард ё фурӯш

Моддаи 623. Шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ

1. Мутобиқи шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ уҳдадор мешавад, ки дар муҳлатҳои муқарраршуда ба маҳсулоттайёркунанда - шахсе, ки харидории чунин маҳсулотро анҷом медиҳад, барои коркард ё фурӯш маҳсулоти кишоварзӣ супорад ва маҳсулоттайёркунанда уҳдадор мешавад, ки ин маҳсулотро қабул кунад ва дар муҳлатҳои шартшуда бо нархи муайян онро пардохт намояд.

2. Нисбат ба шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ, агар дар ҳамин Кодекс тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд, қоидаҳои шартномаи маҳсулотсупорӣ ва дар ҳолатҳои дахлдор қоидаҳои дар бораи хариди давлатии мол татбиқ мешаванд.

Моддаи 624. Уҳдадорӣ истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ

1. Истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ уҳдадор аст ба маҳсулоттайёркунанда маҳсулоти кишоварзӣ истеҳсолнамударо мувофиқи теъдод ва гурӯҳи навъе, ки дар шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ пешбинӣ шудаанд, супорад.

2. Агар пешакӣ ошкор гардад, ки дар натиҷаи аз ҷониби истеҳсолкунандаи маҳсулот иҷро нагардидани уҳдадорӣ дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида маҳсулоти кишоварзӣ мувофиқи теъдод ва гурӯҳи навъи дар шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ пешбинишуда гирифта намешавад, маҳсулоттайёркунанда ҳуқуқ дорад бекор кардан ё тағйир додани шартнома ё ҷуброни зиёро талаб кунад.

Моддаи 625. Уҳдадорӣ маҳсулоттайёркунанда

1. Маҳсулоттайёркунанда уҳдадор аст аз маҳалли ҷойгиршавии истеҳсолкунанда маҳсулоти кишоварзиро қабул кунад ва агар дар шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, интиқоли онро таъмин намояд.

2. Агар қабули маҳсулот дар маҳалли ҷойгиршавии маҳсулоттайёркунанда ё маҳалли дигари зикршуда сураат гирад, маҳсулоттайёркунанда ҳуқуқ надорад аз қабули маҳсулоти кишоварзӣ, ки истеҳсолкунанда тибқи шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ ва дар муҳлати мувофиқашуда овардааст, саркашӣ намояд.

3. Дар ҳолате, ки агар маҳсулоттайёркунанда интиқол ё қабули маҳсулоти кишоварзиро таъмин карда натавонад, ӯ ба истеҳсолкунанда арзиши маҳсулоти кишоварзӣ ва хароҷоти вобаста ба интиқоли онро пардохт менамояд.

4. Маҳсулоттайёркунандае, ки коркарди маҳсулоти кишоварзӣ тибқи шартномаи хариди маҳсулоти кишоварзӣ гирифтаашро анҷом медиҳад, уҳдадор аст мувофиқи талаби истеҳсолкунанда партовҳои аз коркарди маҳсулоти кишоварзӣ боқимондари бо пардохти арзиши он тибқи нархи аз ҷониби тарафҳои мувофиқашуда ба ӯ баргардонад.

Моддаи 626. Ҷавобгарӣ истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ

Истеҳсолкунандаи маҳсулоти кишоварзӣ, ки уҳдадорӣ худро иҷро накардааст ё номатлуб иҷро кардааст, ҳангоми мавҷуд будани гуноҳ ҷавобгар мешавад.

БОБИ 36. МУБОДИЛА

Моддаи 627. Шартномаи мубодила

1. Мутобиқи шартномаи мубодила ҳар яке аз тарафҳои уҳдадор мешавад, ки ба моликияти тарафи дигар бар ивази як мол моли дигар супорад.

2. Нисбат ба шартномаи мубодила мувофиқан қоидаҳои хариду фурӯш татбиқ мегарданд (боби 35 ҳамин Кодекс), агар онҳо хилофи қоидаҳои боби мазкур ва моҳияти мубодила набошанд.

3. Дар айни замон ҳар яке аз тарафҳои фурӯшандаи молҳои эътироф мегардад ва уҳдадор мешавад, ки онҳоро супорад ва харидори молҳои ба ҳисоб меравад ва уҳдадор мешавад бар ивази онҳо қабул кунад.

Моддаи 628. Нарх ва хароҷот вобаста ба шартномаи мубодила

1. Агар аз шартнома тартиби дигар барнаояд, молҳои ивазшаванда баробарарзиш дар назар дошта мешаванд, хароҷоти вобаста ба супоридан ва қабули онҳо дар ҳар як ҳолат аз ҷониби тарафе анҷом дода мешавад, ки уҳдадории дахлдорро дорад.

2. Дар ҳолатҳои нобаробарарзиш эътироф гардидани молҳои мубодилашаванда тарафе, ки арзиши моли он нисбат ба моли барои мубодила пешниҳодшуда пасттар аст, бояд бе таъхир, баъди супоридани мол ё ҳуҷҷатҳои танзимкунандаи мол фарқияти байни нархро, агар тарзи дигари пардохт дар шартнома пешбинӣ нагардида бошад, пардохт намояд.

3. Агар молҳои мубодилавӣ баробарарзиш эътироф нагарданд, вале нархи онҳо дар шартнома пешбинӣ нашуда бошад ва бо назардошти шarti шартнома муайян кардани он имконнопазир бошад, ин нарх тибқи қоидаҳои пешбининамудай қисми 3 моддаи 486 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

Моддаи 629. Иҷрои мутақобилаи уҳдадорӣ ҳангоми супоридани мол тибқи шартномаи мубодила

Дар ҳолатҳое, ки мутақобилаи шартнома муҳлати супоридани молҳои мубодилашаванда мувофиқ намеоянд, нисбат ба иҷрои уҳдадорӣ оид ба супоридани мол аз ҷониби тарафе, ки бояд онро баъди супоридани мол ба тарафи дигар иҷро кунад, қоидаҳои иҷрои мутақобилаи уҳдадорӣ (моддаи 379 ҳамин Кодекс) истифода мешаванд.

Моддаи 630. Гузаштани ҳуқуқи моликият ба молҳои мубодилашаванда

Агар қонун ё шартнома тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад, ҳамзамон баъди аз ҷониби ҳар ду тараф иҷро намудани уҳдадории супоридани молҳои дахлдор, ҳуқуқи моликият ба молҳои мубодилашаванда ба тарафҳое, ки тибқи шартномаи мубодила ба сифати харидор баромад мекунанд, мегузарад.

Моддаи 631. Ҷавобгарии молумулкӣ ҳангоми гирифтани моле, ки тибқи шартномаи мубодила ба даст оварда шудааст

Тарафе, ки аз он моли тибқи шартномаи мубодила бадастовардаашро шахси сеюм гирифтааст, дар сурати мавҷуд будани асосҳои пешбининамудай моддаи 530 ҳамин Кодекс ҳуқуқ дорад аз тарафи дигар баргардондани молеро, ки охири дар натиҷаи мубодила ба даст овардааст ва (ё) ҷуброни зиёро талаб намояд.

БОБИ 37. ҲАДИЯ

Моддаи 632. Шартномаи ҳадия

1. Тибқи шартномаи ҳадия як тараф (ҳадиякунанда) ройгон ба тарафи дигар (ҳадиягиранда) ашёро ба моликият месупорад ё уҳдадор мешавад, ки онро супорад, ё ин ки ҳуқуқи молумулкӣ (талабкунӣ)-ро ба худ ё ба шахси сеюм месупорад, ё ин ки вайро озод мекунад ё уҳдадор мешавад ҳадиягирандаро аз уҳдадории молумулкӣ дар назди худ ё шахси сеюм озод намояд.

2. Дар мавриди мутақобилан додани ашё ё ҳуқуқ, ё уҳдадории мутақобилаи шартномаи ҳадия эътироф намешавад. Ба ин шартнома қоидаҳои пешбининамудай қисми 2 моддаи 185 ҳамин Кодекс татбиқ мешаванд.

3. Ваъдаи ба таври ройгон ба касе додани ашё ё ҳуқуқи молумулкӣ, ё ин ки озод намудани касе аз уҳдадории молумулкӣ (ваъдаи ҳадия) шартномаи ҳадия эътироф мешавад ва ваъдадодаро уҳдадор мекунад, агар ваъда дар шакли дахлдор ифода ёбад (қисми 3 моддаи 633 ҳамин Кодекс) ва нияти ифодаёфтаи дар оянда ройгон додани ашё ё ҳуқуқро ба шахси мушаххас, ё ин ки озод намудани вайро аз уҳдадории молумулкӣ дошта бошад.

4. Ваъдаи супоридани ҳамаи молу мулки худ ё як қисми молу мулки худ бе ишора ба мавзуи мушаххаси ҳадия дар шакли ашё, ҳуқуқ ё озод намудан аз уҳдадорӣ беоқибат аст.

5. Шартномае, ки додани ҳадияро ба ҳадиягиранда баъди вафоти ҳадиякунанда муқаррар намудааст, беоқибат аст.

Моддаи 633. Шакли шартномаи ҳадия

1. Ҳадия, ки бо супоридани он ба ҳадиягиранда сурат мегирад, ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудай қисмҳои 3 ва 4 моддаи мазкур, мумкин аст шифоҳӣ анҷом дода шавад.

2. Супоридани ҳадия тавассути тақдими он, ба таври рамзӣ супоридани он (супоридани калид ва ғайра) ё супоридани ҳуҷҷатҳои ҳуқуқмуайянкунанда анҷом дода мешавад.

3. Шартномаи ҳадияи молу мулки манқул бояд дар шакли одии хаттӣ дар ҳолатҳои зерин баста шавад:
  - ҳадиякунанда шахси ҳуқуқӣ буда, арзиши ашёи дар шартнома қароргирифта аз андозаи бист нишондиҳанда барои ҳисобҳо зиёд бошад;
  - ҳадиякунанда шахси воқеӣ буда, арзиши ашёи шартнома аз андозаи даҳ нишондиҳанда барои ҳисобҳо зиёд бошад;
  - шартнома ваъдаи ҳадияро дар оянда пешбинӣ намояд.
4. Шартномаи ҳадияи молу мулки ғайриманқул бояд ба таври нотариалӣ тасдиқ ва ба қайд давлатӣ гирифта шавад.
5. Риоя накардани талаботи қисми 3 моддаи мазкур боиси беоқибат гардидани шартномаи ҳадия мешавад.

Моддаи 634. Аз ҷониби ҳадиягиранда рад кардани қабули ҳадия

1. Ҳадиягиранда ҳуқуқ дорад дар ҳар лаҳзаи то ба ӯ супоридани ҳадия аз он даст кашад. Дар ин ҳолат шартномаи ҳадия бастанашуда ба ҳисоб меравад.
2. Агар шартномаи ҳадия дар шакли хаттӣ баста шуда бошад, аз ҷониби ҳадиягиранда рад кардани қабули он низ бояд дар шакли хаттӣ анҷом дода шавад. Ҳангоме, ки шартномаи ҳадия ба қайд гирифта шудааст (қисми 4 моддаи 633 ҳамин Кодекс), аз ҷониби ҳадиягиранда рад кардани қабули он низ бояд ба қайд гирифта шавад.
3. Агар шартномаи ҳадия дар шакли хаттӣ баста шуда бошад, ҳадиякунанда ҳуқуқ дорад аз ҳадиягиранда ҷуброни зиёнро, ки дар натиҷаи рад намудани қабули ҳадия расонда шудааст, талаб намояд.

Моддаи 635. Рад кардани иҷрои шартномаи ҳадия

1. Ҳадиякунанда ҳуқуқ дорад иҷрои шартномаи ҳадияро рад намояд, ки ваъдаи дар оянда додани ашё ё ҳуқуқ, ё ин ки озод намудани ҳадиягирандаро аз уҳдадории молумулкӣ дорад, агар баъди бастани шартнома ҳолати молумулкӣ ё оилавӣ, ё ин ки вазъи саломатии ҳадиякунанда ба дараҷае тағйир ёбад, ки иҷрои шартнома дар шароити нав метавонад ба моҳиятан паст шудани сатҳи зиндагии ӯ оварда расонад.
2. Ҳадиякунанда ҳуқуқ дорад бо асосҳои, ки ба ӯ ҳуқуқи бекор намудани ҳадияро медиҳад (қисми 1 моддаи 639 ҳамин Кодекс) иҷрои шартномаи ҳадияро, ки ваъдаи дар оянда додани ашё ё ҳуқуқ, ё ин ки озод намудани ҳадиягирандаро аз уҳдадории молумулкӣ дорад, рад намояд.
3. Аз ҷониби ҳадиякунанда рад кардани иҷрои шартномаи ҳадия бо асосҳои пешбиниамудай қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур ба ҳадиягиранда ҳуқуқи талаби ҷуброни зиёнро намедиҳад.

Моддаи 636. Ҳолатҳои, ки рад кардани иҷрои шартномаи ҳадия ва бекор намудани ҳадияро манъ мекунанд

Қоидаҳои рад кардани иҷрои шартномаи ҳадия (моддаи 635 ҳамин Кодекс) ва бекор намудани ҳадия (моддаи 639 ҳамин Кодекс) нисбат ба тухфаҳои одии дорой арзиши на он қадар баланд татбиқ намешаванд.

Моддаи 637. Манъи ҳадия

- Ба истиснои тухфаҳои одии арзишашон на зиёда аз бист нишондиҳанда барои ҳисобҳо, ҳадия иҷозат дода намешавад:
- аз ҷониби шахсони ҳуқуқӣ ҳадияи молу мулке, ки дар онҳо таҳти ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ё ҳуқуқи идораи оперативӣ қарор доранд;
  - аз номи кӯдакони хурдсол ва шахсони ғайриқобили амал эътирофгардида, аз ҷониби намояндагони қонунии онҳо;
  - ба кормандони муассисаҳои таълимӣ, тандурустӣ, ташкилотҳои, ки хизматрасонии иҷтимоӣ анҷом медиҳанд ва ташкилотҳои ба онҳо монанд, аз ҷумла ташкилотҳои барои кӯдакони ятиммонда ва кӯдаконе, ки бе нигоҳубини падару модар мондаанд, шахсони воқеие, ки дар онҳо табобат мегиранд, нигоҳубин ва тарбияи ҳамсарон ва ҳешу табори ин шахсони воқеӣ;
  - дар муносибати байни ташкилотҳои тиҷоратӣ;
  - дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудай қонун.

Моддаи 638. Маҳдудиятҳои ҳангоми ҳадиядиҳӣ

1. Ҳадия намудани молу мулке, ки таҳти моликияти муштаракӣ умумӣ қарор дорад, танҳо бо розигии ҳамаи иштироқдорони моликияти муштарак бо риояи қоидаҳои пешбининамудаи моддаи 325 ҳамин Кодекс иҷозат дода мешавад.

2. Ҳадияи ҳуқуқи марбут ба ҳадиякунанда дар мавриди талабот ба шахси сеюм бо риояи қоидаҳои пешбининамудаи моддаҳои 440-444, 446-449 ҳамин Кодекс анҷом дода мешавад.

3. Ҳадия тавассути ба ҷойи ҳадиягиранда иҷро намудани уҳдадорӣҳои он дар назди шахси сеюм бо риояи қоидаҳои пешбининамудаи қисми 1 моддаи 360 ҳамин Кодекс анҷом дода мешавад.

4. Ҳадиядиҳӣ тавассути аз ҷониби ҳадиякунанда ба зиммаи худ гирифтани қарзи ҳадиягиранда дар назди шахси сеюм бо риояи қоидаҳои пешбининамудаи моддаҳои 450 ва 451 ҳамин Кодекс анҷом дода мешавад.

5. Ваколатнома барои анҷом додани ҳадиядиҳӣ аз ҷониби намоянда, ки дар он номи ҳадиягиранда сабт нагардидааст ва мавзӯи ҳадия муайян нагардидааст, беоқибат мебошад.

Моддаи 639. Бекор кардани ҳадия

1. Ҳадиякунанда, агар ҳадиягиранда ба ҳаёти ӯ ё ба ҳаёти яке аз аъзои оилаи ӯ ё ҳешованди наздики ӯ суиқасд карда бошад ё дидаю дониста (бадқасдона) ба ҳадиякунанда зарари ҷисмонӣ расонда бошад, ҳуқуқ дорад ҳадияро бекор кунад.

2. Дар сурати дидаю дониста бадқасдона аз ҷониби ҳадиягиранда аз ҳаёт маҳрум кардани ҳадиякунанда ҳуқуқи дар суд пешниҳод намудани талаби бекор кардани ҳадиядиҳӣ ба ворисони ҳадиякунанда тааллуқ дорад.

3. Ҳадиякунанда, агар муносибати ҳадиягиранда бо ашёи ҳадияшуда, ки барои ҳадиякунанда дорои арзиши калони ғайримолумулкӣ буда, боиси таҳдиди бебозгашт несту нобуд шудани он мегардад, ҳуқуқ дорад бо тартиби судӣ бекор кардани ҳадияро талаб намояд.

4. Тибқи талаби шахси манфиатдор суд метавонад ҳадияро, ки соҳибкори инфиродӣ ё шахси ҳуқуқӣ бо вайрон кардани муқаррароти қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон дар бораи муфлисшавӣ аз ҳисоби маблағҳое, ки вобаста ба фаъолияти соҳибкорӣ ӯ дар ҷараёни шаш моҳи то лаҳзаи чунин шахсро муфлис эълон намудан анҷом додааст, бекор кунад.

5. Дар шартномаи ҳадия мумкин аст шартҳои ҳуқуқи ҳадиякунанда оид ба бекор кардани ҳадия дар сурате, агар ҳадиякунанда аз ҳадиягиранда дарозтар умр бинад, муқаррар карда шавад.

Моддаи 640. Оқибатҳои расондани зарар дар натиҷаи камбудии ашёи ҳадиякардашуда

Зараре, ки дар натиҷаи норасоии ашёи ҳадиякардашуда ба ҳаёт, саломатӣ ё молу мулки шахси воқеӣ ҳадиягиранда расонда шудааст, агар исбот карда шавад, ки ин камбудӣҳо то супоридани ашё ба ҳадиягиранда ба миён омадаанд ва ба шумули камбудӣҳои ошкоро дохил намешаванд ва ҳадиякунанда ҳарчанд медонист, вале оид ба онҳо ҳадиягирандаро огоҳ насохтааст, бояд аз ҷониби ҳадиякунанда мутобиқи қоидаҳои пешбининамудаи боби 63 ҳамин Кодекс ҷуброн карда шавад.

Моддаи 641. Ворисии ҳуқуқи ҳангоми ваъдаи ҳадия

1. Ҳуқуқи ҳадиягиранда, ки ба ӯ тибқи шартномаи ҳадия ваъдаи ҳадия дода шудааст, ба меросгирон (ворисони ҳуқуқӣ) намегузарад, агар ҳолати дигар дар шартномаи ҳадия пешбинӣ нашуда бошад.

2. Уҳдадорӣ ҳадиякунанда, ки ваъдаи ҳадияро додааст, ба меросгирони (ворисони ҳуқуқӣ) ӯ мегузарад, агар ҳолати дигар дар шартномаи ҳадия пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 642. Хайрия

1. Хайрия ҳадияе эътироф мегардад, ки ба мақсадҳои манфиати умум бахшида шудааст. Хайрияро шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ мувофиқи қонун ба ҳамаи субъектҳои ҳуқуқи маданӣ дода метавонанд.

2. Барои қабули хайрия иҷозат ё розигии касе талаб карда намешавад.

3. Ҳангоми хайрияи молу мулк ба шахси воқеӣ мумкин аст аз ҷониби хайркунанда оид ба истифодаи он тибқи таъиноти муайян қайду шарт карда шавад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин шарт, хайрияи молу мулк ба шахси воқеӣ ҳамчун ҳадияи муқаррарӣ ҳисобида мешавад ва дар ҳолатҳои дигар хайрияи молу мулк аз ҷониби хайргиранда тибқи таъиноти он истифода бурда мешавад.

4. Нисбат ба хайрия қоидаҳои моддаҳои 639 ва 641 ҳамин Кодекс татбиқ намешаванд.

БОБИ 38. РЕНТА ВА ТАЪМИНОТИ ЯКУМРА БО САРОБОНӢ

§1. Қоидаҳои умумии рента ва таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 643. Шартномаи рента

1. Мувофиқи шартномаи рента як тараф (гирандаи рента) молу мулкро ба тарафи дигар (пардохткунандаи рента) ба моликият месупорад, пардохткунандаи рента бошад, уҳдадор мешавад бар ивази молу мулки гирифтааш давра ба давра ба гирандаи рента маблағи муайяни пулиро пардохт кунад, ӯ ин ки воситаҳои дигари таъминотро пешниҳод намояд.

2. Тибқи шартномаи рента муқаррар кардани уҳдадории бемуҳлати пардохти рента (рентаи доимӣ) ё ба муҳлати ҳаёти гирандаи рента (рентаи якумра) имконпазир аст. Рентаи якумра бо шартҳои таъминоти якумрии шахрванд бо саробонӣ мумкин аст муқаррар карда шавад.

Моддаи 644. Шакли шартномаи рента

Шартномаи рента дар шакли хаттӣ баста шуда, бояд ба тариқи нотариалӣ тасдиқ карда шавад, шартномае, ки бегонакунии молу мулки ғайриманқулро барои пардохти рента пешбинӣ менамояд, ҳамчунин ба қайди давлатӣ гирифта мешавад.

Моддаи 645. Бегонакунии молу мулк барои пардохти рента

1. Молу мулке, ки барои рента бегона карда мешавад, мумкин аст аз ҷониби гирандаи рента ба моликияти пардохткунандаи рента музднок ё ройгон дода шавад.

2. Дар ҳолате, агар шартномаи рента молу мулкро музднок муқаррар намояд, дар муносибати байни тарафҳо оид ба додан ва пардохт қоидаҳои хариду фурӯш ([боби 35](#) ҳамин Кодекс) татбиқ мешаванд, ҳангоми додани чунин молу мулк ба таври ройгон қоидаҳои шартномаи ҳадия ([боби 37](#) ҳамин Кодекс) татбиқ мешаванд, агар ҳолати дигар дар қоидаҳои боби мазкур муқаррар нашуда бошад ва ба моҳияти шартномаи рента мухолифат надошта бошад.

Моддаи 646. Гаронии рентавии молу мулки ғайриманқул

1. Рента гарониро нисбати корхона, иморат, иншоот ё молу мулки ғайриманқули дигар, ки барои пардохти он дода шудаанд, ба вучуд меорад. Ҳангоми аз ҷониби пардохткунандаи рента бегонакунии чунин молу мулк уҳдадории он мувофиқи шартномаи рента ба гирандаи молу мулк мегузарад.

2. Шахсе, ки молу мулки ғайриманқули тахти гаронии рентавӣ қарордоштаро ба моликияти шахси дигар медиҳад, бо талаби гирандаи рента дар ҳолати вайронкунии шартномаи рента, бо ин шахс ҷавобгарии иловагиро (моддаи 460 ҳамин Кодекс) ба уҳда мегирад, агар дар ҳамин Кодекс, қонун ё шартномаи дигар ҷавобгарии муштарак аз рӯйи ин уҳдадорӣ муқаррар нагардида бошад.

Моддаи 647. Таъминоти пардохти рента

1. Ҳангоми супоридани корхона ё молу мулки ғайриманқули дигар барои пардохти рента гирандаи рента баҳри таъмини уҳдадории пардохткунандаи рента ҳуқуқи гарав ба ин молу мулкро пайдо мекунад.

2. Шарти муҳимми шартнома, ки додани маблағҳои пулӣ ё молу мулки дигарро барои пардохти рента пешбинӣ мекунад, шарти таъмини иҷрои уҳдадорӣ (моддаи 380 ҳамин Кодекс) ё суғуртаи ҷавобгарӣ дар ҳолати иҷро накардан ё ба таври дахлдор иҷро накардани ин уҳдадорӣ ба манфиати гирандаи рента мебошад.

3. Ҳангоми аз ҷониби пардохткунандаи рента иҷро накардани уҳдадорие, ки дар қисми 2 моддаи мазкур пешбинӣ шудааст, инчунин ҳангоми аз даст додани таъминот ё бад шудани шартҳои он аз рӯйи ҳолатҳои, ки барои онҳо гирандаи рента ҷавобгар нест, гирандаи рента ҳуқуқ дорад шартномаи рентаро бекор намояд ва ҷаброни зиёни бо бекор намудани шартнома бавучудомадаро талаб намояд.

Моддаи 648. Ҷавобгарӣ барои гузарондани муҳлати пардохти рента

Барои гузарондани муҳлати пардохти рента пардохткунандаи рента ба гирандаи рента фоизҳоеро пардохт мекунад, ки дар моддаи 456 ҳамин Кодекс муқаррар шудаанд, агар андозаи дигари фоиз дар шартномаи рента муайян нашуда бошад.

§2. Рентаи доимӣ

Моддаи 649. Гирандагони рентаи доимӣ

1. Гирандагони рентаи доимӣ шахсони воқеӣ, инчунин ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ буда метавонанд, агар ин хилофи қонун набуда ва ба мақсади фаъолияти онҳо мувофиқат кунад.

2. Ҳуқуқҳои гирандагони рента мувофиқи шартномаи рентаи доимӣ ба шахсони дар қисми 1 моддаи мазкур муқарраршуда ба тариқи гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ ва гузариш бо тартиби меросгирӣ, ё ин ки тибқи ворисии ҳуқуқии умумӣ ҳангоми азнавташкилёбии шахси ҳуқуқӣ мегузаранд, агар ҳолати дигар дар қонун ё шартнома пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 650. Шакл ва андозаи рентаи доимӣ

1. Рентаи доимӣ тибқи андозаи муайяннамудаи шартнома бо пул пардохт карда мешавад. Мувофиқи шартномаи рентаи доимӣ пардохти рента ба тариқи пешниҳоди ашё, кори иҷрошуда ё хизматрасонӣ, ки ба арзиши пулии рента мутобиқ аст, метавонад муқаррар карда шавад.

2. Андозаи рентаи доимии пардохтшаванда, ки мувофиқи шартномаи рентаи доимӣ муайян карда мешавад, барои як моҳ бояд на камтар аз бист нишондиҳанда барои ҳисобҳо бошад.

Моддаи 651. Муҳлати пардохти рентаи доимӣ

Агар дар шартномаи рентаи доимӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, рентаи доимӣ баъд аз хотимаёбии семоҳаи тақвими пардохт карда мешавад.

Моддаи 652. Ҳуқуқи пардохткунанда ба харидани рентаи доимӣ

1. Пардохткунандаи рентаи доимӣ ҳуқуқ дорад ба тариқи харидани рента пардохти минбаъдаи онро рад намояд. Чунин радкунӣ ба шарте воқеӣ мебошад, ки аз ҷониби пардохткунандаи рента дар шакли хаттӣ на дертар аз се моҳ то қатъшавии пардохти рента ё муҳлати аз он бештар, ки шартномаи рентаи доимӣ пешбинӣ намудааст, изҳор шуда бошад. Ҳамзамон уҳдадорӣ оид ба пардохти рента то гирифтани маблағи пурраи хариди рента қатъ намегардад, агар дар шартнома тартиби дигари харид пешбинӣ нашуда бошад.

2. Шарти шартномаи рентаи доимӣ оид ба рад намудани ҳуқуқи пардохткунандаи рента аз харидани он беқибат мебошад.

3. Тибқи шартномаи рентаи доимӣ имконпазир аст муқаррар карда шавад, ки ҳуқуқи харидани рентаи доимӣ ҳангоми дар ҳаёт будани гирандаи рента ё дар давоми муҳлати дигар, ки аз сӣ сол аз лаҳзаи бастанӣ шартнома зиёд буда наметавонад, амалӣ карда намешавад.

Моддаи 653. Харидани рентаи доимӣ бо талаби гирандаи рента

Гирандаи рентаи доимӣ ҳуқуқ дорад аз пардохткунанда харидани рентаро талаб намояд, агар:

- пардохткунандаи рента зиёда аз шаш моҳ муҳлати пардохти онро гузаронда бошад, агар ҳолати дигар дар шартномаи рентаи доимӣ пешбинӣ нашуда бошад;

- пардохткунандаи рента уҳдадории худро оид ба таъмини пардохти рента вайрон намуда бошад (моддаи 647 ҳамин Кодекс);

- пардохткунандаи рента муфлис эътироф шуда, ё ин ки ҳолатҳои дигаре пайдо шуданд ва баръало гувоҳӣ медиҳанд, ки рента дар андоза ва муҳлати муқаррарнамудаи шартнома пардохт карда намешавад;

- молу мулки ғайриманқуле, ки барои пардохти рента супорида шуда буд, тахти моликияти умумӣ қарор гирад ё дар байни якчанд шахс тақсим шуда бошад;

- дар шартнома ҳолатҳои дигар пешбинӣ нашуда бошанд.

Моддаи 654. Нархи хариди рентаи доимӣ

1. Хариди рентаи доимӣ дар ҳолатҳои пешбинидамудаи моддаҳои 652 ва 653 ҳамин Кодекс бо нархе анҷом дода мешавад, ки мувофиқи шартномаи рентаи доимӣ муайян карда шудааст.

2. Ҳангоми ҷой надоштани шарт дар бораи нархи харид дар шартномаи рентаи доимӣ, ки мувофиқи он молу мулк музднок барои пардохти рентаи доимӣ дода шуда буд, харид бо нархи баробар ба маблағи яксолаи пардохти рента анҷом дода мешавад.

3. Ҳангоми ҷой надоштани шарт дар бораи нархи харид дар шартномаи рентаи доимӣ, ки мувофиқи он молу мулк ройгон барои пардохти рентаи доимӣ дода шуда буд, ба нархи харид дар баробари маблағи яксолаи пардохти рента нархе, ки тибқи қоидаҳои муқаррарнамудаи қисми 3 моддаи 486 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад, ҳамроҳ мешавад.

Моддаи 655. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки барои пардохти рентаи доимӣ супоридашуда

1. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки ройгон барои пардохти рентаи доимӣ супоридашударо пардохткунандаи рента ба уҳда дорад.

2. Ҳангоми тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани ин молу мулк пардохткунанда мувофиқан ҳуқуқи талаби қатъи уҳдадорӣ оид ба пардохти рента ё тағйири шартӣ пардохти онро дорад.

§3. Рентаи якумра

Моддаи 656. Гирандаи рентаи якумра

1. Рентаи якумра ба давраи ҳаёти шахрванд, ки молу мулкашро барои пардохти рента додааст, ё ба давраи ҳаёти шахрванди дигари муайяннамудаи ӯ муқаррар шуда метавонад.

2. Рентаи якумра мумкин аст ба манфиати якчанд шахрванд муқаррар шавад, ки ҳиссаи онҳо дар ҳуқуқи гирифтани рента баробар мебошад, агар ҳолати дигар дар шартномаи рентаи якумра пешбинӣ нашуда бошад.

3. Ҳангоми вафоти яке аз гирандагони рента ҳиссаи ӯ дар ҳуқуқи гирифтани рента ба гирандаи рента, ки зинда аст, мегузарад, агар дар шартномаи рентаи якумра тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, дар ҳолати вафоти охирин гирандаи рента бошад, уҳдадориҳои пардохти рента қатъ мегардад.

4. Шартномае, ки рентаи якумраро ба манфиати шахрванди дар лаҳзаи бастанӣ шартнома вафоткарда муқаррар менамояд, беоқибат аст.

Моддаи 657. Андозаи рентаи якумра

1. Рентаи якумра дар шартнома ҳамчун маблағи пулӣ муайян карда мешавад, ки ба гирандаи рента давра ба давра дар давоми ҳаёти ӯ пардохт карда мешавад.

2. Андозаи рентаи якумраи муқаррарнамудаи шартнома, ки додани молу мулкро ба таври ройгон пешбинӣ кардааст, барои як моҳ бояд на камтар аз даҳ нишондиҳанда барои ҳисобҳо бошад.

Моддаи 658. Муҳлати пардохти рентаи якумра

Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, рентаи якумра баъд аз хотимаёбии ҳар як моҳи тақвимӣ пардохт карда мешавад.

Моддаи 659. Бекор намудани шартномаи рентаи якумра бо талаби гирандаи рента

1. Ҳангоми аз ҷониби пардохткунандаи рента ба таври назаррас вайрон намудани шартнома гирандаи рента ҳуқуқ дорад аз пардохткунандаи он хариди рентаро мувофиқи шартҳои муайяннамудаи моддаи 654 ҳамин Кодекс, ё бекор намудани шартнома ва ҷуброни зиёни расондари талаб намояд.

2. Агар барои пардохти рентаи якумра манзили истиқоматӣ ё молу мулки дигар ройгон супорида шуда бошад, гирандаи рента ҳуқуқ дорад ҳангоми аз ҷониби пардохткунандаи рента ба таври назаррас вайрон намудани шартнома, баргардондани молу мулкро бо ба ҳисоб гирифтани арзиши он дар ҳисоби нархи хариди рента талаб намояд.

Моддаи 660. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки барои пардохти рентаи якумра супоридашуда

Тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки барои пардохти рентаи якумра супоридашуда пардохткунандаи рентаро аз уҳдадорӣ оид ба пардохти он мувофиқи шартҳои муқаррарнамудаи шартнома озод намекунад.

§4. Таъминоти якумра бо саробонӣ

Моддаи 661. Шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

1. Мувофиқи шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ шахрванд манзили истиқоматӣ ё молу мулки дигари ғайриманқулро, ки ба ӯ тааллуқ дорад, ба моликияти пардохткунандаи рента месупорад ва ӯ уҳдадор мешавад ин шахрванд ва (ё) шахси сеюми нишондодаи ӯро якумра бо саробонӣ таъмин намояд.

2. Нисбат ба шартномаи таъмини якумра бо саробонӣ қоидаҳои рентаи якумра татбиқ карда мешаванд, агар дар параграфи мазкур тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 662. Шакли шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

1. Шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ дар шакли хаттӣ баста шуда, ба тариқи нотариалӣ тасдиқ ва ба қайди давлатӣ гирифта мешавад.

2. Риоя накардани қоидаҳои пешбиниамудани қисми 1 моддаи мазкур боиси беэътибории шартнома мегардад.

Моддаи 663. Уҳдадорӣ дар мавриди таъминот бо саробонӣ

1. Уҳдадории пардохткунандаи рента дар мавриди таъминот бо саробонӣ метавонад аз таъмини эҳтиёҷот ба манзил, хӯрок, либос ва, агар вазъи саломатии шахс талаб намояд, ҳамчунин аз нигоҳубини якумраи ӯ иборат бошад.

2. Дар шартнома инчунин пардохти хароҷоти хизматрасонии маросими дафн аз тарафи пардохткунандаи рента пешбинӣ шуда метавонад.

3. Дар шартнома бояд арзиши тамоми ҳаҷми таъминот бо саробонӣ муайян карда шавад. Дар айни ҳол ҳаҷми умумии таъминот дар як моҳ наметавонад аз андозаи бист нишондиҳанда барои ҳисобҳо камтар бошад.

4. Ҳангоми ҳалли баҳси бавучудодаи байни тарафҳо оид ба ҳаҷми таъминоте, ки ба шахрванд расонда мешавад ё бояд расонда шавад, суд бояд талаботи бовиҷдонӣ ва оқилиро дастури амал қарор диҳад.

Моддаи 664. Иваз намудани таъминоти якумра бо пардохтҳои давравӣ

Дар шартнома имконияти бо пардохти пулии давра ба давра иваз намудани таъминоти молӣ бо саробонӣ пешбинӣ шуда метавонад.

Моддаи 665. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки супоридашуда

Тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани молу мулки ба пардохткунандаи рента супоридашуда ӯро аз таъмини саробонӣ озод наменамояд.

Моддаи 666. Радди шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

1. Агар дар натиҷаи вайрон кардани уҳдадорихоӣ шартномавӣ муносибати тарафҳо тоқатнопазир гардад ё бо сабабҳои дигари назаррас аз ҳад зиёд душвор гардад, тарафҳо метавонанд аз шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ даст кашанд.

2. Агар шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад, дар сурати қатъ ёфтани шартнома молу мулки тибқи шартнома супоридашуда ба гирандаи рента баргардонда мешавад ва хароҷоти пардохткунандаи рента, ки то қатъи шартнома анҷом додааст, барояш ҷуброн карда намешавад.

Моддаи 667. Бегона кардан ва истифода бурдани молу мулке, ки барои таъминоти якумра супорида шудааст

1. Пардохткунандаи рента ҳуқуқ дорад молу мулки ғайриманқулро, ки ба ӯ барои таъминоти якумра супорида шудааст, танҳо дар сурати мавҷуд будани розигии гирандаи рента бегона кунад, ба гарав гузорад ё ба тарзи дигар истифода барад.

2. Пардохткунандаи рента уҳдадор аст ҳамаи тадбирҳои заруриро андешад, ки дар давраи расондани таъминоти якумра бо саробонӣ истифодаи молу мулки супоридашуда боиси кам шудани арзиши он нагардад.

Моддаи 668. Бекор кардани шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ

Шартномаи таъминоти якумра бо саробонӣ метавонад бо талаби тарафҳо бекор карда шавад.

Моддаи 669. Қатъи таъминоти якумра бо саробонӣ

1. Уҳдадории таъминоти якумра бо саробонӣ дар ҳолати вафоти гирандаи рента қатъ мегардад.

2. Дар сурати аз тарафи пардохткунандаи рента ба таври назаррас вайрон кардани уҳдадорихоӣ, гирандаи рента ҳуқуқ дорад баргардондани молу мулки ғайриманқули барои таъминоти якумра супоридашударо ё ба ӯ пардохтани нархи харида гирифтани таъминотро мутобиқи моддаи 654 ҳамин Кодекс талаб намояд. Дар айни ҳол, пардохткунандаи рента ҳуқуқ надорад ҷуброни хароҷотро, ки вобаста бо таъминоти гирандаи рента анҷом додааст, талаб намояд.

Моддаи 670. Оқибати вафоти пардохткунандаи рента

1. Дар сурати вафот намудани пардохткунандаи рента уҳдадории саробонӣ ба меросгире мегузарад, ки молу мулки супоридашударо қабул кардааст.

2. Дар сурати аз мерос даст кашидани меросгир молу мулк ба гирандаи рента баргардонда мешавад ва шартнома қатъ мегардад.

БОБИ 39. ИҶОРА

§1. Муқаррароти умумӣ

Моддаи 671. Шартномаи иҷора

Мувофиқи шартномаи иҷора иҷорадеҳ уҳдадор мешавад молу мулкро бар ивази музд ба соҳибӣ ва истифодаи муваққатӣ ё ба истифодаи иҷорагир супорад.

Моддаи 672. Ҳуқуқи моликияти иҷорагир ба самара, маҳсулот ва даромад аз молу мулки иҷорагирифташуда

Самара, маҳсулот ва даромади дигар, ки иҷорагир дар натиҷаи истифодаи молу мулки иҷорагирифташуда ба даст овардааст, моликияти он мебошанд, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 673. Объектҳои иҷора

1. Ба иҷора метавонанд қитъаи замин, канданиҳои ғоиданоки умумӣ ва объектҳои дигари алоҳидаи табиӣ, корхонаҳо ва маҷмаҳои молу мулк, биноҳо, иншоот, таҷҳизот, воситаҳои нақлиёт ва ашёи дигаре, ки онҳо дар чараёни истифода (ашёи ғайриистеъмолӣ) хосияти аслии худро гум намекунанд, супорида шаванд.

2. Мутобиқи қонун метавонанд намудҳои алоҳидаи молу мулке, ки ба иҷора супоридани онҳо мумкин нест ё маҳдуд аст, муқаррар карда шаванд.

3. Дар шартномаи иҷора бояд маълумоте зикр карда шавад, ки имконияти муайян намудани молу мулки ба иҷорагир супоридашаванда дақиқ бошад. Ҳангоми набудани чунин маълумот дар шартнома шартҳо оид ба объекте, ки бояд ба иҷорагир супорида шавад, аз ҷониби тарафҳо мувофиқанашуда, шартномаи дахлдор бошад, бастанашуда ҳисобида мешаванд.

Моддаи 674. Иҷорадеҳ

1. Ҳуқуқи ба иҷора супоридани молу мулк ба молики он тааллуқ дорад.

2. Шахсоне, ки тибқи қонун ё аз ҷониби молик барои ба иҷора супоридани молу мулк ваколатдор шудаанд, низ метавонанд иҷорадеҳ бошанд.

Моддаи 675. Шакли шартномаи иҷора

1. Шартномаи иҷора барои муҳлати зиёда аз як сол ва агар яке аз тарафҳои шартнома шахси ҳуқуқӣ бошад, сарфи назар аз муҳлат, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

2. Шартномаи иҷораи молу мулки ғайриманқул бояд ба тариқи нотариалӣ тасдиқ карда ва ба қайди давлатӣ гирифта шавад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Шартномаи иҷорae, ки гузариши минбаъдаи ҳуқуқи моликият ба молу мулкро ба иҷорагир пешбинӣ мекунад, дар шакле баста мешавад, ки барои шартномаи хариду фурӯши чунин молу мулк пешбинӣ гардидааст.

Моддаи 676. Муҳлати шартномаи иҷора

1. Шартномаи иҷора ба муҳлати дар он муайяннамуда баста мешавад.

2. Агар дар шартнома муҳлати иҷораи молу мулк муайян нашуда бошад, шартнома барои муҳлати номуайян басташуда ба ҳисоб меравад. Дар айни ҳол, ҳар яке аз тарафҳо ҳуқуқ дорад ҳар вақт аз шартнома даст кашад ва дар ин бобат тарафи дигарро як моҳ пеш ва ҳангоми иҷораи молу мулки ғайриманқул се моҳ пеш огоҳ созад. Дар қонун ё шартнома барои огоҳ кардан аз қатъи шартномаи иҷора, ки барои муҳлати номуайян баста шудааст, мумкин аст муҳлати дигар муқаррар карда шавад.

3. Барои намудҳои алоҳидаи иҷора, инчунин барои намудҳои алоҳидаи молу мулк тибқи қонунгузорӣ метавонанд муҳлатҳои ниҳони шартнома муқаррар карда шаванд. Дар ин ҳолатҳо, агар дар шартнома муҳлати иҷора муайян нашуда бошад ва ягон тараф аз шартнома то хотимаи муҳлати ниҳони он, ки қонун муқаррар намудааст, даст накашида бошад, шартнома баъди анҷоми муҳлати ниҳой қатъ мегардад.

4. Шартномаи иҷораи чунин молу мулк, ки барои муҳлати зиёда аз муҳлати ниҳони муқаррарнамудаи қонун баста шудааст, барои муҳлати баробар бо муҳлати ниҳой басташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 677. Ба иҷорагир супоридани молу мулк

1. Иҷорадеҳ уҳдадор аст молу мулкро ба иҷорагир дар ҳолати ба шартҳои шартнома ва таъиноти молу мулк мутобиқ, супорад.

2. Асбобу анҷоми марбути мол ва ҳуҷҷатҳои ба он тааллуқдошта (шиносномаи техникӣ, сертификати сифат ва ғайра) супорида мешаванд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад. Агар чунин асбобу анҷоми марбути мол ва ҳуҷҷатҳо супорида нашуда бошанд ва иҷорагир бе онҳо молу мулкро мутобиқи таъиноти онҳо истифода бурда натавонад ё ба таври назаррас аз он шароите, ки ҳангоми бастанӣ шартнома ба онҳо ҳуқуқ дошт, маҳрум монад, он метавонад аз иҷорадеҳ супоридани чунин асбобу анҷоми марбути мол ва ҳуҷҷатҳо ё бекор кардани шартнома, ҳамчунин ҷуброни зиёро талаб намояд.

3. Агар иҷорадеҳ молу мулки ба иҷора супоридашударо дар муҳлати дар шартнома зикршуда ба иҷорагир насупорад ва агар дар шартнома чунин муҳлат зикр нашуда бошад, иҷорагир дар муҳлати оқилона ҳуқуқ дорад аз иҷорадеҳ ин молу мулкро мутобиқи [моддаи 459](#) ҳамин Кодекс дархост намояд ё бекор кардани шартномаро талаб кунад.

Моддаи 678. Ҷавобгари иҷорадеҳ барои камбудии молу мулки ба иҷора супоридашуда

1. Иҷорадеҳ барои камбудии молу мулки ба иҷора супоридашуда, ки монеаи истифодаи пурра ё қисми он мегарданд, ҳатто агар ҳангоми бастанӣ шартнома он аз ин камбудии огоҳ набошад ҳам, ҷавобгар аст.

2. Ҳангоми ошкор гардидани чунин камбудии иҷорагир ҳуқуқ дорад бо интихоби худ ё бепул бартаараф намудани камбудии молу мулк, ё мутаносибан кам кардани пули иҷора, ё ҷуброн намудани хароҷоти вобаста ба бартаараф кардани камбудии молу мулк, ё бевосита кам кардани маблағи хароҷоти анҷомдодаи онро оид ба бартаараф сохтани ин камбудии аз пули иҷораи молу мулк талаб намояд ва дар ин бобат иҷорадеҳро пешақӣ огоҳ кунад, ё пеш аз муҳлат бекор кардани шартномаро талаб намояд.

3. Иҷорадеҳе, ки дар бораи талаби иҷорагир ё мақсади он оид ба бартаараф кардани камбудии молу мулк аз ҳисоби иҷорагир огоҳонида шудааст, метавонад бетаъхир молу мулки ба иҷора супоридашударо бо дигар молу мулки монанде, ки дар ҳолати дуруст қарор доранд, иваз кунад ё камбудии молу мулкро ройгон бартаараф намояд.

4. Агар қонеъ намудани талаботи иҷорагир ё аз тарафи он аз пули иҷораи молу мулк нигоҳ доштани хароҷот барои бартаараф намудани камбудии зиёи ба иҷорагир расидаро пушонидани натавонад, он ҳуқуқ дорад, ки ҷуброни қисми пардохтанашудаи зиёро талаб намояд.

5. Иҷорадеҳ барои он камбудии молу мулки ба иҷора супоридашуда, ки ҳангоми бастанӣ шартнома зикр шуда буданд ё қаблан ба иҷорагир маълум буданд ё мебоист аз тарафи он ҳангоми муоинаи молу мулк ё санҷиши дурусти онҳо ҳангоми бастанӣ шартнома ё ба иҷора супоридани молу мулк ошкор карда мешуданд, ҷавобгар намебошад.

Моддаи 679. Ҳуқуқи шахси сеюм ба молу мулке, ки ба иҷора супорида мешавад

1. Ба иҷора супорида шудани молу мулк боиси қатъ гардидани тағйир ёфтани ҳуқуқи шахси сеюм ба ин молу мулк намегардад.

2. Ҳангоми бастанӣ шартнома иҷорадеҳ уҳдадор аст иҷорагирро оид ба ҳамаи ҳуқуқҳои шахси сеюм ба молу мулки ба иҷора супоридашаванда (сервитут, ҳуқуқи гарав ва ғайра) огоҳ намояд. Иҷро накардани ин қоида ба иҷорагир ҳуқуқ медиҳад, ки кам кардани пули иҷора ё бекор кардани шартнома ва ҷуброни зиёро талаб намояд.

Моддаи 680. Пули иҷора

1. Иҷорагир уҳдадор аст, ки музди истифодаи молу мулкро сари вақт пардохт намояд.

2. Тартиб, шарт ва муҳлатҳои пардохти пули иҷора дар шартнома муайян карда мешаванд. Агар онҳо дар шартнома муайян нашуда бошанд, чунин ҳисобида мешавад, ки тартиб, шарт ва муҳлатҳои, ки маълуман ҳангоми иҷораи молу мулки монанд ва дар ҳолатҳои муқоисашаванда истифода мегарданд, муқаррар карда шудаанд.

3. Пули иҷора барои тамоми молу мулки ба иҷора гирифташуда дар маҷмуъ ё аз рӯйи ҳар як қисми таркибии он алоҳида дар шаклҳои зерин муқаррар карда мешавад:

- маблағи муайяни устувор, ки давра ба давра ё якбора пардохт карда мешавад;
- ҳиссаи муқарраргардидаи самара, маҳсулот ё даромаде, ки дар натиҷаи истифодаи молу мулки ба иҷора гирифташуда ба даст омадаанд;
- аз тарафи иҷорагир пешниҳоди хизматрасонии муайян;

- аз тарафи иҷорагир ба моликияти иҷорадеҳ ё ба иҷора супорида шудани ашёи дар шартнома зикргардида;

- ба зиммаи иҷорагир вогузор шудани хароҷоти дар шартнома зикргардида оид ба бехтар намудани молу мулки ба иҷора гирифташуда.

4. Тарафҳо метавонанд дар шартнома шаклҳои мувофиқи зикршудаи пули иҷора ё шаклҳои дигари пардохтро пешбинӣ намоянд.

5. Андозаҳои пули иҷора метавонанд бо созиши тарафҳо дар муҳлатҳои дар шартнома пешбинигардида, аммо на бештар аз як бор дар як сол тағйир дода шаванд. Дар қонун муҳлатҳои дигари ҳадди ақал ҷиҳати аз нав дида баромадани андозаи музди пардохт барои намудҳои алоҳидаи иҷора, ҳамчунин барои намудҳои алоҳидаи молу мулк пешбинӣ шуда метавонанд.

6. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорагир ҳуқуқ дорад бо сабабҳои ба он вобаста набуда ба таври назаррас бад шудани шароити истифодаи дар шартнома пешбинигардида ё ҳолати молу мулк, мувофиқан кам кардани пардохтро талаб намояд.

7. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, дар ҳолати аз тарафи иҷорагир ба таври назаррас вайрон кардани муҳлатҳои пардохти пули иҷора иҷорадеҳ ҳуқуқ дорад, ки аз он пеш аз муҳлат пардохтани онро дар муҳлати муқаррарнамудаи иҷорадеҳ талаб намояд. Дар айни ҳол, иҷорадеҳ ҳуқуқ надорад пеш аз муҳлат пардохтани онро барои зиёда аз ду муҳлат паиҳам талаб намояд.

Моддаи 681. Истифодаи молу мулки ба иҷора гирифташуда

1. Иҷорагир уҳдадор аст молу мулкро мутобиқи шартҳои шартнома ва агар чунин шартҳо дар шартнома муайян нашуда бошанд, мутобиқи таъиноти молу мулк истифода намояд.

2. Агар иҷорагир, сарфи назар аз огоҳии иҷорадеҳ, молу мулкро мутобиқи шартҳои шартнома ё таъиноти он истифода набарад, он гоҳ иҷорадеҳ ҳуқуқ дорад, ки бекор кардани шартнома ва ҷуброни зиёнонро талаб намояд.

3. Агар дар ҳамин Кодекс, қонун ё санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорагир ҳуқуқ дорад бо розигии иҷорадеҳ молу мулки ба иҷора гирифташударо ба иҷораи фаръӣ супорад, ҳуқуқ ва уҳдадориҳои худро аз рӯи шартномаи иҷора ба шахси дигар вогузор намояд (иҷораи такрорӣ), молу мулки иҷораро ройгон ба истифода супорад, ҳамчунин ҳуқуқи иҷораро ба гарав монад ва онро ҳамчун ҳисса ба сармояи оинномавии ширкатҳо ва ҷамъиятҳои хоҷагидорӣ ё пули саҳм ба кооперативи тичоратӣ гузорад. Дар ҳолатҳои зикршуда, ба истиснои иҷораи такрорӣ, ҷавобгарӣ аз рӯи шартнома ба зиммаи иҷорагир мебошад.

4. Шартномаи иҷораи фаръӣ наметавонад ба муҳлати зиёда аз муҳлати шартномаи иҷора баста шавад.

Моддаи 682. Шартномаи иҷораи фаръӣ

Нисбати шартномаи иҷораи фаръӣ, агар дар қонун ё санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ тартиби дигар муқаррар нагардида бошад, қоидаҳои шартномаи иҷора татбиқ мегарданд.

Моддаи 683. Уҳдадориҳои иҷорадеҳ дар мавриди ниғаҳдориҳои молу мулк

1. Агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорадеҳ уҳдадор аст таъмири асосии молу мулки ба иҷора супоридашударо аз ҳисоби худ анҷом диҳад.

2. Иҷорадеҳ уҳдадор аст аз ҳисоби худ таъмиреро, ки онро зарурати ногузир тақозо мекунад ва бо сабабҳои иҷорагир барои онҳо ҷавобгар набуда ба вучуд омадааст, анҷом диҳад.

3. Таъмири асосӣ бояд дар муҳлати муқаррарнамудаи шартномаи иҷора ва агар чунин муҳлат дар шартнома муайян нашуда бошад ё зарурати ногузир ба вучуд омада бошад, дар муҳлати оқилона анҷом дода шавад.

4. Аз тарафи иҷорадеҳ вайрон карда шудани уҳдадорӣ оид ба анҷом додани таъмири асосӣ ба иҷорагир ҳуқуқ медиҳад, ки ё таъмири асосии дар шартнома пешбинигардида, ё бо сабаби зарурати ногузир бавучудомадаро анҷом дода, аз иҷорадеҳ арзиши таъмирро рӯёнад, ё онро ба ҳисоби пули иҷора гузаронад ва ё мувофиқан кам кардани ин пардохт ё бекор кардани шартномаро талаб намояд.

Моддаи 684. Уҳдадориҳои иҷорагир оид ба ниғаҳдориҳои молу мулки ба иҷора гирифташуда

Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, иҷорагир уҳдадор аст молу мулкro дар ҳолати дуруст нигоҳ дорад, аз ҳисоби худ таъмири ҷориро анҷом диҳад ва хароҷоти ниғаҳдориҳои молу мулкro ба зимма дошта бошад.

Моддаи 685. Нигоҳ доштани эътибори шартномаи иҷора дар сурати тағйир ёфтани тарафҳо

1. Ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқи моликият ба молу мулк ба иҷора супоридашуда асос барои тағйир ёфтани ё бекор кардани шартномаи иҷора намегардад.

2. Дар сурати вафоти шахси воқеие, ки иҷорагири молу мулк ғайриманқул буд, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳуқуқ ва уҳдадориҳои ӯ аз рӯи шартномаи иҷораи ин молу мулк ба меросгир мегузаранд.

3. Иҷорадеҳ, ба истиснои ҳолатҳои, ки бастанӣ шартнома ба сифатҳои шахсии иҷорагир вобаста буд, ҳуқуқ надорад ба шартнома дохил шудани чунин меросгирро барои муҳлати боқимондаи амали шартнома рад намояд.

Моддаи 686. Қатъи шартномаи иҷораи фаръӣ ҳангоми пеш аз муҳлат қатъ гардидани шартномаи иҷора

1. Агар дар шартномаи иҷора тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, пеш аз муҳлат қатъ гардидани шартномаи иҷора боиси қатъ гардидани шартномаи иҷораи фаръии мутобиқи он басташуда мегардад.

2. Агар шартномаи иҷора аз рӯи асосҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс беқибат бошад, шартномаҳои мутобиқи он басташудаи иҷораи фаръӣ низ беқибат мебошанд.

Моддаи 687. Пеш аз муҳлат қатъ намудани шартнома бо талаби иҷорадеҳ

1. Бо талаби иҷорадеҳ шартномаи иҷора метавонад аз тарафи суд дар ҳолатҳои, қатъ карда шавад, ки агар иҷорагир:

- ба таври назаррас шартҳои шартнома оид ба истифодаи молу мулк ё таъиноти истифодаи мақсадноки молу мулкро вайрон карда бошад, ё худ ба вайрон кардани бисёркратии истифода намудани он роҳ дода бошад;

- вазъи молу мулк ба таври назаррас бад гардонад;

- зиёда аз ду маротиба паиҳам баъди хатми муҳлати пардохти муқарраркардаи шартнома музди истифодаи молу мулкро пардохт накунад;

- дар муҳлатҳои муқаррарнамудаи шартномаи иҷора ва дар сурати мавҷуд набудани онҳо дар шартнома дар муҳлатҳои оқилона дар ҳолатҳои, ки агар мутобиқи қонун ё шартнома уҳдадориҳои таъмири асосӣ ба зиммаи иҷорагир бошад, таъмири асосии молу мулкро анҷом надиҳад.

2. Дар шартномаи иҷора барои пеш аз муҳлат қатъ гардонидани шартнома бо талаби иҷорадеҳ тибқи қисми 2 моддаи 516 ҳамин Кодекс метавонанд асосҳои дигар низ муқаррар карда шаванд.

3. Иҷорадеҳ ҳуқуқ дорад пеш аз муҳлат қатъ намудани шартномаро танҳо баъди ба иҷорагир додани имконияти оқилонаи иҷрои уҳдадориҳои он бо ирсали огоҳии хаттӣ талаб намояд.

Моддаи 688. Пеш аз муҳлат қатъ шудани шартнома бо талаби иҷорагир

1. Бо талаби иҷорагир шартномаи иҷора метавонад аз тарафи суд дар ҳолатҳои қатъ карда шавад, ки агар:

- иҷорадеҳ молу мулк ба истифодаи иҷорагир насупорад ё барои истифодаи молу мулк мутобиқи шартҳои шартнома ё таъиноти молу мулк монеа эҷод намояд;

- молу мулк ба иҷорагир супоридашуда камбудии барои истифодаи онҳо монешавандае дошта бошанд, ки ҳангоми бастанӣ шартнома аз тарафи иҷорадеҳ зикр карда нашудаанд, ба иҷорагир қаблан маълум набуданд ва дар вақти муоинаи молу мулк ё санҷиши дурустии онҳо ҳангоми бастанӣ шартнома наметавонистанд аз тарафи иҷорагир ошкор карда шаванд;

- иҷорадеҳ дар муҳлатҳои муқаррарнамудаи шартнома ва дар сурати мавҷуд набудани онҳо дар шартнома - дар муҳлати оқилона уҳдадориҳои ба зиммаи он гузошташударо оид ба таъмири асосии молу мулк иҷро накунад;

- молу мулк бо сабабҳои, ки барои онҳо иҷорагир ҷавобгар нест, ба ҳолати ғайриқобили истифода расида бошанд.

2. Дар шартномаи иҷора барои пеш аз муҳлат қатъ гардонидани шартнома бо талаби иҷорагир тибқи қисми 2 моддаи 516 ҳамин Кодекс метавонанд асосҳои дигар низ муқаррар карда шаванд.

Моддаи 689. Ҳуқуқи афзалиятноки иҷорагир ба бастанӣ шартнома барои муҳлати нав

1. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорагире, ки уҳдадориҳои худро ба таври лозим иҷро мекунад, баъди ба итмом расидани муҳлати шартнома дар сурати шароити дигари баробар ба бастанӣ шартномаи иҷора барои муҳлати нав нисбат ба шахси дигар ҳуқуқи афзалиятнок дорад. Иҷорагир уҳдадор аст ба иҷорадеҳ дар бораи хоҳиши бастанӣ чунин шартнома дар муҳлати дар шартномаи иҷора зикршуда ва агар дар шартнома чунин муҳлат зикр нашуда бошад, дар муҳлати оқилона, то хотимаи эътиборӣ шартнома ба таври хаттӣ хабар диҳад.

2. Ҳангоми бастанӣ шартномаи иҷора ба муҳлати нав шартҳои шартнома метавонанд бо созиши тарафҳо тағйир дода шаванд.

3. Агар иҷорагир истифодаи молу мулкро баъди хотимаи муҳлати шартнома ҳангоми мавҷуд набудани эътироз аз тарафи иҷорадеҳ идома диҳад, шартнома бо ҳамон шартҳо ба муҳлати номуайян навшуда (моддаи 676 ҳамин Кодекс) ба ҳисоб меравад.

Моддаи 690. Баргардондани молу мулк ба иҷорадеҳ

1. Ҳангоми қатъи шартномаи иҷора иҷорагир уҳдадор аст молу мулкро дар ҳамон ҳолате, ки гирифта буд, бо назардошти фарсудаҳои муътадил ё бо ҳолате, ки дар шартнома зикр гардидааст, ба иҷорадеҳ баргардонад.

2. Агар иҷорагир молу мулки ба иҷора гирифташударо ба иҷорадеҳ барнагардонад ё сари вақт барнагардонад, иҷорадеҳ ҳуқуқ дорад пули иҷораро барои тамоми давраи гузаронидашуда талаб намояд. Дар ҳолати зиёни хароҷоти иҷорадеҳро напӯшондани маблағи мазкур, он ҳуқуқ дорад пардохти онро талаб намояд.

3. Дар сурати барои сари вақт барнагардонидани молу мулки ба иҷора гирифташуда дар шартнома пешбинӣ шудани ноустуворона, зиён метавонад дар ҳаҷми пурраи зиёда аз ноустуворона ситонида шавад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 691. Беҳтарсозии молу мулки ба иҷора гирифташуда

1. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, беҳтарсозии молу мулке, ки иҷорагир анҷом додааст, моликияти он ба ҳисоб меравад.

2. Агар иҷорагир аз ҳисоби маблағҳои худ ва бо розигии иҷорадеҳ беҳтарсозии молу мулки ба иҷора гирифташударо анҷом дода бошад, ки чӯдо намудани он бе расондани зиён ғайриимкон аст, иҷорагир баъди қатъи шартнома, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ба ҷуброни арзиши чунин беҳтарсозӣ ҳуқуқ дорад.

3. Арзиши беҳтарсозии ҷудонашавандаи молу мулк, ки аз тарафи иҷорагир бе розигии иҷорадеҳ анҷом дода шудаанд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҷуброн карда намешавад.

4. Беҳтарсозии ҷудонашаванда ва ҷудонашавандаи молу мулк, ки аз ҳисоби маблағҷудокунӣ фарсудаҳои аз ин молу мулк анҷом дода шудаанд, моликияти иҷорадеҳ мебошанд.

Моддаи 692. Харида гирифтани молу мулки ба иҷора гирифташуда

1. Дар шартномаи иҷора пешбинӣ шуда метавонад, ки молу мулки ба иҷора гирифташуда баъди анҷоми муҳлати иҷора ё то анҷоми он, ба шарт аз тарафи иҷорагир пардохт шудани тамоми маблағи дар шартнома зикргардидаи харида гирифтани молу мулки ба иҷорагир мегузаранд.

2. Агар шарт харида гирифтани молу мулки ба иҷора гирифташуда дар шартнома пешбинӣ нашуда бошад, он метавонад бо созишномаи иловагии тарафҳо муқаррар карда шавад. Дар айни ҳол, тарафҳо ҳуқуқ доранд дар бораи ба нархи харида гирифтани молу мулк ҳисоб кардани пули иҷоравӣ пештар пардохтшуда аҳд намоянд.

3. Муқаррароти қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур ба шартномаи иҷоравӣ молу мулки давлатӣ паҳн намегарданд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Қонун метавонад ҳолатҳои манъи харида гирифтани молу мулки ба иҷора гирифташударо муқаррар намояд.

Моддаи 693. Хусусиятҳои намудҳои алоҳидаи иҷора ва иҷоравӣ намудҳои алоҳидаи молу мулк

Ба намудҳои алоҳидаи шартномаи иҷора ва шартномаҳои иҷоравӣ намудҳои алоҳидаи молу мулк (киро, иҷоравӣ воситаҳои нақлиёт, иҷоравӣ корхонаҳо, лизинг), агар дар қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба онҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, муқаррароти дар параграфи мазкур пешбинишуда татбиқ мегарданд.

§2. Киро

Моддаи 694. Шартномаи киро

1. Аз рӯйи шартномаи киро киродеҳе, ки молу мулкро ҳамчун объекти фаъолияти соҳибкорӣ ба киро медиҳад, уҳдадор мешавад, ки молу мулки манқулро бар ивази музд ба кирогир барои соҳибӣ ва истифодаи муваққатӣ диҳад.

2. Молу мулке, ки аз рӯйи шартномаи киро дода шудааст, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд, барои мақсадҳои эҳтиёҷоти маишӣ истифода бурда мешавад.

3. Шартномаи киро дар шакли хаттӣ баста мешавад.

4. Шартномаи киро оммавӣ мебошад (моддаи 488 ҳамин Кодекс).

Моддаи 695. Муҳлати шартномаи киро

1. Шартномаи киро барои муҳлати то як сол баста мешавад.

2. Қоидаҳои нав кардани шартномаи иҷора барои муҳлати номуайян ва ҳуқуқи афзалиятноки иҷорегир барои нав кардани шартномаи иҷора (моддаи 689 ҳамин Кодекс) нисбат ба шартномаи киро татбиқ намешаванд.

3. Кирогир ҳуқуқ дорад киродеҳро на камтар аз даҳ рӯз пеш аз мақсадаш ба таври хаттӣ огоҳ карда, шартномаи кироро дар ҳар вақте, ки мехоҳад, рад намояд.

Моддаи 696. Ба кирогир додани молу мулк

Киродеҳе, ки шартномаи кироро мебандад, уҳдадор аст дар ҳузури кирогир дурустии молу мулки ба киро додашавандаро санҷад, ҳамчунин кирогирро бо қоидаҳои истифодабарии молу мулк шинос намояд ё ба ӯ дар бораи истифодаи ин молу мулк дастури хаттӣ диҳад.

Моддаи 697. Бартараф намудани камбудихои молу мулки ба киро додашуда

1. Дар сурати аз тарафи кирогир ошкор гардидани камбудихои молу мулки ба киро додашуда, ки истифодаи онро пурра ё қисман ғайриимкон месозанд, киродеҳ уҳдадор аст аз рӯзи арзи кирогир дар бораи камбудихо дар муҳлати даҳ рӯз, агар дар шартнома муҳлати кутохтар муқаррар нашуда бошад, камбудихои молу мулкро дар ҷояш ройгон бартараф намояд ё молу мулки додашударо бо молу мулки монанди дигар, ки дар ҳолати коршоямӣ қарор дорад, иваз кунад.

2. Агар камбудихои молу мулки ба киро додашуда дар натиҷаи аз тарафи кирогир вайрон карда шудани қоидаҳои истифодабарӣ ва ниғаҳдории молу мулк ба вучуд омада бошанд, кирогир ба киродеҳ арзиши таъмир ва интиқоли молу мулкро пардохт менамояд.

Моддаи 698. Пули киро

1. Пули киро аз рӯйи шартномаи киро дар шакли маблағи муайяни устувор, ки давра ба давра ё якбора пардохт карда мешавад, муқаррар мегардад.

2. Дар ҳолати аз тарафи кирогир пеш аз муҳлат баргардондани молу мулк, киродеҳ ба он қисми дахлдори пули кирои гирифтаашро бо баҳисобгирӣ аз ҳамон рӯзе, ки баъди рӯзи баргардондани воқеии молу мулк фаро мерасад, бармегардонад.

3. Аз кирогир рӯёнидани қарзи пардохти пули киро бо тартиби бебаҳс дар асоси санади иҷроии нотариус анҷом дода мешавад.

Моддаи 699. Истифодаи молу мулки ба киро додашуда

1. Таъмири асосӣ ва ҷорӣ молу мулки мувофиқи шартномаи киро додашуда уҳдадории киродеҳ мебошад.

2. Ба кирои фаръӣ додани молу мулке, ки мувофиқи шартномаи киро ба кирогир дода шудааст, аз тарафи кирогир ба шахси дигар вогузор гардидани ҳуқуқи уҳдадорихоии он мувофиқи шартномаи киро, ба гарав ва чун ҳиссаи молумулкӣ ба ҷамъият ва ширкатҳои хоҷагӣ гузоштани ҳуқуқи кирогир, ба сифати ҳаққи узвият ба кооперативи тижоратӣ гузоштани ин ҳуқуқ мумкин нест.

§3. Иҷораи воситаҳои нақлиёт

Моддаи 700. Шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж

1. Аз рӯйи шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж иҷорадеҳ уҳдадор аст воситаи нақлиётро бар ивази музд ба соҳибӣ ва истифодаи муваққатии иҷорагир диҳад ва бо қувваи худ чиҳати идоракунӣ ва истифодабарии техникаи он хизмат расонад.

2. Қоидаҳои боби мазкур оид ба нав кардани шартномаи иҷора барои муҳлати номуайян ва ҳуқуқи афзоилиятноки иҷорагир ба нав кардани шартномаи иҷора (моддаи 689 ҳамин Кодекс) ба шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж татбиқ намегарданд.

Моддаи 701. Шакли шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж

1. Шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж, новобаста ба муҳлати он, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

2. Нисбат ба шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж қоидаҳои қисми 2 моддаи 675 ҳамин Кодекс дар бораи бақайдгирии шартномаҳои иҷора татбиқ намегарданд.

Моддаи 702. Уҳдадорӣ иҷорадеҳ оид ба нигоҳдорӣ воситаи нақлиёт

Иҷорадеҳ уҳдадор аст дар давоми тамоми муҳлати амали шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж ҳолати лозимии воситаи нақлиёти ба иҷора додашударо нигоҳдорад, ҳамчунин таъмири ҷорӣ, асосӣ ва расондани лавозимоти заруриро анҷом диҳад.

Моддаи 703. Уҳдадорӣ иҷорадеҳ оид ба идоракунӣ ва истифодаи техникаи воситаи нақлиёт

1. Хизматрасоние, ки ба иҷорагир аз тарафи иҷорадеҳ дар мавриди идоракунӣ ва истифодаи техникаи воситаҳои нақлиёт расонда мешаванд, бояд истифодаи муътадил ва бехатари онро тибқи мақсадҳои дар шартномаи иҷора зикршуда таъмин намояд. Дар шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж метавонанд доираи боз ҳам васеътари хизматрасониҳое, ки ба иҷорагир расонда мешаванд, пешбинӣ гарданд.

2. Ҳайати экипажи воситаи нақлиёт ва сатҳи ихтисоси он бояд ба қоидаҳои барои тарафҳо ҳатмӣ, шартҳои шартнома ва агар дар қоидаҳо барои тарафҳо чунин талаботи ҳатмӣ муқаррар нашуда бошанд, ба талаботи амалияи маъмули истифодаи воситаи нақлиёти навъи додашуда ва шартҳои шартнома ҷавобгӯй бошад.

3. Аъзои экипаж муносибатҳои меҳнатии худро бо иҷорадеҳ нигоҳ медоранд. Онҳо ба фармоишҳои иҷорадеҳ дар мавриди идоракунӣ ва истифодаи техникаи ва ба фармоишҳои иҷорагир дар бобати истифодаи тижоратии воситаи нақлиёт итоат мекунанд.

4. Агар дар шартномаи иҷора тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, хароҷот оид ба пардохти хизматрасонии аъзои экипаж, ҳамчунин хароҷоти нигоҳдории онҳо, ба зиммаи иҷорадеҳ мебошанд.

Моддаи 704. Уҳдадорӣ иҷорагир оид ба пардохти хароҷоте, ки ба истифодаи тижоратии воситаи нақлиёт вобаста мебошад

Агар дар шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, хароҷоти пардохти сӯзишворӣ ва маводи дигари дар ҷараёни истифода сарфшаванда, пардохти бочҳо ва хароҷоти дигар, ки вобаста бо истифодаи тижоратии воситаи нақлиёт ба вучуд меоянд, ба зиммаи иҷорагир мебошанд.

Моддаи 705. Суғуртаи воситаи нақлиёт

Агар дар шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, уҳдадорӣ суғуртаи воситаи нақлиёт ва (ё) суғуртаи ҷавобгарӣ барои зиёне, ки метавонад аз тарафи иҷорагир дар ҷараёни истифода расонда шавад, дар ҳолатҳое ба зиммаи иҷорадеҳ гузошта мешавад, ки чунин суғурта мувофиқи қонун ё шартнома ҳатмӣ бошад.

Моддаи 706. Шартномаҳо оид ба истифодаи воситаи нақлиёт бо экипаж аз ҷониби шахсони сеюм

1. Иҷорагир ҳуқуқ дорад бе розигии иҷорадеҳ воситаи нақлиётро ба иҷораи фаръӣ диҳад, агар дар шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бо экипаж тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Иҷорагир дар доираи анҷом додани истифодаи тижоратии воситаи нақлиёти ба иҷора гирифташуда ҳуқуқ дорад бе розигии иҷорадеҳ бо шахси сеюм аз номи худ шартномаҳои ҳамлу нақл ё шартномаҳои дигар бандад, агар онҳо хилофи мақсадҳои истифодаи воситаи нақлиёт, ки дар шартномаи иҷора зикр шудаанд ва дар сурате, ки чунин мақсадҳо муқаррар нашудаанд, муҳолифи таъиноти воситаи нақлиёт набошанд.

Моддаи 707. Ҷавобгарӣ барои зиёне, ки ба воситаи нақлиёт расонда шудааст

Дар сурати нобуд шудан ё осеб дидани воситаи нақлиёти ба иҷора додашуда иҷорагир уҳдадор аст зиёни расондари ҷуброн намояд, агар иҷорадеҳ исбот кунад, ки нобуд шудан ё осеб дидани воситаи нақлиёт бо сабабҳои ба вучуд омадаанд, ки барои онҳо иҷорагир тибқи қонун ё шартнома ҷавобгар аст.

Моддаи 708. Ҷавобгарӣ барои зиёне, ки тавассути воситаи нақлиёт расонда шудааст

Ҷавобгарӣ барои зиёне, ки ба шахси сеюм тавассути воситаи нақлиёт, механизмҳо, таҷҳизот, дастгоҳҳои онҳо расонда шудааст, тибқи қоидаҳои боби 63 ҳамин Кодекс ба зиммаи иҷорадеҳ вогузор мегардад.

Моддаи 709. Хусусиятҳои иҷораи намудҳои алоҳидаи воситаҳои нақлиёт бо экипаж

Хусусиятҳои иҷораи намудҳои алоҳидаи воситаҳои нақлиёт бо хизматрасонӣ дар мавриди идоракунӣ ва истифодаи техникаӣ, ғайр аз хусусиятҳои, ки дар параграфи мазкур пешбинӣ шудаанд, метавонанд тибқи қонунгузори муқаррар карда шаванд.

Моддаи 710. Шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж

1. Аз рӯйи шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж иҷорадеҳ ба иҷорагир воситаи нақлиётро бар ивази музд, бе хизматрасонӣ дар мавриди идоракунӣ ва истифодаи техникаи он ба соҳибӣ ва истифодаи муваққатӣ медиҳад.

2. Қоидаҳои боби мазкур дар бораи нав кардани шартномаи иҷора барои муҳлати номуайян ва ҳуқуқи афзалиятноки иҷорагир ба бастани шартнома барои муҳлати нав (моддаи 689 ҳамин Кодекс) нисбат ба шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж татбиқ намегарданд.

Моддаи 711. Шакли шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж

1. Шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж, новобаста ба муҳлати он, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

2. Нисбат ба шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж қоидаҳои қисми 2 моддаи 675 ҳамин Кодекс дар бораи бақайдгирии шартномаҳои иҷора татбиқ намешаванд.

Моддаи 712. Уҳдадори иҷорагир оид ба ниғаҳдори воситаи нақлиёт

Иҷорагир уҳдадор аст дар давоми тамоми муҳлати амали шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж ҳолати лозимии воситаи нақлиётро нигоҳ дорад, аз ҷумла таъмири ҷорӣ, ҳамчунин, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, таъмири асосиро анҷом диҳад.

Моддаи 713. Уҳдадори иҷорагир оид ба идоракунӣ ва истифодаи техникаи воситаи нақлиёт

Иҷорагир бо қувваи худ идоракунии воситаи нақлиёти ба иҷора гирифташуда, ҳамчунин истифодаи тиҷоратӣ ва техникаи онро анҷом медиҳад.

Моддаи 714. Уҳдадори иҷорагир оид ба пардохти хароҷоти ниғаҳдори воситаи нақлиёт

Агар дар шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, хароҷоти ниғаҳдори воситаи нақлиёти ба иҷора гирифташуда, суғуртаи он, аз ҷумла суғуртаи ҷавобгарии худ, ҳамчунин хароҷоти вобаста бо истифодаи воситаи нақлиёт, ба зиммаи иҷорагир мебошанд.

Моддаи 715. Шартномаҳо оид ба истифодаи воситаи нақлиёт бе экипаж аз ҷониби шахси сеюм

1. Агар дар шартномаи иҷораи воситаи нақлиёт бе экипаж тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорагир ҳуқуқ дорад воситаи нақлиёти ба иҷора гирифташударо бо шартҳои шартномаи иҷора бе экипаж ё бе экипаж бо розигии иҷорадеҳ ба иҷораи фаръӣ диҳад.

2. Иҷорагир ҳуқуқ дорад бе розигии иҷорадеҳ бо шахси сеюм аз номи худ шартномаҳои ҳамлу нақл ва шартномаҳои дигар бандад, агар онҳо хилофи мақсадҳои истифодаи воситаи нақлиёти дар шартномаи иҷора зикршуда набоянд ва дар сурате, ки ҷунин мақсадҳо муқаррар нашудаанд, муҳолифи таъиноти воситаи нақлиёт набоянд.

Моддаи 716. Хусусиятҳои иҷораи намудҳои алоҳидаи воситаҳои нақлиёт бе экипаж

Хусусиятҳои иҷораи намудҳои алоҳидаи воситаҳои нақлиёт бе хизматрасонӣ дар мавриди идоракунии ва истифодабарии техникӣ, ғайр аз хусусиятҳои, ки дар параграфи мазкур пешбинӣ шудаанд, метавонад бо конунгузорӣ муқаррар карда шаванд.

§4. Иҷораи бино ва иншоот

Моддаи 717. Шартномаи иҷораи бино ё иншоот

1. Аз рӯи шартномаи иҷораи бино ё иншоот иҷорадеҳ уҳдадор мегардад бино ё иншоотро ба соҳиби муваққатӣ ва истифода ё истифодаи муваққатии иҷорагир супорад.

2. Қоидаҳои параграфи мазкур нисбат ба иҷораи корхонаҳо татбиқ мегарданд, агар дар қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба иҷораи корхона тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 718. Шакл ва бақайдгирии давлатии шартномаи иҷораи бино ё иншоот

1. Шартномаи иҷораи бино ё иншоот дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як ҳуҷҷати аз ҷониби тарафҳо (қисми 2 [моддаи 500](#) ҳамин Кодекс) имзошуда баста мешавад.

2. Риоя накардани шакли шартномаи иҷораи бино ё иншоот боиси безътибории он мегардад.

3. Шартномаи иҷораи бино ё иншооте, ки барои муҳлати на камтар аз як сол баста шудааст, бояд ба қайди давлатӣ гирифта шавад ва аз лаҳзаи бақайдгирӣ басташуда ҳисобидамешавад.

Моддаи 719. Ҳуқуқи ба қитъаи замин, ки бино ё иншооти иҷорагирифта дар он ҷойгир аст

Аз рӯи шартномаи иҷораи бино ё иншоот ҳамзамон бо ҳуқуқи соҳибӣ ва истифодаи чунин молу мулки ғайриманқул ба иҷорагир ҳамчунин ҳуқуқи ба он қисми қитъаи замин, ки таҳти он молу мулки ғайриманқул қарор дорад ва барои истифодаи он зарур мебошад, дода мешавад.

Моддаи 720. Ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин ҳангоми ба иҷора супоридани бино ё иншоот

Ҳангоми ба иҷора супоридани бино ё иншоот ҳуқуқи истифодаи қитъаи замин, ки дар он бино ё иншоот то ба анҷом расидани муҳлати иҷораи бино ё иншоот ҷойгир аст, ба иҷорагир дода мешавад.

Моддаи 721. Андозаи пули иҷора

1. Дар шартномаи иҷораи бино ё иншоот бояд андозаи пули иҷора пешбинӣ карда шавад. Дар сурати мавҷуд набудани шартҳои дар шакли хаттӣ мувофиқанамудани тарафҳо дар бораи андозаи пули иҷора, шартномаи иҷораи бино ё иншоот басташуда ба ҳисоб намеавад. Дар ин сурат қоидаҳои муайян кардани нарх, ки дар қисми 3 моддаи 486 ҳамин Кодекс пешбинӣ шудаанд, татбиқ намегарданд.

2. Пули иҷора дар шартномаи иҷораи бино ё иншоот муқарраргардида пардохти истифодаи қитъаи замин, ки бино ё иншоот дар он ҷойгир аст ё қисми дахлдори қитъаи заминеро, ки ҳамроҳи бино ё иншоот супорида мешавад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, дар бар мегирад.

3. Дар ҳолатҳои, ки пардохти иҷораи бино ё иншоот дар шартнома барои воҳиди майдони бино (иншоот) ё дигар нишондиҳандаи андозаи он муқаррар шудааст, пули иҷора бо назардошти андозаи воқеии бино ё иншооти ба иҷорагир супоридашуда муайян карда мешавад.

Моддаи 722. Супоридани бино ё иншоот

1. Аз тарафи иҷорадеҳ супоридани бино ё иншоот ва аз тарафи иҷорагир қабул намудани он бо санади супоридан ё бо ҳуҷҷати дигаре, ки тарафҳо имзо мекунанд, анҷом дода мешаванд.

2. Агар дар қонун ё шартномаи иҷораи бино ё иншоот тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, уҳдадори иҷорадеҳ дар бораи ба иҷорагир супоридани бино ё иншоот баъди ба соҳибӣ ё истифодаи иҷорагир супоридани он ва аз ҷониби тарафҳо имзо шудани санади дахлдор доир ба супоридан иҷрошуда ҳисобида мешавад.

3. Аз имзои санади супоридани бино ё иншоот бо шартҳои пешбининамудани шартнома саркашӣ кардани яке аз тарафҳо маънои даст кашидани иҷорадеҳ аз иҷрои уҳдадорӣ оид ба супоридани молу мулк ва даст кашидани иҷорагир аз қабули молу мулкоро дорад.

4. Ҳангоми қатъи шартномаи иҷораи бино ё иншоот объекти ба иҷора гирифташуда бояд бо риояи қоидаҳои дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинигардида ба иҷорадеҳ баргардонда шавад.

§5. Иҷораи корхона

Моддаи 723. Шартномаи иҷораи корхона

1. Аз рӯи шартномаи иҷораи корхона иҷорадеҳ уҳдадор мешавад ба соҳибӣ ва истифодаи муваққатии иҷорагир корхонаро ҳамчун маҷмаи молу мулк, ба истиснои он ҳуқуқи уҳдадорихое, ки иҷорагир барои ба шахси дигар додани онҳо ҳуқуқи надорад, бар ивази музд супорад. Қоидаҳои параграфи мазкур ҳангоми иҷораи маҷмуаи томи ғайриманқул татбиқи мешаванд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Дар бораи ба иҷорагир гузарондани қарзҳои иҷорадеҳ уҳдадор аст кредиторони худро ба таври хаттӣ огоҳ кунад, дар сурати розӣ набуданашон дар бобати гузарондани қарзҳои онҳо ҳуқуқи доранд дар давоми се моҳ аз рӯзи гирифтани огоҳинома аз иҷорадеҳ қатъи уҳдадорихо ё иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадорихо дахлдорро талаб намоянд. Агар дар муҳлати зикршуда ягон талаби мазкур пешниҳод нашавад, кредитор барои гузарондани қарзи дахлдор ба иҷорагир розигида ҳисобида мешавад.

3. Корхона танҳо баъди анҷоми ҳисоббаробаркунӣ бо кредитороне, ки аз иҷорадеҳ қатъ кардан ё иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадорихоро талаб кардаанд, метавонад ба иҷора супорида шавад.

4. Баъди ба иҷора супоридани корхона иҷорадеҳ ва иҷорагир барои қарзҳои ба таркиби корхона ба иҷора супоридашуда дохилгардидае, ки бе розигии кредитор ба номи иҷорагир гузаронда шудаанд, ҷавобгарии муштарак доранд.

5. Ҳуқуқҳои иҷорадеҳ, ки аз тарафи он дар асоси иҷозат (иҷозатнома) барои машғулият ба фаъолияти дахлдор гирифта шудаанд, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, ба иҷорагир дода намешаванд. Ба таркиби корхона мувофиқи шартнома супоридашаванда дохил кардани уҳдадорихое, ки иҷрои онҳо аз тарафи иҷорагир дар сурати мавҷуд набудани иҷозат (иҷозатнома) аз имкон берун аст, иҷорадеҳро аз уҳдадорихо дахлдор дар назди кредиторон озод намекунад.

Моддаи 724. Ҳуқуқи кредитор ҳангоми иҷораи корхона

1. Кредитор аз рӯи қарзҳои ба таркиби корхона дохилкардашуда бояд то супоридани корхона ба иҷорагир аз тарафи иҷорадеҳ дар бораи ба иҷора супорида шудани корхона ба таври хаттӣ огоҳ карда шавад.

2. Кредиторе, ки ба иҷорадеҳ дар бораи розигии худ оид ба гузарондани қарз ба таври хаттӣ хабар намодааст, ҳуқуқи дорад дар давоми се моҳ аз рӯзи гирифтани огоҳинома дар бораи ба иҷора супоридани корхона қатъи уҳдадорихо ё иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадорихо ва ҷуброни зиёни дар натиҷаи ин расидаро талаб намоянд.

3. Кредиторе, ки дар бораи ба иҷора супоридани корхона бо тартиби пешбинишуда қисми 1 моддаи мазкур огоҳ карда нашудааст, метавонад оид ба қонунгардондани талаботи пешбинишуда қисми 2 моддаи мазкур дар давоми як сол аз рӯзе, ки дар бораи ба иҷора супоридани корхона хабардор шудааст ё бояд хабардор мешуд, даъво пешниҳод кунад.

4. Баъди ба иҷора супоридани корхона иҷорадеҳ ва иҷорагир аз рӯи қарзҳои ба таркиби корхона дохилшуда, ки бе розигии кредитор ба номи иҷорагир гузаронда шудаанд, ҷавобгарии муштарак доранд.

Моддаи 725. Шакли шартномаи иҷораи корхона ва бақайдгирии давлатии он

1. Шартномаи иҷораи корхона дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як ҳуҷҷате, ки аз ҷониби тарафҳо имзо карда шудааст, баста мешавад ва бояд ба тариқи нотариалӣ тасдиқ карда ва ба қайди давлатӣ гирифта шавад.

2. Шартномаи иҷораи корхона аз лаҳзаи бақайдгирии давлатии он басташуда ба ҳисоб меравад.

3. Риоя накардани талаботи дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда боиси беэътибории шартнома мегардад. Чунин шартнома беқибат буда, нисбат ба он қоидаҳои пешбинишуда қисми 2 [моддаи 179](#) ҳамин Кодекс татбиқи намегарданд.

Моддаи 726. Супоридани корхона ба иҷора гирифташуда

1. Супоридани корхона ба иҷорагир бо таҳия ва ба имзо расондани санади супоридан анҷом дода мешавад.

2. Ба супоридан омода намудани корхона, аз ҷумла тартиб додан ва барои имзо пешниҳод кардани санади супоридан, уҳдадории иҷорадеҳ мебошад ва агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, аз ҳисоби ӯ анҷом дода мешавад.

Моддаи 727. Уҳдадорихо иҷорагир оид ба нигоҳдории корхона ва пардохти хароҷоти истифодаи он

1. Иҷорагири корхона уҳдадор аст дар давоми тамоми муҳлати амали шартнома корхонаро дар ҳолати лозимаи техникӣ, аз ҷумла бо анҷом додани таъмири ҷорӣ ва асосии он, нигоҳ дорад.

2. Харочоти вобаста ба истифодаи корхонаи ба иҷора гирифташуда, инчунин пардохтани пули суғурта ба зиммаи иҷорагир гузошта мешаванд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 728. Истифодаи молу мулки корхонаи ба иҷора гирифташуда

1. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорагир ҳуқуқ дорад бе розигии иҷорадеҳ неъматҳои моддиеро, ки ба таркиби молу мулки корхонаи ба иҷора гирифташуда дохил мешаванд, фурушад, иваз намояд, ба истифодаи муваққатӣ ё қарз диҳад, онро ба иҷораи фаръӣ супорад ва ҳуқуқу уҳдадориҳои худро аз рӯи шартномаи иҷора дар нисбати чунин неъматҳо ба шахси дигар диҳад, ба шарт ки ин амалҳо боиси камшавии арзиши корхона нагарданд ва муқаррароти дигари шартномаи иҷораро вайрон накунад. Тартиби зикршуда нисбат ба қитъаи замин ва дигар захираҳои табиӣ, ҳамчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонун татбиқ намегардад.

2. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорагир ҳуқуқ дорад азнавсозии корхонаи ба иҷора гирифташуда, васеъ намудан, азнавтаҷҳизонии техникӣ, ки арзиши онро зиёд мекунад, анҷом диҳад.

Моддаи 729. Аз тарафи иҷорагир беҳтар намудани корхонаи ба иҷора гирифташуда

1. Иҷорагир ба чуброни арзиши беҳтарсозии ҷудонашавандаи корхонаи ба иҷора гирифташуда, сарфи назар аз розигии иҷорадеҳ барои чунин беҳтарсозӣ, ҳуқуқ дорад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Иҷорадеҳ метавонад аз уҳдадориҳои чуброн намудани арзиши чунин беҳтарсозӣ ба иҷорагир аз тарафи суд озод карда шавад, агар иҷорадеҳ исбот намояд, ки хароҷоти иҷорагир барои ин беҳтарсозӣ арзиши корхонаи ба иҷора гирифташударо нобаробар ба беҳтар намудани хусусиятҳои истифодабарии он зиёд мекунад ё ҳангоми анҷоми чунин беҳтарсозӣ принципҳои бовиҷдонӣ ва оқилона будан вайрон карда шудаанд.

Моддаи 730. Нисбат ба шартномаи иҷораи корхона татбиқ намудани қоидаҳои оид ба оқибатҳои беэътибории аҳд, бекор кардан, қатъ намудан ва тағйирдиҳии шартнома

Қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба оқибатҳои беэътибории аҳд, бекор кардан, қатъ намудан ва тағйир додани шартнома, ки баргардондан ё дар шакли асл рӯёнидани чизеро, ки аз рӯи шартнома ба даст омадааст, аз як тараф ё аз ҳар ду тараф пешбинӣ менамояд, ба шартномаи иҷораи корхона татбиқ мегарданд, агар чунин оқибатҳо ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳимояшавандаи кредиторони иҷорадеҳ ва иҷорагир, шахсони дигарро ба таври назаррас вайрон накунад ва муҳолифи манфиатҳои ҷамъият набошанд.

Моддаи 731. Баргардондани корхонаи ба иҷора гирифташуда

1. Дар сурати қатъи шартномаи иҷораи корхонаи ба иҷора гирифташуда бояд ба иҷорадеҳ маҷмаи ғайриманқули молумулкии ба иҷора супоридашуда бо риояи қоидаҳои дар моддаҳои 723, 724 ва 726 ҳамин Кодекс пешбинигардида баргардонда шавад.

2. Омодасозии корхона барои супоридан ба иҷорадеҳ, аз ҷумла тартиб додан ва барои имзо пешниҳод намудани санади супоридан, дар ин ҳолат уҳдадориҳои иҷорагир мебошад ва, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҳисоби он анҷом дода мешавад.

§6. Иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

Моддаи 732. Шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

1. Иҷорадеҳ мувофиқи шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ уҳдадор мешавад ба иҷорагир барои қонеъ гардондани эҳтиёҷоти кишоварзӣ муваққатан қитъаи замини муайяншударо барои истифодабарии мақсаднок ва музднок супорад ва иҷорагир бошад, уҳдадор мешавад онро тибқи таъинот истифода барад, маблағи пули иҷораро пардохт намояд ва баъди хотимаёбии муҳлати иҷора қитъаи заминро ба иҷорагир баргардонад.

2. Ба сифати мавзуи ин намуди иҷора қитъаи муайяни замин (майдони умумии қитъаи замин, намуди заминҳое, ки ба он ин қитъа дахл дорад, рақами кадастрии ин қитъаи замин, суроғи ҷойгиршавии он, мақсади истифодаи қитъаи замин ва объектҳое, ки дар он ҷойгир шудаанд, агар онҳо бошанд) дохил мешавад, ки барои истеҳсолоти кишоварзӣ супорида шудааст.

Моддаи 733. Тарафҳои шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

1. Мутобиқи қонунгузориҳои замин ба сифати иҷорадиҳанда мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва заминистифодабарандагон буда метавонанд.

2. Тибқи қонунгузори замин иҷорагир шахси воқеӣ ва ё ҳуқуқӣ мебошад, ки метавонад истифодаи муҳлатнок, мақсаднок ва муздноки қитъаи заминро барои истеҳсолоти кишоварзӣ таъмин намояд.

Моддаи 734. Шакли шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

1. Шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ дар шакли хаттӣ бо роҳи тартиб додани як ҳуҷҷати тарафҳо (қисми 2 моддаи 500 ҳамин Кодекс) имзошуда, баста мешавад.

2. Шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ ба қайди давлатӣ гирифта шуда, аз лаҳзаи анҷомёбии чунин бақайдгирӣ шартнома басташуда ба ҳисоб меравад.

3. Риоя накардани талаботи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур боиси беэътибории шартнома мегардад.

4. Бақайдгирии давлатии шартномаи иҷораи фаръии қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ ҳатмӣ нест, агар муҳлати шартнома аз як сол зиёд набошад.

5. Шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ бе тағйир додани таъиноти мақсадноки он баста мешавад.

Моддаи 735. Муҳлати шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

1. Қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ ба муҳлати то бист сол ба иҷора супорида мешавад, агар дар қонун муҳлати дигар муқаррар нагардида бошад.

2. Муҳлати ҳадди ақалли ин шартнома аз як навбати истифодаи майдони киштгардон камтар буда наметавонад.

3. Муҳлати шартномаи иҷораи фаръии қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ наметавонад аз муҳлати иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ зиёд бошад.

Моддаи 736. Шартномаи иҷораи фаръии қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

1. Иҷорагир мустақилона метавонад қитъаи замини муайяншударо ба иҷораи фаръӣ супорад.

2. Шартномаи иҷораи фаръии қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ созиши дутарафае мебошад, ки тибқи он қитъаи замини муайяншуда аз ҷониби иҷорагир ба шахси сеюм барои истифодабарии муҳлатнок, мақсаднок ва музднок супорида мешавад.

3. Уҳдадорихое, ки дар моддаи 732, қисми 2 моддаи 733 ва моддаи 734 ҳамин Кодекс муқаррар шудаанд, нисбати иҷорагири фаръии қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ татбиқ мешаванд.

Моддаи 737. Ҳуқуқи чуброн намудани арзиши беҳтарсозӣ

Иҷорагири қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ барои чуброн намудани арзиши беҳтарсозӣ бо розигии иҷорадеҳ ё беҳтарсозии зарурӣ барои истифодаи муътадили мавзуи иҷора анҷомдодашуда ҳуқуқ дорад.

Моддаи 738. Ҳуқуқи тамдиди муҳлати шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ

1. Баъди ба итмом расидани муҳлати шартномаи иҷораи қитъаи замини таъиноти кишоварзӣ иҷорагир барои тамдиди муҳлати он ҳуқуқ дорад.

2. Ҳангоми набудани аризаи яке аз тарафҳо дар бораи қатъ намудан ё тағйир додани шартнома бинобар ба итмом расидани муҳлати он, шартнома бо ҳамон шартҳо тамдидшуда ба ҳисоб меравад.

§7. Иҷораи захираҳои табиӣ

Моддаи 739. Шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ

Шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ дар асоси қонун баста мешавад.

Моддаи 740. Объектҳои шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ

Захираҳои табиӣ объекти шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ шуда метавонанд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 741. Иҷорадеҳи захираҳои табиӣ

Иҷорадеҳи захираҳои табиӣ шахсе буда метавонад, ки тибқи қонун ё аз ҷониби молик барои ба иҷора супоридани объекти зикршуда ваколатдор шудааст.

Моддаи 742. Иҷорагири захираҳои табиӣ

Иҷорагири захираҳои табиӣ шахси воқеӣ ё ҳуқуқие буда метавонад, ки қобилияти истифодабарии муваққатӣ, музднок ва мақсадноки объекти иҷораро дорад.

Моддаи 743. Шакли шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ ва бақайдгирии давлатии он

Шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ, новобаста ба муҳлати он, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад, ба таври нотариалӣ тасдиқ карда, ба қайди давлатӣ гирифта шавад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 744. Муҳлати шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ

1. Шартномаи иҷораи захираҳои табиӣ ба муҳлати муқаррарнамудаи қонун ё шартнома баста мешавад.
2. Барои намудҳои алоҳидаи захираҳои табиӣ қонун муҳлати ниҳии шартномаро муқаррар менамояд. Дар ин ҳолатҳо, агар муҳлати иҷора дар шартнома муайян набошад ва то ба охир расидани муҳлати ниҳии муқаррарнамудаи қонун тарафе шартномаро рад накунад, баъди ба охир расидани муҳлати ниҳӣ шартнома қатъ мегардад.

Моддаи 745. Ба иҷорагир супоридани захираҳои табиӣ

Иҷорадиҳанда уҳдадор аст захираҳои табиӣ алоҳидаро дар ҳолате ба иҷорагир супорад, ки ба шартҳои шартномаи иҷора ва таъиноти объекти табиӣ мутобиқат намоянд.

Моддаи 746. Уҳдадории иҷорагир оид ба ҷуброн намудани зиёне, ки ба объекти иҷораи захираҳои табиӣ расонда шудааст

Иҷорагир, ки дар натиҷаи харобакунӣ, нобудсозӣ, осебрасонӣ, истифодаи ғайрисамаранок ва вайронкунии дигари шартҳои шартнома ё талаботи қонунгузорӣ ба объекти иҷораи захираҳои табиӣ зиён расондааст, уҳдадор мебошад онро ихтиёран ё дар асоси санади судӣ бо тартиби муқарраргардида ҷуброн намояд.

§8. Иҷораи молиявӣ (лизинг)

Моддаи 747. Шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

1. Аз рӯйи шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) иҷорадеҳ (лизингдеҳ) уҳдадор мешавад молу мулки нишондодаи иҷорагир (лизинггир)-ро аз фурӯшандаи муайянкардаи он ба моликият харидорӣ намояд ва ин молу мулкро музднок ба соҳибӣ ва истифодаи муваққатӣ барои мақсадҳои соҳибкорӣ пешниҳод кунад.
2. Аз лаҳзаи супоридани объекти иҷораи молиявӣ (лизинг) ба иҷорагир талаботи иҷорадеҳ объекти таъминшудаи иҷораи молиявӣ (лизинг) ва худи иҷорадеҳ бошад, кредитор таъминшуда эътироф мешаванд.
3. Иҷорагир ҳуқуқ дорад танҳо ҳамон қисми арзиши мавзӯи иҷораи молиявӣ (лизинг)-ро, ки аз бақияи пардохтҳои иҷораи молиявӣ (лизинг) зиёд аст, фурӯшад, ба гарав гузорад ё ба таври дигар ихтиёрдорӣ намояд.
4. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, иҷорадеҳ барои интиҳоби молу мулки ба иҷора гирифташуда ва фурӯшанда ҷавобгар нест.

Моддаи 748. Шакли шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) дар шакли хаттӣ баста шуда, бояд ба тариқи нотариалӣ тасдиқ карда шавад.

Моддаи 749. Объекти шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Объекти шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) метавонад ҳама гуна ашёи ғайриистеъмолӣ, аз ҷумла корхонаҳо ва дигар маҷмаи молумулкӣ, бино, иншоот, таҷҳизот, воситаҳои нақлиёт ва дигар молу мулки манқул ва ғайриманқуле бошанд, ки барои фаъолияти соҳибкорӣ истифода бурда мешаванд.

Моддаи 750. Тарафҳои шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

1. Тарафҳои шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) лизингдех ва лизинггир мебошанд.
2. Лизингдех шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ буда, молу мулки интихобшударо ба даст оварда, ҳамчун объекти лизинг ба лизинггир мувофиқи шартҳои муайян ба соҳибии муваққатӣ ва истифода месупорад.
3. Лизинггир шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ буда, мувофиқи шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) уҳдадор мебошад, ки объекти лизингро тибқи шартҳои муайян ба соҳибии муваққатӣ ва истифода қабул намояд.

Моддаи 751. Иҷораи молияви (лизинг)-и фаръӣ

1. Иҷораи молиявӣ (лизинг)-и фаръӣ яке аз намудҳои лизинг буда, мутобиқи он лизинггир дар мувофиқа бо лизингдех ва тибқи шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)-и фаръӣ ба шахси сеюм объекти лизингро ба соҳиби ва истифодаи минбаъда месупорад.
2. Ҳангоми супоридани объекти мазкур ба лизинги фаръӣ ҳуқуқи талабкунӣ ба фурушанда мувофиқи шартномаи лизинги фаръӣ ба лизинггир мегузарад.
3. Муҳлати лизинги фаръӣ набояд аз муҳлати иҷораи молиявӣ (лизинг), ки шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) муқаррар намудааст, зиёд бошад.

Моддаи 752. Пардохтҳои иҷораи молиявӣ (лизинг)

1. Таҳти пардохтҳои иҷораи молиявӣ (лизинг) маблағи умумии пардохтҳои шартномаи лизинг дар тамоми муҳлати амали шартномаи лизинг фаҳмида мешавад, ки ба он ҷуброни хароҷоти лизингдех вобаста ба харидорӣ ва супоридани объекти лизинг ба лизинггир, ҷуброни хароҷоти вобаста ба хизматрасонии дигари дар шартномаи лизинг пешбинигардида, инчунин даромади лизингдех, дохил мешаванд.
2. Ҳаҷм, тарз, шакл ва давра ба давра ворид намудани пардохтҳо дар шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) бо мувофиқаи тарафайн муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 753. Намудҳои иҷораи молиявӣ (лизинг)

1. Иҷораи молиявӣ (лизинг), вобаста ба шартҳои гардиши объекти лизинг, ба лизинги молиявӣ, амалиётӣ ва баргардондашаванда тақсим мешавад.
2. Намудҳои дигари иҷораи молиявӣ (лизинг) мумкин аст тибқи қонун ё шартнома муқаррар карда шаванд.
3. Дар шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) бояд ба таври ҳатмӣ намуди лизинг пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 754. Муҳлати амали шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

1. Муҳлати амали шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) аз муҳлати истифодаи муфиди объекти он вобастагӣ дорад.
2. Дар давоми муҳлати амали шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) лизинггир уҳдадор аст ниғаҳдории объекти лизингро таъмин намояд, онро дар ҳолати корӣ нигоҳ дошта, танҳо тибқи шартҳои шартнома истифода намояд.

Моддаи 755. Огоҳонидани фурушанда дар бораи ба иҷораи молиявӣ (лизинг) супоридани молу мулк

Лизингдех молу мулкро барои лизинггир ба даст оварда, бояд фурушандаро огоҳ намояд, ки молу мулк барои ба шахси муайян ба лизинг супоридан таъин гардидааст.

Моддаи 756. Ба лизинггир супоридани объекти иҷораи молиявӣ (лизинг)

1. Агар дар шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, фурушанда объекти лизингро бевосита ба лизинггир дар ҷойи қарордоштаи он месупорад.
2. Агар объекти лизинг дар муҳлати дар шартнома зикршуда, вале агар дар шартнома чунин муҳлат зикр нашуда бошад, дар муҳлати оқилона, ба лизинггир супорида шавад, лизинггир ҳуқуқ дорад бекор намудани шартнома ва ҷуброни зиёро талаб намояд, агар муҳлат бо гуноҳи лизингдех гузашта бошад.

Моддаи 757. Ба лизинггир гузаштани таваккали нобудшавии тасодуфӣ ё осеби тасодуфии объекти иҷораи молиявӣ (лизинг)

Таваккали нобудшавии тасодуфӣ ё осеби тасодуфии объекти лизинг ба лизинггир аз лаҳзаи ба он супоридани ин объект мегузарад, агар дар шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 758. Ҷавобгарии субъектҳои иҷораи молиявӣ (лизинг)

Ҷавобгарии лизингдех ва лизинггир мутобиқи шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг), шартномаи хариду фурӯш ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррар карда мешавад.

Моддаи 759. Ҷавобгарии фурӯшанда

1. Лизинггир ҳуқуқ дорад молу мулкero, ки объекти лизинг мебошанд, талаботero, ки аз шартномаи хариду фурӯши байни фурӯшанда ва лизингдех басташуда, аз ҷумла дар бобати сифат ва мукаммалии молу мулк, муҳлатҳои таҳвили он ва дар ҳолатҳои дигар ба таври лозима иҷро нагардидани шартнома бармеоянд, бевосита ба фурӯшанда пешниҳод намояд. Дар айни ҳол, лизинггир ҳуқуқ ва уҳдадорихоии барои фурӯшанда пешбининамудаи ҳамин Кодексро дар мавриде, ки агар он яке аз тарафҳои шартномаи хариду фурӯши молу мулки зикршуда бошад, дорад. Аммо лизинггир наметавонад шартномаи хариду фурӯшро бо фурӯшанда бе розигии лизингдех бекор намояд.

2. Дар муносибат бо фурӯшанда лизинггир ва лизингдех ҳамчун кредиторони муштарак (моддаи 375 ҳамин Кодекс) амал мекунанд.

3. Агар дар шартномаи лизинг ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, лизингдех дар назди лизинггир барои аз тарафи фурӯшанда иҷро гардидани талаботе, ки аз шартномаи хариду фурӯш бармеоянд, ғайр аз ҳолатҳои, ки ҷавобгарӣ барои интиҳоби фурӯшанда ба зиммаи лизинггир мебошад, ҷавобгар нест. Дар ҳолати охири лизинггир ҳуқуқ дорад бо интиҳоби худ талаботero, ки аз шартномаи хариду фурӯш бармеоянд, бевосита ҳам ба фурӯшандаи молу мулк ва ҳам ба лизингдех, ки ҷавобгарии муштарак доранд, пешниҳод намояд.

Моддаи 760. Хусусиятҳои шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг)

Хусусиятҳои шартномаи иҷораи молиявӣ (лизинг) бо қонун муайян карда мешаванд.

§9. Иҷораи манзили истиқоматӣ

Моддаи 761. Шартномаи иҷораи манзили истиқоматӣ

1. Аз рӯи шартномаи иҷораи манзили истиқоматӣ иҷорадех уҳдадор мегардад ба иҷорагир ва аъзои оилаи ӯ манзили истиқоматиро бар ивази музд барои соҳибӣ ва истифода супорад.

2. Муносибатҳо аз рӯи шартномаи иҷораи манзили истиқоматӣ тибқи [Кодекси](#) манзили Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим мегарданд.

БОБИ 40. ШАРТНОМАИ ИСТИФОДАИ РОЙГОН

Моддаи 762. Мафҳуми шартномаи истифодаи ройгон

1. Мувофиқи шартномаи истифодаи ройгон як тараф (ройгондех) уҳдадор мешавад ашёро ба тарафи дигар (ройгонгир) ба истифодаи муваққатии ройгон супорад ё месупорад ва ройгонгир уҳдадор мешавад, ки худ иҷораи ашёро дар ҳама ҳолате, ки онҳоро гирифта буд, бо назардошти фарсудаҳои муътадил ё дар ҳолате, ки дар шартнома зикр шудааст, баргардонад.

2. Нисбат ба шартномаи истифодаи ройгон мувофиқан қоидаҳои дар қисми 1 моддаи 673, қисми 1 ва ҷумлаи якуми қисми 2 моддаи 676, қисмҳои 1 ва 2 моддаи 677, моддаи 681, қисми 3 моддаи 689, қисмҳои 1 ва 3 моддаи 691 ҳамин Кодекс муқарраргардида татбиқ мегарданд.

3. Ба шартномаи истифодаи ройгони объекти мероси фарҳангӣ инчунин қоидаҳои, ки дар моддаи 675 ҳамин Кодекс муқаррар шудаанд, татбиқ мешаванд.

Моддаи 763. Ройгондиханда

1. Ҳуқуқи супоридани ашё барои истифодаи ройгон ба молики он ва дигар шахсе, ки тибқи қонун ё аз ҷониби молик ба ин кор ваколатдор карда шудаанд, тааллуқ дорад.

2. Ташкилоти тижоратӣ ҳуқуқ надорад молу мулкero ба шахсоне, ки муассисашон, иштирокдорашон, аъзои мақомоти идоракунӣ ё назоратиашон мебошанд, инчунин дигар соҳибкорон, барои истифодаи ройгон супорад.

Моддаи 764. Барои истифодаи ройгон додани ашё

1. Ройгондиханда уҳдадор аст ашёро дар ҳолати мутобиқ бо шартҳои шартнома ва таъиноти онҳо бо ҳамаи асбобу анҷоми марбути мол ва ҳуҷҷатҳои ба он тааллуқдошта супорад.

2. Агар чунин асбобу анчоми марбути мол ва ҳуҷчат супорида нашуда бошанд ва бе онҳо ашё мувофиқи таъинот истифода шуда натавонанд ё истифодаи онҳо арзиши худро барои ройгонгиранда ба таври назаррас гум кунад, ройгонгиранда ҳуқуқ дорад супоридани чунин асбобу анчоми марбути мол ва ҳуҷчатро ё бекор кардани шартнома ва ҷуброни хисороти воқеии ба он расондашударо талаб намояд.

Моддаи 765. Оқибатҳои барои истифодаи ройгон насупоридани ашё

Агар ройгондиҳанда ашёро ба ройгонгир насупорад, ройгонгир ҳуқуқ дорад бекор кардани шартнома ва ҷуброни хисороти воқеиро талаб намояд.

Моддаи 766. Ҷавобгарӣ барои камбудии ашё, ки ба истифодаи ройгон супорида шудаанд

1. Ройгондиҳанда барои камбудии ашё, ки дар хусуси мавҷудияти онҳо ҳангоми бастанӣ шартнома қасдан ё аз беэҳтиётӣ дағалона огоҳ накардааст, ҷавобгар аст.

2. Дар сурати ошкор гардидани чунин камбудии ройгонгиранда ҳуқуқ дорад бо интихоби худ аз ройгондиҳанда ба таври ройгон бартараф намудани камбудии ашё ё ҷуброни хароҷоти барқарор намудани камбудии ашё ё пеш аз муҳлат бекор кардани шартнома ва ҷуброни хисороти воқеиро талаб намояд.

Моддаи 767. Ҳуқуқи шахси сеюм ба ашё, ки барои истифодаи ройгон супорида мешаванд

1. Супоридани ашё ба истифодаи ройгон барои тағйирёбӣ ё қатъи ҳуқуқи шахси сеюм ба ин ашё асос намегардад.

2. Ҳангоми бастанӣ шартнома ройгондиҳанда уҳдадор аст ройгонгирандаро оид ба ҳуқуқҳои шахси сеюм ба ин ашё (сервитут, ҳуқуқи гарав ва ғайра) огоҳ намояд. Иҷро накардани ин уҳдадорӣ ба ройгонгиранда ҳуқуқ медиҳад, ки бекор кардани шартнома ва ҷуброни зиёни воқеиро талаб намояд.

Моддаи 768. Уҳдадорҳои ройгонгиранда оид ба нигоҳдории ашё

Ройгонгиранда уҳдадор аст ашёи барои истифодаи ройгон гирифташударо дар ҳолати коршоям нигоҳ дорад, таъмири ҷорӣ ва асосии онро анҷом диҳад ва ҳама хароҷоти нигоҳдории онро ба зимма гирад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 769. Ҷавобгарии ройгонгиранда

Агар ашё аз сабаби онҳоро мувофиқи шартнома ё таъиноташон истифода набурдан ё бе розигии ройгондиҳанда ба шахси сеюм супоридан нобуд шуда ё осеб дида бошанд, ройгонгиранда барои зиёни ба ашё расондааш ҷавобгар мебошад.

Моддаи 770. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки ба шахси сеюм бинобар истифодаи ашё расидааст

Ройгондиҳанда барои зараре, ки бинобар истифодаи ашё ба шахси сеюм расонда шудааст, ҷавобгар мебошад, агар исбот накунад, ки зарар дар натиҷаи ғараз ё беэҳтиётӣ дағалонаи ройгонгиранда ё шахсе, ки ин ашё бо розигии ройгондиҳанда дар истифодаи он буд, расидааст.

Моддаи 771. Ба шахси сеюм супоридани ашё, ки барои истифодаи ройгон гирифта шудаанд

Ройгонгиранда танҳо бо розигии ройгондиҳанда ҳуқуқ дорад ашёи ба истифодаи ройгон гирифтаро ба истифодаи шахси сеюм супорида, дар назди он ҷавобгар боқӣ монад.

Моддаи 772. Бо талаби ройгондиҳанда пеш аз муҳлат бекор кардани шартнома

Ройгондиҳанда ҳуқуқ дорад дар ҳолатҳои зерин пеш аз муҳлат бекор намудани шартномаро талаб намояд, агар ройгонгиранда:

- ашёро мутобиқи шартнома ё тибқи таъинот истифода набарад;
- уҳдадорҳои дар ҳолати дуруст нигоҳ доштани ашё ё нигоҳдории онҳоро иҷро накунад;
- ҳолати ашёро ба таври назаррас бад гардонад;
- бе розигии ройгондиҳанда ба шахси сеюм ашёро супорида бошад;
- дар ҳолатҳои дигари муқаррарнамудаи қонун.

Моддаи 773. Бо талаби ройгонгиранда пеш аз муҳлат бекор кардани шартномаи истифодаи ройгон

Ройгонгиранда ҳуқуқ дорад пеш аз муҳлат бекоркунии шартномаи истифодаи ройгонро талаб намояд:

- ҳангоми ошкор кардани камбудихо, ки истифодаи дурусти ашёро имконнопазир ё мушкил мегардонанд ва дар бораи мавҷудияти онҳо он дар лаҳзаи бастании шартнома наметавонист ва доништа ҳам наметавонист;

- агар ашё аз рӯйи ҳолате, ки ба он он ҷавобгӯ нест, дар вазъияти барои истифода корношоям қарор дошта бошад;

- агар ҳангоми бастании шартнома ройгондиханда онро аз ҳуқуқҳои шахси сеюм ба ашёе, ки супорида мешаванд, огоҳ накарда бошад;

- дар ҳолатҳои дигари муқаррарнамудаи қонун.

Моддаи 774. Даст кашидан аз шартномаи истифодаи ройгон

Агар муҳлати истифодаи ройгони ашё дар шартнома муайян нашуда бошад, ҳар яке аз тарафҳо ҳуқуқ дорад ҳар вақт, тарафи дигарро як моҳ пеш дар ин хусус огоҳ намуда, аз шартнома даст кашад, агар дар шартнома муҳлати дигари огоҳкунӣ пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 775. Тағйир ёфтани тарафҳо дар шартномаи истифодаи ройгон

1. Дар сурати вафот кардани шахси воқеӣ - ройгондиханда ё азнавташкилдихӣ, ё барҳам додани шахси ҳуқуқӣ - ройгондиханда ҳуқуқ ва уҳдадориҳои онҳо тибқи шартнома ба меросгир ё вориси ҳуқуқии дигар ё шахси дигар, ки ба он ҳуқуқи моликият ба ашё ё ҳуқуқи дигар гузаштааст ва дар асоси он ашё ба истифодаи ройгон супорида шудааст, мегузаранд.

2. Дар сурати азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ - ройгонгиранда ҳуқуқ ва уҳдадориҳои он тибқи шартнома, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ба вориси ҳуқуқӣ мегузаранд.

Моддаи 776. Қатъи шартномаи истифодаи ройгон

Шартномаи истифодаи ройгон ғайр аз асосҳои умумии қатъи уҳдадориҳо, инчунин дар сурати вафоти шахси воқеӣ ройгонгиранда ё барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ - ройгонгиранда қатъ мегардад, агар дар шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нагардида бошад.

БОБИ 41. ПАЙМОНКОРӢ

§1. Муқаррароти умумӣ оид ба паймонкорӣ

Моддаи 777. Шартномаи паймонкорӣ

1. Тибқи шартномаи паймонкорӣ як тараф (паймонкор) уҳдадор мешавад тибқи супориши тарафи дигар (фармоишгар) кори муайянеро анҷом диҳад, онро дар муҳлати муайян ба фармоишгар супорад ва фармоишгар бошад, уҳдадор мешавад корро қабул намуда, ҳаққи корро пардохт намояд.

2. Нисбат ба намудҳои алоҳидаи шартномаи паймонкорӣ (паймонкори маишӣ, паймонкорӣ дар сохтмон, паймонкорӣ оид ба корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустҷӯӣ) муқаррароти пешбиниамудаи параграфи мазкур татбиқ мешаванд, агар дар қоидаҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс оид ба намудҳои алоҳидаи чунин шартномаҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 778. Корхое, ки тибқи шартномаи паймонкорӣ ва аз ҳисоби таъмини паймонкор анҷом дода мешаванд

1. Шартномаи паймонкорӣ барои тайёр кардан ё коркарди ашё, ё барои корҳои иҷрошудаи дигар бо супоридани натиҷаи он бо фармоишгар баста мешавад.

2. Тибқи шартномаи паймонкорӣ, ки барои тайёр кардани ашё баста шудааст, паймонкор ҳуқуқ ба онро ба фармоишгар медиҳад.

3. Паймонкор мустақилона тарзи иҷрои супориши фармоишгарро муайян менамояд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

4. Корҳо аз ҷониби паймонкор бо мавод, тавассути қувва ва воситаҳои он анҷом дода мешаванд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

5. Паймонкор барои мавод ва таҷҳизоти дорои сифати номатлуби пешниҳодшуда, инчунин мавод ва таҷҳизоти пешниҳодшудае, ки гаронии ҳуқуқҳои шахсонӣ сеюмро дорад, ҷавобгар мешавад.

Моддаи 779. Таваккали тасодуфан нобуд шудан ва осеб дидани мавод

Таваккали тасодуфан нобуд шудан ё осеб дидани маводро то фаро расидани муҳлати аз ҷониби паймонкор супоридани корҳои дар шартнома пешбинишуда тарафе ба зимма дорад, ки маводро фароҳам овардааст ва баъди фаро расидани ин муҳлат - тарафе, ки муҳлатро гузарондааст, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 780. Паймонкори асосӣ ва паймонкори фаръӣ

1. Агар аз қонун ё шартномаи паймонкорӣ уҳдадориҳои паймонкор вобаста ба шахсан иҷро намудани корҳои дар шартнома пешбинишуда барнаоянд, паймонкор ҳуқуқ дорад барои иҷрои як қисми уҳдадориҳои худ паймонкори фаръиро ҷалб кунад. Дар ин ҳолат паймонкор ба сифати паймонкори асосӣ баромад мекунад.

2. Паймонкори асосӣ дар назди паймонкори фаръӣ барои аз ҷониби фармоишгар иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадориҳои худ оид ба шартномаи паймонкорӣ ва дар назди фармоишгар барои оқибатҳои аз ҷониби паймонкори фаръӣ иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадориҳои худ мутобиқи [моддаи 464](#) ҳамин Кодекс ҷавобгар мебошад.

3. Фармоишгар ва паймонкори фаръӣ ҳуқуқ надоранд вобаста ба вайрон кардани шартномаҳое, ки ҳар кадоми онҳо бо паймонкори асосӣ бастааст, яке ба дигаре талабот пешниҳод кунад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

4. Бо розигии паймонкори асосӣ фармоишгар ҳуқуқ дорад барои иҷрои корҳои алоҳида бо шахси дигар шартнома бандад. Дар чунин ҳолат шахси зикргардида барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби кор дар назди фармоишгар мустақиман ҷавобгар мебошад.

Моддаи 781. Дар иҷрои кор иштирок намудани якчанд шахс

1. Агар аз ҷониби паймонкор ҳамзамон ду ё якчанд шахс баромад кунад, дар сурати тақсимнашаванда будани мавзуи уҳдадорӣ онҳо нисбат ба фармоишгар қарздорони муштарак дониста шуда, мувофиқан кредиторони муштарак эътироф карда мешаванд.

2. Ҳангоми тақсимнашаванда будани мавзуи уҳдадорӣ, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбинишудаи қонунгузорӣ ё шартнома ҳар яке аз шахсони дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинигардида нисбат ба фармоишгар дар доираи ҳиссаи худ ҳуқуқ ба даст меорад ва ҷавобгар мебошад ([моддаи 370](#) ҳамин Кодекс).

Моддаи 782. Муҳлати иҷрои корҳо

1. Дар шартномаи паймонкорӣ муҳлати ибтидоӣ ва ниҳоии иҷрои корҳо пешбинӣ мегардад. Бо мувофиқаи байни тарафҳо дар шартнома метавонад инчунин муҳлати хотимаи давраҳои алоҳидаи корҳо пешбинӣ гардад (муҳлатҳои фосилавӣ).

2. Паймонкор барои вайрон кардани муҳлати ибтидоӣ ва муҳлати ниҳой, инчунин муҳлатҳои фосилавии иҷрои корҳо ҷавобгар мебошад, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Муҳлатҳои ибтидоӣ, ниҳой ва фосилавии корҳои иҷрошуда, ки дар шартнома пешбинӣ гардидаанд, тибқи ҳолат ва тартиби пешбинишудаи шартнома метавонанд тағйир дода шаванд.

4. Оқибатҳои гузарондани муҳлати иҷро, ки дар [моддаи 466](#) ҳамин Кодекс пешбинӣ гардидаанд, ҳангоми вайрон кардани муҳлати ниҳоии иҷрои корҳо фаро мерасанд.

Моддаи 783. Нархи корҳо

1. Дар шартномаи паймонкорӣ бояд нархи корҳои иҷрошаванда ё роҳҳои муайян кардани он нишон дода шаванд. Ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани чунин нишондод, нарх мутобиқи қисми 3 [моддаи 486](#) ҳамин Кодекс аз ҷониби суд муқаррар карда мешавад.

2. Нарх дар шартномаи паймонкорӣ ҷуброни хароҷоти паймонкор ва подоши ба он марбутаро дар бар мегирад.

3. Нархи корҳо метавонад бо роҳи тартиб додани харҷнома муайян карда шавад.

4. Дар ҳолатҳое, ки кор мутобиқи харҷномаи тартибдодаи паймонкор анҷом дода мешавад, харҷнома аз лаҳзаи аз ҷониби фармоишгар тасдиқ шудани он дорои эътибор гардида, як ҷузъи шартнома ба ҳисоб меравад.

5. Нархи корҳо метавонад тахминӣ ё устувор бошад. Ҳангоми дар шартнома набудани нишондодҳои дигар нархи корҳо устувор ҳисобида мешавад.

6. Агар зарурати гузарондани корҳои иловагӣ ва аз ин сабаб моҳиятан баланд гардидани нархи кори тахминан муайянгардида ба миён ояд, паймонкор уҳдадор аст сари вақт фармоишгарро дар ин бора огоҳ созад. Фармоишгаре, ки ба баланд шудани нархи кор розӣ намебошад, ҳуқуқ дорад аз шартнома даст кашад. Дар ин ҳолат паймонкор метавонад барои иҷрои қисми кор аз фармоишгар пардохти нархи онро талаб намояд.

7. Паймонкоре, ки фармоишгарро сари вақт дар бораи зарурати баланд намудани нархи дар шартнома пешбинишуда огоҳ накардааст, уҳдадор аст пардохти корро тибқи нархе, ки дар шартнома муайян гардидааст, иҷро кунад.

8. Паймонкор ҳуқуқ надорад зиёд кардани нархи устувор ва фармоишгар бошад, паст кардани онро талаб намоянд, аз ҷумла дар ҳолатҳое, ки ҳангоми бастанӣ шартнома имконияти пешбинӣ намудани ҳаҷми умумии корҳои иҷрошаванда ё хароҷоти барои он зарур истисно шуда бошад.

9. Баъди бастанӣ шартнома дар сурати ба таври ҷиддӣ баланд шудани нархи мавод ва таҷҳизоте, ки бояд паймонкор фароҳам орад, инчунин боло рафтани нархи хизматрасонии шахси сеюм, паймонкор ҳуқуқ дорад баланд намудани нархи муқарраршударо талаб кунад ва дар сурати аз ҷониби фармоишгар рад намудани иҷрои талаботи он мутобиқи моддаи 517 ҳамин Кодекс бекор кардани шартномаро талаб намояд.

Моддаи 784. Сарфакории паймонкор

1. Дар ҳолатҳое, ки хароҷоти воқеии паймонкор нисбат ба оне, ки ҳангоми муайян кардани нархи корҳо ба ҳисоб гирифта шудаанд, камтар бошанд, агар фармоишгар исбот карда натавонад, ки сарфаи бадастовардаи паймонкор ба сифати иҷрои кор таъсир расондааст, паймонкор ҳуқуқи худро барои пардохти кор, бо нархе, ки дар шартнома пешбинӣ шудааст, нигоҳ медорад.

2. Дар шартномаи паймонкорӣ метавонад тақсими сарфаи бадастовардаи паймонкор байни тарафҳо пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 785. Тартиби пардохти корҳо

1. Агар дар шартномаи паймонкорӣ пешпардохти иҷрои кор ё давраҳои алоҳидаи он пешбинӣ нагардида бошад, фармоишгар уҳдадор аст ба паймонкор баъди хотимаи кор, ба шарте ки кор ба таври дахлдор ва дар муҳлати мувофиқашуда ва ё бо розигии фармоишгар пеш аз муҳлат иҷро шуда бошад, маблағи қайду шартшударо пардохт намояд.

2. Паймонкор ҳуқуқ дорад ба андозаи дар шартнома зикргардида аз фармоишгар пешпардохт ё байъонаро дар ҳолатҳо ва ба андозаи пешбиниамудаи қонун ё шартнома талаб намояд.

Моддаи 786. Ҳуқуқи паймонкор барои нигоҳ доштан

Ҳангоми аз ҷониби фармоишгар иҷро накардани уҳдадорӣ пардохти нархи муқарраршуда ё маблағи дигаре, ки вобаста ба иҷрои кор ба паймонкор тааллуқ дорад, паймонкор мутобиқи моддаҳои [416 ва 417](#) ҳамин Кодекс ҳуқуқ дорад натиҷаи кор, инчунин таҷҳизоти марбути фармоишгарро, ки барои коркарди ашё дода шудааст, боқимондаи маводи истифоданашуда ва дигар молу мулкӣ дар наздаш бударо, то аз ҷониби фармоишгар пардохт кардани маблағи дахлдор, нигоҳ дорад.

Моддаи 787. Иҷрои кор бо истифодаи маводи фармоишгар

1. Паймонкор уҳдадор аст маводи фароҳамовардаи фармоишгарро боэҳтиёт истифода бурда, баъди ба итмом расондани кор оид ба масрафи мавод ҳисобот дода, бақияи онҳоро баргардонад ё бо розигии фармоишгар бо назардошти нархи маводи истифоданашудаи боқимонда нархи корро пасттар кунад.

2. Агар бо сабабҳои камбудии маводе, ки фармоишгар пешниҳод накардааст, натиҷаи кор ба даст наомада бошад ё натиҷаи бадастовардашуда дорои камбудие бошад, ки истифодаи онро тибқи таъиноти пешбиниамудаи шартнома имконнопазир мегардонад ва ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани шартҳои дахлдор барои истифодаи одӣ номумкин аст, паймонкор ҳуқуқ дорад пардохти кори анҷомдодаашро талаб намояд.

3. Агар паймонкор исбот карда тавонад, ки ошкор кардани камбудии мавод ҳангоми ба таври дахлдор қабул кардани онҳо аз ҷониби паймонкор ғайриимкон буд, метавонад ҳуқуқҳои дар қисми 2 моддаи мазкур зикргардидаро татбиқ намояд.

Моддаи 788. Ҷавобгарии паймонкор барои ниғаҳдорӣ молу мулкӣ фароҳамовардаи фармоишгар

Паймонкор барои эмин нигоҳ доштани маводу таҷҳизоте, ки фармоишгар барои коркарди мавод фароҳам овардааст, инчунин молу мулкӣ дигаре, ки вобаста ба иҷрои шартномаи паймонкорӣ дар истифодаи паймонкор қарор гирифтаанд, ҷавобгар мебошад.

Моддаи 789. Ҳуқуқи фармоишгар Ҳангоми иҷрои кор

1. Фармоишгар ҳуқуқ дорад ҳар вақт ҷараёни иҷро ва сифати корро бе даҳолат ба ғайри қисмати паймонкор санҷад.

2. Фармоишгар ҳуқуқ дорад аз шартнома даст кашад ва ҷаброни зиёро талаб намояд, агар паймонкор сари вақт ба иҷро шартномаи паймонкорӣ оғоз накунад ё корро тавре иҷро кунад, ки то муҳлати муқарраршуда анҷом додани он баръало имконнопазир гардад.

3. Агар Ҳангоми иҷрои кор аён гардад, ки кор ба таври дахлдор анҷом дода намешавад, фармоишгар ҳуқуқ дорад ба паймонкор барои рафъи камбудихо муҳлати оқилона муайян намояд ва дар сурати аз ҷониби паймонкор дар муҳлати муайяншуда иҷро накардани ин талабот аз шартнома даст кашад ё барои ислоҳи кор аз ҳисоби паймонкор ба шахси дигар муроҷиат кунад, инчунин ҷаброни зиёро талаб намояд.

4. Фармоишгар метавонад ҳар вақт, то ба он супоридани иҷрои кор, аз шартномаи паймонкорӣ даст кашад ва ба паймонкор қисми муқарраршудаи нархи корро, ки то гирифтани оғоҳнома дар мавриди аз шартнома даст кашидани фармоишгар анҷом дода шудааст, пардохт намояд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад. Фармоишгар инчунин уҳдадор аст ба паймонкор зиёро, ки вобаста ба қатъи шартнома расонда шудааст, ҷаброн намояд.

Моддаи 790. Ҳолатҳое, ки паймонкор уҳдадор аст Ғавран фармоишгарро оғоҳ намояд

1. Паймонкор уҳдадор аст ғавран фармоишгарро оғоҳ намояд ва то аз он гирифтани дастур корро Ҳангоми ошкор намудани ҳолатҳои зерин қатъ кунад:

- корношоямӣ ё бесифатии мавод, таҷҳизот, ҳуҷҷатҳои техникӣ ё ашёи барои коркард пешниҳоднамудаи фармоишгар;

- имконпазирии оқибатҳои номусоид барои фармоишгар вобаста ба иҷрои супориш бо тарзи фармудаи он;

- ҳолатҳои дигари ба паймонкор вобаста набудае, ки ба корношоямӣ ё устувории натиҷаҳои иҷрои кор таҳдид мекунад ё дар муҳлати муайянгардида анҷом додани корро ғайриимкон мегардонанд.

2. Паймонкоре, ки фармоишгарро дар бораи ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида оғоҳ накардааст ё муҳлати оқилонаро, ки барои гирифтани ҷавоб ба оғоҳонӣ зарур аст, мунтазир нашуда, корро идома додааст ё, сарфи назар аз оғоҳонии саривақтии фармоишгар дар бораи боздоштани корҳо, ғайриқисмати давом додааст, ҳуқуқ надорад Ҳангоми нисбат ба он пешниҳод шудани талабот ё аз ҷониби он пешниҳод гаштани талаботи дахлдор ба фармоишгар ба ҳолатҳои зикргардида истинод кунад.

3. Агар фармоишгар, сарфи назар аз оғоҳонии саривақтӣ ва асоснокӣ паймонкор оид ба ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида, дар муҳлати оқилона маводи корношоямӣ ё бесифатро иваз накунад, дастурро оид ба тарзи иҷрои кор тағйир надиҳад ё барои рафъи ҳолатҳое, ки ба корношоямӣ ё устувории корҳо таҳдид менамоянд, ҷораҳои зарурии дигар наандешад, паймонкор ҳуқуқ дорад аз шартнома даст кашад ва ҷаброни зиёро вобаста ба қатъи шартнома расондашударо талаб намояд.

Моддаи 791. Аз ҷониби фармоишгар иҷро накардани уҳдадорихои мутақобила оид ба шартномаи паймонкорӣ

1. Паймонкор, Ҳангоме ки фармоишгар уҳдадорихои худро оид ба шартномаи паймонкорӣ ба ҷо намеорад, аз ҷумла мавод, таҷҳизот, ҳуҷҷатҳои техникӣ ё ашёи барои коркард заруриро пешниҳод намекунад, ки ин барои аз ҷониби паймонкор иҷро намудани шартномаи паймонкорӣ монеъ мешавад, инчунин Ҳангоми мавҷуд будани ҳолатҳое, ки баръало дар муҳлати муқарраршуда аз иҷро накардани ин уҳдадорихо гувоҳӣ медиҳанд, ҳуқуқ дорад ба кор шуруъ накунад ё корҳои оғозгардидаро (моддаи 379 Ҳамин Кодекс) қатъ намояд.

2. Агар дар шартномаи паймонкорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, Ҳангоми мавҷуд будани ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида паймонкор ҳуқуқ дорад аз иҷрои шартнома даст кашад ва ҷаброни зиёро расондашударо талаб намояд.

Моддаи 792. Мусоидати фармоишгар

1. Фармоишгар уҳдадор аст тибқи ҳолатҳо, ҳаҷм ва тартиби дар шартномаи паймонкорӣ пешбинигардида ба паймонкор дар иҷрои кор мусоидат намояд.

2. Ҳангоми аз ҷониби фармоишгар иҷро накардани ин уҳдадорихо паймонкор ҳуқуқ дорад ҷаброни зиёро расондашуда, Ҳамчунин хароҷоти иловагиро вобаста ба бекористӣ ё тамдиди муҳлати иҷрои кор, ё зиёд кардани арзиши корро талаб намояд.

3. Дар ҳолатҳое, ки дар натиҷаи амал ё камбудии фармоишгар иҷрои кор вобаста ба шартномаи паймонкорӣ имконнопазир гардидааст, паймонкор ҳуқуқи худро дар бораи ба он пардохтани маблағи бо шартнома муқарраршуда бо назардошти қисми кори анҷомдодашуда нигоҳ медорад.

Моддаи 793. Қабули корҳои иҷрошуда аз ҷониби фармоишгар

1. Фармоишгар уҳдадор аст дар муҳлат ва тартиби пешбиниамудаи шартномаи паймонкорӣ бо иштироки паймонкор корҳои иҷрошударо аз назар гузаронад ва қабул кунад, ҳангоми ошкор намудани сарфи назар кардани шартҳои шартнома, ки корро бадтар мегардонанд, ё норасоии дигар, дар ин хусус фавран ба паймонкор арз намояд.

2. Фармоишгар, ки камбудии корро ҳангоми қабул ошкор намудааст, ҳуқуқ дорад ба онҳо танҳо дар ҳолате истинод намояд, агар дар санад ё ҳуҷҷати дигари тасдиқкунандаи қабул ин норасоӣ қайд шарт шудаанд ё имконияти минбаъд пешниҳод шудани талаб дар бораи рафъи онҳо зикр гардидааст.

3. Фармоишгар, ки корро бе санҷиш қабул кардааст, аз ҳуқуқи истинод ба камбудии, ки метавонистанд ҳангоми тарзи одии қабули кор (камбудии баръало) ошкор карда шаванд, маҳрум мегардад.

4. Фармоишгар, ки баъди қабули кор номутобикати онро ба шартнома ё камбудии дигарро ошкор намудааст, ки ҳангоми тарзи одии қабул муайян намудани онҳо (камбудии ноаён) ғайриимкон аст, аз ҷумла чунин камбудии, ки қасдан аз ҷониби паймонкор пинҳон карда шудаанд, уҳдадор аст паймонкорро дар муҳлати оқилона огоҳ созад.

5. Ҳангоми пайдо шудани баҳс байни фармоишгар ва паймонкор вобаста ба камбудии кори иҷрошуда ё сабабҳои он бо талаби ҳар кадоме аз тарафҳо санҷиш таъин кардан мумкин аст. Хароҷоти вобаста ба гузарондани санҷиш, ба истиснои ҳолатҳое, ки агар санҷиш вайрон карда нашудани шартнома ё байни амали паймонкор ва камбудии ошкоршуда вучуд надоштани алоқамандиро муқаррар карда бошад, ба зиммаи паймонкор мебошад. Дар чунин ҳолатҳо хароҷоти гузарондани санҷишро тарафе анҷом медиҳад, ки таъини онро талаб кардааст ва агар санҷиш тибқи созишномаи тарафҳо гузаронда шуда бошад, аз ҷониби ҳар ду тараф баробар пардохт карда мешавад.

6. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳангоми саркашии фармоишгар аз қабули кори иҷрошуда паймонкор бо гузашти муҳлати як моҳ аз рӯзе, ки бояд мувофиқи шартнома кор ба фармоишгар супорида шавад ва баъд аз ду маротиба огоҳ намудани он, ҳуқуқ дорад натиҷаи корро фурушад ва маблағи бадастовардари бо аз ҳисоб баровардани ҳамаи пардохтҳои ба паймонкор тааллуқдошта ба амонат бо тартиби пешбиниамудаи моддаи 378 ҳамин Кодекс ба номи фармоишгар гузаронад.

7. Агар саркашии фармоишгар аз қабули кори иҷрошуда боиси гузарондани муҳлати супоридани кор гардида бошад, ҳуқуқи моликият ба ашёи тайёркардашуда (коркардшуда) аз лаҳзае, ки супоридани он сурат гирифтааст, ба фармоишгар гузашта эътироф карда мешавад.

Моддаи 794. Сифати кор

1. Кори анҷомдодаи паймонкор бояд ба шартҳои шартнома мутобиқат намояд ва дар сурати мавҷуд набудани шарт ё комилан пурра набудани он ба талаботе, ки одатан ба чунин кори навъи дахлдор пешниҳод мегардад, ҷавобгӯ бошад. Агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, иҷрои кор бояд:

- дар лаҳзаи супоридан ба фармоишгар дорои хосиятҳои дар шартнома пешбинигардида ё ба талаботи муайяни одатан пешниҳодшаванда ҷавоб диҳад;

- дар давоми муҳлати оқилонаи қабул барои истифода тибқи таъиноти дар шартнома пешбинишуда коршоям бошад ва агар он дар шартнома пешбинӣ нагардида бошад, барои истифодаи чунин навъи корҳо муносиб бошад.

2. Агар тибқи қонун нисбат ба кори бо шартномаи паймонкорӣ иҷрошаванда талаботи ҳатмӣ пешбинӣ гардида бошад, паймонкори ба сифати соҳибкор баромадкунанда бояд корро бо риояи ҳамаи талаботи ҳатмӣ анҷом диҳад.

3. Паймонкор метавонад вобаста ба шартнома уҳдадорӣ қабул намуда, иҷрои корро тавре анҷом диҳад, ки нисбат ба талаботи сифати дар талаботи ҳатмӣ муқарраргардида баландтар бошад.

Моддаи 795. Кафолати сифати кор

1. Ҳангоме, ки тибқи қонунгузорӣ ё шартнома, ё тибқи одатҳои муомилоти корӣ аз ҷониби паймонкор ба фармоишгар додани кафолати сифати кор пешбинӣ шуда бошад, паймонкор уҳдадор аст ба фармоишгар дар давоми тамоми муҳлати кафолат натиҷаи кореро, ки бояд ба талаботи қисми 1 моддаи 794 ҳамин Кодекс мутобиқ бошад, супорад.

2. Кафолати сифати натиҷаи кор, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, нисбат ба ҳамаи он ҷузъҳои таркибӣ, ки натиҷаи корро ташкил медиҳанд, татбиқ мегардад.

Моддаи 796. Тартиби баҳисобирии муҳлати кафолат

1. Агар дар шартномаи паймонкорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, чараёни муҳлати кафолат аз лаҳзае, ки иҷрои кор қабул гардидааст ё мебоист аз ҷониби фармоишгар қабул гардад, оғоз меёбад.

2. Барои баҳисобирии муҳлати кафолат тибқи шартномаи паймонкорӣ, агар дар қонунгузорӣ ё созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз мушахассоти шартномаи паймонкорӣ барнаояд, мувофиқан қоидаҳои дар қисмҳои 2-4 [моддаи 539](#) ҳамин Кодекс зикргардида татбиқ мешаванд.

Моддаи 797. Ҷавобгарии паймонкор барои сифати номатлуби кор

1. Агар кор аз ҷониби паймонкор бо сарфи назар кардани шартҳои шартнома анҷом дода шуда бошад, ки боиси бад шудани натиҷаи кор гаштааст ё бо камбудихои дигар анҷом ёфтааст, ки истифодаи онро барои мақсади дар шартнома пешбинигардида корношоам сохтааст, ё ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани чунин шарт барои истифодаи муқаррарӣ ғайриимкон аст, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, фармоишгар ҳуқуқ дорад бо салоҳиди худ аз паймонкор талаб кунад, ки:

- дар муҳлати оқилона камбудихои корро ройгон бартараф намояд;

- мувофиқан нархҳои барои кор муқарраргардида ро паст кунад;

- хароҷоташро барои рафъи камбудихо дар сурате, ки агар дар шартнома ҳуқуқи фармоишгар оид ба бартарафкунии камбудихо пешбинӣ гардида бошад, ҷуброн намояд.

2. Паймонкор ҳуқуқ дорад бар ивази рафъи камбудихои коре, ки барои онҳо он ҷавобгар мебошад, ройгон, бо ҷуброни зиёне, ки вобаста ба гузарондани муҳлати иҷрои кор расонда шудааст, аз нав корхоро иҷро кунад. Дар ин сурат фармоишгар уҳдадор аст кори қаблии анҷомдодашударо, агар мувофиқи хусусияти кор чунин баргардондан имконпазир бошад, ба паймонкор баргардонад.

3. Агар сарфи назар кардан аз шартҳои шартнома ҳангоми кори иҷрошуда ё камбудихои дигари кор ҷиддӣ ё рафънопазир бошанд, ё дар муҳлати оқилонаи муқаррарнамудаи фармоишгар норасоҳои ошкоргардида бартараф карда нашуда бошанд, фармоишгар ҳуқуқ дорад аз шартнома даст кашад ва ҷуброни зиёни расондашударо талаб намояд.

4. Шартҳои шартномаи паймонкорӣ дар бораи аз ҷавобгарӣ озод кардани паймонкор барои камбудихои дахлдор онро аз ҷавобгарӣ озод карда наметавонад, агар исбот шуда бошад, ки чунин камбудихо дар натиҷаи амал ё беамалии гунаҳкоронаи паймонкор ба вуқӯъ пайвастаанд.

5. Паймонкор, ки барои корҳои иҷрошуда маводро пешниҳод намудааст, барои сифати онҳо тибқи қоидаҳо оид ба ҷавобгарии фурӯшанда барои молҳои дорои сифати номатлуб ([моддаи 543](#) ҳамин Кодекс) ҷавобгар аст.

Моддаи 798. Муҳлатҳои ошкор намудани сифати номатлуби натиҷаҳои кор

1. Агар дар қонун ё шартномаи паймонкорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, фармоишгар ҳуқуқ дорад вобаста ба сифати номатлуби кор ба шартҳои дар муҳлати муқаррарнамудаи моддаи мазкур ошкор гардидани онҳо талабот пешниҳод кунад.

2. Дар сурате, ки барои натиҷаи кор муҳлати кафолат муқаррар нагардида бошад, талаботи вобаста ба камбудихои натиҷаи кор аз ҷониби фармоишгар ба шартҳои дар муҳлатҳои оқилона ошкор намудани онҳо, вале давоми ду сол аз рӯзи супоридани натиҷаи кор, агар дар қонун, шартнома ё одатҳои муомилоти корӣ муҳлати дигар муқаррар нашуда бошад, пешниҳод шуданаш мумкин аст.

3. Фармоишгар ҳуқуқ дорад вобаста ба камбудихои натиҷаи коре, ки дар чараёни муҳлати кафолат ошкор гардидаанд, талабот пешниҳод намояд.

4. Дар сурати муҳлати кафолати пешбининамудаи шартнома аз ду сол камтар будан ва норасоҳои натиҷаи кор аз ҷониби фармоишгар пас аз гузашти муҳлати кафолат, вале дар доираи ду сол аз лаҳзаи пешбининамудаи қисми 5 моддаи мазкур ошкор гардидаанд, агар фармоишгар исбот карда тавонад, ки камбудихо то супоридани натиҷаи кор ба фармоишгар ё бо сабабҳои, ки то ин лаҳза рух додаанд, ба миён омадаанд, паймонкор ҷавобгар мешавад.

5. Агар дар шартномаи паймонкорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, чараёни муҳлати кафолат ([моддаи 796](#) ҳамин Кодекс) аз лаҳзае, ки натиҷаи иҷрои кор қабул гардида буд ё мебоист аз ҷониби фармоишгар қабул гардад, оғоз меёбад.

6. Нисбат ба ҳисоби муҳлати кафолат тибқи шартномаи паймонкорӣ, агар дар қонунгузорӣ ё созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё аз шартномаи паймонкорӣ барнаояд, мувофиқан қоидаҳои қисмҳои 2 ва 4 моддаи [539](#) ҳамин Кодекс истифода бурда мешаванд.

Моддаи 799. Муҳлати даъво оид ба кори дорои сифати номатлуб

1. Муҳлати даъво барои талаботе, ки вобаста ба кори дорои сифати номатлуби тибқи шартномаи паймонкорӣ анҷомдодашуда ба миён омадаанд, мувофиқи моддаи 214 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

2. Муҳлати даъво барои талабот вобаста ба камбудии бино, сохтмон, иншоот, агар ин камбудии ҳангоми тарзи одии қабули кор ошкор шуданашон ғайриимкон бошад, аз лаҳзаи ошкор шудани камбудии се солро дар бар мегирад.

3. Агар дар қонун ё шартномаи паймонкорӣ аз ҷониби паймонкор додани кафолати сифати кор пешбинӣ шуда бошад, муҳлати кафолат муқаррар гардида бошад ва ариза дар мавриди камбудии кор дар доираи муҳлати кафолат дода шуда бошад, чараёни муҳлати даъво аз рӯзи додани ариза дар бораи камбудии оғоз меёбад.

4. Агар мутобиқи шартномаи паймонкорӣ кор аз ҷониби фармоишгар қисм ба қисм қабул карда шуда бошад, чараёни муҳлати даъво аз рӯзи пурра қабул кардани кор оғоз меёбад.

Моддаи 800. Уҳдадорӣ паймонкор дар бораи ба фармоишгар додани иттилоъ

Паймонкор уҳдадор аст яқчо бо натиҷаи кор ба фармоишгар иттилоеро диҳад, ки ба истифода ё навъи дигари истифодаи мавзӯи шартнома дахл дорад, агар ин дар шартнома пешбинӣ гардида ё иттилоъ дорои хусусияте бошад, ки бе он истифодаи натиҷаҳои кор барои мақсадҳои дар шартнома зикргардида ғайриимкон аст.

Моддаи 801. Маҳрамияти иттилои бадастовардаи тарафҳо

1. Агар тараф вобаста ба иҷрои уҳдадорӣ худ оид ба шартнома аз ҷониби дигар дар бораи тасмим ва донишҳои техникӣ иттилое, аз ҷумла иттилое, ки аз ҳифзи ҳуқуқӣ бархурдор нест, инчунин иттилое, ки метавонад чун сирри тиҷоратӣ арзёбӣ гардад, ба даст оварда бошад, он ҳуқуқ надорад бе розигии тарафи дигар ба шахси сеюм иттилоъ диҳад.

2. Тартиб ва шартҳои истифодаи чунин иттилоъ тибқи шартномаи тарафҳо муайян карда мешаванд.

Моддаи 802. Ба фармоишгар баргардондани мавод ва таҷҳизот

Дар ҳолатҳое, ки агар фармоишгар дар асоси қисми 2 моддаи 789 ё қисми 3 моддаи 797 ҳамин Кодекс аз шартномаи паймонкорӣ даст кашад, паймонкор уҳдадор аст мавод ва таҷҳизоти фароҳамовардаи фармоишгарро, ки барои коркарди ашё дода шудаанд ё молу мулкҳои дигарро баргардонад ё онро ба шахси зикрнамудаи фармоишгар супорад ва агар иҷрои ин кор ғайриимкон гардида бошад, арзиши мавод, таҷҳизот ва дигар молу мулкҳо ҷуброн намояд.

Моддаи 803. Оқибатҳои қатъи шартномаи паймонкорӣ то қабули натиҷаи кор

Дар сурати қатъи гардидани шартномаи паймонкорӣ, бо асосҳои пешбининамудаи қонун ё шартномаи паймонкорӣ то қабули натиҷаи кор аз ҷониби фармоишгар, ки паймонкор анҷом додааст (қисми 1 моддаи 793 ҳамин Кодекс), фармоишгар ҳуқуқ дорад ба он супоридани натиҷаи кори ба итмом расонданашударо бо ҷуброни хароҷоти кардаи паймонкор талаб намояд.

§2. Паймонкорӣ маишӣ

Моддаи 804. Шартномаи паймонкорӣ маишӣ

1. Мувофиқи шартномаи паймонкорӣ маишӣ паймонкоре, ки фаъолияти соҳибкорино анҷом медиҳад, уҳдадор мешавад тибқи фармоиши шахси воқеӣ - фармоишгар фаъолияти муайянеро, ки барои қонунгардонидани талаботи маишӣ ё талаботи дигари шахсии фармоишгар таъин шудааст, анҷом диҳад ва фармоишгар бошад, уҳдадор мешавад корро қабул намуда, нархи онро пардохт намояд.

2. Шартномаи паймонкорӣ маишӣ ба шартномаи оммавӣ ([моддаи 488](#) ҳамин Кодекс) дохил мешавад.

3. Нисбат ба шартномаи паймонкорӣ маишӣ, ки бо ҳамин Кодекс танзим нагардидааст, қонунгузорӣ оид ба ҳифзи ҳуқуқи истеъмолкунандагон татбиқ карда мешавад.

Моддаи 805. Кафолати ҳуқуқи фармоишгар

1. Паймонкор ҳуқуқ надорад аз фармоишгар дохил намудани кор ва хизматрасонии иловагии музнокро ба шартномаи паймонкорӣ маишӣ талаб намояд. Ҳангоми вайрон кардани ин талабот фармоишгар ҳуқуқ дорад аз пардохти кор ё хизматрасонии дахлдор даст кашад.

2. Фармоишгар ҳуқуқ дорад дар ҳар лаҳзаи то ба он супоридани кор аз шартномаи паймонкорӣ маишӣ бо пардохти қисми нархи муқарраршуда барои кор, ки то гирифтани оғоҳинома дар мавриди радди фармоишгар аз шартнома аз ҷониби паймонкор анҷом дода шудааст, даст кашад ва ба он хароҷоти то ин

лаҳза бо мақсади иҷрои кор намудаашро, агар онҳо ба арзиши ҳамин қисми кор дохил нашуда бошанд, пардохт намояд. Шартҳои шартномае, ки фармоишгарро аз ин ҳуқуқ маҳрум месозанд, беоқибат мебошанд.

Моддаи 806. Шакли шартнома

1. Агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷумла шартҳои шакли муайян ё шаклҳои дигари стандартӣ, шартномаи паймонкории маишӣ аз лаҳзаи аз ҷониби фармоишгар ба паймонкор супоридани расид ё ҳуҷҷати дигари тасдиқкунандаи баستاني шартнома баимзорасида ҳисобида мешавад.

2. Мавҷуд набудани ҳуҷҷатҳои зикргардида фармоишгарро аз ҳуқуқи истинод ба нишондоди шохидон ҷиҳати тасдиқи далели баستاني шартнома ё шартҳои он маҳрум намесозад.

Моддаи 807. Офертаи оммавии корҳо

1. Нисбат ба реклама ва пешниҳоди дигари корҳои, ки тибқи шартномаи паймонкории маишӣ иҷро карда мешаванд, мувофиқан қоидаҳои дар мавриди офертаи оммавии молҳо, ки дар моддаи 561 ҳамин Кодекс зикр шудаанд, татбиқ мешаванд.

2. Ҳангоми ба фармоишгар супоридани кор паймонкор уҳдадор аст ба он оид ба талаботе, ки барои самаранок ва бехатар истифода бурдани ашёи таҳиягардида ё коркардашуда, ё корҳои дигари анҷомдодашуда риоя кардани онҳо зарур аст, инчунин оид ба оқибатҳои эҳтимолие, ки риоя накардани талаботи дахлдор ба ҳуди фармоишгар ё шахси дигар таҳдид карда метавонад, иттилоъ диҳад.

3. Фармоишгар, агар дар натиҷаи аз паймонкор гирифтани иттилои нопурра ё безътимод барои иҷрои кор шартнома баста бошад, ки дорои хосиятҳои дарназардоштаи фармоишгар намебошад, ҳуқуқ дорад бекор кардани шартномаи паймонкории маишӣ ва ҷуброни зиёро талаб намояд.

Моддаи 808. Ба фармоишгар додани иттилоъ оид ба кор

1. Паймонкор уҳдадор аст то баستاني шартномаи паймонкории маишӣ ба фармоишгар оид ба корҳои пешниҳодшаванда, намуд ва мушаххасоти он, оид ба нарх ва шакли пардохт иттилои зарурӣ ва бозътимод диҳад, инчунин бо хоҳиши фармоишгар иттилои дигари марбут ба шартнома ва кори дахлдорро пешниҳод намояд.

2. Агар тибқи хусусияти кор иттилоъ аҳамиятнок бошад, паймонкор бояд ба фармоишгар шахси муайяно, ки ин корро анҷом медиҳад, нишон диҳад.

Моддаи 809. Иҷрои кор бо маводи паймонкор

1. Агар кор оид ба шартномаи паймонкории маишӣ бо маводи паймонкор анҷом дода шавад, арзиши мавод ҳангоми баستاني шартнома пурра ё қисме, ки дар шартнома нишон дода шудааст, бо ҳисоббарбарқунии ниҳой баъди аз ҷониби фармоишгар аз паймонкор гирифтани натиҷаи кори иҷрошуда пардохт карда мешавад.

2. Мутобиқи шартномаи паймонкории маишӣ мавод метавонад ба паймонкор ба таври кредит, аз ҷумла бо шарт аз ҷониби фармоишгар давра ба давра пардохтани он, пешниҳод карда шаванд.

3. Тағйир ёфтани нархи маводе, ки паймонкор пешниҳод кардааст, баъди баستاني шартнома боиси бозҳисобӣ шуда наметавонад.

Моддаи 810. Иҷрои кор бо маводи фармоишгар

1. Агар кор оид ба шартномаи паймонкории маишӣ бо маводи фармоишгар анҷом дода шавад, дар расид ё ҳуҷҷати дигар, ки ҳангоми баستاني шартнома паймонкор ба фармоишгар медиҳад, бояд номи дақиқ, тавсиф ва арзиши маводи тибқи созишномаи тарафҳо муқарраргардида зикр карда шаванд.

2. Нархгузори мавод дар расид ё дигар ҳуҷҷати монанд метавонад минбаъд аз ҷониби фармоишгар дар суд бо роҳи пешниҳоди далелҳои хаттӣ мавриди баҳс қарор дода шавад.

Моддаи 811. Нарх ва пардохти кор

1. Нархи кор дар шартномаи паймонкории маишӣ тибқи созишномаи тарафҳо муқаррар гардида, наметавонад аз нархи дар нархнома эълоннамудаи паймонкор болотар бошад.

2. Арзиши корро фармоишгар баъди аз ҷониби паймонкор пурра супоридани он пардохт менамояд.

3. Тибқи созишномаи тарафҳо кор метавонад аз ҷониби фармоишгар ҳангоми баستاني шартнома пурра ё дар шакли додани пешпардохт пардохт карда шавад.

Моддаи 812. Огоҳондани фармоишгар дар бораи шартҳои истифодаи кори иҷрошуда

Ҳангоми ба фармоишгар супоридани натиҷаи кор паймонкор уҳдадор аст ба он оид ба талаботе, ки барои кори самаранок ва беҳатари истифодаи натиҷаи кор риоя намудани онҳо зарур аст, инчунин аз оқибатҳои имконпазири риоя накардани талаботи дахлдор барои ҳуди фармоишгар ва шахси дигар иттилоъ диҳад.

Моддаи 813. Оқибатҳои ошкор намудани камбудии иҷрои кор

1. Фармоишгар метавонад дар сурати ошкор намудани камбудии ҳангоми қабули кор ё истифодаи ашёи паймонкорӣ дар муҳлатҳои умумии пешбиниамудаи моддаи 793 ҳамин Кодекс ва ҳангоми мавҷуд будани муҳлати кафолат - дар давоми он, яке аз ҳуқуқҳои пешбиниамудаи моддаи 797 ҳамин Кодексро истифода барад.

2. Талабот оид ба рафъи ройғони чунин камбудии кори тибқи шартномаи паймонкории маишӣ анҷомдодашуда, ки метавонад ба ҳаёт ё саломатии ҳуди фармоишгар ва шахси дигар таҳдид кунад, агар дар тартиби муайяннамудаи қонун муҳлати нисбатан бештаре (муҳлати хизмат) муқаррар нагардида бошад, аз ҷониби фармоишгар ё вориси ҳуқуқи он дар қараёни даҳ сол аз лаҳзаи қабули кор пешниҳод шуданаш мумкин аст. Чунин талаботро, сарфи назар аз он ки кай чунин камбудии ошкор гардидаанд, аз ҷумла баъди хотимаи муҳлати кафолат ошкор шуданашон низ, пешниҳод намудан мумкин аст.

3. Ҳангоми аз ҷониби паймонкор иҷро нагардидани талаботи зикргардида фармоишгар ҳуқуқ дорад дар қараёни ҳамин муҳлат баргардондани қисми нархеро, ки барои кор супорида буд ё ҷуброни хароҷотеро, ки барои рафъи камбудии бо қувваи худ ё бо кумаки шахси сеюм масраф кардааст, талаб намояд.

Моддаи 814. Оқибатҳои ҳозир нашудани фармоишгар барои гирифтани кор

1. Дар сурати барои гирифтани кор ҳозир нашудани фармоишгар ё ба таври дигар аз қабули кор саркашӣ намудани он, паймонкор ҳуқуқ дорад ба таври хаттӣ фармоишгарро огоҳ намуда, бо гузаштани ду моҳ аз рӯзи огоҳонидан ашёи паймонкорро бо нархи оқилона фурӯшад ва маблағи аз фурӯш бадастовардашро, бо тарҳи ҳамаи маблағи пардохти ба он тааллуқдошта, бо тартиби пешбиниамудаи [моддаи 378](#) ҳамин Кодекс ба номи фармоишгар ба амонат гузаронад.

2. Дар ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида паймонкор метавонад бар ивази фурӯши объекти паймонкорӣ аз ҳуқуқи нигоҳ доштани ашё ([моддаи 786](#) ҳамин Кодекс) истифода барад ё аз фармоишгар зиёни расондашударо рӯёнад.

Моддаи 815. Ҳуқуқи фармоишгар дар ҳолати иҷрои номатлуб ё иҷро накардани кор тибқи шартномаи паймонкории маишӣ

Дар ҳолати иҷрои номатлуб ё иҷро накардани корҳои тибқи шартномаи паймонкории маишӣ фармоишгар метавонад аз ҳуқуқҳои мувофиқи моддаҳои 569-571 ҳамин Кодекс ба харидор додашуда истифода барад.

Моддаи 816. Оқибатҳои вафоти яке аз тарафҳо дар шартнома

Ҳангоми қатъи шартномаи паймонкории маишӣ тибқи асосҳои пешбиниамудаи моддаи 480 ҳамин Кодекс оқибатҳои қатъи шартнома мувофиқи созишномаи байни вориси ҳуқуқи тарафи дахлдор ва контрагенти он, дар сурати ба мувофиқа нарасидани онҳо аз ҷониби суд бо дарназардошти ҳаҷми кори анҷомдодашуда ва нархи он арзиши маводи масрафшуда ва боқимонда, инчунин ҳолатҳои дигари муҳим муайян карда мешаванд.

§3. Паймонкорӣ дар сохтмон

Моддаи 817. Шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

1. Мувофиқи шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон паймонкор уҳдадор мешавад дар муҳлати муқаррарнамудаи шартнома тибқи супориши фармоишгар объекти муайян ё корҳои дигари сохтмониро анҷом диҳад ва фармоишгар уҳдадор мешавад барои паймонкор чихати иҷрои кор шароити зарурӣ фароҳам оварад, корро қабул кунад ва ба он нархи мувофиқашударо пардохт намояд.

2. Шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон барои сохтмон ё азнавсозии корхона, бино (аз ҷумла бинои истиқоматӣ), иншоот ё объектҳои дигар, инчунин барои корҳои иҷрошудаи васл, танзиму ба истифодадиҳӣ ва корҳои дигари ба ҳам алоқаманди иншооти бунёдшаванда баста мешавад. Агар ин дар шартнома пешбинӣ гардида бошад, паймонкор уҳдадор мешавад истифодаи иншоотро баъди қабули он аз ҷониби фармоишгар дар қараёни муҳлати дар шартнома зикргардида таъмин намояд.

3. Дар ҳолатҳое, ки агар тибқи шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон корҳо чиҳати қонеъ гардонидани талаботи маишӣ ё талаботи дигари шахсии шахси воқеӣ (фармоишгар) анҷом дода шаванд, нисбат ба чунин шартнома мувофиқан қоидаҳои параграфи 2 боби мазкур оид ба ҳуқуқҳои фармоишгар вобаста ба шартномаи паймонкории маишӣ татбиқ карда мешавад.

Моддаи 818. Тақсими таваккал байни тарафҳо

1. Таваккали тасодуфан нобуд гардидан ё тасодуфан осеб дидани иншооти сохтмон, ки мавзуи шартномаи паймонкорӣ дар сохтмонро ташкил медиҳад, то лаҳзаи аз ҷониби фармоишгар қабул гардидани иншоот ба зиммаи паймонкор мебошад.

2. Агар иншооти сохтмон то қабули он аз ҷониби фармоишгар бо сабаби бесифатии маводи фароҳамовардаи фармоишгар (чӯзъиёт, конструксияҳо) ё таҷҳизот, ё иҷрои нодурусти супориши фармоишгар нобуд гардида ё осеб дида бошад, паймонкор ҳуқуқ дорад пардохти тамоми арзиши дар харҷнома пешбинишудаи корҳоро бо шarti он, ки он уҳдадориҳои пешбинишудаи моддаи 790 ҳамин Кодексро иҷро кардааст, талаб намояд.

Моддаи 819. Ҷавобгарӣ барои бехатарии корҳои анҷомдодашаванда

Ҷавобгарӣ барои бехатар анҷом додани корҳо ба зиммаи паймонкор гузошта мешавад.

Моддаи 820. Суғуртаи иншооти сохташаванда

1. Паймонкор уҳдадор аст аз ҳисоби худ иншоот ё маҷмаи корҳоеро, ки дар шартнома пешбинӣ шудааст, агар дар шартнома тартиб ва шarti дигар аз ҷониби тарафҳо муқаррар нагардида бошад, суғурта кунад.

2. Тарафе, ки ба зиммаи он уҳдадориҳои суғурта гузошта шудааст, бояд ба тарафи дигар бо тартиби пешбинишудаи шартнома далели аз ҷониби он бастании шартномаи суғуртаро мутобиқи шартҳои шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон, аз ҷумла маълумотро дар бораи суғуртакунанда, маблағи суғурта ва таваккалҳои суғурташуда, пешкаш намояд.

Моддаи 821. Ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ

1. Паймонкор уҳдадор аст сохтмон ва корҳои вобаста ба онро тибқи ҳуҷҷатҳои лоиҳавӣ, ки ҳаҷм, муҳтавои корҳо ва талаботи дигари ба кор алоқаманд ва харҷномаи арзиши корро муайян менамояд, анҷом диҳад.

2. Паймонкоре, ки дар ҷараёни сохтмон корҳои дар ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ зикрнагардида ва вобаста ба ин зарурати корҳои иловагӣ ва зиёд кардани арзиши харҷномавии сохтмонро ошкор менамояд, бояд дар ин хусус ба фармоишгар иттилоъ диҳад. Дар сурати дар давоми даҳ рӯз аз фармоишгар нагирифтани ҷавоб ба иттилои ирсолгардида, агар дар қонун ё шартнома барои ин муҳлати дигар пешбинӣ нагардида бошад, паймонкор уҳдадор аст корҳои дахлдорро боздорад ва зиёни вобаста ба бекористӣ расондашударо аз ҳисоби фармоишгар ҷуброн намояд. Фармоишгар, агар исбот карда тавонад, ки ба гузарондани корҳои иловагӣ зарурат нест, аз ҷуброни чунин зиён озод карда мешавад.

3. Паймонкоре, ки уҳдадориҳои муқаррарнамудаи қисми 2 моддаи мазкурро иҷро накардааст, аз ҳуқуқи аз фармоишгар талаб кардани пардохти корҳои иловагии анҷомдодашуда ва зиёни вобаста ба он расондашуда маҳрум мегардад.

Моддаи 822. Ворид намудани тағйирот ба ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ

1. Фармоишгар ҳуқуқ дорад ба ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ, ки ба хароҷоти иловагии паймонкор алоқаманд нестанд, ворид намудани тағйиротро талаб намояд.

2. Тағйир додани ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ, ки хароҷоти иловагии паймонкорро талаб мекунад, аз ҳисоби фармоишгар дар асоси харҷномаи иловагии аз ҷониби тарафҳо мувофиқашуда анҷом дода мешавад.

3. Паймонкор, агар бо сабабҳои ба он вобастанабуда арзиши корҳо нисбат ба он, ки дар харҷнома пешбинӣ шудааст, на камтар аз даҳ фоиз афзуда бошад, ҳуқуқ дорад мутобиқи моддаи 516 ҳамин Кодекс аз нав дида баромадани харҷномаро талаб кунад.

4. Паймонкор ҳуқуқ дорад ҷуброни хароҷоти оқилонаеро, ки вобаста ба муқаррар намудан ва рафъи нуқсонҳои ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ расонда шудааст, талаб намояд.

Моддаи 823. Таъмини моддии корҳо

1. Уҳдадории бо мавод, аз ҷумла ҷузъиёт ва конструксияҳо, инчунин бо таҷҳизот таъмин намудани сохтмон ба уҳдаи паймонкор вогузошта мешавад, агар дар шартнома таъмини моддии сохтмон пурра ё қисми он аз ҷониби фармоишгар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Паймонкоре, ки ба зиммааш таъминоти моддии сохтмон гузошта шудааст, таваккали ошкор намудани имконнопазирии истифода бурдани мавод (ҷузъиёт ва конструксияҳо) ё таҷҳизоти пешниҳодшударо бе бад гардонидани сифати корҳои иҷрошуда ба уҳда дорад.

3. Дар сурати ошкор намудани имконнопазирии истифодаи мавод (ҷузъиёт ва конструксияҳо) ё таҷҳизоти фароҳамовардаи фармоишгар бе бад гардонидани сифати корҳои иҷрошуда паймонкор уҳдадор аст аз фармоишгар дар муҳлати оқилона бартараф кардани онҳоро талаб намояд ва агар ин талаб иҷро нагардад, паймонкор ҳуқуқ дорад аз шартнома даст кашида, аз фармоишгар талаб намояд, ки арзиши шартномаро мутаносибан ба иҷрои қисми кор, инчунин ҷуброни зиёнеро, ки бо ин маблағ пӯшонидани нашудааст, талаб намояд.

Моддаи 824. Пардохти корҳо

1. Пардохт барои корҳои иҷрошуда аз ҷониби фармоишгар тибқи андозаи дар харҷнома пешбинишуда, дар муҳлат ва бо тартибе, ки қонун ё шартнома пешбинӣ намудааст, анҷом дода мешавад. Ҳангоми дар қонун ё шартнома мавҷуд набудани супориши дахлдор пардохт барои корҳои анҷомдодаи паймонкор мутобиқи моддаи 785 ҳамин Кодекс сурат мегирад.

2. Ҳангоми иҷро шудани корҳои сохтмонӣ бо шарт "супоридани калид" (хотимаи пурра) нархи дар шартнома зикргардида аз ҷониби фармоишгар пас аз қабули иншоот дар ҳаҷми пурра пардохт карда мешавад.

Моддаи 825. Пешниҳоди қитъаи замин барои сохтмон

Фармоишгар уҳдадор аст барои сохтмон сари вақт қитъаи заминро пешниҳод намояд. Майдон ва ҳолати қитъаи замин барои сохтмон бояд ба шартҳои пешбиниамудай шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон мувофиқ бошанд ва ҳангоми дар шартнома набудани чунин нишондод майдон ва ҳолати қитъаи замин бояд оғози саривақтии кор, пешбурди муътадил ва дар муҳлати муайянгардида анҷом додани корро таъмин намоянд.

Моддаи 826. Уҳдадории иловагии фармоишгар дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

Фармоишгар уҳдадор аст тибқи ҳолат ва тартиби пешбиниамудай шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон ба паймонкор ҷиҳати анҷом додани кор барои истифода бино ва иншооти заруриро супорида, ба унвони он ҳамлу нақли бор, гузарондани хатҳои муваққатии шабакаи барқ, об, буғгузаронӣ ва ғайраро таъмин намояд.

Моддаи 827. Аз ҷониби фармоишгар тибқи шартнома назорат кардан ва санҷидани иҷро кор

1. Фармоишгари шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон ҳуқуқ дорад назорат ва санҷиши ҷараёни кор ва сифати он, риояи муҳлати иҷро (нақша), сифати маҳсулоти фароҳамовардаи паймонкор, инчунин дурустии аз ҷониби паймонкор истифода бурдани маводи фармоишгарро анҷом дода, вале ҳамзамон ба фаъолияти оперативию хоҷагидории паймонкор даҳолат накунад.

2. Фармоишгар, ки ҳангоми анҷом додани назорат ва санҷиши ҷараёни иҷрои кор риоя накардани шарт шартномаро, ки метавонад боиси паст шудани сифати кор гардад ё камбудихоӣ дигарро ошкор намудааст, уҳдадор аст фавран паймонкорро огоҳ созад. Фармоишгаре, ки чунин арзро пешниҳод накардааст, минбаъд ҳуқуқи худро ба истинод ба камбудихоӣ ошкоргардида аз даст медиҳад.

3. Паймонкор уҳдадор аст дастурҳои дар ҷараёни сохтмон аз фармоишгар гирифтаашро, агар ин дастурҳо хилофи шартҳои шартнома набоянд, иҷро кунад.

4. Фармоишгар бо мақсади анҷом додани назорат ва санҷиши ҷараёни кор бе розигии паймонкор мустақилона метавонад бо бастанӣ шартномаи алоҳида аз хизматҳои муҳандис ё ташкилоти муҳандисӣ истифода барад. Дар ин ҳолат дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон ваколатҳои чунин муҳандис ё ташкилоти муҳандисӣ ва оқибатҳои амали он барои паймонкор муайян карда мешаванд.

Моддаи 828. Ҳамкории тарафҳо дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

1. Агар ҳангоми амалисозии сохтмон ва корҳои вобаста ба он барои иҷрои матлуби шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон монеаҳо ошкор гарданд, ҳар кадоме аз тарафҳо уҳдадор аст барои рафъи чунин монеаҳо тадбирҳои оқилона ба онҳо вобастаро андешад. Тарафе, ки ин уҳдадориро иҷро накардааст, аз ҳуқуқи худ барои ҷуброни зиёни вобаста ба рафъи накардани камбудихоӣ дахлдор маҳрум мегардад.

2. Харочоти ба иҷрои уҳдадориҳо вобастаи тарафҳо, ки дар қисми 1 моддаи мазкур нишон дода шудаанд, дар ҳолатҳои пешбиниамудаи шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон аз ҷониби тарафи дигар ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 829. Уҳдадори паймонкор оид ба ҳифзи муҳити зист ва бехатарии пешбурди корҳои сохтмонӣ

1. Паймонкор уҳдадор аст ҳангоми анҷом додани сохтмон ва корҳои вобаста ба он талаботи қонунгузори оид ба ҳифзи муҳити зист ва бехатарии пешбурди корҳои сохтмониро риоя намояд ва барои вайрон кардани ин талабот ҷавобгар мебошад.

2. Паймонкор ҳуқуқ надорад дар чараёни кор мавод (ҷузъиёт ва конструкцияҳо) ва таҷҳизоти фароҳамовардаи фармоишгарро истифода барад ё супоришҳои онро иҷро кунад, агар ин боиси вайрон кардани талаботи ҳатмӣ барои тарафҳо оид ба ҳифзи муҳити зист ва пешбурди бехатарии корҳои сохтмонӣ гардад.

Моддаи 830. Уҳдадори тарафҳо ҳангоми муваққатан мавқуф гузоштани сохтмон

Агар бо сабабҳои ба тарафҳо алоқаманднабуда корҳои вобаста ба шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон боздошта шуда бошанд ва иншооти сохтмон муваққатан мавқуф гузошта шуда бошад, фармоишгар уҳдадор аст корҳои то лаҳзаи муваққатан мавқуф гузошта шудан иҷрошударо ба паймонкор дар ҳаҷми пурра пардохт намояд, инчунин харочоти бо зарурати қатъӣ кор ва муваққатан мавқуф гузошта шудани сохтмон масрафшударо бо ҳисоби ғоидае, ки паймонкор мегирифт ё метавонист дар натиҷаи қатъӣ корҳо ба даст орад, ҷуброн намояд.

Моддаи 831. Супоридан ва қабули кор

1. Фармоишгар, ки иттилои паймонкорро дар бораи омодагӣ барои супоридани кори тибқи шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон анҷомдодашуда ё давраи кори дар шартнома пешбинигардида гирифтааст, уҳдадор аст фавран ба қабули он шуруъ намояд.

2. Фармоишгар, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қабули корро аз ҳисоби худ ташкил ва анҷом медиҳад. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунгузори дар қабули кор бояд намояндагони мақомоти иҷроияи марказӣ ва маҳаллии ҳокимияти давлатӣ иштирок намоянд.

3. Фармоишгар, ки давраҳои алоҳидаи корро пешакӣ қабул намудааст, таваккали нобуд гардидан ё осеб дидани сохтмонро, ки бо айби паймонкор сурат нагирифтааст, аз ҷумла дар ҳолатҳое, ки дар шартнома иҷрои корҳо тибқи таваккали паймонкор пешбинӣ гардидааст, ба зимма дорад.

4. Аз ҷониби паймонкор супоридани кор ва қабули он аз ҷониби фармоишгар бо санаде, ки ҳар ду тараф имзо намудаанд, ба расмият дароварда мешавад. Ҳангоми аз имзои санад саркашӣ намудани яке аз тарафҳо ин ҳолат дар санад сабт гардида, он аз ҷониби тарафи дигар имзо карда мешавад. Санади яктарафа супоридан ва ё қабул кардани кор метавонад аз ҷониби суд танҳо дар мавриде, ки агар ангезаи рад намудани гузоштани имзо ба санад аз ҷониби суд беасос ҳисобида шавад, ғайриқонунӣ эътироф гардад.

5. Дар ҳолатҳое, ки агар ин дар қонун ё дар шартнома пешбинӣ гардида бошад ё аз хусусияти коре, ки тибқи шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон анҷом дода мешавад, ба миён ояд, пеш аз қабули кор бояд озмоиши пешакии он сурат гирад. Дар ин ҳолат қабули кор танҳо баъди натиҷаи мусбати озмоиши пешаки мумкин аст анҷом дода шавад.

6. Фармоишгар дар ҳолати ошкор намудани камбудихоҳе, ки имконияти истифодаи онро тибқи мақсадҳои дар шартнома зикргардида ғайриимкон мегардонад ва аз ҷониби паймонкор, фармоишгар ё шахси сеюм бартараф карда намешаванд, ҳуқуқ дорад аз қабули кор даст кашад.

Моддаи 832. Ҷавобгари паймонкор барои сифати кор

1. Паймонкор барои риоя накардани талаботи пешбиниамудаи шартнома, лоихаи техникӣ, меъёр ва қоидаҳои сохтмонию барои ҳар ду тараф ҳатмӣ, инчунин барои ноил нагардидан ба нишондиҳандаҳои дар ҳуҷҷатҳои лоихавию харҷномавӣ пешбинигардидаи ҳаҷми сохтмон, аз ҷумла ба монанди иқтисодии истеҳсолии корхона, дар назди фармоишгар ҷавобгар мебошад.

2. Ҳангоми таҷдид (навсозӣ, бозсозӣ, таъмир)-и бино ё иншоот барои кам кардан ё аз даст додани пойдорӣ, устуворӣ ва эътимоднокии бино, иншоот ё як қисми он паймонкор ҷавобгариро ба зимма дорад.

3. Паймонкор барои бе розигии фармоишгар ба таври ночиз сарфи назар кардани ҳуҷҷатҳои лоихавӣ, ки ба манфиатҳои муҳими фармоишгар даҳлат намекунад, ҷавобгар нест.

Моддаи 833. Кафолати сифат дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

1. Агар дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, паймонкор ба даст овардани нишондиҳандаҳои дар ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ зикргардидаро дар иншооти сохтмон ва барои тамоми муҳлати кафолат имконияти истифода бурдани иншоот тибқи шартнома кафолат медиҳад. Агар дар қонун ё шартнома муҳлати дигари кафолат муқаррар нагардида бошад, муҳлати кафолат аз рӯзи қабули иншоот аз ҷониби фармоишгар даҳ солро дар бар мегирад.

2. Паймонкор барои камбудихои дар давраи муҳлати кафолат ошкоргардида ҷавобгар мебошад, агар исбот карда натавонад, ки камбудихо дар натиҷаи муътадил фарсуда шудани иншоот ё як қисми он, аз истифодаи нодуруст ё нишондодҳои нодурусти вобаста ба истифодаи он, ки худ фармоишгар ё шахси сеюми ҷалбкардаи он таҳия намудаанд, таъмири номатлуби иншоот, ки худ фармоишгар анҷом додааст ё бо ҷалби шахси сеюм иҷро кардааст, ба вучуд омадаанд.

3. Ҷараёни муҳлати кафолат барои тамоми вақте, ки дар давоми он иншоот дар натиҷаи камбудихо (норасоихо ва номукаммалӣ) истифода бурда нашудааст ва барои он паймонкор ҷавобгар аст, канда мешавад.

4. Дар ҳолати дар ҷараёни муҳлати кафолат ошкор намудани камбудихои дар моддаи 832 ҳамин Кодекс пешбинишуда фармоишгар уҳдадор аст дар муҳлати оқилонаи баъди ошкор кардани онҳо ба паймонкор арз кунад.

Моддаи 834. Муҳлатҳои ошкор намудани сифати номатлуби корҳои сохтмон

Ҳангоми пешниҳоди талаботи вобаста ба сифати номатлуби иҷрои кор қоидаҳои пешбиниамудаи моддаи 798 ҳамин Кодекс татбиқ мешаванд. Ҳамзамон муҳлати ниҳии ошкор сохтани камбудихо мутобиқи моддаи 798 ҳамин Кодекс панҷ солро дар бар мегирад.

Моддаи 835. Бартараф намудани камбудихо аз ҳисоби фармоишгар

1. Дар шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон муқаррар намудани уҳдадорӣ паймонкор оид ба бартараф намудани камбудихо, ки барои онҳо паймонкор ҷавобгар нест, ки бо талаби фармоишгар ва аз ҳисоби он анҷом дода мешавад, мумкин аст.

2. Паймонкор ҳуқуқ дорад иҷрои корҳои дар қисми 1 моддаи мазкур муқарраршударо рад намояд, дар мавриде, ки онҳо ба мавзуи шартнома бевосита алоқаманд нестанд ё бо сабабҳои ба он новобаста аз ҷониби паймонкор иҷро шуда наметавонанд.

Моддаи 836. Товони зарари маънавий тибқи шартномаи паймонкорӣ дар сохтмон

1. Зарари маънавие, ки ба шахси воқеӣ - фармоишгар дар натиҷаи аз ҷониби паймонкор вайрон кардани ҳуқуқҳои он расонда шудааст, дар сурати мавҷуд будани гуноҳ аз ҷониби паймонкор товон карда мешавад.

2. Андозаи товони зарари маънавий, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷониби суд муқаррар карда мешавад.

§4. Паймонкорӣ дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ

Моддаи 837. Шартномаи паймонкорӣ дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ

Тибқи шартнома дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ паймонкор (лоиҳакаш, ҷустуҷӯкунанда) уҳдадор мешавад бо супориши фармоишгар санадҳои лоиҳавию харҷномавӣ ва (ё) корҳои ҷустуҷӯӣро анҷом диҳад ва фармоишгар уҳдадор мешавад онҳоро қабул карда, ҳаққи корро пардохт намояд.

Моддаи 838. Иттилои заминавӣ дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ

1. Тибқи шартномаи паймонкорӣ дар корҳои лоиҳакашию ҷустуҷӯӣ фармоишгар уҳдадор аст ба паймонкор дар мавриди лоиҳакашӣ супориш диҳад, инчунин дигар иттилои заминавӣ барои таҳияи ҳуҷҷатҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ заруриро пешниҳод намояд. Супориши лоиҳакаширо бо дархости фармоишгар метавонад паймонкор иҷро намояд. Дар ин ҳолат чунин супориш аз лаҳзаи аз ҷониби фармоишгар тасдиқ шуданаш барои тарафҳо ҳатмӣ мебошад.

2. Паймонкор уҳдадор аст талаботи дар супориш ва иттилои заминавӣ барои лоиҳакашӣ ва корҳои иҷрошудаи ҷустуҷӯӣ мавҷударо риоя намуда, танҳо бо розигии фармоишгар талаботи онро сарфи назар кунад.

Моддаи 839. Уҳдадорихои фармоишгар

Тибқи шартномаи паймонкорӣ дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, фармоишгар уҳдадор аст:

- ба паймонкор баъди анҷом додани ҳамаи корҳо ё қисми ба қисм баъди анҷом додани давраҳои алоҳидаи кор нархи муқарраршударо пардохт намояд;

- ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавиرو, ки аз паймонкор гирифтааст, танҳо барои мақсадҳои дар шартнома пешбинигардида истифода барад;

- ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавиرو ба шахси сеюм надиҳад ва бе розигии паймонкор иттилои дар онҳо зикргардидаро ошкор накунад;

- ба паймонкор дар иҷрои корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ тибқи андоза ва шартҳои пешбиниамудаи шартнома хизмат расонад;

- якҷо бо паймонкор дар корҳои бо мақомоти иҷроияи салоҳиятдори марказӣ ва маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ба мувофиқа расондани ҳуҷҷатҳои лоиҳакашию ҷустуҷӯи омодашуда иштирок намояд;

- ба паймонкор хароҷоти иловагиро вобаста ба тағйир ёфтани иттилооти заминавӣ барои лоиҳакашӣ ва корҳои ҷустуҷӯӣ, ки дар натиҷаи ҳолатҳои ба паймонкор алоқаманднабуда ба миён омадаанд, ҷуброн намояд;

- паймонкорро ба парванда оид ба даъво, ки шахси сеюм нисбат ба фармоишгар вобаста ба камбудихои ҳуҷҷатҳои лоиҳавӣ ё корҳои иҷрошудаи ҷустуҷӯӣ пешниҳод намудааст, ҷалб кунад.

Моддаи 840. Уҳдадорихои паймонкор

1. Тибқи шартномаи паймонкорӣ дар иҷрои корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ паймонкор уҳдадор аст:

- корҳоро мутобиқи супориш ва иттилои заминавӣ оид ба лоиҳакашӣ ва шартнома анҷом диҳад;

- ҳуҷҷатҳои таҳиягардидаи техникиро бо фармоишгар ва ҳангоми зарурат якҷоя бо фармоишгар бо мақомоти иҷроияи салоҳиятдори марказӣ ва маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ба мувофиқа расонад;

- ба фармоишгар ҳуҷҷатҳои тайёри техникӣ ва натиҷаи корҳои ҷустуҷӯиро супорад.

2. Паймонкор ҳуқуқ надорад ҳуҷҷатҳои техникиро бе розигии фармоишгар ба шахси сеюм супорад.

3. Паймонкор оид ба шартномаи паймонкорӣ дар мавриди корҳои иҷрошудаи лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ ба фармоишгар мавҷуд набудани ҳуқуқи шахси сеюмро барои монетъ шудан ба иҷрои корҳо ё маҳдуд сохтани иҷрои онҳоро дар асоси ҳуҷҷатҳои техникии таҳиянамудаи паймонкор кафолат медиҳад.

Моддаи 841. Ҷавобгарии паймонкор барои камбудихои ҳуҷҷатҳо ва корҳо

1. Паймонкор мутобиқи шартномаи паймонкорӣ дар корҳои лоиҳакашӣ ва ҷустуҷӯӣ барои камбудихои ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ ва ҷустуҷӯӣ, аз ҷумла камбудихое, ки дар ҷараёни сохтмон, инчунин дар ҷараёни истифодаи объекти дар асоси ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ ва иттилои корҳои ҷустуҷӯӣ таҳиягардида ошкор шудаанд, ҷавобгар мебошад.

2. Ҳангоми ошкор намудани камбудихо дар ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавӣ ё корҳои ҷустуҷӯӣ, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, паймонкор бо талаби фармоишгар уҳдадор аст ҳуҷҷатҳои лоиҳавию харҷномавиرو ройгон аз нав таҳия намояд ва мувофиқан ба таври иловагӣ корҳои зарурии ҷустуҷӯиро анҷом диҳад, инчунин ба фармоишгар зиёни расондашударо ҷуброн намояд.

§5. Корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Моддаи 842. Шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

1. Корҳои паймонкорӣ дар сохтмон ([моддаи 817](#) ҳамин Кодекс), корҳои лоиҳавӣ ва ҷустуҷӯӣ ([моддаи 837](#) ҳамин Кодекс), ки барои қонеъ гардондани эҳтиёҷоти давлатӣ нигаронида шудаанд, дар асоси шартномаҳои дахлдори хариди давлатӣ анҷом дода мешаванд.

2. Мувофиқи шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ паймонкор уҳдадор мешавад корҳои сохтмонӣ, лоиҳакашӣ ва корҳои дигари вобаста ба сохтмон ва таъмири иншооти дорои хусусияти истеҳсоли ва ғайриистеҳсолиро анҷом диҳад ва онро ба ташкилоти харидор супорад, ташкилоти харидор бошад уҳдадор мешавад, ки корҳои иҷрошударо қабул намуда, арзиши онҳоро пардохт намояд.

Моддаи 843. Тарафҳои шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

1. Ба сифати паймонкор шахси воқеӣ ё ҳуқуқие, ки бо ташкилоти харидор ҳамчун тарафи эҳтимолӣ ё мушаххаси шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ вориди робита мегардад, баромад мекунад.

2. Мувофиқи шартномаи иҷрои корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ ба сифати фармоишгар ташкилотҳои харидориштирокдорони хариди давлатӣ, ки ба талаботи қонун дар бораи хариди давлатӣ ҷавобгӯ мебошанд, амал карда метавонанд.

Моддаи 844. Асосҳо ва тартиби бастанӣ шартномаи иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Асосҳо ва тартиби бастанӣ шартномаи иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ тибқи қонунгузорӣ муайян карда мешаванд.

Моддаи 845. Мазмуни шартномаи иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

1. Шартномаи иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ бояд шартҳоро оид ба ҳаҷм ва арзиши корҳои иҷрошаванда, санаи оғоз ва анҷоми он, андоза ва тартиби маблағгузорӣ ва пардохти корҳо, тарзҳои таъмини иҷроӣ уҳдадорӣҳои тарафҳоро дар бар гирад.

2. Шартҳои шартномаи иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ бояд ба шартҳои эълоншудаи хариди давлатӣ мутобиқ бошанд.

Моддаи 846. Тағйир додани шартномаи иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

1. Ҳангоми аз ҷониби мақомоти давлатӣ бо тартиби муқарраршуда кам намудани маблағҳои бучети дахлдор, ки барои маблағгузориҳои корҳои паймонкорӣ чун шуда буданд, тарафҳо бояд муҳлати нав ва агар зарур бошад, шартҳои дигари иҷроӣ корро ба мувофиқа расонанд.

2. Дар ин маврид паймонкор ҳуқуқ дорад аз фармоишгари марбута ҷуброни зиёни дар натиҷаи тағйир додани муҳлати иҷроӣ корҳо расидаро талаб намояд.

3. Дар мавридҳои муқаррарнамудаи қонун тағйир додани шартҳои шартномаи иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ бо тартиби яктарафа ё бо созишномаи тарафҳо, ки ба ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур муайяншуда алоқаманд намебошанд, имконпазир аст.

Моддаи 847. Танзими махсуси иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ

Нисбати муносибатҳо оид ба иҷроӣ корҳои паймонкорӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ қоидаҳои қонуни хариди давлатӣ татбиқ мешаванд.

БОБИ 42. КОРҲОИ ИЛМИЮ ТАДҚИҚОТӢ, ТАҶРИБАВИЮ КОНСТРУКТОРӢ ВА ТЕХНОЛОГӢ

Моддаи 848. Шартномаҳо барои корҳои илмию тадқиқотӣ, таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ

1. Тибқи шартнома барои корҳои илмию тадқиқотӣ иҷроқунанда уҳдадор мешавад тадқиқоти илмӣ бо супориши фармоишгар қайдшударо анҷом диҳад ва тибқи шартномаи таҷрибавию конструкторӣ ва корҳои технологӣ бошад, намунаи маҳсулоти нав, ҳуҷҷатҳои конструктории он, технологияи навро таҳия намояд ва ё намунаи нав созад ва фармоишгар уҳдадор мешавад корро қабул кунад ва арзиши онро пардохт намояд.

2. Шартнома бо иҷроқунанда метавонад ҳам тамоми давраҳои гузарондани тадқиқот, таҳия ва тайёр кардани намунаҳо ва ҳам унсурҳои алоҳидаи онҳоро дар бар гирад.

Моддаи 849. Иҷроӣ кор

1. Иҷроқунанда уҳдадор аст танҳо дар сурате корро шахсан иҷро намояд, агар он аз уҳдадори мушаххас ё хусусияти кор бармеояд.

2. Бо розигии фармоишгар иҷроқунанда ҳуқуқ дорад ба иҷроӣ шартномаи корҳои илмию тадқиқотӣ шахси сеюмро ҷалб намояд.

3. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳангоми иҷроӣ корҳои таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ иҷроқунанда ҳуқуқ дорад шахсони сеюмро ҷалб намояд. Ба муносибатҳои байни иҷроқунанда ва шахсони сеюм қоидаҳо дар бораи паймонкори асосӣ ва паймонкори фаръӣ ([моддаи 780](#) ҳамин Кодекс) татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 850. Супоридан, қабул ва пардохти корҳо

1. Иҷроқунанда уҳдадор аст корҳои иҷрошудаи илмию тадқиқотӣ, таҷрибавию конструкторӣ ва технологиро супорад ва фармоишгар онро қабул ва арзиши онро пардохт намояд.

2. Дар шартнома мумкин аст қабул ва пардохти давраҳои алоҳидаи кор ё тарзи дигари пардохт пешбинӣ гардад.

Моддаи 851. Махфӣ (конфиденсиалӣ) будани иттилоъ оид ба шартнома

Агар дар шартнома барои корҳои илмӣ тадқиқотӣ ё таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад:

- иҷроқунанда ва фармоишгар уҳдадоранд махфӣ (конфиденсиалӣ) нигоҳ доштани иттилои вобаста ба мавзӯи шартнома, ҷараёни иҷрои он ва натиҷаҳои ба даст овардашударо таъмин намоянд. Ҳаҷми иттилое, ки махфӣ (конфиденсиалӣ) эътироф мешавад, тибқи шартнома муқаррар мегардад;

- иҷроқунанда ҳуқуқ дорад танҳо бо розигии фармоишгар патентонии натиҷаҳои корро, ки тибқи шартномаи зикргардида ба даст оварда шудаанд, анҷом диҳад.

Моддаи 852. Ҳуқуқи тарафҳо ба натиҷаи кор

1. Фармоишгар оид ба шартномаҳо барои корҳои илмӣ тадқиқотӣ ё таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ ҳуқуқ дорад натиҷаи кори ба он супоридашударо тибқи ҳаҷм ва шартҳои пешбиниамудай шартнома истифода барад.

2. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, иҷроқунанда ҳуқуқ дорад натиҷаи кори иҷрокардаашро барои худ истифода барад.

3. Дар шартнома ҳуқуқи иҷроқунанда дар хусуси ба шахси сеюм додани натиҷаи кор мумкин аст пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 853. Уҳдадори фармоишгар

Фармоишгар оид ба шартномаҳо барои корҳои илмӣ тадқиқотӣ ё таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ уҳдадор аст:

- ба иҷроқунанда супориши техникӣ диҳад ва бо он барнома (талаботи техникӣ иқтисодӣ) ё мавзӯи корро ба мувофиқа расонад;

- ба иҷроқунанда иттилои барои иҷрои кор заруриро супорад;

- корҳои иҷрошударо қабул ва арзиши онҳоро (моддаи 850 ҳамин Кодекс) пардохт намоянд.

Моддаи 854. Уҳдадори иҷроқунанда

1. Иҷроқунанда оид ба шартномаҳо барои корҳои илмӣ тадқиқотӣ ё таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ уҳдадор аст:

- корҳоро мутобиқи барнома (параметрҳои техникӣ иқтисодӣ) ё мавзӯи иҷро намуда, дар муҳлати дар шартнома муқарраргардида натиҷаи онҳоро ба фармоишгар супорад;

- талаботи вобаста ба ҳифзи моликияти зеҳнӣро ([моддаи 164](#) ҳамин Кодекс) риоя намоянд;

- бо қувва ва аз ҳисоби худ камбудҳои бо гуноҳаш роҳдодашударо дар ҳуҷҷатҳои техникӣ, ки боиси дур гардидан аз параметрҳои техникӣ иқтисодӣ дар супориши фармоишгар ё дар шартнома пешбинигардида шуда метавонанд, рафъ намоянд;

- бе таъхир ба фармоишгар дар хусуси имконнопазирии ба даст овардани натиҷаҳои дарназардошташуда ё мувофиқи мақсад набудани идомаи кор иттилоъ диҳад;

- ба фармоишгар кафолат диҳад, ки шахси сеюм ба натиҷаҳои дар асоси чунин шартнома додашуда дорой ҳуқуқи истисноӣ намебошад;

- барои истифодаи натиҷаҳои кор шартномаи дахлдор бандад.

2. Агар дар шартномаҳо барои корҳои илмӣ тадқиқотӣ ё таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, иҷроқунанда уҳдадор аст:

- бе розигии фармоишгар аз нашри натиҷаҳои илмӣ техникӣ, ки ҳангоми иҷрои корҳо ба даст оварда шудаанд, худдорӣ намоянд;

- барои ҳифзи натиҷаҳои, ки ҳангоми иҷрои корҳо ба даст оварда шудаанд ва қобили ҳимояи ҳуқуқӣ мебошанд, тадбирҳо андешад ва фармоишгарро огоҳ созад.

- ба фармоишгар, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, барои истифодаи натиҷаҳои илмӣ техникӣ дорой ҳимояи ҳуқуқӣ дар корҳои иҷрошуда иҷозатномаи истисноӣ пешниҳод намоянд.

Моддаи 855. Оқибатҳои имконнопазирии ба даст овардани натиҷа дар шартнома барои корҳои илмӣ тадқиқотӣ

Агар дар ҷараёни корҳои илмию тадқиқотӣ ошкор гардад, ки истифодаи натиҷаи кор оид ба ҳолатҳои ба иҷроқунанда вобаста набуда имконнопазир аст, фармоишгар уҳдадор аст арзиши корҳои то ошкор гардидани имконнопазирии ба даст овардани натиҷаҳои дар шартнома пешбинигардида анҷомдодашударо, вале на бештар аз он қисми дахлдори нархе, ки дар шартнома зикр гардидааст, пардохт намояд.

Моддаи 856. Оқибати имконнопазирии ба даст овардани натиҷаҳо дар шартнома барои корҳои таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ

Агар дар ҷараёни корҳои таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ ғайриимкон ё мувофиқи мақсад набудани идомаи кор ошкор гардад, ки дар он иҷроқунанда гуноҳ надорад, фармоишгар уҳдадор аст хароҷоти иҷроқунандаро пардохт намояд.

Моддаи 857. Ҷавобгарии иҷроқунанда барои вайрон кардани шартнома

1. Иҷроқунанда барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби шартнома барои корҳои илмию таҳқиқотӣ ё таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ, агар исбот карда натавонад, ки вайрон кардани шартнома бо гуноҳи иҷроқунанда рух наводааст, дар назди фармоишгар ҷавобгар мебошад.

2. Иҷроқунанда, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, уҳдадор аст ба фармоишгар зиёно дар намуди хисороти воқеӣ дар доираи арзиши кор ҷуброн намояд.

Моддаи 858. Танзими ҳуқуқии шартномаҳо барои иҷрои корҳои илмию таҳқиқотӣ, таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ

1. Нисбат ба муҳлати иҷро ва арзиши корҳо, инчунин оқибатҳои ҳозир нашудани фармоишгар барои қабули кор мувофиқан қоидаҳои моддаҳои [782, 783](#) ва [814](#) ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.

2. Нисбат ба фармоишҳои давлатӣ чиҳати иҷрои корҳои илмию тадқиқотӣ, таҷрибавию конструкторӣ ва технологӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ қоидаҳои пешбининамудаи моддаҳои [842-847](#) ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.

БОБИ 43. ХИЗМАТРАСОНИИ МУЗДНОК

Моддаи 859. Шартномаи хизматрасонии музднок

1. Тибқи шартномаи хизматрасонии музднок иҷроқунанда уҳдадор мешавад бо супориши фармоишгар хизмат расонад (амалҳои муайянеро анҷом диҳад, ки ба мазмуни уҳдадорӣ мутобиқанд), фармоишгар бошад, уҳдадор мешавад арзиши ин хизматрасонию пардохт намояд.

2. Қоидаҳои боби мазкур ба шартномаҳо оид ба хизматрасонии алоқа, иттилоотӣ, машваратӣ, ҳуқуқӣ, миёнаравӣ, таълимӣ, фарҳангӣ, сайёҳӣ, аудиторӣ, тиббӣ, байторӣ, инчунин хизматрасониҳои дигари музднок татбиқ мешаванд, ба истиснои он хизматрасоние, ки дар асоси шартномаҳои пешбининамудаи [бобҳои 41, 44, 45, 46, 49, 50, 54, 55, 56, 57, 60](#) ва [62](#) ҳамин Кодекс анҷом дода мешаванд.

Моддаи 860. Мавзуи шартномаи хизматрасонии музднок

Мавзуи шартномаи хизматрасонии музднок амал

ҳои муайян мутобиқи уҳдадориҳо оид ба хизматрасонии алоқа, иттилоотӣ, машваратӣ, ҳуқуқӣ, миёнаравӣ, таълимӣ, фарҳангӣ, сайёҳӣ, аудиторӣ, тиббӣ, байторӣ ва хизматрасониҳои дигари музднок мебошанд.

Моддаи 861. Иҷрои шартномаи хизматрасонии музднок

1. Иҷрои шартномаи хизматрасонии музднок дар ҳама амалҳои ифода мегардад, ки бояд мутобиқи мазмуни уҳдадорӣ анҷом дода шаванд.

2. Агар ҳолати дигар дар шартномаи хизматрасонии музднок пешбинӣ нашуда бошад, иҷроқунанда уҳдадор аст хизматрасонию шахсан анҷом диҳад.

Моддаи 862. Пардохти арзиши хизматрасонӣ ва ҷуброни зиёни расондашуда

1. Фармоишгар уҳдадор аст арзиши хизматрасонии ба он анҷомдодашударо дар муҳлат ва бо тартиби муқаррарнамудаи шартномаи хизматрасонии музднок пардохт намояд.

2. Дар ҳолати имконнопазирии иҷро, ки бо гуноҳи фармоишгар ба вучуд омадааст, арзиши хизматрасонӣ дар ҳаҷми пурра пардохт карда мешавад, агар дар қонунгузорӣ ё шартномаи хизматрасонии музднок тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

3. Дар ҳолати бо гуноҳи иҷрокунанда иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорӣ оид ба хизматрасонии музднок ба вучуд омада бошад, он уҳдадор аст ба фармоишгар зиёни расондашударо ҷуброн намояд.

4. Агар имконнопазирии иҷро тибқи ҳолатҳое ба вучуд омада бошад, ки ягон тараф аз рӯи он ҷавобгар нест, фармоишгар ба иҷрокунанда хароҷоти воқеии кардаи онро ҷуброн менамояд, агар дар қонунгузорӣ ё шартномаи хизматрасонии музднок тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 863. Яктарафа даст кашидан аз иҷрои шартномаи хизматрасонии музднок

1. Фармоишгар ҳуқуқ дорад бо тартиби яктарафа аз иҷрои шартномаи хизматрасонии музднок даст кашад, ба шарт ки ба иҷрокунанда хароҷоти воқеии кардаи онро ҷуброн намояд.

2. Иҷрокунанда ҳуқуқ дорад аз иҷрои уҳдадорӣ оид ба хизматрасонии музднок даст кашад, ба шарт ки ба фармоишгар зиёни бо сабаби бекор намудани шартнома расондари ҷуброн намояд, ба истиснои ҳолатҳои бо гуноҳи фармоишгар бекор шудани шартнома.

Моддаи 864. Қоидаҳои иловагии шартномаи хизматрасонии музднок

Қоидаҳои умумии паймонкорӣ (моддаҳои [777-803](#) ҳамин Кодекс) ва қоидаҳои паймонкори маишӣ (моддаҳои [804-816](#) ҳамин Кодекс) дар шартномаи хизматрасонии музднок татбиқ мешаванд, агар ин хилофи моддаҳои [859-863](#) ҳамин Кодекс, инчунин хусусиятҳои мавзӯи шартномаи зикршуда набоянд.

БОБИ 44. ҲАМЛУ НАҚЛ

Моддаи 865. Муқаррароти умумӣ дар бораи ҳамлу нақл

1. Ҳамлу нақли бор, мусофир ва бағоч дар асоси шартномаи ҳамлу нақл анҷом дода мешаванд.

2. Хусусияти шартҳои ҳамлу нақли бор, мусофир ва бағоч тавассути нақлиёти алоҳида, инчунин ҷавобгарии тарафҳо оид ба чунин ҳамлу нақл, агар дар ҳамин Кодекс ва қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, мувофиқи созишномаи тарафҳо муайян карда мешаванд.

Моддаи 866. Шартномаи ҳамлу нақли бор

1. Тибқи шартномаи ҳамлу нақли бор боркашон уҳдадор мешавад бори аз ҷониби борфиристанда ба он боваркардашударо дар муҳлати муқарраргардида ба маҳалли таъинот расонад ва онро ба шахси барои гирифтани бор ваколатдор (боргиранда) супорад, борфиристанда бошад, уҳдадор мешавад барои ҳамлу нақли бор музди муайяншударо пардохт намояд.

2. Бастании шартномаи ҳамлу нақли бор бо барасмиятдарории борхати нақлиётӣ, коноссамент ё дигар ҳуҷҷатҳое, ки дар қонунгузорӣ муқаррар шудаанд, тасдиқ карда мешавад.

Моддаи 867. Шартномаи мусофиркашонӣ

1. Тибқи шартномаи мусофиркашонӣ интиқолдиҳанда уҳдадор мешавад, ки мусофирро ба ҷойи таъинот расонад ва агар мусофир бағоч супорида бошад, инчунин бағочро ба ҷойи таъинот расонад, онро ба шахси барои гирифтани бағоч ваколатдор супорад, мусофир бошад, уҳдадор аст барои сафар маблағи муқарраршуда ва ҳангоми супоридани бағоч инчунин маблағи интиқоли онро пардохт намояд.

2. Бастании шартномаи мусофиркашонӣ бо билет, аз ҷониби мусофир супоридани бағоч бошад, бо расиди бағоч тасдиқ карда мешавад.

3. Шакли билет ва расиди бағоч бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ муайян карда мешавад.

4. Мусофир ба имтиёзҳои муқаррарнамудаи қонунгузорӣ ҳуқуқ дорад.

Моддаи 868. Шартномаи чартер

1. Тибқи шартномаи чартер яке аз тарафҳо (иҷорагиранда) уҳдадор мешавад, ки ба тарафи дигар (иҷорадиҳанда) ба таври музднок пурра ё як қисми боркашонӣ, як ё якчанд воситаи нақлиётро барои як ё якчанд хатсайр ҷиҳати ҳамлу нақли бор, мусофир ва бағоч ҷудо кунад.

2. Тартиби бастании шартномаи чартер, инчунин шакл ва намуди он, тибқи қонунгузорӣ муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 869. Ҳамлу нақли мустақими омехта

Ҳамкории мутақобилаи ташкилотҳои нақлиётӣ ҳангоми ҳамлу нақли бор, мусофир ва бағоч тавассути намудҳои мухталифи нақлиёт дар асоси ҳуҷҷати ягонаи нақлиётӣ (ҳамлу нақли мустақими омехта), инчунин

тартиби ташкили чунин ҳамлу нақл тибқи созишномаи ташкилотҳои дахлдори намудҳои нақлиёт, ки мутобиқи қонунгузорӣ дар бораи ҳамлу нақли мустақими омехта (мураккаб) ба имзо мерасонанд, муайян карда мешаванд.

Моддаи 870. Ҳамлу нақл тавассути нақлиёти истифодаи умум

1. Ҳамлу нақле, ки ташкилоти тиҷоратӣ анҷом медиҳад, ҳамлу нақл тавассути нақлиёти истифодаи умум эътироф мегардад, агар аз қонунгузорӣ ё иҷозатномаи ба ин ташкилот додашуда бар ояд, ки ин ташкилот уҳдадор аст ҳамлу нақли бор, мусофирон ва бағочро тибқи муроҷиати ҳар як шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ иҷро мекунад.

2. Номгӯӣ ташкилотҳое, ки уҳдадор мебошанд ҳамлу нақлро тавассути нақлиёти истифодаи умум анҷом диҳанд, бо тартиби муқарраргардида интишор мегардад.

3. Шартномаи ҳамлу нақл тавассути нақлиёти истифодаи умум шартномаи оммавӣ мебошад (моддаи 488 ҳамин Кодекс).

Моддаи 871. Пардохти ҳамлу нақл

1. Барои ҳамлу нақли бор, мусофир ва бағоч, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, пардохт тибқи созишномаи тарафҳо муқаррар карда мешавад.

2. Пардохти ҳамлу нақли бор, мусофир ва бағоч тавассути нақлиёти истифодаи умум дар асоси тарифе, ки бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ тасдиқ гардидааст, муайян карда мешавад.

3. Кор ва хизматрасонии тибқи талаби моликони бор анҷомдошуда, ки дар тариф пешбинӣ нагардидаанд, мувофиқи созишномаи тарафҳо пардохт карда мешаванд.

4. Агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, боркашон ҳуқуқ дорад бори ҷиҳати ҳамлу нақл ба он супоридашударо барои таъмини пардохти ҳамлу нақл ва пардохтҳои дигари боркашонӣ (моддаҳои 416, 417 ҳамин Кодекс) нигоҳ дорад.

5. Дар ҳолатҳое, ки агар тибқи қонунгузорӣ оид ба маблағи пардохт вобаста ба ҳамлу нақли бор, мусофир ва бағоч имтиёз ё афзалият муқаррар гардида бошад, хароҷоти вобаста ба он аз ҷониби ташкилоти нақлиётӣ аз ҳисоби буҷети дахлдор ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 872. Пешниҳоди воситаҳои нақлиёт, бор кардан ва борфарорӣ

1. Боркашон уҳдадор аст ба борфиристанда барои бор кардан дар муҳлате, ки дар дархост (фармоиш)-и қабулнамуда, шартномаи ташкили ҳамлу нақл ё шартномаи дигар зикр шудааст, воситаҳои нақлиёти коршоями барои интиқоли бори дахлдор муносибро пешниҳод кунад.

2. Борфиристанда ҳуқуқ дорад аз воситаҳои нақлиёти пешниҳодшуда, ки барои интиқоли бори дахлдор муносиб нестанд, даст кашад.

3. Бор кардан (борфарорӣ) аз ҷониби ташкилоти нақлиётӣ ё борфиристанда (боргиранда) бо тартиби пешбиниамудаи шартнома ва бо риояи қоидаҳои муқаррарнамудаи қонунгузорӣ анҷом дода мешавад.

4. Бор кардан (борфарорӣ) тавассути қувва ва воситаҳои борфиристанда (боргиранда) бояд дар муҳлатҳои дар шартнома пешбинигардида ва агар чунин муҳлатҳо муайян карда нашуда бошанд, тибқи қонунгузорӣ анҷом дода шавад.

Моддаи 873. Муҳлати расондани бор, мусофир ва бағоч

Боркашон уҳдадор аст бор, мусофир ва бағочро дар муҳлати муқарраргардида, ки бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузорӣ муайян карда шудааст ва дар сурати мавҷуд набудани чунин муҳлатдар муҳлати оқилона ба ҷойи таъинот расонад.

Моддаи 874. Ҷавобгарӣ аз рӯи уҳдадорихо, ки аз ҳамлу нақл бармеоянд

1. Дар ҳолатҳои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадорихо вобаста ба ҳамлу нақл тарафҳо бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ, инчунин созишномаи тарафҳо ҷавобгариро ба уҳдадоранд.

2. Шартномаҳои ташкилотҳои нақлиётӣ бо мусофирон ва соҳибони бор дар бораи маҳдуд кардан ё истисно намудани ҷавобгарии муқаррарнамудаи қонун, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки имконпазирии чунин созишномаҳо ҳангоми интиқоли бор дар қонунгузорӣ пешбинӣ гардидаанд, эътибор надоранд.

Моддаи 875. Ҷавобгарии боркашон барои пешниҳод накардани воситаҳои нақлиёт ва борфиристанда барои истифода набурдани воситаҳои нақлиёти пешниҳодшуда

1. Боркашон барои тибқи дархост (фармоиш) ё шартномаи дигар пешниҳод накардани воситаҳои нақлиёт чиҳати интиқоли бор ва борфиристанда барои пешниҳод накардани бор ё бо сабабҳои дигар истифода набурдани воситаҳои нақлиёти пешниҳодшуда мутобиқи қонунгузорӣ, инчунин созишномаи тарафҳо ҷавобгар мебошанд.

2. Боркашон ва борфиристанда барои пешниҳод накардани воситаҳои нақлиёт ё сари вақт пешниҳод накардани воситаҳои нақлиёт, ё истифода набурдани воситаҳои нақлиёт дар ҳолате аз ҷавобгарӣ озод карда мешаванд, агар он бо сабабҳои зерин рух дода бошад:

- дар натиҷаи неруи рафънопазир ё рӯйдодҳои дигари дорои хусусияти табиӣ, инчунин амалиёти ҷангӣ;

- қатъ ё маҳдуд сохтани ҳамлу нақли бор дар самтҳои муайян ё ба самтҳои муайян бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ;

- ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонунгузорӣ.

Моддаи 876. Ҷавобгарии интиқолдиҳанда барои ба таъхир андохтани мусофиркашонӣ

1. Интиқолдиҳанда барои ба таъхир андохтани фиристодани воситаҳои нақлиёт чиҳати мусофиркашонӣ ё сари вақт ба маҳалли таъинот нарасидани воситаҳои нақлиёт, ба истиснои ҳамлу нақл дар хатҳои шаҳрӣ ва байнишаҳрӣ, агар исбот карда натавонад, ки ба таъхир андохтан ва ё дер мондан дар натиҷаи неруи рафънопазир, бартараф намудани норасоӣҳои воситаи нақлиёт, ки ба ҳаёт ва саломатии мусофирон таҳдид менамуданд ё ҳолатҳои дигари ба боркашон вобастанабуда ба миён омадааст, ба мусофир ба андозаи пешбининамудаи қонунгузорӣ ҷарима пардохт менамояд.

2. Дар сурати бо сабаби ба таъхир андохтани ҳаракати воситаҳои нақлиёт аз мусофиркашонӣ даст кашидани мусофир, мусофиркашон уҳдадор аст ба ӯ маблағи мусофиркашонӣ ва хароҷоти дигарро пардохт намояд.

Моддаи 877. Ҷавобгарии боркашон барои гум кардан, камомад ва осеб дидани бор ё бағоҷ

1. Боркашон, агар исбот карда натавонад, ки гум кардан, камомад ва осеб дидани бор ва бағоҷ бо гуноҳи он рух наододааст, барои гум кардан, камомад ва осеб дидани бор ё бағоҷи барои ҳамлу нақл қабулкардааш ҷавобгар аст.

2. Дар қонунгузорӣ метавонанд ҳолатҳои пешбинӣ гарданд, ки исботи гуноҳи боркашон дар гум кардан, камомад ва осеб дидани бор ё бағоҷ ба зиммаи боргиранда ё борфиристонанда гузошта мешавад.

3. Хисороти ҳангоми ҳамлу нақли бор ё бағоҷ расондашуда аз ҷониби боркашон ба андозаи зерин ҷуброн карда мешаванд:

- ҳангоми гум кардан ё камомади бор ё бағоҷ - ба андозаи арзиши бор ё бағоҷи гумкардашуда ё камомад;

- ҳангоми осеб дидани бор ё бағоҷ - ба андозаи маблағе, ки арзиши он поин рафтааст ва ҳангоми имконнопазирии барқарор сохтани бор ё бағоҷи осебдида - ба андозаи арзиши он;

- ҳангоми гум кардани бор ё бағоҷе, ки барои интиқол бо эълони арзиши он супорида шудааст - ба андозаи арзиши эълоншудаи бор ё бағоҷ.

4. Арзиши бор ё бағоҷ, бо назардошти нархи он, ки дар нархномаи фурӯшанда зикр шудааст ё дар шартнома пешбинӣ гардидааст ва агар нархнома мавҷуд набошад ва дар шартнома нарх зикр нагардида бошад, бо назардошти нархе, ки дар ҳолатҳои қиёсӣ одатан барои чунин молҳои монанд гирифта мешавад, муайян карда мешавад.

5. Ташкилоти нақлиёт ҳамзамон бо рӯёнидани хисороти воқеӣ ба борфиристанда (боргиранда) инчунин маблағи ҳамлу нақлро, ки барои интиқоли мол ва бағоҷи гумшуда, камомад, вайроншуда ё осебдида пардохтааст, агар ин пардохт ба арзиши мол дохил нашуда бошад, ҷуброн менамояд.

6. Барои гум кардан, вайрон кардан, осеб дидан ё камомади мол ё бағоҷ боркашонҳои самти ҳамлу нақли мустақими омехта дар назди борфиристанда (боргиранда) ҷавобгарии муштарак доранд.

7. Ҷавобгарӣ ҳангоми ба таъхир андохтан (гузарондан)-и муҳлат ба зиммаи боркашони ниҳой гузошта мешавад, агар исбот карда натавонад, ки гузарондани муҳлат бо гуноҳи он рух наододааст.

Моддаи 878. Шартномаҳо оид ба ташкили ҳамлу нақл

1. Интиқолдиҳанда ва соҳиби бор ҳангоми зарурати анҷом додани ҳамлу нақли мунтазам метавонанд оид ба ташкили ҳамлу нақл шартномаҳои дарозмуддат ба имзо расонанд.

2. Тибқи шартнома оид ба ташкили ҳамлу нақл интиқолдиҳанда уҳдадор мешавад дар муҳлати муайян молро қабул кунад ва соҳиби бор бошад, чиҳати интиқол борро дар ҳаҷми қайдушартшуда пешниҳод намояд. Дар шартнома оид ба ташкили ҳамлу нақли бор ҳаҷм, муҳлат ва шартҳои дигари пешниҳод кардани

воситаҳои нақлиёт ва пешниҳоди бор ҷиҳати интиқол, тартиби ҳисобу китоб, инчунин шартҳои дигари ташкили ҳамлу нақл муайян карда мешаванд.

Моддаи 879. Шартномаҳо байни ташкилотҳои нақлиётӣ

Байни ташкилотҳои намудҳои гуногуни нақлиёт оид ба ташкили кор ҷиҳати таъмини ҳамлу нақли бор созишнома (созишномаҳои шабакавӣ, шартномаҳо оид ба воридот (содирот)-и мутамаркази борҳо ва ғайра) мутобиқи қонунгузорӣ мумкин аст баста шавад.

Моддаи 880. Иддао ва даъво оид ба боркашонӣ

1. То ба боркашон пешниҳод намудани даъво, ки аз интиқоли бор бармеояд, бо тартиби пешбиниамудайи қонунгузорӣ пешниҳоди иддао ҳатмӣ мебошад.

2. Даъво ба боркашон аз ҷониби борфиристанда ё боргиранда ҳангоми пурра ё қисман аз ҷониби боркашон рад намудани қонеъгардонии иддао ё аз ҷониби боркашон дар муҳлати сӣ рӯз нагирифтани ҷавоб пешниҳод шуданаш мумкин аст.

3. Муҳлати даъво тибқи талаботе, ки аз боркашонӣ бармеояд, аз лаҳзае, ки тибқи қонунгузорӣ муайян мегардад, як сол муқаррар карда мешавад.

Моддаи 881. Ҷавобгарии интиқолдиҳанда барои боиси марг шудани мусофир ё осеб дидани саломатии ӯ

Ҷавобгарии интиқолдиҳанда барои боиси марг шудани мусофир ё расондани осеб ба саломатии ӯ, агар дар қонун ё шартнома ҷавобгарии баландтари боркашон пешбинӣ нагардида бошад, тибқи қоидаҳои боби 66 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

БОБИ 45. ЭКСПЕДИТСИЯИ НАҚЛИЁТӢ

Моддаи 882. Шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

1. Тибқи шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ экспедитор уҳдадор мешавад бо пардохти подош ва аз ҳисоби муштарӣ (борфиристанда ё боргиранда) хизматрасонии вобаста ба боркашониро, ки дар шартнома муайян гардидааст, иҷро ё ташкил намояд.

2. Дар шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ метавонад уҳдадории экспедитор дар мавриди боркашонӣ тавассути нақлиёт ва ба самти ҳаракате, ки экспедитор ё муштарӣ интиҳоб намудаанд, уҳдадории экспедитор дар мавриди аз номи муштарӣ ё аз номи худ бастании шартнома (шартномаҳо)-и боркашонӣ, таъмини фиристодан ва гирифтани бор, инчунин уҳдадориҳои дигари вобаста ба ҳамлу нақл пешбинӣ карда шаванд.

3. Дар шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ ба сифати хизматрасонии иловагӣ анҷом додани чунин амалиётҳои барои боркашонӣ муҳим ба монанди гирифтани ҳуҷҷатҳои барои воридот ва содирот зарурӣ, иҷрои расмиёти гумрукӣ ва расмиёти дигар, санҷиши теъдод ва ҳолати бор, бор кардан ва борфарорӣ, пардохти бочу хироч ва хароҷоти дигар, ки ба зиммаи борфиристанда (боргиранда) гузошта мешавад, ниғаҳдорӣ бор, гирифтани он дар ҷойи таъинот, инчунин амалиёт ва хизматрасонии дигар мумкин аст пешбинӣ карда шаванд.

4. Қоидаҳои боби мазкур нисбат ба ҳолатҳои, ки тибқи шартнома уҳдадорӣ экспедиторро интиқолдиҳанда анҷом медиҳад, татбиқ мегарданд.

5. Шартҳои иҷрои шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, тибқи созишномаи тарафҳо муайян карда мешаванд.

Моддаи 883. Шакли шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

1. Шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ дар шакли хаттӣ баста мешавад.

2. Борфиристанда (боргиранда) бояд ба экспедитор ваколатнома диҳад, агар он барои иҷрои уҳдадориҳои он зарур бошад.

Моддаи 884. Ҷавобгарии экспедитор оид ба шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

1. Барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби уҳдадориҳо оид ба экспедитсияи нақлиётӣ экспедитор тибқи асосҳо ва андозае, ки мутобиқи қоидаҳои боби 30 ҳамин Кодекс муайян мегарданд, ҷавобгар мебошад.

2. Агар экспедитор исбот карда тавонад, ки иҷро накардани уҳдадориҳо бо сабаби иҷрои номатлуби шартномаи боркашонӣ рух додааст, ҷавобгарии экспедитор дар назди борфиристанда (боргиранда) тибқи

ҳамон қоидаҳое, ки мутобиқи онҳо экспедитор дар назди боркашони дахлдор ҷавобгар аст, муайян карда мешавад.

Моддаи 885. Ҳуҷҷатҳо ва иттилое, ки ба экспедитор пешниҳод карда мешаванд

1. Муштарӣ уҳдадор аст ба экспедитор ҳуҷҷатҳо ва иттилоъ оид ба хосияти бор, шартҳои ҳамлу нақли он, инчунин иттилои дигарро, ки ба экспедитор барои иҷрои уҳдадориҳои дар шартнома пешбинишуда заруранд, пешниҳод намояд.

2. Экспедитор уҳдадор аст ба муштарӣ дар бораи камбудии ошкоршудаи иттилои гирифташуда хабар диҳад ва дар сурати номукамал будани он аз муштарӣ маълумоти иловагии заруриро талаб намояд.

3. Дар сурати аз ҷониби муштарӣ дастрас нашудани иттилои зарурӣ экспедитор ҳуқуқ дорад, то пешниҳоди чунин иттилоъ ба иҷрои уҳдадориҳои дахлдор шуруъ накунад.

4. Муштарӣ барои зиёни ба экспедитор расондашуда вобаста ба вайрон кардани иҷрои уҳдадориҳои пешниҳоди иттилоъ, ки дар қисми 1 моддаи мазкур зикр гардидааст, ҷавобгар мебошад.

Моддаи 886. Иҷрои уҳдадориҳои экспедитор аз ҷониби шахси сеюм

1. Агар аз шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ уҳдадориҳои экспедитор оид ба шахсан иҷро намудани уҳдадорӣ барнаояд, экспедитор ҳуқуқ дорад барои иҷрои уҳдадориҳои шахсонӣ дигарро ҷалб намояд.

2. Вогузоштани иҷрои уҳдадориҳо ба зиммаи шахси сеюм экспедиторро аз ҷавобгарӣ дар назди муштарӣ озод намекунад.

Моддаи 887. Рад кардани иҷрои шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ

1. Муштарӣ ё экспедитор ҳуқуқ дорад бо огоҳ кардани яқдигар дар муҳлати оқилона иҷрои шартномаи экспедитсияи нақлиётиро рад намояд.

2. Дар ҳолати яктарафа даст кашидан аз иҷрои уҳдадорӣ тарафе, ки раддия пешниҳод намудааст, бояд ба тарафи дигар зиёни вобаста ба бекор намудани шартнома расондашударо ҷуброн намояд.

БОБИ 46. ҚАРЗ ВА КРЕДИТ

§1. Қарз

Моддаи 888. Шартномаи қарз

1. Тибқи шартномаи қарз як тараф (қарздеҳ) ба тарафи дигар (қарзгир) ба моликият пул, ашёи бо нишонаи навъ муайяншаванда ё қоғазӣ қиматнокро месупорад ё уҳдадор мешавад супорад ва қарзгир уҳдадор мешавад ба қарздеҳ ба ҳамон андоза маблағ (маблағи қарз) ё ашёи баробар ба теъдоди ашёи ба қарз гирифташудаи дорои ҳамон навъ ва сифат, ё ин ки ҳамон қоғазӣ қиматнокро баргардонад.

2. Агар мувофиқи шартномаи қарз қарздеҳ шахси воқеӣ бошад, шартнома аз лаҳзаи супоридани маблағи қарз ё мавзуи дигари шартномаи қарз ба қарзгир ё шахси муайяннамудаи он, басташуда ба ҳисоб меравад.

3. Асъори хориҷӣ ва арзишҳои асъорӣ дар ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонанд бо риояи қоидаҳои моддаҳои 149, 150 ва 366 ҳамин Кодекс мавзуи шартнома бошанд.

4. Агар қарздеҳ тибқи шартномаи қарз уҳдадор шуда бошад, ки қарз диҳад, он дар мавриди ошкор шудани ҳолатҳои гувоҳидиҳандаи он ки қарзи додашуда дар муҳлаташ баргардонда намешавад, ҳуқуқ дорад пурра ё қисман иҷрои шартномаро рад намояд.

5. Қарзгир мувофиқи шартномаи қарз ҳуқуқ дорад пурра ё қисман қабули қарзро рад намояд, дар ин ҳусус қарздеҳро то муҳлати муқаррарнамудаи шартнома оид ба додани қарз, агар чунин муҳлат пешбинӣ нашуда бошад, дар ҳама гуна вақт то лаҳзаи қабули қарз, огоҳ намояд, агар дар қонунгузорӣ ҳолати дигар муайян нашуда бошад.

6. Қарзгир - шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқ дорад маблағҳои пулии шахсонӣ воқеиро дар шакли қарзи фоиздор тариқи офертаи оммавӣ ё бо роҳи таклифи пешниҳоди оферта, ки ба доираи шахсонӣ номуайян манзур шудааст, ҷалб намояд, агар қонун ба чунин шахси ҳуқуқӣ ҳуқуқи ҷалби маблағҳои пулии шахсонӣ воқеиро дода бошад. Қоидаҳои қисми мазкур ба барориши вомбарг татбиқ намешаванд.

7. Хусусиятҳои додани қарзи фоиздор ба қарзгир - шахси воқеӣ, ки ба мақсадҳои фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд нестанд, тибқи қонун муайян карда мешаванд.

Моддаи 889. Шакли шартномаи қарз

1. Шартномаи қарз дар байни шахсони воқеӣ, агар маблағи он зиёда аз бист нишондиҳанда барои ҳисобҳо бошад, инчунин дар ҳолате, ки як тарафи шартнома, сарфи назар аз маблағ, шахси ҳуқуқӣ бошад, бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

2. Шартномаи қарз дар сурати мавҷуд будани забонхати қарзгир ё ҳуҷҷати дигар, ки ба он аз ҷониби қарздеҳ додани маблағи муайян ё теъдоди муайяни ашёро тасдиқ мекунад, дар шакли хаттӣ басташуда эътироф мегардад.

Моддаи 890. Фоизҳо тибқи шартномаи қарз

1. Агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қарздеҳ барои истифодаи маблағи қарз аз қарзгир аз рӯи андоза ва бо тартиби муайяннамудаи шартнома ба гирифтани фоиз ҳуқуқ дорад. Ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани шартҳо оид ба фоизи истифодаи қарз андозаи он тибқи меъёри бозтамвили дар давраи дахлдор амалкунандаи Бонки миллии Тоҷикистон муайян карда мешавад.

2. Андозаи фоиз барои истифодаи қарз дар шартнома бо татбиқи меъёри фоизи солони дар шакли бузургии қайдшуда, бо татбиқи меъёри фоизи солони, ки бузургии он вобаста аз шартҳои муайяннамудаи шартнома тағйирёбанда мебошанд, аз ҷумла вобаста ба бузургии тағйирёбанда, ё бо тарзи дигар, имконияти муайян намудани андозаи фоизи дахлдорро дар лаҳзаи пардохти он дорад, мумкин аст муқаррар карда шавад.

3. Ҳангоми набудани созишномаи дигар фоизи истифодаи қарз ҳар моҳ, то рӯзи баргардондани қарз пардохт карда мешавад.

4. Шартномаи қарз бефоиз доништа мешавад, агар дар он мустақиман ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, вақте ки:

- шартнома дар байни шахсони воқеӣ ба маблағи на бештар аз сад нишондиҳанда барои ҳисобҳо, баста шуда ва ба анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби ҳатто яке аз тарафҳо алоқаманд намебошад;

- мувофиқи шартнома ба қарзгир на пул, балки ашёи бо нишои наву муайяншаванда супорида мешавад.

5. Андозаи фоизи истифодаи қарз мувофиқи шартномаи қарзи басташудаи байни шахсони воқеӣ ё байни шахсони ҳуқуқӣ, ки фаъолияти касбии додани қарзҳои истеъмолиро анҷом намедиханд ва қарзгир - шахсони воқеӣ, ки ба андозаи ду ва зиёда аз он аз фоизи одатан дар чунин мавридҳо ситонидашаванда зиёд буда, бинобар ин барои қарздор аз ҳад зиёд гарон (фоизи судхӯрӣ) мебошад, аз ҷониби суд мумкин аст то андозаи фоизи одатан дар ҳолатҳои муқоисашаванда ситонидашаванда кам карда шавад.

6. Дар мавриди пеш аз муҳлат баргардондани қарз, ки мувофиқи қисми 2 моддаи 891 ҳамин Кодекс бо фоиз дода шуда буд, қарздеҳ ба гирифтани фоизи дар шартномаи қарз пешбинишуда, ки ҳисоби он ҳамчунин пурра ё қисман то рӯзи баргардондан маблағи қарзро ифода мекунад, ҳуқуқ дорад.

Моддаи 891. Уҳдадорӣ қарзгир оид ба баргардондани маблағи қарз

1. Қарзгир уҳдадор аст ба қарздеҳ маблағи гирифтаашро дар муҳлат ва бо тартиби пешбининамудаи шартнома баргардонад. Агар муҳлати баргардондани қарз дар шартнома пешбинӣ нагардида бошад, он бояд аз ҷониби қарзгир дар муҳлати сӣ рӯз аз рӯзи пешниҳод намудани талабот аз ҷониби қарздеҳ баргардонда шавад.

2. Агар дар шартномаи қарз ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, маблағи бефоизи қарз мумкин аст пурра ё қисман пеш аз муҳлат баргардонда шавад. Маблағи қарз, ки ба шахси воқеӣ қарзгир бо фоиз барои истифода ба мақсадҳои, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд намебошанд, дода шудааст, мумкин аст пеш аз муҳлат пурра ё қисман ба шартҳои огоҳонидани қарздеҳ на кам аз сӣ рӯз пеш, баргардонда шавад. Мувофиқи шартномаи қарз мумкин аст муҳлати нисбатан кӯтоҳи огоҳонидани қарздеҳ оид ба хоҳиши қарзгир дар бораи пеш аз муҳлат баргардондани маблағҳои пулӣ муайян карда шавад. Маблағи қарзи фоиздори дар мавридҳои дигар додашуда бо розигии қарздеҳ, аз ҷумла розигие, ки дар шартномаи қарз ифода ёфтааст, мумкин аст пеш аз муҳлат баргардонда шавад.

3. Агар дар қонун ё шартномаи қарз ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, қарз дар лаҳзаи баргардондани он ба қарздеҳ, аз ҷумла дар лаҳзаи ворид шудани маблағи дахлдори пулӣ ба бонк, ки дар он қарздеҳ суратҳисоби бонкӣ кушодааст, баргардонда ҳисобида мешавад.

Моддаи 892. Оқибатҳои аз ҷониби қарзгир вайрон намудани шартномаи қарз

1. Агар дар қонун ё шартномаи қарз ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, дар мавриди аз ҷониби қарзгир барнагардондани маблағи қарз дар муҳлати муайяншуда, ба ин маблағ пардохти фоиз ба андозаи муқаррарнамудаи қисми 1 моддаи 456 ҳамин Кодекс, аз рӯзе, ки он бояд баргардонда мешуд ва то рӯзи баргардондани он ба қарздеҳ, новобаста ба пардохти фоизе, ки дар моддаи 890 ҳамин Кодекс муқаррар шудааст, воғузошта мешавад.

2. Агар дар шартномаи қарз қисм ба қисм баргардондани қарз (ба муҳлатҳо чун намудани он) пешбинӣ шуда бошад, дар мавриди аз ҷониби қарзгир вайрон намудани муҳлати баргардондани қисми навбатии қарз, қарздеҳ ҳуқуқ дорад пеш аз муҳлат баргардондани қисми боқимондаи қарз ва ғоизҳо барои истифодаи маблағи қарзро, ки дар лаҳзаи баргардондани он мондааст, талаб намояд.

Моддаи 893. Баҳс вобаста ба мавзуи шартномаи қарз

1. Қарзгир ҳуқуқ дорад исбот намояд, ки мавзуи шартномаи қарз воқеан ба ихтиёри он ворид нашудааст ё пурра ворид нашудааст (баҳс вобаста ба мавзуи шартномаи қарз).

2. Агар шартномаи қарз мебоист дар шакли хаттӣ баста шавад (моддаи 889 ҳамин Кодекс), баҳси вобаста ба ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда тавассути нишондоди шоҳид роҳ дода намешавад, ба истиснои ҳолате, ки агар шартнома зери таъсири фиреб, зӯрварӣ, таҳдид ё ба миён омадани ҳолатҳои вазнин ([моддаи 196](#) ҳамин Кодекс), инчунин аз ҷониби намояндаи қарздеҳ бар зарари манфиатҳои он баста шуда бошад.

3. Дар мавриди баҳснокии қарз аз рӯи ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи мазкур он андозаи уҳдадорӣ қарзгир тибқи ба он ё ба шахси сеюми муайяннамудаи он додани маблағи пулӣ ё молу мулкӣ дигар муайян карда мешавад.

Моддаи 894. Оқибатҳои аз даст додани таъмини иҷрои уҳдадориҳои қарзгир

Ҳангоми аз ҷониби қарзгир иҷро накардани уҳдадориҳои шартномаи қарз ҷиҳати таъмини баргардондани маблағи қарз, инчунин ҳангоми аз даст додани таъмин ё бад гардидани шартҳои он вобаста ба ҳолате, ки барои он қарздеҳ ҷавобгар намебошад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қарздеҳ ҳуқуқ дорад аз қарзгир пеш аз муҳлат баргардондани қарз ва пардохти ғоизи дар лаҳзаи истифодаи қарз ҳисобшударо талаб намояд. Ғоизи боқимондаи истифодаи қарз аз ҷониби қарзгир мувофиқи қоидаҳои қисми 2 моддаи 890 ҳамин Кодекс пардохт карда мешавад.

Моддаи 895. Вексел

1. Дар ҳолатҳои, ки мувофиқи созишномаи тарафҳо аз ҷониби қарзгир векселе дода шуда бошад, ки уҳдадорӣ бе шартӣ векселдиҳанда (вексели одӣ) ё пардохткунандаи дигари дар вексел зикргардида (вексели интиқолий) дар мавриди бо фарорасии муҳлати пешбиниамудаи вексел пардохтани маблағҳои қарзи гирифташударо тасдиқ мекунад, муносибати тарафҳо вобаста ба вексел мувофиқи қонунгузорӣ танзим карда мешавад.

2. Аз лаҳзаи додани вексел қоидаҳои параграфи мазкур нисбат ба чунин муносибатҳо татбиқ шуданашон мумкин аст, агар онҳо хилофи қонунгузорӣ набошанд.

Моддаи 896. Вомбарг

1. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонунгузорӣ шартномаи қарз метавонад ба тариқи барориш ва ғурӯши вомбаргҳо баста шавад.

2. Вомбарг қоғази қиматноке эътироф мегардад, ки ҳуқуқи дорандаи онро барои аз шахси вомбаргро бароварда дар муҳлати пешбиниамудаи он гирифтани арзиши номиналии вомбарг ё молу мулкӣ дигари баробарарзишро тасдиқ менамояд. Вомбарг ба дорандаи он инчунин ҳуқуқи гирифтани ғоизи дар он муайяншуда ё ҳуқуқи дигари молумулкиро медиҳад.

3. Нисбат ба муносибатҳои байни шахсе, ки вомбаргро баровардааст ва дорандаи он қоидаи параграфи мазкур татбиқ мегардад, агар дар қонунгузорӣ ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 897. Қарзи мақсаднок

1. Агар шартномаи қарз ба шартӣ аз ҷониби қарзгир барои мақсадҳои муайян (қарзи мақсаднок) истифода бурдани маблағҳои гирифташуда баста шуда бошад, қарзгир уҳдадор аст ба қарздеҳ имконияти назорати мақсаднок истифода гардидани маблағи қарзро фароҳам орад.

2. Ҳангоми аз ҷониби қарзгир иҷро накардани шартҳои шартномаи қарз оид ба истифодаи мақсаднокии қарз, инчунин дар мавриди вайрон намудани уҳдадорӣ пешбиниамудаи қисми 1 моддаи мазкур, қарздеҳ ҳуқуқ дорад иҷрои минбаъдаи шартномаи қарзро рад намуда, аз қарзгир талаби пеш аз муҳлат баргардондаи қарзи додашуда ва пардохти боқимондаи ғоизи истифодаи қарз дар лаҳзаи баргардондани онро талаб намояд, агар шартнома ҳолати дигарро муқаррар накунад. Бақияи ғоизи истифодаи қарз аз ҷониби қарзгир мувофиқи қисми 2 моддаи 890 ҳамин Кодекс пардохт карда мешавад.

Моддаи 898. Шартномаи қарзи давлатӣ

1. Тибқи шартномаи қарзи давлатӣ ба сифати қарзгир субъекти қарзгирии давлатӣ ва ба сифати қарздеҳон шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, аз ҷумла давлати хориҷӣ, амал мекунад.

2. Қарзҳои давлатӣ ихтиёрий мебошанд.

3. Шартномаи қарзи давлатӣ ба тариқи аз ҷониби қарздеҳ ба даст овардани вомбаргҳо ё қоғазҳои қиматноки дигари баровардашудаи давлатӣ, ки ҳуқуқи қарздеҳро барои аз қарзгир гирифтани маблағҳои пулии қарзи додасуда ё вобаста ба шартҳои қарз додани молу мулк дигар, фоизҳои муқарраршуда ё ҳуқуқи молумулки дигарро дар муҳлатҳои пешбининамудаи шартҳои ба муомилот баровардани вомбаргҳо тасдиқ менамояд, баста мешавад. Шартномаи қарзи давлатӣ мумкин аст инчунин дар шаклҳои дигари муқаррарнамудаи қонунгузори баста шавад.

4. Муомилоти қоғазҳои қиматноки давлатӣ дар бозори қоғазҳои қиматнок бо қоғазҳои қиматноки дигар дар асосҳои баробар амалӣ мегарданд.

5. Ба тағйир додани шартҳои қарзи давлатии ба муомилот баровардашуда, ба истиснои ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун, роҳ дода намешавад.

Моддаи 899. Нав шудани қарз дар уҳдадории қарз

1. Мувофиқи созишномаи тарафҳо ҳама гуна қарзе, ки аз хариду фурӯш, иҷораи молу мулк ё дар асосҳои дигар ба вучуд омадааст, метавонад ба уҳдадории қарз иваз карда шавад.

2. Иваз намудани қарз ба уҳдадории қарз бо риояи талабот оид ба нав шудан ([моддаи 476](#) ҳамин Кодекс) ва дар шакли барои шартномаи қарз муқарраргардида ([моддаи 889](#) ҳамин Кодекс) анҷом дода мешавад.

§2. Кредит

Моддаи 900. Шартномаи кредит

1. Мувофиқи шартномаи кредит бонк ё ташкилоти қарзии молиявии дигар (минбаъд дар ҳамин параграф - бонк) уҳдадор мешавад ба қарзгир мутобиқи андоза ва шартҳои пешбининамудаи шартнома маблағҳои пулӣ (кредит) диҳад, қарзгир бошад, уҳдадор мешавад маблағи пулии гирифтаашро баргардонад ва барои он фоиз супорад, инчунин мувофиқи шартнома пардохтҳои дигар супорад, ки аз ҷумла бо додани кредит алоқаманд мебошанд.

2. Ҳангоми додани кредит ба шахси воқеӣ барои мақсадҳои бо фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманднабуда маҳдудиятҳо, ҳолатҳо ва хусусиятҳои ситонидани пардохтҳои дигар, ки дар қисми 1 моддаи мазкур зикр шудаанд, мувофиқи қонун муайян карда мешаванд.

3. Агар аз ҷониби қарздор кредит пурра ё қисман барои иҷрои уҳдадории кредити пешина, ки ҳамон кредитор додааст, истифода шавад ва тибқи шартнома кредит бе ворид намудани он ба суратҳисоби бонкии қарздор барои пардохти қарзи пешниҳодшудаи пешина истифода шавад, чунин кредит бо тартиби муқаррарнамудаи шартнома аз лаҳзаи аз ҷониби қарздор гирифтани маълумоти кредитор дар бораи пардохтани қарз пешниҳодшуда ҳисобида мешавад.

4. Нисбат ба муносибатҳо оид ба шартномаи кредит қоидаҳои муқаррарнамудаи параграфи 1 боби мазкур татбиқ мешаванд, агар дар қоидаҳои параграфи мазкур ҳолатҳои дигар пешбинӣ нашуда бошанд ва аз моҳияти шартномаи кредит барнаоянд.

Моддаи 901. Шакли шартномаи кредит

1. Шартномаи кредит бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

2. Риояи накардани шартҳои хаттӣ боиси безътибордонистани шартномаи кредит мегардад. Чунин шартнома беқибат мебошад.

Моддаи 902. Рад кардани додан ё гирифтани кредит

1. Кредитор ҳуқуқ дорад ба қарзгир додани кредити дар шартнома пешбинигардида дар сурати муфлис эътироф гардидани қарзгир, аз ҷониби он иҷро накардани уҳдадориҳо оид ба таъмини кредит, вайрон кардани уҳдадории дар шартнома пешбинигардидаи истифодаи мақсадноки кредит, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи шартнома пурра ё қисман рад намояд.

2. Қарзгир ҳуқуқ дорад аз гирифтани кредит пурра ё қисман даст кашида, дар ин маврид бояд кредиторро то муҳлати дар шартнома муқарраргардидаи додани кредит огоҳ созад. Қарзгир, ки шахси ҳуқуқӣ мебошад, бояд ба кредитор зиёни бинобар ба рад намудани қабули кредит расондари чуброн намояд, агар дар шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 903. Талаби кредитор оид ба пеш аз муҳлат баргардондани кредит

Кредитор ҳуқуқ дорад дар мавридҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ва дар мавриди додани кредит ба шахси ҳуқуқӣ ё соҳибкори инфиродӣ бошад, инчунин дар ҳолатҳои пешбиниамудаи шартномаи кредит талаби пеш аз муҳлат баргардондани кредитро намояд.

§3. Кредити молӣ ва тиҷоратӣ

Моддаи 904. Кредити молӣ

1. Тарафҳо метавонанд шартномаеро ба имзо расонанд, ки уҳдадорию як тарафро барои ба тарафи дигар тибқи шартҳои шартномаи кредит супоридани ашёи бо нишонаи навъ муайяншаванда пешбинӣ намояд (шартномаи кредити молӣ). Нисбати ин шартнома қоидаҳои параграфи 1 боби мазкур татбиқ мешаванд, агар ҳолати дигар дар ин шартнома пешбинӣ нашуда бошад ва аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд.

2. Агар дар шартномаи кредити молӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, шартҳои он дар мавриди теъдод, гурӯҳи навъҳо, мукаммалӣ, сифат, зарф ва (ё) борпечи ашёи пешниҳодшуда бояд тибқи қоидаҳо оид ба шартномаи хариду фурӯши мол (моддаҳои [533-553](#) ҳамин Кодекс) иҷро карда шаванд.

Моддаи 905. Кредити тиҷоратӣ

1. Шартномаҳое, ки иҷрои онҳо барои ба моликияти тарафи дигар додани маблағи пулӣ ё молу мулки дигари бо нишонаи навъ муайяншаванда алоқаманд мебошанд, метавонанд ҳамчун додани кредит ифода ёбанд, аз ҷумла дар шакли пешпардохт, тамдиди муҳлат ё давра ба давра пардохти мол, кор ё хизматрасонӣ (кредити тиҷоратӣ), агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нагардида бошад.

2. Нисбат ба кредити тиҷоратӣ мувофиқан қоидаҳои боби мазкур татбиқ мешаванд, агар қоидаҳои дигар дар шартнома пешбинӣ нашуда бошанд, ки аз онҳо чунин уҳдадорӣ ба вучуд омадааст ва ҳилофи моҳияти чунин уҳдадорӣ набошад.

БОБИ 47. ФАКТОРИНГ

Моддаи 906. Шартномаи факторинг

1. Мутобиқи шартномаи факторинг як тараф (муштарӣ) уҳдадор мешавад ба тарафи дигар - агенти молиявӣ (фактор) талаботи пулиро нисбат ба шахси сеюм (қарздор) гузашт ва хизматрасонию пардохт намояд, агенти молиявӣ (фактор) бошад, уҳдадор мешавад на кам аз ду амали зеринро анҷом диҳад, ки онҳо мавзуи гузашт мебошанд:

- ба муштарӣ ба ҳисоби талаботи пулӣ маблағи пулӣ диҳад, аз ҷумла дар намуди қарз ё пешпардохт;

- талаботи пулии муштариро ба шахси сеюм (қарздорон) ба ҳисоб гирад;

- ҳуқуқҳои вобаста ба талаботи пулии муштариро амалӣ намояд, аз ҷумла ба қарздор талаботи пулиро оид ба пардохт пешниҳод кунад, пардохтҳои қарздоронро қабул ва ҳисоббаробаркуниҳои бо талаботи пулӣ алоқамандро анҷом диҳад;

- мувофиқи шартномаҳо оид ба таъмини иҷрои уҳдадориҳои қарздорон ҳуқуқҳоро амалӣ намояд.

2. Ба уҳдадориҳои агенти молиявӣ (фактор) мувофиқи шартномаи факторинг метавонанд пешбурди баҳисобгирии муҳосибӣ барои муштарӣ, инчунин хизматрасонии дигар ба муштарӣ, ки ба мавзуи гузашт алоқаманд мебошанд, дохил шаванд.

3. Дар қисмати дар боби мазкур танзимнашуда нисбати муносибатҳое, ки бо гузашт намудани ҳуқуқи талабкунӣ мувофиқи шартномаи факторинг алоқаманданд, қоидаҳои боби 29 ҳамин Кодекс татбиқ мешаванд.

4. Иштирокдорони муомилоти маданӣ метавонанд инчунин шартномаҳои дигар банданд, ки мувофиқи онҳо гузашт намудани талаботи пулӣ анҷом дода мешаванд ва уҳдадорию яке аз тарафҳоро оид ба анҷом додани амалҳои дар сарҳатҳои яқум-чоруми қисми 1 моддаи мазкур пешбинигардида муқаррар менамояд.

5. Дар ҳолати гарав, гузаштани талабҳои пулӣ ё ба тариқи дигар додани он ба яқчанд шахс навбати қонеъгардонӣ мутобиқи қонунгузорию Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад.

6. Агар мувофиқи шартномаи факторинг агенти молиявӣ (фактор) уҳдадорӣ оид ба пардохти нархи талаботи пулии харидааш, бо пешниҳоди қарз (кредит) ба муштарӣ ё ба муштарӣ хизмат расондан дошта бошад, ба муносибатҳои тарафҳо тибқи ин шартнома, қоидаҳои муносиби хариду фурӯш, қарз (кредит), хизматрасонии музднок ба андозае татбиқ мешаванд, ки онҳо ҳилофи муқаррароти боби мазкур ва моҳияти муносибатҳои шартномаи факторинг набошанд.

Моддаи 907. Агенти молиявӣ (фактор)

Ба сифати агенти молиявӣ (фактор) ташкилотҳои тиҷоратӣ метавонанд шартномаи факторинг банданд.

Моддаи 908. Талаботи пулие, ки мавзуи гузашт мебошад

1. Мувофиқи шартномаи факторинг мавзуи гузашт талаби пулӣ ё талаботи пулие мебошанд, ки:
  - аз уҳдадории мавҷуда, аз ҷумла уҳдадorie, ки дар натиҷаи бастании шартнома ба вучуд омада, муҳлати пардохти он фаро расидааст ё нарасидааст (талаботи мавҷуда);
  - аз уҳдадorie, ки дар оянда ба вучуд меояд, аз ҷумла аз шартномае, ки дар оянда баста мешавад (талаботи минбаъда).
2. Талаботи пулӣ дар лаҳзаи бастании шартномаи факторинг ба агенти молиявӣ (фактор) мегузарад, агар ҳолати дигар дар ин шартнома пешбинӣ нашуда бошад. Ҳамзамон талаботи минбаъда аз лаҳзаи ба вучуд омаданаш ба агенти молиявӣ (фактор) мегузарад, агар дар шартнома пешбинӣ нагардад, ки талаботи минбаъда дертар мегузарад.
3. Агар шартномаи факторинг барвақттар аз лаҳзаи гузаштани талаботи пулӣ ба агенти молиявӣ (фактор) баста шуда бошад, ба таври иловагӣ барасмиятдории гузариши талаботи пулӣ лозим нест.

Моддаи 909. Ҷавобгарии муштарӣ дар назди агенти молиявӣ (фактор)

1. Агар дар шартномаи факторинг ҳолати дигар пешбинӣ нагардида бошад, муштарӣ барои беэътибор будани талаботи пулие, ки мавзуи гузашт мебошад, дар назди агенти молиявӣ (фактор) ҷавобгар мебошад.
2. Муштарӣ барои аз ҷониби қарздор иҷро накардан ё иҷрои номатлуби талабот, ки мавзуи гузашт мебошад, дар мавриди пешниҳоди он аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) ҷавобгар нест, агар ҳолати дигар дар шартномаи факторинг муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 910. Беэътибории манъи гузашт намудани талаботи пулӣ

1. Ба агенти молиявӣ (фактор) гузашт намудани талаботи пулӣ, ҳатто агар байни муштарӣ ва қарздори он ё байни муштарӣ ва шахсе, ки ба он ҳуқуқи талабуниро гузашт кардааст, оид ба манъ ё маҳдуд кардани гузашткунӣ созишнома мавҷуд бошад ҳам, беэътибор аст.
2. Муқаррароти қисми 1 моддаи мазкур муштариро аз уҳдадорӣ ё ҷавобгарӣ дар назди қарздор ё тарафи дигар бинобар гузаштани талабот бо вайрон намудани созишномаи байни онҳо оид ба манъ ё маҳдуд кардани он озод намекунад.

Моддаи 911. Гузаштани минбаъдаи талаботи пулӣ

1. Агар гузаштани минбаъдаи талаботи пулӣ ба агенти молиявӣ (фактор) бо мақсади аз ҷониби он харидани ин талабот анҷом дода шавад, минбаъд аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) гузаштани минбаъдаи талаботи пулӣ роҳ дода мешавад, агар дар шартномаи факторинг ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.
2. Агар гузаштани минбаъдаи талаботи пулӣ ба агенти молиявӣ (фактор) бо мақсади таъмини иҷрои уҳдадории муштарӣ дар назди агенти молиявӣ (фактор) бошад ё бо мақсади аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) ба муштарӣ хизматрасонии бо талаботи пулии мавзуи гузашт алоқаманд анҷом дода шавад, минбаъд аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) гузаштани минбаъдаи талаботи пулӣ роҳ дода намешавад, агар дар шартномаи факторинг ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.
3. Нисбати гузаштани минбаъдаи талаботи пулӣ аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) мувофиқан муқаррароти боби мазкур татбиқ мегарданд.

Моддаи 912. Аз ҷониби қарздор иҷро намудани талаботи пулӣ ба агенти молиявӣ (фактор)

1. Қарздор уҳдадор аст ба агенти молиявӣ (фактор) ба шарте, ки он аз муштарӣ ё аз агенти молиявӣ (фактор) дар мавриди ба ҳамин агенти молиявӣ (фактор) гузашт намудани талабот огоҳиномаи хаттӣ гирифта бошад ва дар огоҳинома иҷрои дахлдори талаботи пулӣ муайян, инчунин агенте, ки ба он пардохт бояд анҷом дода шавад, зикр гардида бошад, пардохтро анҷом диҳад.
2. Бо хоҳиши қарздор агенти молиявӣ (фактор) уҳдадор аст дар муҳлати оқилона ба он далели онро, ки гузашт намудани талаботи пулӣ дар ҳақиқат ба агенти молиявӣ (фактор) ҷой дошт, пешниҳод намояд. Агар агенти молиявӣ (фактор) ин уҳдадориро иҷро накунад, қарздор ҳуқуқ дорад оид ба талаботи мазкур ба муштарӣ ҷиҳати иҷрои уҳдадориҳои худ дар назди охири пардохтро анҷом диҳад.
3. Аз ҷониби қарздор иҷро намудани талаботи пулӣ мутобиқи қоидаҳои моддаи мазкур онро аз уҳдадориҳои дахлдор дар назди муштарӣ озод месозад.

Моддаи 913. Ҳуқуқи агенти молиявӣ (фактор) ба маблағҳое, ки аз қарздор гирифта шудаанд

1. Агар тибқи шартномаи факторинг гузашт намудани талаботи пулӣ бо мақсади харидани ин талабот аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) сурат гирад, охири ҳуқуқро ба ҳамаи маблағҳо аз қарздор барои иҷрои талаботи мегирифтааш ба даст меорад ва муштарӣ бошад, дар назди агенти молиявӣ (фактор) барои он, ки маблағҳои гирифтаи он нисбат ба нархи талаботи бадастовардаи агенти молиявӣ камтар мебошад, ҷавобгар нест.

2. Агар гузашт намудани талаботи пулӣ ба агенти молиявӣ (фактор) бо мақсади ба он таъмин намудани иҷрои уҳдадории муштарӣ анҷом дода шуда бошад ва дар шартномаи факторинг тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, агенти молиявӣ (фактор) уҳдадор аст ба муштарӣ ҳисобот диҳад ва маблағи аз маблағи қарзи муштарӣ бештарро, ки бо гузашт намудани талабот таъмин гардидааст, ба он супорад.

3. Мувофиқи гузашт намудани талаботи пулӣ бо мақсади таъмини иҷрои уҳдадории муштарӣ, ҳангоми аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) гирифтани маблағҳои пулӣ аз қарздор дар асоси ба он аз ҷониби муштарӣ гузашт шудани талаботи пулӣ, уҳдадории муштарӣ нисбати фактор ба таври дахлдор ба андозае иҷрошуда ҳисобида мешавад, ки қарздор уҳдадории худро дар назди агенти молиявӣ (фактор) иҷро намудааст.

4. Агар маблағи пулии аз қарздор гирифтаи агенти молиявӣ (фактор) аз маблағи қарзи муштарӣ ба агенти молиявӣ (фактор), ки бо гузашт намудани талаботи пулӣ таъмин гардидааст, камтар бошад, муштарӣ дар назди агенти молиявӣ (фактор) барои бақияи қарз ҷавобгар мебошад.

5. Агар гузашт намудани талаботи пулӣ бо мақсади аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) ба муштарӣ хизматрасонии бо талаботи пулӣ алоқаманд, ки мавзӯи гузашт мебошад, анҷом дода шавад, агенти молиявӣ (фактор) уҳдадор аст ба муштарӣ ҳисобот пешниҳод намояд ва ба он тамоми маблағи тибқи иҷрои талаботи пулии гузашт қабулнамудаашро супорад, муштарӣ бошад, уҳдадор мегардад хизматрасонию пардохт намояд.

6. Агенти молиявӣ (фактор) ҳуқуқ дорад ҳангоми ба муштарӣ супоридани маблағҳои пулӣ барои баҳисобгирӣ талаботи пулии худро тибқи шартнома пешниҳод намояд.

Моддаи 914. Талаботи мутақобилаи қарздор

1. Дар сурати ба қарздор бо талаби пардохти маблағ муроҷиат кардани агенти молиявӣ (фактор), қарздор ҳуқуқ дорад мутақобилаи моддаҳои [472-474](#) ҳамин Кодекс баҳисобгирии талаботи пулии худро, ки ба шартнома бо муштарӣ асос ёфтааст ва он то вақти гирифтани огоҳинома дар мавриди гузашт намудани талаботи он ба агенти молиявӣ (фактор), ки алақай дар назди қарздор вучуд дошт, пешниҳод намояд.

2. Талаботе, ки қарздор метавонист нисбат ба муштарӣ вобаста ба он, ки охири созишнома дар мавриди манъ ё маҳдуд кардани гузаштани талабот вайрон кардааст, пешниҳод намояд, нисбат ба агенти молиявӣ (фактор) эътибор надорад.

Моддаи 915. Ба қарздор баргардондани маблағе, ки агенти молиявӣ (фактор) гирифтааст

1. Дар сурати аз ҷониби муштарӣ вайрон кардани уҳдадориҳои вобаста ба шартнома, ки бо қарздор баста шудааст, охири ҳуқуқ надорад аз агенти молиявӣ (фактор) баргардондани маблағи ба он пардохтшударо талаб намояд. Талаботи дахлдор мумкин аст аз ҷониби қарздор ба муштарӣ пешниҳод гардад.

2. Қарздоре, ки ҳуқуқ дорад бевосита аз муштарӣ маблағи ба агенти молиявӣ (фактор) дар натиҷаи гузашт намудани талаботи пулӣ додашударо ба даст орад, бо вучуди ин, агар исбот карда шавад, ки фактор уҳдадории худро дар мавриди ба муштарӣ анҷом додани пардохти ваъдашудаи вобаста ба гузашт намудани талаботи пулӣ иҷро намекунад ё агенти молиявӣ (фактор) аз ҷониби муштарӣ вайрон кардани ҳамоно уҳдадориеро, ки нисбат ба он пардохти вобаста ба гузашт намудани талаботи пулӣ алоқамандро дониста, чунин пардохтро анҷом додааст, ҳуқуқ дорад аз ҷониби агенти молиявӣ (фактор) баргардондани ин маблағро талаб намояд.

БОБИ 48. ПАСАНДОЗИ БОНКӢ

Моддаи 916. Шартномаи пасандози бонкӣ

1. Тибқи шартномаи пасандози бонкӣ як тараф бонк ё ташкилоти қарзии молиявии дигар (минбаъд дар ҳамин боб - бонк), ки пасандози тарафи дигар ё маблағи пулӣ (пасандоз)-и барои он воридшударо қабул кардааст, уҳдадор мешавад ба пасандозгузор ин маблағро баргардонад ва барои он тибқи шарт ва тартиби пешбининамудаи шартнома фоиз пардохт намояд. Агар дар қонун ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, бонк бояд дар асоси хоҳиши пасандозгузор - шахси воқеӣ ба ҷойи супоридани пасандоз ва фоизҳои он

гузарондани маблағҳои пулиро ба суратҳисоби муайяннамудаи пасандозгузор анҷом диҳад. Шартномаи пасандози бонкӣ аз рӯзи ворид шудани пасандоз ба бонк басташуда ба ҳисоб меравад.

2. Шартномаи пасандози бонкие, ки дар он пасандозгузор шахси воқеӣ мебошад, шартномаи оммавӣ (моддаи 488 ҳамин Кодекс) ба ҳисоб меравад.

3. Нисбат ба муносибатҳои бонк ва пасандозгузор оид ба суратҳисобе, ки ба он пасандоз гузошта шудааст, қоидаҳои дар бораи шартномаи суратҳисоби бонкӣ, агар дар қоидаҳои боби мазкур тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти шартномаи пасандози бонкӣ тартиби дигар барнаояд, татбиқ мегарданд.

4. Шахсони ҳуқуқӣ ҳуқуқ надоранд маблағҳои пулии дар пасандоз мавҷудбударо ба шахси дигар гузаронанд, агар дар қонунгузори тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 917. Ҳуқуқи ба пасандозҳо ҷалб намудани маблағҳои пулӣ

1. Ҳуқуқи ба пасандозҳо ҷалб намудани маблағҳои пулиро бонкҳо ва ташкилотҳои қарзии молиявӣ дигар доранд, ки ба онҳо ин ҳуқуқ дар асоси иҷозатномаи бо тартиби муайяннамудаи қонун гирифташуда дода шудааст.

2. Дар мавриди аз ҷониби шахсе, ки чунин ҳуқуқ надорад ё тартиботи муқаррарнамудаи қонунро ё дар асоси он қоидаҳои бонкии қабулшударо вайрон намуда, аз шахси воқеӣ пасандоз қабул кардааст, пасандозгузор метавонад фавран баргардондани маблағи пасандоз, инчунин пардохти фоизҳои он, ки аз [моддаи 456](#) ҳамин Кодекс бармеояд ва ҷуброни зиёни зиёда аз маблағи фоизи ба пасандозгузор расондари талаб намояд. Агар ин шахс мувофиқи шартҳои шартномаи пасандози бонкӣ маблағҳои пулии шахси ҳуқуқиро қабул карда бошад, чунин шартнома беэътибор мебошад ([моддаи 183](#) ҳамин Кодекс).

3. Агар дар қонун ҳолати дигар муқаррар нашуда бошад, оқибатҳои муқаррарнамудаи қисми 2 моддаи мазкур инчунин дар ҳолатҳои зерин татбиқ мешаванд:

- ҷалб намудани маблағҳои пулии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ ба тариқи ба онҳо фурӯхтани саҳмияҳо ва коғазҳои дигари қиматнок, ки барориши онҳо ғайриқонунӣ эътироф гардидааст;

- ҷалб намудани маблағҳои пулии шахсони воқеӣ ба тариқи векселҳо ё коғазҳои дигари қиматнок, ки аз ҷониби дорандагони онҳо бо талаби аввалин гирифтани маблағро ва аз ҷониби маблағгузор амалӣ намудани ҳуқуқҳои дигарро, ки қоидаҳои боби мазкур муайян намудаанд, истисно менамояд.

Моддаи 918. Шакли шартномаи пасандози бонкӣ

1. Шартномаи пасандози бонкӣ бояд дар шакли хаттӣ баста шавад. Шакли хаттии шартномаи пасандози бонкӣ ба шартҳои риоягардида ба ҳисоб меравад, агар гузарондани пасандоз бо дафтарчаи амонат, сертификати бонкӣ ё ҳуҷҷати дигари ба пасандозгузор додаи бонк, ки ба талаботи барои чунин ҳуҷҷатҳо муайяннамудаи қонун, қоидаҳои мутобиқи он муқаррарнамудаи бонк ва одатҳои муомилоти кории дар амалияи бонкӣ татбиқшаванда ҷавобгӯ бошад, тасдиқ карда шудааст.

2. Риоя накардани шакли хаттии шартномаи пасандози бонкӣ боиси беэътибории шартнома мегардад. Чунин шартнома беоқибат мебошад.

Моддаи 919. Намудҳои пасандозҳо

1. Шартномаи пасандози бонкӣ бо шартҳои талаби аввалини пасандозгузор додани пасандоз (пасандози талаб карда гирифташаванда) ё тибқи шартҳои баргардондани пасандоз бо гузаштани муҳлати дар шартнома муқарраргардида (пасандози муҳлатнок) баста мешавад. Дар шартнома гузоштани пасандоз таҳти шартҳои тартиби дигар баргардондани он, ки хилофи қонун намебошад, мумкин аст пешбинӣ гардад.

2. Тибқи шартномаи пасандози бонкии намуди гуногун бонк уҳдадор аст маблағи пасандоз ё як қисми онро бо талаби аввалини пасандозгузор, ба истиснои пасандозҳои таҳти шартҳои дигари баргардондани онҳо гузоштаи шахси ҳуқуқӣ, ки дар шартнома пешбинӣ гардидааст, диҳад.

3. Муҳлат ва тартиби додани маблағи пасандоз ё як қисми он ва фоизи муносиб ба шахси ҳуқуқӣ тибқи шартномаи пасандози намуди гуногун дар асоси шартномаи пасандози бонкӣ муайян карда мешавад.

4. Шартҳои шартнома дар бораи аз ҷониби шахси воқеӣ рад кардани ҳуқуқ ба гирифтани пасандози муҳлатнок ё пасандози талаб карда гирифташаванда дар асоси талаби он беоқибат аст, ба ғайр аз ҳолате, ки гузоштани пасандоз бо сертификати бонкӣ тасдиқ карда мешавад, шартҳои он ҳуқуқи пасандозгузоро ба гирифтани пасандоз тибқи талаб пешбинӣ намеkunанд.

5. Дар ҳолате, ки пасандози муҳлатнок бо талаби пасандозгузор то ба итмом расидани муҳлати он ё то ба вучуд омадани ҳолатҳои дигари пешбининамудаи шартномаи пасандози бонкӣ баргардонда мешавад, фоизи пасандози гузошта ба андозае ҳисоб карда мешавад, ки ба андозаи фоизи пардохткунандаи бонк

тибқи пасандози талаб карда гирифташаванда мутобиқ аст, агар дар шартномаи пасандози бонкӣ андозаи дигари фоиз муқаррар нашуда бошад.

6. Дар ҳолате, ки пасандозгузор баъди итмоми муҳлат ё бо ба вучуд омадани ҳолатҳои дигари пешбининамудаи шартнома талаби баргардондани маблағи пасандози муҳлатнок ё пасандози вобаста ба фарорасии ҳолатҳои дигарро намекунад, шартнома ба шартҳои пасандози талаб карда гирифташаванда тамдидшуда ҳисобида мешавад, агар дар шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

7. Дар ҳолате, ки гузоштани пасандоз бо сертификати бонкӣ тасдиқ шудааст, ҳамаи ҳуқуқҳо мувофиқи шартномаи пасандози бонкӣ ба соҳиби ҳамин сертификати марбута дахл доранд.

Моддаи 920. Фоизҳо ба пасандоз

1. Бонк ба маблағҳои пулии пасандозгузор ба андозаи муайяннамудаи шартнома фоиз пардохт мекунад. Ҳангоми дар шартнома набудани шартҳои оид ба андозаи фоизҳои пардохткунанда бонк уҳдадор мебошад фоизи мувофиқи қарз муайяншударо тибқи қисми 1 моддаи 890 ҳамин Кодекс пардохт намояд.

2. Агар дар шартномаи пасандози бонкӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, бонк ҳуқуқ дорад андозаи фоизи тибқи пасандози талаб карда гирифтани пардохтшавандаро тағйир диҳад. Дар сурати аз ҷониби бонк кам кардани андозаи фоиз, андозаи нави фоизҳо нисбат ба пасандозҳои татбиқ мешавад, ки то лаҳзаи иттилоъ додани пасандозгузор дар мавриди кам кардани фоиз бо гузаштани як моҳ аз лаҳзаи додани чунин иттилоъ, гузаронда шудаанд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Андозаи фоизи дар шартнома муқарраршуда ба пасандозе, ки тибқи шартҳои баргардондани он бо гузаштани муҳлати муайян ё фарорасии ҳолатҳои дар шартнома пешбинигардида гузошта шудааст, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, наметавонад аз ҷониби бонк яктарафа кам карда шавад. Мувофиқи шартномаи чунин пасандози бонкӣ, ки байни бонк ва шахси ҳуқуқӣ баста шудааст, андозаи фоиз яктарафа тағйир дода намешавад, агар дар қонун ё шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад. Тибқи шартномаи пасандози бонкӣ, ки гузоштани пасандоз дар он бо сертификати бонкӣ тасдиқ карда мешавад, андозаи фоизро яктарафа тағйир додан мумкин нест.

Моддаи 921. Тартиби ҳисоб кардан ва пардохти фоизҳо ба пасандоз

1. Фоизҳо ба маблағи пасандози бонкӣ аз рӯзи баъди рӯзи ба бонк ворид шудани он фарорасанда то рӯзи ба пасандозгузор баргардондани он ва дар сурати аз ҳисоби пасандозгузор тибқи асосҳои дигар баровардани пасандоз, ҳамчунин то рӯзи аз ҳисоб баровардани он, ҳисоб карда мешавад.

2. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, фоизҳо ба маблағи пасандози бонкӣ ба пасандозгузор тибқи талаби он бо гузаштани ҳар як семоҳа, алоҳида аз маблағи пасандоз пардохт карда шуда, фоизҳои дар ин муҳлат талаб карда гирифтанишуда бошанд, маблағҳои пасандози ба он фоизҳо замшавандаро афзун менамоянд. Ҳангоми баргардондани маблағи пасандоз ҳамаи фоизҳои то ин лаҳза замгардида пардохт карда мешаванд.

Моддаи 922. Таъмини баргардондани пасандоз

1. Баргардондани пасандози шахсони воқеӣ аз ҷониби бонк ба тариқи суғуртаи ҳатмии пасандоз, дар ҳолати муқаррарнамудаи қонун бошад, бо тарзҳои дигар таъмин карда мешавад.

2. Тарзҳои таъмини баргардондани пасандози шахсони ҳуқуқӣ аз ҷониби бонк мувофиқи шартномаи пасандози бонкӣ муайян карда мешаванд.

3. Ҳангоми бастани шартномаи пасандози бонкӣ бонк уҳдадор аст оид ба таъмини баргардондани пасандоз ба пасандозгузор иттилоъ диҳад.

4. Ҳангоми аз ҷониби бонк иҷро нагардидани уҳдадориҳои муқаррарнамудаи қонун ё шартномаи пасандози бонкӣ оид ба таъмини баргардондани маблағи пасандоз, инчунин ҳангоми аз даст додани таъминот ё бад шудани шартҳои он пасандозгузор ҳуқуқ дорад аз бонк фавран баргардондани маблағи пасандоз, пардохтани фоизҳои он мутобиқи [моддаи 890](#) ҳамин Кодекс ва ҷуброни зиёни расондаро талаб намояд.

Моддаи 923. Аз ҷониби шахси сеюм ба суратҳисоби пасандозгузор гузарондани маблағҳои пулӣ

Агар дар шартномаи пасандози бонкӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба пасандоз маблағҳои, ки ба бонк ба номи пасандозгузор аз шахси сеюм бо зикри иттилои зарурӣ дар мавриди суратҳисоби он вобаста ба пасандоз ворид гардидаанд, гузаронда мешаванд. Ҳамзамон чунин эҳтимол меравад, ки пасандозгузор барои аз шахси сеюм гирифтани маблағи пулӣ розигӣ изҳор кардааст ва ба он оид ба пасандози худ дар суратҳисоб иттилои зарурӣ додааст.

Моддаи 924. Пасандозҳо ба манфиати шахси сеюм

1. Пасандоз метавонад ба бонк ба номи шахси сеюми муайян гузаронда шавад. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, шахси сеюме, ки ба номаш пасандоз гузошта шудааст, аз лаҳзаи ба номаш ворид шудани маблағ ҳуқуқи пасандозгузorro пайдо мекунад. Зикри номи шахси воқеӣ ([моддаи 20](#) ҳамин Кодекс) ё номи шахси ҳуқуқӣ ([моддаи 55](#) ҳамин Кодекс), ки ба манфиати он пасандоз гузаронда шудааст, шартӣ муҳимми шартномаи дахлдори бонкӣ мебошад. Шартномаи пасандози бонкӣ ба манфиати шахси воқеие, ки то лаҳзаи бастанӣ шартнома вафот кардааст, ё шахси ҳуқуқии то ҳамин лаҳза вучуднадошта беоқибат аст.

2. То лаҳзаи аз ҷониби шахси сеюм изҳор кардани нияти истифодаи ҳуқуқи пасандозгузор шахсе, ки шартномаи пасандози бонкиро бастааст, метавонад аз ҳуқуқи пасандозгузор вобаста ба воситаҳои пулие, ки ба суратҳисоб ҳамчун пасандоз гузарондааст, истифода барад.

3. Қоидаҳои оид ба шартнома ба манфиати шахси сеюм ([моддаи 495](#) ҳамин Кодекс) нисбат ба шартномаи пасандози бонкӣ ба манфиати шахси сеюм, агар он хилофи қоидаҳои моддаи мазкур ва моҳияти пасандози бонкӣ набошад, татбиқ мегарданд.

Моддаи 925. Дафтарчаи амонат

1. Мувофиқи шартномаи пасандози бонкӣ бо шахси воқеӣ, ба он супоридани дафтарчаи амонати номӣ мумкин аст пешбинӣ карда шавад. Дар дафтарчаи амонат бояд аз ҷониби бонк ном ва маҳалли ҷойгиршавии он, агар пасандоз ба филиал супорида шуда бошад, инчунин филиали дахлдори он, рақами суратҳисоб тибқи пасандоз, ҳамаи маблағҳои пулие, ки дар суратҳисоб дохил шудаанд, ҳамаи маблағҳои пулие, ки аз суратҳисоб хориҷ карда шудаанд ва бақияи маблағҳои пулӣ дар суратҳисоб дар лаҳзаи ба бонк пешниҳод кардани дафтарчаи амонатӣ сабт ва тасдиқ карда шаванд. Агар ҳолати дигар исбот нагардад, вазъи пасандоз ва маълумот оид ба пасандоз, ки дар дафтарчаи амонат зикр шудаанд, барои ҳисоббаробаркунии байни бонк ва пасандозгузор мувофиқи пасандоз асос мебошад.

2. Додани пасандоз, пардохти фоизҳо ва иҷрои супориши пасандозгузор дар мавриди гузарондани маблағҳои пулӣ аз суратҳисоби пасандоз ба шахси дигар аз ҷониби бонк ҳангоми пешниҳоди дафтарчаи амонат анҷом дода мешаванд. Агар дафтарчаи амонати номӣ гум шуда бошад ё ба ҳолате расонда шуда бошад, ки шоистаи пешниҳод нест, бонк тибқи аризаи пасандозгузор ба он дафтарчаи амонати нав медиҳад.

3. Шартномаи пасандози бонкӣ метавонад додани дафтарчаи амонати манзуриро пешбинӣ намояд.

4. Барқарор кардани ҳуқуқ ба дафтарчаи амонати манзури бо тартиби барои коғазҳои қиматноки манзури пешбинигардида анҷом дода мешавад.

Моддаи 926. Сертификати бонкӣ

1. Сертификати бонкӣ коғазӣ қиматноки номии ҳуҷҷатӣ буда, воқеияти аз ҷониби пасандозгузор ба бонк гузаштани маблағи пасандоз мутобиқи шартҳои дар сертификат муайяншуда ва ҳуқуқи соҳиби ин сертификат, баъди гузаштани муҳлати муайяншуда ба гирифтани маблағи пасандоз ва тибқи сертификат фоизҳои онро аз бонк, ки ин сертификатро додааст, тасдиқ менамояд. Соҳиби сертификати бонкӣ шахси воқеӣ, аз ҷумла соҳибкори инфиродӣ ва шахси ҳуқуқӣ, буда метавонад. Маблағи пасандоз, ки бо сертификати бонкӣ тасдиқ шудааст, тибқи қонун бояд суғурта карда шавад.

2. Фоизи сертификати бонкӣ дар асоси шартҳои ва муҳлатҳои тасдиқнамудаи бонк мувофиқи сертификат муқаррар ва пардохт карда мешавад.

3. Агар сертификати бонкӣ ҳуқуқи соҳиби сертификатро ба пасандози талаб карда гирифташаванда пешбинӣ намояд, аз ҷониби бонк дар мавриди аз тарафи соҳиби сертификати марбута пешниҳоди талабот оид ба пеш аз муҳлат баргардондани маблағҳои пулӣ маблағи пасандоз ва фоиз ба андозаи пасандози талаб карда гирифташаванда ҳисоб шуда, пардохт карда мешавад, агар тибқи шартҳои сертификати бонкӣ андозаи дигари фоиз муқаррар нашуда бошад.

4. Сертификати бонкӣ мумкин аст аз рӯи шартҳои беҳаракатӣ супорида шавад, аз ҷумла беҳаракатӣ ба таври ниғаҳдошти он дар бонке, ки онро супоридааст, ба шарте ки бонк мувофиқи қонун ҳуқуқи ниғаҳдошти коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ ва ё баҳисобгирии ҳуқуқ ба коғазӣ қиматнокро амалӣ карда тавонад. Дар мавриди беҳаракатӣ чунин сертификат ба дасти соҳибони он дода намешавад, ҳуқуқҳои соҳибони чунин сертификатҳо дар як сертификат қайд карда мешаванд, унсурҳои он аз ҷониби Бонки миллии Тоҷикистон муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 927. Хусусиятҳои пасандози бонкии металлҳои қиматбаҳо

1. Мувофиқи шартномаи пасандози бонкӣ, ки мавзуи он металлӣ қиматбаҳои номгӯӣ муайян (пасандози металлҳои қиматбаҳо) мебошад, бонк уҳдадор мешавад ба пасандозгузор ҳамон номгӯӣ ва миқдори дар пасандозбудай металлҳои қиматбаҳо баргардонад ё маблағи пулие диҳад, ки андозаи он ба арзиши ин металлҳо баробар аст, инчунин фоизҳои тибқи шартнома пешбинишударо пардохт намояд.

2. Шартномаи пасандози металлҳои қиматбаҳо бояд нишондоди ҳатмии номгӯи металлҳои қиматбаҳо, андозаи фоизи пасандоз ва шакли аз ҷониби пасандозгузор гирифтани он, инчунин тартиби ҳисоби андозаи маблағҳои пулии интиқолшавандаро дошта бошад, агар имконияти чунин интиқол дар шартнома пешбинӣ гардида бошад.

3. Агар қонун ҳолати дигарро муқаррар накарда бошад ё аз моҳияи уҳдадорӣ барнаояд, нисбати муносибатҳо мувофиқи шартномаи пасандози бонкии металлҳои қиматбаҳо қоидаҳои оид ба пасандозҳо, ки ҳамин Кодекс муқаррар намудааст, аз ҷумла қоидаҳои қонегардонии талаботи кредиторон, татбиқ мешаванд.

4. Нисбати муносибатҳо мувофиқи шартномаи пасандози бонкии металлҳои қиматбаҳо қоидаҳои оид ба таъмини баргардондани пасандози шахсони воқеӣ ба тариқи суғуртаи пасандози шахсони воқеӣ татбиқ намешаванд, дар ин ҳусус шахси воқеӣ то бастании шартнома ба таври хаттӣ бояд огоҳонида шавад, бонк бошад, бояд аз шахси воқеӣ тасдиқи онро гирад, ки чунин огоҳӣ анҷом дода шудааст.

Моддаи 928. Ҷавобгарӣ барои иҷро накардани талаботи баргардондани пасандоз

Дар сурати аз ҷониби бонк иҷро накардани талаботи пасандозгузор дар мавриди баргардондани пасандоз ё як қисми он дар муҳлатҳои, ки моддаи 922 ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, сарфи назар аз пардохти фоизҳо ба пасандоз, бонк уҳдадор аст мутобиқи моддаи 456 ҳамин Кодекс зиёни расондашударо ҷуброн намояд.

БОБИ 49. СУРАТҲИСОБИ БОНКӢ

§1. Қоидаҳои умумӣ дар бораи суратҳисоби бонкӣ

Моддаи 929. Шартномаи суратҳисоби бонкӣ

Мутобиқи шартномаи суратҳисоби бонкӣ як тараф - бонк ё ташкилоти қарзии молиявии дигар, ки ба онҳо ин ҳуқуқ дар асоси иҷозатномаи бо тартиби муқаррарнамудаи қонун гирифташуда дода шудааст (минбаъд дар ҳамин параграф - бонк) уҳдадор мешавад, ки маблағи пулии ба суратҳисоби тарафи дигар (соҳиби суратҳисоб) воридшударо қабул кунад ва гузаронад, супориши соҳиби суратҳисобро дар мавриди аз суратҳисоб гузарондан ва пардохти маблағҳои дахлдор ва вобаста ба суратҳисоб иҷро намудани амалиёти дигарро анҷом диҳад.

Моддаи 930. Аз ҷониби бонк истифода бурдани маблағҳои соҳиби суратҳисоб

Бонк метавонад маблағҳои пулии дар суратҳисоби бонк мавҷудбудаи соҳиби суратҳисобро бо кафолати вучуд доштани он ҳангоми пешниҳоди талабот ба суратҳисоб ва ҳуқуқи соҳиби онро бе монеа ихтиёрдорӣ кардани ин маблағҳо дар доираи маблағҳои дар суратҳисоббуда истифода барад.

Моддаи 931. Аз ҷониби соҳиби суратҳисоб ихтиёрдорӣ намудани маблағҳои пулӣ

1. Соҳиби суратҳисоб маблағҳои пулии худро, ки дар суратҳисоби бонк мавҷуданд, мустақилона ихтиёрдорӣ мекунад.

2. Бонк ҳуқуқ надорад самти истифодаи воситаҳои пулии соҳиби суратҳисобро таъин ва назорат кунад ва ё маҳдудиятҳои дигари ҳуқуқи онро дар мавриди тибқи салоҳиди худ ихтиёрдорӣ намудани маблағҳои пулӣ, ки дар қонунгузорӣ ё дар шартнома пешбинӣ нашудаанд, муқаррар намояд.

Моддаи 932. Шакли шартномаи суратҳисоби бонкӣ

1. Шартномаи суратҳисоби бонкӣ бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

2. Риоя накардани шакли хаттии шартномаи суратҳисоби бонкӣ боиси безътибории шартнома мегардад. Чунин шартнома беқибат мебошад.

Моддаи 933. Бастании шартномаи суратҳисоби бонкӣ

1. Шартномаи суратҳисоби бонкӣ аз ҷониби бонк тибқи шартҳои аз ҷониби тарафҳо мувофиқашуда бо кушодани суратҳисоб дар бонк ба номи муштарӣ ё шахси зикрнамудаи он баста мешавад.

2. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ барои суратҳисоби бонкии худ ва таъмини амалиёти кассавӣ мустақилона бонкро интихоб менамоянд ва метавонанд бо як ё якчанд бонк шартномаи суратҳисоби бонкӣ банданд.

3. Бонк уҳдадор аст бо муштарие, ки тибқи шартҳои барои кушодани чунин намуди суратҳисоб эълонкардаи бонк бо пешниҳоди кушодани суратҳисоби ба талаботи пешбиниамудаи қонунгузорӣ ва қоидаҳои мутобиқи онҳо қабулнамудаи бонк мувофиқ муроҷиат намудааст, суратҳисоб кушояд.

4. Бонк ҳуқуқ надорад кушодани суратҳисоб, анҷом додани амалиёти дахлдорро, ки қонунгузорӣ, ҳуҷҷатҳои таъсисии бонк ва иҷозатномаи ба он додашуда пешбинӣ намудаанд, ба истиснои ҳолатҳое, ки чунин саркашӣ бо сабаби дар бонк мавҷуд набудани имконияти хизматрасонии дахлдори бонкӣ ба миён омадааст, рад намояд.

5. Ҳангоми беасос аз бастани шартномаи суратҳисоби бонкӣ саркашӣ намудани бонк, муштарӣ ҳуқуқ дорад ба он талаботи пешбиниамудаи қисми 4 моддаи 511 ҳамин Кодексро пешниҳод намояд.

Моддаи 934. Тасдиқи ҳуқуқи ихтиёрдории маблағҳои пулие, ки дар суратҳисоб мавҷуданд

1. Ҳуқуқи шахсе, ки аз номи соҳиби суратҳисоб ихтиёрдории дар мавриди гузарондан ё додани маблағҳо аз суратҳисоб амалиёт анҷом медиҳад, аз ҷониби соҳиби он тавассути ба бонк пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳое, ки қонунгузорӣ, қоидаҳои мутобиқи онҳо муқаррарнамудаи бонк ва шартнома пешбинӣ намудаанд, тасдиқ карда мешавад.

2. Соҳиби суратҳисоб метавонад ба бонк дар мавриди аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ тибқи талаботи шахси сеюм, аз ҷумла вобаста ба иҷрои уҳдадорихоӣ худ дар назди ин шахс, супориш диҳад. Бонк ин супоришро ба шартӣ дар он дар шакли хаттӣ зикр намудани иттилои заруриро, ки имкон медиҳад ҳангоми пешниҳоди талаботи дахлдор шахси барои чунин пешниҳод ҳуқуқдоштаро мушаххас, хусусият ва асосҳои чунин талабро муқаррар намояд, қабул мекунад.

3. Дар шартномаи суратҳисоби бонкӣ метавонад тасдиқи ҳуқуқ оид ба ихтиёрдории маблағҳои пулии дар суратҳисобҳо мавҷудбуда бо тарзи электронии пардохт ва ҳуҷҷатҳои дигар бо истифодаи имзои шабеҳи шахсӣ дар онҳо (қисми 3 моддаи 174 ҳамин Кодекс) код, рамз ва воситаҳои дигар, ки аз ҷониби шахси барои ин кор ваколатдор дода шудани онро тасдиқ менамояд, пешбинӣ карда шавад.

Моддаи 935. Амалиёте, ки бонк вобаста ба суратҳисоб анҷом медиҳад

Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, бонк уҳдадор аст маблағҳои пулии воридшударо қабул кунад ва ба суратҳисоб гузаронда, супориши соҳиби онро дар бораи гузарондан ва додани маблағҳои пулӣ бо роҳи анҷом додани амалиёти барои чунин намуди суратҳисобҳо пешбиниамудаи қонунгузорӣ, қоидаҳои тибқи онҳо қабулнамудаи бонкҳо ва одатҳои муомилоти кории дар амалияи бонкӣ татбиқшаванда анҷом диҳад.

Моддаи 936. Муҳлатҳои амалиёт аз рӯи суратҳисоб

Бонк уҳдадор аст бо супориши соҳиби суратҳисоб на дертар аз як рӯзи баъд аз рӯзи ба бонк ворид гардидани ҳуҷҷатҳои дахлдори пардохт фарорасида, агар дар шартнома муҳлати дигар пешбинӣ нагардида бошад, маблағҳои пулии воридшударо ба суратҳисоб гузаронад, онро диҳад ё онро аз суратҳисоб барорад.

Моддаи 937. Кредитонии суратҳисоб

1. Дар ҳолатҳое, ки агар тибқи шартнома бонк пардохтхоро мувофиқи талабот ба соҳиби суратҳисоб анҷом медиҳад, ҳарчанд дар суратҳисоби он маблағҳои пулӣ мавҷуд набоянд, бонк аз рӯзи анҷом додани пардохт ба муштарӣ ба маблағи дахлдор кредитдода (кредитонии суратҳисоб) ба шумор меравад.

2. Ҳуқуқ ва уҳдадорихоӣ тарафҳо вобаста ба кредитонии суратҳисоб, агар дар шартномаи суратҳисоби бонкӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, тибқи қоидаҳо дар бораи қарз (моддаҳои 888-891 ва 894 ҳамин Кодекс) муайян карда мешаванд.

Моддаи 938. Пардохти хароҷоти бонк барои анҷом додани амалиёти вобаста ба суратҳисоб

1. Соҳиби суратҳисоб хизматрасонии бонкро чиҳати анҷом додани амалиёт бо маблағҳои пулии дар суратҳисоб мавҷудбуда тибқи шартҳои пешбиниамудаи шартнома пардохт менамояд.

2. Дар ҳолатҳое, ки агар нархи хизматрасонии бонк оид ба анҷом додани амалиётҳои зикргардида дар шартнома муайян нашуда бошанд, пардохти хизматрасонӣ тибқи моддаи 486 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

3. Пардохти хизматрасонии бонк, ки дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинӣ шудааст, аз ҷониби бонк аз маблағҳои пулии соҳиби суратҳисоб, ки дар суратҳисоби он мавҷуданд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, бо гузаштани ҳар семоҳа рӯёнида мешавад.

Моддаи 939. Фоизҳо барои аз ҷониби бонк истифода бурдани маблағҳои пулии суратҳисоб

1. Агар дар шартномаи суратҳисоби бонкӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, барои истифодаи маблағҳои пулии дар суратҳисоб мавҷудбуда бонк ба соҳиби он фоиз пардохт менамояд, ки маблағи он ба суратҳисоб гузаронда мешавад.

2. Фоизҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида аз ҷониби бонк тибқи андозае, ки дар шартнома муайян гардидааст ва ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани шартҳои дахлдор ба андозае, ки маъмулан бонк ба пасандозҳои талаб карда гирифташаванда (моддаи 920 ҳамин Кодекс) пардохт менамояд, пардохт карда мешаванд.

3. Маблағи фоизҳо тибқи муҳлати пешбининамудаи шартнома ва дар ҳолатҳои дар шартнома пешбинӣ нагардидани чунин муҳлатҳо - бо гузаштани ҳар семоҳа ба суратҳисоб гузаронда мешавад.

Моддаи 940. Баҳисобгирии талаботи мутақобилаи бонк ва соҳиби суратҳисоб

1. Талаботи пулии бонк ба соҳиби суратҳисоб вобаста ба кредитонии суратҳисоб (моддаи 937 ҳамин Кодекс) ва пардохти хизматрасонии бонк (моддаи 938 ҳамин Кодекс), инчунин талаботи соҳиби суратҳисоб ба бонк дар мавриди пардохти фоиз барои истифода бурдани маблағҳои пулӣ (моддаи 939 ҳамин Кодекс), агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, бо баҳисобгирӣ (моддаи 472 ҳамин Кодекс) қатъ мегардад.

2. Баҳисобгирии талаботи дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида аз ҷониби бонке, ки уҳдадор аст соҳиби суратҳисобро бо тартиб ва муҳлати дар шартнома пешбинигардида дар бораи баҳисобгирии анҷомдодашуда маълумот диҳад ва агар шартҳои дахлдор аз ҷониби тарафҳо мувофиқа нашуда бошанд, бо тартиб ва муҳлати барои амалияи бонкӣ маъмули додани иттилоъ оид ба вазъи маблағҳои пулӣ дар суратҳисоби дахлдор анҷом дода мешавад.

Моддаи 941. Асосҳои аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ аз суратҳисоб

1. Аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ аз суратҳисоб аз ҷониби бонк дар асоси супориши соҳиби он анҷом дода мешавад.

2. Аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулии дар суратҳисоб мавҷудбуда бе супориши муштарӣ танҳо бо санади судӣ, инчунин ҳолатҳои дигари муқаррарнамудаи қонун ё шартномаи байни бонк ва муштарӣ мумкин аст.

Моддаи 942. Навбати аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулии суратҳисоб

1. Ҳангоми дар суратҳисоб мавҷуд будани маблағҳои пулие, ки барои қонеъ гардондани ҳамаи талаботи ба соҳиби суратҳисоб пешниҳодшуда кофӣ мебошад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҳисоб баровардани ин маблағҳо аз суратҳисоб бо тартиби ворид гардидани супориши соҳиби суратҳисоб ва ҳуҷҷатҳои аз ҳисоббарории дигар (аз рӯи навбати тақвимӣ) сурат мегирад.

2. Ҳангоми нокифоя будани маблағҳои пулии суратҳисоб барои қонеъгардонии ҳамаи талаботи ба соҳиби суратҳисоб пешниҳодшуда аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ тибқи тартиби зерин анҷом дода мешавад:

- дар навбати аввал аз ҳисоб баровардан аз рӯи талаботи кредиторон, ки дар суратҳисоби бо маблағҳои пулӣ таъминшуда ва дар феҳристи ягонаи давлатии уҳдадорихоӣ таъминшуда ба қайд гирифта шудаанд ва аз рӯи ҳуҷҷатҳои иҷро, ки интиқол ё додани маблағҳои пулиро аз суратҳисоб барои қонеъгардонии талаботи ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ва саломатӣ расонда шудааст, инчунин талабот оид ба ситонидани алиментро пешбинӣ менамояд;

- дар навбати дуюм аз рӯи талаботи кредиторон, ки дар суратҳисоби бо маблағҳои пулӣ таъминшуда ва дар феҳристи ягонаи давлатии уҳдадорихоӣ таъминшуда ба қайд гирифта нашудаанд ва аз рӯи ҳуҷҷатҳои иҷро барои ҳисобу китоб оид ба пардохти маблағи барои аз кор рафтан ва пардохти музди меҳнат ба шахси тибқи шартномаи меҳнатӣ, аз ҷумла тибқи қарордод коркунандаро, ки маблағгузаронӣ ё додани маблағи пулӣ, инчунин оид ба пардохти подоши пулӣ тибқи шартномаи муаллифиро пешбинӣ менамояд;

- дар навбати сеюм аз ҳисоб баровардан аз рӯи ҳуҷҷатҳои пардохт, ки пардохт ба фондҳои бучетро пешбинӣ менамояд;

- дар навбати чорум аз ҳисоб баровардан аз рӯи ҳуҷҷатҳои иҷро, ки қонеъ гардондани талаботи дигари пулиро пешбинӣ менамояд;

- дар навбати панҷум аз ҳисоб баровардан аз рӯи дигар ҳуҷҷатҳои пардохт бо тартиби навбати тақвимӣ.

3. Аз ҳисоб баровардани маблағҳо аз суратҳисоб тибқи талаботи марбут ба як навбат бо тартиби навбати тақвимӣ ворид гардидани ҳуҷҷатҳо анҷом дода мешавад.

Моддаи 943. Суратҳисоби бонкӣ

1. Агар дар қонун, дигар сандҳои меъёрии ҳуқуқӣ ё қоидаҳои мутобиқи онҳо муқаррарнамудаи бонкҳои тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қоидаҳои боби мазкур нисбат ба суратҳисобҳои муросилотӣ (корреспондентӣ) ва дигар суратҳисобҳои бонк татбиқ мегарданд.

2. Нисбати суратҳисоби ба гарав гузошташуда қоидаҳои умумии суратҳисоби бонкӣ дар қисмате, ки қоидаҳои гарави ҳуқуқ мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкӣ танзим накардаанд, татбиқ мешаванд.

Моддаи 944. Хусусиятҳои суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо

1. Мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо бонк уҳдадор мешавад ба суратҳисоби барои муштарӣ (соҳиби суратҳисоб) қушода, металлҳои қиматбаҳоро қабул ва дар он ба ҳисоб гирад, инчунин дар асоси супориши муштарӣ ба суратҳисоб гузаронад, ҳамон номгӯй ва андозаи металлҳои қиматбаҳоро супорад ё бо тартиби муқаррарнамудаи шартнома маблағи пулии ба арзиши ин металл баробарро диҳад. Тартиби анҷом додани амалиётҳои мувофиқи суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо тибқи қонун, инчунин қоидаҳои бонкии дар асоси он муқарраршуда, танзим мешавад.

2. Шартномаи суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо бояд нишондоди ҳатмии номгӯйи металлҳои қиматбаҳо, инчунин тартиби ҳисоббаробаркунии маблағҳои пулие, ки аз он дода мешаванд, агар чунин имконият дар шартнома пешбинӣ шуда бошад, дошта бошад.

3. Нисбати муносибатҳои суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо, инчунин нисбати муносибатҳои, ки ҳангоми амалиётҳои бонкӣ бо суратҳисоб ба вучуд меоянд, қоидаҳои суратҳисоби бонкӣ, ки ҳамин Кодекс муқаррар кардааст, агар дар қонун ҳолати дигар ва дар асоси он муқаррароти қоидаҳои бонкӣ набошад, татбиқ мешаванд.

4. Нисбати муносибатҳои мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо қоидаҳои моддаи 922 ҳамин Кодекс оид ба таъмини баргардондани пасандози шахсони воқеӣ тариқи суғуртаи пасандози шахсони воқеӣ татбиқ намешаванд, дар ин хусус муштарӣ - шахси воқеӣ то бастанӣ шартномаи суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо ба таври ҳаттӣ бояд огоҳонида шавад, бонк бошад, бояд аз шахси воқеӣ тасдиқи онро гирад, ки чунин огоҳӣ анҷом дода шудааст.

5. Суратҳисоби муштарак, суратҳисоби бонкии номиналӣ, суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ ва намудҳои дигари суратҳисобҳои бонкии муқаррарнамудаи қонун метавонанд суратҳисоби бонкии металлҳои қиматбаҳо бошанд.

Моддаи 945. Ҷавобгарӣ барои сари вақт анҷом надодани амалиёт оид ба суратҳисоб ва беасос аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ

1. Дар ҳолатҳои сари вақт анҷом надодани амалиёти гузарондани маблағҳои пулии воридшуда ба суратҳисоби соҳиби он ё беасос аз ҳисоби суратҳисоб баровардани маблағҳо бонк уҳдадор аст бо супориши соҳиби суратҳисоб маблағи дахлдорро ба суратҳисоб гузаронад.

2. Бонк барои сари вақт нагузарондан ё беасос аз ҳисоб баровардани маблағ уҳдадор аст фоиз супорад ва мутобиқи моддаи 456 ҳамин Кодекс зиёни расондашударо ҷуброн намояд. Бонк, инчунин барои сари вақт аз суратҳисоб надодани маблағ ва сари вақт иҷро накардани супориши соҳиби суратҳисоб дар мавриди аз суратҳисоб гузарондани маблағ ҷавобгар мебошад.

Моддаи 946. Маҳрамияти маълумот дар бораи суратҳисобҳои бонкӣ

1. Маълумот дар бораи суратҳисоби бонкӣ, амалиётҳои ва хизматрасонӣ вобаста ба он, оид ба соҳиби суратҳисоб маҳрамона буда, бонк маҳрамияти мазкурро кафолат медиҳад.

2. Маълумоте, ки тибқи қисми 1 моддаи мазкур маҳрамона эътироф шудааст, мутобиқи муқаррароти қонунҳо дар соҳаи фаъолияти бонкӣ ифшо шуда метавонад. Дастрасии ғайриқонунӣ ба чунин маълумот манъ аст.

3. Барои ғайриқонунӣ ифшо ва дастрас намудани маълумоте, ки тибқи қисми 1 моддаи мазкур маҳрамона эътироф шудааст, шахсони гунаҳкор бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ба ҷавобгарӣ кашида мешаванд.

4. Дар сурати аз ҷониби бонк ғайриқонунӣ ифшо намудани маълумоте, ки тибқи қисми 1 моддаи мазкур маҳрамона эътироф шудааст, муштарие, ки ҳуқуқи он вайрон шудааст, ҳуқуқ дорад аз бонк ҷуброни зарари расондашударо талаб кунад.

5. Муқаррароти моддаи мазкур дар ҳолати бо сабабҳои гуногун қатъ гардидани муносибатҳои байни бонк ва муштарӣ эътибори худро гум намекунад.

Моддаи 947. Ҳабси маблағҳои суратҳисоб

1. Маблағҳои пулии дар суратҳисоб мавҷудбуда танҳо бо санади судӣ ва бо қарори мақомоти иҷро аз рӯйи ҳуҷҷати иҷро ҳабс шуданашон мумкин аст.

2. Муҳлати ҳабси маблағҳои пулии дар суратҳисоби бонк мавҷуда наметавонад аз муҳлати барои пешбурди парвандаҳои дахлдор муқаррарнамудаи қонун бештар бошад.

Моддаи 948. Нигаронидани рӯёниш ба маблағҳои суратҳисоб

Нигаронидани рӯёниши маҷбурӣ ба маблағҳои пулии шахсони воқеӣ ва ҳуқуқии дар суратҳисоби бонкҳо мавҷуда, аз ҷумла рӯёниши маҷбурӣ ва мусодира, метавонанд танҳо дар асоси санадҳои судии эътибори қонунӣ пайдокардаи суд анҷом дода шаванд, агар дар қонун тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 949. Бастанӣ суратҳисоби бонкӣ

1. Шартномаи суратҳисоби бонкӣ метавонад тибқи аризаи соҳиби он ҳар вақт бекор карда шавад.
2. Агар андозаи маблағи пулии дар суратҳисоб мавҷуда аз андозаи ҳадди ақалли пешбиниамудаи қонун ва қоидаҳои мувофиқи он муқаррарнамудаи бонкҳо ё шартнома камтар бошад, бонк ҳуқуқ дорад бекор кардани шартномаи суратҳисоби бонкиро талаб намояд.
3. Бекор кардани шартнома барои баста шудани суратҳисоби бонкӣ асос мебошад.
4. Бақияи маблағҳои пулии суратҳисоб ба соҳиби он баргардонда мешавад ё тибқи дастури он ба дигар суратҳисоб гузаронда мешавад.
5. Ҳолатҳои дигари бастанӣ суратҳисоби бонкиро қонунгузорӣ муайян менамояд.

§2. Суратҳисоби бонкии номиналӣ

Моддаи 950. Суратҳисоби бонкии номиналӣ

1. Суратҳисоби бонкии номиналӣ барои амалиётҳо бо маблағҳои пулӣ ба соҳиби он кушода мешавад, дар як вақт ҳуқуқ ба ин маблағҳо ба шахси дигар - бенефитсиар тааллуқ дошта бошад. Ба истисноӣ ҳолатҳои муқаррарнамудаи қонун ҳуқуқ ба ин маблағҳо ба якчанд шахсон - бенефитсиарон тааллуқ дошта метавонад.
2. Ҳуқуқ ба маблағҳои пулии ба суратҳисоби бонкии номиналӣ воридшуда, аз ҷумла дар натиҷаи гузоштани онҳо аз ҷониби соҳиби суратҳисоб, ба бенефитсиар тааллуқ дорад.
3. Шартҳои муҳимми шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ нишон додани бенефитсиар ё тартиби қабули иттилоот аз соҳиби суратҳисоб дар бораи бенефитсиар ё бенефитсиарон, инчунин асоси иштироки онҳо дар муносибатҳо мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ мебошад.
4. Мувофиқи қонун ё шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ бо иштироки бенефитсиар ба зиммаи бонк мумкин аст уҳдадорӣ назорати истифода намудани маблағҳои пулӣ аз ҷониби соҳиби суратҳисоб ба манфиати бенефитсиар дар доира ва бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ё шартнома гузошта шавад.

Моддаи 951. Бастанӣ шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ

1. Шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ дар шакли хаттӣ ба тариқи тартиб додани як ҳуҷҷат (аз ҷумла электронӣ), ки аз ҷониби тарафҳо имзо карда шудааст, бо ишораи ҳатмии рӯзи бастан ё мубодилаи ҳуҷҷатҳои электронӣ ё маълумоти дигар тибқи қоидаҳои қисми 1 [моддаи 174](#) ҳамин Кодекс баста мешавад.
2. Шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ мумкин аст бо иштирок, ҳамчунин бе иштироки бенефитсиар баста шавад. Шартномаи суратҳисоби бонкии номиналии бо иштироки бенефитсиар басташуда инчунин аз ҷониби бенефитсиар имзо карда мешавад.
3. Риоя накардани шакли шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ боиси безътибор шудани он мегардад. Чунин шартнома беқибат мебошад.

Моддаи 952. Амалиётҳо тибқи суратҳисоби бонкии номиналӣ

1. Дар мавриде, ки агар дар суратҳисоби бонкии номиналӣ маблағҳои пулии якчанд бенефитсиарон ба ҳисоб гирифта шаванд, бонк пешбурди баҳисобгирии маблағҳои пулии ҳар як бенефитсиарро анҷом медиҳад, ба истисноӣ ҳолатҳое, ки мувофиқи қонун ё шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ уҳдадорӣ ба ҳисоб гирифтани маблағҳои пулии ҳар як бенефитсиар ба зиммаи соҳиби суратҳисоб гузошта шуда бошад.
2. Мувофиқи қонун ё шартномаи суратҳисоби бонкии номиналӣ доираи амалиётҳо, ки бо супориши соҳиби суратҳисоб анҷом дода мешаванд, мумкин аст маҳдуд карда шаванд, аз ҷумла ба тариқи муайян намудани:
  - шахсоне, ки ба онҳо мумкин аст маблағи пулӣ гузаронда ё дода шавад;
  - шахсоне, ки бо розигии онҳо амалиётҳо тибқи суратҳисоб анҷом дода мешаванд;
  - ҳуҷҷатҳое, ки асоси анҷом додани амалиётҳо мебошанд;
  - ҳолатҳои дигар.

§3. Суратҳисоби бонкии эскроу

Моддаи 953. Шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу

1. Мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу (агенти эскроу) барои баҳисобгирӣ ва манъ кардани маблағҳои пулӣ, ки он аз соҳиби суратҳисоб (амонатгузор) барои додани онҳо ба дигар шахс (бенефитсиар) ҳангоми ба вучуд омадани асосҳои пешбининамудаи шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу, суратҳисоби бонкии эскроу мекушояд. Ҳуқуқ ба маблағҳои пулие, ки дар суратҳисоби бонкии эскроу нигоҳ дошта мешаванд, то рӯзи ба вучуд омадани асосҳои гузарондани онҳо ба бенефитсиар, ба амонатгузор, баъди рӯзи зикршуда бошад, ба бенефитсиар тааллуқ дорад. Иштиёрдорӣ маблағҳои пулие, ки дар суратҳисоби бонкии эскроу нигоҳ дошта мешаванд, бо тартиби муқаррарнамудаи параграфи мазкур анҷом дода мешавад.

2. Уҳдадорӣ мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу дар баробари шартномаи зикршуда, мумкин аст дар шартномаи дигар зикр шуда бошад, ки тибқи он агенти эскроу бонк мебошад.

3. Подоши пулии бонк ҳамчун агенти эскроу аз маблағҳои пулии дар суратҳисоби бонкии эскроубуда гирифта намешавад, агар дар шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Нисбат ба муносибатҳои тарафҳо қоидаҳои умумии суратҳисоби бонкӣ ва шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу, ки ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст, татбиқ мешаванд, агар қонун ҳолати дигарро муқаррар накунад.

Моддаи 954. Маҳдудиятҳои иштиёрдорӣ маблағҳои пулӣ ва истифодаи суратҳисоби бонкии эскроу

1. Агар дар шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, то фаро расидани асоси дар шартнома муайяншуда на амонатгузор ва на бенефитсиар ҳуқуқи иштиёрдорӣ маблағҳои пулии дар суратҳисоби бонкии эскроубударо надоранд.

2. Ба суратҳисоби бонкии эскроу ворид намудани дигар маблағҳои пулии амонатгузор, ба истиснои маблағҳои тибқи шартномаи эскроу ба амонат гузошта, роҳ дода намешавад.

3. Ҳангоми ба вучуд омадани асосҳои муқаррарнамудаи шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу, бонк дар муҳлати пешбининамудаи ин шартнома, дар мавриди набудани он дар давоми даҳ рӯз уҳдадор аст ба бенефитсиар маблағи ба амонатгузоштаро диҳад ё ба суратҳисоби нишондодаи он гузаронад.

4. Боздоштани амлиётҳо бо суратҳисоби бонкии эскроу, ҳабс ё аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулии даронбуда мувофиқи уҳдадорӣҳои амонатгузор дар назди шахсони сеюм ва тибқи уҳдадорӣҳои бенефитсиар роҳ дода намешавад.

Моддаи 955. Бастанӣ суратҳисоби бонкии эскроу

1. Агар дар шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, аз ҷониби бонк бастанӣ суратҳисоби бонкии эскроу баъди ба итмом расидани муҳлати он ё қатъ шудани он бо асосҳои дигари шартномавӣ амалӣ карда мешавад. Қоидаҳои муқаррарнамудаи қисмҳои 1 ва 2 моддаи 949 ҳамин Кодекс нисбати муносибатҳо бо суратҳисоби бонкии эскроу татбиқ намешаванд.

2. Агар дар созишномаи байни амонатгузор ва бенефитсиар ҳолати дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳангоми бекор намудани шартномаи суратҳисоби бонкии эскроу бақияи маблағҳои пулӣ гузаронда ё ба амонатгузор дода мешавад, ё ҳангоми ба вучуд омадани асосҳои ба бенефитсиар додани ин маблағҳо, онҳо ба он гузаронда ё дода мешаванд.

§4. Суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ

Моддаи 956. Шартномаи суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ

1. Мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ, ки барои мақсадҳои ба амонат гузоштани маблағҳои пулӣ, дар мавридҳои муқаррарнамудаи қонун баста мешавад, бонк уҳдадор аст маблағҳои пулии қарздор ё шахси дигар (амонатгузор)-и дар қонун зикршударо ба суратҳисоби барои соҳиби он кушода, қабул ва ба манфиати бенефитсиар ворид намояд.

2. Мувофиқи шартномаи суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ бонк ҳуқуқ надорад мутобиқати амалиётҳои соҳиби онро ҷиҳати риояи қоидаҳои муқаррарнамудаи қонун дар бораи ба амонат гузоштан назорат намояд, агар қонун ҳолати дигарро муқаррар накарда бошад.

3. Ба амонат гузоштани маблағи пулӣ дар суратҳисоби бонкии амонатии оммавӣ боиси ба вучуд омадани талаби шахси ба манфиати он маблағи пулӣ гузошташуда (бенефитсиар) нисбати соҳиби суратҳисоб мегардад. Бенефитсиар ҳуқуқ надорад бевосита аз бонк амалиётро бо маблағҳои пулии барои манфиатҳои он ба суратҳисоби амонатии оммавӣ воридшуда талаб намояд.

4. Бенефитсиар ҳуқуқ дорад бо тартиби муқаррарнамудаи қонун аз соҳиби суратҳисоб ба он гузарондан (додан)-и маблағҳои пулии дар суратҳисоби банкии амонатии оммавибударо талаб намояд.

Моддаи 957. Амалиётҳои банкі тибқи суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ

1. Мувофиқи суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ ва дар асоси супориши соҳиби он амалиётҳои ба бенефитсиар гузарондан ё додани маблағҳои амонатгузошташуда ва баргардондани ин маблағҳои пулиро ба амонатгузор ё бо супориши он ба шахси дигар анҷом додан мумкин аст. Анҷом додани амалиётҳои дигар бо ин суратҳисоб ва кредитонии он ([моддаи 937](#) ҳамин Кодекс) роҳ дода намешавад, агар қонун ҳолати дигарро муқаррар накарда бошад.

2. Соҳиби суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ барои риоя накардани қоидаҳои муқаррарнамудаи қонун оид ба амонатгузори дар назди бенефитсиар ва амонатгузор барои амалиётҳо бо ин суратҳисоб ҷавобгар мебошад.

3. Банк дар назди бенефитсиар ва амонатгузор барои дар асоси супориши соҳиби суратҳисоб анҷом додани амалиётҳои тибқи суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ бо риоя накардани қоидаҳои муқаррарнамудаи қонун оид ба амонатгузори ҷавобгар нест, ба истиснои ҳолатҳое, ки агар банк уҳдадори тибқи қонун муқарраршударо оид ба назорати истифодаи маблағҳои пулии дарсуратҳисоббуда иҷро накарда бошад.

Моддаи 958. Фоизи аз ҷониби банк истифода намудани маблағҳои пулии дар суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ мавҷуда

1. Барои истифодаи маблағҳои пулии дар суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ мавҷуда банк фоизи маблағи ба суратҳисоб воридкардашударо пардохт менамояд.

2. Фоизи дар қисми 1 моддаи мазкур нишондодашуда аз ҷониби банк ба андозаи ҳамчун қоида тибқи пасандози талаб карда гирифташаванда ([моддаи 920](#) ҳамин Кодекс) пардохткунандаи банк, пардохт карда мешавад, агар андозаи фоизи дигар дар шартномаи суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ пешбинӣ нашуда бошад.

3. Пардохти маблағҳои пулии барои бенефитсиар амонатгузошташуда, инчунин ба амонатгузор баргардондани он бо ҳисоби фоизҳое, ки ба банк пардохт карда мешаванд ё бояд пардохт карда шаванд, барои давраи аз лаҳзаи воридшавии ин маблағҳо ба суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ то пардохти онҳо ба бенефитсиар ё баргардондани он ба амонатгузор бо ҳисоби нигоҳ доштани подоши пулии банк мувофиқи шартномаи суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ, анҷом дода мешавад.

Моддаи 959. Ихтиёрдори намудани маблағҳои пулии дар суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ мавҷуда

1. Ҳабс, боздоштани амалиёт ва аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулии дар суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ мавҷуда мувофиқи уҳдадориҳои соҳиби суратҳисоб дар назди кредиторҳои худ ва тибқи уҳдадориҳои бенефитсиар ё амонатгузор иҷозат дода намешаванд. Рӯёниш мувофиқи уҳдадориҳои бенефитсиар ё амонатгузор мумкин аст ба ҳуқуқи талабкунии онҳо ба соҳиби суратҳисоб нигаронида шавад.

2. Дар мавриди аз ҷониби соҳиби суратҳисоб иҷро накардани уҳдадори пешбиниамудаи қонун оид ба додан ё баргардондани маблағҳои пулии ба амонат гузошта, бенефитсиар ё амонатгузор ҳуқуқ дорад аз соҳиби суратҳисоб анҷом додани амалҳои дахлдорро бо тартиби судӣ талаб намояд.

Моддаи 960. Иваз намудани соҳиби суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ ва қатъи шартнома

1. Ҳангоми вафоти нотариус (шахси дигари ваколатдор оид ба кушодани суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ) ё даст кашидан, ё қатъ гардидани ваколатҳои он, соҳиби суратҳисоб бо дигар нотариус (шахси дигар) иваз карда мешавад, ба он ки соҳиби суратҳисоб мегардад, корҳои нотариус (шахси дигар) мувофиқи қонунгузори дода мешаванд.

2. Дар мавриди барҳамдиҳӣ ё азнавташкилкунии мақомоти давлатӣ, ки ба кушодани суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ ваколатдор буд, соҳиби ҷунин суратҳисоб бо мақомоти дигар иваз карда мешавад, ки ба салоҳияти он тибқи қонунгузори кушодани ҷунин суратҳисоб мансуб аст.

3. Мувофиқи асосҳои пешбиниамудаи [моддаи 949](#) ҳамин Кодекс шартномаи суратҳисоби банкии амонатии оммавӣ қатъ шуда наметавонад.

БОБИ 50. ҲИСОББАРОВАРКУНӢ

§1. Муқаррароти умумӣ дар бораи ҳисоббароваркуниҳо

Моддаи 961. Ҳисоббаробаркуниҳои нақдӣ ва ғайринақдӣ

1. Ҳисоббаробаркуниҳои байни шахсони воқеӣ ва ҳисоббаробаркуниҳо бо иштироки шахсони воқеӣ, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ алоқаманд намебошанд, бе маҳдудияти маблағ бо пули нақд (моддаи 149 ҳамин Кодекс) анҷом дода мешаванд.

2. Ҳисоббаробаркуниҳои байни шахсони ҳуқуқӣ, инчунин ҳисоббаробаркуниҳо бо иштироки шахсони воқеӣ, ки ба фаъолияти соҳибкорӣ (моддаи 24 ҳамин Кодекс) онҳо вобаста аст, ба таври ғайринақдӣ анҷом дода мешаванд. Ҳисоббаробаркуниҳои байни шахсони зикргардида мумкин аст бо назардошти маҳдудиятҳои муқаррарнамудаи қонун ва қоидаҳои бонкии тибқи онҳо қабулгардида инчунин бо пули нақд анҷом дода шаванд.

3. Ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ ба тариқи гузарондани маблағҳои пулӣ тавассути бонкҳо ва ташкилотҳои қарзии молиявии дигар, ки ба онҳо ин ҳуқуқ дар асоси иҷозатномаи бо тартиби муқаррарнамудаи қонун гирифташуда дода шудааст (минбаъд дар ҳамин параграф - бонкҳо), бо кушодан ё бе кушодани суратҳисобҳои бонкӣ, бо тартиби муқаррарнамудаи қонун, қоидаҳои бонкии мутобиқи онҳо қабулгардида ва шартнома анҷом дода мешаванд, агар аз қонун тартиби дигари ҳисоббаробаркуни барнаояд.

Моддаи 962. Шаклҳои ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ

1. Ҳангоми анҷом додани ҳисоббаробаркуниҳои ғайринақдӣ ҳисоббаробаркуни бо супоришномаи пардохтӣ, тибқи аккредитив, чекҳо, инкассо, инчунин ҳисоббаробаркуни бо шаклҳои дигар, ки қонунгузорӣ, қоидаҳои бонкии мутобиқи онҳо қабулгардида ва одатҳои муомилоти кории дар амалияи бонкӣ татбиқшаванда пешбинӣ намудаанд, метавонад амалӣ карда шавад.

2. Тарафҳои шартнома ҳуқуқ доранд дар шартнома ҳама гуна шаклҳои ҳисоббаробаркуниро тибқи қисми 1 моддаи мазкур интихоб ва пешбинӣ намоянд.

§2. Ҳисоббаробаркуниҳо бо супоришномаҳои пардохтӣ

Моддаи 963. Муқаррароти умумии ҳисоббаробаркуниҳо бо супоришномаҳои пардохтӣ

1. Ҳангоми ҳисоббаробаркуниҳо бо супоришномаҳои пардохтӣ бонк уҳдадор мегардад бо супориши муштарӣ аз ҳисоби маблағҳое, ки дар суратҳисоби он мавҷуданд, маблағи муайяни пулиро ба суратҳисоби шахси зикркардаи муштарӣ дар муҳлати муқарраршуда (моддаи 936 ҳамин Кодекс) ба ин ё он бонк гузаронад.

2. Шахси дар супоришномаҳои пардохтӣ ба ҳайси маблағгиранда зикргардида ҳуқуқи аз бонк талаб кардани иҷрои пардохтро, ба истиснои ҳолатҳое, ки чунин ҳуқуқро қонун ё шартномаи муштарӣ бо бонк пешбинӣ намудааст, ба даст намеорад.

3. Бонки пардохткунанда ҳуқуқ дорад бонкҳои дигар (бонкҳои миёнарав)-ро барои иҷрои супориши пардохткунанда ҷалб намояд.

4. Қоидаҳои параграфи мазкур нисбат ба муносибатҳое, ки бо амалӣ намудани ҳисоббаробаркуниҳо бо супоришномаҳои гузарондани маблағҳои пулӣ бе кушодани суратҳисоби бонкӣ алоқаманд мебошанд, бо назардошти хусусиятҳои пешбининамудаи моддаи 966 ҳамин Кодекс, татбиқ мешаванд.

Моддаи 964. Шартҳои қабули супоришномаи пардохтӣ аз ҷониби бонк

1. Мазмуни супоришномаи пардохтӣ, ҳуҷжатҳои ҳисоббаробаркуни якҷоя бо он пешниҳодшаванда ва шакли онҳо бояд ба талаботи муқаррарнамудаи қонунгузорӣ ва қоидаҳои бонкӣ мутобиқ бошанд.

2. Дар сурати номутобикати супоришномаи пардохтӣ ба талаботи дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида бонк метавонад мазмуни супоришномаро дақиқ кунад. Чунин дархост баъди гирифтани супоришнома ба пардохткунанда бояд фавран пешниҳод карда шавад. Дар сурати нагирифтани ҷавоб дар муҳлати пешбининамудаи қонунгузорӣ ё қоидаҳои мутобиқи он муқарраркардаи бонк ва ҳангоми вучуд надоштани онҳо, агар дар қонунгузорӣ ва қоидаҳои бонкии дар асоси он муқарраргардида ё шартномаи байни бонк ва пардохткунанда тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, дар муҳлати оқилона бонк метавонад супоришномаро бе иҷро монад ва онро ба пардохткунанда баргардонад.

3. Агар тибқи шартномаи байни муштарӣ ва бонк тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, супоришномаи муштарӣ аз ҷониби бонк ҷиҳати иҷро танҳо дар мавриди дар суратҳисоби муштарӣ вучуд доштани маблағ қабул карда мешавад.

Моддаи 965. Иҷрои супоришномаи пардохтӣ

1. Бонке, ки супоришномаи пардохтии муштариро қабул мекунад, уҳдадор аст маблағи пулии дахлдорро ҷиҳати ворид намудани он ба суратҳисоби шахси дар супоришнома зикргардида ба бонки

маблағиранда дар муҳлати дар шартномаи суратҳисобҳои бонкӣ муқарраршуда ва агар дар шартнома муҳлат муқаррар нагардида бошад, дар муҳлати муқаррарнамудаи қоидаҳои бонкӣ ё одатҳои муомилоти кории дар амалияи бонкӣ татбиқшаванда гузаронад.

2. Бонк ҳуқуқ дорад бонкҳои дигарро барои иҷрои амалиёти интиқоли маблағи пулӣ ба суратҳисоби дар супоришномаи муштарӣ зикргардида ҷалб намояд.

3. Агар дар шартнома тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, бонк уҳдадор аст ба муштарӣ дар бораи иҷрои супоришнома фавран иттилоъ диҳад.

Моддаи 966. Хусусиятҳои ҳисоббаробаркунӣ бе кушодани суратҳисоби бонкӣ

1. Ҳангоми гузарондани маблағҳои пулӣ бе кушодани суратҳисоби бонкӣ бонки пардохткунанда уҳдадор мешавад дар асоси супориши шахси воқеӣ - пардохткунанда маблағҳои пулии супоридаашро ба гирандаи ин маблағҳо гузаронад.

2. Кофӣ будани маблағҳои пулӣ барои иҷрои супориш дар бораи гузарондани онҳо, бе кушодани суратҳисоби бонкӣ мутобиқи андозаи аз ҷониби пардохткунандаи маблағҳои пулӣ ба бонк супоридашуда муайян карда мешавад.

Моддаи 967. Ҷавобгарӣ барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби супоришномаи пардохтӣ

1. Дар ҳолати иҷро накардан ё иҷрои номатлуби супоришномаи пардохтии муштарӣ бонк барои ин вайронкунӣ мутобиқи боби 30 ҳамин Кодекс ҷавобгар аст.

2. Дар ҳолатҳое, ки агар иҷро накардан ё иҷрои номатлуби супоришнома бинобар вайронкунии қоидаҳои анҷом додани амалиёти ҳисоббаробаркунӣ аз ҷониби бонки барои иҷрои супоришномаи пардохткунанда ҷалбгардида руҳ дода бошад, мутобиқи қисми 1 моддаи мазкур суд метавонад ҷавобгариро ба зиммаи ҳамин бонк гузорад.

3. Агар вайронкунии қоидаҳои анҷом додани амалиёти ҳисоббаробаркунӣ аз ҷониби бонк боиси ниғаждории ғайриқонунии маблағи пулӣ гардад, бонк уҳдадор аст бо тартиб ва андозаи пешбиниамудаи [моддаи 456](#) ҳамин Кодекс фоизи онро пардохт намояд.

§3. Ҳисоббаробаркунӣ тибқи аккредитив

Моддаи 968. Муқаррароти умумӣ оид ба ҳисоббаробаркунӣ тибқи аккредитив

1. Ҳангоми ҳисоббаробаркунӣ тибқи аккредитив бонке, ки бо супориши пардохткунанда дар бораи кушодани аккредитив ва мутобиқи дастури он амал мекунад (бонки эмитент), уҳдадор мешавад пардохтҳоро ба маблағиранда гузаронад ё пардохт намояд, аксепт кунад ё вексели интиқолиро ба инobat гирад ё ваколати гузарондани пардохтҳоро ба маблағиранда ё пардохт намудан, аксепт кардан ё ба инobat гирифтани вексели интиқолиро ба зиммаи бонки дигар (бонки иҷрокунанда) гузорад.

2. Нисбат ба бонки эмитент, ки пардохтҳоро ба маблағиранда мегузаронад ё худ пардохт мекунад, аксепт менамояд ё вексели интиқолиро ба инobat мегирад, қоидаҳо оид ба бонки иҷрокунанда татбиқ мешаванд.

3. Дар ҳолати кушодани аккредитиви пӯшонидашуда (ба амонат гузошташуда) бонки эмитент дар мавриди кушодани он уҳдадор аст маблағи аккредитив (пӯшонидани он)-ро аз ҳисоби пардохткунанда ё кредити ба он пешниҳодшуда барои тамоми муҳлати амали уҳдадории бонки эмитент ба ихтиёри бонки иҷрокунанда гузаронад.

4. Дар ҳолати кушодани аккредитиви пӯшониданашуда (кафолатнок) ба бонки иҷрокунанда ҳуқуқ дода мешавад, аз суратҳисоби бонки эмитент, ки пешбурди онро анҷом медиҳад, ҳамаи маблағи аккредитивро соқит гардонад.

5. Тартиби анҷом додани ҳисоббаробаркунӣ тибқи аккредитив мутобиқи қонунгузорӣ, инчунин қоидаҳои бонки дар асоси он муқарраргардида ва одатҳои муомилоти кории дар амалияи бонкӣ татбиқшаванда танзим карда мешавад.

6. Маблағиранда метавонад ҳуқуқҳои худро оид ба қабули пардохтҳо аз рӯи аккредитив дар сурати иҷрои ҳамаи шартҳои он мутобиқи шартнома гузашт кунад, ба гарав гузорад ё ба тариқи дигар ихтиёрдорӣ намояд.

Моддаи 969. Аккредитиви бозхостшаванда

1. Аккредитиве бозхостшаванда эътироф мешавад, ки онро бонки эмитент бе огоҳонии пешакии маблағиранда метавонад тағйир диҳад ё бекор кунад. Бозхости аккредитив ягон уҳдадории бонки эмитентро дар назди маблағиранда ба вучуд намеорад.

2. Бонки ичрокунанда уҳдадор аст пардохтҳо ва амалиёти дигарро оид ба аккредитиви бозхостшаванда анҷом диҳад, агар дар лаҳзаи анҷом додани онҳо дар бораи тағйир додани шартҳо ё бекор кардани аккредитив огоҳинома нагирифта бошад.

Моддаи 970. Аккредитиви бозхостнашаванда

1. Аккредитиве бозхостнашаванда эътироф мешавад, ки бе розигии маблағгиранда онро бекор кардан мумкин нест.

2. Тибқи хоҳиши бонки эмитент бонки ичрокунанда, ки дар гузарондани амалиёти аккредитивӣ иштирок дорад, метавонад аккредитиви бозхостнашаванда (аккредитиви кафолатнок)-ро тасдиқ намояд (моддаи 971 ҳамин Кодекс). Ин гуна кафолат чунин маъно дорад, ки бонки ичрокунанда илова ба уҳдадориҳои бонки эмитент оид ба анҷом додани пардохт тибқи шартҳои аккредитив уҳдадорӣ қабул кардааст.

3. Аккредитиви кафолатнокро бе розигии бонки ичрокунанда тағйир додан ё бекор кардан мумкин нест.

Моддаи 971. Аккредитиви тасдиқшуда

1. Мувофиқи хоҳиши бонки эмитент аккредитиви бозхостнашаванда метавонад аз ҷониби дигар бонк (бонки тасдиқкунанда) тасдиқ карда шавад. Баъди тасдиқи он ин бонк дар назди бенефитсиар мутобиқи ҳадди маблағи тасдиқнамудаи аккредитив муштарақан бо бонки эмитент уҳдадор мешаванд. Уҳдадориҳои бонки тасдиқкунанда аз лаҳзаи ба маблағгиранда ё ба бонки маблағгиранда интиқоли огоҳиномаи тасдиқи аккредитив ба вучуд меояд, агар дар огоҳинома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Дар мавриди тағйир додани аккредитив бонки тасдиқкунанда бо шартҳои тағйирёбии он уҳдадор мегардад, агар ба ин розигии худро дода бошад. Дар мавридҳои дигар ин бонк тибқи шартҳои пешинаи аккредитив уҳдадор ба ҳисоб меравад. Уҳдадориҳои бонки тасдиқкунанда ба аккредитив бо назардошти ворид намудани тағйирот ба он, аз лаҳзаи ба маблағгиранда ё ба бонки маблағгиранда интиқол додани огоҳинома дар ин хусус, ба вучуд меояд, агар дар огоҳинома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 972. Аккредитиви гузаранда

1. Иҷрои аккредитив нисбати шахси муқаррарнамудаи маблағгиранда амалӣ мешавад, агар имконияти чунин иҷро дар шартҳои аккредитив пешбинӣ шуда бошад ва бонки ичрокунанда розигии худро ба чунин иҷро дода бошад (минбаъд - аккредитиви гузаранда). Ҳамзамон маблағгиранда ҳуқуқи муайян намудани ҳуҷҷатҳоеро дорад, ки шахси муайяннамудаи он бояд барои иҷрои аккредитиви гузаранда пешниҳод кунад. Ин ҳуҷҷатҳо мумкин аст мувофиқи шартҳои аккредитиви гузаранда пешбинӣ нашаванд. Нисбати муносибатҳои ҳангоми иҷрои аккредитив мувофиқи моддаи мазкур бавучудномада қоидаҳои параграфи 1 [боби 29](#) ҳамин Кодекс татбиқ намешаванд.

2. Маблағгиранда ҳуқуқ дорад дар аризаи ба бонки ичрокунанда пешниҳоднамудааш шахсеро муайян намояд, ки нисбати он иҷрои аккредитиви гузаранда (минбаъд - маблағгирандаи дуюм) то лаҳзаи аз ҷониби он пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳои мутобиқ ба шартҳои аккредитиви ба манфиати он кушодашуда амалӣ мешавад.

3. Маблағгирандаи дуюм ҳуқуқ надорад шахси дигарро муайян намояд, ки дар нисбаташ бояд аккредитиви гузаранда иҷро карда шавад, ба истиснои маблағгиранда.

4. Тартиб ва шартҳои иҷрои аккредитиви гузаранда тибқи қонун, қоидаҳои бонкӣ ва шартҳои аккредитив муайян карда мешаванд.

Моддаи 973. Иҷрои аккредитив

1. Ҷиҳати иҷрои аккредитив маблағгиранда ба бонки ичрокунанда ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи иҷрои ҳамаи шартҳои аккредитивро, аз ҷумла дар шакли электронӣ, пешниҳод менамояд. Дар сурати вайрон кардани ҳатто яке аз ин шартҳо пардохт аз ҳисоби аккредитив анҷом дода намешавад.

2. Агар бонки ичрокунанда мутобиқи шартҳои аккредитив пардохтро ба ҷо орад ё амалиёти дигарро анҷом диҳад, бонки эмитент уҳдадор аст ба он ҷаброни хароҷоти масрафгардидаро тибқи қоидаҳои муқарраршудаи бонкӣ диҳад. Ин хароҷот, инчунин ҳамаи хароҷоти дигари бонки эмитент, ки бо иҷрои аккредитив вобастаанд, аз ҷониби пардохткунанда пӯшонидани мешаванд.

Моддаи 974. Радди қабули ҳуҷҷатҳо

1. Агар бонки ичрокунанда қабули ҳуҷҷатҳоеро, ки бо аломатҳои зоҳирӣ ба шартҳои аккредитив мутобиқат намекунанд, рад намояд, он уҳдадор аст дар ин хусус фавран бо нишон додани сабабҳои радкунӣ ба маблағгиранда ва бонки эмитент иттилоъ диҳад.

2. Агар бонки эмитент, ҳуҷҷатҳои қабулнамудаи бонки иҷрокунандаро гирифта, чунин ҳисоб кунад, ки он тибқи аломатҳои зоҳирӣ бо шартҳои аккредитив мутобиқ нест, ҳуқуқ дорад қабули онҳоро рад намояд ва аз бонки иҷрокунанда маблағи ба маблағгиранда бо вайрон кардани шартҳои аккредитив пардохтшударо талаб намояд ва вобаста ба аккредитиви пӯшониданашуда (кафолатнок) бошад, метавонад чуброни маблағи пардохтшударо рад кунад.

Моддаи 975. Ҷавобгарии бонки иҷрокунанда

Дар мавриди пардохти нодуруст ё радди беасоси пардохти маблағ тибқи аккредитив, ки дар натиҷаи уҳдадорихои пешбиниамудаи қоидаҳои бонкиро вайрон кардани бонки иҷрокунанда руҳ додааст, бонки иҷрокунанда дар назди бонки эмитент ва дар ҳолатҳои, ки иҷрои аккредитивро бонки эмитент амалӣ мегардонад, дар назди пардохткунанда ҷавобгар мебошад.

Моддаи 976. Бастании аккредитив

1. Аккредитив дар бонки иҷрокунанда дар ҳолатҳои зерин баста мешавад:
  - бо гузаштани муҳлати аккредитив;
  - тибқи аризаи маблағгиранда дар бораи радкунии истифодаи аккредитив то гузаштани муҳлати амали он, агар имконияти чунин радкунии бо шартҳои аккредитив пешбинӣ шуда бошад;
  - тибқи талаби пардохткунанда дар бораи пурра ё қисман бозхостани аккредитив, агар чунин бозхост тибқи шартҳои аккредитив мумкин бошад.
2. Дар бораи бастании аккредитив бонки иҷрокунанда бояд бонки эмитентро огоҳ намояд.
3. Маблағи истифоданашудаи аккредитиви амонатшуда бояд ҳамзамон бо бастании аккредитив ба бонки эмитент баргардонда шавад. Бонки эмитент уҳдадор аст маблағи баргардондашударо ба суратҳисоби пардохткунанда, ки маблағи он ба амонат гузошта шудааст, ворид намояд.

§4. Ҳисоббаробаркунии тибқи инкассо

Моддаи 977. Муқаррароти асосии ҳисоббаробаркунии тибқи инкассо

1. Ҳангоми ҳисоббаробаркунии тибқи инкассо муштарӣ ба бонки худ (бонки эмитент) супоришнома мефиристад, ки аз ҳисоби муштарӣ аз пардохткунанда гирифтани пардохт анҷом дода шавад.
2. Бонки эмитенте, ки супоришномаи инкассо гирифтааст, ҳуқуқ дорад барои иҷрои он бонки дигар (бонки иҷрокунанда)-ро ҷалб намояд.
3. Тартиби анҷом додани ҳисоббаробаркунии тибқи инкассо мувофиқи қонунгузорӣ, қоидаҳои бонкии мутобиқи он қабулгардида ва одатҳои муомилоти кории дар амалияи бонкӣ татбиқшаванда танзим карда мешавад.
4. Дар сурати иҷро накардан ё иҷрои номатлуби супоришномаи муштарӣ, бонки эмитент дар назди он тибқи асосҳои ва андозаи пешбиниамудаи боби 30 ҳамин Кодекс ҷавобгар мебошад. Агар иҷро накардан ё иҷрои номатлуби супоришномаи муштарӣ бинобар вайронкунии қоидаҳои анҷом додани амалиёти ҳисоббаробаркунии аз ҷониби бонки иҷрокунанда ба миён омада бошад, ҷавобгарӣ метавонад дар назди муштарӣ ба зиммаи ҳамин бонк гузошта шавад.

Моддаи 978. Иҷрои супоришномаи инкассо

1. Ҳангоми вучуд надоштани ягон ҳуҷҷат ё аз рӯи аломатҳои зоҳирӣ мутобиқ набудани ҳуҷҷатҳо ба супоришномаи инкассо, бонки иҷрокунанда уҳдадор аст дар ин хусус шахсеро, ки аз номи он супоришномаи инкассо гирифтааст, фавран огоҳ созад. Дар ҳолати бартараф нагардидани камбудихои зикршуда бонк ҳуқуқ дорад ҳуҷҷатҳоро бе иҷро баргардонад.
2. Ҳуҷҷатҳо ба пардохткунанда дар ҳамон шакле, ки гирифта шудаанд, ба истиснои қайдҳо ва навиштаҷоти бонкҳо, ки барои расмиёти амалиёти инкассо заруранд, баргардонда мешаванд.
3. Агар ҳуҷҷатҳо бо манзур кардани онҳо мавриди пардохт қарор гирифта бошанд, бонки иҷрокунанда бо гирифтани супоришномаи инкассо бояд фавран онро барои пардохт пешниҳод намояд.
4. Агар ҳуҷҷатҳо дар дигар муҳлат пардохт карда шаванд, бонки иҷрокунанда бояд ҷиҳати гирифтани аксепти пардохткунанда фавран бо гирифтани супоришномаи инкассо ба аксепт ҳуҷҷатҳо пешниҳод намояд ва талаботи пардохт на дертар аз рӯзи фаро расидани муҳлати пардохти дар ҳуҷҷатҳо зикргардида бояд қонеъ гардонда шавад.
5. Пардохтҳо қисман дар ҳолатҳои муқаррарнамудаи қоидаҳои бонкӣ ё ҳангоми мавҷуд будани иҷозати махсус метавонанд дар супоришномаҳои инкассо қабул карда шаванд.

6. Бонки иҷроқунанда маблағи гирифта (инкассошуда)-ро бояд фавран ба ихтиёри бонки эмитент, ки уҳдадор аст ин маблағро ба суратҳисоби муштарӣ ворид кунад, интиқол диҳад. Бонки иҷроқунанда ҳуқуқ дорад аз маблағҳои инкассошуда подоши ба он тааллуқдошта ва пардохти хароҷотро нигоҳ дорад.

Моддаи 979. Огоҳинома дар бораи рад кардани пардохт

1. Агар пардохт ва (ё) аксепт дастрас нагардида бошад, бонки иҷроқунанда уҳдадор аст бонки эмитентро дар бораи рад кардани пардохт ё сабабҳои радкунӣ фавран огоҳ созад.

2. Бонки эмитент уҳдадор аст фавран ба муштарӣ хабар диҳад ва вобаста ба амалиёти минбаъда дастур талаб намояд.

3. Ҳангоми дар муҳлати муқаррарнамудай қоидаҳои бонкӣ нагирифтани дастур оид ба амалиёти минбаъда ва дар сурати мавҷуд набудани чунин муҳлат - дар муҳлати оқилона бонки иҷроқунанда ҳуқуқ дорад ҳуҷҷатҳоро ба бонке, ки аз он супоришномаи инкассо гирифта шуда буд, баргардонад.

§5. Ҳисоббаробаркунӣ бо чек

Моддаи 980. Муқаррароти умумии ҳисоббаробаркунӣ бо чек

1. Чек қоғази қиматнокест, ки дастури бе ягон қайду шартӣ чекдиҳанда ба бонк ҷиҳати ба дорандаи чек анҷом додани пардохти маблағи зикргардидаро дар бар мегирад.

2. Ба сифати пардохтқунандаи чек танҳо бонке метавонад зикр гардад, ки дар он чекдиҳанда маблағ дошта, метавонад онро бо роҳи пешниҳоди чек ихтиёрдорӣ намояд.

3. Бозхости чек то гузаштани муҳлати манзур кардани он мумкин нест.

4. Додани чек уҳдадорӣ пулиро, ки ҷиҳати иҷрои он дода шудааст, наменӯшонад.

5. Тартиб ва шартҳои истифодаи чекҳо дар муомилоти пардохт тибқи қонунгузорӣ танзим мегарданд.

Моддаи 981. Унсурҳои чек

1. Чек бояд инҳоро дар бар гирад:

- номи "чек", ки дар матни ҳуҷҷат ворид гардидааст;

- супоришнома ба пардохтқунанда оид ба пардохти маблағи муайяни пулӣ;

- номи пардохтқунанда ва зикри суратҳисобе, ки аз он бояд пардохт анҷом дода шавад.

- зикри асъори пардохт;

- зикри сана ва маҳалли мураттаб сохтани чек;

- имзои шахсе, ки чекро навишта додааст (чекдиҳанда).

2. Дар ҳуҷҷат мавҷуд набудани яке аз унсурҳои зикршуда чекро безътибор мегардонад.

3. Чеке, ки дар он маҳалли мураттаб сохтани он зикр нагардидааст, ҳамчун дар маҳалли ҷойгиршавии чекдиҳанда имзогардида ба ҳисоб меравад.

4. Шакли чек ва тартиби пур кардани он тибқи қонунгузорӣ муайян карда мешаванд.

Моддаи 982. Пардохти чек

1. Чек аз ҳисоби маблағҳои чекдиҳанда пардохт карда мешавад. Дар ҳолати ба амонат гузоштани маблағ тартиб ва шартҳои ба амонатгузории маблағ барои пӯшонидани чек тибқи қоидаҳои бонкӣ муқаррар карда мешаванд.

2. Чекро бояд пардохтқунанда бо шартӣ дар муҳлати муқарраркардаи қонунгузорӣ барои пардохт пешниҳод кардани он пардохт намояд.

3. Пардохтқунандаи чек уҳдадор аст бо ҳама гуна тарзи дастрас ба асли будани чек, инчунин ба он ки пешниҳодқунанда нисбат ба он шахси ваколатдор мебошад, боварӣ ҳосил намояд.

4. Ҳангоми пардохти чеки индоссатсияшуда, пардохтқунанда бояд на имзои индоссантҳо, балки дурустии индоссаментҳоро санҷад.

5. Зиёни аз ҷониби пардохтқунанда вобаста ба пардохти чеки қалбакӣ, тасарруфшуда ё гумшуда расондашуда, вобаста ба он ки зиён бо гуноҳи кӣ расонда шудааст, ба зиммаи пардохтқунанда ё чекдиҳанда гузошта мешавад.

6. Шахси пардохтқунандаи чек ҳуқуқ дорад ба он додани чекро бо забонхат оид ба гирифтани пардохт талаб намояд.

Моддаи 983. Додани ҳуқуқ оид ба чек

1. Додани ҳуқуқ оид ба чек бо тартиби муқаррарнамудаи [моддаи 154](#) ҳамин Кодекс бо риояи қоидаҳои пешбиниамудаи моддаи мазкур сурат мегирад.
2. Чеки номӣ ба шахси дигар дода намешавад.
3. Дар чеки интиқоли индоссамент ба пардохткунанда барои гирифтани пардохт эътибори забонхатро дорад.
4. Индоссаменте, ки аз ҷониби пардохткунанда анҷом дода шудааст, эътибор надорад.
5. Шахси соҳибкунандаи чеки интиқоли, ки онро тибқи индоссамент гирифтааст, агар он ҳуқуқи худро дар қатори индоссаментҳои бефосила асоснок кунад, соҳиби қонунии чек ба ҳисоб меравад.

Моддаи 984. Кафолати пардохт

1. Пардохт оид ба чек тавассути кафолат (авал) пурра ё қисман кафолатнок шуда метавонад.
2. Ҳар шахс, ба истиснои пардохткунанда, авалро дода метавонад.
3. Авал дар тарафи ростии чек ё дар варақи иловагӣ бо роҳи сабти "авал ҳисобида шавад" ва зикри он, ки аз ҷониби кӣ, бар ивази кӣ дода шудааст, сабт мешавад. Агар бар ивази кӣ додани он зикр нашуда бошад, дар он ҳолат авал аз номи чекдиҳанда додашуда ба ҳисоб меравад.
4. Авалдиҳанда бо зикри суроғи худ (маҳалли истиқомат) ва санаи ба ҷо овардани навиштаҷот ва агар авалдиҳанда шахси ҳуқуқӣ бошад, бо зикри маҳалли ҷойгиршавии он ва санаи ба ҷо овардани навиштаҷот авалро имзо мекунад.
5. Авалдиҳанда ба мисли шахсе, ки бар ивази он авалро додааст, ҷавобгар мебошад. Уҳдадорӣ он, ҳатто агар уҳдадорӣ кафолатдодаи он нисбат ба ҳама гуна асосҳои дигар, ба ҷуз нуқсонҳои вобаста ба шакл, беэътибор бошад ҳам, эътибор дорад.
6. Авалдиҳандаи чекро пардохта муқобили он, ки он ба вай кафолат додааст ва зидди онҳое, ки дар назди шахси охирин уҳдадор мебошанд, ҳуқуқеро, ки аз чек бармеояд, пайдо мекунад.

Моддаи 985. Инкассоқунонии чек

1. Пешниҳоди чек ба бонке, ки ба соҳиби чек хизматрасонӣ мекунад, барои инкассо ҷиҳати гирифтани пардохт барои пардохт манзуршуда ба ҳисоб меравад.
2. Чек бо тартиби муқаррарнамудаи моддаи 978 ҳамин Кодекс пардохт карда мешавад.
3. Ворид кардани маблағ тибқи чеки инкассошуда ба суратҳисоби соҳиби чек, агар дар шартномаи байни соҳиби чек ва бонк тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, баъди гирифтани пардохт аз пардохткунанда анҷом дода мешавад.

Моддаи 986. Уҳдадорӣ пардохткунанда

1. Пардохткунандаи чек уҳдадор аст бо ҳама гуна тарзи барояш дастрас асли будани чек, инчунин ба он ки пешниҳодкунанда шахси ваколатдори вобаста ба чек мебошад, боварӣ ҳосил намояд.
2. Ҳангоми пардохти чеки инкассошуда пардохткунанда уҳдадор аст на имзои индоссантҳо, балки дурустии индоссаментҳоро санҷад.

Моддаи 987. Тасдиқи радди пардохти чек

1. Радди пардохти чек бояд бо яке аз тарзҳои зерин тасдиқ карда шавад:
  - аз ҷониби нотариус бо тартиби муқаррарнамудаи қонун анҷом додани эътироз;
  - дар чек дар бораи радди пардохт ва санаи пешниҳоди чек ба пардохт сабт гузоштани пардохткунанда;
  - қайди бонки инкассоқунонда бо зикри санае, ки чек сари вақт пешниҳод гардида, вале пардохт карда нашудааст.
2. Эътироз ё ҳуҷҷати ба он баробар бояд то гузаштани муҳлати пешниҳоди чек барои пардохт анҷом дода шавад.
3. Агар пешниҳоди чек дар рӯзи охирини муҳлат сурат гирифта бошад, эътироз ё ҳуҷҷати ба он баробарро дар рӯзи дигари қорӣ анҷом додан мумкин аст.

Моддаи 988. Огоҳинома аз напардохтани чек

1. Дорандаи чек уҳдадор аст индоссанти худ ва чекдиҳандаро дар бораи анҷом дода нашудани пардохт дар давоми ду рӯзи кории баъди рӯзи эътироз ё санади ба он баробар фарорасанда огоҳ намояд.

2. Ҳар як индоссант дар давоми ду рӯзи кории баъди рӯзи гирифтани огоҳинома фарорасанда бояд ба индоссанти худ (қаблӣ) дар бораи огоҳиномаи гирифтааш иттилоъ диҳад. Дар ҳамин муҳлат огоҳинома ба шахсе фиристода мешавад, ки бар ивази ин шахс авал додааст.

3. Шахсе, ки дар муҳлати зикргардида огоҳинома нафиристодааст, ҳуқуқҳои худро ба чек гум намекунад. Он уҳдадор аст зиёне, ки вобаста ба огоҳ накардан аз напардохтани чек расонда шудааст, дар доираи маблағи чек ҷуброн намояд.

Моддаи 989. Оқибати напардохтани чек

1. Дар сурати пардохти чекро рад намудани пардохткунанда, дорандаи чек ҳуқуқ дорад бо салоҳидиди худ нисбат ба як, якчанд ё ба ҳамаи шахсони оид ба чек уҳдадор (чекдиҳанда, авалдиҳандаҳо, индоссантҳо), ки дар назди он ҷавобгарии муштарак доранд, даъво арз кунад.

2. Дорандаи чек ҳуқуқ дорад аз шахси зикргардида пардохти маблағи чек, хароҷоти худро барои гирифтани пардохт, инчунин фоизҳоро тибқи ҳаҷм ва тартиби дар қисми 1 [моддаи 456](#) ҳамин Кодекс пешбинишуда талаб намояд.

3. Даъвои дорандаи чек нисбат ба шахси дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида метавонад дар давоми шаш моҳ аз рӯзи ба анҷом расидани муҳлати барои пардохт пешниҳод намудани чек манзур карда шавад.

4. Талаботи акс бо даъвои шахсони нисбат ба ҳамдигар уҳдадор бо гузаштани шаш моҳ, аз рӯзе, ки шахси уҳдадори дахлдор ин талаботро қонеъ гардондааст ё аз рӯзи ба он пешниҳод шудани даъво, қатъ карда мешавад.

БОБИ 51. НИГАҲДОРӢ

§1. Муқаррароти умумӣ оид ба ниғаҳдорӣ

Моддаи 990. Шартномаи ниғаҳдорӣ

1. Тибқи шартномаи ниғаҳдорӣ як тараф (ниғаҳдоранда) уҳдадор мешавад ашӯи супоридаи тарафи дигар (молсупор)-ро ниғаҳдорӣ намуда, онро беосеб баргардонад.

2. Шартномаи ниғаҳдорӣ аз лаҳзаи барои ниғаҳдорӣ супоридани ашӯ басташуда эътироф мегардад.

Моддаи 991. Шартномаи қабул кардани ашӯ барои ниғаҳдорӣ

1. Ниғаҳдоранда, ки ниғаҳдории ашӯро ба сифати соҳибкор ё шакли дигари фаъолияти касбӣ анҷом медиҳад, метавонад тибқи шартнома уҳдадорӣ қабул кунад, ки ашӯи молсупорро барои ниғаҳдорӣ мегирад ва ашӯи супоридаи молсупорро тибқи қоидаҳои пешбиниамудай боби мазкур нигоҳ медорад.

2. Молсупор, ки ашӯро дар муҳлати тибқи шартнома пешбинигардида барои ниғаҳдорӣ насупоридааст, дар назди ниғаҳдоранда барои зиёни вобаста ба баргузор нашудани ниғаҳдорӣ расондашуда, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҷавобгар аст.

3. Агар молсупор дар муҳлати оқилона оид ба радди хизмати ниғаҳдоранда арз намояд, барои ба ниғаҳдорӣ насупоридани ашӯ аз ҷавобгарӣ озод карда мешавад.

4. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, дар сурати дар муҳлати дар шартнома қайдушартшуда барои ниғаҳдорӣ супорида нашудани ашӯ ва агар ин муҳлат муайян нагардида бошад, бо гузаштани шаш моҳ аз рӯзи бастании шартнома, ниғаҳдоранда аз уҳдадории барои ниғаҳдорӣ қабул кардани ашӯ озод карда мешавад.

Моддаи 992. Шакли шартномаи ниғаҳдорӣ

1. Дар ҳолатҳое, ки шартномаи ниғаҳдорӣ бояд дар шакли хаттӣ баста шавад (моддаи 175 ҳамин Кодекс), шакли хаттии шартнома ҳангоме риоягардида эътироф мегардад, агар ашӯи барои ниғаҳдорӣ қабулгардида аз ҷониби ниғаҳдоранда бо роҳи ба молсупор додани забонхат, расид, шаҳодатнома ё ҳуҷҷати дигари имзонамудай ниғаҳдоранда тасдиқ карда шавад.

2. Риояи шакли хаттии шартнома, агар ашӯ барои ниғаҳдорӣ дар ҳолатҳои фавқулода (сӯхтор, офати табиӣ, бемории ногаҳонӣ, таҳдиди ҳуҷум ва ғайра) супорида шуда бошад, талаб карда намешавад.

3. Шартномаи ниғаҳдорӣ мумкин аст бо роҳи аз ҷониби ниғаҳдоранда ба молсупор додани нишоани рақамдор, дигар аломате, ки барои ниғаҳдорӣ супоридани ашӯро тасдиқ мекунад, агар чунин тарзро қонунгузорӣ ё одатҳои муомилоти корӣ барои чунин намуди ниғаҳдорӣ маъмул иҷозат диҳад, баста шавад.

4. Дар сурати риоя накардани шакли шартнома ва пайдо шудани баҳс оид ба айнияти ашѐи барои ниғаҳдорѐ қабулшуда ва ашѐе, ки аз ҷониби ниғаҳдоранда баргардонда мешавад, аз нишондоди шоҳид истифода бурдан мумкин аст.

Моддаи 993. Уҳдадории қабули ашѐи барои ниғаҳдорѐ

Шаҳсе, ки ба сифати фаъолияти соҳибкорѐ ѐ шакли дигари фаъолияти касбѐи ниғаҳдориро дар анборҳо (бағочхонаҳо, биноҳо)и истифодаи умумѐ анҷом медиҳад, ҳуқуқ надорад ҳангоми мавҷуд будани имконият баستاني шартномаи ниғаҳдориро рад намояд. Шартномаҳое, ки дар чунин ҳолатҳо баста мешаванд, ҳамчун шартномаи оммавѐ (моддаи 488 ҳамин Кодекс) эътироф мегарданд.

Моддаи 994. Муҳлати ниғаҳдорѐ

Ниғаҳдоранда уҳдадор аст ашѐро дар давоми муҳлати дар шартнома қайдшартшуда нигоҳ дорад ва агар дар шартнома муҳлати ниғаҳдорѐ пешбинѐ нагардида бошад ва пешбинѐ шуданаш ҳам мумкин набошад, вобаста ба шартҳои он ниғаҳдорѐ то талаб кардани ашѐ аз ҷониби молсупор анҷом дода мешавад.

Моддаи 995. Ниғаҳдорѐи ашѐи бе зикри мушаххасот

Ҳангоми ниғаҳдорѐи бе зикри мушаххасот ашѐи барои ниғаҳдорѐ қабулкарда бо ашѐи ҳамон навъ ва ашѐи дорое чунин сифати дигари молсупорон омехта шуданаш мумкин аст. Ба молсупоранда миқдори баробар ѐ бо сифат ва навъи ашѐи дар шартнома нишондодаи тарафҳо баргардонда мешавад.

Моддаи 996. Уҳдадории ниғаҳдоранда оид ба эмин нигоҳ доштани ашѐ

1. Ниғаҳдоранда уҳдадор аст ҳамаи тадбирҳои дар шартнома пешбинишуда, инчунин тадбирҳои дигари зарурии барои эмин нигоҳ доштани ашѐи ба ниғаҳдорѐ супоридашударо андешад.

2. Агар ниғаҳдорѐ ройгон анҷом дода шавад, ниғаҳдоранда бояд нисбат ба ашѐи барои ниғаҳдорѐ супоридашуда ҳамчун ба молу мулки худ ғамхорѐ зоҳир намояд.

3. Ашѐ бояд дар ҳамон ҳолате, ки барои ниғаҳдорѐ супорида шуда буд, бо назардошти бадшавѐ ѐ камшавии табиии он, баргардонда шавад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинѐ нагардида бошад.

4. Ҳамзамон бо баргардондани ашѐ, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинѐ нагардида бошад, ниғаҳдоранда уҳдадор аст самара ва даромади ҳангоми ниғаҳдорѐ бадастовардаашро баргардонад.

Моддаи 997. Истифодаи ашѐи барои ниғаҳдорѐ супоридашуда

Бе розигии молсупор ниғаҳдоранда ҳуқуқ надорад ашѐи барои ниғаҳдорѐ супоридашударо истифода барад ва ҳамчунин ба истиснои ҳолатҳое, ки истифодаи ашѐи ниғаҳдоришаванда барои эмин нигоҳ доштани он зарур аст, имконият надидҳад, ки онро шахси сеюм истифода барад.

Моддаи 998. Тағйир додани шароити ниғаҳдорѐ

1. Ниғаҳдоранда бояд фавран молсупорро дар мавриди зарурати тағйир додани шароити ниғаҳдорѐи ашѐи огоҳ созад ва ҷавоби онро мунтазир шавад.

2. Дар сурате, ки агар хатари гум кардан ва ѐ осеб дидани ашѐ ба миѐн ояд, ниғаҳдоранда уҳдадор аст тарз ва ҷойи ниғаҳдорѐи дар шартнома пешбинигардидаро бе мунтазир шудани ҷавоби молсупор (қисми 1 моддаи мазкур) иваз намояд.

3. Агар ашѐ ҳангоми ниғаҳдорѐи вайрон шуда бошад ѐ ҳолатҳои дигаре ба миѐн омада бошанд, ки таъмини ниғаҳдорѐи онро ғайриимкон мегардонад ва андешидани тадбирҳоро аз ҷониби молсупор мунтазир шудан зарур набошад, ниғаҳдоранда ҳуқуқ дорад ашѐи ѐ як қисми ашѐро фурӯшад ва хароҷоташро вобаста ба фурӯш аз ҳисоби арзиши бадастоварда ҷуброн намояд.

Моддаи 999. Барои ниғаҳдорѐ ба шахси сеюм супоридани ашѐ

1. Агар қонунгузорѐ ѐ шартнома тартиби дигар пешбинѐ накарда бошад, ниғаҳдоранда ҳуқуқ надорад бе розигии молсупор ашѐро барои ниғаҳдорѐ ба шахси сеюм супорад ба шарте ки инро зарурати ҳифзи манфиати молсупор тақозо мекунад ва ниғаҳдоранда имкон надорад розигии онро ба даст орад. Дар мавриди барои ниғаҳдорѐ ба шахси сеюм супоридани ашѐи ниғаҳдоранда уҳдадор аст фавран молсупорро огоҳ созад.

2. Ниғаҳдоранда барои амали шахси сеюме, ки ашѐро барои ниғаҳдорѐ ба он додааст, ҷавобгар мебошад.

Моддаи 1000. Подош барои ниғаҳдорѐ

1. Подош барои ниғаҳдорӣ ба ниғаҳдоранда бояд бо қатъи ниғаҳдории ашё пардохт карда шавад ва агар пардохти ниғаҳдорӣ давра ба давра пешбинӣ гардида бошад, он бояд бо қисмҳои дахлдор бо гузаштани ҳар давра пардохт карда шавад.

2. Ҳангоми бештар аз нисфи муҳлати давра гузарондани муҳлати пардохти подоши ниғаҳдории ашё, ки барои ҳамин бояд пардохт карда мешуд, ниғаҳдоранда ҳуқуқ дорад аз иҷрои шартнома даст кашад ва аз молсупор фавран гашта гирифтани ашёи барои ниғаҳдорӣ супоридашударо талаб намояд.

3. Агар ниғаҳдорӣ то гузаштани муҳлати вобаста ба ҳолатҳои қайдушартшуда қатъ гардад ва барои он ниғаҳдоранда ҷавобгар набошад, он ба қисми мутаносиби подош ва дар ҳолати пешбиниамудай қисми 1 моддаи 995 ҳамин Кодекс ба тамоми маблағи подош ҳуқуқ дорад.

4. Агар ниғаҳдорӣ вобаста ба ҳолатҳои қатъ гардад, ки барои он ниғаҳдоранда ҷавобгар мебошад, он ҳуқуқ надорад барои ниғаҳдории мол подош талаб кунад ва маблағҳои ба ҳисоби подош гирифтаашро бояд ба молсупор баргардонад.

5. Агар бо гузаштани муҳлати ниғаҳдорӣ ашё аз ҷониби молсупор гирифта нашуда бошад, он бояд ба ниғаҳдоранда барои минбаъд нигоҳ доштани ашё подоши мутаносиб диҳад. Ин қоида инчунин дар ҳолате, ки молсупор уҳдадор аст то гузаштани муҳлати ниғаҳдорӣ ашёро пас гирад, татбиқ мешавад.

6. Қоидаҳои моддаи мазкур ҳангоме татбиқ мешаванд, агар дар шартномаи ниғаҳдорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 1001. Ниғаҳдории ашёи дорой хусусияти хатарнок

1. Ашёи тездаргиранда, тарканда ё умуман ашёи вобаста ба табиати худ хатарнок, агар молсупор ҳангоми барои ниғаҳдорӣ супоридани он ниғаҳдорандаро оид ба ин хусусиятҳои огоҳ накарда бошад, дар ҳар лаҳза аз ҷониби ниғаҳдоранда бе ҷуброни зиён ба молсупор, мумкин аст безарар ё несту нобуд карда шавад.

2. Молсупор барои зарари вобаста ба ниғаҳдории чунин ашё ба ниғаҳдоранда ва шахси сеюм расондашуда ҷавобгар мебошад.

Моддаи 1002. Ҷуброни хароҷоти ниғаҳдорӣ

1. Агар дар шартномаи ниғаҳдорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, хароҷоти ниғаҳдорӣ ба маблағи подош зам карда мешавад. Тахмин мегардад, ки хароҷоти фавқулода ба маблағи подош ё ба таркиби хароҷоти пешбиниамудай шартнома зам карда намешавад.

2. Ҳангоми ниғаҳдории ройғони ашё, молсупор уҳдадор аст хароҷоти зарурии воқеан масрафшударо ҷуброн намояд.

Моддаи 1003. Хароҷоти фавқулода барои ниғаҳдорӣ

1. Хароҷот барои ниғаҳдории ашёе, ки аз чунин навъи хароҷот одатан баландтаранд ва тарафҳои ҳангоми бастанӣ шартномаи ниғаҳдорӣ онҳоро пешбинӣ карда наметавонианд (хароҷоти фавқулода), агар молсупор ба ин хароҷот розӣ шуда бошад ё онро минбаъд маъқул дониста бошад, инчунин дар ҳолатҳои дигари пешбиниамудай қонунгузорӣ ё шартнома ба ниғаҳдоранда ҷуброн карда мешаванд.

2. Ҳангоми ба миён омадани зарурати анҷом додани хароҷоти фавқулода ниғаҳдоранда уҳдадор аст аз молсупор розигии онро дархост намояд. Агар молсупор норозигии худро дар муҳлати зикрнамудай ниғаҳдоранда ё дар давоми муҳлати оқилона изҳор накарда бошад, чунин ҳисобида мешавад, ки он ба хароҷоти фавқулода розӣ мебошад.

3. Дар сурате, ки агар ниғаҳдоранда бе гирифтани розигии пешакии молсупор хароҷоти фавқулода карда бошад, ҳарчанд вобаста ба ҳолатҳои чунин амал имконпазир буд ва молсупор оқибат онҳоро маъқул надонистааст, ниғаҳдоранда ҳуқуқ дорад ҷуброни хароҷоти фавқулодаро танҳо дар доираи зиёне, ки дар сурати анҷом надодани чунин хароҷот метавонист ба ашё расонда шавад, талаб намояд.

4. Агар дар шартномаи ниғаҳдорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, хароҷоти фавқулода бар замми подош барои ниғаҳдорӣ ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 1004. Пас гирифтани ашё аз ҷониби молсупор

1. Молсупор уҳдадор аст ашёи барои ниғаҳдорӣ супоридаашро бо гузаштани муҳлати ниғаҳдории дар шартнома пешбинишуда пас гирад.

2. Ҳангоми аз гирифтани ашё саркашӣ намудани молсупор, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ниғаҳдоранда ҳуқуқ дорад мустақилона ашёро фурушад ва дар ҳолате, ки агар арзиши он аз сад нишондиҳанда барои ҳисобҳои баландтар бошад, бо тартиби пешбиниамудай моддаҳои 513-515 ҳамин Кодекс амал кунад.

3. Маблағи аз фурӯши ашё бадастомада бо кам кардани маблағи ба ниғаҳдоранда тааллуқдошта, аз ҷумла хароҷот барои фурӯшанда ба молсупор, дода мешавад.

Моддаи 1005. Уҳдадории ниғаҳдоранда барои баргардондани ашё

1. Ниғаҳдоранда уҳдадор аст ба молсупор ё шахси ба сифати молгиранда зикрнамудаи он ҳамон молеро, ки барои ниғаҳдорӣ супорида шудааст, агар дар шартномаи ниғаҳдорӣ бе зикри мушаххасот (моддаи 995 ҳамин Кодекс) пешбинӣ нагардида бошад, баргардонад.

2. Ашё бояд аз ҷониби ниғаҳдоранда дар ҳамон ҳолате, ки он барои ниғаҳдорӣ қабул карда шуда буд, бо назардошти фарсудашаваии табиӣ ва кам шудани вазни табиӣ ё дигар тағйироти вобаста ба хосияти он ба молсупор баргардонда шавад.

3. Ҳамзамон бо баргардондани ашё, ниғаҳдоранда уҳдадор аст самара ва даромадеро, ки дар давраи ниғаҳдорӣ гирифтааст, агар дар шартномаи ниғаҳдорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, баргардонад.

Моддаи 1006. Ҷавобгарии ниғаҳдоранда барои гум кардан, камомад ё осеб дидани ашё

1. Ниғаҳдоранда барои гум кардан, камомад ё осеб дидани ашёи барои ниғаҳдорӣ қабулкарда, тибқи асосҳои пешбининамудаи боби 30 ҳамин Кодекс ҷавобгар мебошад.

2. Ниғаҳдорандае, ки ниғаҳдории ашёро ба сифати фаъолияти соҳибкорӣ ё шакли дигари фаъолияти касбӣ анҷом медиҳад (ниғаҳдори касбӣ), барои гум кардан, камомад ё осеб дидани ашё ҷавобгар аст, агар исбот карда натавонад, ки гум шудан, камомад ва ё осеб дидани ашё бо сабабҳои зерин рух додааст:

- дар натиҷаи нуруи рафънопазир;

- вобаста бо хосиятҳои ниҳони ашё, ки ниғаҳдоранда ҳангоми барои ниғаҳдорӣ қабул кардани он наметавонист ва доништа ҳам наметавонист;

- дар натиҷаи қасд ё беэҳтиётӣ дағалонаи молсупор.

3. Агар ашёи ниғаҳдоришаванда бо гузаштани муҳлати дар шартнома пешбинигардида ё муҳлате, ки дар давоми он молсупор бо талаби ниғаҳдоранда уҳдадор буд ашёро гирад (моддаҳои 994 ва 1004 ҳамин Кодекс), пас гирифта нашавад, дар ин сурат ниғаҳдоранда минбаъд танҳо дар сурати бадқасдона ва ё аз беэҳтиётӣ дағалона гум шудан, камомад ё осеб дидани ин ашё ҷавобгар аст.

Моддаи 1007. Андозаи ҷавобгарии ниғаҳдоранда

1. Зиёни ба молсупор вобаста ба гум шудан, камомад ё осеби ба ашё расондашуда, агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҷониби ниғаҳдоранда тибқи [моддаи 453](#) ҳамин Кодекс ҷуброн карда мешавад.

2. Ҳангоми ниғаҳдории ройғони ашё зиёни ба молсупор дар натиҷаи гум кардан, камомад ё осеб ба ашё расондашуда чунин ҷуброн карда мешавад:

- барои гум кардан ё камомади ашё - ба андозаи арзиши ашёи гумшуда ё камомад;

- барои осеб дидани ашё - ба андозаи маблағе, ки арзиши ашё паст гардидааст.

3. Агар дар натиҷаи зиёне, ки барои он ниғаҳдоранда ҷавобгар аст, сифати ашё чунон тағйир ёфта бошад, ки тибқи тағйироти ибтидоӣ истифода бурдани он ғайриимкон аст, молсупор ҳуқуқ дорад аз он даст кашад ва аз ниғаҳдоранда арзиши ин ашёро талаб кунад ва агар дар қонунгузорӣ ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, инчунин ҷуброни дигар зиёни расондашударо низ талаб намояд.

Моддаи 1008. Ҷуброни зиёне, ки ба ниғаҳдоранда расонда шудааст

Молсупор уҳдадор аст ба ниғаҳдоранда зиёни вобаста ба хосияти ашёи барои ниғаҳдорӣ супоридашуда расондаро, агар ниғаҳдоранда ҳангоми қабули ашё ин хосиятҳоро наметавонист ва донистан ҳам наметавонист, ҷуброн намояд.

Моддаи 1009. Қатъи уҳдадории ниғаҳдорӣ тибқи талаби молсупор

Ниғаҳдоранда, ҳарчанд дар шартнома муҳлати дигари баргардондани ашё муайян гардида бошад ҳам, уҳдадор аст тибқи талаби молсупор фавран ашёи барои ниғаҳдорӣ супоридаашро баргардонад. Аммо дар чунин ҳолат молсупор уҳдадор аст ба ниғаҳдоранда зиёни дар натиҷаи пеш аз муҳлат қатъ кардани шартнома расондашударо, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҷуброн намояд.

Моддаи 1010. Татбиқи муқаррароти умумии ниғаҳдорӣ вобаста ба намудҳои алоҳидаи он

Муқаррароти умумии ниғаҳдорӣ (моддаҳои 990-1009 ҳамин Кодекс), агар тибқи қоидаҳои оид ба намудҳои алоҳидаи ниғаҳдорӣ муайяннамудаи моддаҳои 1012-1030 ҳамин Кодекс ва қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, нисбат ба намудҳои алоҳидаи он низ татбиқ мегарданд.

Моддаи 1011. Ниғаҳдорӣ тибқи қонун

Қоидаҳои боби мазкур инчунин нисбат ба уҳдадориҳои ниғаҳдорӣ, ки тибқи қонун ба миён меоянд, агар дар онҳо қоидаҳои дигар муқаррар нагардида бошанд, татбиқ мешаванд.

§2. Намудҳои алоҳидаи ниғаҳдорӣ

Моддаи 1012. Ниғаҳдорӣ дар гаравҳона

1. Барои ниғаҳдорӣ дар гаравҳона аз шахсони воқеӣ ашёи манқулро, ки барои истифодаи шахсӣ таъин шудааст, қабул кардан мумкин аст.

2. Шартномаи ниғаҳдорию ашё дар гаравҳона бо додани расиди номии ниғаҳдошт аз ҷониби гаравҳона ба расмият дароварда мешавад.

3. Ашёи барои ниғаҳдорӣ ба гаравҳона супоридашаванда бояд тибқи шартномаи тарафҳо мувофиқи нархи чунин навъ ва сифати ашё, ки маъмулан дар савдо дар лаҳзаи супоридан ва қабули он дар ҷойи ниғаҳдорӣ муқаррар шудааст, нархгузорӣ карда шавад.

4. Гаравҳона уҳдадор аст ба манфиати молсупор ашёи барои ниғаҳдорӣ қабулкардаашро ба маблағи умумии арзиши он, ки мувофиқи қисми 3 моддаи мазкур анҷом дода шудааст, аз ҳисоби худ суғурта кунад.

Моддаи 1013. Ашёи аз гаравҳона талабкарданашуда

1. Ҳангоми аз гирифтани ашё саркашӣ намудани молсупор гаравҳона уҳдадор аст онро дар давоми се моҳ нигоҳ дорад. Бо гузаштани ин муҳлат, ашёи гирифтанишуда аз ҷониби гаравҳона бо тартиби муқаррарнамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи 1004 ҳамин Кодекс метавонад фурӯхта шавад.

2. Аз маблағи аз фурӯши ашё бадастомада маблағи ниғаҳдорӣ ва пардохтҳои дигари марбут ба гаравҳона пӯшонидани мешаванд. Маблағи боқимондари гаравҳона ба соҳиби расиди номии ниғаҳдошт, ҳангоми пешниҳоди он бармегардонад.

Моддаи 1014. Ниғаҳдорию сарватҳо дар банк

1. Банк ва ташкилоти қарзии молиявии дигар (минбаъд дар ҳамин модда - банк) метавонанд барои ниғаҳдорию коғазҳои қиматнок, металлҳо ва сангҳои қиматбаҳо, ашёи қиматнок ва сарватҳои дигар инчунин ҳуҷҷатҳо қабул кунанд.

2. Шартномаи ниғаҳдорию сарватҳо дар банк бо додани ҳуҷҷати номии ниғаҳдошт ба молсупор, ки пешниҳоди он барои аз ҷониби банк баргардондани сарватҳои молсупор асос мебошад, ба расмият дароварда мешавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи шартномаи ниғаҳдорӣ (амонат)-и коғазҳои қиматнок банк ба ғайр аз эмин нигоҳ доштан, инчунин фаъолияти дорои аҳаммияти ҳуқуқиро нисбат ба ин коғазҳо (намояндагӣ ва ғайраҳо) амалӣ мекунад.

4. Сарватҳои дар банк ниғаҳдоришаванда аз ҷониби банк ба молсупор ё намояндаи он ҳангоми пешниҳоди ҳуҷҷати номии ниғаҳдошт дода мешаванд.

5. Шартномаи ниғаҳдорию сарватҳо бо истифодаи сейфи инфиродии банк (як хоначаи сейф, бинои алоҳидаи ниғаҳдорӣ) метавонад бо тарзи аз ҷониби банк қабул кардани сарватҳо барои ниғаҳдорӣ ва ба молсупор додани калиди сейф, корти молсупор, нишона ё ҳуҷҷати дигаре, ки ҳуқуқи манзуркунанда барои кушодани сейф ва аз он гирифтани сарватҳоро тасдиқ менамояд, баста шавад.

6. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, молсупор ҳуқуқ дорад дар ҳар лаҳза сарватҳоро аз сейф гирад, онҳоро пас гузорад, бо ҳуҷҷатҳои ҳифзшаванда кор кунад. Ҳамзамон банк ҳуқуқ дорад аз ҷониби молсупор гирифтани ва баргардондани сарватҳоро ба ҳисоб гирад.

7. Ҳангоми аз ҷониби молсупор аз сейф гирифтани як қисми сарватҳо, аз ҷумла муваққатан гирифтани онҳо, банк барои эмин нигоҳ доштани қисми боқимондаи сарватҳо ҷавобгар аст.

8. Шартҳои муқаррарнамудаи моддаи мазкур оид ба ниғаҳдорию сарватҳо дар сейфи банк ба ҳолатҳое, ки банк сейфи худро ба дигар шахс тибқи шартҳои иҷора ба истифода додааст, татбиқ намегардад.

Моддаи 1015. Дар бағочхонаи ниғаҳдорию ташкилотҳои нақлиётӣ нигоҳ доштани ашё

1. Бағочхонаи ниғаждории ташкилотҳои нақлиётӣ уҳдадор аст ашёи мусофирон ва шахсони воқеии дигарро, сарфи назар аз доштани ҳуҷҷати сафар, барои ниғаждорӣ қабул кунад. Шартномаи ниғаждорӣ дар бағочхонаҳои ниғаждории ташкилотҳои нақлиётӣ оммавӣ ([моддаи 488](#) ҳамин Кодекс) эътироф карда мешавад.

2. Барои тасдиқи қабули ашёи чихати ниғаждорӣ дар бағочхонаҳои ниғаждорӣ (ба истиснои бағочхонаҳои худкор) ба молсупор расид ё нишонаи рақамдор дода мешавад.

3. Ашёи метавонад барои ниғаждорӣ дар бағочхонаи ниғаждорӣ ба муҳлати дар доираи қоидаҳои махсус ё шартномаи тарафҳо муқарраргардида супорида шавад. Ашёи дар муҳлати муқарраргардида пас гирифтанишударо бағочхонаи ниғаждорӣ уҳдадор аст дар давоми се моҳ нигоҳ дорад. Бо гузаштани ин муҳлат ашёи гирифтанишуда фурухта шуда, маблағи аз фуруш бадастомада тибқи моддаи 1004 ҳамин Кодекс метавонад тақсим карда шавад.

4. Дар сурати гум кардани расид ё нишонаи рақамдор ашёи барои ниғаждорӣ ба бағочхонаи ниғаждорӣ супоридашуда ба молсупор дар сурати исботи ба он тааллуқ доштани ашёи баргардонда мешавад.

5. Маблағи зиёни дар натиҷаи гум кардан, камомад ё осеб дидани ашёи ба бағочхонаи ниғаждорӣ супоридаи молсупор расондашуда, агар ҳангоми супоридани ашёи барои ниғаждорӣ нархгузори он сурат гирифта бошад ё тарафҳо оид ба арзиши пардохти ҷуброни зиён ба мувофиқа расида бошанд, ба молсупор дар давоми як шабонарӯз ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 1016. Ниғаждорӣ дар либосхонаи ташкилотҳо

1. Ниғаждорӣ дар либосхонаи ташкилотҳо, агар ҳангоми барои ниғаждорӣ супоридани ашёи пардохти подош қайдушарт нагардида бошад, ройгон тахмин карда мешавад.

2. Барои тасдиқи ба либосхона чихати ниғаждорӣ қабул кардани ашёи ба молсупор нишонаи рақамдор ё дигар нишонае, ки барои ниғаждорӣ қабул кардани ашёро тасдиқ мекунад, супорида мешавад.

3. Ашёи ба либосхона супоридашуда ба манзуркунандаи нишонаи рақамдор дода мешавад. Дар айни замон ниғаждоранда уҳдадор намебошад ваколати манзуркунандаи нишонаи рақамдорро санҷад. Вале, агар ниғаждоранда шубҳа дошта бошад, ки нишонаи рақамдор ба манзуркунанда тааллуқ надорад, метавонад баргардондани ашёро ба манзуркунанда ба таъхир гузорад.

4. Ниғаждоранда ҳуқуқ дорад инчунин дар сурати гум кардани нишонаи рақамдор низ, агар далели ба либосхона супоридани ашёи ба молсупор марбут будани он ниғаждорандаро ба шубҳа наоварад ё онро молсупор исбот карда бошад, ашёро ба молсупор баргардонад.

Моддаи 1017. Ниғаждорӣ дар меҳмонхона

1. Меҳмонхона ҳамчун ниғаждоранда бе созишномаи махсус бо бошандаи меҳмонхона низ барои гум кардан ё осеб расондан ба ашёи ба истиснои пул, арзишҳои асъории дигар ва коғазҳои қиматноке, ки шахси дар он истиқоматдошта ба меҳмонхона овардааст, ба ғайр аз ҳолатҳои, ки гум шудан ё осеб дидани ашё дар натиҷаи неруи рафънопазир, хосияти худи ашёи бо гуноҳи худи бошандаи меҳмонхона, шахси ҳамроҳикунанда ё меҳмонони ӯ руҳ додааст, ҷавобгар намебошад.

2. Ашёи ба меҳмонхона овардашуда ашёест, ки ба кормандони меҳмонхона бовар карда шудааст ё ашёест, ки дар ҷойи барои он (ҳуҷраи меҳмонхона ва ғайра) таъингардида нигоҳ дошта мешавад.

3. Меҳмонхона барои гум шудани пул, арзишҳои асъорӣ ва коғазҳои қиматноки дигар танҳо ба шарте ҷавобгар аст, агар онҳоро барои ниғаждорӣ қабул карда бошад.

4. Шахсе, ки дар меҳмонхона иқомат дорад, ҳангоми ошкор намудани гумшавии ашёи худ ё осеб дидани он уҳдадор аст фавран ба меҳмонхона хабар диҳад. Дар акси ҳол меҳмонхона аз ҷавобгарӣ озод намебошад.

5. Меҳмонхона аз ҷавобгарии эмин нигоҳ доштани ашёи шахси дар он истиқоматкунанда озод карда намешавад, ҳарчанд эълон карда бошад, ки ба зиммаи худ чунин уҳдадориро қабул намекунад.

6. Қоидаҳои моддаи мазкур инчунин нисбат ба ниғаждории ашёи дар мотел, сарой (ҳостел), хонаҳои фароғатӣ, осоишгоҳҳо, хобгоҳҳои умумӣ, ҳаммом ва ташкилотҳои дигари шабех татбиқ мегарданд.

Моддаи 1018. Ниғаждории ашёе, ки мавзуи баҳс намебошад

1. Мутобиқи шартномаи секвестр ду ё якчанд шахсе, ки дар байни онҳо дар мавриди ҳуқуқ ба ашёи баҳс ба миён омадааст, ашёи мавриди баҳсро ба шахси сеюм месупоранд ва он уҳдадор мешавад баъди ҳалли баҳс ашёро ба шахсе супорад, ки тибқи санади судӣ ё тибқи созишномаи тарафҳои баҳс ба он дода шудааст (секвестри шартномавӣ).

2. Ашёе, ки мавзуи баҳс намебошад, барои ниғаждорӣ бо санади судӣ (секвестри судӣ) низ бо тартиби секвестр мумкин аст супорида шавад. Тибқи секвестри судӣ ҳам шахсе, ки онро суд таъин кардааст ва ҳам

шахсе, ки бо мувофиқаи тарафҳо муайян гардидааст, ниғаҳдоранда буда метавонад. Дар ҳар ду ҳолат, агар аз қонун тартиби дигар барнаояд, гирифтани розигии ниғаҳдоранда талаб карда мешавад.

3. Барои ниғаҳдории бо тартиби секвестр мумкин аст ашёи манқул ва ғайриманқул супорида шавад.

4. Ниғаҳдоранда, ки ниғаҳдории ашёро бо тартиби секвестр анҷом медиҳад, агар дар шартнома ё санади суде, ки секвестрро муқаррар намудааст, тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз ҳисоби тарафҳои баҳс ба подош ҳуқуқ дорад.

§3. Ниғаҳдорӣ дар анбори мол

Моддаи 1019. Анбори мол

Анбори мол ташкилоте эътироф мегардад, ки ниғаҳдории мол ва хизматрасонии вобаста ба онро ба сифати фаъолияти соҳибкорӣ анҷом медиҳад.

Моддаи 1020. Шартномаи ниғаҳдорӣ дар анбор

1. Мутобиқи шартномаи ниғаҳдорӣ дар анбор, анбори мол (ниғаҳдоранда) уҳдадор мешавад бо пардохти подош молеро, ки молики мол (молсупор) барои ниғаҳдорӣ супоридааст, ниғаҳдорӣ кунад ва беосеб баргардонад.

2. Шақли хаттии шартнома ҳангоме риояшуда ба ҳисоб меравад, агар бастанӣ он ва қабули мол ба анбор бо ҳуҷҷати анбор (моддаи 1025 ҳамин Кодекс) тасдиқ гардида бошад.

Моддаи 1021. Ниғаҳдории мол бо ҳуқуқи ихтиёрдории он

Агар тибқи қонунгузорӣ ё шартнома чунин пешбинӣ шуда бошад, ки анбори мол метавонад моли барои ниғаҳдорӣ супоридашударо ихтиёрдорӣ кунад, дар ин сурат нисбат ба тарафҳо муқаррарот барои қарз (боби 46 ҳамин Кодекс) татбиқ гардида, вале вақт ва ҷойи баргардондани мол тибқи муқаррароти боби мазкур муайян карда мешаванд.

Моддаи 1022. Уҳдадорӣ анбори мол

1. Анбори мол уҳдадор аст шартҳо (реҷа)-и ниғаҳдории дар стандартҳо, шартҳои техникӣ, дастурамалҳои технологӣ, дастурамалҳои ниғаҳдорӣ, қоидаҳои ниғаҳдории намудҳои алоҳидаи мол ва дигар ҳуҷҷатҳои меъёрии махсуси барои анбор ҳатмӣ муқарраргардида роиё намояд.

2. Анбори мол бояд ҳангоми барои ниғаҳдорӣ қабул кардани мол аз ҳисоби худ азназаргузаронии онро анҷом диҳад.

3. Анбори мол, агар ниғаҳдорӣ бе зикри мушаххасот анҷом дода шавад, уҳдадор аст ба молсупор имконият диҳад, ки азназаргузаронии мол ё намунаҳои онҳоро анҷом диҳад, онро санҷад ва барои таъмини беосеб нигоҳ доштани он тадбирҳо андешад.

4. Дар сурате, ки агар барои эмин нигоҳ доштани мол февран тағйир додани шароити ниғаҳдорӣ зарур бошад, анбори мол ҳуқуқ дорад мустақилона тадбирҳои февриро андешад. Он бояд молсупорро оид ба тадбирҳои андешидашуда огоҳ созад.

5. Ҳангоми ошкор сохтани осеби ба мол расондашуда, анбор бояд февран санад тартиб дода, худӣ ҳамон рӯз молсупорро тибқи суроғи дар анбори мол зикрнамудааш хабар диҳад. Бо гирифтани хабар, молсупор уҳдадор аст молро аз назар гузаронад ва бо ниғаҳдоранда шартҳои минбаъдаи шартномаро мувофиқа кунад.

Моддаи 1023. Талаботи молсупор ба анбори мол

1. Агар дар шартнома оид ба гум кардани мол, камомад ё осеб дидани мол, ки дар натиҷаи ниғаҳдории номатлуб ба миён омадааст, тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, молсупор уҳдадор аст ба анбори мол ҳангоми аз анбор гирифтани мол ва дар мавриди камбудихои ниҳонӣ бошад, дар ҷараёни ҳафт рӯз аз лаҳзаи ошкор намудани чунин камбудихо арз кунад.

2. Агар дар бораи осеб дидани мол ё камомади он дар муҳлатҳои дахлдор ба анбори мол арз карда нашавад, ба истиснои ҳолатҳои, ки зарар қасдан ё дар натиҷаи беэҳтиётӣ дағалона расонда шудааст, анбори мол ҷавобгар намебошад.

Моддаи 1024. Аз ҷониби анбори мол рад кардани шартномаи ниғаҳдорӣ

Анбори мол дар ҳолатҳои аз ҷониби молсупор пинҳон доштани хосияти хатарнокии мол, ки ба расондани хисороти назаррас таҳдид мекунад, ҳуқуқ дорад аз иҷрои шартномаи ниғаҳдорӣ даст кашад.

Моддаи 1025. Хуччатҳои анбор

1. Анборҳои мол чиҳати тасдиқи ниғаҳдорӣ қабул кардани мол яке аз хуччатҳои зеринро дода метавонанд:

- шаҳодатномаи дугонаи анбор;
- шаҳодатномаи одии анбор;
- расиди анбор.

2. Шаҳодатномаи дугонаи анбор ва ҳар як қисми он, инчунин шаҳодатномаи одии анбор коғазҳои қиматнок мебошанд.

3. Шаҳодатномаи дугона ва одии анбор метавонанд мавзуи гарав бошанд.

Моддаи 1026. Шаҳодатномаи дугонаи анбор

1. Шаҳодатномаи дугонаи анбор аз шаҳодатномаи анбор ва шаҳодатномаи гарав (варрант) иборат аст, ки онҳо метавонанд аз ҳамдигар ҷудо карда шаванд.

2. Дар ҳар як қисми шаҳодатномаи дугонаи анбор инҳо бояд зикр гарданд:

- ном ва суроғаи анборе, ки молро барои ниғаҳдорӣ қабул кардааст;
- рақами ҷории шаҳодатномаи анбор тибқи феҳристи анбор;
- номи ташкилот ё шахси воқеӣ, ки аз онҳо барои ниғаҳдорӣ мол қабул карда шудааст, инчунин маҳалли ҷойгиршавӣ (маҳалли истиқомат)-и молсупор;
- номгӯй ва теъдоди мол, шумораи ҷойи мол;
- муҳлате, ки мол барои ниғаҳдорӣ қабул шудааст, агар чунин муҳлат муқаррар гардида бошад;
- тарифҳо ва тартиби пардохти ниғаҳдорӣ;
- санаи қабул ва баргардондани мол;
- санаи дода шудани шаҳодатнома, имзои шахси ваколатдор ва муҳри анбори мол.

3. Хуччате, ки ба талаботи моддаи мазкур ҷавобгӯ нест, шаҳодатномаи дугонаи анбор ҳисобида намешавад.

Моддаи 1027. Ҳуқуқи дорандаи шаҳодатномаҳои анбор ва гарав ба мол

1. Дорандаи шаҳодатномаҳои анбор ва гарав ҳуқуқ дорад дар ҳаҷми пурра моли дар анбор ниғаҳдоришавандаро ихтиёрдорӣ намояд.

2. Дорандаи шаҳодатномаи анборе, ки аз шаҳодатномаи гарав ҷудо карда шудааст, ҳуқуқ дорад молро ихтиёрдорӣ намояд, вале то пӯшонидани кредити тибқи шаҳодатномаи гарав додашуда молро аз анбор гирифта наметавонад.

3. Дорандаи шаҳодатномаи гарав, ки ҳамзамон дорандаи шаҳодатномаи анбор намебошад, барои гарави мол ба андозаи кредити оид ба шаҳодатномаи гарав додашуда ва фоизҳои он ҳуқуқ дорад. Ҳангоми гарави мол дар шаҳодатномаи анбор дар ин бора сабт гузошта мешавад.

Моддаи 1028. Додани шаҳодатномаҳои анбор ва гарав

Шаҳодатномаи анбор ва шаҳодатномаи гарав метавонанд якҷоя ё алоҳида тибқи навиштаҷот дода шаванд.

Моддаи 1029. Додани мол тибқи шаҳодатномаи дугонаи анбор

1. Анбори мол ба дорандаи шаҳодатномаи анбор ва шаҳодатномаи гарав (шаҳодатномаи дугонаи анбор) бар ивази ҳар ду шаҳодатнома дар якҷоягӣ молро бармегардонад.

2. Ба дорандаи шаҳодатномаи анбор, ки шаҳодатномаи гарав надорад, вале қарзи вобаста ба онро пардохтааст, мол аз анбор танҳо бар ивази шаҳодатномаи анбор ва ҳангоми пардохти тамоми маблағи қарз тибқи шаҳодатномаи гарав, ки бо расид ё хуччатҳои дигаре, ки гаравгир додани онро тасдиқ кардааст, дода мешавад.

3. Дорандаи шаҳодатномаи анбор ва шаҳодатномаи гарав ҳуқуқ дорад қисман додани молро талаб кунад. Ҳамзамон бар ивази шаҳодатномаҳои аввалин барои моли дар анбор боқимонда ба он шаҳодатномаҳои нав дода мешаванд.

4. Анбори мол, ки хилофи талаботи моддаи мазкур ба дорандаи шаҳодатномаи анбор, ки дорои шаҳодатномаи гарав нест ва маблағи қарзи вобаста ба онро напардохтааст, мол додааст, дар назди дорандаи шаҳодатномаи гарав барои пардохти ҳамаи маблағҳои ба он тааллуқдошта ҷавобгар аст.

Моддаи 1030. Шаҳодатномаи одии анбор

1. Шаҳодатномаи одии анбор ба манзуркунанда дода мешавад.
2. Шаҳодатномаи одии анбор бояд маълумоти дар моддаи 1026 ҳамин Кодекс пешбинишуда, инчунин сабти онро, ки ба манзуркунанда дода шудааст, дар бар гирад.

БОБИ 52. ЭСКРОУ

Моддаи 1031. Шартномаи эскроу

1. Мувофиқи шартномаи эскроу (ба амонатгузори шартӣ) қарздор (амонатгузор) уҳдадор мешавад ба агенти эскроу (минбаъдагент) молу мулкро бо мақсади иҷрои уҳдадорӣ худ оид ба додани он ба дигар шахс, ки ба манфиати он ба амонатгузори молу мулк анҷом дода мешавад (бенефитсиар), ба амонат гузорад, агент бошад, уҳдадор мешавад нигоҳубини ин молу мулкро таъмин намояд ва дар мавриди ба вучуд омадани асосҳои дар шартнома пешбинигардида онро ба бенефитсиар супорад.

2. Шартномаи эскроу байни амонатгузор, агент ва бенефитсиар баста мешавад ва бояд муҳлати ба амонат гузоштани молу мулкро пешбинӣ намояд. Муҳлати амали ин шартнома аз панҷ сол зиёд буда наметавонад. Агар чунин шартнома ба муҳлати зиёда аз панҷ сол ё бе нишон додани муҳлат баста шавад, он ба муҳлати панҷ сол басташуда ба ҳисоб меравад.

3. Шартномаи эскроу тариқи нотариалӣ тасдиқ карда мешавад, ба истиснои ҳолатҳои ба амонат гузоштани маблағҳои пулии нақд ва (ё) коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат.

4. Ҳангоми ба вучуд омадани асосҳои пешбининамудаи шартномаи эскроу оид ба супоридани молу мулк ба бенефитсиар (аз ҷумла ҳангоми аз ҷониби бенефитсиар ё шахси сеюм тибқи шартнома анҷом додани амалҳо ё ба вучуд омадани муҳлат ё ҳодисае, ки дар шартнома пешбинӣ шудааст), агент уҳдадор аст тибқи шартҳои шартнома ба бенефитсиар молу мулки ба амонат гузоштаро супорад. Агар шартҳои пешбининамудаи шартнома оид ба супоридани молу мулк ба бенефитсиар дар давоми амали он ба вучуд наоянд, агент уҳдадор аст молу мулки ба амонат гирифтаашро ба амонатгузор баргардонад.

Моддаи 1032. Объектҳои эскроу

1. Объектҳои амонатгузорӣ молу мулки манқул (ҳамчунин пулҳои нақд, коғазҳои қиматноки ҳуҷҷатӣ ва ҳуҷҷатҳо), маблағҳои пулии ғайринақдӣ ва коғазҳои қиматноки беҳуҷҷат буда метавонанд.

2. Баъди ба агент супоридани объекти ба амонатгузошта, дар давоми муҳлати амали шартномаи эскроу, амонатгузор ҳуқуқи ихтиёрдории ин молу мулкро надорад, агар ҳолати дигар дар шартнома пешбинӣ нашуда бошад.

3. Уҳдадорӣ амонатгузор оид ба бенефитсиар супоридани молу мулк аз лаҳзаи супоридани ин молу мулк ба агент иҷрошуда ба ҳисоб меравад.

4. Тарафҳо метавонанд шартнома банданд, ки дар асоси он ба агент бояд молу мулке ба амонат гузошта шавад, ки тарафҳои шартнома метавонанд онро ба якдигар супоранд (эскроуи мутақобила).

Моддаи 1033. Подош ба агент

1. Барои иҷрои уҳдадориҳои худ агент ҳуқуқи талаби подошо дорад, агар шартнома ҳолати дигарро пешбинӣ накунад. Уҳдадорӣ амонатгузор ва бенефитсиар оид ба додани подош ба агент муштарак мебошад, агар ҳолати дигарро шартнома пешбинӣ накунад.

2. Агент ҳуқуқ надорад молу мулки аз амонатгузор гирифтаашро ба ҳисоби пардохт ё таъмини подош ба ҳисоб гирад ё нигоҳ дорад, агар шартнома ҳолати дигарро пешбинӣ накунад.

Моддаи 1034. Санҷиши асосҳои ба бенефитсиар супоридани молу мулк

1. Агар дар шартномаи эскроу зарурати аз ҷониби бенефитсиар пешниҳод намудани ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи ба вучуд омадани асосҳои ба он супоридани молу мулк пешбинӣ шуда бошад, агент уҳдадор аст онҳоро аз рӯи аломатҳои берунӣ санҷад ва дар мавриди ҷой доштани асосҳои оқилонаи беъътимодии ҳуҷҷатҳои пешниҳодгардида, аз супоридани молу мулк худдорӣ намояд, агар шартнома ҳолати дигарро пешбинӣ накунад.

2. Шартномаи эскроу метавонад уҳдадорӣ агент оид ба санҷиши асосҳои ҷойдоштаи супоридани молу мулк ба бенефитсиар пешбинӣ намояд.

Моддаи 1035. Чудо намудани молу мулки баамонатгузошташуда

1. Молу мулке, ки ба амонат гузошта шудааст, бояд аз молу мулки агент чудо бошад. Ин молу мулк дар тавозуни алоҳида ифода карда мешавад ва (ё) аз рӯи он баҳисобгирии алоҳида пеш бурда мешавад.

2. Аз ҷониби агент омехтани молу мулки баамонатгузошташуда бо дигар молу мулки (аз ҷумла худӣ) ҳамон навъ, уҳдадории онро дар назди амонатгузор ва бенефитсиар қатъ намегардонад.

3. Агент ҳуқуқ надорад молу мулки баамонатгузоштаро истифода ва онҳоро ихтиёрдорӣ намояд, агар шартнома ҳолати дигарро пешбинӣ накунад ё аз моҳияти уҳдадорӣ барнаояд.

Моддаи 1036. Хусусиятҳои ба амонат гузоштани ашё

1. Дар мавриди ба амонат гузоштани ашё, амонатгузор то лаҳзаи ба вучуд омадани асосҳои супоридани онҳо ба бенефитсиар ҳуқуқи моликиятро нигоҳ медорад, баъди рӯзи ишорашуда ҳуқуқи моликият ба ашёи баамонатгузошташуда ба бенефитсиар мегузарад, агар қонун ҳолати дигарро пешбинӣ накарда бошад.

2. Агент барои нобудшавӣ, камомад ё осеб дидани ашёи баамонатгузошташуда ҷавобгар аст, агар исбот карда натавонад, ки чунин ҳолатҳо дар натиҷаи нури рафънопазир ба вучуд омада ё бо сабаби хусусиятҳои ашё, ки онҳоро агент ҳангоми қабул ба амонат намедонист ё дониста ҳам нематавонист, ё ин ки дар натиҷаи қасд ё беэҳтиётӣ дағалонаи амонатгузор ба вучуд омадаанд.

3. Нисбати муносибатҳо тибқи шартномаи эскроу, ки ба амонат гузоштани ашёро пешбинӣ намудаанд, ки ҳуқуқи моликияти амонатгузор ба онҳо нигоҳ дошта мешавад, қоидаҳои [боби 51](#) ҳамин Кодекс татбиқ мешаванд, агар ҳолатҳои дигарро қоидаҳои боби мазкур ва шартнома муқаррар накунад ё аз моҳияти уҳдадорӣ барнаоянд.

Моддаи 1037. Хусусиятҳои ба амонат гузоштани қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат ва маблағҳои пулии нақд

1. Ҳангоми ба амонат гузоштани қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат сабти чунин гаронии қоғазҳои қиматнок мувофиқи қоидаҳои қисми 4 моддаи 157 ва қисмҳои 3-4 моддаи 159 ҳамин Кодекс амалӣ карда мешавад. Тартиби дигар ва хусусиятҳои ба амонат гузоштани қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷат метавонанд дар қонун пешбинӣ карда шаванд.

2. Агент ҳуқуқи ихтиёрдории қоғазҳои қиматноки беҳуҷҷати баамонатгузошта ва амалӣ намудани ҳуқуқҳоро бо чунин қоғазҳои қиматнок надорад, агар шартнома ҳолати дигарро пешбинӣ накунад.

3. Агар агент бонк набошад, маблағҳои пулии ғайринақдӣ дар суратҳисоби номиналии он ба амонат гузошта мешавад. То рӯзи ба вучуд омадани асосҳои супоридани молу мулк ба бенефитсиар мувофиқи шартномаи эскроу бенефитсиари суратҳисоби бонкии номиналии дар агент кушода амонатгузор мебошад, баъди рӯзи ишорашуда бошад, бенефитсиари суратҳисоби бонкии номиналӣ бенефитсиар тибқи шартнома мебошад.

Моддаи 1038. Хусусиятҳои нигаронидани рӯёниш ба молу мулк тибқи талабот ба тарафҳои шартномаи эскроу

1. Нигаронидани рӯёниш ба молу мулки баамонатгузошташуда, ҳабси ин молу мулк ё андешидани тадбирҳои таъминоти пешакӣ вобаста ба қарздории агент ё амонатгузор роҳ дода намешаванд.

2. Вобаста ба қарздории амонатгузор рӯёниш мумкин аст нисбати ҳуқуқ (талаб)-и он ба бенефитсиар ё ба агент дар мавриди қатъи шартномаи эскроу ё вайрон намудани уҳдадориҳо аз рӯи он, нигаронида шавад. Ҳангоми кушодани суратҳисоби бонкии номиналӣ барои ҳадафҳои ба амонат гузоштани маблағҳои пулии ғайринақдӣ қоидаҳои ҳабс ё аз ҳисоб баровардани маблағҳои пулӣ татбиқ намешаванд.

3. Бо қарздории бенефитсиар рӯёниш мумкин аст ба ҳуқуқ (талаб)-и он ба агент оид ба супоридани молу мулки баамонатгузошташуда нигаронида шавад.

Моддаи 1039. Қатъ шудани шартномаи эскроу

1. Шартномаи эскроу бинобар вафоти шахси воқеӣ, ки агент мебошад, ғайриқобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ ё бедарак ғойбшуда эътироф намудани ӯ, қатъ шудани ваколатҳои нотариус, ки агент мебошад, барҳамхӯрии агент - шахси ҳуқуқӣ, ба итмом расидани муҳлати амали шартнома, инчунин бо асосҳои дигари пешбиниамудаи ҳамин Кодекс қатъ мегардад.

2. Дар баробари ба агент дар шакли хаттӣ равона намудани огоҳиномаи муштарак ё бо тарзҳои дигари пешбиниамудаи шартнома, амонатгузор ва бенефитсиар метавонанд шартномаи эскроуро рад намоянд.

3. Ҳангоми қатъи шартномаи эскроу молу мулки баамонатгузошташуда, агар созишномаи тарафҳои ҳолати дигарро пешбинӣ накунад, ба амонатгузор баргардонда мешавад, дар мавриди ба вучуд омадани асосҳои ба бенефитсиар супоридани ин молу мулк он ба бенефитсиар супорида мешавад.

БОБИ 53. СУҒУРТА

Моддаи 1040. Суғуртаи ихтиёрӣ ва ҳатмӣ

1. Суғурта дар асоси шартномаҳои суғуртаи молу мулк ё суғуртаи шахсӣ, ки байни шахсони воқеӣ ё ҳуқуқӣ (суғурташаванда) бо ташкилоти суғуртавӣ (суғуртақунанда) баста шудааст, анҷом дода мешавад.
2. Шартномаи суғуртаи шахсӣ шартномаи оммавӣ ([моддаи 488](#) ҳамин Кодекс) мебошад.
3. Дар ҳолатҳое, ки дар қонун ба зиммаи шахси дар он зикргардида уҳдадори ба сифати суғуртақунанда суғурта кардани ҳаёт, саломатӣ ё молу мулки шахси дигар, ё ҷавобгарии мадании худ дар назди шахси дигар аз ҳисоби худ ё аз ҳисоби шахси манфиатдор гузошта шудааст (суғуртаи ҳатмӣ), суғурта бо роҳи мутобиқи қоидаҳои боби мазкур баستاني шартнома анҷом дода мешавад.
4. Ҳангоми суғуртаи ҳатмӣ суғурташаванда бояд бо суғуртақунанда тибқи қонун, ки ҳамин намуди суғуртаро танзим мекунад, шартнома бандад.
5. Дар қонун мумкин аст суғуртаи ҳатмии ҳаёт, саломатӣ ва молу мулки шахсони воқеӣ аз ҳисоби маблағҳои аз буҷетҳои дахлдор додашуда пешбинӣ карда шавад (суғуртаи ҳатмии давлатӣ).

Моддаи 1041. Манфиатҳое, ки суғуртаи онҳо иҷозат дода намешавад

1. Ба суғуртаи манфиатҳои зиддиқонунӣ иҷозат дода намешавад.
2. Суғуртаи зиёни иштирок дар бозиҳо, лотереяҳо ва шартҳои иҷозат дода намешавад.
3. Шартҳои шартномаи суғурта, ки хилофи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур мебошанд, беқибатанд.

Моддаи 1042. Шартномаи суғуртаи молу мулк

1. Мутобиқи шартномаи суғуртаи молу мулк як тараф (суғуртақунанда) уҳдадор мешавад бо пардохти дар шартнома қайдшартшуда (мукофоти суғуртавӣ) ҳангоми фаро расидани ҳодисаи дар шартнома пешбинишуда (ҳодисаи суғуртавӣ) ба тарафи дигар (суғурташаванда) ё шахси дигар, ки ба манфиати он шартнома баста шудааст (бадастоварандаи фоида), зиёни вобаста ба ин ҳодиса ба молу мулки суғурташуда расондашуда ё зиёни вобаста ба манфиати молумулки дигар суғурташаванда расондашуда (ҷуброни пулии суғуртавӣ) дар доираи маблағи дар шартнома муайянгардида (маблағи суғуртавӣ)-ро пардохт намояд.
2. Тибқи шартномаи суғуртаи молу мулк инҳо метавонанд суғурта карда шаванд:
  - молу мулк;
  - таваккали ҷавобгарии маданӣ - таваккали ҷавобгарӣ вобаста ба уҳдадори, ки дар натиҷаи расондани зарар ба ҳаёт, саломатӣ ё молу мулки шахси дигар ба миён омадааст ва дар ҳолатҳое, ки қонун пешбинӣ намудааст, инчунин ҷавобгарӣ тибқи шартнома (моддаҳои 1044 ва 1045 ҳамин Кодекс);
  - таваккали соҳибкорӣ - таваккали ба даст наовардани даромади дарназардошташуда аз фаъолияти соҳибкорӣ вобаста ба иҷро накардани уҳдадориҳои худ аз ҷониби контрагентҳои соҳибкор ё тағйир додани шarti ин фаъолият вобаста ба ҳолатҳое, ки ба соҳибкорӣ алоқаманд намебошанд (моддаи 1046 ҳамин Кодекс).

Моддаи 1043. Суғуртаи молу мулк

1. Молу мулк метавонад тибқи шартномаи суғурта ба манфиати шахсе (суғурташаванда ё бадастоварандаи фоида), ки мувофиқи қонунгузорӣ ё шартнома барои ба манфиати худ нигоҳ доштани ҳамин молу мулк асос дорад, ба манфиати молики он, шахсе, ки ба ин молу мулк ҳуқуқи дигари ашё дорад, иҷорагир, паймонкор, ниғаҳдоранда, комиссиянер ва ғайра суғурта карда шаванд.
2. Шартномаи суғуртаи молу мулк метавонад ба манфиати бадастоварандаи фоида бе зикри номи шахси воқеӣ ё ҳуқуқи бадастоварандаи фоида баста шавад.
3. Ҳангоми баستاني чунин шартнома ба суғурташаванда полиси суғуртавии манзурӣ дода мешавад. Ҳангоми амалӣ кардани ҳуқуқ тибқи чунин шартнома ба суғуртақунанда пешниҳод кардани чунин полис зарур мебошад.

Моддаи 1044. Суғуртаи ҷавобгарӣ барои расондани зарар

1. Мутобиқи шартномаи таваккали ҷавобгарӣ оид ба уҳдадориҳое, ки дар натиҷаи расондани зарар ба ҳаёт, саломатӣ ва молу мулки дигар шахси дигар ба миён омадааст, мумкин аст таваккали ҷавобгарии худӣ суғурташаванда ё шахси дигар, ки ба зиммаи он чунин ҷавобгарӣ гузошта мешавад, суғурта карда шавад.

2. Шахсе, ки таваккали ҷавобгарии он барои расондани зарар суғурта шудааст, бояд дар шартномаи суғурта зикр карда шавад. Агар чунин шахс дар шартнома зикр нашуда бошад, эътироф мегардад, ки таваккали ҷавобгарии ҳуди суғурташаванда суғурта шудааст.

3. Шартномаи суғуртаи таваккали ҷавобгарӣ барои расондани зарар ба манфиати шахсе, ки ба онҳо мумкин аст зарар расонда шавад (бадастоварандагони фоида), басташуда ҳисобида мешавад.

Моддаи 1045. Суғуртаи ҷавобгарӣ оид ба шартнома

1. Суғуртаи таваккали ҷавобгарӣ барои вайрон кардани шартнома нисбат ба ҷавобгарии соҳибкори инфиродӣ ё ташкилоти тиҷоратӣ барои иҷро накардан ё иҷрои номатлуби шартномаи оммавӣ (моддаи 488 ҳамин Кодекс) ва дар ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонунгузорӣ имконпазир аст.

2. Тибқи шартномаи суғуртаи таваккали ҷавобгарӣ барои вайрон кардани шартнома мумкин аст танҳо таваккали ҷавобгарии ҳуди суғурташаванда суғурта карда шавад. Шартномаи суғурта, ки ба ин талабот мутобиқат намекунад, беоқибат аст.

3. Таваккали ҷавобгарӣ барои вайрон кардани шартнома ба манфиати тарафе, ки нисбат ба он тибқи шартҳои ин шартнома суғурташаванда бояд ҷавобгарии дахлдорро ба зимма гирад (бадастоварандаи фоида), суғурташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 1046. Суғуртаи таваккали соҳибкорӣ

1. Мутобиқи шартномаи суғуртаи таваккали соҳибкорӣ (сархати сеюми қисми 2 моддаи 1042 ҳамин Кодекс) мумкин аст танҳо таваккали соҳибкории ҳуди суғурташаванда ва танҳо ба манфиати он суғурта карда шавад.

2. Шартномаи суғуртаи таваккали соҳибкории шахсе, ки суғурташаванда намебошад, беоқибат аст.

3. Шартномаи суғуртаи таваккали соҳибкорӣ ба манфиати шахсе, ки суғурташаванда намебошад, ба манфиати суғурташаванда басташуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 1047. Шартномаи суғуртаи шахсӣ

1. Тибқи шартномаи суғуртаи шахсӣ як тараф (суғуртақунанда) уҳдадор мешавад бар ивази пардохти дар шартнома қайдшарташуда (мукофоти суғуртавӣ), ки аз тарафи дигар пардохт карда мешавад (суғурташаванда), дар ҳолати расондани зарар ба ҳаёт ё саломатии ҳуди суғурташаванда ё шахси воқеии дигари дар шартнома зикргардида (шахси суғурташуда), бо расидан ба синну соли муайян ё фарорасии рӯйдоди дигари дар шартнома пешбинишуда (ҳодисаи суғуртавӣ) дар ҳаёти он якдафъаина ё давра ба давра маблағи қайдшарташударо пардохт наояд.

2. Ҳуқуқи гирифтани маблағи суғурта ба шахсе тааллуқ дорад, ки ба манфиати он шартнома баста шудааст.

3. Шартномаи суғуртаи шахсӣ, агар дар шартнома ба сифати бадастоварандаи фоида шахси дигар зикр нагардида бошад, ба манфиати шахси суғурташуда басташуда ба ҳисоб меравад.

4. Ҳангоми вафоти шахси тибқи шартнома суғурташуда, агар дар шартнома бадастоварандаи дигари фоида зикр нашуда бошад, меросгирони шахси суғурташуда бадастоварандагони фоида эътироф карда мешаванд.

5. Шартномаи суғуртаи шахсӣ ба манфиати шахсе, ки суғурта нашудааст, аз ҷумла ба манфиати шахсе, ки суғурташудаи суғурташаванда намебошад, метавонад танҳо бо розигии хаттии шахси суғурташуда баста шавад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин розигӣ шартнома тибқи даъвои шахси суғурташуда ва дар сурати вафоти чунин шахс тибқи даъвои меросгирони он мумкин аст беэтибор эътироф карда шавад.

Моддаи 1048. Суғуртаи ҳатмӣ

1. Тибқи қонун мумкин аст уҳдадории ҳатмии суғуртаи зерин пешбинӣ карда шавад:

- ҳаёт, саломатӣ ё молу мулки шахсони дигари дар қонун пешбинишуда, дар ҳолати расондани зарар ба ҳаёт, саломатӣ ё молу мулки онҳо;

- таваккали ҷавобгарии маданияи ҳуди шахси воқеӣ, ки метавонад дар натиҷаи расондани зарар ба ҳаёт, саломатӣ ё молу мулки шахсони дигар ё вайрон кардани шартнома бо шахси дигар фаро расад.

2. Дар қонун инчунин намудҳои дигари суғуртаи ҳатмӣ муқаррар шуда метавонад.

3. Уҳдадорӣ ба сифати суғурташаванда амал кардан ба зиммаи шахси дар қонун муайянгардида воғузошта мешавад. Уҳдадорӣ суғуртаи ҳаёт ё саломатии худ на тибқи қонун ва на тибқи шартнома ба зиммаи шахси воқеӣ воғузошта намешавад.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё тибқи қоидаҳои муқаррарнамудаи он ба зиммаи шахси ҳуқуқӣ, ки ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ ё ҳуқуқи идораи оперативии молу мулк мансуб ба моликияти давлатиро дорад, мумкин аст уҳдадории суғурта кардани ин молу мулк гузошта шавад.

5. Дар ҳолатҳои, ки уҳдадории суғуртаи молу мулк на аз қонун, балки ба шартнома бо соҳиби молу мулк ё аз ҳуҷҷатҳои таъсисии шахси ҳуқуқӣ, ки молики молу мулк аст, асос меёбад, чунин суғурта тибқи муҳтавои моддаи мазкур ҳатмӣ ба ҳисоб намеравад ва боиси оқибатҳои пешбининамудаи моддаи 1050 ҳамин Кодекс намегардад.

Моддаи 1049. Амалисозии суғуртаи ҳатмӣ

1. Суғуртаи ҳатмӣ тавассути бастании шартномаи суғурта аз ҷониби шахс (суғурташаванда), ки ба зиммааш уҳдадории чунин суғурта гузошта шудааст, бо суғуртакунанда амалӣ карда мешавад.

2. Суғуртаи ҳатмӣ аз ҳисоби суғурташаванда анҷом дода мешавад.

3. Объекте, ки бояд суғуртаи ҳатмӣ шавад, таваккале, ки онҳо аз он бояд суғурта шаванд ва андозаи ҳадди ақалли маблағи суғурта тибқи қонун ва дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 4 моддаи 1048 ҳамин Кодекс бошад, тибқи қонун ё қоидаҳои дар асоси он қабулшуда муайян карда мешавад.

Моддаи 1050. Оқибатҳои вайрон кардани қоидаҳои суғуртаи ҳатмӣ

1. Агар ба шахсе, ки тибқи қонун бояд ба манфиати он суғуртаи ҳатмӣ анҷом дода шавад, маълум гардида бошад, ки суғурта сурат нагирифтааст, он ҳуқуқ дорад бо тартиби судӣ аз шахси ба сифати суғурташаванда ба зимааш суғурта вогузоршуда анҷом додани онро талаб намояд.

2. Агар шахси ба зиммааш ба сифати суғурташаванда уҳдадории суғурта вогузоршуда суғуртаро анҷом надода бошад ё шартномаи суғуртаро бо шартҳои баста бошад, ки вазъи бадастоварандаи ғоидаро нисбат ба шартҳои дар қонун муқарраршуда бадтар мегардонад, он дар назди бадастоварандаи ғоида ҳангоми фарорасии ҳодисаи суғуртаи тибқи ҳамон шартҳои, ки дар сурати матлуб анҷом додани суғурта мебоист ҷуброни суғурта пардохт карда шавад, ҷавобгар мебошад.

3. Маблағи беасос нигоҳдоштаи шахси ба зиммааш уҳдадории суғурта гузошташуда вобаста ба иҷро накардан ё номатлуб иҷро кардани уҳдадории худ мувофиқи даъвои мақомоти давлатии назорати суғурта бо баҳисобгирии ғоиз ба ин маблағҳо тибқи моддаи 456 ҳамин Кодекс ба ғоидаи давлат рӯнида мешавад.

Моддаи 1051. Суғуртакунанда

1. Ба сифати суғуртакунанда шахсони ҳуқуқӣ, ки ташкилоти тиҷоратӣ мебошанд ва барои анҷом додани намуди дахлдори суғурта иҷозатнома доранд, шартномаи суғуртаро баста метавонанд.

2. Шарт ва талабот барои фаъолияти ташкилоти суғуртаи, инчунин тартиби амалӣ намудани назорату санҷиши онро қонун муқаррар менамояд.

Моддаи 1052. Иҷрои уҳдадориҳои тибқи шартнома аз ҷониби суғурташаванда ва бадастоварандаи ғоида

1. Бастании шартномаи суғурта ба манфиати бадастоварандаи ғоида, аз ҷумла агар ҳуди он шахси суғурташуда бошад ва дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ё уҳдадории ба зиммаи суғурташаванда вогузоршударо шахсе анҷом дода бошад, ки ба манфиати он шартнома баста шудааст, суғурташавандаро аз иҷрои уҳдадории вобаста ба ин шартнома озод намекунад.

2. Ҳангоми аз ҷониби бадастоварандаи ғоида талаб кардани пардохти ҷуброни суғурта мувофиқи шартномаи суғуртаи молу мулк ё маблағи суғуртаи шартномаи суғуртаи шахси суғуртакунанда ҳуқуқ дорад аз ҷумла дар сурати шахси суғурташуда будани бадастоварандаи ғоида, иҷрои уҳдадориро оид ба шартномаи суғурта, аз ҷумла уҳдадорие, ки ба зиммаи суғурташаванда гузошта шудааст, вале иҷро накардааст, талаб намояд. Таваккали оқибатҳои иҷро накардан ё сари вақт иҷро накардани уҳдадорӣ, ки бояд қаблан иҷро мегардид, ба зиммаи бадастоварандаи ғоида гузошта мешавад.

Моддаи 1053. Шакли шартномаи суғурта

1. Шартномаи суғурта бояд дар шакли ҳатмӣ баста шавад. Риоя накардани ин талабот, ба истиснои шартномаи суғуртаи ҳатмии давлатӣ, боиси беъътибории шартнома мегардад.

2. Шартномаи суғурта метавонад тавассути таҳияи як ҳуҷҷат (қисми 2 моддаи 500 ҳамин Кодекс) ё аз ҷониби суғуртакунанда дар асоси аризаи ҳатмӣ ё шифоҳии суғурташаванда супоридани полиси суғуртаи (шаҳодатнома, сертификат, расид), ки аз ҷониби суғуртакунанда имзо шудааст ва шартҳои шартномаи суғуртаро дар бар мегирад, баста шавад.

3. Дар ин сурат розигии суғурташаванда дар мавриди баستاني шартнома тибқи шартҳои пешниҳоднамудаи суғуртақунанда бо гирифтани ҳуҷҷатҳое, ки дар қисми 2 моддаи мазкур зикр шудаанд ва пардохти мукофоти суғуртавӣ ё ҳангоми давра ба давра гузарондани мукофоти суғуртавӣ ба пардохти яқум тасдиқ карда мешавад.

4. Суғуртақунанда ҳангоми баستاني шартнома ҳуқуқ дорад шаклҳои стандартии шартномаи суғурта (полиси суғуртавӣ)-и таҳиянамудаашро оид ба намудҳои алоҳидаи суғурта истифода барад.

Моддаи 1054. Суғурта тибқи полиси генералӣ

Суғуртаи мунтазами қисматҳои мухталифи молу мулки якхела (мол, бор ва ғайра) бо шартҳои монанд дар давоми муҳлати муайян тибқи созишномаи суғурташаванда бо суғуртақунанда метавонад дар асоси як шартномаи суғурта тавассути полиси генералӣ амалӣ шавад.

Моддаи 1055. Шартҳои муҳимми шартномаи суғурта

1. Ҳангоми баستاني шартномаи суғуртаи молу мулк суғурташаванда ва суғуртақунанда бояд оид ба масъалаҳои зерин ба созиш оянд:

- оид ба молу мулки муайян ё манфиати молумулкии дигар, ки объекти суғурта мебошад;
- оид ба хусусияти ҳодисае, ки барои фарорасии он суғурта анҷом дода мешавад (ҳодисаи суғуртавӣ);
- оид ба андозаи маблағи суғурта;
- оид ба тартиби муайян намудани ҷуброни суғурта, агар дар шартнома имконияти нисбат ба маблағи суғурта камтар пардохтани маблағ пешбинӣ гардида бошад;
- оид ба андозаи мукофоти суғуртавӣ ва муҳлат (муҳлатҳо)-и пардохти он;
- оид ба муҳлати амали шартнома.

2. Ҳангоми баستاني шартномаи суғуртаи шахсӣ суғурташаванда ва суғуртақунанда бояд оид ба масъалаҳои зерин ба созиш оянд:

- оид ба шахси суғурташуда;
- оид ба хусусияти ҳодисае, ки барои фарорасии он дар ҳаёти шахси суғурташуда суғурта анҷом дода мешавад (ҳодисаи суғуртавӣ);
- оид ба андозаи маблағи суғурта;
- оид ба андозаи мукофоти суғуртавӣ ва муҳлат (муҳлатҳо)-и пардохти он;
- оид ба муҳлати амали шартнома.

3. Агар шартномаи суғурта шартҳои дар бар гирад, ки вазъи шахси воқеӣ, ки суғурташаванда, шахси суғурташуда ё бадастоварандаи ғоида мебошад, нисбат ба муқаррароти муайяннамудаи қонунгузори бадтар мегардонанд, ба ҷойи ҷунин шартҳои шартнома муқаррароти дахлдори қонунгузори татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 1056. Муайян кардани шартҳои шартномаи суғурта дар қоидаҳои суғурта

1. Шартҳое, ки тибқи онҳо шартномаи суғурта баста мешавад, мумкин аст дар қоидаҳои стандартии суғуртаи намуди дахлдори аз ҷониби суғуртақунанда ё иттиҳодияи суғуртақунандагон қабулгардида, муайян карда шаванд.

2. Шартҳое, ки дар қоидаҳои суғурта мавҷуданд ва ба матни шартномаи суғурта (полиси суғуртавӣ) дохил карда нашудаанд, агар дар шартнома (полиси суғуртавӣ) мустақилона оид ба истифодаи ҷунин қоидаҳо ишора шуда бошад ва ҳуди қоидаҳо дар як ҳуҷҷат бо шартнома (полиси суғуртавӣ) ё дар қисмати ақиби он зикр ё ба он замима гардида бошад, барои суғурташаванда (бадастоварандаи ғоида) ҳатмӣ мебошад. Дар ин ҳолат ба суғурташаванда ҳангоми баستاني шартнома супорида шудани қоидаҳои суғурта бояд бо сабт дар шартнома тасдиқ карда шавад.

Моддаи 1057. Маълумоте, ки суғурташаванда ҳангоми баستاني шартнома пешниҳод мекунад

1. Ҳангоми баستاني шартнома суғурташаванда бояд ба суғуртақунанда маълумоти барояш маълумеро, ки ҷиҳати муайян кардани имконпазирии фаро расидани ҳодисаи суғуртавӣ муҳим мебошанд ва андозаи эҳтимолии зиёнеро, ки бо фарорасии он мумкин аст расонда шавад (таваккали суғурта), пешниҳод кунад.

2. Ҳолатҳое муҳим эътироф мегарданд, ки аз ҷониби суғуртақунанда дар шакли стандартии шартномаи суғурта (полиси суғуртавӣ), қоидаҳои суғуртаи ба суғурташаванда додашуда ё дархости хаттии он дақиқ зикр гардидаанд.

3. Агар шартномаи суғурта ҳангоми мавҷуд набудани ҷавоби суғурташаванда ба ин ё он саволи суғуртакунанда баста шуда бошад, суғуртакунанда наметавонад минбаъд дар асоси он, ки ҳолатҳои дахлдор аз ҷониби суғурташаванда маълумот дода нашудаанд, бекор кардани шартнома ё беэътибор донистани онро талаб намояд.

4. Агар баъди бастанӣ шартнома муқаррар карда шавад, ки суғурташаванда ба суғуртакунанда бадқасдона оид ба ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида маълумоти бардурӯғ додааст, суғуртакунанда ҳуқуқ дорад беэътибор донистани шартнома ва истифодаи оқибатҳои пешбининамудаи қисми 3 моддаи 196 ҳамин Кодексро талаб намояд.

5. Суғуртакунанда наметавонад беэътибор донистани шартномаро талаб кунад, агар ҳолатҳое, ки оид ба онҳо суғурташаванда изҳор накардааст, аз байн рафта бошанд.

Моддаи 1058. Ҳуқуқи суғуртакунанда барои арзёбии таваккали суғурта

1. Ҳангоми бастанӣ шартномаи суғуртаи молу мулк суғуртакунанда ҳуқуқ дорад молу мулки суғурташавандаро аз назар гузаронад ва ҳангоми зарурат бо мақсади муқаррар намудани арзиши ҳақиқии он экспертиза таъин намояд.

2. Ҳангоми бастанӣ шартномаи суғуртаи шахсӣ суғуртакунанда ҳуқуқ дорад барои муқаррар намудани вазъи воқеии саломатии суғурташаванда муоинаи онро анҷом диҳад.

Моддаи 1059. Сирри суғурта

Суғуртакунанда ҳуқуқ надорад маълумоти дар натиҷаи суғурта оид ба суғурташаванда, шахси суғурташуда ва бадастоварандаи фоида, вазъи саломатӣ, инчунин вазъи молумулкии ин шахс барояш маълумгардидаро ошкор намояд. Барои вайрон кардани сирри суғурта, вобаста ба шакли вайрон кардани ҳуқуқ ва хусусиятҳои қонуншиканӣ, суғуртакунанда мутобиқи қоидаҳои моддаи 165, қисми 2 моддаи 236 ва моддаи 246 ҳамин Кодекс ҷавобгарӣ дорад.

Моддаи 1060. Маблағи суғурта

1. Маблағе, ки дар доираи он суғуртакунанда уҳдадор шудааст ҷуброни суғуртаро тибқи шартномаи суғуртаи молу мулк ё тибқи шартномаи суғуртаи шахсӣ пардохт намояд (маблағи суғурта), бо созиши суғурташаванда бо суғуртакунанда мувофиқи қоидаҳои пешбининамудаи моддаи мазкур муайян карда мешавад.

2. Ҳангоми суғуртаи молу мулк ё таваккали соҳибкорӣ, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, маблағи суғурта набояд аз арзиши воқеии он (арзиши суғуртавӣ) баландтар бошад, ки чунин ба ҳисоб гирифта мешавад:

- барои молу мулк - арзиши воқеии он дар маҳалли ҷойгиршавӣ дар рӯзи бастанӣ шартномаи суғурта;

- барои таваккали соҳибкорӣ - даромад (фоида) аз фаъолияти соҳибкорӣ, ки суғурташаванда, ҷуноне ки тахмин карда мешавад, дар ҳолати фарорасии ҳодисаи суғуртавӣ аз он маҳрум шуда метавонист.

3. Дар шартномаҳои суғуртаи шахсӣ ва шартномаҳои суғуртаи ҷавобгарии маданӣ маблағи суғурта тибқи салоҳиди тарафҳо муайян карда мешавад.

Моддаи 1061. Мавриди баҳс қарор додани арзиши суғуртавии молу мулк

Арзиши суғуртавии молу мулки дар шартномаи суғурта зикршуда, ба истиснои ҳолате, ки агар суғуртакунанда то бастанӣ шартнома аз ҳуқуқи худ дар мавриди нархмонии таваккали суғурта (моддаи 1058 ҳамин Кодекс) истифода набурда, бадқасдона оид ба ин арзиш гумроҳ карда шуда бошад, минбаъд мавриди баҳс қарор дода намешавад.

Моддаи 1062. Суғуртаи иловагии молу мулк

1. Агар молу мулк ё таваккали соҳибкорӣ танҳо дар қисми арзиши суғуртавӣ суғурта шуда бошад, суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) ҳуқуқ дорад суғуртаи иловагии молу мулкро, аз ҷумла бо дигар суғуртакунанда, вале ба шарте ки маблағи умумии суғурта вобаста ба ҳамаи шартномаҳо аз арзиши суғуртавӣ бештар набошад, анҷом диҳад.

2. Риоя накардани муқаррароти қисми 1 моддаи мазкур боиси оқибатҳои пешбининамудаи қисми 4 моддаи 1063 ҳамин Кодекс мегардад.

Моддаи 1063. Оқибатҳои суғуртаи аз арзиши суғуртавӣ бештар

1. Агар маблағи дар шартномаи суғуртаи молу мулк ё таваккали соҳибкорӣ зикргардида аз арзиши суғуртавӣ бештар бошад, шартнома дар он қисми маблағе, ки аз арзиши суғуртавӣ бештар аст, беоқибат

мебошад. Дар чунин маврид қисми зиёдати маблағи мукофоти суғуртавии пардохташуда баргардонда намешавад.

2. Агар мувофиқи шартномаи суғурта мукофоти суғуртавӣ давра ба давра пардохт карда шавад ва то лаҳзаи муайян намудани ҳолатҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида он пурра гузаронда нашуда бошад, ҳаққи суғуртавии боқимонда бояд ба андозаи мутаносибан кам шудани андозаи маблағи суғурта пардохт карда шавад.

3. Агар баланд кардани маблағи суғурта дар шартномаи суғурта натиҷаи фиреб додан аз ҷониби суғурташаванда бошад, суғуртакунанда ҳуқуқ дорад ҷуброни зиёни вобаста ба он расондашударо ба андозае, ки аз мукофоти суғуртавии аз суғурташаванда гирифтааш бештар мебошад, талаб кунад.

4. Қоидаҳои пешбиниамудай қисмҳои 1-3 моддаи мазкур мувофиқан барои суғуртаи дубора татбиқ мегарданд. Маблағи ҷуброни суғурта, ки бояд дар чунин ҳолат ба ҳар як суғуртакунанда пардохт карда шавад, мутаносибан ба кам кардани маблағи ибтидоии суғурта оид ба шартномаи дахлдори суғурта кам карда мешавад.

Моддаи 1064. Суғуртаи бисёркарата

1. Қоидаҳои пешбиниамудай моддаи 1063 ҳамин Кодекс мувофиқан дар ҳолатҳои татбиқ мегарданд, ки агар маблағи суғурта дар натиҷаи суғурта намудани ҳамон як молу мулк ё таваккали соҳибкорӣ аз ҷониби ду ё якчанд суғуртакунанда анҷом дода шуда (суғуртаи бисёркарата), аз арзиши суғуртавӣ бештар гардида бошад.

2. Ҳангоми суғуртаи бисёркаратаи молу мулк ё таваккали соҳибкорӣ ҳар як суғуртакунанда уҳдадорӣ пардохти ҷуброни суғуртаро дар доираи шартномаи басташуда ба зимма дорад, вале маблағи умумии ҷуброни суғурта, ки аз ҳамаи суғуртакунандагон гирифта шудааст, наметавонад аз хисороти воқеӣ бештар бошад. Ҳамзамон суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) ҳуқуқ дорад аз ҳар кадом суғуртакунанда дар доираи маблағе, ки дар шартномаҳои бо он басташуда пешбинӣ гардидааст, ҷуброни суғуртаро гирад. Дар ҳолате, ки агар ҷуброни суғуртаи гирифташуда хисороти воқеан расондашударо пӯшонидани натавонад, суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) ҳуқуқ дорад қисмати нокифояи маблағро аз дигар суғуртакунанда гирад.

3. Ҳангоми суғуртаи бисёркаратаи шахсӣ ҳар як суғуртакунанда уҳдадорӣ худро дар назди суғурташаванда, шахси суғурташуда ва бадастоварандаи фоида мустақилона, сарфи назар аз иҷрои уҳдадорӣ аз ҷониби дигар суғуртакунандагон анҷом медиҳад.

Моддаи 1065. Суғуртаи муштарак

Объекти суғурта метавонад тибқи як шартнома аз ҷониби якчанд суғуртакунанда якҷоя суғурта карда шавад (суғуртаи муштарак). Агар дар чунин шартнома ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои ҳар кадоме аз суғуртакунандагон муайян нагардида бошад, онҳо дар назди суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) барои пардохти ҷуброни суғурта мувофиқи шартномаи суғуртаи молу мулк ё маблағи суғуртаи шартномаи суғуртаи шахсӣ ҷавобгарии муштарак доранд.

Моддаи 1066. Мукофоти суғуртавӣ ва ҳаққи суғуртавӣ

1. Таҳти мафҳуми мукофоти суғуртавӣ маблағе дар назар дошта шудааст, ки суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) бояд барои суғурта бо тартиб ва дар муҳлатҳои муқаррарнамудай шартномаи суғурта ба суғуртакунанда пардохт намояд.

2. Суғуртакунанда ҳангоми муайян кардани андозаи мукофоти суғуртавӣ, ки бояд тибқи шартномаи суғурта пардохт карда шавад, ҳуқуқ дорад нақшаҳои тарифии таҳиянамудаашро, ки бо назардошти объекти суғурта ва хусусияти таваккали суғурта, мукофоти аз воқиди маблағи суғурта рӯёнидашавандаро муайян менамояд, истифода барад.

3. Агар дар шартномаи суғурта давра ба давра пардохтани мукофоти суғуртавӣ пешбинӣ гардида бошад, дар ҳамон шартнома метавонанд оқибатҳои дар муҳлати муайянгардида напардохтани ҳаққи суғуртавии навбатӣ пешбинӣ карда шаванд.

4. Агар ҳодисаи суғуртавӣ то пардохтани ҳаққи суғуртавии навбатӣ, ки муҳлати он гузаронда шудааст, фаро расида бошад, суғуртакунанда ҳуқуқ дорад андозаи ҷуброни пардохташавандаи суғуртаро тибқи шартномаи суғуртаи молу мулк ё маблағи суғуртаро тибқи шартномаи суғуртаи шахсӣ мутаносибан ба қисми ба он пардохтшудай мукофоти суғуртавӣ маҳдуд созад ва маблағи ҳаққи суғуртавии муҳлаташ гузарондашударо ба ҳисоб гирад.

Моддаи 1067. Беътибории шартномаи суғурта

1. Шартномаи суғурта дар ҳолатҳои зерин беоқибат мебошад, агар:

- дар лаҳзаи баستاني шартнома объекти суғурта вучуд надошта бошад;
- тибқи шартномаи суғуртаи молу мулк, молу мулке суғурта шуда бошад, ки бо роҳи ҷиноят ба даст оварда шудааст, мавзӯи ҷиноят мебошад ё бояд мусодира гардад.

2. Шартномаи суғурта, инчунин дар ҳолатҳои пешбининамудаи моддаи 1068 ҳамин Кодекс ва ҳолатҳои дигари пешбининамудаи қонунгузорӣ безътибор аст.

Моддаи 1068. Иваз намудани шахси суғурташуда

1. Дар ҳолате, ки агар тибқи шартномаи суғуртаи таваккали ҷавобгарӣ барои расондани зарар (моддаи 1044 ҳамин Кодекс) ҷавобгарии шахси дигар нисбат ба суғурташаванда суғурта шуда бошад, суғурташаванда ҳуқуқ дорад дар ҳар лаҳзаи то фаро расидани ҳодисаи суғуртавӣ ин шахсро ба дигар шахс иваз намояд ва суғуртакунандаро ба таври хаттӣ огоҳ созад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Шахси суғурташуда, ки дар шартномаи суғуртаи шахсӣ зикр шудааст, аз ҷониби суғурташаванда танҳо бо розигии ҳуди шахси суғурташуда ва суғуртакунанда ба шахси дигар иваз карда шуданаш мумкин аст.

Моддаи 1069. Иваз намудани бадастоварандаи фоида

1. Суғурташаванда ҳуқуқ дорад бадастоварандаи фоидаро, ки дар шартномаи суғурта зикр гардидааст, ба шахси дигар иваз намояд ва ба таври хаттӣ суғуртакунандаро огоҳ созад.

2. Бадастоварандаи фоида наметавонад баъди анҷом додани ягон уҳдадорӣ вобаста ба шартномаи суғурта ё ба суғуртакунанда дар мавриди пардохти ҷуброни суғурта ё маблағи суғурта талабот пешниҳод кардан, ба дигар шахс иваз карда шавад.

Моддаи 1070. Оғози амали шартномаи суғурта

1. Шартномаи суғурта, агар дар он тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, аз лаҳзаи пардохти мукофот ё ҳаққи суғуртавии нахустини он эътибор пайдо мекунад.

2. Суғуртаи дар шартнома қайдушартшуда ба ҳодисаҳои суғуртавие, ки баъди эътибор пайдо кардани шартномаи суғурта ба вуқӯъ пайвастанд, паҳн мегардад.

Моддаи 1071. Пеш аз муҳлат қатъ гардидани шартномаи суғурта

1. Шартномаи суғурта то ба охир расидани муҳлати барои он басташуда дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- несту нобуд гардидани молу мулки суғурташуда бо сабабҳои нисбат ба фарорасии ҳодисаи суғуртавӣ фарқкунанда;

- бо тартиби муқарраргардида аз ҷониби шахсе, ки таваккали соҳибкорӣ ё таваккали ҷавобгарии маданиро вобаста ба ин фаъолият анҷом меод, қатъ шудани фаъолияти соҳибкорӣ;

- ғайриқобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ эътироф кардани шахсе, ки таваккали ҷавобгарии маданияш суғурта шуда буд.

2. Суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) ҳуқуқ дорад дар ҳар лаҳза аз шартномаи суғурта даст кашад, агар то лаҳзаи даст кашидан мувофиқи ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 1 моддаи мазкур имконияти фарорасии ҳодисаи суғуртавӣ аз байн нарафта бошад.

3. Ҳангоми пеш аз муҳлат қатъ гардидани шартномаи суғурта вобаста ба ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 1 моддаи мазкур, агар ин ҳолатҳо бо сабабҳои ба миён омада бошанд, ки ба суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) алоқаманд намебошанд, суғуртакунанда мутаносибан ба вақте, ки дар давоми он суғурта амал мекард, ба як қисми мукофоти суғуртавӣ ҳуқуқ дорад ва бояд маблағи изофагии қисми мукофоти суғуртавии гирифтаашро баргардонад. Дар ҳолатҳои дигари қатъ гардидани шартномаи суғурта, тибқи асосҳои дар сарҳатҳои яқум ва дуҷуми қисми 1 моддаи мазкур зикргардида суғуртакунанда ҳуқуқи худро барои ҳамаи маблағи мукофоти суғуртавӣ нигоҳ меорад.

4. Ҳангоми пеш аз муҳлат аз шартномаи суғурта даст кашидани суғурташаванда (бадастоварандаи фоида), агар дар қонун ё шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, мукофоти суғуртавии ба суғуртакунанда додашуда баргардонда намешавад.

Моддаи 1072. Оқибатҳои зиёд шудани таваккали суғурта дар давраи амали шартномаи суғурта

1. Дар давраи амали шартномаи суғуртаи молу мулк, суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) уҳдадор аст ба суғуртакунанда оид ба ошкор шудани тағйироти муҳимми ҳолатҳое, ки он ҳангоми баستاني шартнома ба суғуртакунанда изҳор карда буд, агар ин тағйирот тавонанд ба таври назаррас ба афзудани таваккали суғурта таъсир расонанд, бетаъхир хабар диҳад. Дар ҳар ҳолат тағйироти муҳим он тағйироте эътироф мегарданд, ки дар шартномаи суғурта (полиси суғуртавӣ) ва қоидаҳои суғуртаи ба суғурташаванда супоридашуда қайдшарт шудаанд.

2. Суғуртакунандае, ки оид ба ҳолатҳое, ки метавонанд боиси афзоиши таваккали суғурта шаванд, огоҳ гардидааст, ҳуқуқ дорад тағйир додани шартҳои шартнома ё мувофиқан ба афзоиши таваккали суғурта пардохтани мукофоти иловагии суғуртавиरो талаб намояд.

3. Агар суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) ба иваз намудани шартҳои шартнома ё пардохти мукофоти суғуртавӣ эътироз намояд, суғуртакунанда ҳуқуқ дорад мувофиқи қоидаҳои пешбиниамудай боби 34 ҳамин Кодекс бекор кардани шартнома ро талаб намояд.

4. Ҳангоми аз ҷониби суғурташаванда ё бадастоварандаи фоида иҷро накардани уҳдадорихои пешбиниамудай қисми 1 моддаи мазкур суғуртакунанда ҳуқуқ дорад бекор кардани шартномаи суғурта ва ҷуброни зиёни вобаста ба бекор кардани шартнома ро (қисми 5 [моддаи 519](#) ҳамин Кодекс) талаб кунад.

Моддаи 1073. Ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқ ба молу мулки суғурташуда

1. Ҳангоми аз шахси ба манфиати он шартномаи суғурта басташуда ба шахси дигар гузаштани ҳуқуқ ба молу мулки суғурташуда, ба истиснои ҳолатҳои маҷбуран гирифтани молу мулк тибқи асосҳои дар қисми 2 моддаи 306 ҳамин Кодекс зикргардида ва радди ҳуқуқи моликият (моддаи 307 ҳамин Кодекс), ҳуқуқ ва уҳдадорихо оид ба ҳамин шартнома ба шахсе мегузарад, ки ба он ҳуқуқ ба молу мулк гузаштааст.

2. Шахсе, ки ба он ҳуқуқ ба молу мулки суғурташуда гузаштааст, бояд фавран дар шакли хаттӣ суғуртакунадаро огоҳ намояд.

Моддаи 1074. Огоҳ намудани суғуртакунанда аз фарорасии ҳодисаи суғуртавӣ

1. Суғурташаванда тибқи шартномаи суғуртаи молу мулк баъди ба он маълум гардидани фарорасии ҳодисаи суғуртавӣ уҳдадор аст фавран ба суғуртакунанда ё намояндаи он хабар диҳад. Агар дар шартнома муҳлат ва (ё) тарзи огоҳонӣ пешбинӣ гардида бошад, он бояд дар муҳлати муайяншуда ва тарзи муқарраргардида анҷом дода шавад. Чунин уҳдадорӣ инчунин ба зиммаи бадастоварандаи фоида, ки ба манфиати он баста шудани шартномаи суғурта барояш маълум аст, агар он ният дошта бошад, ки ҳуқуқи ҷуброни суғуртаи тибқи шартномаи ба манфиати он басташударо истифода барад, гузошта мешавад.

2. Иҷро накардани уҳдадорихои пешбиниамудай қисми 1 моддаи мазкур, агар исбот карда нашавад, ки суғуртакунанда оид ба фарорасии ҳодисаи суғуртавӣ огоҳ буд ё дар натиҷаи надоштани иттилоот наметавонист ба уҳдадорихои суғуртакунанда вобаста ба пардохти ҷуброни суғурта таъсир расонад, ба суғуртакунанда ҳуқуқ медиҳад пардохти ҷуброни суғуртаро рад намояд.

3. Агар ҳодисаи суғуртавӣ вафоти шахси суғурташуда ё расондани зарар ба саломатии ӯ бошад, қоидаҳои пешбиниамудай қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур мувофиқан ба шартномаи суғуртаи шахси низ татбиқ мегарданд. Ҳамзамон муҳлати дар шартнома пешбинигардида оид ба огоҳсозии суғуртакунанда аз бист рӯз камтар буда наметавонад.

Моддаи 1075. Кам кардани зиён аз ҳодисаи суғуртавӣ

1. Ҳангоми фарорасии ҳодисаи суғуртавии пешбиниамудай шартномаи суғуртаи молу мулк, суғурташаванда уҳдадор аст барои кам кардани зиёни эҳтимолии ҳодиса тамоми тадбирҳои имконпазирро андешид. Чунин тадбирҳоро андешида, суғурташаванда бояд тибқи дастури суғуртакунанда, агар онҳо ба суғурташаванда хабар дода шуда бошанд, амал кунад.

2. Хароҷоти бо мақсади кам кардани зиён масрафгардида, ки бояд суғуртакунанда ҷуброн намояд, агар чунин хароҷот зарурӣ бошад ё он барои иҷрои дастури суғуртакунанда анҷом дода шуда бошад, ҳатто агар тадбирҳои дахлдор натиҷа надода бошанд ҳам, бояд аз ҷониби суғуртакунанда пардохт карда шаванд. Чунин хароҷот мувофиқан ба маблағи суғурта ва арзиши суғуртавӣ, сарфи назар аз он ки яққоя бо ҷуброни дигар зиёнҳо наметавонад аз маблағи суғурта бештар бошад, ҷуброн карда мешавад.

3. Суғуртакунанда аз ҷуброни зиёне, ки дар натиҷаи аз ҷониби суғурташаванда дидаю доништа чиҳати кам кардани зиёни имконпазир наандешидани тадбирҳо расонда шудааст, озод карда мешавад.

Моддаи 1076. Оқибатҳои фаро расидани ҳодисаи суғуртавӣ бо гуноҳи суғурташаванда, бадастоварандаи фоида ё шахси суғурташуда

1. Агар ҳодисаи суғуртавӣ дар натиҷаи кирдори бадқасдонаи суғурташаванда, бадастоварандаи фоида ё шахси суғурташуда рух дода бошад, суғуртакунанда аз пардохти чуброни суғурта ё маблағи суғурта озод карда мешавад.

2. Дар қонунгузорӣ ҳолатҳои аз пардохти чуброни суғурта оид ба шартномаи суғуртаи молу мулк озод кардани суғуртакунанда ё кам кардани андозаи чуброн ҳангоми фарорасии ҳодисаи суғуртавӣ дар натиҷаи беэҳтиётӣ дағалонаи суғурташаванда ё бадастоварандаи фоида мумкин аст пешбинӣ гардад.

Моддаи 1077. Асосҳои барои аз пардохти чуброни суғурта ва маблағи суғурта озод кардани суғуртакунанда

1. Агар дар қонунгузорӣ ё шартномаи суғурта тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, суғуртакунанда аз пардохти чуброни суғурта (маблағи суғурта) озод карда мешавад, агар ҳодисаи суғуртавӣ вобаста ба ҳолатҳои зерин фаро расида бошад:

- таъсири таркиши силоҳи ядрӣ, радиатсия ё захролудшавии радиоактивӣ;
- амалиёти ҷангӣ ё дигар ҷорабиниҳои ҷангӣ, инчунин ҷанги шаҳрвандӣ.

2. Агар дар шартномаи суғуртаи молу мулк тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, суғуртакунанда аз пардохти зиёни бо фармоиши мақомоти давлатӣ дар натиҷаи маҷбуран гирифтани, мусодири, реквизиция, ҳабс ё нест кардани молу мулк расондашуда озод карда мешавад.

Моддаи 1078. Радди пардохти чуброни суғурта ё маблағи суғурта

1. Суғуртакунанда ҳуқуқ дорад ба суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) пардохти чуброни суғуртаро вобаста ба шартномаи суғуртаи молу мулк ё маблағи суғуртаро оид ба шартномаи суғуртаи шахсӣ дар ҳолатҳои зерин рад намояд, агар:

- амали шартномаи суғурта то фаро расидани ҳодисаи суғуртавӣ, аз ҷумла тибқи асосҳои дар моддаҳои 1071 ва 1072 ҳамин Кодекс зикргардида қатъ шуда бошад;

- шартномаи суғурта бо асосҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ё қонунгузорӣ, аз ҷумла мувофиқи моддаи 1067 ҳамин Кодекс беқибат дониста шуда бошад;

- суғуртакунанда аз пардохти чуброни суғурта ё маблағи суғурта тибқи асосҳои пешбининамудаи моддаҳои 1074 - 1076 ҳамин Кодекс озод карда шуда бошад;

- суғуртакунанда дар мавриди беэтибор донистани шартномаи суғурта тибқи асосҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар, ё дар бораи бекор кардани шартнома дар натиҷаи он, ки суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) барои санҷиши ҳолати ҳодисаи суғуртавӣ ё муайян кардани андозаи зиёни расондашуда монеа эҷод намудааст, даъво пешниҳод карда бошад.

2. Қарори суғуртакунанда дар мавриди радди пардохти чуброни суғурта ё маблағи суғурта бояд ба суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) дар муҳлати на дертар аз понздаҳ рӯзи баъди муроҷиати онҳо барои пардохти чуброни суғурта ё маблағи суғурта хабар дода шуда, раддия бояд сабаби дақиқ асоснокшударо дар бар гирад.

3. Раддияи пардохти чуброни суғурта ё маблағи суғурта аз ҷониби суғуртакунанда бо роҳи пешниҳоди даъво мумкин аст мавриди баҳс қарор дода шавад.

Моддаи 1079. Пардохти маблағи суғурта мувофиқи шартномаи суғуртаи шахсӣ

1. Маблағи суғурта мувофиқи шартномаи суғуртаи шахсӣ, сарфи назар аз маблағи ба суғурташаванда, шахси суғурташуда ё бадастоварандаи фоида оид ба суғуртаи иҷтимоӣ, таъминоти иҷтимоӣ, оид ба дигар шартномаҳои суғуртавӣ ё тибқи чуброни зарар тааллуқдошта ба шахсе пардохт карда мешавад, ки ба манфиати он шартнома баста шудааст (қисмҳои 3-5 [моддаи 1047](#) ҳамин Кодекс).

2. Маблағи суғурта мувофиқи шартномаи суғуртаи шахсӣ, ки ба меросгирони шахси суғурташуда мувофиқи асосҳои бо қисмҳои 3-5 моддаи 1047 ҳамин Кодекс пешбинигардида пардохт карда мешавад, ба таркиби мероси шахси суғурташуда дохил намешавад.

Моддаи 1080. Ба суғуртакунанда гузаштани ҳуқуқи суғурташаванда барои чуброни хисорот (суброгатсия)

1. Агар дар шартномаи суғуртаи молу мулк ё қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ба суғуртакунандае, ки чуброни суғуртаро пардохтааст, дар доираи маблағҳои пардохтшуда ҳуқуқи талабукунии суғурташаванда (бадастоварандаи фоида) нисбат ба шахсе, ки барои расондани зиёни дар натиҷаи суғурта чуброншуда ҷавобгарӣ дорад, мегузарад.

2. Ҳуқуқи талабкунии ба суғуртақунанда гузашта аз ҷониби он бо риояи қоидаҳое, ки муносибати байни суғурташаванда (бадастоварандаи ғоида) ва шахси барои расондани зиён ҷавобгарро танзим менамояд, амалӣ карда мешавад.

3. Суғурташаванда (бадастоварандаи ғоида) уҳдадор аст ба суғуртақунанда тамоми ҳуҷҷат ва далелҳоро супорида, ба он тамоми маълумотеро, ки барои амалӣ намудани ҳуқуқи талабкунии гузашта зарур мебошад, пешниҳод кунад.

4. Агар суғурташаванда (бадастоварандаи ғоида) аз ҳуқуқи талабкунии худ нисбат ба шахси барои расондани зиён масъул, ки суғуртақунанда онро ҷуброн кардааст, даст кашад ё анҷом додани ин ҳуқуқ бо гуноҳи суғурташаванда (бадастоварандаи ғоида) имконнопазир гардад, суғуртақунанда аз пардохти ҷуброни суғурта пурра ё дар қисми дахлдор озод мегардад ва ҳуқуқ дорад маблағи ҷуброни барзиёд супоридаро талаб намояд.

Моддаи 1081. Азнавсуғуртақунӣ

1. Таваккали пардохти ҷуброни суғурта ё маблағи суғурта, ки суғуртақунанда мувофиқи шартномаи суғурта ба зиммаи худ қабул кардааст, метавонад аз ҷониби он пурра ё қисман дар назди дигар суғуртақунанда (суғуртақунандагон) тибқи шартномаи бо охири басташуда, аз нав суғурта карда шавад.

2. Нисбат ба шартномаи азнавсуғуртақунӣ, қоидаҳои боби мазкур, ки бояд нисбат ба суғуртаи таваккали соҳибкорӣ истифода бурда шаванд, татбиқ мегарданд. Ҳамзамон суғуртақунанда дар шартномаи суғурта (шартномаи асосӣ), ки шартномаи азнавсуғуртақуниро бастааст, дар ҳамин шартномаи охири суғурташаванда ба ҳисоб меравад.

3. Ҳангоми азнавсуғуртақунӣ суғуртақунанда дар шартномаи асосии суғурта дар назди суғурташаванда оид ба пардохти ҷуброни суғурта ё маблағи суғурта ҷавобгар боқӣ мемонад. Вале ҳангоми барҳамдиҳии ташкилоти суғуртавӣ, ки дар шартномаи асосӣ суғуртақунанда ба ҳисоб меравад, то фаро расидани ҳодисаи суғуртавӣ ҳуқуқ ва уҳдадории он вобаста ба ҳамин шартнома дар қисми азнавсуғуртакардашуда ба зиммаи суғуртақунандаи шартномаи азнавсуғуртакардашуда мегузарад.

4. Пайдарҳам бастанӣ ду ё зиёда шартномаи азнавсуғуртақунӣ иҷозат дода мешавад. Ҳар яке аз чунин шартномаҳо нисбат ба шартномаи минбаъдаи азнавсуғуртақунӣ шартномаи асосии суғурта ба ҳисоб меравад.

Моддаи 1082. Суғуртаи мутақобила

1. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ метавонанд молу мулкӣ худ ё манфиатҳои молумулкии дигари дар қисми 2 моддаи 1042 ҳамин Кодекс зикршударо дар асоси мутақобила, бо роҳи муттаҳид намудани маблағҳои барои ин зарурӣ дар ҷамъиятҳои суғуртаи мутақобила суғурта намоянд.

2. Ҷамъиятҳои суғуртаи мутақобилаи молу мулк ва манфиатҳои молумулкии дигари аъзои худро анҷомдода ташкилотҳои ғайритиҷоратӣ мебошанд.

3. Хусусиятҳои ҳолати ҳуқуқии ҷамъиятҳои суғуртаи мутақобила ва шартҳои фаъолияти онҳо мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонун муайян карда мешаванд.

4. Аз ҷониби ҷамъиятҳои суғуртаи мутақобила суғурта кардани молу мулк ва манфиатҳои молумулкии аъзои худ, агар дар ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъият дар чунин ҳолатҳо бастанӣ шартномаи суғуртаи пешбинӣ нагардида бошад, бевосита дар асоси узвият анҷом дода мешавад.

5. Қоидаҳои боби мазкур нисбат ба суғурта байни ҷамъиятҳои суғуртаи мутақобила ва аъзои он татбиқ мешаванд, агар дар қонун, ҳуҷҷатҳои таъсисии ҷамъияти дахлдор ё қоидаҳои суғуртаи муқаррарнамудаи он тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

6. Анҷом додани суғуртаи ҳатмӣ тавассути суғуртаи мутақобила танҳо дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун иҷозат дода мешавад.

Моддаи 1083. Суғуртаи ҳатмӣ давлатӣ

1. Бо мақсади таъмини манфиатҳои иҷтимоии шахсони воқеӣ ва манфиатҳои давлат тибқи қонун мумкин аст суғуртаи ҳатмӣ давлатии ҳаёт, саломатӣ ва молу мулкӣ хизматчиёни давлатӣ пешбинӣ карда шавад.

2. Суғуртаи ҳатмӣ давлатӣ аз ҳисоби маблағҳое, ки барои чунин мақсад аз буҷети давлат ҷудо карда мешаванд, сурат мегирад.

3. Суғуртаи ҳатмӣ давлатӣ бевосита дар асоси қонун аз ҷониби ташкилоти суғуртаи давлатӣ ё дар асоси шартномаи суғурта, ки мутобиқи шартномаи байни суғуртақунанда ва суғурташаванда баста мешавад, сурат мегирад.

4. Қоидаҳои боби мазкур нисбат ба суғуртаи ҳатмии давлатӣ татбиқ мешаванд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти муносибатҳои дахлдори вобаста ба суғурта барнаояд.

Моддаи 1084. Татбиқи қоидаҳои умумии суғурта нисбат ба намудҳои махсуси суғурта

Қоидаҳои пешбининамудаи боби мазкур нисбат ба суғуртаи сармоягузори хориҷӣ аз таваққали ғайритиҷоратӣ, суғуртаи баҳрӣ, суғуртаи тиббӣ, суғуртаи пасандозҳои бонк ва суғуртаи нафақа татбиқ мешаванд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

БОБИ 54. СУПОРИШ

Моддаи 1085. Шартномаи супориш

1. Мувофиқи шартномаи супориш як тараф (вакил) уҳдадор мешавад аз ном ва аз ҳисоби тарафи дигар (ваколатдиханда) амали муайяни ҳуқуқиро анҷом диҳад. Вобаста ба аҳде, ки вакил анҷом медиҳад, ҳуқуқ ва уҳдадорихоро бевосита ваколатдиханда пайдо мекунад.

2. Супориш аз ҷониби вакил анҷом додани як ё якчанд амалиёти муайяни ҳуқуқӣ ё пешбурди корҳои ваколатдихандаро мутобиқи дастурҳои он дар бар гирифта метавонад.

3. Шартномаи супориш дар шакли хаттӣ баста мешавад.

Моддаи 1086. Подош дар шартномаи супориш

1. Ваколатдиханда, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома ҳолати дигар пешбинӣ нашуда бошад, уҳдадор аст ба вакил подош пардохт намояд.

2. Агар шартномаи супориш бо фаъолияти соҳибкории ҳар ду тараф ё яке аз онҳо вобаста бошад, ваколатдиханда уҳдадор аст ба вакил подош пардохт намояд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Ҳангоми дар шартномаи супориши музднок мавҷуд набудани шартҳо оид ба ҳаҷми подош ва тартиби пардохти он, подош мувофиқи қисми 3 [моддаи 486](#) ҳамин Кодекс, тибқи нархномаи маъмулан ба чунин шакли хизматрасонӣ қабулшуда муайян гардида, баъди иҷрои супориш пардохт карда мешавад.

Моддаи 1087. Иҷрои супориш мутобиқи дастурҳои ваколатдиханда

1. Вакил уҳдадор аст супориши ба он мутобиқи дастурҳои ваколатдиханда додашударо иҷро намояд. Дастури ваколатдиханда бояд мушаххас, ҷоиз ва имконпазир бошад.

2. Вакил, агар аз рӯйи вазъи кор ба манфиати ваколатдиханда зарур бошад ва пешакӣ аз ваколатдиханда дархост карда натавонад ё ба дархости худ сари вақт ҷавоб нагирад, ҳуқуқ дорад дастурҳои ваколатдихандаро сарфи назар кунад. Дар ин ҳолат вакил уҳдадор аст ваколатдихандаро бо фарорасии шароити имконпазири огоҳсозӣ дар мавриди сарфи назар кардан огоҳ намояд.

3. Бо созиши тарафҳо намояндаи тиҷоратиро аз иҷрои уҳдадорихои дар қисми 2 моддаи мазкур зикргардида озод кардан мумкин аст.

Моддаи 1088. Уҳдадорихои вакил

Вакил уҳдадор аст:

- ба ваколатдиханда тибқи талаботи он оид ба ҷараёни иҷрои супориш иттилоот диҳад;
- ба ваколатдиханда бетаъхир тамоми маблағи вобаста ба анҷом додани аҳд бадастовардаашро диҳад;
- баъди иҷрои супориш ба ваколатдиханда бетаъхир ваколатномаи муҳлати эътибораш нагузаштаро баргардонад ва агар ин аз рӯйи хусусияти супориш тақозо гардад, ҳисоботро бо замимаи ҳуҷҷатҳои тасдиқкунанда пешниҳод намояд.

Моддаи 1089. Уҳдадорихои ваколатдиханда

Ваколатдиханда, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, уҳдадор аст:

- вакилро бо воситаҳои барои иҷрои супориш зарурӣ таъмин намояд;
- бетаъхир аз ҷониби вакил иҷрои мутобиқи шартнома анҷомдодашударо қабул кунад;
- ба вакил хароҷотеро, ки барои иҷрои супориш зарур буд, пардохт намояд;
- баъди иҷрои супориш, агар он тибқи қонунгузорӣ ё шартнома пешбинӣ шуда бошад, ба вакил подош пардохт намояд.

Моддаи 1090. Вогузоштани ваколат

1. Вакил, агар ин дар шартнома пешбинӣ гардида бошад ё агар вобаста ба ҳолатҳои маҷбур шавад, ки бо мақсади ҳифзи манфиатҳои ваколатдиханда ин корро анҷом диҳад, ҳуқуқ дорад иҷрои супоришро ба шахси дигар (ҷонишин) тибқи шартҳои моддаи 204 ҳамин Кодекс вогузорад.

2. Вакиле, ки иҷрои супоришро ба шахси дигар вогузоштааст, бояд фавран ваколатдихандаро огоҳ созад. Ваколатдиханда ҳуқуқ дорад ҷонишинашро, ки вакил интихоб кардааст, рад намояд, ба истиснои ҳолатҳои, ки чунин ҷонишин дар шартнома номбар шудааст.

3. Агар ҷонишини вакил дар шартнома номбар шуда бошад, барои пешбурди корҳо аз ҷониби ҷонишинаш вакил ҷавобгар нест.

4. Агар дар шартнома пешбурди корҳо аз ҷониби ҷонишин пешбинӣ шуда, вале ҷонишин дар он номбар нагардида бошад, вакил барои кирдорҳои гунаҳкоронаи ҷонишини худ ҷавобгар намебошад.

5. Агар дар шартнома пешбурди корҳо аз ҷониби ҷонишини вакил пешбинӣ нагардида бошад, вакил барои ҳама гуна амали ҷонишини худ ҷавобгар аст.

Моддаи 1091. Қатъи шартномаи супориш

1. Шартномаи супориш ҳамзамон бо асосҳои умумии қатъи уҳдадорӣ, инчунин дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- аз ҷониби ваколатдиханда бекор кардани он;

- рад кардани вакил;

- вафоти ваколатдиханда ё вакил, ғайриқобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ ё бедарак ғойбшуда эътироф намудани яке аз онҳо.

2. Агар вакил аз шартнома бо чунин шартҳои даст кашида бошад, ки ваколатдиханда имкон надорад онро иваз намояд ё ба таври дигар манфиатҳои худро таъмин кунад, вакил уҳдадор аст зиёни вобаста бо қатъи шартнома расондашударо ҷуброн намояд.

3. Агар вакил дар бораи қатъи шартномаи супориш наметавонист ва дониста ҳам наметавонист, дар ин сурат амали он, ки дар доираи қонун ва супориши ваколатдиханда анҷом дода шудааст, ваколатдиханда (вориси ҳуқуқи он)-ро нисбат ба шахси сеюм ва вакил уҳдадор месозад.

4. Тарафе, ки аз шартнома бо вакили ба сифати соҳибкор баромадкунанда даст кашидааст, агар дар шартнома муҳлати нисбатан бештар пешбинӣ нагардида бошад, бояд тарафи дигарро дар муҳлати як моҳ пештар аз қатъи шартнома огоҳ созад.

5. Ҳангоми азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ, ки намояндаи тиҷоратӣ мебошад, ваколатдиханда ҳуқуқ дорад супоришро бе чунин огоҳонии пешакӣ бекор кунад.

Моддаи 1092. Оқибатҳои қатъи шартномаи супориш

1. Агар шартномаи супориш то лаҳзаи аз ҷониби вакил пурра иҷро гардидани он қатъ карда шуда бошад, ваколатдиханда уҳдадор аст ба вакил хароҷоти вобаста ба иҷрои супоришро ҷуброн кунад ва агар вакил ба подош ҳуқуқ дошта бошад, инчунин мутаносибан ба кори иҷронамудааш бояд ба он подош пардохт намояд. Ин қоида нисбат ба супорише, ки вакил баъди фаҳмидани қатъи гардидани супориш иҷро кардааст ё мебоист донанд, татбиқ намегардад.

2. Аз ҷониби ваколатдиханда бекор кардани супориш барои ҷуброни зиёне, ки бо қатъи шартнома ба вакил расонда шудааст, ба истиснои ҳолатҳои қатъи шартнома бо вакиле, ки ба сифати соҳибкор фаъолият мекунад, асос буда наметавонад.

3. Радди вакил аз иҷрои супориши ваколатдиханда, ба истиснои ҳолатҳои саркашии вакил вобаста ба шароите, ки ваколатдиханда аз имконияти ба таври дигар таъмин намудани манфиатҳои худ маҳрум шудааст, инчунин ҳолатҳои қатъи шартнома аз ҷониби вакиле, ки ба сифати соҳибкор амал мекунад, барои ҷуброни зиёни вобаста бо қатъи шартнома ба ваколатдиханда расондашуда асос буда наметавонад.

Моддаи 1093. Ворисии ҳуқуқӣ дар шартномаи супориш

1. Ҳангоми вафоти вакил меросгирони он ё шахси дигаре, ки ба зиммаашон таъмини ҳифзи молу мулк меросӣ вогузор шудааст, уҳдадоранд ваколатдихандаро дар мавриди қатъи шартномаи супориш огоҳ созанд ва ҷиҳати ҳифзи молу мулк ваколатдиханда тадбирҳои зарурӣ андешанд, аз ҷумла ашё, ҳуҷжатҳои вакилро ҳифз кунанд ва сипас онҳоро ба он супоранд. Чунин уҳдадорӣ, инчунин ба зиммаи барҳамдиҳандаи шахси ҳуқуқӣ, ки вакил мебошад, вогузор мешавад.

2. Ҳангоми азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқие, ки ба сифати намоянда амал мекунад, ваколатдиханда бояд бетаъхир тибқи моддаи 61 ҳамин Кодекс огоҳ карда шавад. Дар ҳолати зикргардида, агар

ваколатдиҳанда дар муҳлатҳои оқилона дар мавриди аз ҷониби он рад кардани шартнома иттилоъ надихад, ҳуқуқ ва уҳдадорихои чунин шахси ҳуқуқӣ ба вориси ҳуқуқии он мегузаранд.

БОБИ 55. КОМИССИЯ

Моддаи 1094. Шартномаи комиссия

1. Мутобиқи шартномаи комиссия як тараф (комиссионер) уҳдадор мешавад бо супориши тарафи дигар (комитент) бо подош як ё якчанд аҳдро аз номи худ, вале аз ҳисоби комитент анҷом диҳад.

2. Мутобиқи аҳде, ки комиссионер бо шахси сеюм бастааст, ҳарчанд агар комитент дар аҳд зикр гардида ё бо шахси сеюм бевосита ҷиҳати иҷрои аҳд муносибат барқарор карда бошад ҳам, комиссионер ҳуқуқҳо ба даст меорад ва уҳдадор мегардад.

3. Шартномаи комиссия мумкин аст ба муҳлати муайян ё бе муайян кардани он бо зикри ҳудуди иҷро ё бе муайян намудани он, бо уҳдадории комитент оид ба шахси сеюм интиқол надодани ҳуқуқи ба манфиати он ва аз номи он бастанӣ аҳд, ки анҷом додани онро ба комиссионер супориш додааст ё бе чунин уҳдадорӣ бо шартҳо ё бе шартҳо оид ба гурӯҳи нави мол, ки мавзуи комиссия мебошад, баста шавад.

4. Мувофиқи қонунгузорӣ пешбинӣ шудани хусусиятҳои намудҳои алоҳидаи шартномаи комиссия мумкин аст.

5. Шартномаи комиссия бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

Моддаи 1095. Подоши комиссионӣ

1. Комитент уҳдадор аст ба комиссионер подош диҳад ва дар ҳолате, ки агар комиссионер замонати иҷрои аҳдро аз ҷониби шахси сеюм ба зима гирифта бошад (делкредере), инчунин ба андозаи муқаррарнамудаи шартнома подоши иловагӣ пардохт намояд. Агар дар шартнома ин андоза пешбинӣ нагардида бошад ва аз рӯйи шартҳои он муайян кардани он имконнопазир бошад, андозаи подош тибқи қисми 3 моддаи 486 ҳамин Кодекс муқаррар карда мешавад.

2. Агар шартномаи комиссия бо сабабҳои вобаста ба комитент иҷро нагардида бошад, комиссионер ҳуқуқи худро ба подоши комиссионӣ, инчунин ҷуброни хароҷоти масрафшуда нигоҳ медорад.

Моддаи 1096. Ҳуқуқ ва уҳдадорихои комиссионер вобаста ба аҳд бо шахси сеюм

1. Вобаста ба аҳди бо шахси сеюм анҷомдодаи комиссионер, ҳарчанд комитент дар аҳд зикр шуда буд ё бо шахси сеюм бевосита оид ба аҳд муносибат дошт, комиссионер ҳуқуқҳо ва уҳдадорӣ ба даст меорад.

2. Тибқи талаби комитент комиссионер уҳдадор аст ба он ҳуқуқҳои вобаста ба чунин аҳдро супорад, шахси сеюмро, ки бо он аҳд анҷом додааст, огоҳ созад. Охири ҳуқуқ надорад ба муқобили талаботи комитент, ки ба талаботаш нисбат ба комиссионер асос ёфтааст ва аз ҳамин аҳд барнамеояд, эътироз пешниҳод кунад.

Моддаи 1097. Иҷрои супориши комиссионӣ

1. Комиссионер бояд тамоми уҳдадорихоро иҷро намояд ва тамоми ҳуқуқҳои худро, ки аз аҳди бо шахси сеюм басташуда бармеоянд, амалӣ намояд.

2. Комиссионер бояд супориши қабулкардаашро мутобиқи дастури комитент ва ҳангоми дар шартнома мавҷуд набудани чунин супориш тибқи одатҳои муомилоти корӣ ё талаботи маъмулан пешниҳодшаванда бо шартҳои барои комитент муфид анҷом диҳад. Агар комиссионер аҳддеро нисбат ба он, ки комитент супориш дода буд, бо шартҳои нисбатан муфид анҷом дода бошад, дар ин сурат фоида байни онҳо баробар тақсим карда мешавад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Комиссионер дар назди комитент барои аз ҷониби шахси сеюм иҷро нашудани аҳд (делкредере), ба истиснои ҳолате, ки комиссионер ҳангоми интиҳоби он дурандешии зарурӣ зоҳир накардааст ё замонати иҷрои аҳдро ба зиммаи худ гирифтааст, ҷавобгар намебошад.

4. Дар сурати аз ҷониби шахси сеюм вайрон кардани аҳде, ки комиссионер бо он бастааст, комиссионер уҳдадор аст ғавран комитентро огоҳ намуда, далелҳои заруриро ҷамъоварӣ ва таъмин намояд.

5. Комитенте, ки дар мавриди аз ҷониби шахси сеюм вайрон кардани аҳди бо он бастаи комиссионер огоҳ шудааст, ҳуқуқ дорад дар асоси аҳди мазкур ба он гузашт кардани ҳуқуқи талабкунии комиссионерро нисбат ба шахси сеюм (бо риояи талаботи моддаҳои 440 - 442, 444, 446 ва 448 ҳамин Кодекс) талаб намояд.

Моддаи 1098. Комиссияи фаръӣ

1. Комиссионер ҳуқуқ дорад бо шахси дигар шартномаи комиссияи фаръӣ бандад ва агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳамзамон барои амали комиссияи фаръӣ дар назди комитент ҷавобгар менамояд.

2. Тибқи шартномаи комиссияи фаръӣ комиссионер, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 1096 ҳамин Кодекс, ҳуқуқ ва уҳдадориҳои комитентро нисбат ба комиссияи фаръӣ ба даст меорад.

3. Дар ҳолатҳое, ки қонун анҷом додани ин ё он аҳдро танҳо барои шахси махсус ваколатдоршуда иҷозат медиҳад, шартномаи комиссияи фаръӣ метавонад танҳо бо чунин шахс баста шавад.

4. То қатъ гардидани шартномаи комиссияи фаръӣ, агар дар шартномаи байни комитент бо комиссионер тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, комитент ҳуқуқ надорад мустақилона бо комиссияи фаръӣ муносибат барқарор намояд.

Моддаи 1099. Нархи молу мулке, ки комиссионер мефурӯшад

Нархи молу мулке, ки комиссионер мефурӯшад, агар дар қонунгузорӣ ё шартномаи комиссия тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, тибқи созишнома бо комитент муайян карда мешавад.

Моддаи 1100. Сарфи назар қардан аз супориши комитент

1. Комиссионер, агар аз рӯйи вазъи қор ба манфиати комитент зарур бошад ва комиссионер пешакӣ аз комитент дархост қарда натавонад ё ба дархости худ сари вақт ҷавоб нагирад, ҳуқуқ дорад аз супоришҳои комитент сарфи назар қунад. Дар ин ҳолат комиссионер уҳдадор аст комитентро бо фарорасии шароити имконпазири огоҳсозӣ дар мавриди сарфи назар қардан, огоҳ намояд.

2. Комиссионере, ки молу мулкро нисбат ба нархи бо комитент мувофиқашуда арзонтар фурӯхтааст, агар исбот қарда натавонад, ки он имконияти бо нархи мувофиқашуда фурӯхтани молу мулкро надошт ва бо нархи арзон фурӯхтани мол онро аз зиёни бештаре эмин дошт, инчунин исбот намояд, ки имконият надошт розигии пешакии комитентро дар мавриди сарфи назар қардан супориши онро гирад, уҳдадор аст ба охири фарқияти байни нархро пардохт намояд.

3. Агар комиссионер молу мулкро аз нархи бо комитент мувофиқашуда балеандтар харидорӣ намояд, комитенте, ки намуноҳаҷд чунин молу мулкро қабул қунад, уҳдадор аст бетаъхир, бо гирифтани огоҳнома дар хусуси бастани аҳд бо шахси сеюм ба комиссионер дар ин маврид арз қунад. Дар акси ҳол, молу мулки харидашуда аз қониби комитент қабулгардида эътироф қарда мешавад.

4. Агар комиссионер хабар диҳад, ки фарқияти байни нархро ба ҳисоби худ қабул меқунад, комитент ҳуқуқ надорад аз аҳди ба манфиати он басташуда даст кашад.

Моддаи 1101. Ҳуқуқ ба молу мулке, ки мавзуи комиссия мебошад

1. Молу мулке, ки аз комиссионер ба комитент расидааст ё комиссионер онро аз ҳисоби комитент харидааст, моликияти комитент мебошад.

2. Комиссионер ҳуқуқ дорад то пардохти маблағи тибқи шартномаи комиссия ба он тааллуқдошта, ашёро, ки мувофиқи аҳди имзонамудаи комиссионер бояд ба комитент ё шахси сеюм супорида шавад, нигоҳ дорад. Агар ба молу мулки аз рӯйи шартномаи комиссия ба дастамада ҳуқуқҳои шахсони сеюм мавҷуд бошанд, навбати қонеъгардонии талаботи комитент, комиссионер ва шахсони сеюм мутобиқи қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян қарда мешавад.

3. Дар сурати муфлис эълон қардани комитент, ҳуқуқи зикршудаи комиссионер қатъ гардида, талаботи он нисбат ба комитент дар доираи арзиши ашёе, ки он нигоҳ доштааст, мутобиқи моддаҳои 416 ва 417 ҳамин Кодекс баробар бо талаботи бо гарав таъмингардида қонеъ гардонда мешавад.

Моддаи 1102. Аз қониби комиссионер нигоҳ доштани маблағҳои ба комитент тааллуқдошта

Комиссионер ҳуқуқ дорад маблағҳои тибқи шартномаи комиссия ба он тааллуқдоштаро аз ҳамаи маблағҳои пулие, ки ба он аз ҳисоби комитент ворид гардидаанд, нигоҳ дорад.

Моддаи 1103. Ҷавобгари комиссионер барои гум қардан, камомад ё осеб дидани молу мулки комитент

1. Комиссионер дар назди комитент барои ҳар як камбудие, ки боиси гум қардан, камомад ё осеб дидани молу мулки дар назди онбудаи комитент шудааст, ҷавобгар мебошад.

2. Агар ҳангоми аз қониби комиссионер қабул қардани молу мулки фиристодаи комитент ё ба комиссионер расидани молу мулк барои комитент дар ин молу мулк ба мушоҳида расидани норасоӣҳое, ки

ҳангоми азназаргузаронию зоҳирӣ ошкор карда шуданашон мумкин аст, инчунин ҳангоми аз ҷониби ин ё он шахс расондани зиён ба молу мулки комитент, ки дар назди комиссионер мебошанд, комиссионер бояд чиҳати ҳифзи ҳуқуқи комитент тадбирҳо андешад, далелҳои зарурӣ чамъ оварад ва бетаъхир комитентро огоҳ созад.

3. Комиссионер, ки молу мулки дар наздаш мавҷудбудаи комитентро суғурта накардааст, барои ин танҳо дар ҳолатҳои ҷавобгар аст, ки агар комитент суғурта кардани молу мулкро дастур дода бошад ва ё суғуртаи чунин молу мулк тибқи қонун ҳатмӣ бошад.

Моддаи 1104. Ҳисоботи комиссионер

Бо иҷро намудани супориш комиссионер уҳдадор аст ба комитент ҳисобот диҳад ва ҳамаи он чизии тибқи шартномаи комиссия гирифташро баргардонад. Комитенте, ки вобаста ба ҳисобот эътироз дорад, бояд дар давоми сӣ рӯз аз рӯзи гирифтани ҳисобот, агар дар шартномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба комиссионер онро арз намояд. Дар акси ҳол, дар сурати набудани созишномаи дигар, ҳисобот қабулгардида ба шумор меравад.

Моддаи 1105. Қабули иҷро аз ҷониби комитент

Комитент уҳдадор аст:

- аз комиссионер ҳамаи амалҳои вобаста ба супориш иҷрошударо қабул намояд;
- молу мулки барои он бадастовардаи комиссионерро аз назар гузаронад ва охириро бетаъхир оид ба норасоӣҳои дар ин молу мулк ошкоргардида огоҳ созад;
- комиссионерро чиҳати иҷрои уҳдадориҳои комиссияи, ки дар назди шахси сеюм оид ба иҷрои супориши ба зиммаи худгирифта, бо ҳамаи чизҳои зарурӣ (ба он молҳо расонад, гузарондани маблағи пулӣ) таъмин намояд.

Моддаи 1106. Чуброни хароҷот вобаста ба иҷрои супориши комиссияи

1. Комитент уҳдадор аст ба ғайр аз пардохти маблағи комиссияи ва дар ҳолатҳои дахлдор, инчунин подоши иловагӣ барои делкредере, ба комиссионер маблағҳои вобаста ба иҷрои супориш сарфкардашро чуброн намояд.

2. Комиссионер, агар дар қонунгузорӣ ё дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқ надорад хароҷоти вобаста ба ҳифзи молу мулки комитентро, ки дар наздаш мавҷуд аст, чуброн намояд.

Моддаи 1107. Бекор кардани супориш аз ҷониби комитент

1. Комитент ҳуқуқ дорад дар ҳар лаҳза супориши ба комиссионер додашро бекор кунад. Ҳамзамон зиёни ба комиссионер вобаста бо бекор кардани супориш расондашуда бо асосҳои умумӣ чуброн карда мешавад.

2. Дар сурати бекор кардани супориш комитент уҳдадор аст молу мулки дар назди комиссионер мавҷударо дар давоми як моҳ аз лаҳзаи бекор кардани супориш, агар дар шартнома муҳлати дигар пешбинӣ нагардида бошад, ихтиёрдорӣ намояд. Агар комитент ин уҳдадориро анҷом надиҳад, комиссионер ҳуқуқ дорад молу мулкro барои ниғаҳдорӣ супорад ё онро бо нархи ҳаддалимкон барои комитент муфидтар фурӯшад.

Моддаи 1108. Рад кардани иҷрои супориш аз ҷониби комиссионер

1. Комиссионер, ба истиснои ҳолатҳои, ки аз ҷониби комитент вайрон кардани иҷрои уҳдадориҳои худ боиси имконнопазирии иҷрои супориши мутобиқи дастури комитент пешниҳодгардида мегардад ё имконнопазирии иҷро дар натиҷаи ҳолатҳои дигар ба миён меояд, ки барои онҳо комиссионер ҷавобгар намебошад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқ надорад иҷрои супориши қабулкардашро рад намояд.

2. Комиссионер уҳдадор аст комитентро дар мавриди радкунии худ ба таври хаттӣ огоҳ созад ва барои эмин нигоҳ доштани молу мулки дар назди он қарордоштаи комитент тадбирҳо андешад.

3. Комитенте, ки дар бораи аз ҷониби комиссионер рад карда шудани иҷрои супориш огоҳ карда шудааст, агар дар шартнома муҳлати дигар пешбинӣ нагардида бошад, бояд молу мулки дар назди комиссионер қарордоштаро дар давоми як моҳ аз рӯзи гирифтани огоҳинома ихтиёрдорӣ намояд. Агар он ин уҳдадориро иҷро накунад, комиссионер ҳуқуқ дорад молу мулкro барои ниғаҳдорӣ супорад ё бо нархи ҳаддалимкон барои комитент муфидтар фурӯшад.

4. Комиссионер, ки дар натиҷаи аз ҷониби комитент иҷро накардани уҳдадорӣ аз иҷрои супориш даст қашидааст, барои подоши комиссияи, инчунин чуброни ҳамаи хароҷот ҳуқуқи худро нигоҳ медорад.

5. Агар дар шартномаи комиссия тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, комиссиянери аз иҷрои супориш дасткашида ҳуқуқи худро ба подоши комиссиянӣ барои аҳди то қатъ гардидани шартнома бастааш, инчунин ба ҷаброни хароҷоти то ин лаҳза масрафнамудааш нигоҳ медорад.

Моддаи 1109. Қатъи шартномаи комиссия

Шартномаи комиссия ба ғайр аз асосҳои умумӣ, инчунин дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- аз ҷониби комитент рад кардани иҷрои шартнома;
- аз ҷониби комиссиянер рад кардани иҷрои шартнома;
- вафоти комиссиянер, ғайриқобили амал, дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ, бедарак ғоибшуда ё муфлис эътироф намудани он.

БОБИ 56. ШАРТНОМАИ АГЕНТӢ

Моддаи 1110. Шартномаи агентӣ

1. Мувофиқи шартномаи агентӣ як тараф (агент) уҳдадор мешавад бо гирифтани подош тибқи супориши тарафи дигар (принсипал) амалҳои ҳуқуқӣ ва амалҳои дигарро аз номи худ, вале аз ҳисоби принсипал, ё ин ки аз ном ва аз ҳисоби принсипал анҷом диҳад.

2. Аҳде, ки агент аз номи худ ва аз ҳисоби принсипал бо шахси сеюм анҷом додааст, барои агент ҳуқуқ ва уҳдадориҳо ба вучуд меорад, сарфи назар аз он ки принсипал дар он номбар шудааст ё баҳри иҷрои он бо шахси сеюм бевосита ба муносибат ворид шудааст.

3. Аҳде, ки агент аз ном ва аз ҳисоби принсипал бо шахси сеюм анҷом додааст, бевосита барои принсипал ҳуқуқ ва уҳдадориҳо ба вучуд меорад.

4. Дар ҳолате, ки дар шартномаи агентии дар шакли хаттӣ басташуда муқаррар шудани ваколатҳои умумии агент оид ба анҷом додани аҳд аз номи принсипал охири дар муносибат бо шахси сеюм набояд эрод гирад, ки агент ваколати дахлдор надорад, агар исбот накунад, ки шахси сеюм дар бораи маҳдудкунии ваколати агент медонист ё мебоист донанд.

5. Шартномаи агентӣ мумкин аст ба муҳлати муайян ё бе нишон додани муҳлати амали он баста шавад.

6. Хусусиятҳои хоси намудҳои алоҳидаи шартномаи агентиро қонун муқаррар менамояд.

Моддаи 1111. Подоши агентӣ

1. Принсипал уҳдадор аст ба андоза ва тартиби муайяннамудаи шартномаи агентӣ, ба агент подош диҳад.

2. Агар дар шартномаи агентӣ андозаи подоши агентӣ муқаррар нашуда бошад ва он тибқи шартҳои шартнома муайян карда нашавад, подош ба андозае пардохт карда мешавад, ки онро қисми 3 моддаи 486 ҳамин Кодекс муайян кардааст.

3. Дар мавриди набудани шарт оид ба тартиби пардохти подоши агентӣ дар шартнома принсипал уҳдадор аст дар давоми як ҳафта аз лаҳзаи аз ҷониби агент пешниҳод шудани ҳисоботи давраи сипаришуда онро пардохт намояд, агар аз моҳияти шартнома ё одатҳои муомилоти корӣ тартиби дигари пардохти подош барнаояд.

Моддаи 1112. Бо шартномаи агентӣ маҳдуд намудани ҳуқуқҳои принсипал ва агент

1. Тибқи шартномаи агентӣ мумкин аст уҳдадории принсипал оид ба набастани шартномаи монанд бо дигар агентҳо, ки дар ҳудудҳои бо шартномаи муқарраршуда амал мекунад, ё ин ки худдорӣ кардан аз фаъолияти мустақилона дар ин ҳудуд ва фаъолияти монанд, ки мавзуи шартномаи агентӣ мебошад, муқаррар карда шавад.

2. Дар шартномаи агентӣ мумкин аст уҳдадории агент оид ба набастани шартномаҳои агентии монанд бо дигар принсипалҳо, ки бояд дар ин ҳудуд иҷро карда шавад, пурра ё қисман бо ҳудуди дар шартнома муайяншуда мувофиқат мекунад, пешбинӣ карда шавад.

3. Шартҳои шартномаи агентӣ, ки тибқи он агент ҳуқуқ дорад танҳо ба гурӯҳи мушаххаси харидорон (фармоишгарон) мол фурушад, корро анҷом диҳад ва хизмат расонад ё ин ки танҳо ба харидорон (фармоишгарон)-и дар ҳудуди бо шартнома муайянгардида ҷойгирбуда ё истиқоматкунанда анҷом диҳад, беқибат мебошад.

Моддаи 1113. Ҳисоботи агент

1. Ҳангоми иҷрои шартномаи агентӣ, агент уҳдадор аст ба принципал бо тартиб ва муҳлати муқаррарнамудаи шартнома ҳисобот пешниҳод намояд. Ҳангоми набудани чунин шартҳо дар шартнома агент ҳисоботро бо назардошти иҷрои шартнома ё баъди ба итмом расидани муҳлати шартнома пешниҳод мекунад.

2. Агар дар шартномаи агентӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, ҳисобот бояд бо замиаи далелҳои харҷи аз ҳисоби принципал анҷомдодаи агент пешниҳод карда шавад.

3. Принципал дар мавриди доштани раддия онро ба агент дар давоми сӣ рӯз аз лаҳзаи гирифтани ҳисобот бояд пешниҳод намояд, агар бо созиши тарафҳо муҳлати дигар муқаррар нашуда бошад. Дар акси ҳол ҳисобот аз ҷониби принципал қабулшуда ба ҳисоб меравад.

Моддаи 1114. Шартномаи агентии фаръӣ

1. Агар дар шартномаи агентӣ ҳолати дигар муқаррар нашуда бошад, агент ҳуқуқ дорад бо мақсади иҷрои шартнома, бо дигар шахс шартномаи агентии фаръӣ бандад, ҳамзамон барои амали агентии фаръӣ дар назди принципал ҷавобгар мемонад.

2. Дар шартномаи агентӣ мумкин аст уҳдадорию агент оид ба бастании шартномаи фаръии агентӣ бо муқаррар кардан ё бе муқаррар кардани шартҳои чунин шартнома, муайян гардад.

3. Агентии фаръӣ ҳуқуқ надорад аз номи принципал дар шартномаи агентӣ бо шахси сеюм аҳд бандад, ба истиснои ҳолатҳое, ки мувофиқи қисмҳои 1 ва 2 моддаи 204 ҳамин Кодекс агентии фаръӣ метавонад дар асоси ба он вогузоштани ваколат амал кунад. Тартиб ва оқибатҳои ба шахси дигар вогузоштани ваколат бо муқаррароти моддаи 1090 ҳамин Кодекс муайян карда мешаванд.

Моддаи 1115. Қатъ гардидани шартномаи агентӣ

Шартномаи агентӣ дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- аз иҷрои шартнома даст кашидани яке аз тарафҳо, ки бе муайян кардани муҳлати амали он баста шудааст;

- вафот кардани агент, ғайриқобили амал эътироф намудан, дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ ё бедарак ғойбшуда эътироф намудани ӯ;

- муфлис эътироф шудани соҳибкори инфиродие, ки агент мебошад.

Моддаи 1116. Нисбат ба муносибатҳои агентӣ татбиқ шудани қоидаҳои шартномаҳои супориш ва комиссия

Нисбат ба муносибатҳое, ки аз шартномаи агентӣ ба вучуд меоянд, вобаста ба онҳо, ки агент тибқи шартнома аз номи принципал ё аз номи худ амал мекунад, агар ин қоидаҳо бо меъёрҳои боби мазкур ва моҳияти шартномаи агентӣ муҳолиф набоянд, мувофиқан қоидаҳои [боби 54](#) ё [боби 55](#) ҳамин Кодекс татбиқ мешаванд.

БОБИ 57. ИДОРАИ БА БОВАРӢ АСОСӢФТАИ МОЛУ МУЛК

Моддаи 1117. Шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк

1. Мувофиқи шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк як тараф (муассиси идора) ба тарафи дигар (идоракунандаи ваколатдор) ба муҳлати муайян барои идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк медиҳад ва тарафи дигар уҳдадор мешавад идораи ин молу мулкро ба манфиати муассиси идора ё шахси зикрнамудаи он (бадастоварандаи фоида) анҷом диҳад.

2. Додани молу мулк ба идораи ба боварӣ асосёфта боиси ба идоракунандаи ваколатдор гузаштани ҳуқуқи моликият ба он намегардад.

3. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулкро ба роҳ монда, идоракунандаи ваколатдор ҳуқуқ дорад вобаста ба ин молу мулк тибқи шартнома ҳама гуна амалҳои ҳуқуқӣ ва воқеиро вобаста ба идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк ба манфиати бадастоварандаи фоида анҷом диҳад.

4. Тибқи қонун ё шартнома нисбат ба амалҳои алоҳида вобаста ба идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк маҳдудиятҳо пешбинӣ шуда метавонанд.

5. Аҳди вобаста ба молу мулки ба идораи ба боварӣ асосёфта додашударо идоракунандаи ваколатдор аз номи худ ва ҳамзамон бо зикри он, ки он ба сифати чунин идоракунанда амал мекунад, анҷом медиҳад. Чунин шарт, агар ҳангоми иҷрои амале, ки ба таври хаттӣ ба расмият даровардани онро талаб намекунад, тарафи дигар дар мавриди анҷом дода шудани он, аз ҷониби идоракунандаи ваколатдор ба ҳамин сифат иттилоъ дода шуда бошад ва дар ҳуҷҷатҳои хаттӣ бошад, баъди зикри ном ё идоракунандаи ваколатдор гузошта шудани сабти "И.В." риоягардида ҳисобида мешаванд.

6. Ҳангоми набудани сабт оид ба амали идорақунандаи ваколатдор ба ин сифат идорақунандаи ваколатдор дар назди шахсони сеюм шахсан уҳдадор аст ва танҳо бо молу мулки ба он тааллуқдошта ҷавобгар аст.

Моддаи 1118. Объекти идораи ба боварӣ асосёфта

1. Объекти идораи ба боварӣ асосёфта корхона ва маҷмаҳои дигари молумулкӣ, объектҳои алоҳида, ки ба молу мулки ғайриманқул марбутанд, қоғазҳои қиматнок, ҳуқуққое, ки бо қоғазҳои қиматноки беҳуччат тасдиқ карда шудаанд, ҳуқуқҳои истисноӣ ва молу мулки дигар буда метавонанд.

2. Молу мулке, ки таҳти пешбурди хоҷагидорӣ ё идораи оперативӣ қарор дорад, наметавонад барои идораи ба боварӣ асосёфта дода шавад.

Моддаи 1119. Асосҳои ба вучуд омадан (таъсис)-и идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк

Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк бо асосҳои зерин ба вучуд меояд (таъсис меёбад):

- шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк, ки байни муассис ва идорақунандаи ваколатдор баста шудааст;

- васиятномае, ки дар он иҷроқунандаи васиятнома таъин гардидааст (моддаи 1270 ҳамин Кодекс);

- санади судӣ;

- қарор дар бораи муқаррар намудани идораи молу мулки шахси таҳти васоят ва парасторӣ қарордошта (моддаи 39 ҳамин Кодекс);

- ҳолатҳои дигари муқаррарнамудаи қонун.

Моддаи 1120. Субъектҳои идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк

1. Муассисони идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк инҳоро мебошанд:

- молик;

- шахси дорои ҳуқуқи истифодаи меросии якумраи қитъаи замин;

- мақоми ваколатдори давлатӣ - нисбат ба молу мулке, ки моликияти давлат мебошад;

- дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун - нотариус, мақомоти васоят ва парасторӣ, суд ё мақомоти дигари ба он ваколатдор.

2. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ метавонанд идорақунандаи ваколатдори идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк бошанд.

3. Мақомоти ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидорақунӣ идорақунандаи ваколатдор буда наметавонанд.

4. Таъини идорақунандаи ваколатдор метавонад танҳо бо розигии он сурат гирад.

5. Бадастоварандаи фоида, ба истиснои идорақунандаи ваколатдор, ҳар шахси дигар буда метавонад.

Моддаи 1121. Шартҳои муҳими шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк

1. Шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк бояд инҳоро пешбинӣ намояд:

- номгӯи молу мулке, ки ба идора дода мешавад;

- нишон додани бадастоварандаи фоида;

- муҳлатҳои ҳисобот додани идорақунандаи ваколатдор;

- шахсе, ки дар ҳолати қатъи идора молу мулкро мегирад;

- андоза ва шакли подоши идорақунандаи ваколатдор.

2. Ҳангоми мавҷуд набудани шартҳои зикргардида шартнома бастанашуда ба ҳисоб меравад.

3. Шартнома ба муҳлати на зиёда аз панҷ сол баста мешавад. Ҳангоми мавҷуд набудани аризаи яке аз тарафҳо оид ба қатъ кардан ё тағйир додани шартнома, баъди хатми муҳлати амал, он ба ҳамон муҳлат ва бо ҳамон шартҳое, ки дар шартнома пешбинӣ гардида буданд, тамдидшуда ба ҳисоб меравад.

4. Барои навъҳои алоҳидаи молу мулке, ки ба идора дода мешаванд, қонун метавонад муҳлатҳои дигари ниҳонии амали шартномаро муқаррар кунад.

Моддаи 1122. Шакли шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк

1. Шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк дар шакли хаттӣ баста мешавад.
2. Шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулки ғайриманқул тибқи шакл ва тартиби барои шартнома дар бораи бегона кардани молу мулки ғайриманқул пешбинишуда баста мешавад.
3. Риоя накардани талаботи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур боиси беэътибории шартнома мегардад.

Моддаи 1123. Чудо кардани молу мулке, ки таҳти идораи ба боварӣ асосёфта қарор дорад

1. Молу мулки ба идораи ба боварӣ асосёфта додашуда аз молу мулки дигари муассиси идора, инчунин аз молу мулки идорақунандаи ваколатдор чудо карда мешавад. Ин молу мулк дар тавозуни алоҳидаи идорақунандаи ваколатдор инъикос гардида, нисбат ба он баҳисобгирии мустақил пеш бурда мешавад. Барои ҳисоббаробаркунӣ оид ба фаъолияти вобаста ба идораи ба боварӣ асосёфта суратҳисоби алоҳидаи бонкӣ кушода мешавад.

2. Рӯенидани маблағ оид ба қарзҳои муассиси идора ба молу мулке, ки ба идораи ба боварӣ асосёфта дода шудааст, ба истиснои ҳолатҳои муфлис эълон шудани он шахс, иҷозат дода намешавад. Ҳангоми муфлис эълон шудани муассиси идораи ба боварӣ асосёфта идораи ин молу мулк қатъ мегардад ва он ба молу мулки озмунӣ ворид карда мешавад.

Моддаи 1124. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулке, ки гаронии ҳуқуқи шахсони сеюмро дорад

1. Идорақунандаи ваколатдор бояд то баста шудани шартнома огоҳ карда шавад, ки молу мулки ба он барои идора додашуда дорои гаронии ҳуқуқи шахсони сеюм мебошад.

2. Ҳангоми вайрон кардани ин шарт идорақунандаи ваколатдор ҳуқуқ дорад беэътибор дониستاني шартномаро бо чуброни хисороти воқеӣ ва пардохти мутаносиби подош талаб намояд.

3. Агар молу мулки барои идораи ба боварӣ асосёфта додашуда баъди бастани шартнома дорои гаронии ҳуқуқи шахсони сеюм гардида бошад ва идорақунандаи ваколатдор дар муҳлати оқилона огоҳ карда нашавад, он ҳуқуқ дорад бекор кардани шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаре бо чуброни хисороти воқеии расондашуда ва пардохти подоши мутаносиб талаб намояд.

Моддаи 1125. Ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои идорақунандаи ваколатдор

1. Идорақунандаи ваколатдор салоҳияти ҳуқуқии моликро нисбат ба молу мулки барои идораи ба боварӣ асосёфта додашуда дар доираи пешбиниамудай қонун ва шартномаи идорақунии ба идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк амалӣ мегардонад. Бо мақсади ҳифзи ҳуқуқ ба молу мулки дар идораи ба боварӣ асосёфта қарордошта идорақунандаи ваколатдор ҳуқуқ дорад ҳама гуна бартарафсозии поймолшавии ҳуқуқҳои худро талаб намояд (моддаҳои 274-277 ҳамин Кодекс). Идорақунандаи ваколатдор танҳо дар ҳолатҳои пешбиниамудай шартномаи идораи ба боварӣ асосёфта ба молу мулки ғайриманқул ихтиёрдорӣ мекунад.

2. Ҳуқуқҳои, ки идорақунандаи ваколатдор дар натиҷаи анҷом додани амалҳои вобаста ба идораи молу мулк ба даст овардааст, ба таркиби чунин молу мулк шомил мешаванд. Уҳдадорие, ки дар натиҷаи аз ҷониби идорақунандаи ваколатдор анҷом додани чунин амалҳо ба миён омадаанд, аз ҳисоби ҳамин молу мулк иҷро карда мешавад.

3. Бегона кардан ё ба гарав гузоштани молу мулки ғайриманқули барои идора додашударо идорақунандаи ваколатдор ҳуқуқ дорад танҳо дар ҳолате анҷом диҳад, агар он дар шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк пешбинӣ гардида бошад.

4. Идорақунандаи ваколатдор ба муассиси идора ва бадастоварандаи фоида оид ба фаъолияти худ тибқи муҳлат ва тартиби муқаррарнамудай шартномаи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк ҳисобот медиҳад.

Моддаи 1126. Додани идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк

1. Идорақунандаи ваколатдор идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк, ба ғайр аз ҳолатҳои пешбиниамудай қисми 2 моддаи мазкур, шахсан анҷом медиҳад.

2. Идорақунандаи ваколатдор, агар тибқи шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк ваколатдор шуда бошад ё розигии муассисро дар шакли хаттӣ гирифта бошад, ё вобаста ба ҳолатҳо чиҳати таъмини манфиатҳои муассиси идора, ё бадастоварандаи фоида ба ин кор маҷбур аст ва ҳамзамон имкон надорад дастури муассиси идораро дар муҳлати оқилона гирад, метавонад ба шахси дигар супориш диҳад, ки аз номи идорақунандаи ваколатдор амали барои уҳдадорӣи молу мулк заруриро анҷом диҳад.

3. Идорақунандаи ваколатдор барои амали вакили интихобнамудааш ҳамчун ба амали хеш ҷавобгар аст.

Моддаи 1127. Ҷавобгарии идорақунандаи ваколатдор

1. Идорақунандаи ваколатдор, ки ҳангоми идораи молу мулк ба манфиатҳои бадастоварандаи ғоида ё муассиси идора ғамхорӣ зарурӣ зоҳир накардааст, ба бадастовардани ғоида ғоидаи аздастрафтара дар давраи идораи молу мулк, ба муассиси идора бошад, зиёни вобаста ба талаф ёфтани ё осеб дидани молу мулк бо назардошти фарсудашавии муътадили он, инчунин ғоидаи аздастрафтара ҷуброн менамояд.

2. Дар сурати номатлуб анҷом додани идораи молу мулк муассиси идора метавонад ба суд оид ба қатъи идора ва ҷуброни зиён талабот пешниҳод кунад.

3. Аҳде, ки идорақунандаи ваколатдор бо вайрон кардани маҳдудиятҳои ба он муқарраргардида анҷом додааст, агар шахси сеюми дар чунин аҳд иштирокдошта дар бораи ин маҳдудиятҳо хабар надошт ва хабар дошта ҳам наметавонист, бозътибор эътироф карда мешавад. Идорақунандаи ваколатдор дар чунин ҳолатҳо ҷавобгарии пешбиниамудаи қисми 1 моддаи мазкурро ба уҳда дорад.

4. Идорақунандаи ваколатдор дар назди шахси сеюм бо молу мулки шахсии худ барои зиёни вобаста бо амали номатлуби худ оид ба идораи молу мулк расондааш ҷавобгарии иловагӣ дорад.

Моддаи 1128. Подош ба идорақунандаи ваколатдор

Идорақунандаи ваколатдор ба подоши дар шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк пешбинигардида, инчунин ба ҷуброни хароҷоти ҳангоми идораи молу мулк намудааш аз ҳисоби молу мулки барои идора додашуда ё даромади аз истифодаи ин молу мулк бадастоварда ҳуқуқ дорад.

Моддаи 1129. Қатъи шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк

1. Шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк дар баробари асосҳои умумии қатъи уҳдадорӣ, инчунин бо асосҳои зерин қатъ мегардад:

- аризаи як тараф дар бораи қатъи шартнома вобаста ба гузаштани муҳлати он;
- вафоти шахси воқеӣ, ки бадастоварандаи ғоида мебошад, барҳам додани шахси ҳуқуқӣ - бадастовардани ғоида, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад;
- аз ҷониби бадастоварандаи ғоида рад кардани гирифтани ғоида тибқи шартнома, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад;
- вафоти шахси воқеӣ, ки идорақунандаи ваколатдор мебошад, ғайриқобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ, бедарак ғойбшуда эътироф ё муфлис шудани ӯ;
- барҳамхӯрии шахси ҳуқуқӣ - идорақунандаи ваколатдор, муфлис эътироф кардани он;
- аз ҷониби идорақунандаи ваколатдор ё муассиси идора рад кардани иҷрои идора вобаста ба он, ки идорақунандаи ваколатдор имконият надорад шахсан идораи молу мулкро анҷом диҳад;
- аз ҷониби муассиси идора рад кардани шартнома бо шарт ба идорақунандаи ваколатдор пардохт намудани подоши дар шартнома қайдушартшуда;
- муфлишавии молик;
- бо санади судӣ бекор кардани шартнома ҳангоми иҷрои номатлуби уҳдадориҳо аз ҷониби идорақунандаи ваколатдор;
- тибқи дигар асосҳои пешбиниамудаи қонун ё шартнома.

2. Ҳангоми қатъи идора, молу мулке, ки таҳти идора қарор дорад, ба шахсе, ки ин молу мулк тибқи ҳуқуқи моликият, ҳуқуқи пешбурди хоҷагидорӣ тааллуқ дорад, баргардонда мешавад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

3. Ҳангоми қатъи шартнома бо ташаббуси яке аз тарафҳо тарафи дигар бояд дар муҳлати на камтар аз се моҳ оғоҳ карда шавад, агар дар шартнома муҳлати дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 1130. Ба идораи ба боварӣ асосёфта додани коғазҳои қиматнок

1. Ҳангоми ба идораи ба боварӣ асосёфта додани коғазҳои қиматнок мумкин аст муттаҳид сохтани коғазҳои қиматноке, ки аз ҷониби шахсони гуногун барои идораи ба боварӣ асосёфта дода мешаванд, пешбинӣ карда шавад.

2. Ваколатҳои идорақунандаи ваколатдор оид ба ихтиёрдории коғазҳои қиматнок дар шартномаи идораи ба боварӣ асосёфта муайян карда мешаванд.

3. Хусусиятҳои идораи ба боварӣ асосёфтаи коғазҳои қиматнок тибқи қонун муайян карда мешаванд.

4. Қоидаҳои моддаи мазкур мувофиқан ба ҳуқуқҳои ба коғазҳои қиматноки беҳучҷат тасдиқгардида (моддаи 157 ҳамин Кодекс) татбиқ мешаванд.

Моддаи 1131. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк тибқи асосҳои пешбининамудай қонунгузорӣ

1. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк метавонад инчунин дар ҳолатҳои зерин таъсис дода шавад:
  - ҳангоми зарурати идораи доимии молу мулки шахси таҳти васоят қарордошта, дар ҳолатҳои пешбининамудай моддаи 39 ҳамин Кодекс;
  - дар асоси васиятномае, ки дар он иҷроқунандаи васиятнома таъин гардидааст;
  - тибқи асосҳои дигари пешбининамудай қонун.
2. Қоидаҳои пешбининамудай боби мазкур мувофиқан нисбат ба муносибатҳо оид ба идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулке, ки тибқи асосҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида таъсис ёфтаанд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз моҳияти чунин муносибатҳо тартиби дигар барнаояд, татбиқ мегарданд.
3. Дар ҳолатҳои, ки идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк мувофиқи асосҳои дар қисми 1 моддаи мазкур зикргардида таъсис меёбад, ҳуқуқҳои муассиси идора, ки тибқи қоидаҳои боби мазкур пешбинӣ гардидаанд, мувофиқан ба мақомоти васоят ва парасторӣ, иҷроқунандаи васиятнома ё ба шахси дигаре, ки дар қонун нишон дода шудааст, мегузарад.

БОБИ 58. КОНСЕССИЯИ ТИҶОРАТӢ

Моддаи 1132. Шартномаи консессияи тиҷоратӣ

1. Мутобиқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ як тараф (ҳуқуқдор) уҳдадор мешавад, ки ба тарафи дигар (истифодабаранда) бо пардохти подош барои муҳлати муайян ё бе зикри муҳлат барои дар фаъолияти тиҷоратии истифодабаранда истифода бурдани маҷмуи ҳуқуқҳои истисноии ба ҳуқуқдор тааллуқдошта, аз ҷумла ҳуқуқ ба нишои тиҷоратии ҳуқуқдор, ба иттилооти ҳифзшавандаи тиҷоратӣ, инчунин ба дигар объектҳои ҳуқуқи истисноии дар шартнома пешбинишуда - номи фирмавӣ, тамғаи молӣ, сирри истеҳсолӣ (ноу - ҳау) ва ғайраҳо диҳад.
2. Шартномаи консессияи тиҷоратӣ истифодаи маҷмуи ҳуқуқи истисноӣ, эътибори корӣ ва таҷрибаи тиҷоратии ҳуқуқдорро дар ҳаҷми пурра (аз ҷумла бо муқаррар намудани ҳаҷми ҳадди ақал ва (ё) ҳадди аксари истифода), бо зикр ё зикр накардани ҳудуди истифода вобаста ба соҳаи муайяни фаъолияти тиҷоратӣ (фурӯши моле, ки аз ҳуқуқдор гирифта шудааст ё истифодабаранда истеҳсол намудааст, анҷом додани фаъолияти дигари вобаста ба фурӯш, иҷрои кор, хизматрасонӣ) пешбинӣ менамояд.
3. Тарафҳои консессияи тиҷоратӣ шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ буда метавонанд.
4. Нисбат ба шартномаи консессияи тиҷоратӣ мувофиқан қоидаҳои пешбининамудай қонунгузорӣ дар соҳаи моликияти зеҳнӣ татбиқ мешаванд, агар онҳо ба қоидаҳои боби мазкур ва моҳияти шартнома муҳолифат надошта бошанд.

Моддаи 1133. Шакли шартномаи консессияи тиҷоратӣ ва бақайдгирии он

1. Шартномаи консессияи тиҷоратӣ бояд дар шакли хаттӣ баста шавад. Риоя накардани шакли хаттӣ шартнома боиси безътибории он мегардад.
2. Додани ҳуқуқи дар фаъолияти тиҷоратии истифодабаранда истифода намудани маҷмуи ҳуқуқҳои истисноии ҳуқуқдор мувофиқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ дар идораи патентӣ ба қайди давлатӣ гирифта мешаванд. Ҳангоми риоя накардани талабот оид ба бақайдгирии давлатӣ, додани ҳуқуқи истифодабарӣ бавҷуднаомада ба ҳисоб меравад.

Моддаи 1134. Консессияи тиҷоратии фаръӣ

1. Дар шартномаи консессияи тиҷоратӣ ҳуқуқи истифодабаранда барои ба дигар шахс иҷозат додани истифодаи маҷмуи ҳуқуқҳои истисноӣ ё як қисми ин маҷмуъ дар асоси консессияи тиҷоратии фаръӣ, ки бо ҳуқуқдор мувофиқа шудааст ё дар шартномаи консессияи тиҷоратӣ муайян гардидааст, пешбинӣ шуда метавонад. Дар шартнома уҳдадорӣ истифодабаранда барои ба муҳлати муайян, ба теъдоди муайяни шахс додани ҳуқуқи истифодаи ҳуқуқҳои зикргардида тибқи шартҳои консессияи тиҷоратии фаръӣ пешбинӣ шуда метавонад. Ин шартнома наметавонад аз муҳлати шартномаи консессияи тиҷоратӣ, ки дар асоси он баста шудааст, ба муҳлати бештар баста шавад.
2. Агар шартномаи консессияи тиҷоратӣ безътибор бошад, дар ин сурат шартномаҳои консессияи тиҷоратии фаръӣ дар асоси он басташуда низ безътибор мебошанд.
3. Агар дар шартномаи консессияи тиҷоратӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, шартномае, ки барои муҳлати муайян баста шудааст, дар сурати пеш аз муҳлат қатъ кардани он ҳуқуқ ва уҳдадорӣҳои ҳуқуқдори дуюм оид ба шартномаи консессияи тиҷоратии фаръӣ (истифодабаранда тибқи шартномаи

консессияи тиҷоратӣ) ба ҳуқуқдор мегузарад, агар он қабули ҳуқуқ ва уҳдадориҳои вобаста ба ҳамин шартнома рад накунад. Ин қоида мувофиқан ҳангоми бекор кардани шартномаи консессияи тиҷоратӣ, ки бе зикри муҳлат баста шудааст, татбиқ мегардад.

4. Истифодабаранда барои зиёни ба ҳуқуқдор вобаста ба амали истифодабарандагони дуҷумла расондашуда ҷавобгарии иловагӣ дорад, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

5. Нисбат ба шартномаи консессияи тиҷоратии фаръӣ қоидаҳои шартномаи консессияи тиҷоратӣ пешбиниамудаи боби мазкур татбиқ карда мешавад, агар аз хусусиятҳои консессияи тиҷоратии фаръӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 1135. Подош тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ

Подош тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ мумкин аст аз ҷониби истифодабаранда ба ҳуқуқдор дар шакли пардохти муайяншудаи яқдафъаина ва (ё) давра ба давра, ҳиссачудоқунӣ аз даромад, илова кардани нарх ба нархи яқлухти моле, ки ҳуқуқдор барои хариду фурӯш медиҳад ё дар шакли дигари пешбиниамудаи шартнома пардохт карда шавад.

Моддаи 1136. Уҳдадориҳои ҳуқуқдор

1. Ҳуқуқдор уҳдадор аст ба истифодабаранда ҳуҷҷатҳои техникаию тиҷоратӣ ва иттилооти дигари ба он чиҳати анҷом додани ҳуқуқи тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ додашуда заруриро диҳад, инчунин ба истифодабаранда ва кормандони он оид ба масъалаҳои вобаста ба амалигардонии ин ҳуқуқҳо дастур диҳад.

2. Агар дар шартномаи консессияи тиҷоратӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқдор уҳдадор аст:

- бақайдгирии давлатии шартномаи консессияи тиҷоратиро тибқи қисми 2 моддаи 1133 ҳамин Кодекс таъмин намояд;

- ба истифодабаранда ба таври доимӣ мусоидати техникаию ва иттилоотӣ, аз ҷумла дар таълим ва тақмили ихтисоси кормандон мусоидат намояд;

- сифати мол (кор, хизматрасонӣ)-ро, ки дар асоси шартномаи консессияи тиҷоратӣ аз ҷониби истифодабаранда истеҳсол мешавад (ичро карда мешавад, анҷом дода мешавад), назорат кунад.

Моддаи 1137. Уҳдадориҳои истифодабаранда

Бо назардошти хусусиятҳои фаъолияте, ки истифодабаранда тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ анҷом медиҳад, истифодабаранда уҳдадор аст:

- ҳангоми анҷом додани фаъолияти пешбиниамудаи шартнома аломати тиҷоратӣ, тамғаи молӣ ва воситаҳои дигари фардиқунонии ҳуқуқдорро ба тарзи дар шартнома зикргардида истифода барад;

- сифати дахлдори маҳсулоти дар асоси шартнома истеҳсолшаванда, иҷрои кор, сифати хизматрасонии молҳои шабеҳ, кор ё хизматрасониеро, ки бевосита аз ҷониби ҳуқуқдор истеҳсол, иҷро ё анҷом дода мешавад, таъмин намояд;

- дастур ва нишондоди ҳуқуқдорро, ки барои таъмини мутобиқати хусусият, тарз ва шартҳои истифодаи маҷмуи ҳуқуқҳои истисноӣ вобаста ба он, ки ҷӣ тавр онҳоро ҳуқуқдор истифода мебарад, аз ҷумла супоришхоро вобаста ба ороиши намуди зоҳирӣ ва дохилии биноҳои тиҷоратӣ, ки аз ҷониби истифодабаранда ҳангоми татбиқи ҳуқуқи тибқи шартнома ба он додашуда истифода мешавад, риоя намояд;

- ба харидорон (фармоишгарон) ҳамаи он хизматрасонии иловагиро, ки онҳо ҳангоми ба даст овардан (фармоиш додан)-и мол (кор, хизматрасонӣ) бевосита аз ҳуқуқдор ҷашмдошт буданд, пешниҳод кунад;

- сирри истеҳсолӣ (ноу - ҳау)-и ҳуқуқдор ва иттилооти тиҷоратии маҳрамонаи дигари аз он гирифташударо ошкор насозад;

- теъдоди қайдшартшудаи консессияи тиҷоратии фаръиро пешниҳод намояд, агар чунин уҳдадорӣ дар шартнома пешбинӣ гардида бошад;

- ба харидорон (фармоишгарон) бо тарзи ба онҳо нисбатан маълумтар дар мавриди он, ки он аломати тиҷоратӣ, тамғаи молӣ ё воситаҳои дигари фардиқунониро тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ истифода мебарад, иттилоот дастрас намояд.

Моддаи 1138. Маҳдуд намудани ҳуқуқҳои тарафҳо тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ

1. Дар шартномаи консессияи тиҷоратӣ метавонад маҳдудиятҳои ҳуқуқҳои тарафҳо оид ба ҳамин шартнома пешбинӣ карда шаванд, аз ҷумла:

- уҳдадорӣ ҳуқуқдор дар мавриди ба дигар шахс надодани маҷмуи ҳуқуқҳои шабеҳи истисноӣ барои истифода дар ҳудуди ба истифодабаранда вобасташуда ё худдорӣ аз ғайриқонунии шабеҳи худӣ дар ин ҳудуд;

- уҳдадорӣ истифодабаранда оид ба рақобат накардан бо ҳуқуқдор дар ҳудуде, ки амали шартномаи консессияи тиҷоратӣ нисбат ба ғайриқонунии тиҷоратии аз ҷониби истифодабаранда бо истифодаи ҳуқуқи истисноии ҳуқуқдор паҳн мегардад;

- аз ҷониби истифодабаранда тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ рад кардани қабули ҳуқуқҳои шабеҳ аз рақибон (рақибони эҳтимолий);

- уҳдадорӣ истифодабаранда оид ба фурӯш, аз ҷумла азнавфурӯшии молҳои истеҳсолшуда ва (ё) харидоришуда, иҷрои корҳо ё хизматрасонӣ бо истифодаи ҳуқуқҳои истисноии ҳуқуқдор бо нархҳои муқаррарнамудаи ҳуқуқдор, ҳамчунин уҳдадорӣ истифодабаранда дар бораи ба фурӯш набаровардани мол, иҷрои кор ва хизматрасонии шабеҳ бо истифодаи тамғаи молӣ ё аломати тиҷоратии ҳуқуқдорони дигар;

- уҳдадорӣ истифодабаранда оид ба фурӯши мол, иҷрои кор ё хизматрасонӣ танҳо дар доираи ҳудуди муайяншуда;

- уҳдадорӣ истифодабаранда дар мавриди бо ҳуқуқдор ба мувофиқа расондани макони ҷойгиронии иншооти тиҷоратӣ, ки ҳангоми анҷом додани ҳуқуқҳои истисноии тибқи шартнома пешбинигардида истифода мегардад, инчунин ороиши намуди зоҳирӣ ва дохилии бино.

2. Шартҳои шартномаи консессияи тиҷоратӣ, ки уҳдадорӣ истифодабарандаро оид ба фурӯши мол, иҷрои кор ё хизматрасонӣ танҳо ба теъдоди муайяни харидорон (фармоишгарон), ё ин ки хизматрасонӣ танҳо ба харидор (фармоишгар), ки дар ҳудуди тибқи шартнома муайяншуда маҳалли ҷойгиршавӣ, маҳалли истиқомат дорад, пешбинӣ менамояд, беқибат мебошанд.

3. Шартҳои маҳдудкунанда бо талаби мақомоти зиддинҳисорӣ ё шахси дигари манфиатдор, агар ин шартҳо бо назардошти вазъи бозори дахлдор ва ҳолати иқтисодии тарафҳо ҳилофи қонунгузории зиддинҳисорӣ бошанд, метавонанд беэътибор эътироф карда шаванд.

Моддаи 1139. Ҷавобгарии ҳуқуқдор вобаста ба талаботи ба истифодабаранда пешниҳодшуда

1. Ҳуқуқдор вобаста ба талаботи нисбат ба истифодабаранда пешниҳодшуда дар бораи номутобикатии сифати мол (кор, хизматрасонӣ), ки аз ҷониби истифодабаранда тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ фурӯхта мешавад (иҷро карда мешавад, анҷом дода мешавад), ҷавобгарии иловагӣ дорад.

2. Оид ба талаботе, ки ба истифодабаранда ҳамчун ба тайёркунандаи маҳсулот (мол)-и ҳуқуқдор пешниҳод мегардад, ҳуқуқдор бо истифодабаранда ҷавобгарии муштарак дорад.

Моддаи 1140. Ҳуқуқи афзалиятноки истифодабаранда оид ба бастанӣ шартномаи консессияи тиҷоратӣ ба муҳлати нав

1. Истифодабарандае, ки ба таври дахлдор уҳдадорӣҳои худро иҷро кардааст, бо ба итмом расидани муҳлати шартномаи консессияи тиҷоратӣ ҳуқуқи афзалиятноки ба муҳлати нав бастанӣ шартномаро дорад.

2. Ҳангоми бастанӣ шартномаи консессияи тиҷоратӣ ба муҳлати нав шартҳои шартнома мумкин аст бо созиши тарафҳо тағйир дода шаванд.

3. Агар ҳуқуқдор бо истифодабаранда бастанӣ шартномаи консессияи тиҷоратиро ба муҳлати нав рад намояд, вале дар давоми сол аз рӯзи ба охир расидани муҳлати шартнома бо он, бо дигар шахс бо ҳамон шартҳои, ки ба истифодабаранда мутобиқи шартномаи қатъшуда пешниҳод гардида буд шартномаи консессияи тиҷоратӣ бандад, истифодабаранда ҳуқуқ дорад бо интихоби худ ба суд бо талаб оид ба бекор кардани шартномаи консессияи тиҷоратӣ ва бо он аз нав бастанӣ шартнома бо ҷуброни зиёне, ки ба он бо сабаби рад кардан расонда шудааст ё ин ки танҳо ҷуброни ҷунин зиёно муроҷиат намояд.

Моддаи 1141. Тағйир додани шартномаи консессияи тиҷоратӣ

1. Шартномаи консессияи тиҷоратӣ метавонад тибқи қоидаҳои пешбиниамудаи боби 34 ҳамин Кодекс тағйир дода шавад.

2. Тағйир додани шартномаи консессияи тиҷоратӣ бо тартиби пешбиниамудаи қисми 2 моддаи 1133 ҳамин Кодекс ба қайди давлатӣ гирифта мешавад.

Моддаи 1142. Қатъи шартномаи консессияи тиҷоратӣ

1. Ҳар кадоме аз тарафҳои шартномаи консессияи тиҷоратии бе нишон додани муҳлат басташуда ҳуқуқ дорад ҳар лаҳза бо огоҳонии тарафи дигар дар муҳлати то шаш моҳ, агар дар шартнома муҳлати бештар пешбинӣ нагардида бошад, шартномаро рад намояд. Ҳар кадоме аз тарафҳои шартномаи консессияи тиҷоратии ба муҳлати муайян ё бе муайянкунии муҳлати амали он басташуда ҳуқуқ дорад ҳар лаҳза бо

огоҳони тарафи дигар дар муҳлати на дертар аз сӣ рӯз, агар дар шартнома имконияти қатъи он бо пардохти маблағи пулӣ ҳамчун ҳаққи дасткашӣ пешбинӣ шуда бошад, шартномаро рад намояд.

2. Ҳуқуқдор ҳуқуқ дорад аз иҷрои шартномаи консессияи тиҷоратӣ пурра ё қисман дар ҳолатҳои зерин даст кашад:

- аз ҷониби истифодабаранда риоя накардани шартҳо оид ба сифати молҳои истеҳсолшуда, корҳои иҷрошуда ва хизматрасонӣ;

- аз ҷониби истифодабаранда дағалона вайрон намудани дастурҳо ва супоришҳои ҳуқуқдор, ки ба таъмини мутобиқати шартҳои шартнома ба хусусият, тарз ва шартҳои истифодаи маҷмуи ҳуқуқҳои истисноии додашуда равона шудаанд;

- аз ҷониби истифодабаранда вайрон намудани уҳдадориҳои дар муҳлати пешбинишудаи шартнома ба ҳуқуқдор пардохтани подош.

3. Аз ҷониби ҳуқуқдор яктарафа рад намудани иҷрои шартнома дар мавриде мумкин аст, агар истифодабаранда баъди ба он аз ҷониби ҳуқуқдор равона намудани талаби хаттӣ оид ба бартараф намудани вайронкунонӣ, онҳоро дар муҳлати оқилона бартараф накардааст ё аз рӯзи ба он равона шудани талаби зикршуда дар давоми як сол боз чунин вайронкориро содир намудааст.

4. Пеш аз муҳлат бекор намудани шартномаи консессияи тиҷоратии ба муҳлати муайян басташуда, инчунин бекор намудани шартномаи ба муҳлати номуайян басташуда мувофиқи қисми 2 моддаи 1133 ҳамин Кодекс ба қайди давлатӣ гирифта мешаванд.

5. Ҳангоми муфлис эълон гардидани ҳуқуқдор ё истифодабаранда шартномаи консессияи тиҷоратӣ қатъ мегардад.

Моддаи 1143. Бозтаъбири шартномаи консессияи тиҷоратӣ ҳангоми тағйир ёфтани тарафҳо

1. Ба шахси дигар гузаштани ягон ҳуқуқи истисноӣ, ки ба маҷмуи ҳуқуқҳои истисноии ба истифодабаранда додашуда шомил аст, барои тағйир додан ё бекор кардани шартномаи консессияи тиҷоратӣ асос буда наметавонад. Ҳуқуқдори нав дар қисми ҳуқуқ ва уҳдадориҳои марбут ба ҳуқуқи истисноии ба он гузашта, тарафи ин шартнома мегардад.

2. Ҳангоми вафоти ҳуқуқдор ҳуқуқи уҳдадориҳои он оид ба шартномаи консессияи тиҷоратӣ ба меросгири он мегузаранд, ба шартӣ дар қайд будани он ё дар давоми шаш моҳ аз рӯзи кушодашавии мерос ба сифати соҳибкори инфиродӣ ба қайд гирифта шудани меросгир. Дар акси ҳол шартнома қатъ мегардад.

3. Татбиқи ҳуқуқ ва иҷрои уҳдадориҳои ҳуқуқдори вафоткарда то аз ҷониби меросгир қабул кардани ин ҳуқуқ ва уҳдадориҳо ё то лаҳзаи бақайдгирии меросгир ба сифати соҳибкори инфиродӣ аз ҷониби идоракунондаи ваколатдор, ки нотариус таъин менамояд, анҷом дода мешавад.

Моддаи 1144. Оқибатҳои тағйирёбии аломати тиҷоратӣ

Дар сурати аз ҷониби ҳуқуқдор тағйир додани аломати тиҷоратӣ, ки тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ ба маҷмуи ҳуқуқҳои истисноӣ шомил аст, агар истифодабаранда бекор кардани шартнома ва ҷуброни зиёро талаб накунад, ин шартнома дар муносибат ба аломати тиҷоратии ҳуқуқдори нав амал мекунад. Дар мавриди идомаи амали шартнома истифодабаранда ҳуқуқ дорад мутаносибан кам намудани подошро аз ҳуқуқдор талаб намояд.

Моддаи 1145. Оқибатҳои қатъи ҳуқуқи истисноӣ, ки истифодаи он тибқи шартномаи консессияи тиҷоратӣ дода шудааст

1. Агар дар давраи амали шартномаи консессияи тиҷоратӣ муҳлати амали ҳуқуқи истисноӣ, ки истифодаи он тибқи ҳамин шартнома дода шудааст ё чунин ҳуқуқ вобаста ба дигар асос қатъ гардида бошад, ба истисноӣ муқаррароте, ки ба ҳуқуқи қатъшуда марбут аст, шартномаи консессияи тиҷоратӣ амали худро давом медиҳад ва истифодабаранда, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқ дорад мутаносибан кам кардани подоши ба ҳуқуқдор тааллуқдоштаро талаб намояд.

2. Дар мавриди қатъи ҳуқуқи ҳуқуқдор ба тамғаи молӣ ё аломати тиҷоратӣ оқибатҳои ба вучуд меоянд, ки дар қисми 5 моддаи 1142 ва моддаи 1144 ҳамин Кодекс пешбинӣ шудаанд.

БОБИ 59. ФАЪОЛИЯТИ ЯКҶОЯ (ШИРКАТИ ОДӢ)

Моддаи 1146. Шартномаи фаъолияти якҷоя

1. Тибқи шартномаи фаъолияти якҷоя (ширкати одӣ) ду ӯ зиёда шахсон (шарикон), уҳдадор мегарданд ҳиссаҳои худро муттаҳид намуда, якҷоя, бе таъсиси шахси ҳуқуқӣ барои ба даст овардани даромад (фида) ӯ ноил шудан ба мақсади дигар, ки хилофи қонун намебошад, амал кунанд.

2. Шартномаи фаъолияти якҷоя бояд дар шакли хаттӣ баста шавад.

3. Тарафҳои шартномаи фаъолияти якҷоя, ки чиҳати анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ баста мешавад, танҳо соҳибкорои инфиродӣ ва (ё) ташкилотҳои тиҷоратӣ буда метавонанд.

Моддаи 1147. Ҳиссаи шарикон

1. Ҳиссаи шарикон ҳамаи он чизи ба манфиати кори умум гузоштаи онҳо, аз ҷумла пул ва молу мулки дигар, ба ҳисоб мераванд.

2. Агар аз шартнома ӯ ҳолатҳои воқеӣ тартиби дигар барнаояд, ҳиссаи шарикон арзиши баробар доранд. Арзёбии арзиши пулии ҳиссаи шарикон тибқи созишномаи байни онҳо анҷом дода мешавад.

Моддаи 1148. Молу мулки умумии шарикон

1. Молу мулки гузоштаи шарикон, маҳсулоти дар натиҷаи фаъолияти муштарак истеҳсолгардида, самара ва даромади аз чунин фаъолият бадастоварда моликияти умумии ҳиссагии онҳо эътироф мегарданд, агар дар қонун ӯ шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

2. Молу мулки таҳти моликияти умумии ҳиссагии шарикон қарордошта, инчунин талаботи умумии онҳо ва ҳуқуқҳои истисноии умумии онҳо молу мулки умумии шариконро ташаккул медиҳад. Молу мулки умумӣ ба манфиати ҳамаи шарикон истифода бурда мешавад.

3. Пешбурди баҳисобгирии муҳосибагии молу мулки умумӣ метавонад ба яке аз шарикон супорида шавад.

4. Истифодаи молу мулки умумии шарикон бо мувофиқаи умумии онҳо ва дар ҳолати ба мувофиқа нарасидан, бо тартиби муқаррарнамудаи суд сурат мегирад.

5. Уҳдадории шарикон оид ба ниғаҳдорӣ молу мулки умумӣ ва тартиби ҷуброни хароҷоти вобаста ба иҷрои ин уҳдадориҳо дар шартнома пешбинӣ карда мешавад.

Моддаи 1149. Пешбурди корҳои умумии шарикон

1. Пешбурди корҳои умумии шарикони шартнома оид ба фаъолияти якҷоя бо тартиби пешбининамудаи шартнома анҷом дода мешавад.

2. Ҳангоми пешбурди корҳои умумӣ ҳар як шарик ҳуқуқ дорад аз номи ҳамаи шарикон баромад кунанд, агар дар шартнома муқаррар нагардида бошад, ки ҳамаи шарикон корро якҷоя пеш мебаранд ва ӯ пешбурди кор ба зиммаи шарикони алоҳида воғузур карда шудааст.

3. Ҳангоми пешбурди яҷояи кор барои анҷом додани ҳар як аҳд розигии ҳамаи шарикон талаб карда мешавад.

4. Дар муносибат бо шахсони сеюм ваколатҳои шарик барои аз номи ҳамаи шарикон бастанӣ аҳд тибқи ваколатномае, ки ба он шарикон додаанд, тасдиқ карда мешавад ӯ аз шартнома бармеоянд.

5. Дар муносибат бо шахсони сеюм шарикон наметавонанд ба маҳдуд будани ҳуқуқ оид ба пешбурди корҳои умумии шарике, ки аҳдро анҷом додааст, истинод намоянд, ба истисноӣ ҳолатҳои, ки агар онҳо исбот намоянд, ки ҳангоми бастанӣ аҳд дар мавриди мавҷуд будани чунин маҳдудият шахси сеюм медонист ӯ мебоист донанд.

6. Шарике, ки аз номи ҳамаи шарикон аҳд содир кардааст ва барои пешбурди онҳо ҳуқуқи он маҳдуд буд ӯ ба манфиати ҳамаи шарикон аҳдро аз номи худаш бастааст, агар зарурати ин аҳд дар муҳлатҳои оқилона аз ҷониби шарикони дигар мавриди баҳс қарор нагирифта бошад, ба ҷуброни маблағҳои хароҷоти аз ҳисоби худ масрафнамудааш ҳуқуқ дорад.

7. Агар бо чунин аҳд ба шарикони дигар зиён расонда шуда бошад, онҳо ҳуқуқ доранд ҷуброни зиёнро талаб намоянд.

8. Агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, қарорҳои вобаста ба корҳои умумӣ аз ҷониби шарикон бо мувофиқаи умум қабул карда мешаванд.

9. Шарикони шартнома, ки барои пешбурди корҳои умумӣ ваколатдор шудаанд, агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ба подоши алоҳида ҳуқуқ доранд.

Моддаи 1150. Ҳуқуқи шарик ба иттилоот оид ба фаъолияти якҷоя

1. Ҳар як шарик, сарфи назар аз он ки барои пешбурди корҳои умумӣ ваколат дорад ё надорад, ба иттилоот оид ба фаъолияти якҷоя ҳуқуқ дорад. Рад кардани чунин ҳуқуқ ё маҳдуд кардани он, аз ҷумла дар мувофиқа бо шарикон, иҷозат дода намешавад.

2. Дастрасӣ ба чунин иттилооти маҳрамона оид ба фаъолияти якҷоя, уҳдадорӣ оид ба фош накардани онро ба вучуд меорад.

Моддаи 1151. Хароҷоти умумӣ, зиён ва ҷавобгари шарикон

1. Тартиби пӯшондани хароҷот ва зиёни ба фаъолияти якҷояи шарикон вобаста тибқи созишномаи байни онҳо муайян карда мешавад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин созишнома, ҳар як шарик хароҷот ва зиёни худро мутаносибан ба арзиши ҳиссаи он дар кори умумӣ ба зимма дорад.

2. Ба созише, ки яке аз шариконро аз иштирок дар ҷуброни хароҷот ё зиён озод мекунад, роҳ дода намешавад.

3. Агар шартномаи фаъолияти якҷоя бо фаъолияти соҳибкории анҷомдодашавандаи азъои он алоқаманд набоянд, дар он сурат вобаста ба уҳдадории шартномавии умумӣ ҳар як шарик мутаносибан ба арзиши ҳиссаи он дар кори умумӣ ҷавобгар мебошад.

4. Оид ба уҳдадориҳои умумие, ки аз шартнома бармеоянд, шарикон ҷавобгари муштарак доранд.

5. Агар шартномаи фаъолияти якҷоя бо анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ аз ҷониби шарикони он алоқаманд бошад, оид ба уҳдадориҳои умумӣ шарикон ҷавобгари муштарак доранд.

Моддаи 1152. Тақсими фоидаи дар натиҷаи фаъолияти якҷоя бадастомада

1. Фоидаи дар натиҷаи фаъолияти якҷоя бадастовардаи шарикон, агар дар шартнома ё дигар созишномаи шарикон тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, мутаносибан ба арзиши ҳиссаи шарикон ба кори умумӣ тақсим карда мешавад.

2. Ба созиш дар мавриди аз иштирок дар тақсими фоида бартараф кардани яке аз шарикон роҳ дода намешавад.

Моддаи 1153. Чудо кардани ҳиссаи шарик бо талаби кредитори он

Кредитори шарикони шартномаи фаъолияти якҷоя ҳуқуқ дорад оид ба чудо кардани ҳиссаи он дар молу мулкҳои умумӣ тибқи моддаи 331 ҳамин Кодекс талабот пешниҳод намояд.

Моддаи 1154. Қатъи шартномаи фаъолияти якҷоя

1. Шартномаи фаъолияти якҷоя дар ҳолатҳои зерин қатъ мегардад:

- дар натиҷаи бедарак ғойбшуда, ғайриқобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ эътироф гардидани яке аз шарикон;

- дар натиҷаи муфлис эълон кардани яке аз шарикон;

- дар натиҷаи вафоти яке аз шарикон, барҳамдиҳӣ ё азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқии шарикони шартнома, агар дар шартнома ё созишномаи минбаъда нигоҳ доштани шартнома дар муносибат байни шарикони дигар ё иваз кардани шарикони вафоткарда (шахси ҳуқуқии азнавташкилшуда) бо меросгирон (ворисони ҳуқуқӣ)и он пешбинӣ нагардида бошад;

- дар натиҷаи аз иштирок дар шартномаи бемуҳлати фаъолияти якҷоя даст кашидани яке аз шарикон;

- дар натиҷаи бекор кардани шартномаи фаъолияти якҷоя ба муҳлати муайян басташуда, тибқи талаби яке аз шарикон дар муносибати байни он ва шарикони дигар;

- дар натиҷаи бекор кардани шартномаи фаъолияти якҷоя бо созишномаи тарафҳо;

- дар натиҷаи гузаштани муҳлати шартномаи фаъолияти якҷоя;

- дар натиҷаи ноил шудан ба мақсадҳои шартномаи фаъолияти якҷоя ё фарорасии шароите, ки ноил шудан ба ин мақсадҳо имконнопазир мегардонад;

- дар натиҷаи чудо кардани ҳиссаи шарик бо талаби кредитори он;

- тибқи асосҳои дигар, ки ҳамин Кодекс ё шартномаи фаъолияти якҷоя пешбинӣ шудаанд.

2. Дар шартномаи фаъолияти якҷоя ё созишномаи минбаъдаи шарикон дар ҳолатҳои пешбинишудаи сархатҳои яқум, дуҷум, чорум, панҷум ва нуҳуми қисми 1 моддаи мазкур мумкин аст нигоҳ доштани шартнома дар муносибати байни дигар шарикон пешбинӣ карда шавад.

3. Ҳангоми қатъи шартномаи фаъолияти якҷоя ашёе, ки барои соҳибӣ ва (ё) истифодаи умумии шарикон супорида шуда буд, бе подош ба шарикони онҳоро фароҳамоварда баргардонда мешавад, агар дар созишномаи тарафҳо тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

4. Аз лаҳзаи қатъи шартномаи фаъолияти якҷоя шарикони он вобаста ба иҷро накардани уҳдадориҳои умумӣ дар назди шахси сеюм ҷавобгарии муштарак доранд.

5. Тақсими молу мулки якҷояи шарикон ва ҳуқуқҳои умумии талаби байни онҳо бамиёномада бо тартиби муқаррарнамудаи моддаи 326 ҳамин Кодекс анҷом дода мешавад.

6. Шарике, ки ба моликияти умумӣ ашёи инфиродии муайяншударо гузоштааст, ҳуқуқ дорад ҳангоми қатъи шартномаи фаъолияти якҷоя бо шартҳои риояи манфиатҳои шарикони боқимонда ва кредиторон баргардондани ин ашёро талаб кунад.

Моддаи 1155. Рад кардани шартномаи бемуҳлати фаъолияти якҷоя

1. Ариза дар бораи рад кардани шартномаи бемуҳлати фаъолияти якҷоя бояд аз ҷониби шахс дар муҳлати на дертар аз се моҳ то лаҳзаи эҳтимолии аз шартнома баромадан, агар дар шартнома муҳлати дигар пешбинӣ нагардида бошад, арз карда шавад.

2. Ба созиш дар бораи маҳдуд кардани ҳуқуқи радди шартномаи бемуҳлати фаъолияти якҷоя роҳ дода намешавад.

Моддаи 1156. Бекор кардани шартномаи фаъолияти якҷоя бо талаби тарафҳо

Дар баробари асосҳои дар қисми 2 [моддаи 516](#) ҳамин Кодекс пешбиниамуда тарафи шартномаи фаъолияти якҷоя, ки бо нишон додани муҳлат ё мақсад ба сифати шартҳои бекоркунӣ баста шудааст, ҳуқуқ дорад бо сабабҳои узрнок дар муносибати байни худ ва шарикони дигар бекор кардани шартномаро бо ҷуброни хисороти воқеии вобаста ба бекор кардани шартнома ба шарикони боқимонда расондашуда, талаб кунад.

Моддаи 1157. Ҷавобгарии шарик, ки аз шартнома даст кашидааст ё бекор кардани онро талаб кардааст

Агар шартномаи фаъолияти якҷоя дар натиҷаи аризаи яке аз шарикони он вобаста ба радди иштироки минбаъда дар он ё бекор кардани шартнома бо талаби яке аз шарикон қатъ нагардида бошад, шахсе, ки ширкати он дар шартнома қатъ нагардидааст, дар назди шахси сеюм оид ба уҳдадориҳои умумии дар давраи иштироқаш дар шартнома бамиёномада, ҳамон тавре, ки агар он ҳамчун шарикони шартномаи фаъолияти якҷоя боқӣ мемонд, ҷавобгар мебошад.

БОБИ 60. СОХТМОНИ ҲИССАГИИ БИНОИ ИСТИҚОМАТӢ

Моддаи 1158. Шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

1. Мутобиқи шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ як тараф (ҳиссагузор) уҳдадор мешавад, ки бо риояи шарт ва муҳлати шартнома нархи муайяншударо ба тарафи дигар (ширкати сохтмонӣ) пардохт намояд, тарафи дигар (ширкати сохтмонӣ) уҳдадор мегардад, ки объекти сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматиро сохта, ба тарафи дигар (ҳиссагузор) пешниҳод намояд.

2. Шартҳои муҳими шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ ва хусусиятҳои дигари онро қонун муайян менамояд.

Моддаи 1159. Шакли шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

Шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ дар шакли хаттӣ баста шуда, ба тариқи нотариалӣ тасдиқ карда мешавад.

Моддаи 1160. Тарафҳои шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

1. Тарафҳои шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ ширкати сохтмонӣ ва ҳиссагузор мебошанд.

2. Талабот нисбати ширкати сохтмонӣ ва ворисии ҳуқуқӣ дар шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматиро ҳамин Кодекс ва қонун муайян менамоянд.

Моддаи 1161. Муҳлати супоридани объекти сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

Ширкати сохтмонӣ уҳдадор аст ба ҳиссагузoron объекти сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматиро дар муҳлати пешбининамудаи шартнома супорад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

Моддаи 1162. Бартараф намудани монеаҳо ҳангоми сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

1. Ҳангоми пайдо шудани монеаҳо дар раванди сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ ширкати сохтмонӣ бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузорӣ онҳоро бартараф менамояд.

2. Ширкати сохтмонӣ зарари молумулкии ба шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ расондашударо, ки ҳангоми бартараф намудани монеаҳо ба вучуд меояд, бо розигии онҳо тибқи қонунгузорӣ ҷуброн менамояд.

Моддаи 1163. Суғуртаи ҷавобгарии мадания ҳуқуқии ширкати сохтмонӣ

1. Ширкати сохтмонӣ ҳуқуқ дорад таваккали ҷавобгарии мадания ҳуқуқии худро барои иҷро накардан ё ба таври номатлуб иҷро намудани уҳдадориҳои сохтани объекти сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ суғурта намояд.

2. Суғуртаи ҷавобгарии мадания ҳуқуқии ширкати сохтмонӣ тибқи қонунгузорӣ амалӣ карда мешавад.

Моддаи 1164. Кафолати сифат дар шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

1. Ширкати сохтмонӣ уҳдадор аст объекти сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматиро бо назардошти он сифате, ки дар шартҳои шартнома ва талаботи лоиҳавию харҷномавии ҳуҷҷатҳо пешбинӣ шудааст, ба ҳиссагузор пешниҳод намояд.

2. Дар ҳолати аз ҷониби ширкати сохтмонӣ вайрон намудани шартҳои шартнома ва ё талаботи ҳатмии муқаррарнамудаи қисми 1 моддаи мазкур, ки боиси бад шудани сифати объекти сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ гардидааст, ҳиссагузор ҳуқуқ дорад аз ширкати сохтмонӣ иҷрои амалҳои зеринро талаб намояд:

- ройгон бартараф кардани камбудихо;
- мутаносибан кам намудани нархи шартнома;
- ҷуброни хароҷот вобаста ба бартараф намудани камбудихо.

3. Муҳлати кафолати сифати сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ ва таҷҳизоти технологию муҳандисӣ, ки қисми таркибии объекти сохтмонӣ мебошанд, дар шартнома муқаррар гардида, наметавонад аз ду сол кам бошад. Муҳлати кафолати сифат аз рӯзи имзои санади қабулу пешниҳоди бинои истиқоматӣ ҳисоб карда мешавад.

Моддаи 1165. Тағйир додан ва бекор кардани шартномаи сохтмони ҳиссагии бинои истиқоматӣ

1. Бо созиши тарафҳо шартномаи басташуда метавонад тағйир дода шавад.

2. Бо талаби ҳиссагузор шартнома метавонад дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун бекор карда шавад.

БОБИ 61. КОНСЕССИЯ

Моддаи 1166. Шартномаи консессионӣ

1. Тибқи шартномаи консессионӣ як тараф (консессиядор) уҳдадор мешавад аз ҳисоби худ молу мулки дар шартномаи мазкур муайянгардида (объекти шартномаи консессионӣ)-ро, ки ҳуқуқи моликият ба он ба тарафи дигар (консесдент) тааллуқ дорад ё минбаъд тааллуқ хоҳад дошт, бунёд ва (ё) таҷдид намояд, фаъолиятро бо истифода (қор фармудан)-и объекти шартномаи консессионӣ амалӣ гардонад, консесдент уҳдадор мешавад ба консессиядор ба муҳлати муқаррарнамудаи шартномаи мазкур ҳуқуқи соҳибӣ ва истифода намудани объекти шартномаи консессиониро барои амалигардонии фаъолияти зикргардида пешниҳод намояд.

2. Нисбат ба муносибатҳои байни тарафҳои шартномаи консессионӣ дар қисмҳои дахлдор муқаррароти қонунгузории маданӣ оид ба шартномаҳо, ки ҷузъҳои онҳо дар шартномаи консессионӣ мавҷуданд, татбиқ мегарданд, агар аз қонун ё моҳияти шартномаи консессионӣ тартиби дигар барнаояд.

3. Шартномаи консессионӣ байни консесдент ва консессиядор дар шакли хаттӣ баста шуда, бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ба қайди давлатӣ гирифта мешавад.

Моддаи 1167. Объектҳои шартномаи консессионӣ

1. Объектҳои моликияти давлатӣ, инчунин объектҳои дар натиҷаи иҷро намудани шартҳои шартномаи консессионӣ пайдошаванда объектҳои шартномаи консессионӣ мебошанд.

2. Объектҳои шартномаи консессионӣ замин, канданиҳои фойданок, об, фазои ҳавой, олами набототу ҳайвонот, роҳҳои автомобилгард, объектҳои истеҳсоли, объектҳои воситаи нақлиёти роҳи оҳан, аэродромҳо, иншооти гидротехникӣ, объектҳо оид ба истеҳсол, интиқол ва тақсими неруи барқ, объектҳои таъминкунандаи гармӣ, объектҳои истеҳсол, коркард ва нигоҳдории маҳсулоти кишоварзӣ, объектҳои коркард ва нобудкунии партовҳои саҳти маишӣ, инчунин моликияти дигари давлатӣ ва молу мулкҳои манънакардаи қонунгузорӣ, аз ҷумла ҳуқуқ ба сохтмон (бунёд)-и объектҳои нав аз ҳисоби консессиядор, мебошанд, ки минбаъд ба ихтиёри давлат супорида мешаванд.

3. Консессиядор таваккали тасодуфан нобуд гардидан ё осеб дидани объекти шартномаи консессиониро аз лаҳзаи ба ихтиёри он гузаштани ин объект ба уҳда дорад, агар дар шартномаи консессионӣ тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

4. Ба консессия додани объектҳои моликияти давлатӣ боиси ба консессиядор пешниҳод намудани ҳуқуқи ихтиёрдорӣ ин гуна объектҳо ё ба он додани ҳуқуқи бемухлати иҷро намудани вазифаҳои алоҳидаи давлат намегардад.

Моддаи 1168. Тарафҳои шартномаи консессионӣ

1. Консидент ва консессиядор тарафҳои шартномаи консессионӣ мебошанд.

2. Консиденти шартномаи консессионӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, ки аз номи он Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти марказӣ ё маҳаллии иҷроияи ҳокимияти давлатӣ бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ё санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ амал мекунанд.

3. Консессиядори шартномаи консессионӣ шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, аз ҷумла шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ хориҷӣ, ё шахсоне буда метавонанд, ки бе таъсис додани шахси ҳуқуқӣ тибқи шартномаи фаъолияти яқҷоя (ширкати одӣ) амал мекунанд.

Моддаи 1169. Тартиби ба консессия супурдани объектҳо

1. Ба консессия додани объектҳо дар асоси озмун амалӣ карда мешавад. Дар ҳолатҳои истисноӣ, бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ба консессия додани объектҳо дар асоси гуфтушунидҳои бевоситаи байни Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва сармоягузориҳои эҳтимоли анҷом дода мешавад.

2. Озмун оид ба ҳуқуқи ба имзо расондани шартномаи консессионӣ метавонад кушода (дархостро барои иштирок дар озмун ҳама гуна шахсон пешниҳод карда метавонанд) ё пӯшида (дархостро барои иштирок дар озмун шахсоне пешниҳод карда метавонанд, ки ба онҳо барои иштирок дар чунин озмун даъватнома фиристода шудааст) бошад.

3. Тартиби гузарондани озмунро консидент муайян менамояд.

Моддаи 1170. Шартҳои муҳимми шартномаи консессионӣ

Шартномаи консессионӣ бояд шартҳои муҳимми зеринро дар бар гирад:

- уҳдадорӣҳои консессиядор оид ба амалигардонии фаъолияти пешбининамудаи шартномаи консессионӣ;

- уҳдадорӣҳои консессиядор оид ба бунёд ва (ё) таҷдиди объекти шартномаи консессионӣ, риоя кардани муҳлати бунёд ва (ё) таҷдиди он;

- муҳлати амали шартномаи консессионӣ;

- тафсилоти объекти шартномаи консессионӣ, аз ҷумла ҳудуди қитъаҳои замин, захираҳои зеризаминӣ, фазои обӣ ва ҳавой;

- муҳлати ба консессиядор пешниҳод намудани объекти шартномаи консессионӣ;

- мақсад ва муҳлати истифодаи объекти шартномаи консессионӣ;

- тарзҳои таъмини иҷрои уҳдадорӣҳои шартномаи консессионӣ аз ҷониби консессиядор, ҳаҷми таъминоти пешниҳодшаванда ва муҳлати эътибори он;

- ҳаҷм, шакл ва тартиби пардохтҳои консессионӣ ва муҳлати пардохт намудани онҳо;

- тартиби ҷуброн намудани хароҷоти тарафҳо ҳангоми пеш аз муҳлат қатъ гардидани шартномаи консессионӣ;

- шартҳои муҳимми дигари пешбининамудаи қонун.

Моддаи 1171. Ҳуқуқи уҳдадорӣҳои консессиядор ва консидент

1. Ҳангоми иҷрои шартномаи консессионӣ консессиядор ҳуқуқ дорад:

- мутобиқи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон ва талаботи шартномаи консессионӣ дар ҳудуди истифодашаванда бино, иншоот, роҳҳои вурудӣ, шохроҳҳо бунёд намояд, хатти телеграф ва телефон гузаронад;

- дар мувофиқа бо конседент дар сурати мусбат будани ҳулосаи экспертизаи экологӣ таркиби молу мулкро тағйир диҳад, таҷдид, васеъкунӣ ва азнавтаҷҳизонии техникӣ объектҳои консессиониро, ки арзиши онҳоро зиёд мегардонанд, анҷом диҳад;

- бо розигии конседент бо тартиби муқаррарнамудаи қонун ва шартҳои шартномаи консессионӣ, объектҳои консессия ва (ё) молу мулки дигари тибқи шартномаи консессионӣ аз ҷониби конседент ба консессиядор додасударо барои истифодабарӣ ба шахсони сеюм ба муҳлати на зиёда аз муҳлати шартномаи консессионӣ ва бо шартҳои риоя намудани уҳдадорӣ консессиядор тибқи шартномаи консессионӣ диҳад. Ҳамзамон консессиядор барои амалҳои ҷунин шахсон ҳамчун барои амали хеш ҷавобгар аст;

- шартномаи консессиониро мустақилона ва (ё) мутобиқи шартҳои консессия бо ҷалби шахсони дигар иҷро намояд. Ҳамзамон консессиядор барои амалҳои шахсони дигар ҳамчун барои амали хеш ҷавобгар аст;

- бо тартиби муқаррарнамудаи шартномаи консессионӣ ҳуқуқҳои истисноиро ба натиҷаи фаъолияти зеҳнӣ, ки аз ҳисоби худаш ба даст овардааст, ҳангоми иҷрои шартномаи консессионӣ ройгон истифода барад.

2. Ҳангоми иҷро намудани шартномаи консессионӣ консессиядор уҳдадор аст:

- дар муҳлати муқаррарнамудаи шартномаи консессионӣ бунёд ва (ё) таҷдиди объектҳои консессияро анҷом дода ба истифода (кор фармудан)-и он шуруъ намояд;

- бо мақсад ва тартиби муқаррарнамудаи шартномаи консессионӣ объектҳои консессияро истифода барад (кор фармояд);

- фаъолияти пешбининамудаи шартномаи консессиониро амалӣ гардонад, ба истисноӣ ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ё шартнома бе розигии конседент ҷунин фаъолиятро қатъ накунад (боз надорад);

- объектҳои консессияро дар ҳолати коршоям нигоҳ дорад, аз ҳисоби худ таъмири ҷорӣ ва асосии онро анҷом диҳад, ҳароҷоти ба нигоҳдории он вобастаро ба зимма гирад, агар қонун ё шартномаи консессионӣ тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад;

- фаъолияти хоҷагидориро мутобиқи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон ва шартномаи консессионӣ анҷом диҳад;

- бо тартиби муқаррарнамудаи қонунгузори Чумхурии Тоҷикистон баҳисобгирӣ ва ҳисоботдиҳиро анҷом диҳад.

3. Ҳангоми иҷро намудани шартномаи консессионӣ конседент ҳуқуқ дорад аз ҷониби консессиядор риоя намудани шартҳои шартномаи консессиониро назорат кунад.

4. Конседент уҳдадор аст дар муҳлати муқаррарнамудаи шартномаи консессионӣ ба консессиядор объектҳои консессия ва (ё) молу мулки дигарро супорад.

Моддаи 1172. Қатъ ва бекор кардани шартномаи консессионӣ

1. Ҳангоми қатъ ва (ё) бекор кардани шартномаи консессионӣ консессиядор уҳдадор аст ба конседент объектҳои консессионӣ ва молу мулки дигари пешбининамудаи шартномаи консессиониро дар муҳлати муқаррарнамудаи шартномаи консессионӣ баргардонад.

2. Объектҳои консессионӣ ва молу мулки дигари пешбининамудаи шартномаи консессионӣ бояд ба конседент дар ҳолати барои амалигардонии фаъолияти пешбининамудаи шартномаи консессионӣ ва талаботи муқаррарнамудаи қонун ё шартномаи консессионӣ ҷавобгӯ қарордошта супорида шаванд, инчунин аз гаронии ҳуқуқи шахсони сеюм нисбат ба онҳо озод бошанд.

3. Агар қонун ё шартномаи консессионӣ тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад, уҳдадорӣ консессиядор оид ба супоридани объектҳои консессионӣ ва молу мулки дигар ба конседент пас аз қабули ҷунин объект ва молу мулк аз ҷониби конседент ва ба имзо расондани ҳуҷҷати дахлдор оид ба қабул аз ҷониби тарафҳои шартномаи консессионӣ иҷрошуда ҳисобида мешавад.

4. Қатъ гардидани ҳуқуқи истифодабарӣ ва ихтиёрдорӣ объектҳои консессионӣ ва молу мулки дигари ғайриманқул бояд бо тартиби пешбининамудаи қонун ба қайди давлатӣ гирифта шавад.

5. Шартномаи консессионӣ метавонад бо розигии тарафҳо ё дар асоси санади судӣ ҳангоми ба таври ҷиддӣ вайрон шудани шартҳои шартномаи консессионӣ аз ҷониби тарафи дигар, ба таври назаррас тағйир ёфтани ҳолате, ки дар асоси он тарафҳои шартномаи консессионӣ шартномаро ба имзо расонданд, инчунин бо асосҳои дигари пешбининамудаи қонун қатъ карда шавад.

6. Ҳангоми иҷро накардан ё ба таври номатлуб иҷро кардани уҳдадорӣ шартномавӣ аз ҷониби яке аз тарафҳои шартномаи консессионӣ тарафи дигари шартномаи консессионӣ ба он оид ба иҷро намудани ҷунин уҳдадорӣ дар муҳлати оқилона огоҳии хаттӣ мефиристад. Талабот оид ба тағйир додан ё пеш аз

муҳлат бекор кардани шартномаи консессионӣ метавонад ба суд аз ҷониби тарафи дигари шартнома танҳо дар сурати ба таври дахлдор дар муҳлати ишорашуда иҷро нашудани чунин уҳдадорӣ фиристода шавад.

Моддаи 1173. Ҷавобгарии тарафҳои шартномаи консессионӣ

1. Тарафҳои шартномаи консессионӣ барои иҷро накардан ё ба таври номатлуб иҷро кардани уҳдадориҳои вобаста ба шартномаи консессионӣ, ки бо қонун, санадҳои меъёрии ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва шартномаи консессионӣ пешбинӣ шудаанд, ҷавобгарии молумулкӣ доранд.

2. Аз ҷониби тарафҳои шартномаи консессионӣ ҷуброн намудани зиён ва пардохтани ноустуворона ҳангоми иҷро накардан ё ба таври номатлуб иҷро кардани уҳдадорӣ оид ба шартномаи консессионӣ тарафи шартномаи консессионино аз иҷрои ин уҳдадорӣ дар шакли асл озод намекунад.

БОБИ 62. АМАЛҶО БА МАНФИАТИ ҒАЙР БЕ СУПОРИШ

Моддаи 1174. Амалҷо ба манфиати ғайр бе супориш

1. Шахсе, ки ба манфиати ғайр бе супориши он амал мекунад, бояд бо имконияти аввалин дар ин хусус шахси манфиатдорро огоҳ созад. Агар шахси манфиатдор ин амалро маъқул шуморад, минбаъд нисбат ба муносибати тарафҳо қоидаҳо оид ба шартномаи супориш татбиқ мегарданд. Ҳангоми маъқул надонистани амалҳои зикргардида ҷавобгарӣ ба зиммаи шахсе гузошта мешавад, ки бе супориш амал кардааст.

2. Ҳангоми имконнопазирии огоҳонидани шахси манфиатдор, шахсе, ки амалро бе супориш оғоз кардааст, бояд онро то ба охир расонад ва ҷиҳати пешгирии оқибатҳои манфии чунин амал барои ин шахс тамоми тадбирҳои ба он вобастаро андешад. Ҳамзамон шахсе, ки бе супориш амал мекунад, бояд ҳамаи он чизеро, ки вобаста ба пешбурди кор алоқаманд аст, аз ҷумла уҳдадори бастанӣ аҳдро, ба зиммаи худ гирад.

3. Агар шахсе, ки ба манфиати шахси дигар бе супориши он амал мекунад, бо имконияти аввалин дар ин хусус шахси манфиатдорро огоҳ насозад, он ҳуқуқ надорад ҷуброни хароҷоташро талаб кунад.

4. Шахсе, ки бе супориш ба манфиати ғайр амал мекунад, бояд амали оғознамудаашро дар сурати вафоти шахси воқеӣ ё қатъ гардидани фаъолияти шахси ҳуқуқие, ки ба манфиати он фаъолияти дахлдор иҷро мегардид, то лаҳзае, ки меросгирон ё ворисони ҳуқуқии шахси манфиатдор наметавонанд онро иваз намоянд, идома диҳад.

Моддаи 1175. Бастанӣ аҳд ба манфиати ғайр

1. Уҳдадориҳо оид ба аҳд ба манфиати ғайр басташуда аз лаҳзаи аз ҷониби он маъқул донистани ин аҳд ба шахсе мегузарад, ки ба манфиати он аҳд анҷом дода шудааст, агар тарафи дигар ҳангоми бастанӣ аҳд медонист ё бояд медонист, ки аҳд ба манфиати ғайр баста шудааст.

2. Ҳангоми гузаштани уҳдадориҳо мувофиқи чунин аҳд ба шахсе, ки ба манфиати он аҳд баста шуда буд, ба охири бояд ҳуқуқ ба ин аҳд низ дода шавад.

3. Шахсе, ки аҳд бастааст, метавонад додани ҳуқуқро то лаҳзаи ба он ҷуброн намудани хароҷот вобаста ба амалаш ба манфиати ғайр боздорад.

Моддаи 1176. Уҳдадориҳои шахсе, ки ба манфиаташ бе супориш амал анҷом дода шудааст

1. Шахсе, ки ба манфиаташ бе супориш амал анҷом дода шудааст, уҳдадор аст ба шахси ба манфиати он амалкарда хароҷоти зарурӣ ва хисороти воқеии расондашударо ҷуброн намояд. Уҳдадори зикргардида инчунин дар ҳолате, ки амал ба манфиати ғайр оқилона буд, вале натиҷаи ҷашмдор ба даст наомадааст, нигоҳ дошта мешавад.

2. Агар амали шахс бевосита ба таъмини манфиатҳои шахси дигар равона нашуда бошад, аз ҷумла ҳатто агар шахс саҳван дар назар дошта бошад, ки ба манфиати худ амал мекунад, суд ҳангоми ҳалли масъалаи ҷуброни хароҷот ва андозаи он бояд он фоидаеро, ки амали шахси фаъолияти дахлдорро анҷомдода фароҳам овардааст, ба инobat гирад.

3. Дар ҳолатҳои, ки агар амал ба манфиати ғайр ба доираи фаъолияти соҳибкориҳои шахс марбут бошад, он метавонад ҳамзамон бо ҷуброни хисороти воқеӣ, инчунин пардохти подоши мутаносибро талаб намояд.

Моддаи 1177. Ҷуброни зараре, ки вобаста ба амал ба манфиати ғайр расонда шудааст

Муносибатҳо доир ба ҷуброни зараре, ки вобаста ба амал ба манфиати ғайр расонда шудааст, мутобиқи ҳамин Кодекс танзим карда мешавад.

Моддаи 1178. Ҷуброни хароҷот вобаста ба пешгирии хисорот ба молу мулкӣ шахсони дигар

Агар шахс бе ваколатҳои дахлдор таҳдиди воқеии вобаста ба расондани хисороти ба молу мулки шахси дигарро дар шароите, ки имконнопазирии огоҳонии онҳоро оид ба чунин таҳдид истисно менамуд, пешгирӣ карда бошад, ҳуқуқ дорад аз ин шахс ҷуброни хароҷоти зарурӣ, инчунин дигар хисороти воқеии вобаста ба онро талаб намояд.

Моддаи 1179. Ҳисоботи шахсе, ки ба манфиати ғайр амал кардааст

Шахси ба манфиати ғайр амалнамуда уҳдадор аст ба шахсе, ки ба манфиати он амалҳоро анҷом додааст, бо зикри даромади бадастоварда, хароҷот ва зиёни расондашуда ҳисобот диҳад.

БОБИ 63. ЭЪЛОНИ ОММАВИИ МУКОФОТ

Моддаи 1180. Уҳдадории пардохти мукофот

1. Шахсе, ки ба таври оммавӣ дар хусуси пардохти мукофоти пулӣ ё мукофоти дигар ба шахсе, ки амалҳои дар эълон пешниҳодшударо дар муҳлати пешбиниамудаи он иҷро менамояд, эълон карда бошад, уҳдадор аст мукофоти эълоншударо ба ҳар шахси ин амалро иҷрокарда, аз ҷумла ашъи гумшударо пайдокарда ё иттилооти заруриро ба шахси эълоннамуда дода, пардохт намояд.

2. Агар дар эълони оммавии додани мукофот андозаи он муайян нагардида бошад, он тибқи созишнома бо шахсе, ки эълонро додааст ва ҳангоми пайдо шудани баҳс аз ҷониби суд муайян карда мешавад.

3. Уҳдадории пардохти мукофот, сарфи назар аз он ки амали дахлдор вобаста ба эълон анҷом дода шудааст ё новобаста ба он, ба миён меояд.

4. Дар ҳолатҳое, ки амали дар эълон зикршударо якчанд шахс анҷом додаанд, ҳуқуқи гирифтани мукофотро шахсе ба даст меорад, ки аввалин шуда амали дахлдорро иҷро кардааст. Агар амали дар эълон зикршударо ду ё зиёда шахс дар як вақт анҷом дода бошанд, мукофот байни онҳо баробар ё тибқи тартиби дигари дар созишномаи байни онҳо пешбинигардида, тақсим карда мешавад.

5. Агар дар эълон тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз хусусияти амали дар он зикршуда барнаояд, мутобикати иҷрои амал бо талаботи дар эълон ҷойдошта аз ҷониби шахсе, ки ба таври оммавӣ мукофотро эълон намудааст ва ҳангоми пайдо шудани баҳс аз ҷониби суд муайян карда мешавад.

Моддаи 1181. Бекор кардани эълони оммавии мукофот

1. Шахсе, ки ба таври оммавӣ дар бораи пардохти мукофот эълон кардааст, ба истиснои ҳолатҳое, ки дар ҳуди эълон пешбинӣ гардидаанд ё дар он имконнопазирии радди он зикр шудааст ё барои иҷрои амал, ки барои он мукофот ваъда шудааст, муҳлати муайян муқаррар гардидааст ва ё то лаҳзаи эълони рад як ё якчанд шахс аллакай амали дар эълон зикршударо анҷом додаанд, ҳуқуқ дорад бо ҳамон шакл аз ваъдаи худ даст кашад.

2. Бекор кардани ваъдаи оммавии мукофот шахси дар бораи мукофот эълондодаро аз ҷуброни хароҷоти шахсе, ки вобаста ба амали дар эълон зикргардида масраф намудааст, озод намекунад. Андозаи хароҷот дар ҳар сурат наметавонад аз мукофоти дар эълон ваъдашуда бештар бошад.

БОБИ 64. ОЗМУНИ ОММАВИЙ

Моддаи 1182. Ташкили озмуни оммавӣ

1. Шахсе, ки ба таври оммавӣ дар хусуси пардохти подош ё додани мукофоти дигар (оид ба пардохти мукофот) барои иҷрои беҳтарини кор ё ба даст овардани натиҷаҳои дигар (озмуни оммавӣ) эълон кардааст, бояд ба шахси тибқи шартҳои гузарондани озмун ғолиб эътирофгардида мукофоти қайдушартшударо пардохт намояд.

2. Озмуни оммавӣ метавонад кушода - ҳангоме, ки пешниҳоди ташкилкунандаи озмун дар бораи иштирок дар озмун ба ҳамаи иштирокдорон нигаронида шудааст ва он бо роҳи наشري эълон дар матбуот ё дигар воситаҳои ахбори омма дастрас гардидааст ва ё пӯшида - агар пешниҳоди иштирок ба озмун ба гурӯҳи муайяни шахсон тибқи интихоби ташкилкунандаи озмун фиристода мешавад, бошад. Озмуни кушода метавонад бо санҷиши пешакии дараҷаи таҳассусии иштирокдорони он, ҳангоме, ки ташкилкунандаи озмун интихоби қаблии шахсони хоҳишмандро барои иштирок дар озмун анҷом медиҳад, қайду шарт карда шавад.

3. Эълони озмуни оммавӣ бояд шартҳоеро, ки моҳияти супориш, меъёр ва тартиби арзёбии натиҷаҳои кор ё дигар комёбиҳо, ҷой, муҳлат ва тартиби пешниҳоди он, андоза ва шакли мукофот, ҳамчунин тартиб ва муҳлати эълони натиҷаҳоро пешбинӣ менамояд, дар бар гирад.

4. Дар озмуни оммавӣ, ки бо ғолиби он бастанӣ шартномаро пешбинӣ менамояд, қоидаҳои боби мазкур таъбиқ мегарданд, агар дар моддаҳои [513-515](#) ҳамин Кодекс тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад.

Моддаи 1183. Тағйир додани шарт ва бекор кардани озмуни оммави

1. Шахсе, ки дар бораи гузарондани озмуни оммави эълон додааст, ҳуқуқ дорад танҳо дар давоми қисми аввали муҳлати барои пешниҳоди корҳо муқарраргардида шарти озмуно тағйир диҳад ё онро бекор кунад.

2. Огоҳинома дар бораи тағйир додани шарт ё бекор кардани озмун бояд бо ҳамон тарзе, ки озмун эълон карда шуда буд, сурат гирад.

3. Дар сурати тағйир додани шарти озмун ё бекор кардани он, шахси озмуно эълоннамуда бояд хароҷоти ҳар шахсоро, ки пурра ё қисман кори дар эълони озмун пешбинишударо анҷом додааст, ҷуброн намояд.

4. Агар ҳангоми тағйир додан ё бекор кардани озмун талаботи қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур вайрон карда шуда бошанд, шахсе, ки дар бораи гузарондани озмун эълон додааст, бояд мукофотро ба онҳое пардохт намояд, ки кори дар эълон қайдшударо бо сифати ҷавобгӯ ба шартҳои озмун анҷом додаанд.

5. Шахсе, ки дар бораи гузарондани озмун эълон додааст, агар исбот карда тавонад, ки кори пешниҳодшуда баръало ба шартҳои озмун мувофиқ набуд ё қаблан то эълони озмун иҷро шудааст, аз ҷуброни хароҷот ва зиёни пешбининамудаи қисмҳои 3 ва 4 моддаи мазкур озод карда мешавад.

Моддаи 1184. Қарор дар бораи пардохти мукофот

1. Қарор дар бораи пардохти мукофот ба ғолиби озмун бояд бо тартиб ва муҳлати дар эълони озмун муқарраргардида қабул ва ба иттилои иштирокдорони озмуни оммави расонда шавад.

2. Агар натиҷаҳои дар эълон зикргардида дар коре ба даст оварда шуда бошанд, ки онро ба таври муштарак ду ё зиёда шахс анҷом додаанд, мукофот тибқи созишномаи байни онҳо баробар тақсим карда мешавад. Дар сурати ба мувофиқа нарасидани тарафҳо, тартиби тақсими мукофотро суд муайян мекунад.

Моддаи 1185. Истифодаи асарҳои илмӣ, адабӣ ва санъат, ки ғолиби озмуни оммави гардидаанд

Агар мавзуи озмуни оммави асарҳои илмӣ, адабӣ ва санъат бошанд, шахси озмуно эълоннамуда барои бастанӣ шартнома бо муаллифи асар оид ба истифодаи асар бо пардохти ҳаққи қалам, агар дар шартҳои озмун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, ҳуқуқи афзалиятнокро пайдо мекунад.

Моддаи 1186. Ба иштирокдорони озмун баргардондани корҳои пешниҳодшуда

Шахсе, ки оид ба озмуни оммави эълон додааст, агар дар шартҳои озмун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад ва аз хусусияти кори иҷрошуда барнаояд, уҳдадор аст ба иштирокдорони озмун корҳои сазовори мукофот доништанашударо баргардонад.

БОБИ 65. ГУЗАРОНДАНИ БОЗИҶО ВА ШАРТҶО

Моддаи 1187. Талабот вобаста ба ташкили бозиҷо, шартҷо ва иштирок дар онҳо

Талаботи шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ вобаста ба ташкил намудани бозиҷо ва шартҷо, ки ба таваккал асос ёфтаанд (қиморбозӣ ва шартҷо) ё иштирок дар онҳо таҳти ҳимояи судӣ қарор дода намешаванд, ба истиснои талаботи шахсе, ки дар ин бозиҷо ё шартҷо таҳти таъсири фиреб, зӯрварӣ, таҳдид ё созиши бадқасдонаи намояндагони онҳо бо ташкилкунандагони бозиҷо ё шартҷо иштирок кардааст ва талаботе, ки аз муносибатҳои дар қисми 3 моддаи 1188 ҳамин Кодекс зикргардида бармеояд.

Моддаи 1188. Хусусиятҳои гузарондани бозии лотерея, тотализаторҳо ва бозиҳои дигар аз ҷониби давлат ва мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва ё бо иҷозати онҳо

1. Муносибати байни давлат, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва шахсе, ки аз мақоми ваколатдори давлатӣ барои гузарондани бозии лотерея, тотализаторҳо (шартҳои байниҳамдигарӣ) ва бозиҳои дигари ба таваккал асосёфта бо иштирокдорони бозиҷо иҷозатнома ва ё дигар ҳуҷҷати иҷозатдиҳии бо қонун танзимшуда гирифтааст, ба шартнома асос меёбад. Чунин шартнома бо додани билети лотерея, расид ё ҳуҷҷати дигар ба расмият дароварда шуда, аз лаҳзаи аз ҷониби иштирокдор пардохтани арзиши билети лотерея ё шакли дигари пардохти маблағи бозӣ, басташуда эътироф мегардад.

2. Ба шахсе, ки мутобиқи шартҳои гузарондани бозии лотерея, тотализатор ё бозиҳои дигар ғолиб эътироф мегардад, ташкилкунандаи бозӣ бояд бурди дар шартҳои бозӣ пешбинишударо тибқи андоза, шакл (бо пул ё дар шакли асл) ва дар муҳлатҳои муайяншуда ва агар муҳлат зикр нагардида бошад, дар муҳлати на дертар аз даҳ рӯз аз лаҳзаи ҷамъбасти натиҷаи бозиҷо пардохт намояд.

3. Дар сурати аз ҷониби ташкилкунандаи бозӣ риоя накардани уҳдадорӣҳои дар қисми 2 моддаи мазкур зикргардида, иштирокдори дар бозии лотерея ё тотализатор ё бозии дигар бурд кардааст, ҳуқуқ дорад

пардохти бурд, инчунин ҷуброни зиёни вобаста ба вайрон кардани шартнома аз ҷониби ташкилкунандаи бозӣ расондашударо талаб намояд.

БОБИ 66. УҲДАДОРИҶО БИНОБАР РАСОНДАНИ ЗАРАР

§1. Муқаррароти умумӣ

Моддаи 1189. Асосҳои умумии ҷавобгарӣ барои расондани зарар

1. Зараре, ки бо амал (беамалӣ)-и ғайриқонунӣ ба шахс ё молу мулки шахси воқеӣ, шахси ҳуқуқӣ, давлат, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидорақунӣ расонда шудааст, бояд дар ҳаҷми пурра аз ҷониби шахсе, ки зарар расондааст, ҷуброн карда шавад.

2. Қонун метавонад уҳдадорӣ ҷуброни зарарро ба зиммаи шахсе гузорад, ки зарар нарасондааст.

3. Мувофиқи қонун ё шартнома мумкин аст ҷавобгарии баландтари расонандаи зарар ё андозаи баландтари ҷуброни зарар муқаррар карда шавад.

4. Расонандаи зарар, агар исбот намояд, ки зарар бо гуноҳи он расонда нашудааст, аз ҷуброни зарар озод карда мешавад.

5. Қонун метавонад ҷуброни зарарро дар сурати гуноҳ надоштани расонандаи зарар низ пешбинӣ намояд.

6. Зарари бо амали қонунӣ расондашуда дар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун бояд ҷуброн карда шавад.

Моддаи 1190. Пешгирии расондани зарар

1. Хатари дар оянда расондани зарар барои пешниҳоди даъво ҷиҳати манъи амале, ки боиси расондани зарар мегардад, асос буда метавонад.

2. Агар зарари расондашуда аз оқибатҳои истифодаи корхона, иншоот ё фаъолияти истеҳсолии дигар ба миён омада бошад, ки зараррасониरो идома медиҳад ё бо зарари нав таҳдид мекунад, суд ҳуқуқ дорад ҷавобгарро бар зами ҷуброни зарар, инчунин ба қатъи фаъолияти дахлдор уҳдадор созад.

3. Агар қатъ гардондани фаъолият хилофи манфиати омма бошад, суд метавонад даъворо вобаста ба фаъолияти дахлдор рад намояд. Радди қатъи ҷунин фаъолият ҷабрдидагонро аз ҳуқуқи ҷуброни зарари вобаста ба фаъолият расондашуда маҳрум намесозад.

Моддаи 1191. Расондани зарар дар ҳолати мудофияи зарурӣ

Зарари дар ҳолати мудофияи зарурӣ расондашуда, агар дар ин маврид баромадан аз ҳадди мудофияи сурат нагирифта бошад, ҷуброн карда намешавад.

Моддаи 1192. Расондани зарар дар ҳолати зарурати ниҳой

1. Зарари дар ҳолати зарурати ниҳой, яъне рафъи хатари ба худӣ расонандаи зарар ё дигар шахс таҳдидкунанда расондашуда, агар рафъи ин таҳдид дар ҳамин ҳолат бо воситаҳои дигар имконнопазир бошад, бояд аз ҷониби шахси расонандаи зарар ҷуброн карда шавад.

2. Бо назардошти ҳолате, ки вобаста ба он ҷунин зарар расонда шудааст, суд метавонад уҳдадорӣ ҷуброни зарарро ба зиммаи шахси сеюм, ки ба манфиати он расонандаи зарар амал кардааст, гузорад ё ҳам расонандаи зарар ва ҳам шахси сеюмро пурра ё қисман аз ҷуброни зарар озод кунад.

Моддаи 1193. Ҷавобгарии шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ барои зараре, ки корманди он расондааст

1. Шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ зарареро, ки корманди он ҳангоми иҷрои уҳдадорӣҳои меҳнатӣ (хизматӣ, мансабӣ)-и худ расондааст, ҷуброн менамояд.

2. Вобаста ба муқаррароти ҳамин Кодекс оид ба уҳдадорӣҳо бинобар расондани зарар, кормандон шахсони воқеӣ ё ҳуқуқӣ карда мешаванд, ки корхоро дар асоси шартномаи меҳнатӣ (қарордод), инчунин дар асоси шартномаи ҳуқуқии маданӣ ба ҷо меоранд, агар дар ин маврид онҳо тибқи супориш ё таҳти назорати шахси дахлдори ҳуқуқӣ, ё ин ки шахси воқеӣ барои пешбурди бехатари корҳо ҷавобгар амал кардаанд ё мебоист амал кунанд.

3. Ширкатҳои хоҷагидорӣ ва кооперативҳои тиҷоратӣ зарареро, ки иштирокдорон (узв)-и он ҳангоми аз ҷониби охири анҷом додани фаъолияти соҳибкорӣ, истеҳсоли ё фаъолияти дигари ширкат ё кооператив расондаанд, ҷуброн менамоянд.

Моддаи 1194. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракуний ва шахсони мансабдори онҳо расондаанд

1. Зарари дар натиҷаи аз ҷониби мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии худидоракуний ва шахсони мансабдори онҳо қабул намудани санади ба қонунгузорӣ номувофиқ расондашуда, сарфи назар аз гуноҳи мақомот ё шахси мансабдор, ки санадро қабул кардаанд, бо риояи талаботи моддаи 15 ҳамин Кодекс ҷуброн карда мешавад.

2. Зараре, ки тавассути амал (беамалӣ)-и ғайриқонунии шахси мансабдори мақомоти ҳокимияти давлатӣ, мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ва мақомоти маҳаллии худидоракуний расонда шудааст, бо риояи талаботи моддаи 15 ҳамин Кодекс ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 1195. Мақомот ва шахсоне, ки ҳангоми ҷуброни зарар аз ном ва ҳисоби хазина амал мекунанд

Дар ҳолатҳое, ки мутобиқи ҳамин Кодекс, дигар қонунҳо ҷуброни зарар аз ҳисоби хазинаи ҷумҳурӣ ё хазинаи мақомоти маҳаллии ҳокимияти давлатӣ анҷом дода мешавад, аз номи ин хазинаҳо мақомоти дахлдори молия амал мекунанд.

Моддаи 1196. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки бо амали ғайриқонунии мақомоти таҳқиқ, тафтишоти пешакӣ, прокуратура ва суд расонда шудааст

1. Зарари дар натиҷаи ғайриқонунӣ маҳқум намудан, ғайриқонунӣ ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан, ғайриқонунӣ ба сифати ҷораи пешгирӣ истифода бурдани ба ҳабс гирифтани забонхат барои аз маҳалли истиқомат нарафтани, шиканҷа, муносибат ва ҷазои ғайриқонунии таҳқиркунандаи шаъну шараф ё эътибори қорӣ, ғайриқонунӣ андешидани ҷазои маъмурӣ дар шакли ба ҳабс гирифтани маҳрум намудан аз ҳуқуқи махсус ба шахси воқеӣ расонда шуда, инчунин зараре, ки дар натиҷаи ғайриқонунӣ боздоштани амали иҷозатнома барои машғул шудан ба намуди муайяни фаъолият ё боздошти ғайриқонунии намуди муайяни фаъолияти шахси ҳуқуқӣ расонда шудааст, сарфи назар аз гуноҳи шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ, тафтишоти пешакӣ, прокуратура ва суд аз ҳисоби давлат ба андозаи пурра ҷуброн карда мешавад.

2. Зарари ба шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ дар натиҷаи фаъолияти дигари ғайриқонунии мақомоти таҳқиқ, тафтишоти пешакӣ, прокуратура ва суд расондашуда, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, дар асосҳои умумӣ (моддаи 1194 ҳамин Кодекс) ҷуброн карда мешавад.

3. Зараре, ки дар натиҷаи баровардани санади ғайриқонунии судӣ расонда шудааст, дар ҳолате ҷуброн карда мешавад, ки агар гуноҳи судя тибқи ҳукми эътибори қонунӣ пайдокардаи суд муқаррар гардида бошад.

Моддаи 1197. Ҷуброни зарар аз ҷониби шахси ҷавобгарии худро суғуртанамуда

Шахси воқеӣ ё ҳуқуқӣ, ки ҷавобгарии худро ихтиёрӣ ё суғуртаи ҳатмӣ кардааст, ҳангоми нокифоя будани маблағи суғурта, чиҳати пурра ҷуброн намудани хисороти фарқи байни маблағи суғурта ва андозаи воқеии зарарро пардохт менамояд.

Моддаи 1198. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки нобилиғони то чордаҳсола расондаанд

1. Барои зараре, ки нобилиғони то чордаҳсола (хурдсолон) расондаанд, падару модари онҳо (фарзандхондагон), васиён, агар исбот карда натавонанд, ки зарар бо гуноҳи онҳо расонда нашудааст, ҷавобгар мебошанд.

2. Агар хурдсоли муҳтоҷи васоят дар муассисаҳои дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ, ҳифзи иҷтимоӣ ё муассисаи дигари монанд, ки тибқи қонун васии ӯ ба ҳисоб меравад, қарор дошта бошад ва зарар расонад, ин муассиса агар исбот карда натавонад, ки зарар бо гуноҳи он расонда нашудааст, уҳдадор аст зарари расондаи хурдсолро ҷуброн намояд.

3. Агар хурдсол ҳангоми таҳти назорати муассисаи таълимӣ, тарбиявӣ, табобатӣ ё муассисаи дигар қарор доштан, ки он барои назорати ӯ вазифадор аст, инчунин таҳти назорати шахси дар асоси шартнома назоратро анҷомдиҳанда будан зарар расонад, агар онҳо исбот карда натавонанд, ки зарар бо гуноҳи онҳо расонда нашудааст, барои ин зарар ҷавобгар мебошанд.

4. Агар падару модар (фарзандхондагон) ё васиён, инчунин шахсони дигари дар қисми 3 моддаи мазкур зикршуда вафот карда бошанд, барои ҷуброни зарари ба ҳаёт ё саломатии ҷабрдида расондашуда маблағи кофӣ надошта бошанд ва ҳуди расонандаи зарар, ки дорои қобилияти пурраи амалкуний гардидааст ва чунин маблағ дорад, суд бо назардошти вазъи молумулкии ҷабрдида ва расонандаи зарар, инчунин ҳолатҳои дигар ҳуқуқ дорад дар бораи пурра ё қисман аз ҳисоби ҳуди расонандаи зарар ҷуброн намудани зарар қарор қабул кунад.

5. Уҳдадории падару модар (фарзандхондагон), васиён, муассисаҳои таълимӣ, тарбиявӣ, табобатӣ ё муассисаи дигар, ки барои зарари расондаи ноболиғони то чордаҳсола ҷавобгаранд, бо фаро расидани балоғати расонандаи зарар ё аз ҷониби ӯ ба даст овардани молу мулк барои ҷуброни зарар кофӣ қатъ намегардад.

Моддаи 1199. Ҷавобгарӣ барои зараре, ки ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола расондаанд

1. Ноболиғони аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола барои зарари расондашон мустақилона, бо асосҳои умумӣ ҷавобгар мебошанд.

2. Агар ноболиғи аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола барои ҷуброни зарар молу мулк ё манбаи дигари даромад надошта бошад, зарар бояд пурра ё дар қисми нокифояи он аз ҳисоби падару модар (фарзандхондагон)-и ӯ, ё парасторон, агар исбот карда натавонанд, ки зарар бо гуноҳи онҳо расонда нашудааст, ҷуброн карда шавад.

3. Агар ноболиғи аз чордаҳсола то ҳаҷдаҳсола, ки муҳтоҷи васоят мебошад, дар муассисаҳои дахлдори тарбиявӣ, табобатӣ ё ҳифзи иҷтимоӣ ё дигар муассисаи монанд қарор дошта бошад, ки тибқи қонун парастори ӯ ба шумор мераванд, ин муассисаҳо, агар исбот карда натавонанд, ки зарар бо гуноҳи онҳо расонда нашудааст, уҳдадоранд пурра ё дар қисми нокифояи он зарарро ҷуброн намоянд.

4. Уҳдадории падару модар (фарзандхондагон), парасторон ва муассисаҳои дахлдор вобаста ба ҷуброни зарар баъди ба синни балоғат расидани расонандаи зарар ё баъди он, ки то ба синни балоғат расидан, дорои молу мулк ё дигар манбаи даромад мегардад, ки барои ҷуброни зарар кифоя мебошад ё то расидан ба синни балоғат дорои қобилияти амалкунӣ гардидааст, қатъ мегардад.

Моддаи 1200. Ҷавобгариҳои падару модари аз ҳуқуқи падарумодарӣ маҳрумшуда барои зарари расондаи ноболиғон

Суд метавонад ба зиммаи падар ё модари аз ҳуқуқи падарумодарӣ маҳрумшуда ҷавобгариҳои ҷуброни зарарро, ки фарзандони ноболиғи онҳо дар ҷараёни се соли баъди аз ҳуқуқи падарумодарӣ маҳрум гардидани онҳо расондаанд, агар рафтори ноболиғе, ки боиси расондани зарар гардидааст, оқибати ба таври муносиб анҷом надодани уҳдадории тарбияи фарзанд аз ҷониби онҳо бошад, гузорад.

Моддаи 1201. Ҷавобгарӣ барои зарари расондаи шахси воқеии ғайриқобили амал эътирофгардида

1. Зарари расондаи шахси воқеии ғайриқобили амал эътирофгардида (моддаи 30 ҳамин Кодекс) васӣ ё ташкилоте, ки уҳдадор аст назорати ӯро анҷом диҳад, ҷуброн менамояд, агар исбот карда натавонад, ки зарар бо гуноҳи он расонда нашудааст.

2. Уҳдадории васӣ ё ташкилоти ҷубронкунандаи зараре, ки аз ҷониби шахси воқеии ғайриқобили амал эътирофгардида расонда шудааст, инчунин дар ҳолати барқарор шудани қобилияти амалкунии ӯ низ қатъ намегардад.

3. Агар васӣ вафот карда бошад ё барои ҷуброни зарар маблағи кофӣ надошта бошад ва ҳуди расонандаи зарар дорои чунин маблағ бошад, суд бо назардошти вазъи молумулкии ҷабрдида ё расонандаи зарар, инчунин ҳолатҳои дигар, ҳуқуқ дорад оид ба қисман ё пурра аз ҳисоби молу мулк ҳуди расонандаи зарар ҷуброн намудани зарари ба ҳаёт ё саломатии ҷабрдида расондашуда қарор қабул кунад.

Моддаи 1202. Ҷавобгарӣ барои зарари расондаи шахси воқеии дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ эътирофгардида

Зарари расондаи шахси воқеии дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ эътирофгардида, аз ҷониби ҳуди расонандаи зарар тибқи асосҳои умумӣ ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 1203. Ҷавобгарӣ барои зарари расондаи шахси воқеӣ, ки аҳаммияти амалҳои худро дарк ё идора карда наметавонад

1. Шахси воқеии қобили амалкунӣ, инчунин ноболиғи аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола, агар дар ҳолате зарар расонда бошанд, ки аҳаммияти амали худро дарк ё идора карда наметавонистанд, барои зарари расондашон ҷавобгар намебошанд.

2. Расонандаи зарар, агар худро ба чунин ҳолат дар натиҷаи истеъмоли машрубот, маводи нашъаовар, психотропӣ ё бо тарзи дигар расонда бошад, аз ҷавобгарӣ озод карда намешавад.

3. Агар зарар аз ҷониби шахсе расонда шуда бошад, ки дар натиҷаи бемории руҳӣ ё камақлӣ аҳаммияти амали худро дарк ё идора карда наметавонист, уҳдадории ҷуброни зарарро суд метавонад ба зиммаи шахси қобили меҳнати бо ӯ яққоя зиндагикунанда: ҳамсар, падару модар, фарзандони болиғ, ки дар бораи чунин ҳолати расондани зарар огоҳ буданд, вале оид ба ғайриқобили амал эътироф шудан ва таъини васояти ӯ масъала нагузоштаанд, вогузорад.

Моддаи 1204. Ҷавобгарӣ барои расондани зарар тавассути фаъолияте, ки барои атрофиён хатари зиёдро ба миён меоварад

1. Манбаи хатари зиёд қувваҳои физикӣ, физикию кимиёвӣ, кимиёвӣ ва биологӣ ҳисобида мешаванд, ки субъектҳои ҳуқуқи маданӣ дар асоси ҳуқуқи ба онҳо тааллуқдоштаи моликият, пешбурди хоҷагӣ ва идораи оперативӣ ё бо асосҳои дигари иҷозатдода (шартнома, қонун, санадҳои маъмури ва ғайра), ки барои атрофиён хатари зиёд доранд, истифода мебаранд.

2. Шахсони воқеӣ ва ҳуқуқӣ, ки фаъолияти онҳо бо хатари зиёд барои атрофиён алоқаманд мебошад (ташкilotҳои нақлиётӣ, корхонаҳои саноатӣ, сохтмон, соҳибони воситаҳои нақлиёт ва ғайра), агар исбот карда натавонанд, ки зарар дар натиҷаи нури рафънопазир ё қасди ҷабрдида руҳ додааст, уҳдадоранд зарари тавассути манбаи хатари зиёд расондашударо ҷуброн намоянд. Уҳдадорӣ ҷуброни зарар ба шахсони воқеӣ ё ҳуқуқӣ воғузошта мешавад, ки манбаи мазкурро дар асоси ҳуқуқи моликият, ҳуқуқи пешбурди хоҷагӣ ё ҳуқуқи идораи оперативӣ ё тибқи ҳама гуна асосҳои қонунӣ (шартномаи иҷораи молу мулк, ваколатномаи ҳуқуқи идоракунии воситаи нақлиёт, амри мақомоти ваколатдор оид ба додани манбаъ ва ғайра) соҳибӣ менамоянд.

3. Соҳибони манбаъҳои хатари зиёд барои зарари дар натиҷаи амали мутақобилаи манбаъҳо (барҳӯрди воситаҳои нақлиёт ва ғайра) ба шахси сеюм расондашуда тибқи асосҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи мазкур ҷавобгарии муштарак доранд.

4. Зарари дар натиҷаи амали мутақобилаи манбаъҳои хатари зиёд ба соҳибони он расондашуда тибқи асосҳои умумӣ ҷуброн карда мешавад (моддаи 1189 ҳамин Кодекс). Ҳамзамон зарари бо гуноҳи як тараф расондашуда дар ҳаҷми пурра аз ҷониби ҳамин тараф ҷуброн карда мешавад, зарари бо гуноҳи ҳар ду тараф ё якҷанд тараф расондашуда мутаносибан ба гуноҳи ҳар кадоме аз онҳо ҷуброн карда мешавад. Ҳангоми имконнопазирии муқаррар намудани андозаи гуноҳи ҳар кадоме аз тарафҳо ҷавобгарӣ байни онҳо баробар тақсим карда мешавад. Ҳангоми мавҷуд набудани гуноҳи тарафҳо дар зараррасонӣ ҳеҷ яке аз онҳо ҳуқуқ надоранд ҷуброни зарарро талаб намоянд. Ҳар яке аз тарафҳо дар чунин ҳолат таваккали зарари расондашударо ба уҳда дорад.

5. Соҳиби манбаи дорои хатари зиёд барои зараре, ки ин манбаъ расондааст, агар исбот карда тавонад, ки манбаъ дар натиҷаи амали ғайриқонунии шахси сеюм аз ихтиёри он баромадааст, ҷавобгар намебошад. Дар чунин ҳолат ҷавобгарӣ барои зарари расондаи манбаи дорои хатари зиёд ба зиммаи шахсе воғузошта мешавад, ки ғайриқонунӣ манбаи дорои хатари зиёд тасарруф намудааст. Ҳангоми дар ғайриқонунӣ тасарруф намудани манбаи дорои хатари зиёд мавҷуд будани гуноҳи соҳиби он, ҷавобгарӣ ба зиммаи соҳиби манбаъ ва шахси манбаъро ғайриқонунӣ тасарруфнамуда воғузошта мешавад.

Моддаи 1205. Ҷавобгарӣ барои якҷоя расондани зарар

1. Шахсони якҷоя зараррасонда дар назди ҷабрдида ҷавобгарии муштарак доранд.

2. Тибқи аризаи ҷабрдида ва ба манфиати он, суд метавонад ба зиммаи шахсоне, ки якҷоя зарар расондаанд, ҷавобгарии ҳиссаӣ гузорад.

Моддаи 1206. Ҳуқуқи даъвои акс ба шахсе, ки зарар расондааст

1. Шахсе, ки зарари расондаи шахси дигарро ҷуброн намудааст (зарари расондаи корманд ҳангоми иҷрои уҳдадорӣҳои меҳнатӣ (хизматӣ, мансабӣ), шахсе, ки воситаи нақлиётро идора менамуд ва ғайра) ҳуқуқ дорад нисбат ба ҳамин шахс ба андозаи пули ҷуброни пардохтшуда, агар дар қонун андозаи дигар пешбинӣ нагардида бошад, талаботи акс пешниҳод намояд.

2. Расонандаи зарар, ки зарари якҷоя расондашударо ҷуброн намудааст, ҳуқуқ дорад аз ҳар як расонандаи зарар пардохти ҳиссаи ба ҷабрдида пардохтшударо дар ҳаҷме, ки ба андозаи гуноҳи ба ҳамин расонандаи зарар муносиб мебошад, талаб намояд. Ҳангоми имконнопазирии муайян кардани дараҷаи гуноҳ ҳиссаҳо баробар эътироф карда мешаванд.

3. Давлат, агар зарари расондаи шахси мансабдори мақомоти таҳқиқ, тафтишоти пешакӣ, прокуратура ва судро (қисми 1 моддаи 1196 ҳамин Кодекс) ҷуброн намуда бошад, дар ҳолатҳои бо ҳукми эътибори қонунӣ пайдокардаи суд муқаррар гардидани гуноҳи онҳо, ҳуқуқ дорад нисбат ба чунин шахс даъвои акс пешниҳод кунад.

4. Мақомоти давлатии ҳифзи иҷтимоӣ, ки зарари ба ҷабрдида расондаро ҷуброн кардаанд, ҳуқуқи даъвои акс ба ҷавобгари зараррасондаро дорад.

5. Шахсе, ки зарарро бо асосҳои дар моддаҳои 1198-1201 боби мазкур зикргардида ҷуброн намудааст, ҳуқуқ надорад нисбат ба шахси расонандаи зарар талаботи акс пешниҳод намояд.

Моддаи 1207. Ҳаҷм ва андозаи зарари ҷуброншаванда

1. Ҳаҷми зарар баробари андозаи зарари расондашударо, ки ба камшавии ҳолати молумулкии ҷабрдида вобаста аст, дар бар мегирад.

2. Андозаи зарари ҷуброншаванда миқдори муайяни товонест, ки ҷабрдида онро талаб менамояд.

Моддаи 1208. Гарзҳои ҷуброни зарари молумулкӣ

Суд масъалаи ҷуброни зарарро ҳал карда, мутобиқи ҳолатҳои парванда шахси барои расондани зарар ҷавобгарро уҳдадор менамояд, ки зарари расондашударо пурра ҷуброн намояд (қисми 2 [моддаи 14](#) ҳамин Кодекс) ё онро дар шакли асл баргардонад (ашёи ҳамон навъ ва дорои ҳамон сифатро пешниҳод кунад, ашёи зарардидаро ислоҳ намояд ва ғайра).

Моддаи 1209. Баҳисобгирии гуноҳи ҷабрдида ва вазъи молумулкии шахси зараррасонда

1. Зараре, ки дар натиҷаи қасди ҷабрдида расонда шудааст, ҷуброн карда намешавад.

2. Агар беэҳтиётӣ дағалонаи ҳуди ҷабрдида боиси ба миён омадан ё афзоиши зарар гардида бошад, дар чунин ҳолат вобаста ба дараҷаи гуноҳи ҷабрдида ё расонандаи зарар андозаи ҷуброн кам карда мешавад.

3. Ҳангоми беэҳтиётӣ дағалонаи ҷабрдида ва мавҷуд набудани гуноҳи расонандаи зарар дар ҳолатҳое, ки ҷавобгарии он, сарфи назар аз гуноҳ фаро мерасад, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад, бояд андозаи ҷуброн кам ё ҷуброни зарар рад карда шавад. Ҳангоми расондани зарар ба ҳаёт ва саломатии шахси воқеӣ радди ҷуброни зарар иҷозат дода намешавад.

4. Гуноҳи ҷабрдида ҳангоми ҷуброни хароҷоти иловагӣ (қисми 1 моддаи 1211 ҳамин Кодекс), ҳангоми ҷуброни зарар вобаста ба вафоти саробон (моддаи 1214 ҳамин Кодекс), инчунин ҳангоми ҷуброни хароҷоти маросими дафн (моддаи 1220 ҳамин Кодекс) ба инobat гирифта намешавад.

5. Суд метавонад ҷуброни зарари аз ҷониби шахси воқеӣ расондашударо, ба истиснои ҳолатҳое, ки зарар вобаста ба амали бадқасдона расонда шудааст, бо назардошти вазъи молумулкии ӯ кам кунад.

§2. Ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ва саломатии шахси воқеӣ расонда шудааст

Моддаи 1210. Ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ё саломатии шахси воқеӣ ҳангоми иҷрои уҳдадориҳои шартномавӣ ё уҳдадориҳои дигар расонда шудааст

Зарари ба ҳаёт ё саломатии шахси воқеӣ ҳангоми иҷрои уҳдадориҳои шартномавӣ, инчунин уҳдадориҳои хизмати ҳарбӣ, хизмат дар мақомоти корҳои дохилӣ ва уҳдадориҳои дахлдори дигар расондашуда, агар дар қонунгузорӣ ё шартнома андозаи баландтари ҷавобгарӣ пешбинӣ нагардида бошад, мутобиқи қоидаҳои пешбиниамудаи боби мазкур ҷуброн карда мешавад.

Моддаи 1211. Андоза ва хусусияти ҷуброни зараре, ки ба саломатӣ осеб расондааст

1. Ҳангоми осеб расондан ба шахси воқеӣ ё зарари дигар ба саломатии ӯ бояд музди меҳнат (даромад)-е, ки ӯ дошт ё баръало гирифта метавонист, инчунин хароҷоти вобаста ба осеб дидани саломатӣ (барои муолиҷа, хӯроки иловагӣ, истеъмоли доруворӣ, протезкунонӣ, нигоҳубини шахси дигар, муолиҷаи санитарияи курортӣ, ба даст овардани воситаҳои махсуси нақлиёт, омодагӣ ба омӯхтани касби нав ва ғайра), агар эътироф гардида бошад, ки ҷабрдида ба чунин намуди кумак ва нигоҳубин муҳтоҷ аст ва барои гирифтани кумаки ройгон ҳуқуқ надорад, ҷуброн карда мешавад.

2. Ҳангоми муайян кардани музди меҳнат (даромад)-и аздастрафта нафақаи маъҷубӣ, ки ба ҷабрдида вобаста ба осеб ё зарари дигар ба саломатии ӯ расондашуда таъин гардидааст, ҳамчунин дигар намуди нафақаҳо, кумакҳои пулӣ ва намуди дигар пардохт, ки то расондани осеб ба саломатӣ ва ҳам баъди он ки барои ҷуброни зарар таъин гардидаанд, ба ҳисоб гирифта намешавад. Ба ҳисоби ҷуброни зарар, инчунин музди меҳнате, ки ҷабрдида баъди расондани зарар ба саломатӣ мегирад, дохил карда намешавад.

3. Қонун ё шартнома метавонад мутобиқи моддаи мазкур андоза ва ҳаҷми бештари ҷуброни зарари ба ҷабрдида тааллуқдоштаро муайян кунад.

Моддаи 1212. Муайян кардани музди меҳнат (даромад), ки дар натиҷаи ба саломатӣ расондани зарар аз даст рафтааст

1. Андозаи музди меҳнат (даромад)-и дар натиҷаи ба саломатӣ расондани зарар аздастрафта бо фоиз нисбат ба музди миёнаи меҳнат то бардоштани осеб ё зарари дигар ба саломатӣ ё то гум кардани қобилияти меҳнатӣ, дараҷаи дахлдори гум кардани қобилияти кори касбӣ ва дар сурати мавҷуд набудани он, коршоямии умумӣ муайян карда мешавад.

2. Ба таркиби музди меҳнати аздастрафта ҳама намуди даромад вобаста ба шартномаҳои меҳнатӣ ва шартномаи ҳуқуқи маданӣ, чӣ дар ҷойи кори асосӣ ва чӣ дар яқчанд ҷойи кор, ки таҳти андозбандӣ қарор

мегирад, дохил мешаванд. Пардохтҳои дорои хусусияти якдафъаина (чуброни пулӣ барои истифода набурдани рухсатӣ, кумаки пулӣ ҳангоми рафтани аз кор ва ғайра) ба таркиби музди меҳнати аздастрафта ба ҳисоб гирифта намешаванд. Дар давраи корношоямии муваққатӣ ва рухсатии вобаста ба ҳомиладорӣ ва таваллуд кумаки пулии пардохтшуда ба инобат гирифта мешавад. Даромад аз фаъолияти соҳибкорӣ, инчунин ҳаққи қалам ба таркиби музди меҳнати аздастрафта ба ҳисоб гирифта шуда, ҳамзамон даромад аз фаъолияти соҳибкорӣ дар асоси маълумотномаи мақомоти андоз ба он дохил карда мешавад.

3. Ҳама намудҳои музд (даромад) ба андозае ба ҳисоб гирифта мешавад, ки то ниғаҳдории андоз аз он ҳисоб карда шудааст.

4. Музди миёнаи меҳнат бо тарзи ба дувоздаҳ тақсим кардани ҳамаи маблағи музди меҳнати дувоздаҳ моҳи кор, ки то ба саломатӣ расондани зарар гузаштааст, ҳисобу китоб карда мешавад. Дар сурате, ки агар ҷабрдида дар лаҳзаи расондани зарар ба саломатӣ камтар аз дувоздаҳ моҳи кор карда бошад, музди миёнаи меҳнат бо тарзи тақсими маблағи умумии музди меҳнати моҳҳои воқеии кор, ки то расондани зарар ба саломатӣ гузаштааст, ба маҷмуи ин моҳҳо ҳисобу китоб карда мешавад.

5. Дар ҳолатҳои дар лаҳзаи расондани зарар кор накардани ҷабрдида, бо хоҳиши ӯ музди меҳнати то озодшавӣ аз кор ё андозаи одии подоши пулии корманди дорои таҳассуси ӯ дар ҳамин ҷой, вале на камтар аз андозаи даҳ нишондиҳанда барои ҳисобҳо ба ҳисоб гирифта мешавад.

6. Агар дар музди меҳнати ҷабрдида то ба саломатии ӯ расондани осеб ё зарари дигар тағйироти устуворе рух дода бошанд, ки ҳолати молумулкии ӯро беҳтар мегардонанд (вобаста ба мансаби хизматӣ музди меҳнат баланд шуда бошад, ба кори нисбатан сердаромад гузаронда шуда бошад, баъди хатми шӯъбаи рӯзонаи муассисаи таҳсилоти олии касбӣ ва миёнаи махсус ба кор қабул гардида бошад), инчунин дар ҳолатҳои дигаре, ки устувории тағйирот исбот карда мешавад, ҳангоми муайян намудани музди миёнаи меҳнат танҳо музд (даромад)-е, ки ӯ гирифтааст ё пас аз тағйироти дахлдор мебоист гирад, ба ҳисоб гирифта мешавад.

Моддаи 1213. Чуброни зарар ҳангоми расондани осеб ба саломатии шахси ба балоғат нарасида

1. Дар сурати расондани осеб ё ба таври дигар расондани зарар ба саломатии ноболиғ, ки ба чордаҳсолағӣ нарасидааст ва музди меҳнат надорад, шахси барои расондани зарар гунаҳкор уҳдадор аст хароҷоти вобаста ба зарар дидани саломатиро чуброн намояд.

2. Ҳангоми ба чордаҳсолағӣ расидани ҷабрдида, инчунин ҳангоми расондани зарар ба ноболиғи аз чордаҳ то ҳаҷдаҳсола, ки музди меҳнат (даромад) надорад, шахси барои расондани зарар ҷавобгар уҳдадор аст ба ҷабрдида ба ғайр аз хароҷоти вобаста ба зарари ба саломатӣ расондашуда, инчунин зарари вобаста ба гум кардани қобилияти меҳнатӣ ё кам гардидани онро, бо назардошти андозаи даҳ нишондиҳанда барои ҳисобҳо, чуброн намояд.

3. Агар то лаҳзаи расондани зарар ба саломатӣ ҷабрдида дорои музди меҳнат бошад, дар ин сурат зарар бо назардошти андозаи ин маблағ, вале на камтар аз бист нишондиҳанда барои ҳисобҳо, чуброн карда мешавад.

4. Баъди оғози фаъолияти меҳнатӣ ҷабрдида ҳуқуқ дорад бо назардошти маоши гирифтааш, вале на камтар аз музди меҳнате, ки тибқи мансаби ишғолнамудааш муқаррар гардидааст, ё баробар ба музди меҳнати корманди дорои ҳамин дараҷаи таҳассуси ҷойи кораш, афзоиши чуброни зарарро талаб намояд.

Моддаи 1214. Чуброни зарари вобаста ба марги шахси воқеӣ расондашуда

1. Ҳангоми вафот намудани шахси воқеӣ шахси ғайриқобили меҳнати таҳти таъмини шахси вафоткарда қарордошта ё то рӯзи марги ӯ ба гирифтани таъминоти ӯ ҳуқуқдошта, фарзанди шахси вафоткарда, ки пас аз марги ӯ ба дунё омадааст, инчунин яке аз падар ё модар, ҳамсар ё дигар аъзои оила, сарфи назар аз қобилияти меҳнатӣ, ки кор намекунад ва фарзандон, наберагон, бародарон ва хоҳарони шахси вафоткардаро, ки ба чордаҳсолағӣ нарасидаанд ё ҳарчанд ба синну соли зикршуда расида бошанд ҳам ва тибқи хулосаи мақомоти тиббӣ вобаста ба саломатӣ муҳтоҷи нигоҳубини дигаронанд, нигоҳубин менамояд, ба чуброни зарар ҳуқуқ доранд.

2. Ҳуқуқи чуброни зарарро инчунин шахсоне, ки таҳти таъминоти шахси воқеии вафоткарда буда, дар давоми панҷ соли баъди вафоти ӯ ғайриқобили меҳнат гардидаанд, доро мебошанд.

3. Яке аз падар ё модар, ҳамсар ё аъзои дигари оила, ки кор намекунад ва фарзандон, наберагон, бародару хоҳарони шахси вафоткардаро, ки дар қисми 1 моддаи мазкур зикр гардидаанд, ниғаҳбонӣ менамояд ва дар давраи нигоҳубин ғайриқобили меҳнат гардидааст, баъди иҷрои нигоҳубини ин шахс, ҳуқуқи чуброни зарарро нигоҳ медорад.

4. Зарар чунин чуброн карда мешавад:

- ба ноболиғон - то расидан ба ҳаҷдаҳсолағӣ;

- ба хонандагони ҳаждаҳсола ва болотар аз он - то хатми таҳсил дар муассисаҳои таълимии рӯзона, вале на бештар аз бисту сесолагӣ;

- ба занони аз синни панҷоҳу ҳашт боло ва мардони аз шасту сесола боло - якумра;

- ба маъҷубон - ба муҳлати маъҷубӣ;

- ба яке аз падару модар, ҳамсар ё дигар аъзои оила, ки ба нигоҳубини фарзандон, наберагон, хоҳару бародарони таҳти таъмини шахси вафоткарда қарордошта машғул аст - то ба чордаҳсолагӣ расидани онҳо ё тағйир ёфтани вазъи саломатӣ.

Моддаи 1215. Андозаи ҷуброни зарари дар натиҷаи марги шахси воқеӣ расондашуда

1. Ба шахсе, ки вобаста ба марги шахси воқеӣ ба ҷуброни зарар ҳуқуқ дорад, зарар ба андозаи ҳамон қисми музди меҳнати шахси вафоткарда ҷуброн карда мешавад, ки мувофиқи қоидаҳои моддаи 1212 ҳамин Кодекс ба ҳисоб гирифта шудааст ва онҳо онро ҳангоми дар ҳаёт будани ӯ барои таъминоти худ мегирифтанд ё ҳуқуқи гирифтани онро доштанд. Ҳангоми ба ин шахс муайян намудани ҷуброни зарар ба таркиби даромади шахси вафоткарда ҳамзамон бо музди меҳнат инчунин нафақаи ҳангоми дар қайди ҳаёт мегирифтааш, таъминоти якумрӣ ва чунин пардохтҳо дохил карда мешаванд.

2. Ҳангоми муайян кардани андозаи ҷуброни зарар нафақае, ки ба шахс вобаста ба марги саробон муқаррар шудааст, инчунин намуди дигари нафақаҳои то марги саробон ё пас аз марги ӯ таъингардида, инчунин музди меҳнат ва стипендия ба маблағи ҷуброн ба ҳисоб гирифта намешавад.

3. Маблағи ҷуброни вобаста ба марги саробон, ки ба ҳар як шахси барои ҷуброни зарар ҳуқуқдошта ба ҳисоб гирифта шудааст, ба истиснои ҳолатҳои зерин аз нав ҳисобу китоб карда намешавад:

- баъди марги саробон таваллуд шудани тифл;

- таъин (қатъ)-и пардохти ҷуброн ба шахсе, ки ба нигоҳубини фарзандон, наберагон, бародарон ва хоҳарони саробони вафоткарда машғуланд.

4. Тибқи қонун ё шартнома ҳаҷм ва андозаи ҷуброн мумкин аст зиёд карда шавад.

Моддаи 1216. Тағйир додани андозаи ҷуброни зарар

1. Ҷабрдидае, ки қисман қобилияти меҳнатиро гум кардааст, ҳуқуқ дорад дар ҳар лаҳза аз шахси ба зиммааш уҳдадорӣ ҷуброни зарар вогузошташуда, агар қобилияти меҳнати ӯ вобаста ба расондани зарар ба саломатӣ нисбат ба оне, ки ӯ дар лаҳзаи таъйини ҷуброни пулӣ дошт, камтар гардида бошад, дар ҳаҷми дахлдор баланд кардани андозаи ҷубронро талаб намояд.

2. Шахсоне, ки вобаста ба расондани зарар ба саломатии ҷабрдида ба зиммаашон уҳдадорӣ ҷуброни зарар вогузошта шудааст, агар қобилияти меҳнати ҷабрдида нисбат ба оне, ки ӯ дар лаҳзаи таъйини ҷуброни пулӣ барои зарар дошт, баландтар гардида бошад, ҳуқуқ доранд ба таври дахлдор кам кардани андозаи ҷубронро талаб намоянд.

3. Агар вазъи молумулкии шахси ба зиммааш уҳдадорӣ ҷуброни зарар вогузошташуда беҳтар шуда бошад, вале ҷуброни пулӣ мутобиқи қисми 5 моддаи 1209 ҳамин Кодекс кам карда шуда бошад, ҷабрдида ҳуқуқ дорад баланд кардани андозаи ҷуброни зарарро талаб намояд.

4. Суд метавонад бо талаби шахси воқеии зараррасонда, агар вазъи молумулкии ӯ дар натиҷаи маъҷубӣ ё расидан ба синни нафақа нисбат ба оне, ки дар лаҳзаи ҷуброни зарар дошт, бадтар гардида бошад (қисми 5 моддаи 1209 ҳамин Кодекс), андозаи ҷуброни зарарро камтар кунад.

Моддаи 1217. Зиёд кардани андозаи ҷуброни зарар вобаста ба боло рафтани арзиши зиндагӣ ва афзудани нишондиҳанда барои ҳисобҳо

Маблағи ҷуброни зараре, ки шахси воқеӣ вобаста ба расондани зарар ба саломатӣ ё марги ҷабрдида пардохт менамояд, ҳангоми боло рафтани арзиши зиндагӣ ва бо тартиби муқарраркардаи қонун тағйир ёфтани ҳадди ақалли зиндагӣ ё баланд бардоштани нишондиҳанда барои ҳисобҳо, ё андозаи маоши ҳадди ақал (моддаи 367 ҳамин Кодекс) меафзояд.

Моддаи 1218. Пардохтҳо оид ба ҷуброни зарар

1. Ҷуброни зарари вобаста ба паст гардидани қобилияти меҳнатӣ ё марги ҷабрдида ҳар моҳ амалӣ карда мешавад.

2. Ҳангоми мавҷуд будани сабабҳои асоснок, суд бо назардошти имконияти расонандаи зарар метавонад бо талаби шахси воқеии ба ҷуброни зарар ҳуқуқдошта дар бораи яқдафъаина анҷом додани ҳамаи пардохтҳо, вале на барои зиёда аз се сол, қарор барорад.

3. Чуброни хароҷоти иловагӣ метавонад дар доираи муҳлатҳои дар асоси хулоса (экспертиза)-и тиббӣ муқарраргардида, инчунин ҳангоми зарурати пардохти пешакии арзиши хизматрасонӣ ва молу мулк (ба даст овардани роҳхати истироҳатгоҳ, роҳкиро, пардохти воситаҳои нақлиёти махсус ва ғайра) барои муҳлати оянда сурат гирад.

4. Дар ҳолатҳое, ки ҷабрдида мутобиқи қонун ҳуқуқ дорад қатъ ё иҷрои пеш аз муҳлати уҳдадорихоро талаб намояд, чунин талаб бо роҳи ба сармоя табдил додани пардохтҳои дахлдори вақтбайъ, қонеъ гардонда мешавад.

Моддаи 1219. Чуброни зарар дар сурати қатъи фаъолияти шахси ҳуқуқӣ

1. Дар сурати азнавташкилдиҳии шахси ҳуқуқӣ, ки бо тартиби муқарраргардида барои зарари ба ҳаёт ва саломатӣ расондашуда ҷавобгар эътироф шудааст, уҳдадорию вобаста ба пардохтҳои дахлдор ба зиммаи вориси ҳуқуқии он гузошта мешавад. Талабот дар мавриди чуброни зарар низ ба он пешниҳод карда мешаванд.

2. Дар сурати барҳамдиҳии шахси ҳуқуқӣ, ки бо тартиби муқарраргардида барои зарари ба ҳаёт ва саломатӣ расондашуда ҷавобгар эътироф шудааст, пардохтҳои дахлдор барои ҷабрдида бояд тибқи қонунгузорӣ ба сармоя табдил дода шаванд.

3. Дар ҳолате, ки агар ба сармоя табдил додани пардохт аз сабаби мавҷуд набудан ё нокифоя будани молу мулки шахси ҳуқуқии барҳамдодашаванда ғайриимкон бошад, маблағҳои таъингардида аз ҷониби давлат тибқи қонун пардохт карда мешавад.

Моддаи 1220. Пардохти хароҷот барои дафн

1. Шахси барои зарари вобаста ба марги ҷабрдида ҷавобгар уҳдадор аст хароҷоти зарурии барои дафн масрафнамудаи шахсоро, ки ин хароҷотро анҷом додааст, пардохт намояд.

2. Кумаки пулӣ барои дафн, ки шахси воқеии ин хароҷотро масрафнамуда гирифтааст, ба ҳисоби пардохти зарар дохил карда намешавад.

§3. Чуброни зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

Моддаи 1221. Асосҳои чуброни зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

1. Зараре, ки ба ҳаёт, саломатӣ ё молу мулки шахси воқеӣ ё молу мулки шахси ҳуқуқӣ вобаста ба камбудии конструктивӣ, ретсептурӣ ё дигар норасоии мол (кор, хизматрасонӣ), инчунин дар натиҷаи паҳн намудани иттилооти беэътимод ё нопурра оид ба мол расонда шудааст, бояд аз ҷониби фурушанда ё истеҳсолкунанда (иҷрокунанда), сарфи назар аз гуноҳи онҳо ва он ки ҷабрдида бо он муносибатҳои шартномавӣ дошт ё надошт, ҷаброн карда шавад.

2. Қоидаҳои мазкур танҳо дар ҳолатҳои ба даст овардани мол бо мақсадҳои истеъмоли татбиқ мешаванд.

Моддаи 1222. Шахсоне, ки барои зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда ҷавобгаранд

1. Зарари вобаста ба камбудии мол расондашуда бо интиҳоби ҷабрдида аз ҷониби фурушанда ё истеҳсолкунанда ҷаброн карда мешавад.

2. Зарари вобаста ба камбудии кор ва хизматрасонӣ расондашуда аз ҷониби иҷрокунанда ҷаброн карда мешавад.

3. Зарари дар натиҷаи пешниҳод накардани иттилооти боэътимод ва саҳеҳ оид ба ҳосият ва қоидаҳои истифодаи мол расондашуда, бояд мутобиқи қоидаҳои қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур ҷаброн карда шавад.

Моддаи 1223. Муҳлатҳои чуброни зарари дар натиҷаи камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

1. Зарари вобаста ба камбудии мол (кор ва хизматрасонӣ), агар он дар давоми муҳлати муқарраршудаи коршоямӣ (хизмат)-и мол (кор ва хизматрасонӣ) расонда шуда бошад, ҷаброн карда мешавад ва агар ин муҳлат муқаррар нагардида бошад, дар давоми даҳ сол аз рӯзи истеҳсоли мол (иҷрои кор ва хизматрасонӣ) бояд ҷаброн карда шавад.

2. Берун аз доираи муҳлати муқарраргардида зарар бояд дар ҳолатҳои зерин ҷаброн карда шавад:

- агар хилофи талаботи қонун муҳлати коршоямӣ (хизматӣ) муқаррар нагардида бошад;

- агар истеъмолкунанда дар мавриди баъди гузаштани муҳлати коршоямӣ (хизматӣ) анҷом додани амалҳои зарурӣ ва оқибатҳои имконпазир ҳангоми иҷро накардани амалҳои зикршуда огоҳ карда нашуда бошад.

Моддаи 1224. Асосҳои озод намудан аз ҷавобгарӣ барои зарари вобаста ба камбудии мол, кор ва хизматрасонӣ расондашуда

Фурӯшанда ё истеҳсолкунандаи мол, иҷрокунандаи кор (хизматрасонӣ) танҳо дар ҳолати исботи он ки зарар дар натиҷаи таъсири неруи рафънопазир ё аз ҷониби истеъмолкунанда вайрон кардани қоидаҳои истифода ё ниғаҳдории мол руҳ додааст, аз ҷавобгарӣ озод карда мешаванд.

§4. Товони зарари маънавӣ

Моддаи 1225. Товони зарари маънавӣ

1. Зарари маънавӣ, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қисми 2 моддаи мазкур, дар ҳолати мавҷуд будани гуноҳи расонандаи зарар, аз ҷониби он товон карда мешавад.

2. Зарари маънавӣ, сарфи назар аз гуноҳи расонандаи зарар, дар ҳолатҳои зерин товон карда мешавад:

- агар зарар ба ҳаёт ва саломатии шахси воқеӣ аз манбаи хатари зиёд расида бошад;

- агар зарар ба шахси воқеӣ дар натиҷаи ғайриқонунӣ маҳкум кардан, ғайриқонунӣ ба ҷавобгарии ҷиноятӣ кашидан, ба сифати чораҳои пешгирӣ ғайриқонунӣ истифода бурдани ба ҳабс гирифтани ё забонхат барои аз маҳалли иқомат нарафтани, ғайриқонунӣ таъин кардани ҷазои маъмуриӣ дар шакли ҳабс ё қорҳои ислоҳи меҳнатӣ расонда шуда бошад;

- агар зарар дар натиҷаи паҳн кардани иттилооте, ки шаъну шараф ва эътибори қориро паст мезанад, расонда шуда бошад;

- инчунин дар дигар ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун.

3. Зарари маънавӣ, ки дар натиҷаи амал (беамалӣ)-и вайронкунандаи ҳуқуқи молумулкии шахсони воқеӣ расонда шудааст, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи қонун, товон карда намешавад.

Моддаи 1226. Андозаи товони зарари маънавӣ

1. Зарари маънавӣ дар шакли пулӣ товон карда мешавад.

2. Андозаи товони зарари маънавӣ вобаста ба хусусияти ба ҷабрдида расондани азоби руҳӣ ё ҷисмонӣ, инчунин дараҷаи гуноҳи расонандаи зарар дар ҳолатҳои зерин, ки агар гуноҳ асоси товон бошад, аз ҷониби суд муайян карда мешавад. Ҳангоми муайян кардани андозаи товони зарар бояд талаботи оқилона ва одилона ба инobat гирифта шавад.

3. Хусусиятҳои азоби руҳӣ ё ҷисмонӣ аз ҷониби суд бо назардошти ҳолатҳои воқеӣ, ки дар натиҷаи он зарари маънавӣ расонда шудааст ва ҳолатҳои инфиродии ҷабрдида баҳо дода мешавад.

4. Зарари маънавӣ, новобаста ба ҷаброни зарари молумулкии ситонидашаванда, товон карда мешавад.

БОБИ 67. УҲДАДОРИҲО ДАР НАТИҶАИ ДОРОШАВИИ БЕАСОС

Моддаи 1227. Уҳдадорӣ баргардондани дорошавии беасос

1. Шахсе, ки бе асосҳои муқаррарнамудаи қонун ё аҳд аз ҳисоби шахси дигар (ҷабрдида) молу мулк ба даст овардааст ё нигоҳ доштааст, ба истиснои ҳолатҳои пешбиниамудаи моддаи 1234 ҳамин Кодекс, уҳдадор аст ба ҷабрдида молу мулки беасос бадастоварда ё нигоҳдоштааш (дорошавии беасос)-ро баргардонад.

2. Уҳдадориҳои муқаррарнамудаи қисми 1 моддаи мазкур инчунин ҳангоми минбаъд аз байн рафтани асосҳои, ки тибқи онҳо молу мулк ба даст оварда ё нигоҳ дошта шудааст, ба миён меояд.

3. Қоидаҳои боби мазкур, новобаста ба он, ки дорошавии беасос натиҷаи рафтори бадастоварандаи молу мулк, худӣ ҷабрдида ё шахси сеюм ва ё оқибати ҳодисаҳо мебошад, татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 1228. Таносуби талабот дар бораи баргардондани дорошавии беасос бо талаботи дигар оид ба ҳифзи ҳуқуқҳои маданӣ

Азбаски дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нагардидааст ва аз моҳияти муносибатҳои дахлдор барнамеояд, қоидаҳои боби мазкур инчунин бояд нисбат ба талаботи зерин татбиқ гарданд:

- дар бораи баргардондани иҷро аз рӯи аҳди бепардохт;

- дар бораи аз ҷониби молик талаб карда гирифтани молу мулк аз соҳиби ғайриқонунӣ;
- талаботи як тарафи уҳдадорӣ нисбат ба тарафи дигар дар мавриди баргардондани иҷрои вобаста ба ҳамин уҳдадорӣ;
- дар бораи ҷуброни зарар, аз ҷумла ҷуброне, ки тавассути рафтори бевичдононаи шахси дорogarдида расонда шудааст.

Моддаи 1229. Баргардондани дорошавии беасос дар шакли асл

1. Молу мулке, ки дорошавии беасоси бадастоварандаро ташкил медиҳад, бояд дар шакли асл ба ҷабрдида баргардонда шавад.

2. Бадастоваранда пас аз он ки дар бораи беасос ба даст овардан ё нигоҳ доштани молу мулкро фаҳмид ё мебоист фаҳмад, дар назди ҷабрдида барои ҳама гуна камомад ё камбудӣ ва ё фарсуда шудани ин молу мулк (аз ҷумла тасодуфӣ) ҷавобгар мебошад. То ин лаҳза он танҳо барои қасд ё беоҳиётии дағалона ҷавобгар мебошад.

Моддаи 1230. Ҷуброни арзиши дорошавии беасос

1. Ҳангоми имконнопазирии дар шакли асл баргардондани молу мулки беасос бадастовардашуда ё нигоҳдошташуда бадастоваранда бояд ба ҷабрдида арзиши аслии ин молу мулкро дар рӯзи ба даст овардани он пардохт намояд, инчунин зарари вобаста ба тағйир ёфтани арзиши минбаъдаи молу мулк бамиёномадаро, агар бадастоваранда арзиши онро фавран, баъди огоҳӣ ёфтан аз дорошавии беасос ҷуброн накарда бошад, ҷуброн намояд.

2. Шахсе, ки беасос молу мулки бегонаро муваққатан, бе нияти ба даст овардани он ё аз хизматрасонии бегона истифода бурдааст, бояд ба ҷабрдида чизе, ки дар натиҷаи ҷабрдида бадастовардаашро мувофиқи нархе, ки дар вақти ба итмом расидани истифода ва дар ҷойи анҷом додани он мавҷуд буд, ҷуброн намояд.

Моддаи 1231. Оқибатҳои беасос ба шахси дигар додани ҳуқуқ

Шахсе, ки бо роҳи гузашт кардани ҳуқуқи талабкунӣ ё ба тарзи дигар ҳуқуқи ба он тааллуқдоштаро дар асоси уҳдадорӣ вучуднадошта ё беоҳиётибор ба шахси дигар додааст, ҳуқуқ дорад барқарор намудани ҳолати қаблӣ, аз ҷумла ба он баргардондани ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи ҳуқуқи додашударо талаб кунад.

Моддаи 1232. Ба ҷабрдида баргардондани даромадҳои гирифтанишуда

1. Шахсе, ки беасос молу мулкro гирифтааст ё нигоҳ доштааст, бояд ба ҷабрдида тамоми даромади бадастовардаашро, ки мебоист аз ин молу мулк аз лаҳзае, ки дорошавии беасосро фаҳмидааст ё мебоист фаҳмад, ба даст овардааст, баргардонад ё ҷуброн намояд.

2. Ба маблағи дорошавии беасоси пулӣ бояд аз ҳамон вақте, ки бадастоваранда дар бораи беасос будани ба даст овардан ё нигоҳдории маблағи пулӣ фаҳмидааст ё мебоист фаҳмад барои истифодаи маблағи бегона (моддаи 456 ҳамин Кодекс) фоизҳо ҳисоб карда шаванд.

Моддаи 1233. Ҷуброни хароҷот ба молу мулке, ки бояд баргардонда шавад

Ҳангоми баргардондани молу мулки беасос бадастовардашуда ё нигоҳдошташуда (моддаи 1229 ҳамин Кодекс) ё ҷуброни арзиши онҳо (моддаи 1230 ҳамин Кодекс) бадастоваранда ҳуқуқ дорад ҷуброни хароҷоти зарурии вобаста ба нигоҳдорӣ ва ҳифзи молу мулкro аз ҳамон вақте, ки уҳдадор аст даромадро баргардонад (моддаи 1232 ҳамин Кодекс), бо баҳисобгирии фондаи гирифта, аз ҷабрдида талаб намояд. Ҳуқуқи ҷуброни хароҷот дар сурати аз ҷониби бадастоваранда қасдан нигоҳ доштани молу мулке, ки бояд баргардонда шавад, аз даст дода мешавад.

Моддаи 1234. Дорошавии беасосе, ки баргардонда намешавад

Ба сифати дорошавии беасос баргардонда намешаванд:

- молу мулки барои иҷрои уҳдадорӣ то фарорасии муҳлати иҷро додашуда, агар дар уҳдадорӣ тартиби дигар пешбинӣ нагардида бошад;
- молу мулки чиҳати иҷрои уҳдадорӣ бо гузаштани муҳлати даъво додашуда;
- музди меҳнат ё пардохтҳои ба он баробаркардашуда, нафақа, кумаки пулӣ, стипендия, ҷуброни зарари ба ҳаёт ё саломатӣ расондашуда, алимент ё маблағҳои пулии дигаре, ки ба шахси воқеӣ ба сифати воситаи зиндагӣ фароҳам оварда шудаанд, ҳангоми зоҳир накардани бевичдонӣ аз ҷониби он ё иштибоҳи ҳисобӣ;

- маблағҳои пулӣ ё мону мулки дигаре, ки барои иҷрои уҳдадории мавҷуднабуда дода шудаанд, агар бадастоваранда исбот наояд, ки шахси баргардондани мону мулкро талабкарда ҳангоми мавҷуд набудани уҳдадорӣ огоҳ буд ё мону мулкро бо мақсадҳои хайрхоҳона ба он додааст.

ҚИСМИ Ш.

ҲАСЛИ VI. МОЛИКИЯТИ ЗЕҲНӢ

БОБИ 68. МУҚАРРАОТИ УМУМӢ ОИД БА МОЛИКИЯТИ ЗЕҲНӢ

Моддаи 1235. Мафҳуми моликияти зеҳнӣ

1. Моликияти зеҳнӣ ҳуқуқҳои молумулкӣ ва (ё) шахсии ғайримолумулкӣ нисбат ба натиҷаҳои фаъолияти зеҳнӣ, воситаҳои фардиқунонии иштирокдорони муомилоти маданӣ, фардиқунонии мол, кор ё хизматрасонӣ (воситаҳои фардиқунонӣ) ва ҳамчунин объектҳои дигари ба онҳо баробаркардашуда мебошанд.

2. Мазмун, асосҳои ба миён омадан, тартиби амалисозӣ ва қатъи ҳуқуқҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкӣ нисбат ба объектҳои алоҳидаи моликияти зеҳнӣ бо ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар муайян карда мешаванд.

3. Ҳамин Кодекс намудҳои асосии объектҳои моликияти зеҳнӣро муқаррар намуда, ҳолатҳои умумии муносибатҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкӣро вобаста ба онҳо муайян менамояд.

4. Агар дар қонунҳо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад ва аз моҳияти муносибатҳои танзимшаванда барнаояд, меъёрҳои ҳамин Кодекс, аз ҷумла муқаррарот оид ба уҳдадориҳо ва шартномаҳо оид ба муносибатҳои моликияти зеҳнӣ, татбиқ мегарданд.

Моддаи 1236. Объектҳои ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ

Ба объектҳои ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ натиҷаҳои фаъолияти эҷодии зеҳнӣ, воситаҳои фардиқунонии иштирокдорони муомилоти маданӣ, мол, кор ва хизматрасонӣ, натиҷаҳои дигари фаъолияти зеҳнӣ ва воситаҳои фардиқунонии ба онҳо баробаркардашуда дохил мешаванд, ки мутобиқи қонунҳо ва санадҳои ҳуқуқи байналмилалии эътирофнамудаи Тоҷикистон ҳифз карда мешаванд.

Моддаи 1237. Ба вучуд омадани ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ

Ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ба объектҳои дахлдор дар натиҷаи офаридани онҳо ё шуруи истифода, ё бақайдгирии давлатӣ, инчунин бо асосҳои дигар, ки бо қонун ё санадҳои ҳуқуқи байналмилалии эътирофнамудаи Тоҷикистон пешбинӣ шудаанд, ба вучуд меояд.

Моддаи 1238. Мазмуни ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ

1. Ба ҳуқуқдори моликияти зеҳнӣ ҳуқуқҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкӣ ба натиҷаҳои фаъолияти зеҳнӣ ё воситаҳои фардиқунонӣ, ки нисбати ҳама ва ҳар кас ҳимоя мешаванд, тааллуқ доранд.

2. Таркиби ҳуқуқҳои молумулкӣ ба натиҷаи фаъолияти зеҳнӣ ё воситаи фардиқунонро нисбат ба объектҳои мушаххаси моликияти зеҳнӣ қонун бо назардошти муқаррароти ҳамин Кодекс муайян менамояд.

3. Ҳуқуқҳои ҳуқуқдорони моликияти зеҳнӣ мумкин аст бо қонун маҳдуд карда шаванд. Чунин маҳдудиятҳо набояд ба истифодаи муътадили объектҳои моликияти зеҳнӣ зарар оваранд ва ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкии муаллифро маҳдуд созанд.

Моддаи 1239. Ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ва ҳуқуқи ашё ба ҳомили моддӣ

1. Ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ ба ҳуқуқи моликият ё ҳуқуқи ашёи дигар ба ҳомили моддӣ, ки дар он объекти моликияти зеҳнӣ ифода ёфтааст, вобаста намебошад.

2. Гузаштани ҳуқуқи моликият ба ҳомили моддӣ натиҷаи фаъолияти зеҳнӣ ё воситаи фардиқунонӣ маъноӣ додан ё пешниҳоди ягон намуди ҳуқуқ ба истифодаи объекти дахлдори моликияти зеҳнӣ дар ин ҳомили ифодаёфтаре надорад, агар қонун тартиби дигарро муқаррар накарда бошад.

3. Аз тарафи молик ё ҳар шахси дигар амалӣ намудани ҳуқуқ нисбат ба ҳомили моддӣ, ки дар он объекти моликияти зеҳнӣ ифода ёфтааст, набояд ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи ҳуқуқдори ҳуқуқҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкӣро ба чунин объект вайрон наояд.

Моддаи 1240. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ

1. Ҳуқуқи муаллифӣ, ҳуқуқ ба ном ва ҳуқуқҳои дигари шахсии ғайримолумулкии моликияти зеҳнӣ мутобиқи ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар амалӣ ва ҳимоя карда мешаванд.

2. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ, ки ба ҳуқуқи моликияти зеҳнӣ дохил мешаванд, ба ҳуқуқҳои молумулкӣ вобаста набуда, ба шахсони дигар дода намешаванд ва бемуҳлат ҳифз мегарданд.

3. Пурра ё қисман аз тарафи офаранда (муаллиф, иҷроқунанда)-и натиҷаи фаъолияти эҷодии зеҳнӣ рад намудани ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкии ба ӯ тааллуқдошта беқибат аст.

4. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ҳуқуқҳои алоҳидаи шахсии ғайримолумулкии моликияти зеҳнӣ нисбати шахсони ҳуқуқӣ эътироф мешаванд.

Моддаи 1241. Ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ

1. Ҳуқуқдори ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ ҳуқуқдоранд бо салоҳдиди худ истифодаи объекти дахлдори моликияти зеҳнӣро бо тарзу шакли дилхоҳ амалӣ намояд, иҷозат диҳад ва манъ кунад, агар чунин амалҳоро ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар манъ накарда бошанд.

2. Ҳуқуқҳои молумулкӣ нисбат ба объекти моликияти зеҳнӣ метавонанд ба як шахс ё ба таври муштарак ба якчанд шахс тааллуқ дошта бошанд. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ҳуқуқҳои молумулкӣ нисбат ба ҳама он объекти моликияти зеҳнӣ метавонанд ба шахсони гуногун тааллуқ дошта бошанд ва аз тарафи онҳо новобаста ба ҳамдигар амалӣ карда шаванд.

3. Муносибати мутақобила оид ба истифодаи объекти моликияти зеҳнӣ, ки ҳуқуқҳо ба он ба таври муштарак ба якчанд шахс тааллуқдоранд, дар асоси созишномаи байни онҳо муайян карда мешавад. Ҳангоми мавҷуд набудани чунин созишнома ба ҳама оид ба амалисозии ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ бо тартиби судӣ ҳал карда мешавад.

Моддаи 1242. Муҳлати амали ҳуқуқҳои молумулкӣ

1. Муҳлати амали ҳуқуқҳои молумулкӣ нисбат ба намудҳои алоҳидаи объектҳои моликияти зеҳнӣ, тартиби ҳисобкунии онҳо, асос ва тартиби тамдид ё барқарор намудан, ҳамчунин асос ва тартиби пеш аз муҳлат қатъ гардидани амали чунин ҳуқуқҳоро қонунгузори муқаррар менамояд.

2. Бо гузаштани муҳлати амали ҳуқуқҳои молумулкӣ, инчунин дар ҳолати пеш аз муҳлат қатъ гардидани амали чунин ҳуқуқҳо объекти дахлдори моликияти зеҳнӣ ба дастоварди ҷамъиятӣ табдил меёбад.

3. Ҳуқуқдори ҳуқуқи молумулкӣ метавонад дар хусуси пеш аз муҳлат қатъ намудани амали он ва табдил ёфтани объекти дахлдори моликияти зеҳнӣ ба дастоварди ҷамъиятӣ қарор қабул намояд, агар қонун тартиби дигарро муқаррар накарда бошад ва ҳамзамон ҳуқуқ ва манфиатҳои бо қонун ҳифзшавандаи шахсони дигар вайрон карда нашаванд.

Моддаи 1243. Гузаштани ҳуқуқҳои молумулкӣ

1. Ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ метавонанд тибқи шартнома ба шахсони дигар дода шаванд ё ба онҳо дар асоси қонун гузаранд.

2. Шартномаҳое, ки ба гузаштани ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ вобаста мебошанд, бояд дар шакли хаттӣ ё шакли дигари пешбининамудаи қонун баста шаванд.

3. Шартҳои шартнома, ки ҳолати ҳуқуқдорони ҳуқуқи моликияти зеҳнӣро бад мекунанд, беэътибор дониста мешаванд.

4. Қонун метавонад бақайдгирии давлатии намудҳои алоҳидаи шартномаҳоро вобаста ба додани ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ ва ҳамчунин ҳолатҳои дигари гузаштани ҳуқуқҳоро ба чунин объектҳо муқаррар намояд.

Моддаи 1244. Иҷозатномаи озод

1. Тибқи иҷозатномаи озод ҳамчун шартномаи ҳамроҳшавӣ ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ ройгон ва муҳлатнок дода мешаванд.

2. Агар иҷозатномаи озод ба қонун мутобиқат намояд, он қонунӣ эътироф карда мешавад.

Моддаи 1245. Иҷозатномаи маҷбурӣ

Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун суд метавонад дар асоси талаби шахси манфиатдор санади судӣ дар бораи ба ҳамин шахс додани ҳуқуқи истифодаи натиҷаи фаъолияти зеҳнӣро мувофиқи шартҳои ин санади судӣ, ки ҳуқуқи молумулкии он ба шахси дигар тааллуқдоранд (иҷозатномаи маҷбурӣ), қабул намояд.

Моддаи 1246. Объектҳои хизмати моликияти зеҳнӣ

1. Ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ, ки корманд вобаста ба иҷрои уҳдадорӣ хизматӣ ё супориши хизмати корфармо офаридааст (объекти хизмати моликияти зеҳнӣ), ба корфармо тааллуқ доранд, агар дар қонун ё дар шартномаи байни корманд ва корфармо тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ба корманде, ки объектҳои хизмати моликияти зеҳнӣ офаридааст, ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ба чунин объект ва ҳуқуқи гирифтани подош тааллуқ доранд, ки андоза, шарт ва тартиби пардохти он бо шартномаи байни корманд ва корфармо муайян карда мешаванд, агар қонун тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад.

3. Дар ҳолатҳои ва бо тартиби муайяннамудаи қонун ҳуқуқҳои дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинишуда метавонанд ба корманде, ки объектҳои хизмати моликияти зеҳнӣ офаридааст, гузаранд.

Моддаи 1247. Ҳуқуқҳо ба объектҳои моликияти зеҳнӣ, ки дар асоси шартномаҳои дахлдори хариди давлатӣ офарида шудаанд

1. Ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ, ки дар асоси шартномаҳои дахлдори хариди давлатӣ офарида шудаанд, ба Ҷумҳурии Тоҷикистон тааллуқ доранд, агар шартномаи хариди давлатӣ тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад.

2. Агар ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ, ки дар асоси шартномаҳои дахлдори хариди давлатӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ офарида шудаанд, тибқи қисми 1 моддаи мазкур ба Ҷумҳурии Тоҷикистон тааллуқ надошта бошанд, ҳуқуқдори ҳуқуқҳои молумулкӣ бо талаби давлат уҳдадор аст ҳуқуқи истифодаи чунин объектҳои моликияти зеҳнӣ барои эҳтиёҷоти давлатӣ ройгон пешниҳод намояд.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи моддаи мазкур ба офаранда (муаллиф, иҷрокунанда)-и натиҷаи фаъолияти эҷодии зеҳнӣ, ки ҳуқуқҳои молумулкӣ надорад, ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ба чунин натиҷа ва ҳуқуқ ба подош, ки ҳуқуқдори ҳуқуқҳои молумулкӣ барои чунин натиҷа пардохт менамояд, тааллуқ доранд. Андоза, шарт ва тартиби пардохти подошро шартномаи байни офаранда (муаллиф, иҷрокунанда) ва ҳуқуқдори ҳуқуқҳои молумулкӣ муайян менамояд, агар қонун тартиби дигарро муқаррар накарда бошад.

Моддаи 1248. Амалисозии ҳуқуқҳои моликияти зеҳнӣ

1. Ҳуқуқҳои моликияти зеҳнӣ бо салоҳиди ҳуқуқдори ин ҳуқуқҳо амалӣ карда мешаванд. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ба ҳуқуқдори ҳуқуқҳои молумулкии моликияти зеҳнӣ ба сифати шартӣ амали ин ҳуқуқҳо мумкин аст уҳдадорӣ истифодаи объектҳои дахлдори моликияти зеҳнӣ вогузор карда шавад.

2. Ҳангоми амалисозии ҳуқуқҳои моликияти зеҳнӣ ҳуқуқи ҳуқуқдорони объектҳои дигари моликияти зеҳнӣ набояд вайрон карда шаванд.

3. Ҳуқуқҳои молумулкӣ ба объектҳои моликияти зеҳнӣ мумкин аст танҳо ё дастҷамъона амалӣ карда шаванд. Талаботи асосӣ ба идораи дастҷамъонаи ҳуқуқҳои молумулкӣ бо қонун муқаррар карда мешаванд.

Моддаи 1249. Ҳимояи ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ

1. Ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ бо тарзҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонунҳо бо назардошти моҳияти ҳуқуқҳои вайроншуда ва оқибатҳои вайронкунии ин ҳуқуқҳо ҳимоя карда мешавад.

2. Тарзҳои ҳимояи пешбининамудаи ҳамин Кодекс бо талаби ҳуқуқдор, ташкилоти идораи дастҷамъии ҳуқуқҳои молумулкӣ, инчунин дар мавридҳои пешбининамудаи қонунгузорӣ аз тарафи шахсони дигар низ амалӣ карда мешаванд.

3. Гуноҳ надоштани вайронкунанда онро аз уҳдадорӣ қатъ намудани вайронкунии ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ озод намекунад ва нисбати он чораҳои, ки барои ҳимояи чунин ҳуқуқҳо равона шудаанд, татбиқ мегарданд.

Моддаи 1250. Тарзҳои ҳимояи ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ

1. Дар сурати вайрон шудани ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкии муаллиф ҳимояи онҳо бо тарзҳои эътирофи ҳуқуқ, барқарор намудани ҳолате, ки то вайронкунии ҳуқуқ ҷой дошт, пешгирии амалӣ, ки ҳуқуқро вайрон мекунад ё ба вайронкунии он таҳдид менамоянд, товони зарари маънавӣ ва тарзҳои дигари пешбининамудаи қонун амалӣ карда мешавад.

2. Ҳимояи шаъну шараф ва эътибори кории муаллиф мувофиқи муқаррароти ҳамин Кодекс ва қонунҳои дигар амалӣ карда мешавад.

3. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун шахсони дигар низ метавонанд оид ба ҳимояи ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкии муаллиф муроҷиат намоянд.

4. Ҳуқуқҳои молумулкии ҳуқуқдор бо тарзҳои зерин ҳимоя карда мешаванд:

- эътирофи ҳуқуқ;

- пешгирӣ намудани амалҳои, ки ҳуқуқро вайрон мекунанд ё ба вайрон кардани он таҳдид менамоянд;

- ҷуброни зиёни расондашуда;

- мусодираи маводу таҷҳизоте, ки бо истифодаи онҳо ҳуқуқвайронкунӣ содир гардидааст ва объектҳои моддие, ки дар натиҷаи ҳамин ҳуқуқвайронкунӣ ба даст омадаанд;

- тарзҳои дигар, ки қонун пешбинӣ менамояд.

5. Дар ҳолатҳои пешбининамудаи қонун ҳуқуқдор метавонад ба ҷойи ҷуброни зиёни расондашуда пардохти товони пулиро барои ҳуқуқи вайроншудаи мазкур талаб намояд. Андозаи товон аз ҷониби суд вобаста ба хусусияти вайронкунӣ ва ҳолатҳои дигар муайян карда мешавад.

6. Дар ҳолатҳои, ки истехсол, паҳн кардан ё истифодаи дигар, инчунин ворид намудан, ҳамлу нақл ё фиристодан ва ё нигоҳ доштани ҳомили моддӣ, ки дар он натиҷаи фаъолияти зехнӣ ифода ёфтааст, боиси вайрон гардидани ҳуқуқ ба моликияти зехнӣ мегарданд, чунин ҳомили моддӣ қалбакӣ дониста шуда, дар асоси санади судӣ аз муомилот гирифта шуда, бе товон нобуд карда мешаванд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

7. Таҷҳизот, дигар дастгоҳҳо ва маводе, ки асосан барои вайрон кардани ҳуқуқҳои молумулкӣ истифода ё таъин шудаанд, бо санади судӣ аз ҳисоби вайронкунанда нобуд карда мешаванд, агар дар қонун гирифтани онҳо ба манфиати давлат пешбинӣ нашуда бошад.

8. Бо мақсади таъмини даъво аз рӯйи парвандаҳо оид ба вайронкунии ҳуқуқҳои молумулкӣ ба ҳомили моддӣ, таҷҳизот, дигар дастгоҳҳо ва маводе, ки тавассути онҳо эҳтимолан ҳуқуқ ба моликияти зехнӣ вайрон карда шудааст, мумкин аст чораҳои таъминкунии муқаррарнамудаи қонунгузори мурофиавӣ, аз ҷумла ба ҳабс гирифтани ин объектҳо, татбиқ карда шаванд.

Моддаи 1251. Хусусиятҳои масъулият барои риоя накардани ҳуқуқҳо ба моликияти зехнӣ дар шабакаи иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ

1. Шахсе, ки ба шабакаи иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ, аз ҷумла шабакаи интернет, мавод пешниҳод менамояд, шахсе, ки имконияти ҷойгиронии мавод ё иттилооти барои гирифтани он заруриро бо истифодаи шабакаи иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ пешниҳод менамояд, шахсе, ки имконияти дастрасии маводро дар чунин шабака пешниҳод мекунад миёнарави иттилоотӣ ба ҳисоб рафта, барои риоя накардани ҳуқуқ ба моликияти зехнӣ дар шабакаи иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ тибқи асосҳои умумии пешбининамудаи ҳамин Кодекс ҳангоми мавҷудияти гуноҳ бо назардошти хусусиятҳои муқаррарнамудаи қисмҳои 2 ва 3 моддаи мазкур масъул мебошад.

2. Миёнарави иттилоотӣ, ки маводро ба шабакаи иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ пешниҳод мекунад, барои риоя накардани ҳуқуқ ба моликияти зехнӣ, ки дар натиҷаи ин амал ба миён омадааст, ҳамзамон бо риояи шартҳои зерин масъул нест:

- он ташаббускори пешниҳод намудани мавод нест ва гирандаи маводи мазкурро муайян намекунад;

- он ҳангоми хизматрасонии алоқа маводро тағйир намендиҳад, ба истиснои тағйирот барои таъмини чараҳои технологияи додани мавод;

- он дар хусуси ғайриқонунӣ будани истифодаи натиҷаҳои дахлдори фаъолияти зехнӣ ё воситаҳои фардиқонунӣ аз ҷониби шахсе, ки барои додани маводи дорои натиҷаи дахлдор ё воситаи фардиқонунӣ ташаббус нишон додааст, намендонист ва намебоист донанд.

3. Миёнарави иттилоотӣ, ки имконияти дар шабакаи иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ ҷойгир намудани мавод фароҳам меорад, барои риоя накардани ҳуқуқ ба моликияти зехнӣ, ки дар натиҷаи ҷойгиронии мавод дар шабакаи иттилоотӣ телекоммуникатсионӣ аз ҷониби шахси сеюм ё бо супориши он ба миён омадааст, ҳангоми риояи шартҳои мазкур аз ҷониби миёнарави иттилоотӣ масъул нест:

- он дар хусуси ғайриқонунӣ будани истифодаи натиҷаҳои дахлдори фаъолияти зехнӣ ё воситаҳои фардиқонунӣ, ки дар чунин мавод мавҷуданд, намендонист ва намебоист донанд;

- он ҳангоми гирифтани аризаи ҳуқуқдор дар шакли хаттӣ оид ба риоя накардани ҳуқуқҳо ба моликияти зехнӣ бо зикри саҳифаи сомона ва (ё) нишонии шабака дар шабакаи интернет, ки дар он чунин мавод ҷой дода шудааст, сари вақт чораҳои дахлдор ва кофиро барои қатъи вайронкунии ҳуқуқҳои зехнӣ андешидааст. Номгӯйи чораҳои дахлдор ва кофӣ ва тартиби амалисозии онҳо метавонанд бо қонун муқаррар карда шаванд.

4. Нисбат ба миёнарави иттилоотӣ, ки мутобиқи моддаи мазкур барои риоя накардани ҳуқуқҳои зехнӣ масъул нест, метавонанд талабот оид ба ҳифзи ҳуқуқҳо ба моликияти зехнӣ (моддаҳои 1249 ва 1250 ҳамин Кодекс) арз карда шаванд, ки ба татбиқи чораҳои масъулияти маданияту ҳуқуқӣ вобаста нестанд, аз ҷумла оид

ба нобуд кардани иттилооте, ки ҳуқуқҳои истисноиро ҳалалдор месозанд ё оид ба маҳдудсозии дастрасӣ ба он.

5. Қоидаҳои моддаи мазкур нисбат ба шахсоне татбиқ мегарданд, ки имконияти дастрасӣ ба мавод ё маълумоти барои гирифтани он заруриро бо истифодаи шабакаи иттилоотию телекоммуникатсионӣ пешниҳод менамоянд.

ФАСЛИ VII. ҲУҚУҚИ МЕРОС

БОБИ 69. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ ОИД БА МЕРОСГИРӢ

Моддаи 1252. Меросгирӣ

1. Меросгирӣ гузариши молу мулки шахси вафоткарда (меросгузор) ба шахс (шахсон)-и дигар - меросгир (меросгирон) бо тартиби ворисии ҳуқуқии умумӣ дар намуди бетағйир ҳамчун як маҷмуи том ва дар ҳамон як лаҳза мебошад, агар аз муқаррароти ҳамин Кодекс тартиби дигар барнаояд.

2. Меросгирӣ бо ҳамин Кодекс ва қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон танзим карда мешавад.

Моддаи 1253. Таркиби мерос

1. Ба таркиби мерос ашё ва молу мулки дигар, аз ҷумла ҳуқуқ ва уҳдадорихоии молумулкӣ, ки ба меросгузор дар рӯзи кушода шудани мерос тааллуқ доштанд, дохил мешаванд.

2. Ба таркиби мерос дохил намешаванд:

- ҳуқуқи узвият (иштирок) дар ташкилоти тижоратӣ ва ташкилоти дигаре, ки шахси ҳуқуқӣ мебошад, агар дар ҳамин Кодекс, қонун ё ҳуҷҷатҳои таъсисӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад;

- ҳуқуқ ба ҷуброни зараре, ки ба ҳаёт ё саломатӣ расонда шудааст;

- ҳуқуқу уҳдадорихоии вобаста ба алиментдиҳӣ;

- ҳуқуқ ба нафақа, кумаки пулӣ ва пардохтҳои дигар дар асоси қонунгузорӣ оид ба меҳнат ва таъминоти иҷтимоӣ;

- ҳуқуқу уҳдадорихоии дигаре, ки бо шахсияти меросгузор то ҳадде алоқаманданд, ки гузариши онҳо имконнопазир аст ва ё гузариши онҳоро бо тартиби меросгирӣ ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар иҷозат намедиҳанд.

3. Ҳуҷҷатҳои, ки ба шахсияти меросгузор дахл доранд, дафтари қайдҳо, ашёи дигаре, ки арзиши ғайримоддӣ доранд, ба таркиби мерос дохил нашуда, бо мувофиқаи ҳамаи меросгирон тақсим карда мешаванд. Дар сурати ба мувофиқа наомадан, суд бо назардошти алоқамандии меросгири дахлдор бо чунин ашё баҳсро ҳал менамояд.

4. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкии меросгузор мумкин аст аз ҷониби меросгирон бо тартиби муқарраркардаи қонун амалӣ ва ҳимоя карда шаванд.

Моддаи 1254. Асосҳои меросгирӣ

Меросгирӣ дар асоси васиятнома ва қонун амалӣ карда мешавад.

Моддаи 1255. Кушодашавии мерос

1. Мерос дар натиҷаи вафоти шахси воқеӣ кушода мешавад.

2. Рӯзи кушодашавии мерос рӯзи вафоти меросгузор мебошад.

3. Вафоткарда эълон намудани шахси воқеӣ (моддаи 46 ҳамин Кодекс) боиси ҳамон оқибатҳои мегардад, ки аз вафот бармеоянд, агар аз қонун тартиби дигар барнаояд. Дар чунин ҳолат рӯзи кушодашавии мерос рӯзи эътибори қонунӣ пайдо намудани санади судӣ дар хусуси вафоткарда эълон гардидани шахси воқеӣ ба ҳисоб меравад, агар дар санади судӣ рӯзи дигар нишон дода нашуда бошад.

4. Агар шахсоне, ки ҳуқуқ доштанд яке пас аз дигар мерос гиранд, дар давоми як шабонарӯз вафот карда бошанд, онҳо дар як вақт вафоткарда эътироф шуда, яке пас аз дигар мерос намегирад ва меросгирони ҳар яке аз онҳо ба меросгирӣ даъват карда мешаванд. Қоидаи мазкур танҳо ба муносибатҳои меросӣ дахл дорад.

Моддаи 1256. Ҷойи кушодашавии мерос

1. Ҷойи кушодашавии мерос маҳалли истиқомати охири меросгузор (моддаи 21 ҳамин Кодекс) мебошад.

2. Агар маҳалли истиқомати охирина меросгузор номаълум бошад, ҷойи кушодашавии мерос маҳалли ҷойгиршавии молу мулки ғайриманқули ба меросгузор дахлдошта ё қисми дорои арзиши бештари он ва ҳангоми набудани молу мулки ғайриманқулмаҳалли ҷойгиршавии қисми дорои арзиши бештари молу мулки манқул эътироф карда мешавад. Арзиши молу мулк аз рӯйи нархи бозории он бо тартиби пешбиниамудаи қонунгузори муайян карда мешавад.

Моддаи 1257. Меросгирон

1. Тибқи васиятнома ва қонун шахсони воқеие, ки дар лаҳзаи кушодашавии мерос зиндаанд, инчунин кӯдакони ҳангоми зинда будани меросгузор дар батни модарбуда, ки баъди кушодашавии мерос зинда таваллуд шудаанд, меросгир буда метавонанд.

2. Тибқи васиятнома шахсони ҳуқуқие, ки дар рӯзи кушодашавии мерос фаъолият доранд, метавонанд меросгир бошанд.

3. Давлат тибқи васиятнома ва дар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс меросгир тибқи қонун шуда метавонад.

Моддаи 1258. Меросгирони ношоиста

1. Шахсоне, ки қасдан меросгузор ё яке аз меросгирони имконпазирро аз ҳаёт маҳрум сохтаанд ё ба ҳаёти онҳо суиқасд кардаанд, на тибқи васиятнома ва на тибқи қонун ба мерос ҳуқуқ надоранд.

2. Шахсоне, ки қасдан барои амалӣ шудани охирина иродаи меросгузор монеъ гардидаанд ва бо ин роҳ барои ба мерос даъват шудани худ ё шахсони наздикашон ё барои зиёд кардани ҳиссаи меросӣ ба худ ва ё шахсони наздикашон мусоидат кардаанд ё мусоидат кардани шудаанд, на тибқи васиятнома ва на тибқи қонун ба мерос ҳуқуқ надоранд.

3. Падару модарон пас аз фарзандоне, ки нисбат ба онҳо аз ҳуқуқи падарумодарӣ маҳрум гардидаанд ва дар лаҳзаи кушодашавии мерос ин ҳуқуқашон барқарор нашудааст, инчунин падару модар (фарзандхондагон) ва фарзандон (фарзандхондшудагон)-и болиғ, ки аз иҷрои уҳдадориҳои бо қонун ба зиммашон гузошташуда вобаста ба таъминоти меросгузор бадқасдона саркашӣ намудаанд, ҳуқуқ ба мерос тибқи қонун надоранд.

4. Ҳолатҳое, ки барои аз меросгирӣ барканор намудани меросгирони ношоиста асос мебошанд, аз ҷониби суд муқаррар карда мешаванд. Агар меросгузор ҳангоми тартиб додани васиятнома дар хусуси ҳолатҳои дар қисмҳои 1 ва 2 моддаи мазкур пешбинишуда хабардор бошад, вале сарфи назар аз ин, молу мулкро васият карда бошад, чунин шахс меросгири ношоиста доништа намешавад.

5. Даъво дар хусуси меросгири ношоиста эътироф намудани шахс аз тарафи шахсони манфиатдор бояд дар давоми се сол аз лаҳзае, ки ин шахс ба соҳибии молу мулки меросӣ шуруъ кардааст, пешниҳод шавад.

6. Қоидаҳои моддаи мазкур мутобиқан нисбат ба супориши васиятгузор (легат) татбиқ мегарданд.

Моддаи 1259. Уҳдадориҳои шахси меросгири ношоиста эътирофгардида

1. Шахси аз ҷониби суд меросгири ношоиста эътирофгардида уҳдадор аст баъди гирифтани мерос ҳама чизи ба мерос гирифтаашро яқҷоя бо самараю даромадаш баргардонад. Ҳангоми нигоҳ надоштани молу мулки меросӣ ин шахс уҳдадор аст арзиши онро ҷуброн намояд.

2. Агар мавзуи супориши васиятгузор иҷрои кори муайян ё хизматрасонӣ барои меросгири ношоиста бошад, охирина уҳдадор аст ба шахсе, ки супориши васиятгузоро иҷро кардааст, арзиши кор ё хизматрасонию ҷуброн намояд.

БОБИ 70. МЕРОСГИРӢ ТИБҚИ ВАСИЯТНОМА

Моддаи 1260. Муқаррароти умумӣ дар бораи меросгирӣ тибқи васиятнома

1. Васиятнома изҳори иродаи шахси воқеӣ оид ба ихтиёрдории молу мулки ба ӯ тааллуқдошта ҳангоми вафот кардан эътироф мешавад, ки ба таври дахлдор ба расмият дароварда шудааст.

2. Ихтиёрдории молу мулк дар ҳолати вафот танҳо тавассути васиятнома мумкин аст. Васиятнома ҳуқуқи уҳдадориҳоро танҳо пас аз кушодашавии мерос ба вучуд меорад.

3. Васиятномаро танҳо шахсе анҷом дода метавонад, ки дар вақти амалӣ намудани он дорои қобилияти пурраи амалкунӣ мебошад.

4. Васиятнома бояд шахсан анҷом дода шавад. Дар васиятнома бояд иродаи танҳо як шахси воқеӣ ифода ёфта бошад. Анҷом додани васиятнома ба воситаи намоянда ё аз ҷониби ду ва зиёда шахси воқеӣ иҷозат дода намешавад.

5. Шахси воқеӣ метавонад ҳамаи молу мулк (аз ҷумла молу мулкero, ки дар оянда ба даст меорад) ё як қисми онро ба як ё якчанд шахси воқеӣ, ки ба гурӯҳи меросгирони тибқи қонун дохил мешаванд ё дохил намешаванд, ҳамчунин ба шахси ҳуқуқӣ ва давлат васият намояд, ҳиссаи онҳоро бо салоҳиди худ дар мерос муайян кунад ва тибқи шартҳои муқаррарнамудаи ҳамин Кодекс супоришҳои дигарро дар васиятнома пешбинӣ намояд. Шумораи васиятномаҳо маҳдуд карда намешавад.

6. Ҳангоми мавҷудияти ду ва зиёда васиятнома оид ба тарзу тартиби меросгирии шахси воқеӣ ва ҳуқуқӣ васиятномаи охирини пеш аз вафот додаи васиятгузор бартарӣ дорад.

7. Васиятгузор ҳуқуқ дорад бе шарҳи сабаб як, якчанд ё ҳамаи меросгирони тибқи қонунро аз мерос маҳрум намояд. Аз мерос маҳрум намудани меросгири тибқи қонун ба наслҳои ояндаи ӯ, ки бо ҳуқуқи пешниҳод мерос мегиранд, дахл надорад, агар аз васиятнома тартиби дигар барнаояд, ба истиснои ҳолатҳои, ки моддаи 1279 ҳамин Кодекс пешбинӣ намудааст.

8. Меросгузор ҳуқуқ надорад ба зиммаи шахсоне, ки дар васиятнома таъин кардааст, дар навбати худ уҳдадориҳои ихтиёрдориҳои молу мулки ба онҳо васиятшударо бо тарзи муайян дар ҳолати вафот кардани онҳо вогузор намояд.

9. Озодии васиятгузори бо қоидаҳои ҳиссаи ҳатмӣ дар мерос (моддаи 1279 ҳамин Кодекс) маҳдуд карда мешавад.

Моддаи 1261. Махфияти васиятгузори

1. Нотариус, шахси дигаре, ки васиятномаро тасдиқ намудааст, тарҷумон, иҷрокунандаи васиятнома, шохидон, инчунин шахси воқеӣ, ки васиятномаро ба ҷойи васиятгузор имзо намудааст, то кушодашавии мерос ҳуқуқ надоранд маълумот вобаста ба мазмуни васиятнома, анҷомдиҳӣ, бекоркунӣ ва тағйирдиҳии онро ошкор намоянд.

2. Васиятгузор уҳдадор нест оид ба мазмуни васиятнома, анҷомдиҳӣ, бекоркунӣ ва тағйирдиҳии он ба ягон шахс маълумот диҳад.

3. Дар сурати халалдор шудани махфияти васиятгузори васиятгузор метавонад аз тарзҳои ҳимояи ҳуқуқҳои маданӣ, аз ҷумла товони зарари маънавий, истифода намояд.

Моддаи 1262. Қоидаҳои умумӣ оид ба шакли васиятнома

1. Васиятнома бояд дар шакли хаттӣ бо нишон додани вақт ва ҷойи тартиб додани он анҷом дода шавад.

2. Васиятнома бояд аз тарафи васиятгузор шахсан имзо гардад.

3. Агар васиятгузор бо сабаби нуқсони ҷисмонӣ, беморӣ ё бесаводӣ васиятномаро шахсан имзо карда натавонад, пас бо хоҳиши ӯ дар ҳузури нотариус ё шахси дигари мансабдор, ки мувофиқи қонун васиятномаро тасдиқ мекунад, мумкин аст аз тарафи шахси воқеии дигари интихобкардааш бо нишон додани сабабҳои, ки васиятгузор наметавонад васиятномаро бо дасти худаш имзо намояд, васиятнома имзо карда шавад.

4. Васиятномаҳои зерини дар шакли хаттӣ анҷомёфта эътироф карда мешаванд:

- васиятномаҳои, ки ба таври нотариалӣ тасдиқ карда шудаанд;

- васиятномаҳои, ки бо васиятномаҳои ба таври нотариалӣ тасдиқгардида баробар карда шудаанд.

5. Ҳангоми тасдиқи васиятнома иштироки шохид ҳатмӣ мебошад. Дар ҳолатҳои пешбиниамудаи ҳамин Кодекс мумкин аст ҳангоми анҷоми амалҳои дигар низ шохид (шохидон) иштирок намояд.

6. Шахси зерин наметавонад шохид бошад ва васиятномаро ба ҷойи васиятгузор имзо кунанд:

- нотариус ё шахси дигар, ки васиятномаро тасдиқ менамояд;

- ҳамсар, фарзандон, падару модар, набеаро абера, шахсе, ки ба ғайри ӯ васиятнома ё супориши васиятгузор тартиб ва анҷом дода мешавад, инчунин меросгирони тибқи қонуни васиятгузор;

- шахси воқеӣ, ки қобилияти пурраи амалкунӣ надоранд;

- шахси воқеӣ, ки қобилияти хондани васиятномаро надоранд ё забони онро наметавонанд;

- шахсоне, ки барои нишондодии бардурӯғ доғи судӣ доранд.

Моддаи 1263. Васиятномаи ба таври нотариалӣ тасдиқшуда

1. Васиятномаи ба таври нотариалӣ тасдиқшавандаро бояд васиятгузор нависад ё аз суҳанони ӯ аз тарафи нотариус навишта шавад. Ҳангоми навиштани васиятнома аз суҳанони меросгузор нотариус метавонад воситаҳои техникаи умумикабулшуда (мошинкаи чопӣ, компютер ва ғайра)-ро истифода барад.

2. Васиятномае, ки нотариус аз суханони васиятгузор менависад, бояд аз ҷониби васиятгузор дар ҳузури нотариус ва шоҳид то ба имзо расондани он пурра хонда шавад. Агар васиятгузор бо сабаби нуқсони ҷисмонӣ, беморӣ ё бесаводӣ шахсан васиятномаро хонда натавонад, пас матни онро шоҳид дар ҳузури нотариус барои ӯ меҳонад ва дар ин бора бо нишон додани сабабҳои, ки васиятгузор наметавонад шахсан васиятномаро хонад, дар васиятнома сабти дахлдор карда мешавад.

3. То тасдиқи васиятнома нотариус уҳдадор аст ба васиятгузор мазмуни [моддаи 1279](#) ҳамин Кодексро фаҳмонад ва дар ин хусус дар васиятнома сабти дахлдорро гузорад.

4. Нотариус уҳдадор аст шоҳид ва шахсоро, ки ба ҷойи васиятгузор имзо намудааст, дар хусуси риояи махфияти васиятгузори огоҳ намояд.

5. Дар васиятнома бояд насаб, ном, номи падар ва маҳалли истиқомати доимии шоҳид нишон дода шавад. Ҳамчунин ба васиятнома маълумот дар бораи шахсе, ки онро ба ҷойи васиятгузор имзо намудааст, ворид карда мешавад.

6. Бо хоҳиши васиятгузор нотариус васиятномаро бе шинос шудан бо мазмуни он тасдиқ менамояд (васиятномаи махфӣ).

7. Васиятномаи махфӣ аз хавфи бегътибор ҳисобидани он бояд:

- аз тарафи васиятгузор бо дасти худ навишта, имзо гузошта шавад;
- дар ҳузури ду шоҳид ва нотариус ба лифофа андохта, бо ширеш часпонда шавад;
- аз ҷониби шоҳидон дар лифофа имзо гузошта шавад.

8. Лифофае, ки шоҳидон имзо намудаанд, дар ҳузури шоҳидон аз ҷониби нотариус ба лифофаи дигар андохта, бо ширеш часпонда мешавад ва дар он нотариус навиштаҷоти тасдиқкунандаро ба ҷо меорад. Навиштаҷоти тасдиқкунанда бояд маълумоти зеринро дар бар гирад:

- маълумот дар бораи шахсе, ки аз ӯ васиятномаи махфиро қабул кардааст;
- вақт ва ҷойи қабули он;
- маълумот дар бораи шоҳидон (қисми 5 моддаи мазкур).

9. Ҳангоми гирифтани лифофаи дорои васиятномаи махфӣ нотариус уҳдадориҳои дар қисмҳои 3 ва 4 моддаи мазкур пешбинишударо иҷро намуда, баъди сабти навиштаҷоти тасдиқкунанда ба васиятгузор ҳуҷҷати тасдиқкунандаи қабули васиятномаро медиҳад.

10. Васиятномаи махфиро танҳо васиятгузор кушода метавонад. Васиятгузор метавонад онро бе зикри сабаб бо пешниҳоди ариза аз нотариус талаб карда гирад, ки ин маънои бекоркунии васиятномаро дорад.

11. Баъд аз кушодашавии мерос васиятномаи махфиро танҳо дар ҳузури ду шоҳид ва бо хоҳиши меросгирон тибқи қонун кушодан мумкин аст.

Моддаи 1264. Васиятномаи бо васиятномаи ба таври нотариалӣ тасдиқшуда баробар

1. Васиятномаҳои зерин бо васиятномаҳои ба таври нотариалӣ тасдиқшуда баробар дониста мешаванд:

- васиятномаи шахсони воқеӣ, ки барои табобат дар беморхонаҳо, госпиталҳо (беморхонаҳои ҳарбӣ), муассисаҳои табобатии статсионари дигар мебошанд ё дар хонаи пиронсолону маъҷубон зиндагӣ мекунанд ва онро сардуртун ё муовинони онҳо оид ба қисми тиббӣ ё дуртунони наватдори ин беморхонаҳо, госпиталҳо ва муассисаҳои дигари табобатӣ, инчунин сардорони госпиталҳо, директорон ё сардуртунони хонаи пиронсолон ва маъҷубон тасдиқ намудаанд;

- васиятномаи шахсони воқеӣ, ки дар ҳоли ҳаракат дар киштиҳои таҳти парчами Ҷумҳурии Тоҷикистон шинокунанда қарор доранд ва он аз тарафи капитани ин киштиҳо тасдиқ шудааст;

- васиятномаи шахсони воқеӣ, ки дар экспедитсияҳои иктишофӣ, арктикӣ ё экспедитсияҳои дигари шабех буда, он аз тарафи сардорони ин экспедитсияҳо тасдиқ гардидааст;

- васиятномаи хизматчиёни ҳарбӣ ва аъзои оилаи онҳо маскун дар маҳалли ҷойгиршавии қисмҳои ҳарбӣ, ки дар он ҷо нотариусҳо нестанд, ҳамчунин васиятномаи шахсони ғайринизомӣ ва аъзои оилаи онҳо, ки дар ин қисмҳои ҳарбӣ кор мекунанд ва аз тарафи командирони қисмҳои ҳарбӣ тасдиқ шудаанд;

- васиятномаи шахсоне, ки дар ҷойҳои маҳрум сохтан аз озодӣ қарор доранд ва он аз тарафи сардорони муассисаи мазкур тасдиқ шудааст;

- васиятномаи шахсоне, ки дар маҳаллаҳои алоҳидаи аҳолинишине зиндагӣ мекунанд, ки дар он ҷо нотариусҳо нестанд, аз тарафи раисони ҷамоатҳои шаҳрак ва деҳот тасдиқ шудааст.

2. Васиятномаҳои, ки дар қисми 1 моддаи мазкур номбар шудаанд, бояд аз тарафи васиятгузор дар ҳузури шоҳид имзо карда шавад. Дар ҷунин васиятномаҳо шоҳидон имзо мегузоранд. Дар масъалаҳои дигар нисбати ҷунин васиятномаҳо мутобиқан қоидаҳои моддаи 1263 ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд, ба истиснои талабот оид ба тасдиқи нотариалии васиятномаҳо ва тасдиқи васиятномаҳои махфӣ.

Моддаи 1265. Бекор кардан ва тағйир додани васиятнома

1. Меросгузор метавонад озодона васиятномаи тартибдодаашро пас аз анҷом додани он дар ҳар лаҳза бекор кунад ё тағйир диҳад ва дар ин ҳолат уҳдадор нест, ки сабабҳои бекор намудан ё тағйир додани онро нишон диҳад.

2. Васиятнома мумкин аст бо роҳҳои зерин бекор карда шавад:

- додани ариза ба мақомоти нотариали дар хусуси пурра бекор намудани васиятномаи қаблан додашуда;

- тартиб додани васиятномаи нав, ҳарчанд бо он васиятномаи пештар тартибдодашуда бекор нашуда бошад ҳам, вале пурра ба он муҳолиф аст.

3. Васиятнома мумкин аст бо роҳҳои зерин тағйир дода шавад:

- додани ариза ба мақомоти нотариали дар хусуси ворид намудани тағйирот ба қисми муайяни васиятномаи қаблан додашуда;

- тартиб додани васиятномаи нав, ки ба қисми алоҳидаи васиятномаи қаблӣ тағйирот ворид менамояд.

4. Васиятномаи қаблан анҷомёфта, ки бо васиятномаи минбаъда пурра ё қисман бекор карда шудааст, барқарор карда намешавад, ҳарчанд ин васиятнома дар навбати худ аз тарафи васиятгузор бекор ё ба он тағйирот ворид карда шудааст.

5. Дар ҳолати беэътибор дониста шудани васиятномаи минбаъда меросгирӣ тибқи васиятномаи қаблӣ амалӣ карда мешавад.

Моддаи 1266. Беэътибории васиятнома

1. Риоя накардани қоидаҳо оид ба шакли хаттии васиятнома ва тасдиқи он боиси беэътибории васиятнома мегардад.

2. Агар ҳангоми анҷом додани васиятнома бо тартиби муқарраршуда шохид иштирок накунад, чунин васиятнома беоқибат мебошад.

3. Васиятномае, ки ҳангоми тасдиқи он талаботи қисми 6 моддаи 1262 вайрон шудааст, баҳснок мебошад.

4. Беэътибории васиятнома ҳамчунин ба қоидаҳои ҳамин Кодекс дар хусуси беэътибории аҳдҳо асос меёбад.

5. Беэътибории супоришҳои алоҳидаи дар васиятномабуда ба эътибор доштани қисмати дигари он дахл надорад.

6. Дар ҳолати беэътибор донистани васиятнома меросгир тибқи ҳамин васиятнома аз мерос маҳрум гардида, дар асосҳои умумӣ ба мерос ҳуқуқ пайдо мекунад.

7. Шахси манфиатдор метавонад дар давоми як сол аз лаҳзаи кушодашавии мерос дар хусуси беэътибор донистани васиятнома даъво пешниҳод намояд. То кушодашавии мерос мавриди баҳс қарор додани васиятнома мумкин нест.

8. Саҳв дар навишт ва вайронкуниҳои дигари камаҳамият ҳангоми тартиб додан, имзо ва тасдиқ кардан асос барои беэътибории васиятнома шуда наметавонанд, агар суд муқаррар карда бошад, ки онҳо барои дарки изҳори иродаи воқеии васиятгузор таъсир намерасонанд.

Моддаи 1267. Тавзеҳи васиятнома

1. Ҳангоми тавзеҳи васиятнома аз тарафи нотариус, иҷроқунандаи васиятнома ё суд маъноии асосии калимаю ибораҳои дар онбуда ба эътибор гирифта мешавад.

2. Ҳангоми дақиқ набудани маъноии аслии ягон муқаррароти васиятнома он ба тартиби муқоисаи ин муқаррарот бо муқаррароти дигар ва маъноии васиятнома дар маҷмӯъ муайян карда мешавад. Зимнан бояд амалисозии нисбатан пурраи иродаи эҳтимолии васиятгузор таъмин карда шавад.

3. Агар васиятгузор шахсияти меросгирро бо аломатҳои муайян карда бошад, ки нисбат ба якчанд шахс мувофиқ меоянд ва муайян кардани кадоме аз онҳоро дар назар доштани васиятгузор номумкин аст, ҳамаи онҳо меросгир дониста мешаванд.

Моддаи 1268. Васиятномаи шартдор

1. Васиятгузор метавонад барои пайдо шудани ҳуқуқи меросгир ба мерос шартӣ муайянеро пешбинӣ намояд (васиятномаи шартдор).

2. Дар сурати амалӣ нашудани шарт дар васиятнома пешбинишуда меросгир, ки бояд чунин шартро иҷро кунад, метавонад дар асосҳои умумӣ меросро қабул намояд, ба шарте дар васиятнома махсус қайд нашуда бошад, ки дар сурати иҷро накардани шарт ин меросгир аз ҳуқуқи меросгирӣ маҳрум мегардад.

3. Шарте, ки дар васиятнома пешбинӣ шудааст, бояд дар давоми муҳлати қабули мерос амалишаванда бошад ва набояд ба қонун ё асосҳои ахлоқии ҷомеа муҳолифат намояд.

4. Дар сурати амалишаванда будани шарт ва ё ба қонун ё асосҳои ахлоқии ҷомеа муҳолифат намудани он васиятнома дар ҳамин қисм беоқибат мебошад.

5. Муқаррароти моддаи мазкур ба супориши васиятгузор (моддаи 1271 ҳамин Кодекс) дахл надоранд.

Моддаи 1269. Таъини меросгири иловагӣ

1. Васиятгузор метавонад барои ҳолатҳое, ки агар меросгири дар васиятнома зикргардида ё меросгир тибқи қонун то кушода шудани мерос ё ҳамзамон бо меросгузор ва ё баъди кушодашавии мерос меросро қабулнокарда вафот кунад, ё ин ки меросро бо сабабҳои дигар қабул накунад ё аз он даст кашад, ё ин ки аз мерос ҳамчун меросгири ношоиста бартараф гардад (моддаи 1258 ҳамин Кодекс), дар васиятнома меросгири дигар таъин намояд (меросгири иловагӣ).

2. Меросгири иловагӣ шахсе шуда метавонад, ки мутобиқи моддаи 1257 ҳамин Кодекс мумкин аст меросгир бошад.

Моддаи 1270. Иҷроқунандаи васиятнома

1. Васиятгузор метавонад иҷрои васиятномаро ба шахси дар васиятнома зикргардида, ки меросгир намебошад, супорад (иҷроқунандаи васиятнома). Розигии ин шахс барои иҷроқунандаи васиятнома будан бояд бо дасти ҳудаш дар ҳуди васиятнома ё аризае, ки ба васиятнома замима шудааст, ё аризае, ки дар давоми як моҳ аз рӯзи кушодашавии мерос ба нотариус дода шудааст, сабт шуда бошад.

2. Иҷроқунандаи васиятнома ҳар вақт ҳуқуқ дорад меросгирони тибқи васиятномаро пешакӣ огоҳ намуда, аз иҷрои уҳдадориҳои ба зимааш гузошташуда даст кашад. Ҳамчунин мутобиқи даъвои меросгирон мумкин аст, ки иҷроқунандаи васиятнома тибқи санади судӣ аз иҷрои уҳдадориҳояш озод карда шавад.

3. Меросгирон дар мувофиқа байни ҳамдигар ҳуқуқ доранд иҷрои васиятномаро ба яке аз меросгирон ё шахси дигар супоранд. Ҳангоми ба чунин созиш нарасидан бо талаби як ё якчанд меросгир суд метавонад иҷроқунандаи васиятномаро таъин намояд.

4. Иҷроқунандаи васиятнома танҳо шахси дорои қобилияти пурраи амалкунӣ шуда метавонад.

5. Иҷроқунандаи васиятнома бояд:

- ҳифзи мерос ва идораи онро анҷом диҳад;

- барои огоҳ намудани ҳамаи меросгирон ва легатгир дар хусуси кушодашавии мерос ва супориши васиятгузор ба манфиаташон тамоми чораҳои имконпазиро андешад;

- мутобиқи иродаи васиятгузор ва қонун ба меросгирон молу мулки ба онҳо дахлдоштаро диҳад;

- аз тарафи меросгирон иҷро гардидани супориши васиятгузорро, ки ба зимаи онҳо гузошта шудааст, таъмин намояд;

- базиммагузорӣ тибқи васиятномаро иҷро намояд ё аз меросгирон тибқи васиятнома иҷрои базиммагузорию талаб намояд.

6. Иҷроқунандаи васиятнома ҳуқуқ дорад аз номи ҳудаш дар суд ва мақомоти дигар вобаста ба ҳифзи мерос, идораи он ва иҷрои васиятнома баромад намояд ва ҳамчунин метавонад барои иштирок дар ин мақомот ҷалб карда шавад.

7. Иҷроқунандаи васиятнома уҳдадориҳои худро дар давоми муҳлати оқилона барои озод намудани мерос аз қарз, рӯёниши маблағҳои ба меросгузор тааллуқдошта ва аз тарафи меросгирон соҳибӣ намудани мерос анҷом медиҳад.

8. Иҷроқунандаи васиятнома ҳуқуқи ҷуброни хароҷоти зарурӣ вобаста ба ҳифз ва идораи мерос, инчунин иҷрои васиятномаро аз ҳисоби мерос дорад. Дар васиятнома мумкин аст барои иҷроқунандаи васиятнома пардохти подош аз ҳисоби мерос пешбинӣ шавад.

9. Иҷроқунандаи васиятнома уҳдадор аст, ки оид ба иҷрои васиятнома бо талаби меросгирон ҳисобот пешниҳод намояд.

Моддаи 1271. Супориши васиятгузор (легат)

1. Васиятгузор ҳуқуқ дорад тибқи васиятнома ё қонун аз ҳисоби мерос анҷом додани ягон уҳдадории дорои хислати молумулкиро ба манфиати як ё якчанд шахс (легатгир), ки ҳуқуқи талаб намудани иҷрои онро ба даст меоранд, ба зиммаи як ё якчанд меросгир вогузорад (супориши васиятгузор - легат).

2. Легатгирон метавонанд шахсоне бошанд, ки ба шумули меросгирон тибқи қонун дохиланд ё дохил нестанд.

3. Дар васиятнома мумкин аст, ки танҳо супориши васиятгузор пешбинӣ карда шавад.

4. Мавзуи супориши васиятгузор ба легатгир додани ҳуқуқи моликият, истифода ё дигар ҳуқуқи ашё ба молу мулки шомили таркиби мерос, ба даст овардан ва ба ӯ додани молу мулки ба таркиби мерос шомилнабуда, барои ӯ иҷро намудани кори муайян, расондани хизмати муайян ва ғайра буда метавонад. Васиятгузор ҳуқуқ дорад ба зиммаи меросгир, ки ба ӯ бинои истиқоматӣ мегузарад, уҳдадории ба шахси дигар фароҳам овардани истифодаи ин бино ё як қисми муайяни онро дар давраи ҳаёти ин шахс ё муҳлати дигар гузорад. Ҳангоми минбаъд гузаштани ҳуқуқи моликият ба бинои истиқоматӣ ҳуқуқи истифодаи он эътибори худро нигоҳ медорад. Ҳуқуқи истифодаи бинои истиқоматӣ бегона карда намешавад, ба каси дигар дода намешавад ва ба меросгирони дигари легатгир намегузарад. Ҳуқуқи истифодаи бинои истиқоматӣ, ки ба легатгир пешниҳод шудааст, агар дар васиятнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, барои дар ҳамин бино зиндагӣ намудани аъзои оилаи ӯ асос шуда наметавонад.

5. Меросгир, ки васиятгузор ба зиммаи ӯ супориши васиятгузorro гузоштааст, бояд онро танҳо дар доираи арзиши воқеии мероси ба ӯ гузашта ва аз ҳисоб баровардани қисми қарзи меросгузор, ки ба ӯ мувофиқ омадааст, иҷро кунад.

6. Агар меросгири ба зиммааш супориши васиятгузор гузошташуда дорои ҳуқуқи ҳиссаи ҳатмӣ ба мерос бошад, уҳдадории ӯ оид ба иҷрои легат дар доираи арзиши мероси ба ӯ гузашта, ки аз ҳиссаи ҳатмии ӯ бештар аст, маҳдуд карда мешавад.

7. Агар супориши васиятгузор ба зиммаи ҳама ё якчанд меросгир гузошта шуда бошад, ин супориш ба ҳар кадоми онҳо баробари ҳиссаашон дар мерос гаронӣ ба вучуд меорад, ба шарте дар васиятнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

8. Дар сурати вафоти меросгири ба зиммааш супориши васиятгузор вогузоршуда ё ҳолатҳои дигари гузаштани ҳиссаи ӯ ба меросгирони дигар тибқи ҳамин Кодекс иҷрои уҳдадории супориши васиятгузор ба меросгире, ки ҳиссаи ӯро гирифтааст, аз ҷумла ба давлат, мегузарад, агар аз қонун ё васиятнома тартиби дигар барнаояд ва ё агар иҷро бе иштироки чунин меросгир имконнопазир бошад.

9. Ҳуқуқ ба қабули легат дар давоми се сол аз рӯзи кушодашавии мерос амал намуда, ба шахсони дигар намегузарад. Дар васиятнома легатгири иловагӣ таъин шуда метавонад.

10. Легатгир аз рӯйи қарзҳои меросгузор ҷавобгар намебошад.

11. Агар легатгири иловагӣ дар васиятнома таъин нашуда бошад, меросгир дар ҳолатҳои зерин аз иҷрои супориши васиятгузор озод мегардад:

- вафоти легатгир то кушода шудани мерос ё ҳамзамон бо васиятгузор;
- даст кашидани легатгир аз гирифтани супориши васиятгузор;
- дар давоми се сол аз рӯзи кушодашавии мерос аз ҷониби легатгир истифода накардани ҳуқуқи қабули легат;
- маҳрум шудани легатгир аз ҳуқуқи қабули легат тибқи қоидаҳои моддаи 1258 ҳамин Кодекс.

12. Агар легатгир баъди кушодашавии мерос ба қабули легат розигӣ надода вафот кунад, ҳуқуқи гирифтани ин легат ба меросгирони ӯ мегузарад, агар аз қонун ё васиятнома тартиби дигар барнаояд, аз ҷумла агар легатгири иловагӣ таъин нашуда бошад.

Моддаи 1272. Базиммагузорӣ тибқи васиятнома

1. Васиятгузор метавонад тибқи васиятнома ё қонун ба зиммаи як ё якчанд меросгир уҳдадории анҷом додани ягон амали дорои хислати молумулкӣ ё ғайримолумулкиро вогузорад, ки барои амалисозии мақсадҳои барои умум судманд равона шудааст (базиммагузорӣ тибқи васиятнома). Чунин уҳдадорӣ мумкин аст ба зиммаи иҷрокунандаи васиятнома низ гузошта шавад, ба шарте дар васиятнома барои иҷрои базиммагузорӣ тибқи васиятнома қисми молу мулки меросӣ ҷудо гардад. Мавзуи базиммагузорӣ тибқи васиятнома уҳдадории нигоҳубини ҳайвоноти хонагӣ, аз ҷумла назорат ва парвариши онҳо бо тарзи дахлдор, шуда метавонад.

2. Нисбати базиммагузорӣ тибқи васиятнома, ки мавзуи он амали дорои хусусияти молумулкӣ мебошад, мутобиқан қоидаҳои моддаи 1271 ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.

3. Дар васиятнома мумкин аст, ки танҳо базиммагузорӣ пешбинӣ карда шавад.

4. Иҷрои базиммагузорӣ тибқи васиятномаро меросгирон, шахсони манфиатдор ва иҷрокунандаи васиятнома талаб карда метавонанд, агар дар васиятнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

5. Дар сурати вафоти меросгир, ки уҳдадори иҷрои базиммагузорӣ тибқи васиятнома дошт ё ҳолатҳои дигари гузаштани ҳиссаи ӯ ба меросгирони дигар тибқи ҳамин Кодекс иҷрои уҳдадори мазкур ба меросгир, ки ҳиссаи ӯро гирифтааст, аз ҷумла ба давлат, мегузарад, агар аз қонун ё васиятнома тартиби дигар барнаояд.

БОБИ 71. МЕРОСГИРӢ ТИБҚИ ҚОНУН

Моддаи 1273. Муқаррароти умумӣ дар бораи меросгирӣ тибқи қонун

1. Дар ҳолати набудани васиятнома (васият накардани меросгузор, васият нашудани қисми молу мулк, беъътибор гардидани васиятнома, аз ҷониби меросгир қабул накардани мерос тибқи васиятнома ва ғайра) меросгирӣ тибқи қонун сурат мегирад.

2. Меросгирон тибқи қонун бо тартиби ба навбат муқарраркардаи ҳамин Кодекс ба меросгирӣ даъват карда мешаванд.

3. Меросгирони ҳар як навбат дар ҳолати набудани меросгирони навбати пешина, бартараф шудани онҳо аз мерос, аз тарафи онҳо қабул накардани мерос ё даст кашидан аз он ҳуқуқ ба мерос доранд.

4. Меросгирони ҳар як навбат бо ҳиссаи баробар ҳуқуқи меросгирӣ доранд, ба истиснои меросгирӣ бо ҳуқуқи пешниҳод. Тибқи васиятнома мерос гирифтани меросгир ба андозаи ҳиссаи ӯ ҳангоми меросгирӣ тибқи қонун таъсир намерасонад.

5. Меъёрҳои ҳамин Кодекс дар бораи ба навбат даъват кардани меросгирони тибқи қонун ба меросгирӣ ва оид ба андозаи ҳиссаи онҳо дар мерос мумкин аст бо созишномаи ба тариқи нотариалӣ тасдиқшудаи меросгирони манфиатдор, ки пас аз кушодашавии мерос баста шудааст, тағйир дода шавад. Чунин созишнома набояд ҳуқуқи меросгирони дар он иштирокнадошта, инчунин меросгиронро, ки ба ҳиссаи ҳатмӣ ҳуқуқ доранд, ҳалалдор намояд.

6. Ҳангоми меросгирӣ тибқи қонун фарзандхондшуда ва наслҳои он аз як тараф ва фарзандхонда ва хешовандони ӯ аз тарафи дигар бо хешони хунӣ баробар доништа мешаванд. Фарзандхондшудагон ва наслҳои онҳо баъди вафоти падару модар ва хешони дигари асли (ҳамхун) тибқи қонун мерос намегиранд. Падару модари фарзандхондшуда ва хешони дигари асли (ҳамхун)-и ӯ пас аз вафоти фарзандхондшуда ва наслҳои ӯ тибқи қонун мерос намегиранд.

7. Агар ҳангоми фарзандхонӣ тибқи санади судӣ муносибати байни фарзандхондшуда бо падар ё модар ва ё хешовандони дигари асли нигоҳ дошта шуда бошад, фарзандхондшуда ва наслҳои ӯ баъди вафоти ин шахсон ва дар навбати худ ин шахсон пас аз вафоти фарзандхондшуда ва наслҳои ӯ тибқи қонун мерос гирифта метавонанд. Меросгирӣ тибқи қоидаи мазкур ба меросгирӣ тибқи қоидаҳои қисми 6 моддаи мазкур таъсир намерасонад.

Моддаи 1274. Меросгирони навбати яқум

1. Меросгирони навбати яқум тибқи қонун аз рӯйи ҳиссаҳои баробар фарзандон (инчунин фарзандхондшудагон), ҳамсар ва падару модар, фарзандхонди меросгузор, инчунин кӯдаки шахси вафоткарда, ки пас аз вафоти ӯ зинда таваллуд шудааст, мебошанд.

2. Наберагони меросгузор ва наслҳои онҳо бо ҳуқуқи пешниҳод мерос мегиранд.

Моддаи 1275. Меросгирони навбати дуюм

1. Меросгирони навбати дуюм бародару хоҳарони меросгузор ва ҳамчунин бобою бибӣ ҳам аз тарафи модар ва ҳам аз тарафи падар мебошанд.

2. Фарзандони бародару хоҳарони меросгузор (бародарзода ва хоҳарзодаи меросгузор) бо ҳуқуқи пешниҳод мерос мегиранд.

Моддаи 1276. Меросгирони навбати сеюм

1. Меросгирони навбати сеюм бародару хоҳарони падару модари меросгузор (амма, амак, хола ва тағо) мебошанд.

2. Фарзандони амма, амак, хола ва тағои меросгузор бо ҳуқуқи пешниҳод мерос мегиранд.

Моддаи 1277. Меросгирӣ бо ҳуқуқи пешниҳод

1. Ҳиссаи меросгирӣ тибқи қонун, ки то кушода шудани мерос ва ё дар як вақт бо меросгузор вафот кардааст, бо ҳуқуқи пешниҳод ба наслҳои дахлдори ӯ дар ҳолатҳои пешбининамудаи қисми 2 моддаҳои 1274, 1275 ва 1276 ҳамин Кодекс мегузарад ва байни онҳо баробар тақсим карда мешавад.

2. Наслҳои меросгир тибқи қонун, ки меросгузор онҳоро аз меросгирӣ маҳрум кардааст, бо ҳуқуқи пешниҳод мерос гирифта наметавонанд.

3. Насли меросгир, ки то кушода шудани мерос ва ё дар як вақт бо меросгузор вафот кардааст ва мутобиқи талаботи моддаи 1258 ҳамин Кодекс ҳуқуқи гирифтани меросро надорад, бо ҳуқуқи пешниҳод мерос гирифта наметавонад.

Моддаи 1278. Меросгирии шахсони корношоям, ки таҳти саробонии меросгузор қарор доранд

1. Ба доираи меросгирон тибқи қонун шахсони дар рӯзи кушодашавии мерос корношояме дохил мешаванд, ки дар муҳлати на камтар аз як соли то вафоти меросгузор таҳти саробонии ӯ қарор дошта, яқҷоя бо ӯ зиндагӣ мекарданд. Ҳангоми мавҷуд будани меросгирони дигар тибқи қонун онҳо яқҷоя ва баробар бо меросгирони ҳамон навбате, ки ба меросгирӣ даъват шудаанд, мерос мегиранд.

2. Шахсони дар рӯзи кушодашавии мерос корношоям, ки ба доираи меросгирон тибқи қонун дохил шуда, вале ба доираи меросгирони ҳамон навбат, ки ба меросгирӣ даъват шудаанд, шомил нестанд, агар дар муҳлати на камтар аз як соли то вафоти меросгузор, сарфи назар аз зиндагии яқҷоя бо меросгузор, таҳти саробонии ӯ қарор дошта бошанд, яқҷоя ва баробар бо ҳамин навбат мерос мегиранд.

Моддаи 1279. Ҳуқуқ ба ҳиссаи ҳатмӣ дар мерос

1. Фарзандони ноболиғ ё корношоями меросгузор, ҳамчунин падару модар ва ҳамсари корношоями ӯ, ҳамчунин кӯдакони ҳангоми зинда будани меросгузор дар батни модар ва баъди кушодашавии мерос зинда таваллудшуда, сарфи назар аз мазмуни васиятнома, на камтар аз се ду ҳиссае, ки ба ҳар яки онҳо ҳангоми меросгирӣ тибқи қонун тааллуқ дошт, мерос мегиранд (ҳиссаи ҳатмӣ). Ҳуқуқ ба ҳиссаи ҳатмиро шахсони корношояме низ доро мебошанд, ки таҳти саробонии меросгузор қарор доранд (моддаи 1278 ҳамин Кодекс).

2. Ҳуқуқ ба ҳиссаи ҳатмӣ дар мерос аз ҳисоби қисми молу мулк васиятнашуда, сарфи назар аз кам шудани ҳуқуқҳои дигар меросгирон тибқи қонун ба ин қисми молу мулк қонеъ карда мешавад. Агар қисми молу мулк васиятнашуда кофӣ набошад, ҳуқуқ ба ҳиссаи ҳатмӣ аз ҳисоби молу мулк васиятшуда қонеъ карда мешавад.

3. Ба ҳиссаи ҳатмӣ ҳамаи он чизе, ки меросгири ба чунин ҳисса ҳуқуқдошта тибқи ин ё он асос мегирад, ҳисоб карда мешавад, аз ҷумла арзиши супориши васиятгузор, ки ба манфиати ҳамин гуна меросгир муқаррар шудааст.

4. Ҳама гуна маҳдудият ва гаронӣ, ки дар васиятнома барои меросгири дорои ҳуқуқ ба ҳиссаи ҳатмӣ муқаррар гардидаанд, танҳо нисбати он қисми мероси ба ӯ гузаранда бозътиборанд, ки аз ҳиссаи ҳатмӣ зиёд мебошанд.

Моддаи 1280. Ҳуқуқҳои ҳамсар ҳангоми меросгирӣ

1. Ҳуқуқи меросгирие, ки тибқи васиятнома ё қонун ба ҳамсари дарҳаётмонда дахл дорад, ҳуқуқи ӯро ба қисми молу мулке, ки дар давраи ақди никоҳ ҳамчун моликияти яқҷоя ба даст овардаанд, халалдор намекунад. Ҳиссаи ҳамсари вафоткарда дар ин молу мулк тибқи моддаи 327 ҳамин Кодекс муайян карда шуда, ба таркиби мерос дохил карда мешавад ва он ба мерос мегузарад.

2. Ҳамсар дар сурате аз ҳамсари худ мерос гирифта метавонад, агар ақди никоҳи онҳо расман бекор нашуда бошад.

3. Тибқи санади судӣ ҳамсар мумкин аст аз меросгирӣ бартараф карда шавад, агар исбот гардад, ки муносибати воқеии ҳамсарӣ байни ӯ ва меросгузор то рӯзи кушодашавии мерос қатъ гардида, онҳо дар муддати на камтар аз се соли охир хоҷагии умумӣ пеш набурда бошанд.

Моддаи 1281. Гузаштани мерос ба давлат

1. Давлат дар ҳолатҳои зерин тибқи қонун мерос мегирад, агар:

- васиятгузор ҳамаи меросгиронро аз ҳуқуқи меросгирӣ маҳрум карда бошад;
- ҳамаи меросгирон ҳуқуқи гирифтани меросро надошта бошанд;
- ҳамаи меросгирон бе зикри меросгире, ки ба манфиати он даст кашида мешавад, аз мерос даст кашида бошанд;
- ҳамаи меросгирон меросро қабул накарда бошанд;
- меросгузор тибқи қонун ва васиятнома меросгир надошта бошад.

2. Агар яке аз меросгирон ба манфиати давлат аз мерос даст кашида бошад, пас ҳиссае, ки ба ин меросгир дахл дорад, ба давлат мегузарад.

3. Агар танҳо як қисми молу мулки меросгузор васият шуда бошад ва меросгирон тибқи қонун мавҷуд набоянд, қисми боқимонда ба давлат мегузарад.

БОБИ 72. ҚАБУЛ ВА ДАСТ КАШИДАН АЗ МЕРОС

Моддаи 1282. Қабули мерос

1. Барои ба даст овардани мерос меросгир бояд онро қабул намояд. Барои ба даст овардани мерос аз ҷониби давлат (моддаи 1281 ҳамин Кодекс) қабули мерос талаб карда намешавад.

2. Мерос вақте аз тарафи меросгир қабулгардида эътироф мешавад, ки ӯ ба мақомоти нотариалии ҷойи кушода шудани мерос дар бораи қабули мерос ё додани шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос ариза диҳад. Аризаро тавассути намоянда додан мумкин аст, агар чунин ваколати ӯ дар ваколатнома махсус қайд шуда бошад. Шахси ғайриқобили амал ва дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ меросро тавассути намояндагони қонунӣ қабул мекунад. Барои қабули мерос аз тарафи намояндаи қонунӣ ваколатнома талаб карда намешавад.

3. Агар тартиби дигар муқаррар нашуда бошад, мерос дар ҳолате низ аз тарафи меросгир қабулгардида эътироф мешавад, ки ӯ амалҳои тасдиқкунандаи қабули воқеии меросро анҷом дода бошад, аз қабили:

- шуруъ кардан ба соҳибӣ ё идоракунии молу мулки меросӣ;
- андешидани тадбирҳо оид ба нигоҳдории молу мулки меросӣ, ҳимояи онҳо аз суиқасд ва талаби шахси сеюм;
- аз ҳисоби худ пардохт намудани хароҷот барои нигоҳдории молу мулки меросӣ;
- аз ҳисоби худ пардохт намудани қарзҳои меросгузор ё қабул намудани воситаҳои пулии ба меросгузор тааллуқдошта аз шахси сеюм.

4. Амалҳои дар қисмҳои 2 ва 3 моддаи мазкур нишондодашуда бояд дар давоми шаш моҳ аз рӯзи кушода шудани мерос ба анҷом расонда шаванд. Муҳлати мазкур барои шахсоне, ки ҳуқуқи меросгириро танҳо дар ҳолати қабул накардани мерос ё аз қабули мерос даст кашидани меросгирони дигар ва ё меросгири ношоиста эътироф гардидани меросгирони дигар ба даст меоранд, аз рӯзи пайдо шудани ҳуқуқи меросгирӣ ҳисоб карда мешавад. Дар сурати кушода шудани мерос дар рӯзи тахминии вафоти шахс мерос дар давоми шаш моҳ аз рӯзи эътибори қонунӣ пайдо намудани санади судӣ дар бораи вафоткарда эълон гардидани шахси воқеӣ қабул шуда метавонад.

5. Агар меросгир дар давоми муҳлати муқаррарнамудаи қисми 4 моддаи мазкур меросро қабул накарда бошад, ӯ меросро қабулнакарда ҳисобида мешавад.

6. Аз ҷониби меросгир қабул гардидани қисми мерос маънои қабули тамоми мероси ба ӯ тааллуқдоштаро дорад. Қабули мерос бо ягон шарт ё эзоҳот иҷозат дода намешавад.

7. Аз ҷониби як ё якчанд меросгир қабул гардидани мерос маънои аз ҷониби ҳамаи меросгирон қабул гардидани меросро надорад.

8. Қабули мерос аз рӯзи кушодашавии он ба меросгир тааллуқдошта эътироф карда мешавад.

Моддаи 1283. Қабули мерос пас аз гузаштани муҳлати муқарраршуда

1. Меросгире, ки муҳлати қабули мероси муқарраркардаи моддаи 1282 ҳамин Кодексро гузаронидааст, меросро қабул карда метавонад, агар розигии хаттии ба тариқи нотариалӣ тасдиқшудаи ҳамаи дигар меросгирон, ки меросро қабул намудаанд, мавҷуд бошад. Дар сурати розӣ набудани меросгирони дигар меросгир, ки муҳлати қабули меросро гузарондааст, танҳо бо тартиби пешбиникардаи қисми 2 моддаи мазкур меросро қабул карда метавонад.

2. Суд муҳлати қабули меросро, ки меросгир бо сабабҳои узрнок гузарондааст, дар асоси аризаи ӯ барқарор карда, меросро аз ҷониби меросгир қабулшуда эътироф менамояд, агар меросгир дар давоми шаш моҳи аз байн рафтани сабаби гузарондани муҳлат ба суд муроҷиат карда бошад.

3. Меросгир, ки меросро пас аз гузаштани муҳлати тибқи моддаи мазкур муқарраршуда қабул кардааст, ҳуқуқ ба гирифтани мероси ба ӯ тааллуқдоштаро мутобиқи [моддаҳои](#) 1229, 1230, 1232 ва 1233 ҳамин Кодекс дорад, агар бо созиши байни ҳамаи меросгирони меросро қабулкарда тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

4. Розигии хаттии меросгирон ва санади судӣ оид ба барқарор намудани муҳлати қабули мерос барои аз ҷониби нотариус бекор кардани шаҳодатномаи қаблан додашудаи ҳуқуқ ба мерос ва додани шаҳодатномаи нав асос мебошад.

Моддаи 1284. Гузариши ҳуқуқи қабули мерос (трансмиссияи меросӣ)

1. Агар меросгир пас аз кушода шудани мерос онро дар муҳлати муқарраргардида қабул накарда вафот карда бошад, ҳуқуқи гирифтани ҳиссаи мероси ба ӯ тааллуқдошта ба меросгирони ӯ тибқи васиятнома ё қонун мегузарад (трансмиссияи меросӣ). Ҳуқуқ ба қабули мерос бо тартиби трансмиссияи меросӣ ба таркиби мерос, ки пас аз вафоти чунин меросгир кушода шудааст, дохил намешавад.

2. Ҳуқуқ ба қабули мерос, ки ба меросгири вафоткарда тааллуқ дошт, аз ҷониби меросгирони ӯ тибқи асосҳои умумӣ амалӣ карда мешавад. Меросгирони меросгири вафоткарда меросро бояд дар ҷараёни муҳлати то охири муҳлати қабули мерос боқимонда қабул кунанд. Агар ин муҳлат камтар аз се моҳ бошад, пас он бояд то се моҳ дароз карда шавад. Ҳангоми гузаштани муҳлати мазкур қабули мерос бо тартиби пешбининамудай моддаи 1283 ҳамин Кодекс сурат гирифта метавонад.

3. Ҳуқуқи меросгир ба қабули қисми мерос ба сифати ҳиссаи ҳатмӣ (моддаи 1279 ҳамин Кодекс) ба меросгирони ӯ намегузарад.

Моддаи 1285. Ҳуқуқи аз мерос даст кашидан

1. Меросгир ҳуқуқ дорад дар давоми муҳлати қабули мерос аз мерос даст кашад. Ҳангоми мавҷуд будани сабабҳои узрнок суд метавонад аз мерос даст кашидани меросгирро баъди гузаштани ин муҳлат низ эътироф наояд, ба шарте меросгир воқеан меросро қабул намуда бошад.

2. Ҳангоми меросгирии давлат дасткашӣ аз мерос иҷозат дода намешавад.

3. Даст кашидан аз мерос аз тарафи меросгир ба тариқи пешниҳоди ариза ба нотариуси ҷойи кушода шудани мерос анҷом дода мешавад.

4. Даст кашидан аз мерос тавассути намоянда мумкин аст, агар дар ваколатнома барои ҳамин гуна дасткашӣ махсус ваколат пешбинӣ шуда бошад. Намояндагони қонунӣ ҳуқуқ надоранд аз мерос даст кашанд ё барои дасткашӣ аз мерос розигӣ диҳанд.

5. Дасткашӣ аз мерос минбаъд бозхонд ё тағйир дода намешавад.

6. Меросгир бо гузаштани муҳлати муқарраршуда ҳуқуқи даст кашидан аз меросро гум мекунад. Ӯ ин ҳуқуқро ҳамчунин то гузаштани муҳлати мазкур дар ҳолатҳои зерин гум мекунад, агар:

- ба мақомоти нотариалии ҷойи кушода шудани мерос дар бораи қабули мерос ё додани шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос ариза дода бошад;

- меросро воқеан қабул карда бошад, ба истиснои ҳолати пешбиникардаи қисми 1 моддаи мазкур.

Моддаи 1286. Аз қисми мерос ё ба манфиати шахсони дигар даст кашидан аз мерос

1. Агар меросгир ҳамзамон бо якчанд асос (тибқи қонун, васиятнома ё асосҳои дигар) ба меросгирӣ даъват шавад, ӯ ҳуқуқ дорад аз мероси ба ӯ мансубшаванда бо як, якчанд ё ҳамаи ин асосҳо даст кашад.

2. Ҳангоми даст кашидан аз мерос меросгир ҳуқуқ дорад нишон диҳад, ки ӯ ба манфиати меросгирон тибқи васиятнома ё тибқи қонун, новобаста ба навбат, аз ҷумла ба манфиати онҳое, ки барои меросгирӣ бо ҳуқуқи пешниҳод ё бо тартиби трансмиссияи меросӣ даъват шудаанд ва ё давлат, даст мекашад.

3. Ба манфиати шахсони зерин аз мерос даст кашидан мумкин нест:

- меросгироне, ки дар қисми 2 моддаи мазкур номбар нашудаанд;

- меросгироне, ки аз мерос маҳрум карда шудаанд;

- меросгироне, ки ҳуқуқи меросгирӣ надоранд.

4. Ба манфиати шахсони дигар аз мерос дар ҳолатҳои зерин даст кашидан мумкин нест:

- агар тамоми молу мулки меросгузор ба меросгирони таъиннамудай ӯ васият шуда бошад;

- аз ҳиссаи ҳатмӣ дар мерос;

- агар меросгири иловагӣ таъин шуда бошад.

5. Ба истиснои ҳолатҳои пешбининамудай моддаи мазкур, даст кашидан аз қисми мерос, даст кашидан бо ягон шарт ё эзоҳот иҷозат дода намешавад.

Моддаи 1287. Ҳуқуқи даст кашидан аз гирифтани супориши васиятгузор

1. Легатгир ҳуқуқ дорад аз супориши васиятгузор даст кашад.

2. Қисман даст кашидан аз супориши васиятгузор, даст кашидан аз он бо ягон шарт ё эзоҳот ба манфиати шахси дигар иҷозат дода намешавад.

3. Аз ҷониби легатгир, ки ҳамзамон меросгир мебошад, даст кашидан аз супориши васиятгузор маънои даст кашидан аз меросро надорад.

Моддаи 1288. Афзун гардидани ҳиссаҳои меросӣ

1. Дар ҳолатҳои зерин ҳиссаи мерос байни меросгирон тибқи қонун, ки ба гирифтани мерос даъват шудаанд, мутаносибан ба ҳиссаи меросиашон тақсим мешавад:

- даст кашидани меросгир аз мерос бе зикри меросгир, ки ба манфиати он даст кашада мешавад;
- ҳуқуқи меросгирӣ надоштани меросгир;
- аз мерос маҳрум шудани меросгир;
- безътибор доништа шудани васиятнома;
- аз ҷониби меросгир қабул накардани мерос.

2. Агар меросгузор ҳамаи молу мулкашро ба меросгирони таъиннамудааш васият карда бошад, як қисми мерос, ки ба меросгир бо асосҳои пешбининамудаи қисми 1 моддаи мазкур азбайнрафта мансуббуда, ба меросгирони дигари дар васиятнома зикршуда мегузарад ва дар байни онҳо мувофиқ ба ҳиссаи меросиашон тақсим карда мешавад, ба шарте дар васиятнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Меъёрҳои, ки дар қисми 1 моддаи мазкур пешбинӣ шудаанд, дар сурати таъин шудани меросгир иловагӣ ([моддаи 1269](#) ҳамин Кодекс) дар мавриди аз байн рафтани меросгир татбиқ намешаванд.

Моддаи 1289. Додани шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос

1. Нотариуси давлатии ҷойи кушодашавии мерос шаҳодатномаи ҳуқуқ ба меросро дар асоси аризаи меросгир медиҳад.

2. Шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос тибқи қонун яқоя ба ҳамаи меросгирон ё ба ҳар як меросгир алоҳида нисбат ба ҳамаи молу мулк ё танҳо қисми он мувофиқи хоҳиши онҳо дода мешавад.

3. Ҳангоми ба давлат гузаштани молу мулки меросӣ ([моддаи 1281](#) ҳамин Кодекс) шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос ба мақомоти давлатии дахлдор бо тартиби муқарраркардаи моддаи мазкур дода мешавад.

4. Шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос пас аз гузаштани шаш моҳ аз рӯзи кушодашавии мерос дода мешавад. Ҳангоми меросгирӣ тибқи қонун ё тибқи васиятнома шаҳодатнома мумкин аст то гузаштани муҳлати мазкур дода шавад, агар нотариус маълумоти дақиқ дошта бошад, ки ба ғайр аз шахси барои шаҳодатнома муроҷиаткарда вобаста ба молу мулки дахлдор ё ҳамаи мерос меросгирони дигар мавҷуд нестанд.

Моддаи 1290. Бекор кардан ё безътибор дониستاني шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос

Шаҳодатномаи ҳуқуқ ба мерос дар ҳолатҳои пешбининамудаи ҳамин Кодекс ва қонун бекор карда ё безътибор доништа мешавад.

Моддаи 1291. Моликияти умумии ҳиссагии меросгирон

1. Ҳангоми меросгирӣ тибқи қонун, агар молу мулки меросӣ ба ду ва зиёда меросгир гузарад, аз рӯзи кушодашавии мерос он ба моликияти умумии ҳиссагии меросгирон дохил мешавад. Ҳангоми меросгирӣ тибқи васиятнома низ қоидаи мазкур татбиқ карда мешавад, агар меросгузор молу мулки мушаххасро ба ҳар як меросгир васият накарда бошад.

2. Нисбат ба моликияти умумии меросгирон дар молу мулки меросӣ муқаррароти ҳамин Кодекс оид ба моликияти умумии ҳиссагӣ бо назардошти қоидаҳои фасли мазкур татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 1292. Тақсими мерос

1. Ҳар як меросгир, ки тибқи қонун меросро қабул кардааст, ҳуқуқ дорад тақсими меросро талаб намояд.

2. Тақсими мерос бо созиши меросгирон тибқи ҳиссаҳои ба онҳо мансубшаванда ва ҳангоми наомадан ба созиш бо тартиби судӣ анҷом дода мешавад.

3. Нисбат ба созиш дар бораи тақсими мерос қоидаҳои ҳамин Кодекс оид ба шакли аҳд ва шартномаҳо татбиқ карда мешаванд.

4. Қоидаҳои моддаи мазкур ба тақсими мерос байни меросгирони тибқи васиятнома дар ҳолатҳои, ки агар ҳамаи молу мулки меросӣ ё як қисми он ба меросгирон бе нишон додани молу мулки мушаххас ба ҳар яке аз онҳо васият шуда бошад, татбиқ карда мешаванд. Агар меросгузор дар васиятнома ҳиссаи меросгиронро дар молу мулки меросӣ нишон надода бошад, ҳиссаи онҳо баробар доништа мешаванд.

Моддаи 1293. Имконнопазирии ихтиёрдории мерос

Меросгир, ки ҳузури дигар меросгиронро мунтазир нашуда, ба соҳиби мерос ё идораи он шуруъ намудааст, ҳуқуқ надорад то гузашти шаш моҳ аз рӯзи кушода шудани мерос ё то гирифтани шаҳодатномаи

хуқуқ ба мерос, ба истиснои ҷуброни хароҷоти зарурии бо сабаби бемории пеш аз вафоти меросгузор бамиёномада, хароҷоти дафн, таъминоти шахси таҳти саробонии меросгузор қарордошта, хароҷоти ҳифз ва идораи мерос, онро ихтиёрдорӣ намояд.

Моддаи 1294. Ҳифзи манфиатҳои меросгирони алоҳида ҳангоми тақсими мерос

1. Агар дар байни меросгирон шахсоне бошанд, ки ҷойи қарор доштани наомаълум аст (меросгирони ғоиб), тақсими мерос танҳо пас аз гузаштани муҳлати қабули мерос мумкин аст.

2. Агар баъди тақсими молу мулк меросӣ меросгири нав пайдо шавад, ки ҳуқуқи қабули меросро дорад, мерос бояд аз нав тақсим карда шавад, ба шарте меросгирон ба созиши дигар наомада бошанд.

3. Ҳангоми мавҷуд будани ҳамл, вале ҳанӯз таваллуд нашудани меросгир, тақсими мерос метавонад танҳо пас аз таваллуди чунин меросгир сурат гирад.

4. Агар дар байни меросгирон шахсони но болиғ, ғайриқобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ мавҷуд бошанд, тақсими мерос бо риояи қоидаҳои моддаи 38 ҳамин Кодекс сурат мегирад.

5. Барои ҳифзи манфиатҳои шахсоне, ки дар қисмҳои 3 ва 4 моддаи мазкур пешбинӣ шудаанд, ҳангоми тақсими мерос бояд намояндаи мақомоти васоят ва парасторӣ даъват карда шавад.

Моддаи 1295. Ҳуқуқи афзалиятноки меросгирони алоҳида ҳангоми тақсими мерос

1. Меросгире, ки бо меросгузор ҳуқуқи моликияти умумӣ нисбат ба ашёи тақсимнашаванда дошт ва ҳиссаи ҳуқуқ ба он ба таркиби мерос дохил мешавад, ҳангоми тақсими мерос нисбат ба меросгирони дигар, ки пештар иштирокдори моликияти умумӣ набуданд, новобаста ба истифодаи он, барои аз таркиби мерос гирифтани он ҳуқуқи афзалиятнок дорад.

2. Меросгире, ки ашёи тақсимнашавандаи таркиби меросро доимӣ истифода мекард, ҳангоми тақсими мерос нисбат ба меросгирони дигар, ки ашёи мазкурро доимӣ истифода намекарданд ва иштирокдори моликияти умумӣ нисбат ба он нестанд, барои аз таркиби мерос гирифтани он ҳуқуқи афзалиятнок дорад.

3. Агар ба таркиби мерос манзили истиқоматӣ (хонаи истиқоматӣ ва ғайра) дохил бошад, ки тақсими он дар шакли асл имконнопазир аст, ҳангоми тақсими мерос меросгире, ки дар рӯзи кушодашавии мерос дар он зиндагӣ мекард ва манзили истиқоматии дигар надорад, нисбат ба меросгирони дигар, ки молики ин манзили истиқоматӣ нестанд, барои аз таркиби мерос гирифтани он ҳуқуқи афзалиятнок дорад.

4. Ҳангоми тақсими мерос меросгире, ки дар давоми сол то кушодашавии мерос якҷоя бо меросгузор зиндагӣ мекард, барои аз таркиби мерос гирифтани асбобу ашёи хона ҳуқуқи афзалиятнок дорад.

5. Ҳангоми амалӣ намудани ҳуқуқи афзалиятноки дар моддаи мазкур пешбинишуда, бояд манфиатҳои молумулкии меросгирони дигари дар тақсимот иштироқдошта ба инобат гирифта шаванд. Агар дар натиҷаи амалӣ намудани ин ҳуқуқҳо молу мулке, ки меросро ташкил медиҳад, барои ба меросгирони дигар пешниҳод намудани ҳиссаи ба онҳо мансуб кофӣ набошад, пас меросгири дорои ҳуқуқи афзалиятнок бояд ба онҳо товони дахлдори пулӣ ё молумулкӣ диҳад, дар ҳолати баръакс, тақсимот тибқи қоидаҳои умумӣ амалӣ карда мешавад.

Моддаи 1296. Ҳифзи мерос ва идораи он

1. Барои ҳифз ва идоракунии мерос, ҳимояи ҳуқуқҳои меросгирон, легатгирон ва шахсони дигари манфиатдор аз ҷониби нотариуси ҷойи кушодашавии мерос ё иҷроқунандаи васиятнома тадбирҳои зарурӣ андешида мешаванд.

2. Иҷроқунандаи васиятнома ҷиҳати ҳифзи мерос ва идоракунии он мустақилона ё дар асоси талаби як ё якчанд меросгир тадбирҳо меандешад. Иҷроқунандаи васиятнома ҳифзи ҳамаи мерос ва идора намудани онро, аз ҷумла он қисми меросро, ки бо тартиби меросгирӣ тибқи қонун мегузарад, анҷом медиҳад, агар меросгирони тибқи қонун таъини дигари идорақунандаи меросро барои иҷрои амалҳои мазкур нисбати он қисми мерос, ки бо тартиби меросгирӣ тибқи қонун мегузарад, талаб нақунанд.

3. Тартиби ҳифзи молу мулк меросӣ ва идоракунии онро қонун муайян мекунад.

Моддаи 1297. Идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк меросӣ

1. Агар дар таркиби мерос молу мулке бошад, ки на танҳо ҳифз, балки идорақуниро низ талаб мекунад, нотариуси ҷойи кушодашавии мерос ба сифати муассиси идораи ба боварӣ асосёфта шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи ин молу мулкро тибқи моддаи 1058 ҳамин Кодекс мебандад. Ҳангоми меросгирӣ тибқи васиятнома, агар иҷроқунандаи васиятнома таъин шуда бошад, дар чунин ҳолат ӯ муассиси идораи ба боварӣ асосёфта шуда метавонад.

2. Шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк меросӣ мумкин аст дар ҳолатҳои дигар бо хоҳиши як ё якчанд меросгир тибқи қонун ё бо талаби кредиторони меросгузор дар ҷойи кушодашавии

мерос аз тарафи нотариус баста шавад. Агар меросгирон тибқи қонун набошанд ё номаълум бошанд, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ ё мақомоти маҳаллии худидорақунӣ бояд ба нотариус дар бораи бастанӣ шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулки меросӣ муроҷиат намояд.

3. Идорақунанда уҳдадорихои пешбиниамудаи моддаи 1270 ҳамин Кодексро анҷом медиҳад, агар аз хусусияти меросгирӣ тибқи қонун ё аз шартномаи идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулки меросӣ тартиби дигар барнаояд.

4. Дар сурати номатлуб анҷом додани уҳдадорихо аз ҷониби идорақунанда суд тибқи муроҷиати нотариус, меросгирон ё кредитори меросгузор шартномаро бекор мекунад.

5. Идорақунанда ҳуқуқи ҷуброни хароҷоти заруриро оид ба ҳифзи мерос ва идораи он аз ҳисоби мерос дорад ва агар дар шартнома тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад, подош низ гирифта метавонад.

Моддаи 1298. Хароҷоте, ки бояд ба таври афзалиятнок аз ҳисоби мерос пардохт карда шавад

Аз ҳисоби мерос то тақсими он байни меросгирон бояд талаботи ҷуброни хароҷоти зарурии бо сабаби бемории пеш аз вафоти меросгузор бамиёномада, хароҷоти дафни меросгузор, хароҷоти ба даст овардани мерос, ҳифзи он, идораи он ва иҷрои васиятнома ва ҳамчунин пардохти подош ба иҷроқунандаи васиятнома ё ба идорақунандаи мерос қонеъ гардонда шаванд. Ин талабот бояд дар доираи арзиши мерос нисбат ба талаботи дигар ба таври афзалиятнок қонеъ карда шавад.

Моддаи 1299. Ҷавобгарии меросгирон аз рӯи қарзҳои меросгузор

1. Кредиторони меросгузор ҳуқуқ доранд талаботи худро, ки аз уҳдадорихои меросгузор бармеоянд, ба иҷроқунандаи васиятнома, идорақунандаи мерос ё меросгирон пешниҳод намоянд.

2. Меросгироне, ки меросро қабул кардаанд, аз рӯи қарзҳои меросгузор ҷавобгарии муштарак доранд. Меросгирон ҳамчун қарздорони муштарак дар доираи арзиши молу мулки меросии ба ҳар яки онҳо гузошта ҷавоб медиҳанд.

3. Меросгире, ки меросро бо тартиби трансмиссияи меросӣ гирифтааст, дар доираи арзиши ин молу мулки меросӣ аз рӯи қарзҳои меросгузоре, ки ин молу мулк ба ӯ тааллуқ дошт, ҷавобгар мебошад ва барои қарзҳои меросгире, ки аз ӯ ҳуқуқи қабули мерос гузаштааст, бо ин молу мулк ҷавобгар намебошад.

4. Ҳангоми қонеъ гардондани талабот, кредиторони меросгузор нисбат ба кредиторони меросгирон афзалият доранд.

5. Меросгироне, ки оид ба қарзҳои меросгузор маълумот доранд, уҳдадоранд кредиторони меросгузorro дар бораи кушода шудани мерос хабардор намоянд.

Моддаи 1300. Муҳлати пешниҳоди талаботи кредиторон

1. Кредиторони меросгузор дар давоми шаш моҳ аз рӯзи огоҳ шудан аз кушодашавии мерос бояд ба иҷроқунандаи васиятнома, идорақунандаи мерос ё меросгирон, ки меросро қабул намудаанд, талаботро, новобаста ба муҳлати оғози талабот, пешниҳод намоянд.

2. Агар кредиторони меросгузор оид ба кушодашавии мерос хабардор нашуда бошанд, онҳо бояд дар давоми як сол аз рӯзи фарорасии муҳлати талабот ба меросгирон талаботи худро пешниҳод намоянд.

3. Риоя накардани ин қоидаҳо боиси аз байн рафтани ҳуқуқи талаботи кредиторон мегардад.

4. Агар талаботи кредитор то фарорасии муҳлати иҷро пешниҳод шуда бошад, меросгир ҳуқуқ дорад иҷрои онро то фарорасии муҳлат мавқуф гузорад. Бо фаро расидани муҳлат кредитор ҳуқуқ дорад иҷроро дар давоми муҳлати умумии даъво талаб намояд.

5. Қоидаҳои моддаи мазкур нисбат ба талаботи кредиторон вобаста ба ҷуброни хароҷоти зарурии бо сабаби бемории пеш аз вафоти меросгузор бамиёномада, хароҷоти дафни меросгузор, хароҷоти ба даст овардани мерос, ҳифзи он, идораи он ва иҷрои васиятнома, пардохти подош ба иҷроқунандаи васиятнома ё ба идорақунандаи мерос, инчунин талаботи шахсони сеюм оид ба эътирофи ҳуқуқи моликият ва талаби молу мулки ба онҳо тааллуқдошта татбиқ намегарданд.

БОБИ 73. МЕРОСГИРИИ НАМУДҲОИ АЛОҲИДАИ МОЛУ МУЛК

Моддаи 1301. Меросгирии ҳуқуқҳо вобаста ба иштирок дар ширкату ҷамъиятҳои хоҷагӣ ва кооперативҳо

1. Ба таркиби мероси иштирокдор (шарикҳои комил, саҳмгузор, саҳмдор, узв)-и ҷамъияту ширкатҳои хоҷагӣ ва кооперативҳо дохил мешаванд:

- ҳиссаи иштирокдор дар сармояи шариконаи ширкати комил;
- ҳиссаи шарикони комил (саҳмгузор) дар сармояи шариконаи ширкати ба боварӣ асосёфта;
- ҳиссаи иштирокдор дар сармояи оинномавии ҷамъияти дорони масъулияти маҳдуд;
- ҳиссаи иштирокдор дар сармояи оинномавии ҷамъияти дорони масъулияти иловагӣ;
- саҳмияи саҳмдори ҷамъияти саҳомӣ;
- саҳми узви кооператив дар молу мулкҳои кооператив.

2. Агар мувофиқи ҳамин Кодекс, қонунҳои дигар ё ҳуҷҷатҳои таъсисии ширкату ҷамъиятҳои хоҷагӣ ё кооператив барои дохил шудани меросгир ба ширкати хоҷагӣ ё кооператив ва ё гузариши ҳисса дар сармояи оинномавии ҷамъияти хоҷагӣ ба меросгир розигии иштирокдорони дигари ширкат ё ҷамъият ва ё аъзои кооператив талаб гардаду ба меросгир чунин розигӣ дода нашавад, ӯ ҳуқуқ дорад аз ширкати хоҷагӣ ё ҷамъият ва ё кооператив арзиши воқеии ҳисса (саҳм)-и меросӣ ва ё қисми молу мулкҳои ба он мувофиқро бо тартиби муқарраршуда гирад.

3. Меросгире, ки ба он ҳисса дар сармояи шариконаи ширкати ба боварӣ асосёфта гузаштааст, саҳмгузори ширкати ба боварӣ асосёфта мешавад.

4. Меросгире, ки ба он саҳмия гузаштааст, иштирокдори ҷамъияти саҳомӣ мешавад.

5. Меросгири узви кооператив ҳуқуқ дорад узви кооператив гардад. Рад намудани ба узвият қабул кардан мумкин нест. Дар сурати мавҷуд будани якчанд меросгир масъалаи ба узвият қабул намудани онҳо (яке аз онҳо) ва тартиби пардохти маблағ ва ё додани молу мулк дар шакли асл ба меросгирони дигар тибқи қонунгузорӣ ва ҳуҷҷатҳои таъсисии кооперативи дахлдор муайян карда мешаванд.

Моддаи 1302. Меросгирии молу мулкҳои узви хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ)

1. Баъди вафоти узви хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) мерос кушода шуда, меросгирӣ бо назардошти қоидаҳои моддаҳои 325, 326 ва 328331 ҳамин Кодекс тибқи асосҳои умумӣ амалӣ карда мешавад.

2. Агар меросгири узви вафоткардаи хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) узви ин хоҷагӣ набошад, ӯ ҳуқуқ ба товони баробар ба ҳиссаи меросӣ дар молу мулкҳои тахти моликияти умумии якҷояи аъзои хоҷагӣ дорад. Дар чунин маврид ҳиссаи меросгузор дар молу мулкҳои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) баробар бо аъзои дигари хоҷагӣ мебошад, ба шарте созиши дигар мавҷуд набошад. Агар меросгир ба узвияти хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) қабул карда шавад, ҳуқуқи талаби товони мазкурро надорад.

3. Агар баъди вафоти узви хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) фаъолияти он қатъ гардад, молу мулкҳои хоҷагии деҳқонӣ (фермерӣ) байни меросгирон тибқи қоидаҳои моддаҳои 329 ва 1304 ҳамин Кодекс тақсим карда мешавад.

Моддаи 1303. Меросгирии корхона

1. Меросгире, ки дар рӯзи кушодашавии мерос ба сифати соҳибкори инфиродӣ ба қайд гирифта шудааст ё ташкилоти тижоратӣ, ки тибқи васиятнома меросгир мебошад, ҳангоми тақсими мерос барои аз таркиби мерос гирифтани корхона (моддаи 140 ҳамин Кодекс) бо риояи қоидаҳои қисми 5 моддаи 1295 ҳамин Кодекс ҳуқуқи афзалиятнок дорад.

2. Агар ягон меросгир ҳуқуқи афзалиятнок надошта бошад ва ё аз он истифода накарда бошад, корхонаи ба таркиби мерос дохилшаванда тақсим карда намешавад ва ба моликияти умумии ҳиссагии меросгирон мувофиқи ҳиссаи меросии ба онҳо мансубшаванда дохил мешавад, ба шарте дар созишномаи меросгироне, ки корхонаро ҳамчун мерос қабул кардаанд, тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

3. Қоидаи пешбиникардаи қисми 2 моддаи мазкур ҳангоми мавҷуд будани якчанд меросгирон, ки ҳуқуқи афзалиятнок доранд, татбиқ карда мешавад.

Моддаи 1304. Меросгирии ҳуқуқи истифодаи замин

1. Ҳуқуқи истифодаи замин бо тартиб ва шартҳои пешбинишудаи ҳамин Кодекс ва қонунгузори замин ба мерос мегузарад.

2. Барои қабули ҳуқуқи истифодаи замин ҳамчун мерос иҷозат талаб карда намешавад.

3. Ҳангоми тақсимнашаванда будани қитъаи замин, ки дар он бино (иншоот, иморат) мавҷуд аст, ҳуқуқи истифодаи замин ба меросгире мегузарад, ки қобилият ва хоҳиши идома додани пешбурди хоҷагиро дорад.

Моддаи 1305. Меросгирии ашёе, ки муомилоташон маҳдуд мебошад

1. Ашѐе, ки муомилоташон маҳдуд мебошад, бо тартиби умумӣ ба мерос мегузаранд, агар дар қонун тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Агар меросгир иҷозати дахлдорро барои ашѐи дорои муомилоти маҳдуд ба даст оварда натавонад, тибқи моддаи 309 ҳамин Кодекс ба ӯ маблағи аз фурӯши чунин молу мулк бадастомада дода мешавад ё арзиши дахлдор пардохт карда мешавад.

ҲАСЛИ VIII. ҲУҚУҚИ БАЙНАЛМИЛАЛИИ ХУСУСӢ

БОБИ 74. МУҚАРРАТИ УМУМӢ

Моддаи 1306. Ҳуқуқи дар муносибатҳои ҳуқуқии мадания дорои унсури хориҷӣ татбиқшаванда

1. Ҳуқуқи ба муносибатҳои ҳуқуқии мадания бо иштироки шаҳрвандони хориҷӣ ё шахсони ҳуқуқии хориҷӣ ё дорои унсурҳои хориҷии дигар татбиқшаванда дар асоси ҳамин Кодекс, санадҳои қонунгузори дигар, санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон эътироф намудааст ва одатҳои байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф мекунад ва ҳамчунин дар асоси созишномаи тарафҳо муайян карда мешавад.

2. Агар мутобиқи қисми 1 моддаи мазкур муайян кардани ҳуқуқи татбиқшаванда ғайриимкон бошад, ҳуқуқи ба муносибатҳои ҳуқуқии мадания дорои унсури хориҷӣ алоқаи нисбатан зичдошта татбиқ карда мешавад.

3. Меъёрҳои фасли мазкур дар бораи муайян намудани ҳуқуқе, ки бояд аз тарафи суд татбиқ карда шавад, мутобиқан аз тарафи дигар мақомоти дорои ваколати ҳалли масъалаи ҳуқуқи татбиқшаванда татбиқ карда мешаванд.

4. Татбиқи меъёрҳои ҳуқуқи хориҷӣ наметавонад танҳо дар асоси он, ки меъёри мазкур хусусияти оммавию ҳуқуқӣ дорад, маҳдуд карда шавад.

Моддаи 1307. Бандубасти мафҳумҳои ҳуқуқӣ (бандубасти ҳуқуқӣ)

1. Бандубасти мафҳумҳои ҳуқуқӣ (бандубасти ҳуқуқӣ) аз ҷониби суд ё мақомоти ваколатдори дигар ба тавзеҳи он тибқи ҳуқуқи кишвари суд асос меёбад, агар тартиби дигар муайян нашуда бошад.

2. Агар мафҳумҳои ҳуқуқӣ ба ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон номаълум бошанд ё бо номи дигар ё бо мазмуни дигар маълум буда, тибқи ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон тавзеҳи онҳоро муайян намудан номумкин бошад, пас ҳангоми бандубасти мафҳумҳои ҳуқуқӣ (бандубасти ҳуқуқӣ) мумкин аст ҳамчун ҳуқуқи давлати хориҷӣ татбиқ карда шавад.

Моддаи 1308. Муқаррар намудани мазмуни меъёрҳои ҳуқуқи хориҷӣ

1. Ҳангоми татбиқи ҳуқуқи хориҷӣ суд ё дигар мақомоти ваколатдор мазмуни меъёрҳои онро тибқи тавзеҳи расмӣ, таҷрибаи татбиқ ва доктрина дар давлати хориҷии дахлдор муқаррар мекунад.

2. Суд бо мақсади муқаррар намудани мазмуни меъёрҳои ҳуқуқи хориҷӣ метавонад бо тартиби муқарраргардида барои мусоидат ва тавзеҳ ба мақомоти адлияи Ҷумҳурии Тоҷикистон, мақомоти ташкилоти дигари салоҳиятдори Ҷумҳурии Тоҷикистон, инчунин дар хориҷабуда муроҷиат намояд ё коршиносонро ҷалб кунад.

3. Шахсоне, ки дар парванда иштирок мекунад, ҳуқуқи пешниҳоди ҳуҷҷатҳои тасдиқкунандаи мазмуни меъёрҳои ҳуқуқи хориҷиро доранд, ки аз онҳо барои асоснокии талабот ё норозигии худ истинод меоранд ё ба тарзи дигар ба суд барои муқаррар намудани мазмуни ин меъёрҳо мусоидат мекунад. Аз рӯйи талаботе, ки бо амалисозии фаъолияти соҳибкории тарафҳо алоқаманд аст, уҳдадори исботи мазмуни меъёрҳои ҳуқуқи хориҷӣ мумкин аст аз ҷониби суд ба тарафҳо вогузор карда шавад.

4. Агар мазмуни меъёрҳои ҳуқуқи хориҷӣ, новобаста ба чораҳои андешидашуда, тибқи моддаи мазкур муқаррар карда нашавад, ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда мешавад.

Моддаи 1309. Ҳаволаи бозгашт ва ҳавола ба ҳуқуқи кишвари сеюм

1. Ҳама гуна ҳавола ба ҳуқуқи хориҷӣ мутобиқи қоидаҳои фасли мазкур бояд чун ҳавола ба ҳуқуқи моддии кишвари дахлдор баррасӣ карда шаванд, ба ғайр аз ҳолатҳое, ки қисми 2 моддаи мазкур пешбинӣ мекунад.

2. Ҳаволаи бозгашт ба ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ҳавола ба ҳуқуқи кишвари сеюм дар ҳолатҳои татбиқи ҳуқуқи хориҷӣ тибқи моддаҳои 1315, 1316, 1318 ва 1349 ҳамин Кодекс татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 1310. Татбиқи ҳуқуқи кишвари дорои якчанд низоми ҳуқуқӣ

Дар сурати татбиқ намудани ҳуқуқи кишваре, ки дар он якчанд низоми ҳуқуқӣ амал мекунад, низоми ҳуқуқӣ мутобиқи ҳуқуқи ин кишвар татбиқ мешавад. Агар мутобиқи ҳуқуқи ин кишвар муайян кардани низоми ҳуқуқии татбиқшаванда имконнопазир бошад, пас низоми ҳуқуқие татбиқ мешавад, ки муносибат бо он нисбатан наздиктар аст.

Моддаи 1311. Татбиқи мутақобила (муносибати монанд, амали мутақобил)

1. Суд ҳуқуқи хоричиро, новобаста ба он ки дар давлати дахлдори хоричӣ вобаста ба муносибати монанд ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ мешавад ё не, татбиқ менамояд, ба истиснои ҳолатҳое, ки татбиқи ҳуқуқи хоричӣ дар асоси мутақобила тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ шудааст.

2. Агар татбиқи ҳуқуқи хоричӣ ба муносибатҳои мутақобила вобаста бошад, эҳтимол меравад, ки он вучуд дорад, агар тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 1312. Тавзеҳот дар бораи тартиби оммавӣ (тартиботи оммавӣ)

1. Ҳуқуқи хоричӣ дар ҳолатҳое, ки агар татбиқи он хилофи асосҳои тартиботи ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон (тартиби оммавии Ҷумҳурии Тоҷикистон) бошад, татбиқ карда намешавад. Дар ин ҳолат меъёрҳои ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ мегарданд.

2. Рад кардани татбиқи ҳуқуқи хоричӣ наметавонад танҳо ба фарқияти низомҳои ҳуқуқӣ, сиёсӣ ё иқтисодии давлати дахлдори хоричӣ аз низоми ҳуқуқӣ, сиёсӣ ё иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон асос ёбад.

Моддаи 1313. Татбиқи меъёрҳои императивӣ

1. Меъёрҳои фасли мазкур ба амали он меъёрҳои императивии қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки дар натиҷаи дар ҳуди ин меъёрҳо нишон додан ё бо сабаби аҳамияти махсуси онҳо, аз ҷумла барои таъмини ҳуқуқ ва манфиатҳои қонунан ҳифзшавандаи иштирокдорони муомилоти маданӣ муқаррар гардидаанд, дахл надоранд ва муносибатҳои дахлдорро, новобаста ба ҳуқуқи татбиқшаванда, танзим менамоянд.

2. Ҳангоми татбиқи ҳуқуқи давлати дигар тибқи меъёрҳои фасли мазкур, суд метавонад меъёрҳои ҳуқуқи императивии давлати дигарро, ки бо ин муносибатҳо робитаи зич доранд, татбиқ намояд, агар мутобиқи ҳуқуқи ин давлати дигар ҳамин гуна меъёрҳо бояд муносибатҳои дахлдорро, сарфи назар аз ҳуқуқи татбиқшаванда, танзим намоянд. Ҳамзамон суд бояд таъинот ва хусусияти ин меъёрҳо ва ҳамчунин оқибати татбиқи онҳоро ба эътибор гирад.

Моддаи 1314. Маҳдудиятҳои ҷавобӣ (реторсияҳо)

Ҳуқумати Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад нисбат ба ҳуқуқҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкии шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқии он давлатҳо, ки дар онҳо маҳдудиятҳои махсуси ҳуқуқҳои молумулкӣ ва шахсии ғайримолумулкии шаҳрвандон ва шахсони ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавҷуданд, маҳдудиятҳои ҷавобӣ (реторсияҳо) муқаррар намояд.

БОБИ 75. МЕЪЁРҲОИ КОЛЛИЗИОНӢ

§1. Шахсон

Моддаи 1315. Қонуни шахсии шахси воқеӣ

1. Қонуни шахсии шахси воқеӣ ҳуқуқи кишваре мебошад, ки ин шахс шаҳрвандии онро дорад. Ҳангоми доштани ду ва ё зиёда шаҳрвандӣ қонуни шахсӣ ҳуқуқи ҳамаи кишвар ҳисобида мешавад, ки шахс дар он бештар зиндагӣ мекунад. Агар шахс шаҳрвандии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва давлати хоричиро дошта бошад, қонуни шахсии ӯ ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад.

2. Қонуни шахсии шахси бешаҳрванд ҳуқуқи кишваре ҳисоб мешавад, ки дар он ин шахс бештар зиндагӣ мекунад.

3. Қонуни шахсии гуреза ҳуқуқи ҳамаи кишваре ҳисобида мешавад, ки ба ӯ паноҳгоҳ додааст.

Моддаи 1316. Қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амалкунии шахси воқеӣ

1. Қобилияти ҳуқуқдорӣ маданияти шахси воқеӣ тибқи қонуни шахсии ӯ муайян карда мешавад. Зимнан шаҳрвандони хоричӣ ва шахсони бешаҳрванд дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар баробари шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон аз қобилияти ҳуқуқдорӣ истифода мекунад, ба истиснои ҳолатҳои муқарраркардаи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон ё санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф намудааст.

2. Қобилияти амалкунии шахси воқеӣ тибқи қонуни шахсии ӯ муайян карда мешавад.

3. Қобилияти амалкунии мадани шаҳси воқеъ нисбати аҳд ва уҳдадориҳо, ки вобаста ба расондани зарар ба миён омадаанд, тибқи ҳуқуқи кишвари маҳалли анҷоми аҳд ё ба миён омадани уҳдадориҳо вобаста ба расондани зарар муайян карда мешавад.

4. Қобилияти шаҳси воқеъ оид ба соҳибкори инфиродӣ будан ва доштани ҳуқуқи уҳдадориҳои вобаста ба он тибқи ҳуқуқи кишваре муайян мегардад, ки шаҳси воқеъ ба сифати соҳибкори инфиродӣ ба қайд гирифта шудааст. Ҳангоми мавҷуд набудани кишвари бақайдгиранда ҳуқуқи кишвари ҷойи асосии амалисозии фаъолияти соҳибкори инфиродӣ татбиқ мегардад.

5. Шаҳси воқеъе, ки тибқи қонуни шахсии худ дорои қобилияти амалкунии маданӣ намебошад, агар ӯ дар ҷойи анҷом додани аҳд дорои қобилияти амалкунӣ бошад, ҳуқуқ надорад ба надоштани қобилияти амалкунии худ истинод кунад, ба истиснои ҳолати исботи он, ки тарафи дигар дар хусуси надоштани қобилияти амалкунӣ медонист ё баръало мебоист донад.

6. Ғайриқобили амал ё дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ эътироф намудани шаҳси воқеъ дар Тоҷикистон ба ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон тобеъ аст.

Моддаи 1317. Бедарак ғоибшуда ё вафоткарда эълон намудани шаҳси воқеъ

Бедарак ғоибшуда ё вафоткарда эълон намудани шаҳси воқеъ ба ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон тобеъ аст.

Моддаи 1318. Номӣ шаҳси воқеъ

Ҳуқуқи шаҳси воқеъ ба ном, истифода ва ҳимояи он бо қонуни шахсии ӯ муайян карда мешавад, агар тартиби дигарро ҳамин Кодекс ё қонунҳои дигар пешбинӣ накарда бошанд.

Моддаи 1319. Бақайдгирии асноди ҳолати шаҳрвандии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон берун аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон

Бақайдгирии асноди ҳолати шаҳрвандии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки берун аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон зиндагӣ мекунад, дар муассисаҳои консулгарии Ҷумҳурии Тоҷикистон амалӣ карда мешавад. Дар ин ҳолат қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда мешавад.

Моддаи 1320. Эътирофи ҳуҷҷатҳое, ки мақомоти давлати хориҷӣ барои тасдиқи асноди ҳолати шаҳрвандӣ додаанд

Ҳуҷҷатҳое, ки мақомоти ваколатдори давлати хориҷӣ барои тасдиқи асноди ҳолати шаҳрвандии анҷомдода берун аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи қонунҳои давлатҳои дахлдор нисбат ба шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон, шаҳрвандони хориҷӣ ва шахсони бешаҳрванд додаанд, ҳангоми мавҷуд будани таъйид дар Ҷумҳурии Тоҷикистон бозътибор эътироф карда мешаванд, агар санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф намудааст, тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошанд.

Моддаи 1321. Қонуни шахсии шаҳси ҳуқуқӣ

Қонуни шахсии шаҳси ҳуқуқӣ ҳуқуқи кишваре ҳисобида мешавад, ки дар он ҷо шаҳси ҳуқуқӣ таъсис дода шудааст.

Моддаи 1322. Қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амалкунии шаҳси ҳуқуқӣ

1. Қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амалкунии мадани шаҳси ҳуқуқӣ бо қонуни шахсии шаҳси ҳуқуқӣ муайян карда мешавад.

2. Шаҳси ҳуқуқии хориҷӣ наметавонад ба маҳдудияти ваколатҳои мақомот ё намояндаи он барои анҷом додани аҳдҳое, ки ба ҳуқуқи кишваре, ки дар он мақомот ё намояндаи шаҳси ҳуқуқии хориҷӣ аҳдро анҷом додааст, номаълум мебошанд, истинод орад.

3. Қобилияти ҳуқуқдорӣ ва қобилияти амалкунии мадани ташкилоти хориҷӣ, ки тибқи ҳуқуқи хориҷӣ шаҳси ҳуқуқӣ намебошад, бо ҳуқуқи кишваре, ки ин ташкилот таъсис ёфтааст, муайян карда мешавад. Ба фаъолияти ҳамин гуна ташкилот, агар ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқшаванда бошад, меъёрҳои ҳамин Кодекс, ки фаъолияти шаҳси ҳуқуқии ташкилоти тичоратибударо ба танзим меоранд, татбиқ карда мешавад, агар аз қонунгузори Ҷумҳурии Тоҷикистон ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 1323. Иштироки давлатҳо дар муносибатҳои ҳуқуқии мадани дорои унсури хориҷӣ

1. Ба муносибатҳои ҳуқуқии мадания дорои унсури хориҷӣ бо иштироки давлат меъёрҳои фасли мазкур дар асосҳои умумӣ татбиқ карда мешаванд, агар қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад.

2. Давлат дар муносибатҳои ҳуқуқии мадания дорои унсури хориҷӣ метавонад аз масунияти судӣ, масуният юрисдиксионӣ ва масунияти моликият истифода барад, агар аз чунин масуният даст нақашада бошад.

3. Дар муносибатҳои ҳуқуқии мадания дорои унсури хориҷӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон метавонад аз масунияти юрисдиксионии давлат ва моликияти он аз юрисдиксияи судҳои давлати дигар истифода намояд, ки масунияти судӣ, масуният нисбат ба чораҳои таъмини даъво ва масуният нисбат ба иҷрои ҳалномаи судро дар бар мегирад, агар тартиби дигар аз шартномаи байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон, созишномаи хаттӣ тарафайн, ки шартномаи байналмилалӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон эътироф намешавад ва ё аз аризаи пешниҳодшуда ба суд ё огоҳиномаи хаттӣ дар доираи муҳокимаи судии парвандаи мушаххас пешниҳодгардида барнаояд.

§2. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ва ҳимояи онҳо

Моддаи 1324. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ва ҳимояи онҳо

1. Ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ бо қонуни шахсии субъект амалӣ карда мешаванд, агар дар қонунгузорӣ ва шартномаҳои байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф намудааст, тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Ба ҳуқуқҳои шахсии ғайримолумулкӣ ҳуқуқи кишваре, ки дар он ҷо амал ё ҳолати дигар ҷой дошт ва барои талаби ҳимояи ҳамин гуна ҳуқуқҳо асос шуда буд, татбиқ карда мешавад.

§3. Аҳд. Намояндагӣ. Муҳлати даъво

Моддаи 1325. Шакли аҳд

1. Шакли аҳд ба ҳуқуқи маҳалли анҷоми он тобеъ аст. Аммо аҳди дар хориҷа анҷомёфта наметавонад дар натиҷаи риоя нагардидани шакл беэътибор дониста шавад, агар талаботи ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон риоя шуда бошад.

2. Аҳди иқтисодии хориҷӣ, ки яке аз иштирокдорони он шахси ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон ё шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон мебошад, сарфи назар аз маҳалли бастанӣ аҳд, дар шакли хаттӣ ба анҷом расонда мешавад.

3. Шакли аҳд вобаста ба молу мулкӣ ғайриманқул ба ҳуқуқи кишваре тобеъ аст, ки ин молу мулк воқеъ гардидааст, аммо нисбати молу мулкӣ ғайриманқул ва ҳамчунин воситаи нақлиёт ва молу мулкӣ дигар, ки ба феҳристи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид карда шудааст, ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ мешавад.

Моддаи 1326. Ваколатнома

Шакл ва муҳлати амали ваколатнома бо ҳуқуқи кишваре, ки ваколатнома дода шудааст, муайян карда мешаванд. Аммо ваколатнома наметавонад дар натиҷаи риоя накардани шакл беэътибор эътироф карда шавад, агар он талаботи ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистонро қонеъ гардонад.

Моддаи 1327. Муҳлати даъво

1. Муҳлати даъво бо ҳуқуқи кишваре, ки барои танзими муносибати дахлдор татбиқ мегардад, муайян карда мешавад.

2. Талаботе, ки ба онҳо муҳлати даъво паҳн намегардад, бо ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешаванд, агар яке аз иштирокдорони муносибатҳои дахлдор шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон ё шахси ҳуқуқии Ҷумҳурии Тоҷикистон бошад.

§4. Ҳуқуқҳои ашё

Моддаи 1328. Муқаррароти умумӣ оид ба ҳуқуқе, ки нисбат ба ҳуқуқҳои ашё татбиқ мешавад

1. Мазмуни ҳуқуқи моликият ва ҳуқуқҳои дигари ашё ба молу мулкӣ манқул ва ғайриманқул, ҳамчунин амалисозии онҳо бо ҳуқуқи кишваре, ки ин молу мулк дар он ҷо ҷойгир шудааст, муайян карда мешавад, агар қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби дигарро пешбинӣ накарда бошад.

2. Мансубияти молу мулк ба ашёи ғайриманқул ё манқул, ҳамчунин бандубасти дигари ҳуқуқи молу мулк бо ҳуқуқи кишваре, ки ин молу мулк дар он ҷо ҷойгир шудаанд, муайян карда мешаванд.

Моддаи 1329. Ба вучуд омадан ва қатъ гардидани ҳуқуқҳои ашё

1. Ба вучуд омадан ва қатъ гардидани ҳуқуқҳои ашё ба молу мулк бо ҳуқуқи кишваре муайян карда мешавад, ки ин молу мулк дар лаҳзаи амал ё ҳолати дигар, ки барои ба миён омадан ё қатъ гардидани ҳуқуқҳои ашё асос гардидаанд, дар он ҷо буд, агар қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби дигареро пешбинӣ накарда бошанд.

2. Ба вучуд омадан ва қатъ гардидани ҳуқуқҳои ашё ба молу мулк, ки мавзуи аҳд мебошад, бо ҳуқуқи кишваре, ки ин аҳд тобеи он мебошад, муайян карда мешавад, агар созишномаи тарафҳо тартиби дигареро муқаррар накарда бошад.

3. Ба вучуд омадани ҳуқуқи моликӣ ба молу мулк вобаста ба давомнокии муҳлати ба даст даровардан тибқи ҳуқуқи кишваре муайян мегардад, ки дар лаҳзаи ба охир расидани муҳлати ба даст даровардан молу мулк дар он қарор дошт.

4. Тарафҳо метавонанд нисбат ба пайдоиш ва қатъи ҳуқуқи моликӣ ва дигар ҳуқуқҳои ашё ба молу мулк манқул оид ба ҳуқуқ, ки нисбат ба аҳди онҳо татбиқ карда мешавад, бе расондани зарар ба ҳуқуқҳои шахсонӣ сеюм созиш намоянд.

Моддаи 1330. Ҳуқуқҳои ашё ба воситаҳои нақлиёт ва молу мулкҳои дигар, ки бояд ба феҳристи давлатӣ ворид карда шаванд

Ҳуқуқҳои ашё ба воситаҳои нақлиёт ва молу мулкҳои дигар, ки бояд ба феҳристи давлатӣ ворид карда шаванд, бо ҳуқуқи кишваре, ки ин воситаҳои нақлиёт ё молу мулк ба феҳристи давлатӣ ворид карда шудаанд, муайян карда мешавад.

Моддаи 1331. Ҳуқуқҳои ашё ба молу мулкҳои манқули тибқи аҳд дар роҳ қарордошта

Ҳуқуқи моликӣ ва ҳуқуқҳои дигари ашё ба молу мулкҳои манқули тибқи аҳд дар роҳ қарордошта бо ҳуқуқи кишваре, ки аз он ин молу мулк ирсол шудааст, муайян карда мешавад, агар бо созишномаи тарафҳо тартиби дигар муқаррар нашуда бошад.

Моддаи 1332. Ҳимояи ҳуқуқҳои ашё

1. Ба ҳимояи ҳуқуқи моликӣ ва ҳуқуқҳои дигари ашё ҳуқуқи кишваре, ки ин молу мулк дар он ҷойгир аст ё ҳуқуқи кишвари суд татбиқ карда мешавад.

2. Ба ҳимояи ҳуқуқи моликӣ ва ҳуқуқҳои дигари ашёи ғайриманқул ҳуқуқи кишваре татбиқ карда мешавад, ки дар он ин молу мулк ҷойгир шудааст. Нисбат ба молу мулке, ки ба феҳристи давлатӣ ворид карда шудааст, ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда мешавад.

§5. Уҳдадориҳои шартномаӣ

Моддаи 1333. Интиҳоби ҳуқуқ аз ҷониби тарафҳои шартнома

1. Шартнома бо ҳуқуқи кишвари бо созишномаи тарафҳо интиҳобшуда танзим карда мешавад, агар қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон тартиби дигареро муқаррар накарда бошад.

2. Созишномаи тарафҳо оид ба интиҳоби ҳуқуқи татбиқшаванда бояд баръало ифода ёфта бошад ё мустақиман аз шартҳои шартнома ва ҳолати кори дар маҷмуъ баррасишаванда барояд.

3. Тарафҳои шартнома метавонанд ҳуқуқи татбиқшавандаро барои тамоми шартнома ё барои як қисми алоҳидаи он интиҳоб намоянд.

4. Интиҳоби ҳуқуқи татбиқшавандаро тарафҳои шартнома метавонанд дар вақти дилхоҳ ҳангоми бастанӣ шартнома ё минбаъд анҷом диҳанд. Тарафҳо метавонанд дар вақти дилхоҳ оид ба тағйир додани ҳуқуқи ба шартнома татбиқшаванда созиш банданд.

5. Интиҳоби ҳуқуқе, ки бояд татбиқ шавад ва тарафҳо баъди бастанӣ шартнома анҷом додаанд, қувваи бозгашт дорад ва аз лаҳзаи бастанӣ шартнома эътибор пайдо мекунад.

Моддаи 1334. Ҳуқуқе, ки ҳангоми набудани созишномаи тарафҳо ба шартнома татбиқ карда мешавад

1. Ҳангоми набудани созишномаи тарафҳои шартнома дар бораи ҳуқуқи татбиқшаванда ба ҳамин гуна шартнома ҳуқуқи кишваре, ки дар он яке аз тарафҳо таъсис ёфтааст, маҳалли истиқомат ё ҷойи асосии фаъолият дорад ва:

- дар шартномаи хариду фурӯш - фурӯшанда;
- дар шартномаи ҳадия - ҳадиякунанда;
- дар шартномаи иҷораи молу мулк - иҷорадеҳ;
- дар шартномаи истифодаи ройғони молу мулк - ройгондеҳ;
- дар шартномаи паймонкорӣ - паймонкор;
- дар шартномаи ҳамлу нақл - интиқолдиҳанда;
- дар шартномаи экспедитсияи нақлиётӣ - экспедитор;
- дар шартномаи қарз ё шартномаи кредит - қарздиҳанда ё кредитор;
- дар шартномаи супориш - вакил;
- дар шартномаи комиссия - комисионер;
- дар шартномаи ниғаҳдорӣ - ниғаҳдоранда;
- дар шартномаи суғурта - суғуртакунанда;
- дар шартномаи замонат - зомин;
- дар шартномаи гарав - гаравдеҳ;
- дар шартномаи факторинг - агенти молиявӣ (фактор);
- дар шартномаи пасандози бонкӣ ва шартномаи суратҳисоби бонкӣ - бонк;
- дар шартномаи агентӣ - агент;
- дар шартномаи хизматрасонии музднок - иҷрокунанда;

- дар шартномаи консессияи тиҷоратӣ ҳуқуқи кишваре, ки дар ҳудуди он ба истифодабаранда истифодаи маҷмуи ҳуқуқҳои молумулкӣ иҷозат дода мешавад ва агар чунин истифодабарӣ ҳамзамон дар ҳудуди якҷанд кишвар иҷозат дода шавад, ҳуқуқи кишваре, ки маҳалли истиқомат ва фаъолияти асосии ҳуқуқдор аст - ҳуқуқдор;

- дар шартномаи бегонакунии ҳуқуқи молумулкӣ ба моликияти зеҳнӣ ё воситаҳои фардикунонӣ, ҳуқуқи кишваре, ки дар ҳудуди он ҳуқуқи молумулкӣ дода шудааст, ё дар ҳолате, ки дар ҳудуди якҷанд давлат амал намояд, ҳуқуқи кишваре, ки дар он маҳалли истиқомат ва фаъолияти асосӣ дорад - ҳуқуқдор;

- дар шартномаи иҷозатномадиҳӣ ҳуқуқи кишваре, ки дар ҳудуди он ба иҷозатномагир истифодаи натиҷаҳои фаъолияти зеҳнӣ ва воситаҳои фардикунонӣ иҷозат дода мешавад ва агар чунин истифодабарӣ ҳамзамон дар ҳудуди якҷанд кишвар иҷозат дода шавад, ҳуқуқи кишваре, ки дар он иҷозатномагир маҳалли истиқомат ва ё фаъолияти асосӣ дорад - иҷозатномагир мебошад, татбиқ карда мешавад.

2. Ба шартнома, ки унсурҳои шартномаҳои гуногунро дар бар мегирад, ҳуқуқи кишваре татбиқ карда мешавад, ки шартнома дар маҷмуъ ба он нисбатан наздиктар аст, агар аз қонун, шартҳо, моҳияти шартнома, ё ҷамъи ҳолатҳои қор барнаояд, ки ҳуқуқи татбиқшаванда барои унсурҳои ин шартнома дар алоҳидагӣ муайян мегардад.

3. Ҳангоми набудани созиши тарафҳо оид ба ҳуқуқи татбиқшаванда ба шартнома ҳуқуқи кишваре, ки ба он шартнома нисбатан наздиктар аст, татбиқ карда мешавад. Шартнома ба ҳуқуқи кишваре нисбатан наздиктар алоқаманд ҳисобида мешавад, ки дар он ҷо дар вақти бастанӣ шартнома маҳалли истиқомат ё фаъолияти асосии тарафе, ки иҷрои дорой аҳамияти ҳалкунанда барои мазмуни шартномаро амалӣ мекунад, мавҷуд аст.

4. Ба ҳуқуқи уҳдадориҳо оид ба шартнома, ки мавзуи он молу мулкӣ ғайриманқул мебошад ва ҳамчунин нисбат ба шартнома оид ба идораи ба боварӣ асосёфтаи молу мулк ҳуқуқи кишваре татбиқ карда мешавад, ки ин молу мулк дар он ҷойгир шудааст, аммо нисбати молу мулке, ки дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ба феҳристи давлатӣ ворид карда шудааст, ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда мешавад.

5. Ҳангоми набудани созишномаи тарафҳои шартнома оид ба ҳуқуқи татбиқшаванда, новобаста ба муқаррароти қисми 1 моддаи мазкур, татбиқ карда мешаванд:

- нисбат ба шартномаи фаъолияти якҷоя (ширкати одӣ) - ҳуқуқи кишваре, ки асосан дар он ҷо фаъолияти ҳамин гуна ширкат анҷом дода мешавад;

- нисбат ба паймонкорӣ сохтмон, паймонкорӣ барои қорҳои лоихақашӣ ва ҷустуҷӯӣ - ҳуқуқи кишваре, ки дар он ҳамин гуна фаъолият анҷом дода мешавад ё натиҷаҳои дар шартнома пешбиникардшуда ба даст оварда мешаванд;

- нисбат ба шартномае, ки дар натиҷаи ҷамъбасти савдои озмунӣ (тендер, музояда) ё дар биржа баста шудааст - ҳуқуқи кишваре, ки дар он ҷо савдои озмунӣ (тендерҳо, музоядаҳо) гузаронида мешавад ё биржа ҷойгир шудааст.

6. Ба шартномаҳое, ки дар қисмҳои 1-3 моддаи мазкур номбар нашудаанд, ҳангоми набудани созишномаи тарафҳо оид ба ҳуқуқи татбиқшаванда, ҳуқуқи кишвари тарафе, ки иҷрои дорои аҳамияти ҳалкунанда барои мазмуни шартномаро амалӣ мекунад, дар он ҷо таъсис ёфтааст, маҳалли истиқомат дорад ва маҳалли асосии фаъолияти он мебошад, татбиқ карда мешавад. Ҳангоми ғайриимкон будани муайянкунии иҷрои дорои аҳамияти ҳалкунанда барои мазмуни шартнома ҳуқуқи кишваре татбиқ карда мешавад, ки ба он шартнома нисбатан наздиктар аст.

7. Нисбат ба қабули иҷрои шартнома ҳуқуқи ҷойи гузарондани ҳамин гуна қабул ба эътибор гирифта мешавад, агар тарафҳо тартиби дигарро мувофиқа накарда бошанд.

8. Агар дар шартнома истилоҳоти савдо, ки дар гардиши байналмилалӣ қабул шудаанд, истифода гарданд, пас ҳангоми дар шартнома набудани нишондодҳои дигар чунин ҳисобида мешавад, ки тарафҳо нисбат ба муносибати байнашон татбиқ гардидани одатҳои, ки нисбат ба истилоҳоти дахлдори савдо мавҷуданд, мувофиқа кардаанд.

Моддаи 1335. Ҳуқуқе, ки нисбат ба шартномаи таъсиси шахси ҳуқуқӣ бо иштироки хориҷиён татбиқ мешавад

1. Ба шартномаи таъсиси шахси ҳуқуқӣ бо иштироки хориҷиён ҳуқуқи кишваре татбиқ карда мешавад, ки дар он ҷо шахси ҳуқуқӣ таъсис дода мешавад ё таъсис дода шудааст.

2. Муносибатҳое, ки моддаи мазкур танзим мекунад, муносибатҳоро оид ба таъсис ва қатъи шахси ҳуқуқӣ, додани ҳиссаи иштирок дар он ва муносибатҳои дигарро байни иштирокдорони шахси ҳуқуқӣ, ки бо ҳуқуқи уҳдадорихои мутақобилаи онҳо вобаста мебошанд, аз ҷумла бо созишномаҳои минбаъда муайяншаванда, дар бар мегиранд.

3. Талаботи моддаи мазкур ҳамчунин дар ҳолатҳои муқаррар намудани ҳуқуқи уҳдадорихои мутақобилаи иштирокдорони шахси ҳуқуқӣ бо иштироки хориҷиён дар ҳуҷҷатҳои дигари таъсисӣ низ татбиқ карда мешаванд.

Моддаи 1336. Ҳуқуқе, ки нисбат ба гузашти ҳуқуқи талабкунӣ ва гузаронидани қарз татбиқ карда мешавад

1. Ҳуқуқе, ки ба созишномаи байни кредитори пешина ва нав оид ба гузашти ҳуқуқи талабкунӣ ва ҳамчунин байни қарздори пешина ва нав оид ба гузаронидани қарз бояд татбиқ гардад, тибқи меъёрҳои моддаи 1334 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

2. Имконпазирии гузашти ҳуқуқи талабкунӣ байни кредитори нав ва қарздор, шартҳои пешниҳоди талабот аз тарафи кредитори нав ба қарздор ва ҳамчунин шартҳои иҷро аз тарафи қарздор бо ҳуқуқи муайян карда мешаванд, ки нисбат ба талаботи мавзӯи гузашткунӣ татбиқ мешавад.

3. Имконпазирии гузарондани қарз байни қарздори пешина ва нав, шартҳои гузарондан ва ҳамчунин иҷрои матлуб бо ҳуқуқи кишваре муайян карда мешаванд, ки бояд нисбат ба гузарондани қарзи мавзӯи қарз татбиқ мешавад.

Моддаи 1337. Доираи амали ҳуқуқи татбиқшаванда

1. Ҳуқуқе, ки нисбат ба шартнома тибқи муқаррароти параграфи мазкур татбиқ карда мешавад, аз ҷумла инҳоро дар бар мегирад:

- тавзеҳи шартнома;
- ҳуқуқ ва уҳдадорихои тарафҳо;
- иҷрои шартнома;
- оқибати иҷро накардан ё иҷрои номатлуби шартнома;
- қатъи шартнома;
- асосҳо ва оқибати безътибории шартнома;
- гузашти ҳуқуқи талабкунӣ ва гузаронидани қарз вобаста ба шартнома.

2. Нисбат ба тарзҳо ва расмиёти иҷро, ҳамчунин чораҳо, ки бояд дар ҳолати иҷрои номатлуб андешида шаванд, ба ғайр аз ҳуқуқи татбиқшаванда, ҳамчунин ҳуқуқи кишваре ба эътибор гирифта мешавад, ки дар он иҷрои шартнома сурат мегирад.

Моддаи 1338. Уҳдадорӣ аз аҳдҳои яктарафа

1. Ҳуқуқи татбиқшаванда нисбати уҳдадорӣ, ки аз аҳдҳои яктарафа ба миён меоянд, бо ҳуқуқи кишваре муайян карда мешавад, ки тарафи оид ба аҳди яктарафа ба худ уҳдадорӣ гирифта маҳалли истиқомат ё ҷойи асосии фаъолият дорад, агар дар қонунгузорӣ тартиби дигар пешбинӣ нашуда бошад.

2. Муҳлати амали ваколатнома ва асосҳои қатъ гардидани он бо ҳуқуқи кишваре, ки дар он ваколатнома дода шуда буд, муайян карда мешаванд.

Моддаи 1339. Ҳуқуқи татбиқшаванда нисбат ба муносибатҳои оид ба пардохти фоизҳо

Асосҳои рӯёниш, шартҳои ва тартиби ҳисобкунӣ, ҳамчунин андозаи фоизҳои оид ба уҳдадорӣ пулӣ бо ҳуқуқи кишваре, ки бояд нисбат ба уҳдадорӣ дахлдор татбиқ гардад, муайян карда мешаванд.

§6. Уҳдадорӣҳои ғайришартномавӣ

Моддаи 1340. Уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар ба миён меоянд

1. Ҳуқуқи уҳдадорӣ оид ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар ба миён меоянд, бо ҳуқуқи кишваре, ки амал ё ҳолати дигар дар он ҷой дошт ва барои талаби ҷуброни зарар асос шуда буд, муайян карда мешаванд.

2. Ҳуқуқи уҳдадорӣ оид ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар дар хориҷа ба миён омадаанд, агар тарафҳои шаҳрванд ё шахсони ҳуқуқи ҳамагон як давлат бошанд ё дар як давлат маҳалли истиқомат дошта бошанд, бо ҳуқуқи ин давлат муайян карда мешаванд.

3. Баъди содир гардидани амал ё фарорасии ҳолати дигар, ки боиси расондани зарар шудааст, тарафҳои метавонанд оид ба татбиқи ҳуқуқи кишвари суд нисбат ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар ба миён омадааст, созиш намоянд.

4. Агар амал ё ҳолати дигар, ки барои талаби ҷуброни зарар асос шудааст, тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон зиддихуқуқӣ набошад, ҳуқуқи хориҷӣ татбиқ намешавад.

Моддаи 1341. Доираи амали ҳуқуқи татбиқшаванда нисбат ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар ба миён омадаанд

Ҳуқуқи татбиқшаванда нисбат ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи расондани зарар ба миён омадаанд, инҳоро дар бар мегирад:

- қобилияти шахс ҷиҳати ҷавобгар будан барои зарари расондашуда;
- вогузор намудани ҷавобгарӣ барои расондани зарар ба зиммаи шахсе, ки зараррасон нест;
- асосҳои ҷавобгарӣ;
- асосҳои маҳдудкунӣ ва озод намудан аз ҷавобгарӣ;
- тарзҳои ҷуброни зарар;
- ҳаҷм ва андозаи ҷуброни зарар.

Моддаи 1342. Ҷавобгарӣ барои зарари ба истеъмолкунанда расондашуда

1. Ба талаботи ҷуброни зарар, ки ба истеъмолкунанда вобаста ба хариди мол, иҷрои кор ё хизматрасонӣ расидааст, бо интиҳоби истеъмолкунанда ҳуқуқи зерин татбиқ карда мешавад:

- ҳуқуқи кишваре, ки маҳалли истиқомат ё ҷойи фаъолияти истеъмолкунанда ҷойгир аст;
- ҳуқуқи кишваре, ки маҳалли истиқомат ё ҷойи ҷойгиршавии истеъмолкунанда ё шахсе, ки хизматро расондааст, ҷойгир аст;
- ҳуқуқи кишваре, ки истеъмолкунанда молро харидааст, дар он ҷо кор иҷро шудааст ё ба он хизмат расонда шудааст.

2. Агар қабрида ҳуқуқи интиҳобро истифода набурда бошад, ҳуқуқи татбиқшаванда тибқи моддаи 1340 ҳамин Кодекс муайян карда мешавад.

Моддаи 1343. Ҳуқуқи татбиқшаванда нисбат ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи рақобати бевиднона ба миён меоянд

Ба уҳдадорӣ, ки дар натиҷаи рақобати бевиднона ба миён меоянд, ҳуқуқи кишваре татбиқ карда мешавад, ки ба бозори он ҳамин гуна рақобат дахл дорад, агар аз қонунгузорӣ ё моҳияти уҳдадорӣ тартиби дигар барнаояд.

Моддаи 1344. Дорошавии беасос

1. Ба уҳдадорихое, ки дар натиҷаи дорошавии беасос ба миён меоянд, ҳуқуқи кишваре, ки дорошавӣ ҷой дошт, татбиқ мешавад.

2. Агар дорошавии беасос дар натиҷаи аз байн рафтани асосе, ки тибқи он молу мулк ба даст оварда шудааст ё нигоҳ дошта шудааст, ба миён ояд, ҳуқуқи татбиқшаванда бо ҳуқуқи кишваре, ки ин асос ба он тобеъ буд, муайян карда мешавад.

3. Мафҳуми дорошавии беасос бо ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад.

§7. Моликияти зеҳнӣ

Моддаи 1345. Ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ

1. Нисбат ба ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ ҳуқуқи кишваре татбиқ карда мешавад, ки дар он ҳимояи ин ҳуқуқҳо тақозо карда мешавад.

2. Шартномаҳое, ки мавзуи онҳо ҳуқуқ ба моликияти зеҳнӣ мебошад, бо ҳуқуқе танзим мешаванд, ки тибқи муқаррароти фасли мазкур оид ба уҳдадорихои шартномавӣ муайян мегардад.

§8. Ҳуқуқи мерос

Моддаи 1346. Муносибатҳо оид ба меросгирӣ

Муносибатҳо оид ба меросгирӣ бо ҳуқуқи кишваре, ки дар он меросгузор охири маҳалли истиқомати доимӣ дошт, муайян карда мешавад, агар меросгузор дар васиятнома ҳуқуқи кишвареро, ки шаҳрванди он мебошад, интихоб накарда бошад.

Моддаи 1347. Қобилияти шахс оид ба тартиб додан ва бекор кардани васиятнома, шакли васиятнома ва санади бекор кардани он

Қобилияти шахс оид ба тартиб додан ва бекор кардани васиятнома, инчунин шакли васиятнома ва санади бекор кардани он бо ҳуқуқи кишваре, ки дар он меросгузор дар лаҳзаи тартиб додани санад маҳалли истиқомати доимӣ дошт, муайян карда мешавад, агар меросгузор дар васиятнома ҳуқуқи кишвареро, ки шаҳрванди он мебошад, интихоб накарда бошад. Аммо васиятнома ё бекор кардани он наметавонад дар натиҷаи риоя накардани шакл безътибор ҳисобида шавад, агар васиятнома ба талаботи ҳуқуқи ҷойи тартиб додани санад ё талаботи ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯ бошад.

Моддаи 1348. Меросгирии молу мулки ғайриманқул ва молу мулке, ки бояд ба феҳристи давлатӣ ворид карда шаванд

Меросгирии молу мулки ғайриманқул бо ҳуқуқи кишваре, ки дар он ҷойгир шудааст ва молу мулке, ки ба феҳристи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон дохил карда шуда бошад, бо ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон муайян карда мешавад. Бо ҳамин ҳуқуқ қобилияти шахс оид ба тартиб додан ва бекор кардани васиятнома, инчунин шакли васиятнома муайян карда мешаванд, агар молу мулки мазкур васият карда шавад.

§9. Васоят ва парасторӣ

Моддаи 1349. Васоят ва парасторӣ

1. Васоят ва парасторӣ нисбати нобилигон, шахсони ғайриқобили амал ё шахсони болиғи дорои қобилияти маҳдуди амалкунӣ бо қонуни шахсии шахсе, ки нисбати он васоят ва парасторӣ муқаррар ё бекор карда мешавад, муқаррар ва бекор карда мешаванд.

2. Уҳдадории васӣ (парастор) оид ба қабули васоят (парасторӣ) бо қонуни шахсии шахсе, ки васӣ (парастор) таъин мегардад, муайян карда мешавад.

3. Муносибати ҳуқуқи байни васӣ (парастор) ва шахси таҳти васоят (парасторӣ) қарордошта бо ҳуқуқи кишваре, ки муассиси он васӣ (парастор)-ро таъин намудааст, муайян карда мешавад. Аммо агар шахси таҳти васоят (парасторӣ) қарордошта дар Ҷумҳурии Тоҷикистон зиндагӣ намояд, ҳуқуқи Ҷумҳурии Тоҷикистон татбиқ карда мешавад, агар он барои ин шахс нисбатан мусоид бошад.

4. Васоят (парасторӣ)-и ба шаҳрванди Ҷумҳурии Тоҷикистон муқаррарнамуда, ки берун аз ҳудуди Ҷумҳурии Тоҷикистон зиндагӣ мекунад, дар Ҷумҳурии Тоҷикистон боэътибор ҳисобида мешавад, агар бар зидди муқаррар намудани васоят (парасторӣ) ё эътироф намудани он норозигӣҳои ба қонун асосёфтаи муассисаҳои дахлдори консулгарии Ҷумҳурии Тоҷикистон мавҷуд набоянд.

ФАСЛИ IX. МУҚАРРАРОТИ ХОТИМАВӢ

БОБИ 76. МУҚАРРАРОТИ ХОТИМАВӢ

Моддаи 1350. Аз эътибор соқит донишани баъзе санадҳои қонунгузори Чумҳурии Тоҷикистон

Кодекси граждани Чумҳурии Тоҷикистон ([қисми якум](#)), ки бо Қонуни Чумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 1999, №802 қабул гардидааст (Ахбори Маҷлиси Олии Чумҳурии Тоҷикистон, с.1999, №6, мод. 154; с. 2001, №7, мод. 508; с. 2002, №4, қ. 1, мод. 170; с. 2005, №3, мод. 125; с. 2006, №4, мод. 193; с. 2007, №5, мод. 356; с. 2010, №3, мод. 156, №12, қ. 1, мод. 802; с. 2012, №7, мод. 700, №12, қ. 1, мод. 1021; с. 2013, №7, мод. 504; с. 2015, №3, мод. 200; с. 2016, №7, мод. 612; с. 2019, №1, мод. 4; с. 2020, №1, мод. 3, мод. 4), Кодекси граждани Чумҳурии Тоҷикистон [қисми II](#), ки бо Қонуни Чумҳурии Тоҷикистон аз 11 декабри соли 1999, №884 қабул гардидааст (Ахбори Маҷлиси Олии Чумҳурии Тоҷикистон, с. 1999, №12, мод. 323; с. 2002, № 4, қ. 1, мод. 170; с. 2006, №4, мод. 194; с. 2009, №12, мод. 821; с. 2010, №7, мод. 540; с. 2012, №7, мод. 699; с. 2013, №7, мод. 505; с. 2019, №1, мод. 5) ва [Қисми сеюми](#) Кодекси граждани Чумҳурии Тоҷикистон, ки бо Қонуни Чумҳурии Тоҷикистон аз 1 марти соли 2005, №84 қабул гардидааст (Ахбори Маҷлиси Олии Чумҳурии Тоҷикистон, с. 2005, №3, мод. 123; с. 2012, №7, мод. 690), аз эътибор соқит доништа шаванд.

Моддаи 1351. Мавриди амал қарор додани ҳамин Кодекс

Ҳамин Кодекс аз **1 июли соли 2023** мавриди амал қарор дода шавад.

Президенти

Чумҳурии Тоҷикистон

ш. Душанбе,

аз 24 декабри соли 2022, 1918

Эмомалӣ Раҳмон